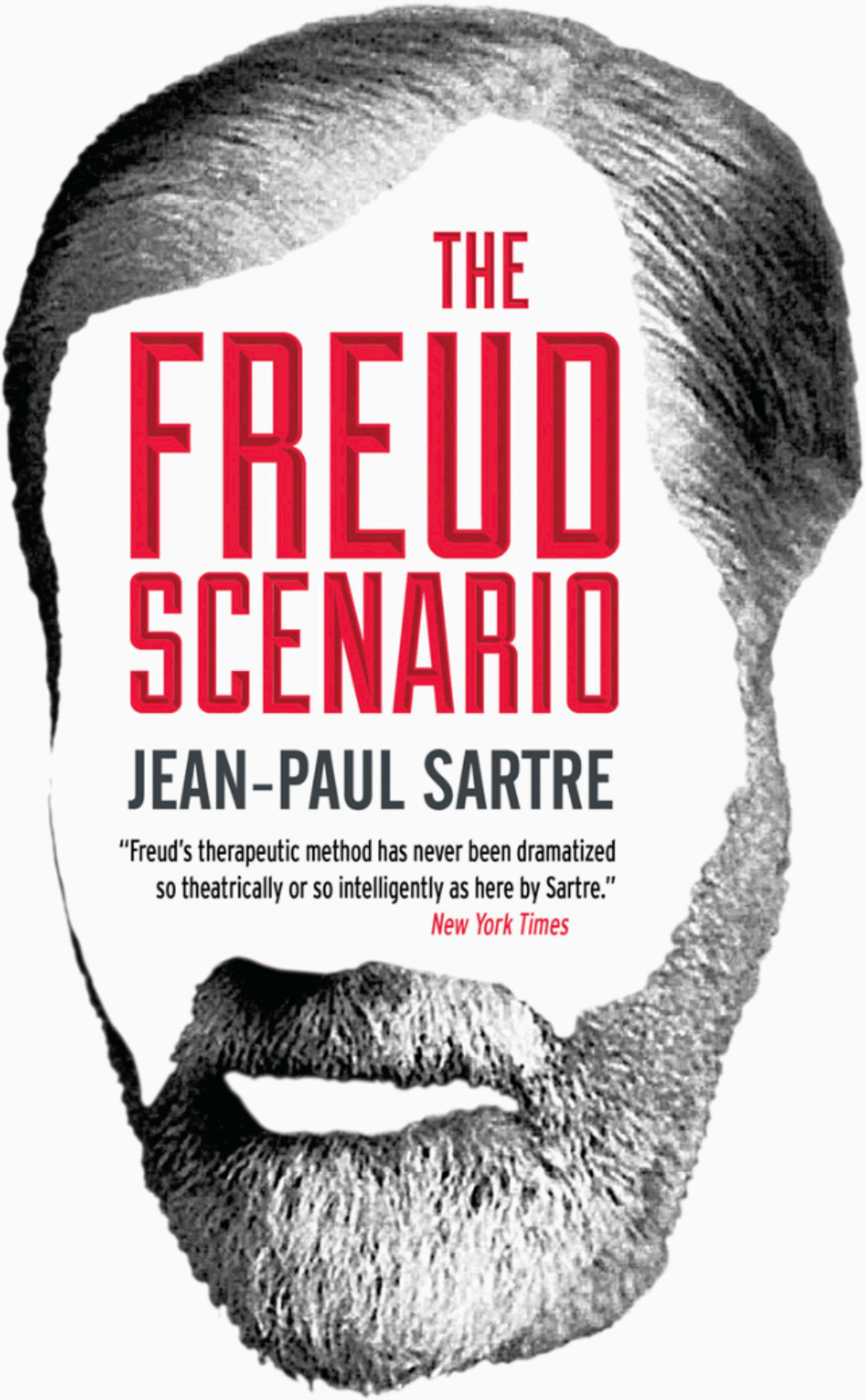

THE FREUD SCENARIO

JEAN-PAUL SARTRE

"Freud's therapeutic method has never been dramatized so theatrically or so intelligently as here by Sartre."

New York Times

A FREUD

FORGATÓKÖNYV

JEAN-PAUL SARTRE

SZERKESZTŐI ELŐSZÓ

FREUD-FORGATÓKÖNYV, SARTRE-FORGATÓKÖNYV

Körülmények

1958-ban történt, hogy John Huston amerikai rendező felkérte Jean-Paul Sartre-ot, hogy írjon forgatókönyvet Freudról; vagy pontosabban – egy tipikus hollywoodi hagyománynak megfelelően – a felfedezés „hősi" időszakáról: arról a kulcsfontosságú pillanatról, amikor Freud feladta a hipnózist, és fokozatosan, kínkeservesen feltalálta a pszichoanalízist.[1] „A Freud mint »felfedező/kalandor« alapötlete tőlem származott" – mondta később Huston. „Úgy akartam összpontosítani erre az epizódra, mint egy detektívregényre."[2] Sartre azonnal elfogadta az ajánlatot: a felkínált tiszteletdíj szemmel láthatóan magas volt, neki pedig szüksége volt a pénzre. Alkalmi munka volt tehát ez,

---

[1] Huston szerint – aki 1946-ban már színpadra vitte a Zárt tárgyalás-t (Huis Clos) New Yorkban, és aki arról álmodott, hogy filmet készít az Az ördög és a Jóisten-ből (Le Diable et le Bon Dieu) – Sartre volt az „ideális ember a Freud-forgatókönyv megírására... Bensőségesen ismerte Freud munkáit, és objektív, logikus megközelítése lett volna." (John Huston, An Open Book, New York 1980, 294. o.)

[2] Interjú John Hustonnal, készítette Robert Benayoun, Positif, 70. szám, 1965. június.

megrendelésre készült munka, sőt egy olyan írás, amely a megélhetésért született – ám olyan feladat, amire nagyon gyorsan lecsapott, és aminek hónapokon át hódolt, egyszerre élvezettel és szenvedéllyel.

1958 végén Sartre elküldött Hustonnak egy mindössze „Freud" címet viselő szinopszist, amely 95 dupla sorközös, gépelt oldalt tett ki. Ezt a december 15-i keltezésű „első vázlatot" elfogadták. A következő évben megírta a forgatókönyvet. A folytatást mindenki ismeri, vagy legalábbis általában így mesélik a történetet: a rendező változtatásokat és vágásokat kért Sartre-tól; Sartre tett némi engedményt – húzott, módosított –, de aztán megunatkozott. Végül a forgatókönyvet le kellett rövidíteniük és lényegesen át kellett alakítaniuk a Hustonhoz közel álló filmes szakembereknek, Charles Kaufmannnak és Wolfgang Reinhardtnak, ami után Sartre ragaszkodott hozzá, hogy a neve ne szerepeljen a stáblistán. A film 1961-ben készült el, és a következő évben mutatták be Freud címmel, amelyet hamarosan a csábítóbb Freud: A titkos szenvedély címmel egészítettek ki (franciául Freud, Désirs inavoués – „Freud, beavallatlan vágyak"). Csekély sikert aratott. Montgomery Clift játszotta Freud szerepét.[3] Magával a fiziognómiájával – „tiszta, feldúlt ábrázat; tiszta, szinte tébolyult szemek"[4] – és a könyörtelenül patetikus alakításán keresztül a nagyszerű színész kiemelte az

---

[3] Önélrajzában (op. cit.) Huston azt mondja, hogy gondolt Marilyn Monroe leszerződtetésére Cäcilie szerepére, amelyet végül Susannah York játszott. [Sőt, azt mondja, hogy a javaslat Sartre-tól származott. – A ford.] Anna Freud állítólag ellenezte a tervet. Montgomery Clift és Marilyn Monroe együtt játszottak Huston előző filmjében, a Kallódó emberek-ben (The Misfits, 1960).

[4] Életrajzírója szerint abban az időben kettős szürkehályogban szenvedett.

általa megformált karakter gyötört vonásait, feszültségét és szenvedését. Ezen értelmezés ellenére – vagy egyesek szerint éppen annak köszönhetően – sokan abszurdnak és felháborítónak találták a filmet.

E forgatókönyv története egy tipikusan sartre-i viselkedésmintát tár fel. Kezdetben egy egyszerű megrendelés. Azután munkához lát: vidáman megradja a projektet és a projekt is magával ragadja, de inkább játékként vagy kihívásként, mintsem művészi törekvésként. Semmi realisztikus törekvés az arányokra: ha az eredeti forgatókönyvet úgy fogadják el, ahogy volt – „olyan vastag volt, mint a combom", mondta később Huston –, az egy körülbelül hétórás filmet eredményezett volna („egy négyórás filmet még megúszhatsz, ha az a Ben-Hur, de a texasi közönség nem viselne el négyórányi komplexust" – fűzte hozzá Sartre[5]). Végül a „apai" jogokról való szándékos lemondás és a végeredmény iránti teljes érdektelenség: vajon látta egyáltalán Sartre valaha a filmet?

Valójában – ahogy a mi vizsgálatunk kiderítette – a dolgok kissé bonyolultabban és még sartre-ibb módon történtek. Miután Huston megkapta a befejezett forgatókönyvet, és kifogásokat emelt – amelyek pontos természetében nem lehetünk biztosak –, Sartre visszatért a munkához, és újrakezdte. Ám ahelyett, hogy a kért rövidebb verziót készítette volna el, bővítette azt! Kétségkívül számtalan jelenetet kivágott, sőt elhagyott bizonyos, az első verzióban kiemelkedő szerepet játszó karaktereket is, nevezetesen Freud berlini barátját, Fliesst. De új jeleneteket és karaktereket is hozzáadott, valamint kibővítette az elméleti

[5] A Kenneth Tynannal készült interjúban, The Observer, 1961. június 18. és 25.

és didaktikus magyarázatokat. Az igazság az, hogy új forgatókönyvet írt. Azokból a kéziratokból és gépelt másolatokból ítélve, amelyeket sikerült áttanulmányoznunk – Arlette El-Kaïm Sartre töretlen segítőkészségének köszönhetően –, úgy tűnik, valójában nem fejezte be teljesen ezt a második verziót. Ennek ellenére az bizonyosan eljutott Hustonhoz: több olyan jelenet, amely csak ebben a verzióban szerepel (például a „hegyi álom"), többé-kevésbé egyszerűsített formában feltűnik a filmben.

Mi történt pontosan Sartre és Huston között? Pontos információk hiányoznak. De rendelkezésünkre áll a két főszereplő beszámolója, amelyeket szórakoztató összehasonlítani. 1959 októberében Sartre néhány hetet töltött abban az írországi, St. Clerans-i udvarházban, amely Huston tulajdonában volt, azzal a viharos céllal, hogy a forgatókönyvön dolgozzon. Utalhatunk arra a vidáman kegyetlen levélre, amelyet innen írt Simone de Beauvoirnak – egy igazi gyöngyszem![6] Elégedjünk meg a következő idézettel: „Micsoda ügy! Édes istenem, micsoda ügy! Olyan rendszerszintű itt a hazudozás. Mindenkinek megvannak a maga komplexusai, a mazochizmustól a vadságig. De ne képzeld, hogy a Pokolban vagyunk. Inkább egy hatalmas temetőben. Mindenki halott, megfagyott komplexusokkal. Olyan kevés az élet – olyan nagyon-nagyon kevés!" És kijjebb: „Huston furcsa kifejezést használt a saját »tudattalanjának« leírására, amikor Freudról beszélt: »Az enyémben nincs semmi.« És a hanghordozása világossá tette a jelentését: már semmi, még a régi, kimondhatatlan vágyak sem. Egy nagy űr. El tudod képzelni, milyen könnyű őt munkára bírni. Kerüli a

[6] Lásd Lettres au Castor, Párizs 1983, 2. kötet, 358. o.

gondolkodást, mert az elszomorítja... Mindannyian együtt vagyunk valami dohányzóban, beszélgetünk, és aztán hirtelen, a vita közepén köddé válik. Nagy szerencse, ha ebéd vagy vacsora előtt újra látjuk."

Huston a maga részéről keserűbb emlékeket őriz arról a látogatásról: „Soha nem ismertem senkit, aki olyan céltudatosan dolgozott volna, mint Sartre... Vele nem létezett olyan, hogy beszélgetés... nem lehetett félbeszakítani. Vártad, hogy levegőt vegyen, de nem tette. A szavak abszolút áradatként törtek ki belőle... Néha kétségbeesésemben elhagytam a szobát, a kimerültség szélén állva attól a próbálkozástól, hogy kövessem, amit mond; a hangjának monoton morajlása követett, amíg hallótávolságon kívülre nem kerültem, és amikor visszatértem, észre sem vette, hogy elmentem."[7] Az önéletrajzának a Freud-filmnek szentelt fejezetében egyébként a keserűsége minden oldalon átüt, és leértékelő megjegyzései senkit sem kímélnek, legyen az munkatárs vagy színész. Sartre St. Clerans-i tartózkodása során egy alkalommal, egy 1945-ben általa készített rövidfilm – Let There Be Light (Legyen világosság) – vetítése után, amely a háborús rokkantak hipnotikus kezeléséről szólt, Huston megpróbálta meghipnotizálni Sartre-ot! Teljes kudarc. „Néha találkozol az ilyen emberrel... hipnotikusan bevehetetlen" – vonta le a konklúziót Huston.[8]

---

[7] A fenntartott méreg stílusa ellenére az egész fejezetet érdemes elolvasni. Nyilvánvalónak tűnik, hogy a film témája nem maradt hatás nélkül az egész ügyre, és még inkább a film forgatása során, ha hinni lehet Robert LaGuardia részletes beszámolójának Montgomery Clift-életrajzában (New York 1978, 9. fejezet).

[8] op. cit. 276. o.

Kéziratok

A szerkesztő problémával néz szembe: melyik szöveget fogadja el? Feltéve, hogy Sartre életében beleegyezett volna a forgatókönyve publikálásába, melyik verziót választotta volna? Talán, ki tudja, egy újabb átdolgozást hozott volna létre, amely jelentősen eltér az előző kettőtől: Sartre sosem szeretett ismételni magát. Egy bizonyíték a sok közül: amikor hozzálátott a bírálat ért forgatókönyv átdolgozásához, először az eredeti kéziratot használta fel, itt törölt, ott hozzáadott, megváltoztatott egy párbeszédet a jobb oldali oszlopban, megjegyzéseket szúrt be a bal oldaliba, vagy részletesebb utasításokat adott a helyszínekre vagy az akciókra vonat तकनी. Hamarosan azonban már nem használta a gépelt szöveget, és az oldalak, amelyek elkezdtek felhalmozódni – azon a bizonyos hírhedt kockás papíron –, már újak voltak.

Az egyik szerkesztési megoldás az lett volna, ha mindent publikálunk, ami rendelkezésre áll. Más szavakkal:

a szinopszist (a különböző verziók, amelyeket megvizsgáltunk, mind lényegében ugyanazok);

a Hustonnak 1959-ben átadott forgatókönyvet (amelyet a továbbiakban I. Verziónak nevezünk);

az újraírt forgatókönyvet, amelynek rendelkezésre álló kézirata hibás és hiányos (II. Verzió);

különféle töredékeket, amelyek máshol bukkantak fel.

Egy ilyen megoldásnak meglett volna az az előnye, hogy az olvasó számára elérhetővé tette volna az összes eddig összegyűjtött anyagot. Azért mondom, hogy „eddig”, mert

egyáltalán nem biztos, hogy más töredékek, a forgatókönyv más szakaszai nem válnak majd egy napon elérhetővé. Éppen ellenkezőleg. Mert tudjuk, hogy Sartre fittyet hányt a kéziratai sorsára: hogy nagyvonalúan osztogatta, vagy elkeverte őket, vagy hagyta, hogy bárki kénye-kedve szerint elvigye őket. Ráadásul mindazok, akik ismerik – még ha csak távolról is, mint jómagam – a filmipar világát, tudják, hogy a megfoganása és a megvalósulása között egy forgatókönyv szinte mindig átesik a szakaszok és átdolgozások egész során; hogy módosul a producer, a rendező és még a színészek igényeinek megfelelően is – olyan igényeknek, amelyeket a szerzőnek el kell fogadnia, akár tetszik, akár nem. Nagyon nehéz ilyen körülmények között – lehetetlen, ha a kiadás posztumusz – eldönteni, mi képezi az hiteles verziót, az eredeti szöveget. Különben is, mivel forgatókönyvről van szó, amelyben a szerző kötelessége a mozgások, érzések, díszletek jelzése a kép megérkezéséig, beszélhetünk egyáltalán szövegről?

Úgy éreztük, ha az összes anyagot in extenso (teljes terjedelmében) publikálnánk, egyszerűen azt kockáztatnánk, hogy eltántorítjuk a jóindulatú olvasókat – egyrészt azzal, hogy egy hatalmas kötetet tárunk eléjük (a jelenlegi sem éppen kicsi!), másrészt azzal, hogy szétszórt és jórészt ismétlődő dokumentumok sorozatával szembesítjük őket. Végül Sartre művei kiadásának jelenlegi szakaszában helytelen lett volna véleményünk szerint kiemelkedő „tudományos kiadás” státuszt igényelni – kritikai apparátussal és variánsalaprajzzal – egy olyan mű esetében, amelyet szerzője minden bizonnyal másodlagosnak tekintett volna.

Így az olvasó itt nem találja meg a „Freud-forgatókönyv” tudományos kiadását. A Sartre-specialistákra hagyjuk a feladatot, hogy egy későbbi időpontban előkészítsenek egyet, ha szükségesnek tartják. A magunk részéről szándékosan egy kevésbé ambiciózus eljárásmódot választottunk, amelyről mindazonáltal reméljük, hogy legitim.

Alapszövegünkként az I. Verziót tartottuk meg. A forgatókönyvben így nincsenek hiányosságok (folyamatos oldalszámozás, nem hiányoznak lapok) és teljes (tartalmazza a „Vége” szót). Nagy kockázat nélkül feltételezhetjük, hogy ha Huston és munkatársai nem emeltek volna kifogást, Sartre megállt volna ezen a ponton: amint átadta a „termékét”, továbblépett volna valami másra.

Ezt a forgatókönyvet, amelyet itt teszünk közzé először, a II. Verzióból származó számos jelenettel egészítettük ki.[9] Itt nem kerülhetjük el minden antológia önkényes természetét. A válogatás szempontja a következő volt: azon jelenetek elhagyása, amelyek – bár némileg eltérő formában – már szerepelnek az I. Verzióban; és azon jelenetek kiválasztása, amelyek számunkra a legerősebbnek, vagy a két verzió között bekövetkezett stílusváltás leginkább jelzésértékűnek tűnnek.

Ahhoz, hogy az olvasó viszonylag pontos képet kaphasson az első és a második verzió közötti különbségről, a B) függelékben egy rövid összehasonlító táblázatot adtunk meg. Az A) függelékben közreadtuk az 1958-as szinopszist is, amelyből világossá válik, hogy még ha Sartre már a legelső pillanattól megtalálta is az irányadó témáját, soha nem hagyta abba ennek módosítását, ahogy a projekt megkövetelte.

---

[9] Ebből a verzióból terjedelmes részleteket publikált Michel Sicard 1981-ben az Obliques-ban („Sartre et les arts”, 93–136. o.).

Melyek voltak Sartre forrásai? A kiadások körüli véletlenek gyakran döntőnek bizonyultak. Ugyanis éppen 1958-ban jelent meg francia fordításban Ernest Jones Freudról írt nagy életrajzának első kötete; ez a kötet azzal az időszakkal foglalkozik, amely Hustont és Sartre-ot érdekelte, tudniillik a „fiatal Freud" korszakával, amely apja halálában és az *Álomfejtés* megjelenésében csúcsosodott ki.[10] Két évvel korábban La Naissance de la Psychanalyse [A pszichoanalízis születése] címmel publikálták Freud Wilhelm Fliesshez írt, akkoriban felfedezett leveleit és a levelezésükhöz kapcsolódó kéziratokat, amelyek még a szakemberek számára is kinyilatkoztatásszerűnek hatottak. Ez két létfontosságú dokumentumot jelentett: ma, huszonöt évvel később, a Freudról szóló tanulmányok és személyes beszámolók hatalmas áradata után, amellyel elhalmoztak bennünket, nehéz megfelelően értékelni az általuk nyújtott új információk gazdagságát. Addig az emberek szinte teljesen tájékozatlanok voltak Freud életét és személyiségét illetően, ahogyan azt ő maga már nagyon korán vágyta – büszkeség és irónia keverékével hangoztatva azon óhaját, hogy „megnehezítse leendő életrajzíróinak feladatát"; mindenekelőtt, úgy tűnik számomra, azért, mert saját sorsát egyesíteni kívánta a pszichoanalitikus „ügy" sorsával. A helyzet az, hogy – valószínűleg jó okkal – tartott attól, hogy az általa alapított tudomány igazságai – amelyeket egyszerre tekintett egyedülállónak és univerzálisnak – kompromittálódhatnak, amint a felfedezésüket lehetővé tevő

[10] Tulajdonképpen valószínűleg tévedek, amikor kiadási véletlenekre hivatkozom: valójában valószínűnek tűnik, hogy Jones életrajza, amely 1953-ban jelent meg az Egyesült Államokban, adta Hustonnak az ötletet, hogy filmet készítsen Freudról.

személyes, családi és kulturális determinánsok napvilágra kerülnek.

Jones mindenesetre – még ha könyve hordozta is a „hivatalos" életrajz jegyeit, amelyet az ortodoxia őre és egy éber tanítvány épített fel (még a benne lévő árnyékok is azt a célt szolgálják, hogy a hőst fényesebb világosságban hagyják) – eddig nem sejtetett részletekkel szolgált az emberi Freudot illetően.[11] És ami a Fliesszel folytatott levelezést illeti, az többek között Fliessről tanúskodik: e szenvedély nélkül, e még névtelen áttétel nélkül láthatott volna-e valaha napvilágot a pszichoanalízis?

Kétség sem férhet hozzá, hogy ezek az olvasmányok gyökeresen átalakították Sartre Freud-képét. Egy ellentmondásos, erőszakos, elfojtott személyiséget mutattak neki, aki állandó konfliktusban állt önmagával és környezetével, miközben nyakas és gyötört volt. A pszichoanalízis feltalálását egy önmagán – és ami Sartre szemében sokkal többet nyomott a latban: önmaga ellen – végzett hosszú munka eredményeként ábrázolták, az áttörésekkel, zsákutcákkal és regressziókkal együtt.[12] Végül ezek az olvasmányok lehetővé tették Sartre számára, hogy a felállított hipotézisek egymásutánjában és a elmélet néha

---

[11] Jones néha bosszúszomjas elfogultsága különösen akkor bukkant felszínre, amikor a „mozgalom" megalakulásával a riválisok megjelentek a színen. De általános hitelt adhatunk az első kötetének, amely Freud formálódásának éveit követi nyomon. A „horda" még nem létezett, nincs sem ősapa, sem harcoló fiúk.

[12] Amire szükség volt, mondta Sartre a Kenneth Tynannal készült interjúban, az az volt, hogy „megmutassuk Freudot, nem akkor, amikor az elméletei már híressé tették, hanem abban az időben, amikor harminc év körüli korában teljesen tévedett, és az elképzelései kétségbeejtő zsákutcába vezették" (i. m.).

drasztikus módosulásában (elég csak arra gondolni, ahogy Freud elvetette a csábítási elméletet) valami egészen mást lásson, mint pusztán intellektuális gyakorlatot vagy a tények aprólékos tanulmányozásának empirikus eredményét: sokkal inkább egy olyan kezelés tényleges kibontakozását, amelynek maga Freud volt a tárgya – éppen úgy, mint a neurotikus betegek, akiket a tőle telhető legjobban, és csak a tőle telhető legjobban kezelt. Egy maga is beteg orvost látunk, amint szinte saját akarata ellenére fedezi fel a pszichoanalízist – mind a módszert, mind annak céljait –, hogy meggyógyítsa önmagát, és feloldja saját belső konfliktusait. Az abban az évben Sartre előtt feltáruló Freud már előrevetíti az L'Idiot de la Famille [A család idiótája] című művét: a neurózis és az alkotás kéz a kézben járnak – és ez azért van így, mert a neurózis maga is alkotás, de magánjellegű, amelynek nincs jelentése a szerzője számára, mivel olyan nyelven íródott, amelyhez nincs kulcsa (és hogyan nyissunk ki egy páncélszekrényt, ha a kulcs belül van?). Neurózis és alkotás: disszertációtéma, amíg ellentétes entitásokként tekintünk rájuk; ám örökké újra kitaposandó ösvény a maga „egyes egyetemesében" – egy olyan ösvény, amelyet Sartre mindenesetre újra kitaposott Baudelaire-től Flaubert-ig, Saint Genet-n és a Les Mots-n [Az szavak] keresztül.

A Sartre-ban korábban élő Freud-kép – egy doktríner és némileg korlátolt chef d'école [iskolateremtő], egy középszerű filozófus képe, akinek egyetlen koncepciója sem állná meg a helyét az tüzetes vizsgálat során (és Isten a megmondhatója, Sartre vizsgálódásai milyen elsöprőek tudtak lenni) – többé nem volt tartható. Sartre azonban a legnagyobb örömét lelte abban, ha a gondolatai megdőltek, mindaddig, amíg ő maga vonhatta le a következtetéseket.

Freud hajthatatlansága, kompromisszummentessége, valahányszor az igazság követelményeiből kellett engedni, makacs szembenállása az uralkodó orvostudománnyal és pszichiátriával, amikor azokat nem övezte más, mint a puszta rangjuk, az alattomos antiszemitizmus, amelynek célpontjává vált, a magánya, vagy inkább az, amit magányként kellett megélnie, a szegénysége is, valamint a kitüntetések iránti hosszas megvetése – enyhe kifejezés lenne azt mondani, hogy ezek a vonások vonzották Sartre-ot. Bizonyos mértékig magára ismert bennük. Még fogadni is mernék, hogy megbocsátotta Freudnak a Martha iránti kizárólagos szenvedélyét és sötét féltékenységét – ő, aki képes volt leírni, hogy „nem várhatod el, hogy egyszerre tetszést válts ki és szeress”.[13]

Miközben Jones könyvét olvasta, emlékszem, amint igazi gyönyörűséggel mondta nekem: „Ezt a te Freudodat meg kell hagyni, tetőtől talpig neurotikus volt!” Azonnal képes volt megérteni, ha nem is elfogadni azokat a fogalmakat, amelyeket korábban – egy olyan filozófusként, aki Cartesianusabb maradt, mint gondolta volna – pozdorjává zúzott: olyan fogalmakat, mint a tudattalan gondolkodás vagy az elfojtás. Ha hihetek egy tanúnak, Sartre Hustonról szólva ezt szokta mondani: „Az a bosszantó benne, hogy nem hisz a tudattalanban.” Pikáns szerepcsere vagy önkéntelen projekció? A forgatókönyv olvasójaként az előbbi hipotézis felé hajlok. Mert számomra tagadhatatlannak tűnik, hogy Sartre-nak sikerült érzékelhetővé tennie – tehát mindenekelőtt saját maga számára érzékelhetővé tennie – bizonyos számú olyan jelenséget, amelyeket a Freud

[13] Les Mots. Párizs 1964, 20. o. (Words. London 1964, 29. o.)

„ellenében” oly sokáig hangoztatott „rosszhiszeműség” fogalmával már nem lehetett kielégítően megmagyarázni.

Valami másnak is segítenie kellett őt abban, hogy így módosítsa korábbi nézeteit: nevezetesen a hisztéria iránti érdeklődésének (amely végigkísérte az életművét). Ez az érdeklődés – vagy inkább lenyűgözöttség – Sartre esetében kettős okra vezethető vissza, úgy vélem. Ha igaz, hogy az önmagunkkal való abszolút egybeesés lehetetlen, és hogy emiatt mindannyian színészek vagyunk, miért színészebb a hisztériás beteg, mint mások? Ezenkívül a hisztéria bosszantó problémát vet fel a szabadság filozófiája számára: hogyan engedheti meg a szabadság, amelyről elvileg azt tételezzük fel, hogy vívmány, hogy az képzelet rabjává váljon egészen odáig, hogy testestül-lelkedestül elveszítse önmagát benne? Meg tudjuk érteni, hogy rövid pillanatokra és különleges körülmények között (alvás, érzelem) – ahogy a „fiatal” Sartre mondani szokta – átalakulhat „képzelő” vagy mágikus tudattá. De hogyan értsük meg, hogy egy létezést teljesen a képzelet éltessen anélkül, hogy valaha is visszanyerhetné az uralmát önmaga felett? Mi hát a hisztériás beteg, ha félretesszük a szimuláció és a traumatikus eredet hipotézisét? Bizonyos értelemben az őrület kevésbé tűnt furcsának Sartre számára, mivel abban az alattomos, de felettes tisztánlátás egy formáját látta (gondoljunk a La Chambre [A szoba] karakterére vagy Franzra a Les Séquestrés d'Altona [Az altonai foglyok]-ban). Innen ered a beszólása, amellyel egyszer előállott: „Az őrülteket hazugoknak tekintem.” De tekinthetjük-e hazugságnak a hisztériás panaszokat, különösen, ha azok létfontosságú funkciókat érintenek (vakság, anorexia, bénulás, asztázia-abázia, asztma), mint ahogy az a Breuer és Freud által kezelt betegek esetében

történt? A pszichoanalitikusok rejtélyesnek nevezték a pszichésből a szomatikusba való átugrást. A filozófusok számára még sokkal rejtélyesebb a tudatból az inerciába való átugrás: hogyan választhatja a csuda szándékoltan az átláthatóság a homályosságot? Hogyan zuhanhat (hanyatlhat) egy színész/ágens az ős-passzivitásba?[14]

Megfigyelhető, hogy azok az esetek, amelyek megragadták Sartre figyelmét, elsősorban hisztériás esetek voltak, és különösen a női hisztéria esetei. Kétségtelen, hogy a vizsgált időszak kedvezett ennek a választásnak; de nem tehetünk róla, úgy érezzük, Sartre együttérzett azokkal a nőkkel, akik elmesélték „történeteiket" (a szó mindkét értelmében): azokkal az ideges és fantáziáló bécsi hölgyekkel, akik egyszerre vonzzák, kihívás elé állítják és gúnyolják a férfit/orvost, aki feszeng a maga formális reingotjában [szalonkabátjában] és a hibátlannak szánt tudományában. Kétségtelen, hogy ő, aki soha nem rejtette véka alá, hogy jobban kedveli a nők társaságát a férfiakénál, értékelte volna, ha ismeri Lacan ezen szavait (emlékezetből idézem): „Minden nőben van valami zaklatott... és minden férfiban valami nevetséges." És milyen tökéletes könnyedséggel emeli ki Sartre ebben a forgatókönyvben a férfi nevetséges és gyűlöletes oldalát! Csak Freud menekül meg, kétségtelenül azért, mert Sartre képes volt felfedezni valami nőiest abban a férfiban, aki – bár kiváló férj és jó apa volt – először tanult meg figyelni a fiatal nőkre, és nem azért, hogy elcsábítsa őket, hanem hogy hagyja őket beszélni a szenvedésükről és

[14] Lásd az L'Idiot de la famille-ben (2. kötet, Párizs 1971) a Sartre által a hisztérikus elköteleződésnek nevezett jelenségnek szentelt oldalakat (1854–1861).

az örömükről. A biszexualitás elismerésével a férfi és a nő közötti választóvonal már nem a régi.

De térjünk vissza a forrásokhoz: első és legfontosabbként tehát Jones; a Fliesshez írt levelek; a Tanulmányok a hisztériáról és Dora esetleírása, amelyekből klinikai anyagot lehet meríteni és „összetett karaktereket" lehet kibontani; végül pedig az Álomfejtés – feltételezésem szerint meglehetősen felületes – olvasása, hogy kiolvassák belőle Freud saját álmainak egy részét. Anekdotikusan hozzátehetjük, hogy Freud Salpêtrière-ben tett látogatásának megvilágítására Sartre egy női megbízotton keresztül gyűjtött némi információt Charcot-ról. A komoly vagy fanyar elmék – és ezek gyakran egy és ugyanazok – arra a következtetésre jutnak majd, hogy a kutatómunkája sem nem volt túl kiterjedt, sem nem volt túl aprólékos. Meglehet. De elsősorban Sartre célja nem az volt, hogy egy szigorúan a ténybeli valósághoz ragaszkodó filmet készítsen; ennek bizonyítéka itt minden oldalon megtalálható, ezért adtuk fel hamar azt az abszurd tervet, hogy jegyzetekkel jelezve – arra az esetre, ha valamilyen hiszékeny olvasó összetévesztené ezt a forgatókönyvet egy történeti dokumentummal – azokat a módosításokat, amelyeknek Sartre ezt a valóságot alávetette. Ráadásul Sartre kitalációi néha olyan elemi erővel bírnak, hogy még az is, aki úgy véli, úgy ismeri a freudi ságát, mint a tenyerét, kételkedni kezd a saját emlékezetében, és felkeresi a könyvtárát, azzal a szándékkal, hogy ellenőrizzen valamilyen tényt, vagy fülön csípjen valamilyen torzítást vagy tiszta kitalációt – mielőtt (bizonyára még inkább freudivá válva) felismerné, hogy mivel az emlékezet és a fikció megkülönböztethetetlenek, az igazság vagy hamisság kérdése többé fel sem merül!

Gondolok itt például a borbélynál játszódó jelenetre (I. változat, Harmadik rész, 339–340. o.) vagy Meynert professzor lenyűgöző portréjára (I. változat, Második rész, 133–137. o.). Igazabb a természetnél! A köznyelv jól mondja: „Hát ezt mégis honnan szedte? Az ember megesküdne rá, hogy ott volt!" Később Sartre ugyanígy fogja „kitalálni" Flaubert szüleit és gyermekkorát is. Úgymond Freudon jött bele a mesterségbe.

Végül – és ezen a ponton ismét jogos lenne az összehasonlítás az L'Idiot de la famille [A család idiótája] című művel – Sartre vállalkozása nem volt híján annak a „totális" ambíciónak, amelynek az volt a rendeltetése, hogy teljes megvalósulását a „Flaubert-jében" érje el. Az a grandiózus és – attól tartok – valóban őrült törekvés, hogy mindent megtudjunk és mindenekelőtt mindent megértsünk egy emberről – egy olyan törekvés, amely e „szummában" volt hivatott egyértelművé válni –, kétségkívül régi fogadása volt Sartre-nak (kihívás Isten ellen, akire most kerülne sor, hogy „felesleges szenvedéllyé" váljon). Mégis inkább afelé hajlok, hogy a „Freud" tette lehetővé a „Flaubert-t". Az L'Idiot de la famille-lal ezt a fogadást (szinte) sikerült megnyernie. A forgatókönyvvel viszont minden kimenetel lehetséges marad, éppen amennyiben a fogadást elveszítette. Mert Sartre itt arra törekszik, hogy egyszerre több szálat megragadjon, és mindegyiket szorosan tartsa. A valóságban – az általa magáévá tett totalizáló perspektívában – oldalak ezreire meg ezreire lett volna szüksége ahhoz, hogy egyidejűleg tegye érthetővé a zsidó Freudot és a polgári Freudot, a fiú-Freudot és a Freud/Fliess párharcot, a neurológus Freudot és a „neurotikus" Freudot, a civilizátor Freudot és a hajszolt Freudot, a századfordulós Bécs Freudját és a határok nélküli

Freudot... És mindenekelőtt: hogyan tegye láthatóvá a pszichés valóságot, amely a pszichoanalízis egyetlen tárgya? A pszichés valóságot – és nem a „psziché" nevű pillecukrot –, amely hálózatokba szerveződött reprezentációkból áll, mint az idegek a szinapszisaikkal vagy a sínek a váltóikkal, és amely törvényeknek van alávetve, illetve mechanizmusok szabályozzák. A bökkenő az, hogy Sartre nyers, kitartó kérdésére – „Mit tudhatunk meg egy emberről?" – erre a kérdésre, amely nem a sajátja, a pszichoanalízis csak kiábrándító választ adhat: nem azt, hogy „Semmit", hanem azt, hogy „Azt, amit az az ember mindig is tudott". Az első és talán egyetlen akadály: az amnézia. Az amnézia feloldása pedig nem annyira az eltemetett emlékek kiásásából áll – a régész módjára –, mint inkább abban, hogy hagyjuk az emlékezetet sajátjává tenni azt, ami korábban nem volt az. A pszichoanalízisben az esemény nem a megélt tapasztalat felidézése.

Az apai kötelék

Ki ne emlékezne a mondatra a Les Mots-ból [Az szavak]: „A szabály az, hogy nincsenek jó apák; nem a férfiak a hibásak, hanem az apai kötelék az, ami rohadt"?[15] Sartre mégis e kötelék köré rendezte a forgatókönyvét, egy olyan nézőpontnak megfelelően, amelyet meglehetősen klasszikusnak találunk, de számára kétségkúton új volt: Freud, amint megküzd apja alakjával, miközben tanáraival – Brückével, Meynerttel, Breuerrel – szüntelenül újra bejárja a kötődés, a visszautasítás és a szakítás ezen útvonalát, s pácienseiben szüntelenül újrafelfedezi vagy a csábító apát

[15] Les Mots, 11. o. (Words, 15. o.)

(Cäcilie), vagy a kasztráló apát (Karl), egészen a végső felszabadulásig, amely Jakob halálával a pszichoanalízis apjává tette őt. Valószínű, hogy Sartre, aki nem vágyott apára, sőt írói munkásságában is utált úgy gondolni magára, mint „műve apjára", a fiatal Freud ezen sorsában megtalálta az eszközt ahhoz, ha nem is a megsemmisítésére, de legalább a meggyőződésének megingatására. Azáltal, hogy – mint itt teszi – Freud tanulmányait és felfedezéseit az apjával való kapcsolatára központosítja[16], egyúttal megmutatja, hogy ez nem feltétlenül van kárhoztatva a behódolás és a lázadás kimerítő váltakozására, a passzivitás és a tiszta tett éles szembeállítására. Talán még azt is érzékeli, hogy abban a vágyban, hogy eltekintsünk az apától, nagy a veszélye annak, hogy az ember egész életében csupán a szavak gyermeke marad... A szavak előnye és szerencsétlensége, hogy csak egymás között alkotnak kötelékeket. Az az ember, aki visszautasítja a befogadást és a továbbadást, mindig félni fog attól, hogy csaló, verbális lény, puszta gesztusok tevője.

Nem gondolom – az olvasó majd maga ítél –, hogy forgatókönyvével Sartre Freud egy személyes, eredeti „értelmezését" terjesztené elő. Másfelől viszont szeretném azt hinni, hogy Freud – még ha, mint itt is, nagyban megnyirbálták is (a kötelező filmes „vágás") – értelmezte Sartre-ot. Vajon nem Freud forgatása után kezdett bele Sartre egy olyan önéletrajzba, amelyből egyelőre nem ismerünk mást, mint a címét: Jean sans terre („Földnélküli János")? Vagy Jean sans père („Apatlan János")? Ebből a – megint csak befejezetlenül hagyott – projektből származott volna a Les Mots, majd később, egy közvetettebb úton az L'Idiot de la

[16] „Az Apa! Mindig az Apa!", lásd a 530. oldalt alább.

famille [A család idiótája]. Emlékszem, hogy ezen, „önanalízissé" váló önéletrajz végigviteléhez Sartre úgy döntött, lejegyzi az álmait – ő, aki ennyire a nappal teremtménye volt. Hogy projektív teszteléseknek vesse alá magát – ő, aki teoretizálta a „projektet" [tervet/projektumot]. Sőt, még azt is fontolóra vette (igaz, egy igen rövid beszélgetés során), hogy analízisbe kezdjen. Mit jelentett számára a pszichoanalízis? A megismerés hasznos, kétségkívül elengedhetetlen eszközét; de olyan eszközt, amelyet amint munkába állít, sikerül sajátjává tennie. Áttétel? Sosem hallott róla! Áttétel: más szóval annak a szükségessége, hogy ha az ember be akarja engedni az ismeretlent, egy olyan címzetthez kell fordulnia, aki azon a címen ismeretlen, határozottan hiányzik, s akit szinte lehetetlen megtalálni.

Anélkül, hogy túlozni szeretnék, felételezhető, hogy Sartre számára a Freudról szóló forgatókönyv egyben egy olyan „Freud-forgatókönyv" is volt, amelyben saját szerepe volt (soha nem kicsinyíti le Freudot, tisztességesen vázolja fel kezdeti koncepcióit); s hogy a forgatókönyv, amelyet először elterelésként képzelt el azon munkához képest, amelynek testestül-lelkedestül átadni készült magát – a Kritika, az L'Idiot –, a saját programjától is elterelte őt. Talán egy időre beleegyezett abban, bár magában mosolygott rajta, hogy Freud egyik gyermekének tekintse magát, mint mindannyiunkat: de mint egy fáradhatatlan gyermeket, aki eltökélte, hogy nem hordozza túl sokáig azt a bizonyos Anchisést a vállán.

Pszichoanalízis és a Kép

Életében egyszer Freud is hagyhatta volna, hogy elcsábítsa a mozi – a pszichoanalízis képekre való átültetésének valóban

csábító terve. 1925-ben Karl Abraham, a jó tanítvány, arra ösztökélte, hogy fogadjon el egy komoly ajánlatot: „Ez a fajta projekt" – írta – „jellemző a korunkra, és biztosan meg fog valósulni". Freud eleinte óvatos volt. A hagyományos érvelés – „ha nem velünk csinálják meg, megcsinálják nélkülünk a hozzá nem értők, ami sokkal rosszabb lesz" – nem hatott rá. Abraham ragaszkodott hozzá. Freud dühös lett, azt állítva, hogy sürgetik.[17] A visszautasításának mélyen rejlő oka elvi, teoretikus természetű volt, amely a téma legbensőbb lényegével függött össze. Freud így fogalmazta meg: „Fő kifogásom továbbra is az, hogy nem hiszem, hogy absztrakcióink kielégítő plasztikus ábrázolása egyáltalán lehetséges lenne.[18] Nem akarjuk hozzájárulásunkat adni semmihez, ami elcsépelt... Az a kis példa, amelyet említett, a visszaszorítás [elfojtás] ábrázolása a worcesteri hasonlatom révén[19], inkább hatna abszurdnak, mintsem tanulságosnak."

---

[17] A film végül elkészült Abraham és Sachs közreműködésével, de Freud nélkül: Geheimnisse einer Seele („Egy lélek titkai"), rendezte Pabst. E epizódhoz lásd a Freud-Abraham levelezést (A Psycho-Analytic Dialogue: The Letters of Sigmund Freud and Karl Abraham, London és New York 1965, különösen a 382–85. o.). Lásd még Patrick Lacoste „Chambre à part" című cikkét (Nouvelle Revue de Psychanalyse, 29. sz., 1984), amely eszembe juttatta az itt említett levélváltást.

[18] Mit mondott volna Freud Eisensteinnek, aki arról álmodott, hogy megfilmesíti A tőkét?

[19] A hivatkozás egy olyan összehasonlításra utal, amelyet Freud az 1909-ben a massachusettsi Worcesterben tartott egyik előadásában tett („Öt előadás", in Two Short Accounts of Psycho-Analysis, Harmondsworth 1962, 50. o.) a páciens ellenállásával szemben a tudatba visszatérni küzdő elfojtott kívánság és egy olyan bekiabáló között, akit kidobtak az előadóteremből, de küzd, hogy visszajusson.

Mit ért itt Freud pontosan „absztrakció” alatt? A nagy topográfiai instanciákat: Én, Felettes-én, Ösztön-én? Olyan pszichés műveleteket, mint az elfojtás vagy a projekció? Bizonyára, de úgy gondolom, hogy e szó – és ezáltal a kifogás – hatókörét ki kell terjeszteni a pszichoanalitikus folyamat egészére: a lelki élet egyetlen aspektusa sem ültethető át képre anélkül, hogy ezáltal ne hamisítanánk meg. A Freud által Abrahamnak adott nyers visszautasítás csupán egy elsődleges elutasítást fejezett ki: a kép nem fogadja be a tudattalant.

Hogyan lehetséges az, hogy egy álom – még ha az álmodó számára úgy is tűnik fel, mint képekre való átültetés, vagy éppen egy film, amelyet néz, s amely a vásznon zajlik[20] – igen, miért szűnik meg az álom álomnak lenni, amint leforgatják a moziban, míg megtörténhet, hogy egy állítólagosan realista film egésze egyfajta álomként érzékelhető?

Létezik itt egy paradoxon. Bizonyos értelemben a pszichoanalízis felszabadította a képzelet világát. Kiterjesztette a látható tartományát az érzékelés mezőjén kívülre, s felismerte annak hatalmát mind az egyéni, mind a kollektív élet felett: álmok, ábrándok, fantazmák, vizuális jelenetek, belső színházunk, a látnokok ideális városai – mindezek állandó társaságot nyújtanak nekünk. Más értelemben viszont hitelteleníti e látható birodalmat azáltal, hogy megfosztja attól a státusztól, amelyre igényt tart: a tudattalan, a filozófusok létezőjéhez hasonlóan, nem hagyja magát láthatóvá tenni.

---

[20] Ilyen zavarral – mint sem nyelvbotlással – gyakran találkozunk az álmot elmesélő embernél: „Ezen a ponton a filmben…” Lásd még Bertram Lewin tanulmányait az „álomvászonról” [dream screen].

Vegyünk egy példát: amikor Freud az analízis révén feltárta az álommunka különféle eljárásait – sűrítés, áttolás, túlmeghatározottság, másodlagos megmunkálás –, találkozott egy olyannal, amelyet Darstellbarkeit-nak [ábrázolhatóságnak] nevezett: tudniillik az álmodónak azzal a szükségletével, hogy – mivel alvás közben képtelen motoros tevékenységre – „hallucinálja" a maga Wunsch-át, tudattalan kívánságát.[21] Ez egy olyan kényszer, amely az álmodásra nehezedik, semmi több, s amellyel nem találkozunk a tudattalan más képződményeiben, mint amilyen a tünet vagy a elvétés [félrenézés, elszólás]. Más szavakkal, a kép kevésbé kifejezés, mint inkább figuráció: „plasztikus bemutatás", ahogy Freud mondja az Abrahamnak adott, fentebb idézett válaszában. Márpedig a mozi, az álomhoz hasonlóan, ezen bemutatási formára (Darstellung) van kárhoztatva: mindannak, amit a forgatókönyvíró szavakkal jegyez be forgatókönyve bal oldali oszlopába – gesztusok, mozdulatok, érzelmek, intonációk, helyek és tárgyak leírása stb. – ideális esetben át kell mennie a képbe. Különben tiszta pazarlás. A „plasztikus bemutatás" vagy alakíthatóság megszűnik puszta feltétel lenni, s törvénnyé válik. A „nem-figuratív" (a mi „absztrakcióink") így aláveti magát a „figuratívnak". Mindent észrevétlenül le kell egyszerűsíteni a képre: mindent, ami az

---

[21] Ez a kényszer a képhez vezető hosszú kerülőutakkal járhat, hogy az üzenet átjuthasson. Például ahhoz, hogy a court szó („fut, kerget" stb.), a maga teljes szemantikai töltésével és minden szexuális konnotációjával biztosan átlépje a tudat küszöbét, vizuálisan egy teniszpálya [court], egy udvar/udvarlás [cour, beleértve a nőnek tett udvarlást is], egy futás/verseny/intéznivaló [course] képei formájában jelenik meg; egy karaktert Monsieur Courtar-nak fognak hívni; és így tovább. A hangsúly itt csak az álom elmesélése során bukkan majd felszínre, ami az egyetlen értelmezhető anyag.

analitikus vizsgálódást alkotja, vagyis az ösztönműködés lépcsőzetes mozgását és azt, amire a hatalmát ruházza – az affektusokat és jeleket, amelyek általában elszigeteltek, „jelentéktelenek", kívül esnek a kontextuson és a főszövegen. Az ösztön működik, és gondolati műveleteinek végén átvillan a képen; jelet ad, nem képet alkot. Innen fakad a nemértések gazdagsága, amelyben a „pszichoanalitikus mozi" relatív kudarca csupán egyetlen megnyilvánulás, ráadásul annak egy ártalmatlan formája. A félreértés nem fog eltűnni – vajon el kellene tűnnie? –, amikor százszor is elmondták és bebizonyították, hogy a freudi szexuálelmélet nem redukálható a szexre, s hogy ebből a résből él; hogy az Oidipusz-komplexus nem az, ami az anyához vagy az apához köt minket; hogy a vérfertőzéstől való irtózás egy elviselhetetlen reprezentációból születik, nem pedig társadalmi előírásból.

Ez a félreértés nem kerülte el annak a forgatókönyvnek a szerzőjét sem, amelyet most olvasni készülnek. Úgy tűnik számomra, hogy ha szabadabb lett volna a rá kényszerített „műfajhoz" képest, sikerült volna több tudattalant átcsempésznie, úgymond. Furcsa módon sokkal inkább érzem őt freudinak akkor, amikor – a drámaíró minden merészségével és hatékonyságával – színpadra állítja karakterei közötti érzelmi kapcsolatokat, mint a Cäcilie fantazmagóriáiba, vagy az olyan álmokba tett kényszerű kirándulásai során, amelyeknek oidipális szimbolikája – de csakis a szimbolikája, sosem a választott „reprezentációk" egyedi pályája – szembetűnő.

Egyetlen végső megjegyzés: az olvasó talán meglepődik azon, hogy Sartre forgatókönyve egy „A pszichoanalízis a

maga történetében”[22] című gyűjteményben jelenik meg, amely eddig eredeti dokumentumokat vagy részletes tanulmányokat tartalmazott, amelyek fő gondja az igazság volt. Mindazonáltal ez valóban egy dokumentum: fontos elem, amellyel kiegészíthető a Sartre és Freud közötti kapcsolatok aktája. S e kapcsolatok hosszú, összetett története megkérdőjelezhetetlenül része mind Sartre saját történetének, mind a pszichoanalízis történetének (legalábbis Franciaországban, ahol szinte minden intellektusnak meg kellett határoznia magát Freudhoz képest): az eszmék történetéhez tartozik, ezáltal pedig a mi történetünkhöz.

J.-B. Pontalis

[22] Az eredeti francia kiadást a Gallimard kiadó a La Psychanalyse dans son histoire sorozatba sorolta be, amely a J.-B. Pontalis által szerkesztett Connaissance de l'Inconscient gyűjtemény része.

VERZIÓ I

(1959)

ELSŐ RÉSZ

1

1885 szeptember

Reggel hét óra. Kórházi folyosó. A gázlámpa (Welsbach-égő) kialszik; kevés nappali fény szűrődik be az ablakokon. Egy bejárati ajtó nyílik a kórteremre, amely csak homályosan vehető ki. Ápolónők nyüzsögnek a kórterem mélyén: ébresztő ideje van, kötéseket cserélnek, ápolják és mosdatják a betegeket (mind nők). A lepusztult, gázvilágítású kórteremnek vészjósló hangulata van. Az ajtó felett tábla: Szemészeti Osztály. Dr. Heinz osztályvezető.

Két hordágyvivő jelenik meg a folyosón, egy öregasszonyt visznek a hordágyon: a szemei tágra nyíltak, és láthatóan vakok. Megállnak az ajtó előtt, és leteszik a hordágyat, hogy kifújják magukat. Mindketten idősödők, ősz bajusszal. Megtörlik a homlokukat.

Egy ápolónő – negyvenéves, szemüveges, zord vonású – jelenik meg az ajtóban, a kórterem belsejéből érkezve. Sötét, hajszolt tekintettel méri végig az öregasszonyt és a hordágyvivőket. Azok lehajtják a fejüket, előre belenyugodva a sorsukba.

Az ápolónő az öregasszonyra néz.

ÁPOLÓNŐ Mi a kívánsága? Felismeri az asszonyt. Már megint?! Ez már sok a sokból!

ELSŐ HORDÁGYVIVŐ Hát mit csináljunk vele?

ÁPOLÓNŐ Mondtam már: a pszichiátriára! Kopogtat a homlokán. Itt van a baj nála.

MÁSODIK HORDÁGYVIVŐ Nem kérik.

ÁPOLÓNŐ A pszichiáterek?

MÁSODIK HORDÁGYVIVŐ Azt mondják, kutya baja.

ÁPOLÓNŐ Hát akkor küldjék haza!

Az öregasszony kissé felemelkedik. Kétségbeesettnek tűnik.

BETEG Vak vagyok. Senkihez sem beszél konkrétan.

ÁPOLÓNŐ, nyers, kellemetlen nevetéssel Bárcsak úgy látnék én is, mint maga, jóasszony! (A hordágyvivőknek:) Dr. Heinz tegnap megvizsgálta, a szervei teljesen épek. Csak megjátssza magát, semmi más!

ELSŐ HORDÁGYVIVŐ Megjátssza vagy sem, nyom egy tonnát. Maguknál meg vannak üres ágyak.

Az ápolónő az orruk előtt csapja be az ajtót. A hordágyvivők lehangoltan néznek egymásra.

MÁSODIK HORDÁGYVIVŐ, az öregasszonynak Micsoda egy vén hárpia! Nem tudna tényleg vak lenni?

ÖREGASSZONY, hangsúlytalanul Vak vagyok.

Az első hordágyvivő ránéz, majd hirtelen elhatározásra jutva veri az ajtót. Az újra kinyílik, és az ápolónő jelenik meg dühödten.

ÁPOLÓNŐ Megmondtam, hogy...

*Látva, milyen öregek és fáradtak, megsajnálja őket.**

ELSŐ HORDÁGYVIVŐ, keservesen Két órája hurcoljuk már.

ÁPOLÓNŐ Menjenek Dr. Freudhoz! Scholz professzor távollétében ő intézi az adminisztrációt.

ELSŐ HORDÁGYVIVŐ Hol van?

ÁPOLÓNŐ A szobájában, gondolom. 120-as szoba, Ideggyógyászat.

MÁSODIK HORDÁGYVIVŐ, szomorúan Az meg egy kilométerre van!

Az ápolónő vállat von, és másodszor is az orruk előtt csapja be az ajtót. Az első hordágyvivő megvakarja a fejét.

ELSŐ HORDÁGYVIVŐ, az öregasszonynak Ugye nem tudna gyalogolni?

ÖREGASSZONY, riadtan Nem!

ELSŐ HORDÁGYVIVŐ, csüggedten Gondoltam!

MÁSODIK HORDÁGYVIVŐ, hasonló hangnemben Ott van még a lába is, ráadásként!

ÖREGASSZONY, kiabálva Bena vagyok!

ELSŐ HORDÁGYVIVŐ Igen, nekem meg fából van az egyik lábam!

A tenyerükbe köpnek, és újra felveszik a hordágyat.

Egy másik folyosó. Egy ajtó. A száma: 120. A nap éppen pirkadni kezd. Sűrű füst szivárog ki az ajtó alól. A hordágyvivők megjelennek a terhükkel, teljesen kimerülten. Leteszik a hordágyat. Az első hordágyvivő megtörli a homlokát. A második köhögni kezd. Az első meglepetten néz rá, és megszagolja a levegőt.

ELSŐ HORDÁGYVIVŐ Hé! Tűz van!

Körülnéznek, és látják, hogy a füst a szobából árad ki. A második hordágyvivő kopog az ajtón. Nincs válasz. Kérdő tekintettel fordul a társához.

ELSŐ HORDÁGYVIVŐ Kopogj hangosabban!

A második hordágyvivő hangosabban kopog.

A jelenet egy meglehetősen nagy, de igen kopott szobára vált. Egy vetetlen vaságy (ugyanolyan típusú, mint a betegek ágyai), kancsó és mosdótál egy állványon, egy polc roskadásig tömve orvosi könyvekkel, egy íróasztal. Egy nyitott láda az ágy közelében; egy zárt bőrönd, egy másik nyitva (tele ruhákkal és fehérneművel).

A szoba közepén egy öntöttvas kályha, amelynek hosszú csöve átmegy a mennyezeten. Egy férfi, hátulról nézve, guggol a kályha előtt, amelyből füstfelhők gomolyognak ki.

A földön mellette papírkötegek és füzetek, amelyeket módszeresen felvesz és bedobál a kályhába, ahol azok meggyulladnak. Az ablak szorosan be van csukva, a zsalugáterek zárva; a szobát csak a kályha lángjai világítják meg.

Freud végre meghallja a kopogtatást, feláll és az ajtóhoz lép. Látjuk, hogy szivarozik.

Ez Freud: huszonkilenc éves, dús, fekete szakáll, sűrű szemöldök. Szép, sötét és zord szemek, mélyen az üregükbe süppedve. Úgy néz ki, mintha most ébredt volna. Kábult tekintet. Az arca koromtól fekete. Bár a kezei ápoltak, azok is feketék. Teljesen fel van öltözve. Gondosan, de szegényesen.

Az ajtóhoz megy, elfordítja a kulcsot és elhúzza a reteszt. A hordágyvivők megjelennek a füstön keresztül; mindketten köhögnek.

Ámulva bámulnak Freudra. Freud, aki most már teljesen birtokában van az érzékeinek, kemény, rezzenéstelen tekintettel figyeli őket.

ELSŐ HORDÁGYVIVŐ, *szabadkozva* Azt hittük, ég valami.

FREUD Semmi sem ég.

MÁSODIK HORDÁGYVIVŐ Tényleg?

FREUD, *kimérten és ironikusan* Tényleg.

Készül újra bezárni az ajtót. A hordágyvivők könyörgő mozdulatot tesznek a beteg felé.

Aha! A hisztériás beteg. Mi a helyzet?

ELSŐ HORDÁGYVIVŐ Senkinek sem kell.

FREUD El tudom képzelni.

Eldobja a szivarcsikket, és a hisztériás beteg felé lép: az asszony lenyűgözve bámul rá.

ÖREGASSZONY Vak vagyok.

Odalép hozzá, és a szemébe néz.

FREUD, *halkan* Nem, asszonyom, maga nem lát, de nem vak.

Lerántja az öregasszony takaróját. Az asszony hálóinget visel. A bal lába bénult; a lábujjai görcsösen behúzva, mintha a talpába lennének hajtva. Megtapogatja a lábát anélkül, hogy a beteg úgy tűnne, észreveszi.

Felegyenesedik, és visszahúzza a takarót a beteg lábára.

Vigyék az Ideggyógyászati Osztályra. Van egy üres ágy.

MÁSODIK HORDÁGYVIVŐ Meynert professzor megtiltotta...

FREUD Mindjárt átmegyek és beszélek vele. Indulás!

Ismét bezárja az ajtót, a kályhához megy, le guggol, és valami szűnni nem akaró dühvel folytatja furcsa munkáját.

2

Ugyanez a kórház. Egy másik folyosó, éppolyan lepusztult. A falak megrepedezve, felhólyagosodva és felhólyagzva; vakolatdarabok lógnak a mennyezetről. Kevés az ablak; a nap éppen pirkadni kezd.

Diákok gyülekeznek egy ajtó előtt. (Szalonkabátok, cilinderek. Mások – a kórházban bentlakó orvosjelöltek vagy orvosok – köpenyt viselnek. Szinte mindegyiküknek szakálla van. Átlagéletkor: huszonöt és harminc év között.)

Hangzavar.

A (zárt) ajtón tábla: Ideggyógyászati Osztály. Meynert professzor osztályvezető. Meynert professzor előadása hétfőn, szerdán, csütörtökön és szombaton 7:15-kor van.

A hisztériában szenvedő öregasszonyt vivő hordágyvivők megjelennek a folyosón, a kimerültségtől tántorogva. A diákok a falhoz húzódnak, hogy utat engedjenek nekik. Az egyik hordágyvivő bekopog az ajtón. A hordágyat letették a földre. A diákok kíváncsian nézik az öregasszonyt.

EGY DIÁK Mi a baja?

A hordágyvivők vállat vonnak.

ÖREGASSZONY Vak vagyok.

Az ajtó kinyílik. A hordágyvivők felveszik a hordágyat és bemennek.

EGY DIÁK, *ellentmondást nem tűrően a többieknek* A látóideg léziója. Vagy az agyi látóközpontoké.

Az ajtó ismét bezárult. Ebben a pillanatban a folyosó távolabbi végén feltűnik Meynert professzor. Ötven év körüli.

A diákok elhallgatnak. Tiszteletteljes csend.

Igen fiatalos jelenség. Nagyon jóképű, de megtört arc. Hosszú, vörös szakáll, magas, nyúlánk test, a nagyon enyhe sántítás ellenére is hajlékony. Cilinder és fekete kesztyű, szalonkabát, magas, keményített gallér, nyakkendő, díszes mellény. Könnyedén támaszkodik egy gömbfejű sétapálcára.

A diákok tiszteletteljes pózba merevednek. Akik kalapot viselnek, leveszik. Meynert, rendkívül fenségesen és magabiztosan, hanyag módon megemeli a cilinderét, és azonnal visszateszi. Kesztyűt visel.

MEYNERT Uraim…

Az ajtó kinyílt. Láthatóvá válik az ideggyógyászati osztály (női részleg). Ápolónők és ápolók állnak vigyázzban az ágyak között.

Menjünk be!

*A főnővér elé lép. Bal kezének két ujját felemelve üdvözli. A nővér tiszteletteljes távolságból követi őt.**

Bemegy, még mindig kalapban. Hosszú, komor kórterem félhomályban. Nincs mesterséges fény. Némi napfény szűrődik be két nyitott ablakon keresztül.

A diákok csoportja – többségük szegényesen öltözött, ügyetlen tartású és mindenfajta különösebb sármot nélkülöző – tiszteletteljesen követi (mint egy balettkar) ezt a kecses személyt, aki szinte táncolni látszik (a sántítása ellenére, vagy talán éppen annak köszönhetően): aki inkább hasonlít egy első táncosra, mint egy orvrosprofesszorra.

Az ápolónők és ápolók az ágyak között állnak, ismételten szinte vigyázzban. Meynert a pálcájával mutat a betegekre; azok az ágyukban ülve figyelik őt (amikor képesek rá). Időről időre pálcája hegyével könnyedén megüti az egyik ágy vasrácsát.

*Az első két beteg előtt csak nagyon rövid időre áll meg. Az egyikük – egy fiatal nő – köszönti. Meynert anélkül néz rá, hogy viszonozná a köszönést.**

BETEG Jó reggelt, professzor úr!

MEYNERT Hogy érzi magát, kislány?

BETEG Még mindig ugyanúgy.

Bólint a fejével, és folytatja útját. A harmadik beteg egy negyven év körüli nő. Az alsó állkapcsa jobbra van elferdülve. Alszik. Meynert a pálcája hegyével megüti az ágy vasrácsát.

MEYNERT Kétoldali csecsbimbó-nyúlvány gyulladás (mastoiditis). Sebészeti beavatkozás. A trepanáció során a nervus facialis megsérült. Tegnap láttuk. Masszázst alkalmazunk, és elektromos kezelést tervezek.

Folytatja az útját. A pálca kopogására felébredt beteg a szemével követi őt.

MEYNERT Semmi különösebb újdonság ma. Kivéve egy féloldali bénultat... (A főnővérnek:) Tegnap vették fel?

*Tiszteletteljes bólintás a főnővértől.**

Nagyon jó. Megvizsgáljuk.

Folytatja az útját. Néhány lépéssel odébb a hordágyvivők, akik végre letették a vak öregasszonyt egy ágyra, nagyon mereven, vigyázzban állnak az ágy két oldalán. Meynert megáll és ránéz.

Új felvételes?

A két hordágyvivő nagy szorongással néz egymásra.

ELSŐ ÁPOLÓ Ő... a pszichiátriáról jön.

Meynert autoriteren és kellemetlenül:

MEYNERT Nos, és? Mi keresnivalója van itt?

Az ápolók hallgatnak.

Vigyék innen!

*A pálcájával az ágyra csap.**

Hányszor mondtam már maguknak: mindenki a maga helyére! Nincs elég ágyunk…

ELSŐ ÁPOLÓ, *keservesen* Az a helyzet, hogy…

Meynert rámered.

MEYNERT Micsoda?

ELSŐ ÁPOLÓ Dr. Mannheim nem kéri.

MEYNERT És miért nem?

ELSŐ ÁPOLÓ Azt mondja, hogy hisz… hisz…

Meynert arca megváltozik. Fehér a dühtől, a szemei szikráznak.

MEYNERT Hisztériás beteg? Olyat nem tűrünk meg itt!

ÖREGASSZONY, keservesen Vak vagyok.

MEYNERT Megvizsgálták a szemét?

ELSŐ HORDÁGYVIVŐ Igen. Kutya baja.

ÖREGASSZONY, *kétségbeesetten* Vak vagyok.

(A diákok mormognak.)

MEYNERT Maga hazudik, drága hölgyem! Csak megjátssza magát. Éppolyan jól lát, mint bárki más, és csak vesztegeti az időmet.

ÖREGASSZONY Vak vagyok, az egyik lábam meg van bénulva…

Freud éppen most lépett be a nyitott ajtón, és odasiet Meynerthöz. Az arcán még mindig ott van a koromfolt, és a kezei is feketék még. Abban a pillanatban, amikor csatlakozik a diákok csoportjához, akik tiszteletteljesen félrehúzódnak, hogy helyet csináljanak neki, Meynert éppen a főnővérhez fordul, és uralkodói tekintélyével, megsemmisítő megvetéssel kérdezi tőle:

MEYNERT Ki az az imbecilis, aki az én osztályomra tette ezt a nőt?

Az ápolónő anélkül néz rá, hogy merné válaszolni, majd Freudra néz, aki végül elérte Meynertot. Freud, aki komor

kifejezést visel az arcán, telibe kapja Meynert utolsó szavait. Mindazonáltal egy csipetnyi iróniával és nagyon szelíden válaszol:

FREUD Az az imbecilis én vagyok, professzor úr.

Meynert zavarodottan néz rá. Hirtelen nevetésben tör ki.

MEYNERT, *nyájasan* Tudhattam volna. Bocsásson meg, Freud, a szavaim keményebbek voltak a szándékomnál.

*A dühe fokozatosan visszatér, de látható erőfeszítést tesz, hogy uralkodjon magán.**

Soha nem fogom megérteni, miért érdeklik önt a hisztériás betegek. (Hevesen:) Nagyon jól tudja, hogy szimulánsok!

Freud, szelíden, de nyakasan, mély tisztelettel:

FREUD Nem tudom, professzor úr. Még nem tudok semmit.

Meynert, ellentmondást nem tűrően:

MEYNERT TUDJA, mert ÉN mondom önnek!

*A kétségbeesett hordágyvivőknek:**

Vigyék innen!

ELSŐ HORDÁGYVIVŐ Hová?

MEYNERT Az nem az én dolgom.

*A megszeppent diákok felé fordul, és a kórterem végében lévő egyik ágyra mutat.**

MEYNERT Menjünk és nézzük meg a féloldali bénultamat!

A csoport ismét elindul előre. Meynert belekarolt Freudba, hogy elsimítsa azt a fájdalmas benyomást, amelyet hevessége tett rá. Halkan beszél hozzá:

Még mindig holnap utazik el?

FREUD Igen, professzor úr.

Ugyanebben a pillanatban átható sikolyok hallatszanak. A diákok megfordulnak. Meynert és Freud szintén megfordul. A vak öregasszony a két hordágyvivővel küzd. Sikolyok, heves görcsök:

letépi a lepedőjét és ívbe feszíti a hátát. A lábai görcsösen kapálózva csapkodnak. Meynert hirtelen döntésre jut.

MEYNERT, *autoriteren és nyersen* Uraim, ma reggel az előadásomat a hisztériáról fogom tartani!

Visszalép, mögötte Freud, a főnővér és a diákok. Megáll az öregasszony ágya előtt. A hordágyvivőknek:

Engedjék el!

- Modern pszichiátria két típusú elmebetegséget különböztet meg: a pszichózisokat és a neurózisokat. Az előbbiek a súlyosabbak: a betegek személyiségét és valóságérzékelését érintő mély zavarok jellemzik őket; eredetüket az agyi központokban kell keresni. A neurózisok a maguk részéről csak az érzéseket érintik – mint a neuraszténia vagy a szorongásos neurózis esetében – vagy a viselkedést, mint a kényszerneurózisnál.

Pálcája hegyével az öregasszonyra mutat, aki még mindig minden irányban csapkod:

Ami pedig a hisztériát illeti, amelynek most egy igen szép példáját látják, hiábavaló kísérleteket tettek arra, hogy e két kategória valamelyikébe besorolják. A valóságban ez a feltételezett betegség nem létezik: a kényszerneurózisban igaz, hogy a beteg kényszerképzetekkel küzd; a neuraszténiában a beteg valóban szorong. Itt minden hamis; az egész egy hazugság.

Kinyújtja a pálcáját, és könnyedén megérinti az öregasszony mindkét lábát.

Bénult láb? Hol van az?

(Kacagás a diákok részéről. Az öregasszony tovább vonaglik; mozdulatainak mind jelentése van: rettegés, elutasítás, szánalom, könyörgés stb.)

Epilepsziás roham? Epileptiform roham? (*Nevet.*) Az epilepziások minden irányban csapkodnak a végtagjaikkal. Az epilepsziában rövid klónusos rángásokat figyelünk meg, rövid oszcillációkkal.

Egyik kesztyűs kezével elmutogatja a klónusos rángásokat.

Hol vannak ezek itt? Hol vannak? Egy rossz színésznőt látnak, mindegyik mozdulata szándékos.

Igen visszafogottan elmutogatja az öregasszony mozdulatait; a diákok nézik, néha Meynertön, néha az öregasszonyon nevetve. Meynert mozdulatai kissé túlzóvá válnak, mintha hamarosan elveszítené felettük az uralmat. Ezt felismeri, és időben abbahagyja. A hordágyvivőknek:

Tartsák fogva! Nem, csak a fejét!

A diákoknak:

Egy gyufát!

Egy diák a zsebében kutat, és szinte szolgalelkű buzgósággal nyújt egy gyufát Meynert felé. Utóbbi leteszi a pálcáját a szomszédos ágyra. Komótosan leveszi a kesztyűjét. A diáknak:

Nem gyújtaná meg?

A diák meggyújtja a gyufát.

- (Az előadást tartó tanár hangnemében:)* Mit látnak?

A nő szeme: a pupillák összehúzódása a fény hatására.

EGY DIÁK HANGJA *(KÉPEN KÍVÜL)* A pupillái. Összehúzódtak.

MEYNERT Mit gondolnak, egy vak ember pupillái összehúzódnának, ha fénynek tennék ki őket?

Számos diák kórusban válaszol.

DIÁKOK Nem.

MEYNERT A dolog el van döntve. Elég ebből, anyóka: ezt nem esszük meg!

Az öregasszony fokozatosan megnyugszik. Abbahagyja a mozgást, de ahogy a bal lába elcsendesedik, ismét felveszi a paralitikus görcs formáját.

Ó, nem! Most már abbahagyhatja! (*Nevetés.*)

- A térdéig felhúzódott hálóinge megmutatja, mi történt. Meynert diadalmaskodik.*

Nos, Freud, tudja már most, mi az a szimuláns?

Freud habozik. Minden szem rá szegeződik. Düh és elfogódottság között őrlődik. Végül megszólal, még mindig tiszteletteljes hangon, de érezhetően fojtott dühvel:

FREUD Ha szabad lennem olyan merésznek, professzor úr?

Meynert színlelt meglepetéssel mered rá, hogy megfélemlítse. Freud udvarias marad, de a nyakassága kiolvasható.

Én magam vizsgáltam meg a beteget tegnap, a Pszichiátriai Osztályon.

Odalép az egyik diákhoz, aki aranytűt visel a nyakkendőjében. Mosolyogva kiveszi a tűt:

Elnézést.

Odalép a két ágysor között álló kis asztalhoz. Az asztalon egy égő gázégő; a gázégőn egy vízzel teli teáskanna. Félreteszi a kannát, és a tű végét a lángba tartja, hogy sterilizálja. Meynert és a diákok kíváncsian figyelik. Meynert szemöldöke összehúzódik.

Freud visszatér a beteghez, kezében a tűvel. Meggyőzően és szinte halkan:

FREUD Asszonyom! Asszonyom! Maga itt marad. Biztos vagyok benne, hogy Meynert professzor megengedi, hogy maradjon.

A beteg kissé ellazul. A szemei tágra nyíltak, de még mindig merevek.

Figyeljék meg az arcát!

Freud a „bénult" lábat a lábfejénél fogva felemeli. Az egész teste felemelkedik vele együtt. Az arca közömbös marad.

MEYNERT Még egy bizonyíték: egy valódi bénulásnál nem lenne lehetséges a testet a bénult végtag felemelésével megemelni.

FREUD Természetesen, professzor úr.

Megszúrja a beteg vádliját a diák tűjével. Először nagyon könnyedén, majd erősebben, míg végül teljesen beleszúrja a tűt, és elengedi. A tű a lábban marad. A beteg arca teljesen nyugodt marad. A teste mozdulatlan.

Semmi reakció.

Kiveszi a tűt, visszateszi a beteg lábát az ágyra, odalép a kis asztalhoz, és letörli a tűt egy darab vattával.

FREUD Semmit sem érez. Anesztézia a végtagban, amelyről azt állítja, hogy bénult.

Még egyszer sterilizálja a tűt, visszateszi a kannát a gázégőre, és odanyújtja a tűt a diáknak. Utóbbi értetlenül vizsgálgatja, és ahelyett, hogy visszatenné a nyakkendőjébe, undorodó mozdulattal a zakója hajtókájába szúrja.

Minden szem Meynerte szegeződik, akinek sikerül uralkodnia magán, sőt még mosolyognia is.

MEYNERT, *mint jó vesztes* Bravó, Freud! (*A többieknek:*) Ez a kísérlet azt bizonyítja, hogy a beteg enyhe hemianesztéziában szenved, ami legvalószínűbben a koszorúér-keringés zavarainak tudható be.

Odalép, hogy felvegye a kesztyűjét és a pálcáját az ágyról, ahová letette őket.

És ez az igazság. A szerény igazság, Uraim. Ami a többit illeti, ez az öregasszony nem bénult és nem vak. A valódi betegsége a hazudozás, mint ahogy azt bebizonyítottam önöknek. (*A főnővérnek:*) Maradjon itt, meg fogom vizsgálni.

(Ay ápolók megkönnyebbülten mosolyognak.)

Menjünk és nézzük meg a féloldali bénultat!

Elindul. Freud úgy tesz, mintha követné. Meynert barátságos módon megállítja.

MEYNERT Menjen csak, Freud, maga holnap utazik, és bizonyára százféle dolga van. (*Nyájasan:*) Mindenesetre, Privatdozent úr, ami önt illeti, nekem már nincs mit tanítanom önnek.

Freud, hirtelen elérzékenyülve, de uralkodva magán:

FREUD Szerettem volna köszönetet mondani Önnek.

MEYNERT Fél óra múlva a laboratóriumban leszek. Jöjjön el, ha van ideje; van egy ajánlatom az ön számára.

Freud meghajol és elmegy. Meynert arca kissé megkeményedik, ahogy nézi, mint hagyja el a tanársegéde a szobát. Azután elfordul, és a féloldali bénult ágyához lép, követve a diákjaitól.

Beállítás a hordágyukat ismét felvevő ápolókról. Az első ápoló odaint a betegnek.

ELSŐ ÁPOLÓ Semmi harag! És Isten áldja!

Az öregasszony, kimerülten, száját fájdalmas görcsbe rándítva, üres szemekkel bámul.

MÁSODIK ÁPOLÓ, *neheztelve méregetve az öregasszonyt* Ne mondd ezt: ez az asszony megszállott!

A második ápoló rontás elleni intő mozdulatot tesz. Elindulnak.

3

Egy laboratórium (Idegrendszeri Anatómia) ugyanebben a kórházban. Világos, tiszta terem. Diákok és orvosok (fehér köpenyben) csoportosulnak a különböző asztalok körül, amelyek mindegyikén (a különféle felszereléseken, például műszereken, üveglemezeken, kémcsöveken stb. kívül) egy-egy mikroszkóp áll.

Freud egy mikroszkóp fölé hajol, és két mögötte álló, külföldi külsejű diák preparátumát vizsgálja.

FREUD Jó úton halad.

Felegyenesedik, és kedvesen végignéz rajtuk.

Sok sikert!

EGYIK DIÁK, *egy magas, szőke, ír külsejű fiú, Freudra mosolyogva* A legnagyobb szerencse az lenne számunkra, ha hamarosan újra találkozhatnánk önnel.

FREUD A jövő év elején találkozunk: az én ösztöndíjam csak három hónapra szól.

DIÁK Mi addigra már visszatérünk Bostonba.

FREUD Ilyen hamar?

DIÁK Ha ön már nem lesz itt, csak az időnket vesztegetnénk: annyi erővel már otthon is lehetnénk karácsonykor.

MÁSODIK DIÁK Dr. Freud, bármi történjen is velem a későbbi életem során, mindig megtiszteltetésnek fogom tartani, hogy önnel dolgozhattam.

A kórház házfelügyelője lépett be egy pillanattal korábban; körbejárja a csoportot, anélkül hogy merne közeledni Freudhoz.

Freud és a diákok kezet ráznak, a házfelügyelő odalép.

HÁZFELÜGYELŐ A menyasszonya itt van, és azt mondja, találkozniuk kellene.

FREUD Hol van?

A házfelügyelő az ablak felé mutat.

HÁZFELÜGYELŐ Az udvaron.

Freud az ablakhoz lép. (A laboratórium a második emeleten van.) Odalent az udvaron egy lányt lát napernyővel és nagy szalmakalappal; a lány háttal áll neki.

FREUD Kérje meg kérem, hogy várjon egy kicsit: jelenésem van Meynert professzornál.

Meynert éppen most lépett be. Minden fej felé fordul. Széles mozdulattal leveszi a kalapját.

MEYNERT Jó reggelt, Uraim!

A szemével Freudot keresi. Freud odalép hozzá. Meynert karon fogja Freudot, és magával édesgeti.

A dolgozószobámban kényelmesebben megleszünk.

A laboratórium hátsó részében egy ajtó: Meynert professzor dolgozószobája. Meynert kivesz egy kulcsot a zsebéből, kinyitja az ajtót, és beinvitálja Freudot.

Freud egy kényelmes, világos szobába lép. Egy nagy asztal tele könyvekkel, egy üveges könyvszekrény, fotelok. A meglepetés

legcsekélyebb jelével veszi észre a kis schnappsos karafot és a kis poharat egy tálcán. A tálca az íróasztalon áll, nagyon szembetűnő helyen.

Meynert, aki nem vette észre a tálcát, könnyed magabiztossággal lép be, és Freudnak egy székre mutat az íróasztallal szemben. Amikor leül vele szemben a bőrfotelébe, észreveszi a tálcát és a karafot. Egy pillanatnyi feszélyezettség. Meynert habozik egy pillanatig, majd nyugodtan félretolja a tálcát. Freud beszélni kezd.

FREUD Professzor úr, szeretném megköszönni...

Freud barátságos hangon beszél. Meynert fenséges és kiismerhetetlen marad. Elutasító kézmozdulat.

MEYNERT Ne köszönje nekem: én nem szavaztam önre.

Freud beszélni akar. Fenséges gesztus Meynerttől. Ezen a ponton Meynert még uralkodik magán, a kifejezései és mozdulatai kontrolláltak.

Brückének köszönheti, hogy megkapta az ösztöndíjat. Mégis a tanítványomnak tekintem önt, a legügyesebb tanársegédemnek, és mélyen meg vagyok győződve arról, hogy megérdemli ezt a jutalmat. Azért szavaztam ön ellen, mert valami őrültséget készül tenni.

A keze, amint kimondta az „őrültség" szót, tapogatózva megindul a karaf felé. Éppen időben kapja észbe magát, és elkezd a szakállában matatni (Michelangelo Mózesének gesztusa).

Berlinben kiváló fiziológusok vannak. Londonban is.

Freud megfeszül, de továbbra is rendkívül udvarias marad. Egyszerűen csak elkomorul az arca; gyanakvóvá vált.

És ön hová megy? Párizsba! Hogy egy kókler előadásait hallgassa.

Meynert keze visszatért, hogy felvegye a kis poharat. Játszik vele.

Freud beszélni akar. A kéz elhagyja a szakállat, hogy fenségesen kinyúljon felé, és hallgatást parancsoljon rá.

Egy kókler! Freud! Mi a chorioidea?

FREUD A belső fejverőér egyik kis ága.

MEYNERT Pontosan. Nos, Charcot ezt nem tudja!

Felvesz egy röpiratot az asztalról, és odadobja Freudnak.

MEYNERT Olvassa el ezt: a saját szemével fogja látni, hogy semmit sem tud róla.

A kéz visszatér a szakállhoz, és a vöröses szőrzetben matat.

És ez az ön leendő tanára!

Újabb manír: a kéz időnként elhagyja a szakállat, és a bal mutatóujj elkezdi ütögetni az orr bal oldalát.

Egy kókler, aki hipnotizmussal kezeli a neurózisokat.

Freud, nagyon udvariasan:

FREUD Nem mindegyiket, professzor úr: a hisztériát.

Megáll, elhűlve szavainak váratlan eredményétől. A „hisztéria" szóra a bal kéz hirtelen elhagyta az orrot.

MEYNERT Még több kuruzslás!

Magabiztosan, de úgy tűnik, mintha Meynert észre sem venné, a kéz felveszi a karafot, és határozottan schnappsot önt a kis pohárba. Visszateszi a karafot, és felemeli a poharat, miközben Meynert beszél. De mindez annyira nem befolyásolja Meynert

arcának fenségességét (még akkor sem nézett rá, amikor az italt öntötte – még azért sem, hogy ellenőrizze a műveletet), hogy az ember azt mondaná, a kéz teljesen független a professzor személyétől.

A legnagyobb tekintélyességgel:

MEYNERT A betegség, amiről beszél, nem létezik. Charcot diákjai nőket szednek fel az utcáról, és beküldik őket a Salpêtrière-be, hogy eljátsszák neki a „grande crise"-t. Ő az orvosi szakma röhögőgörcse.

Egyetlen hajtásra kiüríti a kis pohár schnappsot.

Hipnotizmus! Varieté-mutatvány.

Ismét leteszi a poharat. A bal mutatóujjával ütögeti az orrát.

Az elmúlt évi munkája a kisagy anatómiájáról véleményem szerint előrelendítette a tudományos ismereteket. És most: hipnotizmus! Micsoda korcsosulás! Ön már nem hisz a fiziológiában.

Freud: csak egy bólintás, amellyel jelzi, hogy még mindig hisz benne.

És ebben? Ebben sem hisz?

Meynert a hátsó falon lévő, nyomtatott nagybetűs plakátra mutat:

„A élő organizmus a fizikai világ része; vonzó és taszító erők által mozgatott atomrendszerekből áll, az energiamegmaradás elvét követve. Helmholtz"

Nagyon őszintén:

Ez az én hitvallásom.

Freud röviden, udvariasan és szárazon válaszol:

FREUD Én a tudományban hiszek.

MEYNERT, *a plakát felé intve* Ez a Tudomány.

Meynert öntött magának egy kis pohár schnappsot. Azonnal visszaönti a karafba, és mindkét kezét kisimítva az itatósára helyezi. Fejbicentéssel jelzi a plakátot.

FREUD Az a kísérletezés és a Ráció.

Meynert minden teketória nélkül önt magának egy italt, és megissza.

MEYNERT Charcot talán képviselheti a kísérletezést, de a Rációt bizonyosan nem képviseli.

Iszik, és önt magának még egy pohárral.

Ha az elmebetegségek érdeklik, menjen és tanulmányozza a pszichiátriát Berlinben!

Freud mintha Meynert kezeinek bűvöletébe került volna. Hogy megtörje a varázst, a saját kezeire néz, amelyek még mindig feketék a koromtól.

FREUD Szeretnék...

Zavarodottan:

Ó, bocsásson meg! Eu... én ma reggel elégettem néhány papírt.

MEYNERT, *közömbösen* Engem nem zavar. De ha önt zavarja...

A bal oldali falnál álló mosdókagyló felé int a fejével. Freud feláll, és odamegy megmosni a kezét. Freud, miközben háttal áll, és nem láthatja Meynertet, összeszedi a bátorságát a beszédhez.

Meynert a maga részéről kihasználja, hogy Freud nem láthatja őt, és önt magának egy harmadik kis pohárral, amelyet titokban megiszik.

FREUD A pszichiátria még nem lépett ki a gyermekkorából. Talán egy nap lehetséges lesz a tébolyt közvetlenül az agysejtekre hatva gyógyítani. Még nem tartunk ott: vannak bennünk olyan erők, amelyek ma még nem redukálhatók fizikai erőkre.

A plakátra mutat:

Én fuldoklom ebben a béklyóban.

Egyfajta heves indulattal:

Szeretném...

Megijed a saját hevességétől, elfordul a plakáttól, és a kezeire néz, amelyeket szorgalmasan szappanoz.

Szeretném megmosni magam.

Meynert összerezzen.

MEYNERT, *meglepődve* Tessék?

Freud nagyon enyhén megborzong, majd túl természetes hangon folytatja:

FREUD Azt mondtam, szeretném megismerni magam.

Megtörli a kezét egy törölközőben.

MEYNERT Milyen célból? (*Ainternal.*) Ön orvos, és nincs vesztegetni való ideje. Miért kellene megismernem magamat? Én az idegrendszert tanulmányozom, és nem a saját hangulataimat.

(A bal kéz számos, gyors rángása.)

Egyébként én ismerem magam, olyan tiszta vagyok, mint egy hegyi patak.

Freud visszatért a helyére. Egyfajta szomorú dühvel néz Meynertre. Udvariasan, és a legcsekélyebb irónia nélkül:

FREUD Ön nagyon szerencsés, professzor úr.

MEYNERT Ha ön nem érti meg saját magát, azt hiszi, a hisztériás betegek fogják megtanítani önnek, hogy kicsoda?

FREUD Miért ne?

MEYNERT Milyen kapcsolat lehet egy fakultási Privatdozent és egy olyan öreg roncs között, mint az a mai reggeli?

FREUD Nem tudom.

Meynert kiteríti a kezeit az asztalra, és visszanyeri minden tekintélyét.

MEYNERT Elég ebből a témából. Íme, mit ajánlok önnek: pihenésre van szükségem. Ha lemond az ösztöndíjáról, önt nevezem ki a helyettesemnek; holnaptól ön fog előadást tartani az agy anatómiájáról az én helyemen.

Freudot mélyen megérinteni látszik ez az ajánlat.

Csak gondolja meg! Tíz év múlva ön lesz Freud professzor, és ennél az íróasztalnál fog ülni.

Freud, a hála valódi hullámával:

FREUD Én... nagyon hálás vagyok.

MEYNERT, *fagylalt hangon* De?

FREUD, *őszintén* Én... én nem érdemlem meg...

Meynert a kezével söpri félre a kifogást.

MEYNERT, *ugyanabban a hangnemben* Folytassa!

FREUD, *egyfajta szenvedéllyel* Nekem el kell mennem oda...

Meynert feláll. Nagyon élesen:

MEYNERT Nagyon jól van. Ha meggondolja magát, tudassa velem. És ha inkább távozik, viszontlátásra.

Kezet ráz Freud-dal, és sántítás nélkül elkíséri az ajtóig. Amikor Freud elment, Meynert bezárja az ajtót, és ráhúzza a reteszt. Azután megfordul, és nehéz sántítással az íróasztalhoz lép. Önt magának egy tele pohár schnappsot, és állva felhajtja. Az arca megtört, a szemei kísértetiesek.

4

Freud az udvaron. Martát keresi. Az udvar üres. Türelmetlenné válik.

FREUD Müller úr!

A házfelügyelő kinyitja a portásfülke ajtaját.

Hol van a kisasszony...

A házfelügyelő a második emeletre mutat. Freud visszaszalad a kórházba.

A lépcső. Freud szalad fel rajta.

Egy folyosó. Amikor Freud eléri a szobáját, belerúg egy szemeteskukába, megtorpan és ránéz: tele van elszenesedett papírokkal és félig elégett füzetekkel. Aggódva néz, kiveszi az egyik füzetet, kinyitja, és látja, hogy bizonyos szavak még elolvashatók; miután visszadobta a füzetet, felveszi a kukát, és magával cipelve a szobájába indul.

Újabb meglepetés: a 120-as szoba ajtaja nyitva van. Odabent a napfény árad be a tágasra tárt ablakokon keresztül: szép őszi reggel van.

A szoba – amelyet korábban tele láttunk szeméttel, hamuval és füsttel – patyolattiszta; a kályha kialudt.

Az ablak közelében egy fiatal nő fejezi be a söprést. Szalmakalapját és napernyőjét letette az ágyra, és felvette Freud egyik fehér köpenyét, amely jóval túl nagy rá. Martha nem kifejezetten szép, de nagyon kecses: fekete hajfonatok, szép szemek, komoly, de ugyanakkor élénk és vidám fellépés.

Freud örömteli meglepetéssel néz rá, majd szenvedélyesen rávágyja magát, felemeli a földről, újra leteszi, és elhalmozza csókokkal az arcát. A lány nevetve enged neki, de ügyesen elfordul, amikor az ajkára próbál csókot nyomni.

A férfi hirtelen abbahagyja, kissé gyanakvóan néz rá, és elhúzódik tőle.

Íme a jelenet pontos, gördülékeny és drámai magyar fordítása:

FREUD Mit keresel itt azzal a seprűvel?

MARTHA És te azzal a szemeteskukával?

FREUD Úgy volt, hogy az udvaron találkozunk.

MARTHA Így van, de neked időben kellett volna érkezned.

A férfi nyers és ingerlékeny; a nő szembeszáll vele, gyengéden, de enyhe gúnnyal.

FREUD, *gyanakvóan* Ki mutatta meg az utat? Ki nyitotta ki neked ezt az ajtót?

MARTHA Egy bájos férfi.

Freud összehúzza a szemöldökét. A lány elneveti magát.

A házfelügyelő!

FREUD, *igen szigorúan* Martha, nem kellene belépned egy férfi szobájába. Még akkor sem, ha az a férfi a vőlegényed.

Hirtelen nevetni kezd. Rövid, heves nevetés, nincs benne semmi vidámság, de tele van iróniával.

FREUD És a fehér köpeny? A házfelügyelő adta azt is kölcsön?

Martha pajkos bosszúsággal veszi le a fehér köpenyt. Most egy elegáns és bájos, ám szerény kosztümben tűnik fel.

MARTHA Így jobban tetszem?

A férfi ismét rávágyja magát, és szenvedélyesen megcsókolja. A lány eltolja magától, és kiszabadul.

Hagyj lélegzethez jutni!

A szemeteskukára mutat.

Fel akartad gyújtani a kórházat?

Freud a kukára néz, és ismét elkomorul.

FREUD Papírokat égettem.

MARTHA Milyen papírokat?

FREUD Mindet!

MARTHA, *hirtelen dühösen* Az én leveleimet?

FREUD, *komolyan – de csak azért, hogy ugrassa* Azokat legelőször.

A lánynak nincs ideje tiltakozni: a férfi a nyitott bőröndhöz lépett, és kivett egy nyaláb levelet.

Ami a te leveleidet illeti, azokat viszem magammal.

MARTHA A naplódat?

Freud a szemeteskuka fölé hajol; kivesz néhány, szinte teljesen hamuvá égett füzetet.

FREUD Íme.

Nevetve felegyenesedik.

Tizennégy évnyi naplóm. Még az éjszakai álmaimat is feljegyeztem benne.

Visszadobja a füzeteket a kukába.

Nincs többé múlt. Martha, egy olyan férfihoz mész hozzá, aki teljesen meztelen.

MARTHA Szégyelld magad!

FREUD A vőlegényednek nincs több emléke, mint egy újszülött csecsemőnek.

Tréfásan hízelgő pózt vesz fel.

MARTHA A vőlegényem egy szerecsen. Imádom a fekete férfiakat, de mivel egy fehérhez megyek hozzá, szeretném, ha fehér is maradna.

Megnedvesít egy törölközőt a vizeskancsóban.

Gyere ide!

Erélyesen sikálni kezdi a férfit.

Mit szólna az anyád, ha ilyen állapotban mennél el elbúcsúzni tőle?

Miközben dörzsöli, a bal kezével a szemeteskukára mutat.

Mi ütött beléd?

FREUD Elutazom, úgyhogy mindent eltörlök: soha nem szabad nyomot hagyni magunk után.

MARTHA Akkor törölj el engem is!

FREUD Nem, te vagy a jövőm.

Megcsókolja. A lány kiszabadul.

MARTHA Ne pazarold a jövődet!

Lefelejti a kalapját, és odamegy, hogy feltegye a tükör előtt, a mosdókagyló felett.

A kalaptű a fogai között:

Mit próbálsz eltörölni? Megöltél valakit? Voltak szeretőid?

Kiveszi a tűt:

Válaszolj! Voltak szeretőid?

Freud, nagyon őszintén:

FREUD Tudod, hogy nem voltak.

MARTHA Nos, akkor? Nincs semmi takargatnivalód.

Freud tréfálkozik, de mély meggyőződéssel a hangjában.

FREUD Nehéz dolgot akarok adni a leendő életrajzíróimnak. Véres könnyeket fognak hullatni.

Martha a tükörbe néz, és hirtelen (szinte) egy robbanás zaját hallja. Megfordul: Freud hirtelen petróleumot öntött a kukában lévő papírokra, bedobta őket a kályhába, és az egészet meggyújtotta.

MARTHA, *felháborodva* Mit csinálsz?

Freud nevetni kezd, kissé zavart tekintettel.

FREUD Hamu! Hamu! Csak hamut fognak találni.

Martha felháborodva karon fogja, és kirángatja a szobából. A férfi menet közben felveszi a kalapját, és kezesen követi.

Az Udvar.

Martha és Freud átvág a kórház udvarán, és belép a főépületbe.

MARTHA, *folytatva a beszélgetésüket; nevetve, de valójában irritáltan* Először is, nem fognak létezni életrajzíróid.

FREUD De igen, fognak.

MARTHA Nem, nem fognak.

FREUD, *olyan mosollyal, amely kevéssé rejti el mély komolyságát* A nagy embereknek mindig vannak életrajzíróik.

MARTHA És neked nem kell nagy embernek lenned, mert én szeretlek.

Freud gyengéden nevet, de nem keserűség nélkül.

Egy utcán.

Egymás mellett sétálnak, nagyon illedelmesen, nem karöltve.

Nem beszélnek egymáshoz. Egy pillanat múlva Freud előveszi a szivartárcáját a zsebéből egy doboz gyufával.

A lány észreveszi, és a napernyője gombjával rákoppint a kabátujjára. A férfi összerezzen.

FREUD Bocsáss meg!

Visszateszi a tárcát a zsebébe.

Zaklatott vagyok...

A lány kérdő tekintettel néz rá.

Meynert hibáztat engem, amiért elutazom...

A lány arca ismét kifejezéstelenné válik. Ez az elutazás láthatóan nem tetszik neki.

MARTHA, *nagyon szárazon* Én is hibáztatlak.

Freud nevet, anélkül, hogy meg akarná érteni a lányt.

FREUD Ez azért van, mert szeretsz. (*Az arca elborul.*)

Az utca kihalt.

De az ő esetében nem hiszem, hogy kedvelne még.

Csend. Hirtelen visszanyeri a lélekjelenlétét, mosolyog, és int egy elhaladó bérkocsinak. A kocsis nem vette észre Freud jelzését.

MARTHA Őrült vagy!

FREUD Nem, gazdag vagyok.

Megcsörgeti a pénzt a zsebében, és elővesz egy kis doboz aranypénzt.

MARTHA Egy rablás zsákmánya?

FREUD Ez az ösztöndíjam pénze: tegnap kaptam meg, 2000 forint.

A bérkocsi közelebb ér.

Freud int a kocsisnak:

Fiákeres!

MARTHA, *felháborodva* Az ösztöndíjad Párizsra való. Alig lesz elég pénzed a megélhetésre.

FREUD Még elkölthetek egy krajcárt.

MARTHA Egyáltalán semmit.

A bérkocsi megáll előttük. Martha határozott fogással előrehúzza Freudot. A kocsisnak:

Tévedés volt.

A kocsis vállat von, megkorbácsolja a lovát, és a bérkocsi továbbhalad. Freud vágyakozva nézi:

FREUD, *önmagán szórakozva* Az egyetlen alkalom, amikor volt némi pénzem.

MARTHA A szüleid várnak minket ebédre?

A férfi bólintással megerősíti.

Nos, a Ring felé megyünk, és gyalog.

A Ring.

Egy épület építés alatt. Martha csodálattal nézi. A homlokzaton nagy betűkkel: *„MŰJÉGPÁLYA – Nyitás november 10-én”*.

MARTHA Micsoda szerencse!

Freudnak, aki szemöldökét ráncolva néz rá:

Tudok majd korcsolyázni.

Freud dühösen megrántja a karját. A lány ellenáll.

FREUD Nem fogsz korcsolyázni.

MARTHA De te nem leszel itt!

FREUD Pontosan!

MARTHA Milyen állhatatosan bosszantó vagy! Halálra fogom unni magam.

FREUD Nem akarom, hogy egy férfi a karjaiba vegyen.

MARTHA, *élénken* Csak annyit kell tenned, hogy nem mész el.

FREUD, *rosszhiszeműen* Ha kérnéd tőlem, nem mennék el. Kéred tőlem?

A lány nem válaszol. De érezhető, hogy némi neheztelés van benne.

Látod, feláldozhatnám az egész karrieremet érted, te pedig még a legközönségesebb élvezetet sem áldoznád fel értem. Esküdj meg nekem, hogy nem mész korcsolyázni!

MARTHA Nem esküszöm meg semmire.

Hátat fordít neki. Duzzognak, és csendben sétálnak a járókelők között. Utóbbiak egyre többen vannak.

Tömeg egy utcai árus előtt. A járdán két apró kartonbirkózó táncol; a csuklójuknál vannak összekötve, és úgy tűnik, maguktól mozognak.

Martha megáll, és szórakozottan nézi őket. Homályosan hallani néhány távolabbi hangot.

HANGOK *(KÉPEN KÍVÜL, meglehetősen kivehetetlenül)* Ezeregy zsidó történet. Vegyék a zsidó és a disznó történetét! Kérjék a Cion bölcseinek jegyzőkönyveit, a...

Freud nem hallja ezeket a hangokat: a két birkózót figyeli, olyan komor kifejezéssel, ami szinte komikussá teszi.

Bosszantja az az érdeklődés, amit Martha mutat e kis kartonfigurák iránt. Ugyanakkor ki akar békülni vele.

Ügyetlenül megérinti a karját, megpróbálja megfogni a kezét. De Martha mozdulatlan marad.

Végül békülékeny hangon magyarázza:

FREUD Van ebben egy trükk. Az árus a fonal egyik végét fogja, a másikat meg egy cinkos.

Ezzel csak még jobban felingerli a lányt.

MARTHA Ó, maradj már csendben; akkor látnánk.

Freud úgy tűnik, azt hiszi, hogy megbocsátottak neki. De nem tudja becsapni a menyasszonyát, aki a beszédes magyarázatok mögött felismeri a vágyat, hogy – féltékenységből – megtörje a látványosság varázsát.

FREUD Nem lehet vastagabb egy hajszálnál. Várj: megpróbálom megtalálni a cinkost. A kifejezéséről fel kellene ismerni. Úgy fog kinézni, mintha rejtegetne valamit.

A járókelők arcát tanulmányozza; vonásaik átlagosak, de egyesek nyílt kifejezése „lazábbnak" mutatja őket, míg mások komoly kifejezése kevésbé teszi azt.

FREUD, *csüggedten* Mindegyik úgy néz ki, mintha rejtegetne valamit.

Hirtelen megakad a szeme egy arcon, amely felkelti a figyelmét. Valaki tőle balra úgy néz ki, mintha az ártatlan nézelődőt játszaná.

Itt van! Ott balra. Zsebre tette a kezét, hogy senki se lássa, ahogy mozog.

MARTHA, *dühösen* Hagyj békén!

A férfi meglepődve néz rá.

Te mindig mindent elrontasz.

A férfi csak súlyosbítja a bűnét azzal, hogy ragaszkodik az igazához:

FREUD De nézd csak meg!

MARTHA Magyarázatok! Magyarázatok! Mindenre meg akarod találni az okot.

Íme a jelenet pontos, gördülékeny és drámai magyar fordítása:

MARTHA De én csak szórakozom; úgyhogy hagyj békén!

A varázs valóban megtört számára, de a duzzogás miatt úgy tesz, mintha újból elragadtatva merülne el a kis kartonemberek szemlélésébe.

A zavarba jött és tanácstalan Freud kissé eltávolodik a tömegtől; néhány újabb érkező félretolja, és hirtelen egy másik tömeg közepén találja magát. Egy árus gúnyiratokat és dalokat árul.

ÁRUS A rabbi által megevett gyermek siralma. Kérjék a zsidó és a disznó történetét! Vegyék a Cion bölcseinek jegyzőkönyveit! Hogyan akarják a zsidók uralni a világot...

Egyáltalán nem érdekli, amit csinál. Csak az eladás jár az fejében, és azt sem érti, amit mond.

Freud végigméri a nézelődőket: ugyanaz a kíváncsi és közönyös arcokból álló egyveleg, mint a másik csoportnál. Freud mégis elfehéredett a méregtől. A szeme szikrázik, a kezét ökölbe szorítja.

Ebben a pillanatban egy vidám, kövér ember tolakszik el mellette, hogy utat törjön magának az árushoz. Egy pénzérmét tart a kezében.

KÖVÉR EMBER Adja a Zsidó és a disznó történetét!

Az árus átadja neki az egyik kis gúnyiratot, amit a kezében tart. A kövér ember odaadja neki a kezében lévő érmét.

Freud undorodva hátat fordít a bámészkodóknak. Otthagyja a tömeget, és megáll, hogy Martát keresse. De a kövér ember is elhagyja a tömeget.

Kinyitotta a kis füzetkét, és – az előre érzett örömtől nevetve – a Zsidó és a disznó történetét olvassa, aminek következtében másodszor is beleszalad Freudba. Freud összerezzen és ránéz. Felismeri, és látja, mit olvas.

A szeme szikrázik. Kiragadja kezéből a gúnyiratot, és apró darabokra tépi.

A kövér ember nem érti, mi történik vele; értetlenül bámul Freudra.

Freud föléje magasodik. Megsemmisítő megvetéssel mondja neki:

FREUD Imbecilis!

A bámészkodók kezdenek feléjük fordulni és méregetni őket.

Egy kéz nehezedik a karjára. Martha erélyesen visszahúzza. A férfi dühösen megfordul, felismeri a lányt, és enged neki.

A lány maga előtt tereli, és mielőtt a férfi feleszmélne, már egy bérkocsiban ül, amely azonnal elindul.

MARTHA Sturmgasse 66.

A kíváncsiskodók szinte mind elfordultak. A bérkocsi elindul.

FREUD, *ironikusan* Hogy is van ez, Martha? Te vagy az, aki a szegényes pénzemet pazarolja?

MARTHA Túl zaklatott vagy ma reggel. Jobban szeretem, ha be vagy zárva. Utálom a botrányokat!

A bérkocsi (egy nyitott hintó) finoman gurul a Ringen.

FREUD, *őfintén* Én is!

MARTHA Lehet. De te mindig provokálod őket.

Ránéz. Nagyon gyengéden és csak halvány ugratással:

Olyan őrült vagy, mint a betegeid.

Valóban őrültnek tűnik: mereven és komoran ül ott, borzoltan, kócos hajjal.

Az a szegény ember nem is tűnt olyan gonosznak.

FREUD Azért gondolod kedvesnek, mert kövér. Tudod, mit vett?

Martha vállat von.

MARTHA Csak éppen arra járt. Maga akarta látni... Nem volt semmi jelentősége.

Freud nagy erővel és tekintéllyel beszél. Érezzük, hogy hosszan elgondolkodott mindazon, amit mond:

FREUD Mindennek van jelentősége. És semmi sem történik pusztán a véletlen folytán.

A Ring.

A fiatal pár beszélgetés közben látja a kávézókat, épületeket és mindenekelőtt az embereket elsuhanni. Tiszteket, finom hölgyeket – és szalonkabátos finom urakat.

FREUD Nézd csak!

Tekintélyt parancsolóan:

Az ellenség.

Martha összerezzen, és nézi mindazokat az elegáns személyiségeket, akik felvonulnak, s akik egyáltalán nem tűnnek vadnak.

FREUD Amikor eljön az ideje, könyörtelenül levadásznak minket, és elvágják a torkunkat. Ha hagyjuk nekik.

Martha bosszús és aggódik; de amikor a férfi ilyen tekintélyesen beszél, hozzá van szokva, hogy engedjen neki.

MARTHA Kikre gondolsz az alatt, hogy „minket”? Rád és rám?

FREUD Rád, rám és az összes többire. Mi, zsidók.

A tömeg a bérkocsiból nézve.

Halljuk Freud hangját.

FREUD HANGJA *(KÉPEN KÍVÜL)* Ne hagyj magad után semmit! Bármit fedeznek fel a gojok az életünkről, felhasználják ellenünk.

Martha visszatér a kedvenc témájára.

MARTHA Ha ezt hiszed, ne törj az élre; légy csak egy egyszerű orvos, ne próbálj nevet szerezni magadnak.

FREUD, *komoran* Egy zsidó nem engedheti meg magának, hogy egyszerűen csak átlagos legyen.

MARTHA Miért nem?

FREUD Mert az átlagos a gojokat jelenti. Ha a zsidók nem bizonyítják be, hogy a legjobbak közé tartoznak, az emberek azt fogják mondani, hogy ők a legrosszabbak.

A kocsi behajtott egy meglehetősen szegényes és nagyon zsúfolt utcába.

Gyerekek játszanak az utcán, és csodálkozva nézik a bérkocsit.

FREUD, *megkönnyebbülten* Hazaértünk?

Egyikük a kocsi után fut, és megpróbál felkapaszkodni rá. Martha mosolyogva felemeli a mutatóujját, figyelmeztetően.

Ez a szegény negyed egyfajta gettó.

Számos zsidó a zsidó üzletek előtt (jiddis feliratok).

FREUD Annyi idős voltam, mint az a gyerek, amikor a gojokat rómaiaknak hívtam; mi, a zsidók voltunk a karthágóiak. Volt egy kép egy jutalomkönyvben. Kitértem a könyvből, és megtartottam. Hamilkar, Karthágó nagy embere megeskette a fiát, Hannibált, hogy bosszút áll Rómán. Hannibál én voltam.

MARTHA, *ironikusan* És az apád volt Hamilkar?

Freud makacs fintorba torzítja vonásait.

FREUD, *nagyobb erővel, mint meggyőződéssel* Igen.

MARTHA, *még mindig ugratva* A legszelídebb ember! Megeskettetett, hogy megbosszuld őt?

Freud arca még sötétebbé válik. Minél inkább tudatában van annak, hogy hazudik, annál határozottabbnak és makacsabbnak tűnik.

Hangjának tekintélye ellenére szavai hamisan csengenek.

FREUD Hogy megbosszuljuk magunkat. Igen. Azáltal, hogy Bécs legjobb orvosává válok.

A lány elképedve néz rá.

MARTHA Ezt sosem mondtad nekem.

FREUD Nagyon jól tudod, milyen nehezemre esik magamról beszélni.

5

A bérkocsi megáll egy nagy, kopottas épület előtt. Lakóház, de inkább hasonlít egy laktanyára. Meredek ablakokból lógó, száradó ágyneműk. A bejárat előtt sikoltozó utcagyerekek falkája.

Freud gépiesen felemeli a fejét. Egy ötven év körüli, magas és még mindig nagyon szép nő hajol ki az első emeleti ablakon. Bájosan és némi kacérsággal int neki. Kendőt terített a szép, meztelen karjára. Freud arca átalakul: mély, elfojtott szenvedély tükröződik rajta.

Anya és fia hosszú, néma mosolyt vált egymással. Első alkalommal van az az érzésünk, hogy Freud jól érzi magát abban az időben és helyen, ahol éppen van.

Még a kocsist is elfelejti kifizetni, aki csodálkozva néz rá. Martha észreveszi ezt, és kihasználja az alkalmat, hogy ő maga fizesse ki a fiákerest, egy krajcárt csúsztatva a kezébe.

Aztán megrángatja Freud karját, hogy felébressze.

MARTHA Gyerünk!

Az első emeleti lépcsőforduló.

Néhány meglehetősen szegényes ajtó. Egy koszos, varas bőrű gyerek ül a lépcsőn. Egy nő a háztartási szennyest mossa egy vízcsapnál, amelyen láthatóan az egész emelet osztozik.

De az egyik ajtó kinyílt, és Freud anyja, a boldogságtól sugározva várja a fiát és a menyasszonyát.

Freud és Martha szinte szaladnak az utolsó néhány lépcsőfokon. Martha kikerüli a lépcsőn ülő gyermeket, és szeretettel megcsókolja leendő anyósát.

Freud követi őt. Ő nem csókolja meg az anyját: kézen fogja és megcsókolja a kezét. Aztán felemeli a fejét, és rámosolyog.

FREUD Mama...

A magatartása teljesen más, mint amit Marthával szemben tanúsított (szenvedély, féltékenység, erőszakosság). Inkább tűnik udvarlónak, mint fiúnak. De visszafogott, ceremóniás udvarlónak.

Kettőjük között mély, bensőséges összhangot érzünk, ami soha nem jut kifejezésre szavakban, alig gesztusokban.

Anyja mosolya komoly és aggódó.

Mi a baj? Apám nincs jól?

ANYA Nem. Gyere be, Martha!

Félreáll. Belépnek egy apró előszobába. Bezárja az ajtót. Mindhárman félhomályban vannak.

Sigmund, neked mondom el, mert Apád nem fogja megtenni: kétségbeejtő helyzetben vagyunk. Az a posztóügy...

Freud arca megkeményedik.

FREUD Mi van vele?

ANYA Apád végül úgy döntött, hogy társul Gerstellel.

FREUD Százszor megmondtam neki...

ANYA, *tekintélyesen* Megvoltak rá az okai. Emlékezz, Sigmund! (*Mintha közmondást idézne:*) Amit Apa tesz, az mindig jól van téve.

Szünet.

A gyapjúipar válságban van. Beadták a csődeljárás iránti kérelmet.

FREUD Mikor?

Az anyja igazi nemességgel beszél. Egyetlen pillanatra sem kelti azt a benyomást, mintha kifogásokat próbálna keresni az apja számára. Tekintélyelvű és határozott, ellenkezőleg, úgy tűnik, azt gondolja, hogy egy apának soha nincs szüksége kifogásokra a gyermekei szemében.

ANYA Múlt hónapban.

FREUD Miért nem mondta ezt nekem senki?

ANYA Tudtuk, hogy elutazni készülsz.

Freud elkomorul.

FREUD Értem. Apámnak sosem volt szerencséje.

ANYA Most teljesítenünk kell a kötelezettségeinket. Nem találtunk pénzt.

Freud megfogja az anyja kezét és megszorítja.

FREUD, *melegen* Ne félj, Mama! Megteszem, ami helyes.

(A nő beszélni készül, ő az ujját a szájára teszi.)

Apámnak kellene elmondania a többit.

Szinte durván átmegy a szomszédos szobába, ahol Jakob Freud (egy hetvenes éveiben járó férfi, aki még öregebbnek tűnik; nagyon szelíd, szellemi képességei kissé legyengültek)...

(Lenne némi előnye annak, ha a szerepét ugyanaz a színész játszaná, hogy ne a hasonlóságokat, hanem a különbségeket hozza ki.)

Egy fotelben ül.

JAKOB Fiam!

Fel akar állni, őszintén boldog, hogy látja a fiát. A fia odasiet, hogy megakadályozza ebben.

Csókolj meg!

Freud megcsókolja, ügyetlenül és feszélyezetten. Az öregember olyan gyengéd, mint egy nő:

Szervusz, Martha! Szervusz, szerencsés Martha!

Martha odamegy, hogy megcsókolja, gyengéden mosolyogva rá.

MARTHA Miért lennék olyan szerencsés?

JAKOB Mert a legjobb férjed lesz: Freud magántanár úr. A szegény apja gyapjút árult, de ő tudós ember.

Freud mereven és komoran hallgatja. Az öregember fecseg; ami feltűnő, az az rendkívüli szelídsége, ami az öregember mély szomorúságával párosul. Sigmund és Martha leülnek mellé. Freud anyja állva marad.

Üljetek le mindketten!

Freud merev és hallgatag. Nagyon tisztelettudó. De nyilvánvalóan apja egészen őszinte csodálata nem szerencsés számára.

Hallgasd csak ezt, Martha! Amikor az én Sigmundom nyolcéves volt, egyszer rányitottam a Menuhin fiúra, amint az apjával vitatkozott.

FREUD Már elmesélted neki ezt a történetet, Papa.

JAKOB Mindkettőtöknek elmeséltem a történetet. Szóval tudjátok, mit mondtam neki: „Több ész van az én Sigmundom egyik nagylábujjában, mint az egész testemben, és mégis úgy tisztel engem, mintha én volnék a főrabbi...”

Freud megvárja a történet végét, majd komolyan megkérdezi:

Az anyja megáll a szoba hátsó részében, és aggódva figyeli őket.

FREUD Bajban vagytok?

JAKOB, *a feleségének, szemrehányóan* Hagyni kellett volna, hogy békében elmenjen.

ANYA Nem. Ő a fiam. Ha ő nem osztozik az aggodalmaimban, ki fog?

Freud anyjának követelései mögött még az apja elfogult fecsegését inspiráló szenvedélynél is sokkal erősebb szenvedélyt kell éreznünk.

FREUD Van egy fizetési határidőtök.

Az apja felülkerekedik rajta a kétségbeesés, és nem válaszol. Az anyja válaszol azon a világos, alku nélküli hangon, amelyet a kezdetek óta használt.

ANYA Hétfő.

FREUD Mennyi?

ANYA Kétezer gulden.

Freud előveszi a kis doboz aranypénzt a zsebéből.

MARTHA, *aggódva* De Sigmund, az...

JAKOB Mi az?

Freud jelentőségteljes pillantást vet Marthára.

FREUD Semmi, Apa. Semmi.

Martha az anyjához fordul.

ANYA Martha? (*Szünet.*) Ez az a pénz, amit azért kapott, hogy Párizsban éljen belőle?

Martha bólint. Freud apja összekuporodik a székében, arca feldúlt.

Adj oda a felét annak, amid van! Elleszünk vele.

FREUD Az egészet odaadom. Az egészet.

Kiveszi a kis aranypénz-rakásokat a dobozokból, és az asztalra helyezi őket.

Számol:

Ötszáz. Egyezer. Kétezer.

MARTHA De ha azt mondják...

ANYA Hagyd, hogy megtegye! Ha nem adná oda az egészet, soha nem bocsátana meg magának.

MARTHA, *kétségbeesetten* Ez az utazására szánt pénz.

Freud anyja nem válaszol. Freud fanatikus kifejezéssel halmozza fel az aranypénzeket az asztalon. Hirtelen az apja zokogásban tör ki.

JAKOB Értéktelen vagyok! Értéktelen! Nem tudtam megkeresni a gyermekeim kenyérre valóját, és most a gyermekeim tartanak el engem.

Hosszas, szenilis zokogás. Freud nem hajlandó az apjára nézni, a székéhez szegeződik (amelyet oldalra fordított, hogy felhalmozza az aranypénzeket az asztalon), merev és sápadt. Hirtelen beszélni kezd, menet közben improvizálva, fájdalmasan hamis vidámsággal.

FREUD De ez engem nem zavar. Ez egyáltalán nem zavar engem.

Kissé megfordul, miközben beszél.

Orákat fogok adni Párizsban. Biztosítottak róla: kétszer annyi pénzem lesz, mint amennyire szükségem van.

Az apja még mindig sír. Freud kinyújtja a kezét, hogy a fejére tegye (ahogy egy síró gyermekkel tenné), majd hirtelen borzalommal visszahúzza.

Hosszú csend. Ismét megmerevedett. Egy kéz nehezedik a vállára; felemeli a fejét, és látja, hogy az anyja áll mellette, és rámosolyog. A nyugodt és hálás szeretet gyönyörű mosolya.

Kissé megnyugszik, és viszonozza a mosolyát. Az apja megnyugodott. Martha fölé hajol.

MARTHA Itt az ebéd ideje, apa.

Segít neki felállni. Jakob nehezen kel fel. Miközben az asztalhoz megy, megkérdezi a fiát, aki kitér az útjából:

JAKOB, *szinte alázatosan* Mégis elutazol holnap?

FREUD, *vidáman* Természetesen. Holnap reggel nyolc óra öt perckor.

6

Ugyanaz a délután. Freud és Martha elhagyják a szülei házát. Csendben sétálnak. Freud kifejezése ingerlékeny, feszült. Az utca egy kicsi, kihalt térre vezet. Belépnek. A szintén komor Martha aggódó kifejezéssel figyeli Freudot.

FREUD, *hirtelen kitöréssel* Győztél. Nem megyek.

Eltökéltség és harag Martha részéről.

MARTHA, *fásult hangon* Ki győzött?

FREUD Mindnyájan! Ti magatok akartátok, hogy itt maradjak, nem igaz?

Martha nem válaszol, de érezzük, hogy mélyen meg van bántva.

Nagyon jól van, légy boldog: Meynert megkért, hogy vegyem át az előadásait. Elfogadom. Mit szólsz hozzá?

MARTHA, *nagyon hűvösen* Tégy úgy, ahogy tetszik!

A férfi nehézkesen tesz még néhány lépést, majd lerogy egy padra. Sápadt, és fájdalmasan veszi a levegőt. Martha komótosan csatlakozik hozzá, viaskodva saját irritációja és az aközött az aggodalom között, amelyet vőlegénye állapota ébreszt benne.

FREUD Ez az Ég akarata. Vége. Nincs több piszkálódás a Tudás Fájával. Jól van. Nem piszkálom tovább. Csak egy névtelen senki leszek, mint egy goj. Nincsenek életrajzírók. Egyetlen egy sem. Ez legalább egy előny.

Hirtelen aggódva:

Vissza kell fizetnem a pénzt az Egyetemnek. Meynert közbenjár majd értem. Adni fognak extra időt.

Erőszakosan megragadja a lány csuklóját.

Gyermekeink lesznek, Martha, sok gyermekünk. De soha nem fogok sírni előttük. Ne hidd, hogy fogok! Az apa a Törvény, ő Mózes. (*Nevet.*) És ha Mózes sír!

Összeszedi magát.

Hideg és udvarias, magabiztosan beszél, de nem hisz abban, amit mond.

Meg kell bocsátanod az apámnak, Martha. Régen erős volt és szigorú. Ezt tették belőle a rómaiak.

MARTHA, *felháborodva* Nem kell mentegetned előttem az apádat. Jó ember, tisztelem őt, és nagyon szerencsés leszek, ha te is olyan leszel, mint ő.

Freud hirtelen talpra ugrik:

FREUD, *hevesen* Soha nem leszek olyan, mint ő, soha! Annál rosszabb neked, ha őt szereted jobban. (*Ismét uralkodik magán.*) Nem az én hibám: nem volt fiatalságom. Húzonkilenc évesen napi tizenkét órát dolgozom, el kellene tartanom a családomat, és adósságokat halmozok fel, hogy megélhessek.

Szünet.

Nem értesz semmit, látod: el kellett mennem oda.

Martha, aki sárga a méregtől, szintén feláll.

MARTHA, *dühösen* Hát menj! Csak menj! Megvan a jegyed.

FREUD Igen. Vissza fogom adni.

MARTHA, *még mindig dühösen* Miért?

FREUD Miből éljek meg? Egyetlen krajcárom sem maradt.

MARTHA Így vagy úgy!

Freud elgondolkodik egy pillanatra, majd meghozza a döntését.

FREUD Igazad van. Szolga leszek. Tudtad, hogy a nővérem régen cselédlány volt? Igen, Rosa. Két évig. Munkabérét elküldte a családnak. Egy cselédlány testvére lehet lakáj.

Kissé megnyugszik. Közelebb lép Marthához, mintha a karjaiba akarná venni.

Martha, szerelmem...

Martha hátralép, a szeme ragyog a haragtól.

MARTHA Hagyj békén! (*Nevet.*) És soha többé ne gyere azzal a dumával, hogy a kisujjamat jobban szereted, mint az egész Tudományt!

A férfi komoran és nagyon feldúltan néz rá. A lány visszanyerte az uralmát maga felett.

(Hidegen:) Haza kell mennem. Ne gyere velem!

FREUD Kiössz a állomásra?

MARTHA Nem tudom. Meglátom.

Elmegy, anélkül, hogy a férfi megpróbálná feltartóztatni.

Egyedül marad, gondolataiba merülve, majd gépiesen előveszi a szivartárcáját a zsebéből, kivesz egy szivart és meggyújtja. Már az első slukk után köhögni kezd.

Tovább dohányzik és köhög, de bal kezét a szívére szorítva lerogy arra a padra, amelyet éppen elhagytak; úgy tűnik, nincs jól, de veszettül szívja a szivart tovább.

7

Egy vagyonos megjelenésű ház második emeletén lévő, elegáns lakás bejárata.

Martha csenget. Egy lakáj nyit ajtót.

MARTHA Szeretnék beszélni Breuer asszonnyal.

LAKÁJ Jó napot kívánok, Bernays kisasszony! Nagyon sajnálom, de a nagyságos asszony elment itthonról.

Csend.

MARTHA Akkor kérem, kérdezze meg Breuer doktort, hogy tudna-e fogadni öt percre!

LAKÁJ A doktor úr elment a nagyságos asszonnyal. Ma este térnek vissza, vacsora után.

Marthát láthatóan nagyon kellemetlenül érinti ez a váratlan akadály.

MARTHA Vacsora után! (Szünet.) Nagyon jól van. Kérem, mondja meg Breuer asszonynak, hogy benézek hozzá este.

8

Valami küzd, hogy kijusson a kukából. Bár nem tudjuk megkülönböztetni, mi az, egyfajta nyugtalanító és gyomorforgató nyüzsgést sejtünk benne.

A hátsó ülésen egy kőtábla (mint a Törvénytábla) egyensúlyoz. Hirtelen lecsapódik a szemeteskuka fedelére, és újra lezárja azt. Minden eltűnik. Sötétség.

Hirtelen kivilágosodik a szoba. Freud az ágyán fekszik, szalonkabátban. Felkel, felveszi a cilinderét, virágot tűz a gomblyukába, és kézbe veszi a sétapálcáját.

Ebben az öltözékben az elegáns Meynert professzorra hasonlít. De bár hirtelen ugyanaz a sántítás jelentkezik nála, kétség sem fér hozzá, hogy maga Freud az.

Átvág a szobán, kinyitja az ajtót, amely közvetlenül a Ringre nyílik, és kime জো. A Ring teljesen kihalt, a kemény, fagyos fényben. Minden ajtónál egy szemeteskuka. Amikor Freud elhalad ezek egyike előtt, a fedél egészen kicsit felemelkedik, majd tompa hanggal visszahullik. Az egyikben egy patkány dugja ki az orrát.

A Ringen egy ember sétál egyedül, katonai ruhában; Freud felé tart, útjaik hamarosan keresztezik egymást.

Tömeg zaja a háttérben.

STENTORI HANG, *elnyomva a többieket* Íme a Császár! A Haza Atyja!

HANGOK, *számosabbak, de zavarosak és nem olyan hangosak* Örökkévaló Atyánk. Az Örökkévaló pár. Az Örök Női.

Freud hirtelen megfordul.

FREUD, *kiáltva* Nem!

Egy karthágói katona, aki úgy néz ki, mint Hannibál (ahogy a metszeten láttuk), gondosan célba veszi a Császárt a számszeríjával. Brutálisnak és kegyetlennek tűnik.

A nyílvessző elszabadul.

(Hangosabban:) Nem!

Minden sötétségbe borul.

Freud meggyújtja a gyertyáját. Éjszakai ingben van, és aggódó a kifejezése. Kikel az ágyból, a bőröndjében kutat, kivesz egy fehér füzetet meg egy ceruzát, az órájára néz, és írni kezd:

„85. szeptember 15/16-i éjszaka. Álom Ferenc József császárról?”

9

Reggel hat óra. Még sötét van. Egy nagy vasútállomás peronja, üresen.

A távolban, egy másik peronon utasok várják a vonatot. A vonat megérkezik, csupa fényben; felszállnak a vagonokba; fütty hallatszik, a vonat megrázkódik és elindul.

Eközben az első peronon egy vasutas halad át egy kiskocsit tolva. Egy sápadt, feszült emberbe botlik. Freud az, egy padon ül két duzzadó bőrönd között. Freud szivarozik és köhög.

VASUTAS Mit csinál itt?

FREUD Várom a vonatot.

A vasutas az üres vágányokra és az állomási órára mutat, amely hat órát mutat.

VASUTAS Azt tanácsolom, nyújtóztassa ki a lábát. Elég sokat kell várnia.

Freud köhög.

Aha! A reggeli szivar? Az megölheti az embert.

FREUD, *ironikusan és komoran* Természetesen! Ezért olyan jó az íze.

A vasutas elmegy. Freud egyedül marad. Rosszul néz ki. Előveszi az óráját, a térdére fekteti, és méri a pulzusát. Visszateszi a mellényzsebébe, és éppen a szájához akarja emelni a szivart. Egy kéz nehezedik a kabátujjára, összerezzenve megfordul; Martha az.

Feláll, eldobja a szivart, és szenvedélyesen megcsókolja a menyasszonyát.

FREUD Martha!

A lány nevetve küzd ellene.

Micsoda szerencse!

MARTHA Nem akarom! Szivarszagod van.

FREUD Ki adta neked ezt a csodálatos ötletet?

MARTHA Milyen ötletet?

FREUD Hogy ilyen korán gyere.

MARTHA Te adtad. Minél hosszabb az út, annál korábban érkezel hozzá.

FREUD Miért panaszkodsz? Régebben, ha elutaztam valahová, féltem a haláltól; most attól félek, hogy lekésem a vonatot. Ez is egyfajta haladás.

Hirtelen újra leül, nagyon sápadtan. Megpróbál nevetni.

MARTHA, *nagyon aggódva* Mi a bajod?

FREUD, *fájdalmasan nevetve* Nos, még mindig félek egy kicsit a haláltól.

Martha leült mellé. Ránéz.

MARTHA Az előbb a pulzusodat mérted.

A férfi tagadni kezdi.

Láttalak. Miért?

Freud nem válaszol. Elnyomottnak tűnik; érezzük, hogy nem tud beszélni.

A szíved az?

A férfi bólint: igen, a szíve az.

A lány feláll. A férfi visszatartja a kezével.

FREUD, *fájdalmasan* Hová mész?

MARTHA Kell lennie egy ügyeletes orvosnak az állomáson.

A férfi még mindig visszatartja.

Nem mész el, hacsak nem lát egy orvos.

FREUD, *nyersen* Martha, ne kínozz!

A lány meglepetten néz rá.

Az orvosok nem tudnak segíteni.

A lány próbál beszélni.

Pszt! A szívem ép. A baj máshol van.

MARTHA, *dühösen* Igen. Ott!

A mutatóujjával megérinti Freud homlokát. A férfi elmosolyodik, kissé megkönnyebbülve.

FREUD, *mosolyogva* Pontosan. Ott.

Rábírja a lányt, hogy üljön le mellé, és átkarolja.

Várj! Engedd, hogy magamhoz öleljelek! Jót teszel nekem, Martha. Olyan jót. Senki más nem tud meggyógyítani, csak te.

Mintha ígéret lenne:

Meg fogsz gyógyítani!

Egy pillanattal később. Hajnalodott. Egy elővárosi vonat érkezett egy másik vágányra. Az utasok leszállnak, sürgős kapkodással. Az óra hetet mutat.

Freud kevésbé tűnik elnyomottnak. Még mindig az ölelésében tartja Marthát. Nem messze tőlük egy takarító tölt meg egy olyan szemeteskukát, mint amilyen az álomban volt.

FREUD A tegnapról... Azt akartam mondani... bocsáss meg!

MARTHA, *gyengéden* Már régen megbocsátottam.

A férfi megcsókolja.

FREUD Hallgass meg! Nem vagyok őrült. De... nem mindennapinak érzem magam.

A takarító visszateszi a fedelet a kukára, és elviszi. Freud magára mutat.

Egy fedél. És alatta, az Ég tudja...

MARTHA, *ugratva* Démonok.

FREUD Esetleg. Mindenesetre erők. Ha a fedelet felemelnék... Tegnap már nem uralkodtam magamon: felrobbantottam volna az egész világot, téged és engem is beleértve.

MARTHA, *ismét komollyá és aggódóvá válva* Miért vagy ilyen?

FREUD Nem tudom. A szegénység, talán.

Gyengéden megsimogatja a lány arcát. Egy csipetnyi iróniával:

Vagy az túlságosan hosszú eljegyzés. Ha visszatérek, összeházasodunk, és minden megváltozik.

A lány úgy néz ki, mintha reménykedne egy ilyen változásban, de nem igazán hisz benne. Freud határozottan:

Esküszöm neked, minden megváltozik.

Kissé később.

A vonatot a szemük láttára állítják össze. Felszáll vele egy harmadosztályú vagonba, cipelve a nehéz bőröndjeit, és az egyiket a csomagtartóra, a másikat az ülésére helyezi.

FREUD Haragszol rám, amiért elutazom?

MARTHA Nem, ha szeretsz.

FREUD Mindennél jobban szeretlek.

Hét óra negyvenöt perc.

A lány kézen fogja, és rábírja, hogy leszálljon.

FREUD Mit csinálsz? Még van húsz percünk.

A lány a megérkező és a vagonokat megtölteni készülő embereket figyeli. A peronkorlát felé fordul.

Azt mondom, szeretlek, te meg az emberek arcát nézed.

A lány még mindig nézelődik. A férfi magához szorítja, de a lány elfordítja a fejét, hogy a tömeget kutassa.

MARTHA Találkozom valakivel.

FREUD Martha!

MARTHA Miért ne? Magamra hagysz.

FREUD Nem szabad tréfálni...

A lány kiszabadul, és int egy magas, nagyon visszafogottan elegáns, negyven körüli férfinak – gesztenyebarna haj és szakáll, okos, szkeptikus és mindenekelőtt nagyon nyájas kifejezéssel –, aki egymás után kutatja át a vagonokat.

MARTHA Breuer!

A férfi nyilvánvaló örömmel szalad Breuerhez. De mint mindig, megmerevedik, amint a közelébe ér. Mintha önmaga ellenére mondaná:

FREUD Vetted a fáradságot, hogy eljöjj és elbúcsúzz tőlem!

Freud láttán Breuer arca felragyog; igazán kitörő örömmel szorítja meg a kezét. Aztán nyájas, de valódi tekintélytelenséggel:

BREUER Először is ezért.

Egy csomagot tart a kezében, és átnyújtja neki.

És azért is...

Freud hátralép, és az arca elborul.

FREUD, *egyfajta félelemmel* Nem!

BREUER Hallgass meg, Freud! Tudom, hogy egyetlen fillér nélkül utazol el. Fiatal vagy, és könnyen találsz majd munkát, de ha napi tíz órát kell dolgoznod a megélhetésért, elveszíted az ösztöndíj és Charcot előadásainak minden előnyét.

FREUD Már így is sokat köszönhetek neked.

BREUER, *mosolyogva* Akkor még kétezer guldennel fogsz tartozni nekem.

Freud habozik.

Freud, te hivatalos küldetésben utazol Párizsba. Kötelességed elfogadni ezt a pénzt. Fogadd el úgy, mintha egy bátyádtól vagy egy apádtól származna! Visszaadod majd, amikor tudod.

Az „mintha egy apádtól származna" szavakra Freud arca felderül. Elernyed.

FREUD Elfogadom.

Csendben, de mély szeretettel néz Breuerre. Hirtelen elneveti magát.

Tudod, hogy Meynert átkával a fejemen utazom el? A tékozló fiú! A megátkozott gyermek!

Megszorítva Breuer kezét:

Nos, a fiú apát vált.

Elfojtott érzelemmel:

Köszönöm.

BREUER, *zavarban, nagyon gyorsan* El kell mennem. Martha, Mathilde örülne, ha látna. Gyere, amikor csak kedved tartja!

Freud a szemével követi őt, ahogy eltávolodik. Nyugodt, tisztelettudó gyengédséggel. Aztán megfordul, hogy visszatérjen Marthához.

FREUD Honnan tudta?

Martha mosolyog.

Elmondtad neki?

A lány a szemébe nevet. Egy pillanatra úgy tűnik, mintha a férfi méregbe gurulna, de aztán elmosolyodik.

Annál jobb. Igazán nem tetszik neked ennek az útnak a gondolata, mégis te teszed lehetővé számomra. Szeretlek.

Még egy utolsó pillantást vet Breuer után, és az arca kissé elborul.

Mégis boldogabb lettem volna, ha csak azért jön el, hogy kezet rázzon velem.

Fütty.

HANG *(KÉPEN KÍVÜL)* München, Bázel, Párizs, beszállás!

Freud Martha felé fordul.

FREUD Gondolni fogsz rám?

MARTHA Mindig. És te?

FREUD Mindig.

MARTHA Charcot előadásai alatt is? Hazug!

FREUD Még Charcot előadásai alatt reaches is. Nem mész korcsolyázni?

MARTHA, *kissé bosszúsan* Természetesen nem.

FREUD Esküszöl?

MARTHA Unalmas vagy.

Újabb füttyszók.

HANG *(KÉPEN KÍVÜL)* Beszállás! Beszállás!

A vonat elindul.

FREUD Ha nem esküszöl meg, a vonat nélkülem indul el.

MARTHA, *látva, hogy a vonat elindul* Szaladj! Szaladj! Természetesen megesküszöm. Menj már, le fogod késni!

Freud a gyorsuló vonat mellett szalad, és felszáll az egyik hátsó fülkébe.

10

Párizs - 1886 Január

Egy kopottas szállodai szoba. Freud, felöltözve az induláshoz, visszatesz egy kéziratot az egyik bőröndjébe, majd mindkét bőröndöt lezárja két kis kulccsal egy kulcscsomóról, amelyet aztán visszatesz a zsebébe.

Elővesz egy szivart a tárcájából, a fogaival levágja a végét, meggyújtja, kimegy, és a szoba ajtaját bezárja egy kulccsal, amelyet a zsebébe csúsztat.

A szálloda tulajdonosnője a recepciónál. Ellenszenvvel néz Freudra. Egy mellette lévő kiszolgáló éppen söpör.

TULAJDONOSNŐ Monsieur Freud!

Freud, aki megtett néhány lépést az ajtó felé, megfordul.

Lenne olyan kedves a kulcsát a táblán hagyni, amikor elmegy?

Freud habozik.

Ez legalább a tizedik alkalom, hogy kérnem kell magától.

Freud vonakodva kihúzza a kulcsot a zsebéből, és vonakodva felakasztja a táblára. Kimegy. A tulajdonosnő a szemével követi.

A kiszolgálóhoz:

TULAJDONOSNŐ Mi van abban a bőröndben?

KISZOLGÁLÓ, *undorral* Fogalmam sincs: lakatot tesz rájuk.

A tulajdonosnő undorral néz Freud hátára, ahogy elhagyja a szállodát.

TULAJDONOSNŐ Egy fillérje sincs, mégis olyan gyanakvó, mintha vagyona lenne.

Egy párizsi utca. A háttérben a kórház. Távolról olvashatjuk a nagy aranybetűket: *Hôpital de la Salpêtrière*.

Fiatalok, diákok és orvosok sietnek át a havazáson. Több házon – balra és jobbra – a „Hotel" szót olvashatjuk. A szállodák lepusztultak.

Mindegyik bejáratánál, kissé hátrébb húzódva, hogy menedéket találjanak a hó elől, nők állnak, szegényesen öltözve, de a prostituáltak klasszikus, kirívó stílusában. Korán öregedő arcok, többnyire meglehetősen csúnyák, de túlzottan kifestve. Mosolyognak a diákokra és intenek nekik, utána kiabálnak.

Az utóbbiak, akik egyáltalán nem tűnnek feszélyezettnek, tréfálkoznak velük, ahogy elhaladnak mellettük, és nevetve átkarolják a derekukat, de megállás nélkül. Egyikük azonban engedi magát elcsábítani: odalép hozzá egy lány, aki valamivel kevésbé csúnya, mint a többiek, habozik, majd bemegy vele a szállodába.

Megjelenik Freud, meggyújtatlan szivarral a ajkai között. Különösen fázósnak tűnik a vékony felöltőjében. Ahelyett, hogy a közvetlen úton menne – az utcán, amelyet az imént láttunk –, a következő utcán indul el, amely láthatóan egészen más irányba vezet.

Alighogy megtett néhány lépést ezen az utcán (lakóházak és üzletek utcája, a kétes szállodák egyetlen példánya nélkül), egy fiatal angol, melegen és kényelmesen felöltözve, hirtelen előbukkan egy kapualjból, amely alatt meghúzódott, és a kezét Freud vállára teszi.

Freud összerezzen, mintha azt hinné, hogy egy prostituált közeledésének az tárgya. Elmosolyodik, amikor felismeri az angolt, aki teátrális gesztussal nyújtja neki a kezét.

WILKIE Dr. Freud, jó reggelt! Vártam magára. Engedje meg, hogy biztosítsam a tiszteletemről!

FREUD Jó reggelt, Mr. Wilkie!

Folytatják útjukat. Freud ironikusan válaszol Wilkie megjegyzéseire. Nyilvánvaló, hogy nevetségesnek tartja, de nem táplál iránta rosszindulatot. Mindazonáltal távolságtartó és közönyös marad.

FREUD Örülök, hogy elnyertem a tiszteletét, de nem vagyok biztos benne, hogy megérdemlem.

WILKIE Megérdemli, Dr. Freud, mert maga az egyetlen, aki ugyanazt a kerülőt teszi meg, mint én. Nem szereti a prostituáltakat, Doktor?

FREUD, *távolságtartóan, de őszintén* Nem különösebben.

WILKIE Apám mindig azt mondta nekem: a bujaság a Pokol. Egyetért?

FREUD, *mosolyogva* Igen, ha a Poklot erre a világra helyezi.

WILKIE Erre a világra és a következőre. A Mennyország a célunk.

Egy pillanatig csendben sétálnak. Freud fázik; reszket. Wilkie észreveszi.

WILKIE Dr. Freud, maga fázik.

Freud összerezzen, és távolságtartóan néz Wilkie-re.

FREUD Nem, uram.

Wilkie teátrális gesztussal mutat a környezetükre.

WILKIE, *neheztelve* Esik a hó.

Freud közönyös és szinte észrevétlenül ironikus marad.

FREUD Igen.

WILKIE, *bizalmasan* Utálom Párizst.

FREUD Ó!

Még kifejezettebb irónia.

Egy pillanat múlva (egymás mellett sétálnak) Wilkie kihúzza kesztyűs kezét a szőrmebélésű pelerinje zsebéből, és bosszúsan összecsapja a tenyerét. Freud a szeme sarkából néz rá.

FREUD, *Wilkie hangját utánozva* Mr. Wilkie, maga mérges.

WILKIE Igen, uram. Mérges vagyok, mert pazarolni fogom az időmet. Ma reggel Charcot professzor hisztériás betegeket fog hipnotizálni. Nos, én sem a hisztériában, sem a hipnotizmusban nem hiszek.

FREUD Ebben az esetben miért látogatja az előadásait?

WILKIE Dr. Freud, én is ezen gondolkodom.

Átvágtak a kórház udvarán. Belépnek egy nagy épületbe. A folyosó – sötét és komor.

Egy lelkész fia vagyok, és Isten szeretetéből akarom gyógyítani az embereket.

Diákcsoportok. Freud és Wilkie megállnak, hogy toporogjanak és kirázzák a kabátjukat.

WILKIE, *egy csendes pillanat után, hirtelen* Láttam hipnotizőröket Manchesterben: az egész hamisítvány volt.

Freud kiveszi a meggyújtatlan szivart az ajkai közül, és eldobja.

FREUD Minden mindig hamisítvány, Mr. Wilkie.

Wilkie gyanakvó kifejezéssel néz rá. Wilkie egyik barátja megrángatja a karját. Megfordul.

WILKIE, *a barátjának* Daugin!

Freud megragadja az alkalmat, hogy elsurranjon. Ironikus, elégedett és szinte vidám kifejezést visel. Gépiesen követi a folyosót, és gondolatai láthatóan máshol járnak, kihúz egy szivart a tárcájából, és elgondolkodva meggyújtja. Azonnal köhögni kezd. Minél jobban szívja a szivart, annál jobban köhög, és elvörösödik az arca.

Egy alacsony, pocakos, kopaszodó ember lép ki a folyosóról nyíló szobából (egy tábla: Dr. Charcot irodája), szórakozottan tanulmányozza őt, és egy kis koppintást ad a kabátujjára.

CHARCOT Itt tilos a dohányzás, uram!

Freud összerezzen, ahogy felismeri Charcot-t.

FREUD, *köhögve* Ó! Elnézést kérek!

Charcot mosolyogva néz rá.

CHARCOT Úgy köhög, mint egy elkárhozott lélek! Hány szivar naponta?

Freud nyílt és bizalmaskodó.

FREUD Én... (*Zavarban:*) Huszonöt.

Nem tudja, mit kezdjen a szivarjával.

CHARCOT Szerencsétlen ember! (*Szünet.*) Miért?

FREUD Nem tudom. Ez egy kényszer, ami elkap.

CHARCOT Ami elkapja a torkánál fogva. Maga volt az, aki írt nekem, és interjút kért?

FREUD Igen, én voltam.

Mereven. Összeütve a sarkát.

Dr. Sigmund Freud.

Rámutat az irodára, amelyet az imént hagyott el:

CHARCOT Jöjjön el hozzám az órám végén!

Elindul. Freud látja, hogy belép egy előadóterembe, amely ugyanabból a folyosóból nyílik, kicsit beljebb.

Freud bizonytalan kifejezéssel néz a szivarjára. Mozdulatot tesz, hogy eldobja, majd meggondolja magát, elnyomja a falon, és visszateszi a szivartárcájába.

Ő is belép az előadóterembe (amely pontosan olyan, mint a híres „Charcot a Salpêtrière-ben” című festményen).

11

Mindenki áll.

Nagy számú diák. Charcot is áll. Egy asztal, rajta két üveg. Két szék és egy összecsukható ágy a nagy hátsó ablakoknál.

Freud a nézők első sorában foglal helyet. Wilkie és társa, Daugin egymás után belépnek, és elfoglalják a helyüket mellette.

Charcot körbe-körbe sétál a teremben, miközben beszél. Nagyon biztos magában, nagyon laza, és nagyon jó komédiás.

CHARCOT Múlt kedden a hisztéria klasszikus tüneteiről beszéltem önöknek: bénulásokról, vagy ahogy én jobban szeretem nevezni, kontraktúrákról, féloldali érzéskiesésekről, kis- és nagyrohamokról stb. stb. Nem mehetünk tovább ezen a területen anélkül, hogy ne folyamodnánk egy olyan vizsgálati eljáráshoz, amely bár nagyon ősi, csak a közelmúltban kezdte el megvetni a lábát a egzakt tudományokban. A hipnózisról beszélek. A kísérletek ugyanis azt mutatják, hogy a hisztériás betegek különösen fogékonyak a szuggesztióra, és könnyen hipnotikus trszba ejthetjük őket.

Segédorvosok és ápolók két beteget hoznak be.

Az egyik egy fiatal nő, aki a jobb karjának kontraktúrájában szenved (a karja szorosan a mellkasához van csavarodva), a másik, egy öregasszony – aki a bécsi vak öregasszonyra hasonlít –, fájdalmasan, mankókra támaszkodva sétál (a bal láb hisztériás bénulása).

Mindketten megfélemlítettnek és nyomorultnak tűnnek. A férfi teátrális gesztussal mutat rájuk (az ezt követő jelenet során végig egy bűvészre hasonlít), ahogy közelednek hozzá.

CHARCOT Íme két nagyszerű eset! Jeanne és Paulette.

Rámosolyog a két nőre. Egy óriás mosolya.

Feküdjön le, Jeanne!

Két asszisztense segít az öregasszonynak lefeküdni az összecsukható ágyra.

Üljön le, Paulette!

A fiatal nő leül az egyik székre, amelyet az egyik asszisztens éppen a terem közepére tol.

Charcot először Paulette-hez lép.

CHARCOT, *mű-atyaian* Nos, Paulette, mi a baj?

PAULETTE A karom.

Megmutatja.

CHARCOT Csukja be a szemét!

A lány becsukja. A férfi cinkosan kacsint a közönségére, és erőszakosan megcsípi a görcsbe rándult kart.

Mit csináltam magával?

PAULETTE, *csukott szemmel* Semmit.

Charcot: újabb kacsintás.

CHARCOT A jobb kar kontraktúrája féloldali érzéskieséssel. Klasszikus. Klasszikus.

Átmegy Jeanne-hoz.

És maga, anyóka?

Az összecsukható ágy fölé hajol.

JEANNE, *kissé sírósan* Nálam a lábam.

CHARCOT Mióta?

JEANNE 1880 óta.

CHARCOT, *elfoglalt közönyösséggel* Hat éve. Pompás! Pompás! Nos, majd vetünk rá egy pillantást.

Felgyűri a beteg ingét combközépig. Jeanne lábai meztelenek. A bal lába olyan, mint a bécsi öreg hisztériás nőé.

Charcot megtapogatja, és megtartja a leckét.

A comb közelítő izmainak erős kontraktúrája. Merev ízületek. A alsó végtag egy hajlíthatatlan rúdra hasonlít.

A lábfejénél fogva felemeli a bal lábat. A medence is felemelkedik vele együtt.

Nézzék csak!

Ismét leengedi a lábat.

CHARCOT Olyan hisztériás tünet, amellyel szervi bénulásoknál szinte soha nem találkozunk.

Hirtelen kiegyenesíti a bal lábfej lábujjait. Az egész bal láb vibrálni kezd. Elengedi Jeanne lábát. A vibráció még azután is hosszan folytatódik, hogy a végtagok felvették korábbi helyzetüket.

(Nevetve:) Klasszikus! Klasszikus!

A közönségre néz. Freud le van nyűgözve. Az angol arcán mély undor látható. Daugin szórakozik: azt hiszi, színházban van. A nézők így vagy úgy, de mind élénken reagálnak.

Munkatársaim hipnotikus trszba fogják ejteni ezt a két nőt.

Két orvos Jeanne felé lép, másik kettő Paulette felé. Mindegyik csoportban az egyik asszisztens a háta mögött egy meggyújtott petróleumlámpát tart, amely egy lámpásra hasonlít. De e lámpások elülső oldala teljesen átlátszatlan, kivéve egy pici kerek lyukat, amely lehetővé teszi a fény átszűrődését.

EGY ORVOS, *Jeanne-nak* Nézze! Világít. Nézze figyelmesen!

Az orvos Jeanne fölé hajol.

Egy orvos Paulette előtt felfedi a lámpást.

MÁSIK ORVOS Paulette, tartsa a szemét a világító ponton!

Paulette összerezzen.

Gyerünk!

Paulette engedelmesen nézi.

Charcot fel-alá sétál, kezei a háta mögött.

Aludni fog!

Charcot a magas angol (Wilkie) elé állítja magát, és tetőtől talpig végigméri. Wilkie kiábrándult válaszként tetőtől talpig végigméri őt, arcán undorral.

Aludjon! Aludjon!

Paulette, engedelmesen, tágra nyílt szemmel, kissé megmerevedve elalszik.

AZ ORVOS HANGJA *(KÉPEN KÍVÜL)*, *aki Jeanne-hoz beszél* Alszik. Alszik, Jeanne.

Freud feszülten figyeli a két beteget. A szeme egyikről a másikra jár, mintha teniszmeccset nézne.

Charcot hátat fordít Wilkie-nek, átmegy Paulette-hez, és közelről a szemébe néz.

CHARCOT Ez alszik.

(A másik beteget körülvevő asszisztensekhez:) Mi a helyzet a másikkal?

Egy pillanatnyi szünet. Aztán a Jeanne fölé hajló asszisztensek kiegyenesednek.

EGY ASSZISZTENS Ennyi.

Charcot folytatja a sétáját.

CHARCOT, *professzori hangon, mintha katedráról beszélne* Azt az állapotot, amelyben két betegünk most található, mesterségesen előidézett szomnambulizmusként határozhatnánk meg. Bármilyen szuggesztióra fogékonyak. Figyeljenek jól!

Mosolyogva odalép Paulette-hez, nagyon is az „illuzionista" szerepében. Még mögé áll, és odakiált:

Paulette! Paulette!

A lány megremeg.

PAULETTE Micsoda?

CHARCOT Meggyógyult. Meggyógyult, Paulette.

(Nagyon is a showman. Ámulatot színlelve:)

A jobb karja! ... Mozog! ... Próbálja meg megmozdítani!

Paulette megmozdítja a bal karját.

Nem azt. A másikat.

Paulette a bal kezére néz, ami mozog. A jobb karja fokozatosan elernyed: megfigyeli a bal keze mozgását, és utánozza azt a jobb kezével.

(E jelenet alatt:)

A JEANNE-RÓL GONDOSKODÓ ASSZISZTENSEK HANGJA *(KÉPEN KÍVÜL)* Jeanne! Meggyógyultál... Meggyógyultál. Meggyógyultál. Jeanne!

A jobb kéz mozgása fokozatosan hajlékonyabbá válik.

Végül mindkét kar egyszerre mozog.

Charcot otthagyja Paulette-et, és átmegy Jeanne-hoz, aki még mindig az ágyán fekszik.

CHARCOT, *ellentmondást nem tűrően, teátrális játéka szinte komikussá teszi* Álljon fel és járjon!

Jeanne erőfeszítéssel felül az ágyban, majd az asszisztensek segítségével feláll, és mankó nélkül megáll a lábán.

Járjon! Járjon!

Jeanne odatántorog a Paulette melletti üres székhez, és inkább belezuhan, mint leül.

Paulette mindkét kezével továbbra is furcsa mozdulatokat tesz, amelyek mágikus idézésre hasonlítanak.

A szuggesztió első hatása: a hisztériás tünetek megszüntetése. Magától értetődik, hogy a hipnotizmus hatástalan szervi bénulások esetén.

A két betegre mutatva:

Második hatás: szuggesztióval rábírjuk a betegeket, hogy idézzék elő a nagyrohamukat (*grande crise*).

Odalép Jeanne-hoz.

Jeanne! .. Jeanne!

Kép Jeanne-ról, aki úgy tűnik, mintha anélkül hallgatná, hogy látna.

ASSZISZTENS HANGJA *(KÉPEN KÍVÜL)* Paulette! ... Paulette!

Charcot Jeanne fölé hajol, és a fülébe súg.

CHARCOT Szegény Jeanne! Mindjárt megkapja a rohamát.

HANG *(KÉPEN KÍVÜL)* A rohamod, Paulette, a rohamod.

CHARCOT Jeanne! Vigyázzon! Vigyázzon, jön a rohama! Vigyázzon!

Jeanne feláll és járni kezd. Ügyetlen erőszakkal mímel rettegést, elutasítást, haragot.

(Egy csipetnyi cinizmussal:) Ez az egyik.

HANG *(KÉPEN KÍVÜL)*, *suttogva* Paulette! Szegény Paulette!

Charcot követi az öreg Jeanne-t, aki körbe-körbe forog; nagyon is a showman, eltúlozva utánozza a legkifejezőbb testtartásait.

CHARCOT Ez nem sokat fog beszélni. Érzelmi mimika – félelem – ingerültség – elutasítás. Utánzás.

(Női nevetés hallatszik képen kívülről Paulette-től.)

Ebben a pillanatban női nevetés tör ki.

Ez a nevetés, amely kezdetben rövid és szaggatott, felduzzad, és kezelhetetlenné, szinte fájdalmassá válik.

Charcot arca felragyog.

És ez a kettő!

Átvágva a termen, elhagyja Jeanne-t, aki toporogni kezd és a karjaival kalimpál, majd visszatér Paulette-hez.

PAULETTE, *nevetve, mintha csiklandoznák* Ha! Ha! Nagyon csiklandós vagyok. Ó, nem, Monsieur Paul! Nem, nem! Ne csinálja ezt!

Tekereg, mintha csiklandoznák.

Nem, Robert! Nem hagysz újra egyedül a barátoddal.

Charcot közömbösnek és bosszúsnak tűnik.

CHARCOT A delírium tartalma nem bír semmilyen jelentőséggel.

Freud – aki elragadtatva hallgatta – összerezzen e szavakra, és összevonja a szemöldökét.

Charcot, aki figyel a közönségére, nem mulasztja el ésrevenni ezt az ellenállást.

Freudnak jelenti ki:

A bizonyíték az, hogy a gondolatai menete tetszés szerint megváltoztatható.

Az asztalhoz lép, kivesz egy üveg Eau de Cologne-t, kihúzza a dugóját, és elégedetten beszívja az illatot.

Elragadtatva:

Eau de Cologne.

Gyors, kecses mozdulattal ráhint néhány cseppet Wilkie-re, aki undorodó kifejezéssel szagolja azt, majd odapiruettezik Paulette-hez, aki kétrét görnyed a nevetéstől, éppen elkerülve az öregasszonyt, aki még mindig forog a nézők körén belül, és a karjaival kalimpál, egyfajta táncot mímelve.

A kihúzott dugójú üveget a beteg orra alá tartja. Paulette abbahagyja a nevetést, és kényeskedni kezd:

PAULETTE Illatokkal teli kerted van. Minden reggel lovaglás a parkban. Apám a kancáján, én a pónimon. A lila akác gyönyörű volt.

Míg beszél, Charcot jelet ad.

Egy asszisztens elhozza neki a másik üveget, és kihúzza a dugóját.

Charcot megszagolja.

CHARCOT Szén-diszulfid.

Amused kacsintás a közönségnek.

Hirtelen kicseréli az üvegeket, és a másodikat Paulette orrcimpái alá tartja, míg az Eau de Cologne-os flakont átadja az asszisztensének, aki elviszi azt.

PAULETTE, *undorral* Gyomorforgató! Mondom, hogy rohadtak. Mint minden, amihez Madame hozzáér. Dög patkányok. Megígértem apámnak, hogy nem ölöm meg magam.

Charcot jelet ad. Egy asszisztens piros szemüveget vesz ki egy tokból, megmutatja a nézőknek, és Paulette orrára helyezi. A lány üvölteni kezd.

PAULETTE Az apám nem piros! A gyermek nem élhetett. Vérzett, vérzik, vérzik. A kezeim megfertőzték őt.

Az asszisztens ügyesen leveszi a szemüveget, Charcot pedig visszahúzza a szén-diszulfidos üveget, majd odamegy, és leteszi az asztalra.

De Paulette már tekereg a széken, karjának és kezének görcsös mozdulataival próbál elhárítani valamilyen látomást.

Charcot az asztalnak dőlve figyeli őt.

Jeanne elhalad előtte, köröket téve, de nyugodtan.

Charcot nem figyel rá: Paulette-et figyeli, olyan hidegen és feszülten, mint egy tudós a laboratóriumban.

CHARCOT Jeanne ma reggel rosszul reagál. De nézzék Paulette-et, Uraim! Meglesz a nagyrohamunk (*grande crise*).

Paulette a földre zuhan.

Sikítani kezd, karjaival és lábaival minden irányba csapkod.

Felborít két széket. Két asszisztens éppen előre akar rohanni, hogy megakadályozzák, hogy kárt tegyen magában.

Charcot egy gesztussal megállítja őket.

CHARCOT Hagyják! *(A nézőkhöz:)* Nem fog kárt tenni magában. A hisztériás betegek nagyon ritkán tesznek kárt magukban a rohamaik során; ez az, ami lehetővé teszi számunkra, hogy egyetlen pillantással megkülönböztessük a hisztériás rohamot az epilepsziás rohamtól.

Odalép Paulette-hez, és a kezét a homlokára nyomja.

(Meggyőző hangon:) A rohamnak vége, Paulette. Vége. Vége.

Paulette fokozatosan megnyugszik.

(Ugyanazon a hangon:) Álljon fel!

Szedje fel a székeket!

Paulette engedelmeskedik.

Üljön le!

A lány leül.

Charcot elkapja Jeanne-t, ahogy elhalad mellette, és az üres székhez vezeti.

Jeanne! Üljön le! Gyerünk! Üljön le!

Jeanne leül.

A két beteg egymás mellett ül, mint a jelenet elején. Szemük nyitva és meredten néz. Kimerültnek tűnnek.

Charcot visszatér a közönség felé.

CHARCOT Monsieur Daugin! Az első szakaszban a hipnotikus szuggesztió megszüntette a hisztériás kontraktúrákat. Mi volt a baja Paulette-nek?

DAUGIN A jobb karja.

Daugin elcsavarja a karját, hogy elmutogassa a kontraktúrát.

CHARCOT És mi a helyzet Jeanne-nal?

DAUGIN A bal lába.

A bal kezének mutatóujjával a saját lábára mutat.

CHARCOT Figyeljenek jól!

Könnyedén megkocogtatja Jeanne jobb vállát. A nő megremeg; a jobb karja hátracsavarodik és görcsbe rándul.

Ez a enyhe mikrotrauma elegendő egy különösen predisponált ideges alanynál ahhoz, hogy az egész végtagban zsibbadásérzést és a szervi bénulás első jeleit váltsa ki...

Odalép Paulette-hez, és megkocogtatja a combját és a vádliját.

A szuggesztió mechanizmusán keresztül ez az embrionális bénulás valódi bénulássá vált. A jelenség a pszichés folyamatok helyszínén, az agykéregben megy végbe. A mozgás gondolata már maga a megvalósulás felé vezető mozgás; a mozgás hiányának gondolata pedig – ha elég erős – már maga a tényleges motoros bénulás. Nevezhetik ezt a bénulást ideálisnak vagy pszichésnek: aminek csak akarják, de nem képzeltnek.

Egy elégedett bűvész mozdulatával:

Paulette és Jeanne helyet cseréltek a kontraktúráikkal.

Daugin, aki egy ideje tátott szájjal, egy varieté elragadtatott nézőjeként követi a kísérletet, önkéntelenül tapsolni kezd. Észreveszi, hogy tapsol, elpirul, és zsebre dugja a kezét. De Charcot már rászegezte a tekintetét.

CHARCOT, *gőgös meggyőződéssel* Hová gondol, uram? Ez a tudomány háza!

Az asszisztenseihez:

Vigyék el a betegeket!

Jeanne nehézség nélkül feláll; Paulette-nek meghozzák a mankókat. Felsesegítik, és azokra támaszkodva sétál.

Ahogy a két beteg átvág a termen:

A pszichés bénulások előidézése hipnózissal egy általunk kiváltott álom eredménye. Egy intenzív álomé, amely bizonyos értelemben megvalósul. Amit a hipnotizőr megtett, azt vissza is tudja csinálni. Az asszisztenseim fel fogják ébreszteni két barátunkat. Így megszabadítják őket azoktól a bajoktól, amelyeket én mértem rájuk. Sajnos újra felfedezik majd azokat, amelyeket saját magukra mérnek: Paulette abban a pillanatban elveszíti a jobb karja használatát, amikor visszakapja a bal lábáét. Jeanne esetében ennek az ellenkezője lesz igaz. A hipnotizmus képes előidézni a tüneteket, de meggyógyítani nem tudja őket.

A közönséghez:

CHARCOT Az órának vége. Van kérdés?

Körbenéz.

Freud lelkesnek tűnik – ahogy a jelenlévők többsége is; az angol, Wilkie megőrzi az undorodó kifejezését. Charcot, akit ez sért, odalép hozzá.

... Úgy tűnik, undorodik, uram.

Wilkie makacs arckifejezést ölt.

WILKIE Ezek hazugok.

Fokozatosan belelovalja magát.

... Csalók! ... Színésznők! ... Az egész hamisítvány!

Charcot: az egyik üres székre mutat.

CHARCOT Szeretne egy ellenőrzést? ... Dr. Freud, lenne olyan kedves helyet foglalni az egyik széken?

Freud a tisztelete ellenére hevesen visszariad.

FREUD, *határozottan* Nem.

Charcot odalép Freudhoz, és egyenesen a szemébe néz.

CHARCOT Nagyon jól van. (*Szünet.*) Különben sem lenne valószínűleg lehetséges elaltatni magát. (*Mindenkihez:*) Ne gondolják, hogy mindenki fogékony a szuggesztióra!

(Hirtelen, mint a villámcsapás, ráront Wilkie-re:) Maga, uram, maga szuggerálható!

WILKIE, *furcsa gyengeséggel* Nem.

CHARCOT Menjen, és üljön le!

Wilkie rémültnek és megbabonázottnak tűnik.

Charcot kézen fogja, leülteti egy székre, és eltávolodik tőle.

Berryer!

Az egyik asszisztense odalép Wilkie-hez; egy meggyújtott lámpást tart a kezében (az elülső oldala átlátszatlan, rajta világító pont).

BERRYER, *Wilkie-nek* Nézze a világító pontot!

WILKIE Nem.

Azonnal rászegezi a tekintetét.

BERRYER, *monoton hangon* Aludjon! Alszik.

Berryer, meglepetten Charcot-hoz:

Kiütve! Mielőtt felfogta volna, mi érte! Mint egy bárány!

Feszült csend a közönségben. Freud annyira belemerül a látványba, hogy gépiesen előveszi a szivartárcáját.

Charcot átadja az Eau de Cologne-t Berryernek, aki az angol orra alá tartja a flakont.

WILKIE Mamám!

Berryer elveszi a flakont.

Mindenki kitör a nevetésben, még Charcot is. Mindenki, kivéve Freudot. Charcot odalép Wilkie-hez.

CHARCOT, *töprengést színlelve* Hogyan győzhetnénk meg őt? (*Színlelve, hogy megtalálta, amit keresett:*) Adni fogok neki egy parancsot, aminek engelmeskednie kell, amint felébred.

Odalép Wilkie-hez.

Dohányzik?

Wilkie anélkül válaszol, hogy látná őt.

WILKIE Soha.

CHARCOT Miért?

WILKIE, *szinte gépiesen* A dohány aljas növény, és a füstje köhögtet.

CHARCOT Ha felébredt, egyenesen Dr. Freudhoz megy, kér tőle egy szivart, és meggyújtja. Berryer!

Eltávolodik, és odalép Freudhoz, miközben Berryer ébresztgeti Wilkie-t. Charcot Freud szemébe nevet, aki zavart mosollyal válaszol.

(Freudnak:) Egy szivarral kevesebb! Legalább ez egy előny a hörgőinek.

Wilkie, ismét ébren, egyedül ülve a széken, ámulva nézi a közönséget.

Feláll, és a szemével Freudot keresi, majd habozás nélkül elindul felé.

WILKIE Dr. Freud!

Meglepett arckifejezést visel. A kezével megtörli a homlokát, kétségbeesettnek tűnik.

Szeretnék egy szivart.

FREUD Itt dohányozna? Charcot professzor előtt?

Wilkie meglepetten megfordul, Charcot-ra néz, majd visszafordul Freudhoz.

WILKIE, *egyszerre meglepett és makacs kifejezéssel* Igen.

Charcot bólint, beleegyezően.

CHARCOT, *vidáman* Engedélyt adok rá, uram.

Az angol meglepetten elveszi a szivart, amelyet Freud kínál neki. Éppen a rossz végét készResource emelni a szájához. Freud visszaveszi tőle, meggyújtja, és átadja neki.

Az angol szívja a szivart és köhög, mint Freud egy pillanattal korábban. Charcot odalép.

CHARCOT Dohányzik? De hisz köhög tőle! Szerencsétlen flótás! (*Nagyon gyengéd módon, mint korábban Freudhoz:*) Miért dohányzik?

WILKIE Nem tudom. Ez egy kényszer, ami elkapott.

CHARCOT, *mint Freudnak* Ami elkapta a torkánál fogva?

Az angol köhög.

Charcot mosolyogva néz Freudra.

Wilkie felé fordul.

(Wilkie-nek:) Dobja el azt a szivart!

WILKIE Meghaladja az erőmet.

CHARCOT Dobja el azt a szivart, uram! El lett altatva, és én parancsoltam meg magának, hogy dohányozzon.

Wilkie eldobja a szivart, elborzadva és mérgesen.

Az egész közönség kitör a nevetésben, ahogy a lábával eltaposssa azt.

WILKIE Fúj!

Charcot is nevetni kezd.

Teátrális bűvészgesztussal mutatja be Wilkie-t a társaságnak.

CHARCOT És íme!

12

Egy folyosó.

Freud fel-alá járkál Charcot dolgozószobájának zárt ajtója előtt.

Diákok haladnak el előtte, nevetgélve.

Wilkie megy el mellette, majd visszafordul.

Kezét nyújtja, ünnepélyesen várakozik.

WILKIE, *ünnepélyesen és eltökélten* Dr. Freud, Isten vele!

Freud, gondolataiba merülve, figyelmetlenül hallgatja, és gyorsan kezet ráz vele.

FREUD Holnap találkozunk.

WILKIE Nem, én most búcsúzom! Visszatérek a szülővárosomba, Manchesterbe.

Ugyanúgy, anélkül, hogy felemelné a fejét:

FREUD, *hirtelen érdeklődéssel* Miért?

WILKIE Egy lelkész fia vagyok, és segíteni akarok az embereken. Ha a hipnotizmus csalás, az időmet vesztegetöm. Ha az ördög műve, a lelkemet veszítem el.

Megpróbálja kimozdítani Freudot a szabadba.

Itt marad? Jöjjön!

FREUD Charcot professzorra várok.

WILKIE Vigyázzon az Ördöggel!

Elmegy, arcán olyan felháborodással, amely elfedik a rettegését.

Freud elgondolkodva nézi őt; gépiesen előveszi a szivartárcáját a zsebéből. Végül kinyitja, és kivesz egy szivart.

Éppen a szájához emelné, amikor egy elhaladó ápoló megkocogtatja a kabátujját (ahogy Charcot tette).

ÁPOLÓ, *menet közben* Tilos a dohányzás!

Freud összerezzen.

FREUD Ó! Elnézést!

Meglepetten, szinte ámulva néz a szivarra. Aztán a szeme sarka ráncba szalad, és halvány mosoly dereng fel az ajkán, mintha a fingersi között tartott szivar látványa sugallt volna neki valamit.

Charcot időközben kinyitotta dolgozószobája ajtaját, és őt figyeli.

Charcot dolgozószobájában.

Charcot egy kényelmes fotelben ül. Freudot hallgatja, aki lelkes, mégis mindig visszafogott a kifejezésmódjában – és kissé merev –, s aki anélkül ült le, hogy levette volna a felöltőjét, kiegyenesedve a székén.

FREUD A legnagyobb reményeket fűztem önhöz, uram, és nem csalódtam. Egy egész világot tárt fel előttem. Én... most már tudnék dolgozni.

Freud magabiztosnak és jóval fiatalabbnak tűnik, mint az előző jelenetekben.

Charcot mosolyogva hallgatja, hízeleg neki a dolog, de szkeptikus.

CHARCOT Egy világot! Mégis milyen világot?

FREUD Wilkie azt hitte, késztetést érez a dohányzásra. Pedig ez nem volt igaz: azért vett el egy szivart, mert ön megparancsolta neki. És mi a helyzet velem? Én tudom, miért dohányzom? Azt hiszem, késztetést érzek rá. De mi rejlik e mögött a késztetés mögött? ... Milyen titkos indíték? Milyen parancs? Mi rejlik minden késztetés és minden félelem mögött? Egy láthatatlan világ. Erők.

Charcot, aki kezdetben jóindulatú és patronáló volt, fokozatosan megriad.

CHARCOT, *megriadva* Ne olyan hevesen, uram, ne olyan hevesen!

FREUD De hiszen ez nyilvánvaló, uram, nyilvánvaló! Önnek az a zseniális ötlete támadt – ha szabad így fogalmaznom –, hogy szuggesztióval idézze elő a hisztéria tüneteit. Ez azt bizonyítja, hogy a betegek autoszuggesztióval hozzák létre azokat, olyan emlékek, gondolatok és érzések hatása alatt, amelyeket elfelejtettek, vagy amelyeknek soha nem voltak tudatában.

CHARCOT Én minderről semmit sem tudok. Egyetlen kísérlet sem teszi lehetővé számunkra, hogy ilyen kijelentést tegyünk.

Freud ezúttal átadja magát a lelkesedésének, feláll és fel-alá járkál.

Charcot meglepetten és némi bosszúsággal figyeli őt.

FREUD De igen, uram! Az ön ma reggeli kísérlete. A tudatos indítékaink nem az igaziak. Két órával korábban érkezem az állomásra. Azt állítom, félek attól, hogy lekésem a vonatot, de ez hamis. Van ott valami más is. Egy mélyebb félelem, amelyet nem tudok beazonosítani. Vagy amelyet nem akarok beazonosítani...

Hirtelen tudatára ébred a zaklatottságának, bizonytalanul Charcot-ra néz. Fél. Az arca elveszíti minden kifejezését; visszatér a kemény, komor fellépése.

Csend.

Bocsásson meg!

Odamegy és leül a székére, a megdöbbent Charcot-val szemben. Nagyon udvarias, de teljesen magába zárkózott, elveszítve minden kapcsolatot Charcot-val.

Azért jöttem, hogy engedélyt kérjek öntől a művei német nyelvre történő fordítására.

13

Bécs -1886 október

A Freudék otthonában.

A esküvő után néhány nappal. Még nappali fény van, de közeleg az este.

Elég nagy ebédlő. Két ablak. Néhány szerény bútor, amelyek szinte elvesznek a hatalmas teremben.

Az asztalon ezüstnemű és üvegedények: Martha számolja a tárgyakat (kések, villák, tányérok, poharak: nagyrészt esküvői ajándékok), majd elpakolja őket egy tálalószekrény fiókjaiba vagy a szekrényekbe.

(Mögöttes kalapácsütések.)

Freud hangja kívülről úgy hallatszik, mintha az égből jönne.

FREUD HANGJA *(kívülről)* Nem hiszem, hogy ő maga megértette volna a kísérlete jelentőségét. Mivel Wilkie az ébredés után engedelmeskedett neki, a hipnózissal való gyógyításnak lehetségesnek kell lennie.

Ez egészen természetesen következik abból a néhány hónappal korábbi beszélgetésből, amely az előző jelenetet zárja.

Martha, akit ez nem győz meg, és nagyon el van foglalva, egy stóc tányért szállít.

FREUD Hallasz engem?

MARTHA Igen.

FREUD, *ellentmondást nem tűrően* Martha!

A nő felemeli a szemét, és Freud feltűnik a látóterében, amint egy létrán áll, egyik kezében egy kép, a másikban kalapács és szögek. Egy üvegezett nyomatot készül felakasztani a falra: ez az, amely Hannibal esküjét ábrázolja. Fiatalnak és vidámnak tűnik, teli élettel és erővel. Martha ugratja őt. A nő kivirágzott; jól áll neki a boldogság.

(Mosolyogva szemrehányóan:) Lakást vettél ki, hogy elhelyezd a férjedet, vagy férjet vettél ki, hogy elhelyezd a lakásodban? Figyelj rám!

Leejti a kalapácsot a fapadlóra.

MARTHA, *összerezzenve* Hallom!

Freud lassan leereszkedik a létráról, hogy felszedje a kalapácsot. Azután megáll Martha előtt (akinek még mindig a karjában van a tányérstóc), és megakadályozza, hogy a szekrény felé haladjon.

FREUD, *játékosan félelmetes arckifejezést öltve* Az embereket meg lehet gyógyítani hipnózissal.

MARTHA, *nevetve* Azáltal, hogy megparancsolod a betegeknek, hogy nyerjék vissza az egészségüket?

FREUD Pontosan.

MARTHA Ezt készülsz elmondani nekik a ma esti előadásodon?

FREUD Igen.

A nő megpróbál elhaladni mellette; a férfi játékosan megakadályozza.

MARTHA, *nagyon szkeptikusan és ugratva* Csőstül fogja hozni őket!

FREUD Engedj át! Az időmet vesztegeted.

MARTHA Fogadjunk!

FREUD És ez majd klienseket hoz neked?

Odamegy, és leteszi a kalapácsot az asztalra. A nő megpróbálja megragadni az alkalmat, hogy áthaladjon, de a férfi megfordul, megragadja a vállát, és visszatér az előbbi pozíciójába elé, a kezei most már szabadok.

FREUD, *színlelt ünnepélyességgel* Ismeri ön Dr. Sigmund Freudot, az ideg- és elmebetegségek szakértőjét?

MARTHA, *belemenve a játékba* Csak túlságosan is jól ismerem: ő a férjem.

FREUD Ma 1886. október tizenötödike van. Hány betege van Dr. Freudnak?

MARTHA Egyetlen egy sem.

FREUD Egy év múlva, 1887. október tizenötödikén ötven lesz neki.

MARTHA Naponta?

FREUD, *eltöprengve* Az egy kissé sok lenne. Mondjuk, hetente.

Elfogadod a fogadást? Ha veszítek, adok neked egy aranynyakláncot.

MARTHA Ha veszítesz, egy filléred sem lesz, hogy megvedd.

FREUD Győzni fogok. Figyelj figyelmesen!

MARTHA Engedj át!

Martha kezdi a fáradtság jeleit mutatni. A karja alig bírja már a tányérstócot.

Engedj át, különben elejtem a tányérokat!

Freud rendíthetetlenül elveszi tőle őket, és visszateszi az asztalra.

FREUD Martha, Dr. Freud felkészül...

(Kiveszi az óráját a zsebéből, és megnézi.)

...hogy egy óra múlva beszámolót tartson az Orvosegyesületben, a legtekintélyesebb orvosok előtt. Férfi hisztériás betegekről fog beszélni, és egy új terápiát fog javasolni.

Két óra múlva pedig meghajol a tetszésnyilvánítások közepette – hallod? Azt mondom: tet-szés-nyil-vá-ní-tá-sok! Holnapra a diadalának története bejárja az egész várost. Holnaputánra a betegek már megrohamozzák a rendelőjét.

MARTHA, *ironikusan* A rákövetkező napon pedig az összes újság a címlapon számol be arról, hogy Dr. Freud hipnózissal meggyógyított tizenkét lábtörést és három medencetörést.

Ugratja őt, de egyértelmű, hogy pontosan érti, mire gondol a férfi.

FREUD, *még mindig tréfálkozva* Semmit sem értettél meg az egészből.

Úgy tesz, mintha feladná a küzdelmet, visszamászik a létrára, és ráüt az egyik szegre.

A hipnózissal a neurózisokat kezelik. Vannak betegek, akiknek minden látható ok nélkül szorongásos rohamaik vannak. Ez azért van, mert olyan pszichés erők munkálkodnak bennük, amelyeknek nincsenek tudatában; az a szükséges, hogy szuggesztió útján

ugyanilyen tudattalan ellentétes erőket hozzunk létre bennük, hogy semlegesítsük az előbbieket.

Martha bosszúsan toppant a lábával. Freud abbahagyja, megfordul, és a létra tetejéről néz rá.

MARTHA, *valóban bosszúsan* Számíthattam volna rá! Semmi másról nem tudsz beszélni, csak arról a szóról!

FREUD Melyik szóról?

MARTHA, *félig ironikusan, félig kellemetlenül* Mindenesetre figyelmeztetlek, ha valaha megbetegszem, ne próbálj meg szuggesztióval meggyógyítani! Én rendes nő vagyok, és nincs tudattalanom.

Freud lejön a létráról. Felakasztotta a képet, és úgy tesz, mintha nagyon nyugodtan nézné, hogy egyenesen lóg-e. Fütyörészik, közönyös, szórakozott kifejezéssel.

Martha dühös, de nagyon vidám marad.

Hallasz engem?

Freud anélkül válaszol neki, hogy levenné a szemét a képről.

FREUD, *ironikus nyugalommal, hanyagul* Ha lenne neked, nem lennél a tudatában.

Gépiesen előveszi a szivartárcáját a zsebéből. Martha ráüt az ujjaira.

MARTHA Már megint! Ha dohányozni akarsz, menj a dolgozószobádba!

Freud hirtelen észreveszi, hogy a tárcát tartja a kezében. Sietve visszateszi a zsebébe.

Látod. Tu vagy az, aki tudattalan. Azt sem tudtad, hogy dohányozni akarsz. Mi örömöd van benne? Gyomorforgató, büdös, mindent kiéget.

Játékosan vallató hangnemben:

Mi rejtőzik ez alatt?

FREUD Nem tudom.

MARTHA, *tréfálkozva* Látod. Én mindig tudom, mit csinálok.

FREUD, *tréfálkozva* Mindig?

MARTHA, *tréfálkozva* Mindig.

FREUD, *tréfálkozva* És mi van a dohányzás iránti irtózásoddal? Kíváncsi vagyok, nem neurózis-e az is.

MARTHA, *tréfálkozva* Valóban? És mi a helyzet az irántad érzett vonzalmammal?

Freud még mindig tréfálkozik. De a szerepjátszás mögött mély meggyőződést érzünk.

FREUD, *tréfálkozva* Ó, az a legsúlyosabb neurózis mind közül: őrültnek kell lenned ahhoz, hogy szeress engem!

Martha megáll előtte, nagyon eltökélten, és kihívóan néz rá. A szavai mögött egyfajta szexuális kihívást érzünk. De megmaradunk a játék birodalmában.

MARTHA Rendben van, gyógyíts meg! Gyógyíts meg hát! Tegyél egy kis próbát, hipnotizálj engem!

Egymás szemébe néznek. Freud az első, aki elfordul; valóban feszélyezett.

FREUD, *némi éllel, ami magyarázatlannak tűnhet* Az ember nem hipnotizálja a feleségét. Ez kezelés, nem társasjáték.

MARTHA, *provokatívan* Szóval az ember nem hipnotizálja őt? Valóban? Mit csinál vele akkor?

Freud izgalomba jön: Martha ellene szegül; vár.

FREUD Tudni akarod? Tudni akarod?

A karjába zárja a nőt. Első alkalommal érezzük, hogy kívánja őt. A szenvedélye – a párizsi út előtt – erőszakosabbnak, parancsolóbbnak tűnt, mint szigorúan véve szexuálisnak.

Megszólal a csengő. A férfi eltávolodik tőle.

Az ajtó felé indul.

Breuer az: eljött értem.

Ahogy kimegy, vidáman és szexuális cinkosság hangján:

Ma este megtudod, mit forgatok a fejemben veled kapcsolatban.

Martha teljesen visszanyerte a lélekjelenlétét.

14

Breuer kupéjában.

Elegáns hintó, lakájos, cilinderes kocsis. Breuer és Freud egymással beszélgetnek.

Breuer meleg barátsággal néz Freudra. Freud élénk, boldog és egy kissé feszült.

Mindketten dohányoznak. Breuer egy török cigarettára gyújtott rá. Freud gyorsan szívja a szivarját.

BREUER, *atyai és kissé aggódó hangon* Nehéz közönséged lesz. Ne menj nekik fejjel a falnak!

Breuer nyomatékosítja a mondandóját.

Az Orvosegyesület meglehetősen konzervatív, ráadásul a volt tanáraid is ott lesznek. Ha az a benyomásuk támad, hogy leckét akarsz adni nekik...

FREUD Ügyelni fogok rá, hogy senkit se bántsak meg.

Breuer mosolygó szkepticizmussal és némi nyugtalansággal szemléli őt.

BREUER *(Rendkívül nyájasan:)* Ez ígéret.

FREUD *(Határozottan:)* De nem fogok semmilyen engedményt tenni.

Breuer rázza a fejét.

BREUER Éppen ez az, ami aggaszt.

FREUD Ha az ember az igazságot mondja, végig kell vinnie.

Breuer rázza a fejét.

BREUER Az igazság...

FREUD, *meleg aggodalommal* Breuer, hát nem győztelek meg?

Breuer habozik.

Freud sürgeti őt:

Az egyetlen vélemény, amely számít nekem, a tiéd.

BREUER, *kikerülve a kérdést* Mindenesetre elvi kifogásom nincs a hipnózissal történő terápia ellen. De ami az Igazságot illeti, tudod...

Szeretetteljes, de kiábrándult kifejezéssel mosolyog.

Többféle igazság létezik: mindenütt jelen vannak, mint a repedések, és nem vagyok benne olyan biztos, hogy megférnek egymással. Elcsípni egyet – akár csak egyetlen picinykét – egy egész élet sem sok.

Freud visszamosolyog rá. De nyilvánvalóan ezek a megfontolások túlságosan idegenek tőle ahhoz, hogy meggyőzzék. Breuer mindenesetre feladja a vitát, éppoly részben tapintatból, mint a tehetetlenségének világos tudatából.

(Sóhajtás után:) Jól van! Próbálj meg óvatos lenni!

15

Az Orvosi Társaság.

Egy amfiteátrum szerkezetű előadóterem. A színpadon az elnök, egy titkár és Freud, aki a kéziratát olvassa fel.

A nézőtéren – amely meglehetősen zsúfolt – egyetlen nő sincs.

A második sorban Meynert. Kicsit feljebb Breuer. Súlyos, komoly közönség (az átlagéletkor az ötvenhez közelít); művelt, komor arcok. Rengeteg csíptetős szemüveg (pince-nez). Mindenki szakállat visel.

Freud egy zöld posztóval letakart asztal előtt áll. Karaf, vizespohár. Előadása felolvasását olyan hangnemben fejezi be, amelynek agresszivitása egyszerre szembetűnő és akaratlan a hallgatósága számára.

Mindenesetre egy ilyen fiatal ember tekintélye mindenképpen bosszantónak hat mindezen idős – vagy legalábbis igen érett – férfi számára. Nincs szimpátia a szónok és a közönsége között, bár az utóbbi továbbra is komoly és mélyen figyelmes marad.

FREUD Ezek a klinikai megfigyelések, melyeket maga Dr. Charcot végzett el száz férfi betegen, lehetővé teszik számunkra, hogy végérvényesen elutasítsuk azt a tézist, amelyet oly gyakran hallottam védelmükbe venni Bécs orvosi köreiben, s amely szerint a hisztéria csak nőknél fordul elő, és a petefészkek zavarainak következménye.

Miközben Freud beszél, Meynert kifürkészhetetlen arccal hallgatja; bal kezével szüntelenül a szakállát rángatja. Breuer lopva jobbra-balra tekintget: a közönség reakcióit figyeli. Az idő többi részében figyelmesen hallgat, enyhén mosolyogva, hogy bátorítsa Freudot – akinek valójában semmi szüksége bátorításra.

FREUD Magától értetődik, hogy e mesteri kísérletek után már nem lehet a legkisebb kétségünk sem a hisztériás viselkedés neurotikus valóságát illetően. A hisztéria polgárjogot nyert az elmebetegségek között, és bármilyenek is legyenek egyes nagy elmék érdemei, tisztelettel meg kell kérnünk őket, hogy hajtsanak fejet a Tapasztalat előtt: a hisztéria nem szimulált betegség, de még csak nem is a szimuláció betegsége. Szomatikus tüneteiben a test egyfajta bűnrészessége jellemzi, amely a pszichés konfliktusoknak testi kiutat biztosít.

Ez a szuggerálhatóság – amely megkülönbözteti a hisztériát az összes többi pszichoneurózistól – tette lehetővé számomra, hogy megmutassam önöknek, mennyire hatástalanok az uralkodó terápiás módszerek.

Igazán sértő megvetéssel:

A hisztéria nem gyógyítható masszázzsal, zuhanykezeléssel vagy elektromos terápiával. Engedjék meg, hogy végezetül kifejezzem azon reményemet: végre a hipnózishoz fognak folyamodni, és kihasználják a betegek szélsőséges szuggerálhatóságát, hogy szuggesztió útján megszabadítsák őket azoktól a bajoktól, amelyeket autoszuggesztióval ültettek el önmagukban.

A végére ért. Meghajol. Gyenge taps, amelynek nagy része szinte azonnal elhal. Egyedül Breuer tapsol hosszan.

Meynert nem tapsol. Két kezét jól láthatóan az előtte lévő üres szék támlájára helyezte.

Freud feszélyezettnek tűnik. Nem tudja, leüljön-e vagy állva maradjon. Időt nyer azzal, hogy a jegyzeteit a táskájába rakja. Ez a művelet mély csendben zajlik. Miután minden kibúvót kimerített, leülni készül, de az Elnök megállítja.

ELNÖK, *hűvösen* Dr. Freud, köszönöm a beszámolóját. De biztos vagyok benne, hogy kollégáinknak vannak megjegyzéseik és kifogásaik. Ki kéri a szót?

Három orvos emeli fel az ujját.

(Feljegyzi a neveket:)

Dr. Rosenthal.

Dr. Bomberg.

Dr. Stein.

Meynert anélkül beszél, hogy felemelné az ujját. Nyilvánvalóan ő uralkodik e gyülekezet felett.

MEYNERT Hozzáfűznék néhány szót.

ELNÖK, *feljegyezve* Dr. Meynert.

(Szünet.)

Dr. Rosenthalé a szó.

Dr. Rosenthal feláll.

DR. ROSENTHAL Tudom, hogy ezekben a kérdésekben osztozom kiváló kollégám véleményében.

Meynertre mutat.

Meg vagyok győződve róla, hogy ő nálam jobban meg fogja fogalmazni azt, amit mondani szándékoztam. Átadom a szót.

Dr. Stein és Dr. Bomberg felállnak.

STEIN ÉS BOMBERG Egyetértünk Dr. Rosenthal-lal.

ELNÖK Átadják a szót Dr. Meynertnek?

MINDKÉT ORVOS Igen.

Ismét leülnek, a közönség tapsol. Meynert mindkét kezével megragadja az üres szék támláját, de nem áll fel. Tekintélyt parancsolóan és maró iróniával beszél.

MEYNERT Köszönöm kollégáim bizalmát. Megpróbálok méltóvá válni hozzá. A megtiszteltetésben, amellyel adóznak nekem, különösen egy előnyt látok: hamarabb végezni fogunk. Mert nem gondolom – és ezt sajnálom –, hogy Dr. Freud beszámolójának túlságosan hosszan le kellene kötnie a figyelmünket.

Minden fej Meynert felé fordul. Amikor tesz egy poént, kollégái elragadtatva nevetnek, egyfajta szervilizmussal. Egyedül Breuer tűnik elkeseredettnek és felháborodottnak.

Ebben a dolgozatban sok új gondolatot és sok igaz gondolatot találtam. Sajnos az igaz gondolatok nem újak, az új gondolatok pedig nem igazak.

Freud állva, rezzenéstelenül és komoran, megingás nélkül hallgatja ezt a kioktatást.

Igaz például, hogy egyes betegek hasonló idegrendszeri zavarokat mutatnak, mint amelyeket kollégánk leírt. De itt azokhoz a kollégáimhoz fordulok, akik velem egykorúak, vagy néhány évvel idősebbek: nem voltak-e ismertek ezek a tünetek már jóval azelőtt, hogy először átléptük volna az Orvostudományi Kar küszöbét?

Ami viszont új, az az a tény, hogy Dr. Freud erőszakosan egybegyűjtötte őket, hogy némi tartalommal ruházza fel azt a mitikus betegséget, amelyet hisztériának nevez.

Mindannyian tudjuk, kedves kollégák, hogy egy beteg egy súlyos trauma – például egy vasúti baleset – után átmenetileg mutathatja

egyik vagy másik tünetet. A lelki megrázkódtatás, a félelem olyan rendkívül finom idegi léziókat vált ki, amelyek még kicsúsznak a mikroszkópjaink alól. De ezek a zavarok, amelyek hamarosan elenyésznek – a féloldali látótérkiesés, a pszichés süketség, az epilepsziás rohamok, a hallucinációs delírium és még a bénulások is – a neurológia hatáskörébe tartoznak, és általában a balesetet követő elmezavaros időszakok következményeként jelentkeznek.

Nem tartom szükségesnek a további vitát: én soha nem találkoztam férfi hisztériás betegekkel, Uraim, de be kell vallanom önöknek – ha a hisztéria egyáltalán betegség –, nem voltam olyan szerencsés, mint fiatal szónokunk, és női hisztériás betegekkel sem találkoztam, hacsak nem nevezzük ezen a néven azokat a szerencsétlen teremtményeket, akik hazugságokkal és abszurd komédiázással próbálják felhívni magukra az orvosok figyelmét. Hisztéria nem lé-tezik.

Taps. Egyedül Breuer nem tapsol.

Egy szót végezetül. Nem vitatom a hipnózis létezését, sőt ellenkezőleg. De a hipnotizőrt és alanyát ikerbetegeknek tekintem, akik közül nem is az alány a súlyosabb szenvedő. És sajnálom azokat a kollégákat, akik – talán önzetlenségből – lealacsonyodnak ahhoz, hogy gyermekfelvigyázó szerepét játsszák.

Uraim és kedves kollégák, térjünk vissza a hivatásunkhoz – a legszebb hivatáshoz mind közül! Amíg fiziológiai kutatásaink nem tárják fel előttünk az idegrendszer új tulajdonságait, maradjunk a jól bevált módszereknél! Masszázs, fürdők, elektromosság: ezek a kezelések megmosolyogtathatják fiatal kollégánkat, a tapasztalat mégis azt mutatja, hogy ezeken kívül semmilyen gyógyulás nem lehetséges. Legyünk türelmesek, és mindenekelőtt legyünk szerények: ez az orvosok és a tudósok legfőbb kötelessége!

Hangos taps. Az Elnök Freud felé fordul.

ELNÖK Dr. Freud, kíván válaszolni Dr. Meynertnek?

Freud ismét azt a komor ábrázatot öltötte magára, amelyet a párizsi elutazása előtt láttunk rajta.

FREUD, *kemény, határozott hangon* Dr. Meynert érvek nélkül ítélkezett. Még arra sem méltatott, hogy bármilyen tudományos jellegű kifogást előterjesszen. Ilyen feltételek mellett nem látom módját, hogy válaszoljak neki. És mivel a kora és nagy érdemei kötelességemmé teszik, hogy tiszteljem őt, inkább hallgatok.

Hirtelen felkapja a táskáját, és búcsúzás nélkül távozik a színpad mögött, a terem hátsó részén található kis ajtón keresztül.

E gyors távozás láttán sok arc felderül; halk nevetés fut végig a termen, ahogy a nézők felállnak. Néhányan kinyújtott kézzel odamennek Meynerthöz, lelkes elismerésüket kifejezve.

Meynert körül hangzavar:

HANGOK

– Igazán helyretette!

– A tojás akarja kioktatni a tyúkot...

– Ez a taknyos... Stb. stb.

Meynert kézfogásokat osztogat, közönyösen, kissé leereszkedően; csak egy meglehetősen hanyag mosollyal válaszol.

Meynert mögött két orvos mélyen benne van a vitában.

ELSŐ ORVOS Mit vársz? Zsidó!

MÁSODIK ORVOS, *kellemesen megbotránkozva* Ó!

ELSŐ ORVOS Nem, nem vagyok antiszemita. Csak azt mondom, hogy zsidónak kell lenni ahhoz, hogy valaki Párizsba menjen olyan

elméletekért, amelyeket Bécsben mindenki ismer, és amelyeket már régen elvetettek.

MÁSODIK ORVOS, *szomorúan rázva a fejét* Tudom! Ezeknek az embereknek igazán nincs hazájuk.

16

Éjszaka. Egy elhagyatott utca.

Freud egyedül sétál, a szeme szikrázik, hevesen bosszús. Szivarozik.

Ugyanebben az utcában egy örömlány teljesít szolgálatot.

A nő megközelíti Freudot.

Freud látja, hogy közeledik; átmegy a túloldalra, hogy elkerülje. Alighogy átér a másik járdára, egy nő lép ki az árnyékból, és belekarol.

PROSTITUÁLT Jössz?

FREUD Nem!

Kiszabadítja magát egy oldalra történő ugrással, visszanyeri félelmetes és méltóságteljes fellépését, és egyenesen maga elé nézve siet tovább.

Semmi szerencse: ötszáz méterenként, az utcai lámpák alatt prostitutes várakoznak az ügyfelekre. Egyfajta (enyhe) pánik vesz erőt Freudon. Meglátva, hogy az egyik ilyen nő felé veszi az irányt, kiszúr egy kávézót, és befordul, hogy belépjen.

Amikor éppen beindítaná az üveges ajtót, egy prostituált groteszkül kárörvendő arca tapad az üveghez (az ajtó másik oldaláról), és visszataszító kacsintással mosolyog rá.

Hirtelen elfordul, feladja a tervét, és folytatja az útját, de csak azért, hogy észrevegye: a prostituált, aki el akarja állni az útját, már csak tíz méterre van tőle. Már adja is neki ugyanazt a kacsintást.

Freud kétségbeesetten visszafordul. A határán van annak, hogy futásnak eredjen. Ugyanabban a pillanatban egy kupé húzódik le a járda mellett, közvetlenül Freud mellett. És Freud összerezzen Breuer hangjára.

BREUER HANGJA *(kívülről)* Freud!

Breuer feltűnik a kupé ajtajában.

BREUER Szálljon be! Gyerünk, szálljon be! Már egy órája keresem. Miért erre jött?

Freud egy pillanatnyi habozás után bemászik a hintóba. Leül Breuer mellé. Láthatóan megkönnyebbült; hálásnak tűnik, és érezni a köszönetét. De visszanyerte komor arckifejezését és minden gátlását: nehezére esik a kommunikáció.

Arca időről időre felderül, de amikor az elszenvedett vereségről beszél, az arca elveszíti minden kifejezését.

Breuer hintójában.

FREUD, *Breuer oldalán ülve* Gyalog akartam hazamenni.

(Egy mozdulat a prostituáltak irányába. Ingerülten:)

Elfelejtettem, hogy ezekben az utcákban lehetetlen közlekedni este. Köszönöm önnek.

Egy nő a járdán int nekik. Freud egy hirtelen, impulzív mozdulattal felhúzza a hintó ablakát. Aztán némi lelkiismeret-furdalással Breuer felé fordul:

Bocsásson meg! Esetleg friss levegőre vágyott?

BREUER Leengedem a másik ablakot.

Breuer rámosolyog. Freud szivarfüstje már megtöltötte a hintót.

Egy pillanatnyi csend. Breuer atyáskodva fordul Freud felé.

Meynertet nagyon kellemetlennek találtam.

Freud válasz nélkül szívja a szivarját. Breuer folytatja, anélkül, hogy hagyná magát eltántorítani.

Voltak kiváló dolgok az előadásában.

Freud kienged egy füstsugarat. Kézmozdulatával a nyitott ablak felé tereli a füstöt. De úgy néz ki, mintha ezzel a mozdulattal az előadás kellemetlen emlékét hessegetné el. Megpróbál mosolyogni.

FREUD, *inkább uralkodva a hangján, mintsem nyugodtan* Senki sem süketebb annál, mint aki nem akar hallani.

BREUER, *gyengéden* Attól tartok, már a kezdet kezdetén maga ellen fordította őket.

Freud megvonja a vállát.

Tanácsoltam, hogy legyen óvatos.

Freud ránéz, és őszintébben mosolyog.

FREUD Követtem a tanácsát: szelíd voltam, mint egy bárány.

(Nevet.)

Nem ez az oka az ellenállásuknak.

(Szünet.)

Zsidó vagyok, ennyi az egész.

BREUER, *felháborodottan* Mégis miről beszél? Én is zsidó vagyok, és soha semmilyen ellenségességet nem éreztem sem a kollégáim, sem a betegeim részéről. Az antiszemitizmus a műveletlenek, az alsóbb osztályok védjegye...

Freud feszülten hallgatja.

Breuer nagyon gyengéden folytatja:

Ne harcoljon velem: én az ön oldalán állok.

FREUD, *némi nehezteléssel* Ön sem hitt nekem. Semmivel sem jobban, mint a többiek.

BREUER Még nem hiszek az elméletében. De hiszek önben.

E szavak hallatán Freud némileg elernyed. Mély, szinte nőies gyengédséggel néz Breuerre, ami furcsán áll szemben a korábbi keménységével.

Az a szükséges, hogy megadjuk önnek az eszközöket, hogy kísérletek útján igazolhassa az elképzeléseit. Vannak betegek, akiket nem tudok kezelni: a pszichiátria és a neurológia tehetetlen. Ön látni fogja őket, ők lesznek az első kliensei. Talán meggyógyítja őket. Mindenesetre abban a stádiumban, ahová eljutottak, nem kockáztathatja, hogy árt nekik.

Elővesz egy jegyzettömböt a zsebéből egy ceruzával. Ráfirkál egy címet az egyik lapra, kitépi és átadja Freudnak.

Néhány napja abbahagytam ennek a betegnek a kezelését. Íme a címe. Menjen oda holnap reggel, figyelmeztetni fogom az apját.

Freud látható hálával veszi át a címet. Figyelmesen elolvassa, és zsebre teszi. Az arca hirtelen megkeményedik, és egyenesen maga elé néz. Úgy tűnik, a dühe ismét úrrá lett rajta.

Breuer aggódva tanulmányozza őt.

BREUER Mi a baj?

FREUD, *feszélyezett hangon* Semmi. De ha megengedi, délután fogom meglátogatni. Holnap reggel tisztáznom kell a dolgokat Meynerttel.

Szünet. Arckifejezése még egyszer megváltozik, és Breuer felé fordul. Gyermeki, bizakodó és kissé feszélyezett benyomást kelt.

Kölcsön tudna adni ötszáz guldent? A berendezkedés szörnyen drága volt, és egyetlen kliensem sincs.

17

Meynert dolgozószobájában (otthonában) másnap reggel.

Nagy, világos szoba, jelentős ízléssel berendezve. Meynert nyilvánvalóan nagyon gazdag.

A nagy és tetszetős íróasztal mögött, amelynél Meynert ül, Michelangelo *Mózes*-ének kicsinyített másolata (fehér gipszből) áll egyfajta fülkében.

Meynert az íróasztalnál ülve dühösen issza a schnappsot egymás után. Freud szemben áll vele. Annyira dühös, hogy alig tud beszélni, de a fejét az ablak felé fordította, és igyekszik nem a beszélgetőtársára nézni.

FREUD, *folytatva egy párbeszédet, amely úgy tűnik, már egy ideje tart* Mindig a legnagyobb tiszteletet tanúsítottam ön iránt, uram, és nem érdemeltem meg, hogy nyilvánosan megsértsen.

MEYNERT, *nyersen* A negyedét sem mondtam el annak, amit gondoltam.

Freud, aki láthatóan meg van bántva, fájdalmas erőfeszítést tesz, hogy visszanyerje a tőle megtagadott méltóságot.

FREUD A tudomány embere vagyok, uram. Nem merném így nevezni magam, ha ön nem tette volna meg korábban. Tíz évig dolgoztam Brücke professzorral és önnel. Tavaly még elég nagyra tartott ahhoz, hogy felajánlja nekem a katedráját.

Meynert az összes tikjének a zsákmányává válik; már meg sem próbálja leplezni őket.

Ha úgy gondolja, hogy tévedek, még mindig úgy érzöm, jogom van némi kíméletre.

MEYNERT, *nyersen* Nem!

Feláll, és megáll a fotelje mögött, a Mózes-szobor előtt.

Freud – elkerülve Meynert tekintetét – nem tudja levenni a szemét a szoborról; nem lát mást, csak azt a fenséges, vad gipszfejet az üres szemgödreivel, amely mintha ítéletet hirdetne.

MEYNERT HANGJA *(kívülről)* Maga egy dezertőr!

Freud – életében először – önkívületi dühében mer Meynert szemébe nézni. Az utóbbi finom, szfinx szerű ajkai rosszindulatú mosolyra húzódnak.

Visszautasította az ajánlatomat! Charcot-t választotta helyettem. Megrémíti az igazi tudósok szegénysége: a sarlatánságot és a pénzt választja.

Freud elhűltnek tűnik.

FREUD A pénzt?

Dühösen:

Nézzen rám, uram! És nézzen saját magára!

MEYNERT Mit bizonyít ez? Én azért vagyok gazdag, mert az apám módos ember volt; mint a tudomány embere, szegény vagyok. Maga, Freud, milliomosként fog meghalni! A skandalum kifizetődő.

FREUD, *elevenébe vágva* Nem engedem, hogy ezt mondja, uram! Nem engedem, hogy ezt mondja! Én tisztességes orvos vagyok.

MEYNERT Egy tisztességes orvos megpróbálja meggyógyítani a betegeit.

FREUD Én semmi mást nem próbálok tenni!

MEYNERT Meggyógyítani őket? Maga? Hipnózissal?

Súlyosan sántítva megkerüli az íróasztalt. Közel lép Freudhoz, aki ösztönösen visszahúzódik.

Megáll előtte, bal kezében szorosan fogva a schnappsos poharat.

Parancsot adó tisztet utánozva:

Parancsomra – mindenki elalszik! Vakok, vigyázz! – parancsolom, hogy a pikkelyek hulljanak le a szemükről! Bénák, jobbra át, előre mars! Egy-kettő! Egy-kettő!

Maga egy diktátor lesz! A neurózis uralkodója.

Abbahagyja a nevetést, iszik, majd visszatér Freudhoz, és a jobb mutatóujjával mellbe böki.

Hirtelen:

És mi van, ha imádják a nyavalyáikat? Tudja maga, mi az a neurózis? Egy életforma. Maga meg fogja ölni őket!

Freud nagy keserűséggel mosolyog.

FREUD, *keményen* Ha nem vagyok más, csak egy sarlatán, nem fogok tudni sok kárt tenni nekik.

MEYNERT Maga nem más, mint egy sarlatán, de bűnözővé fog válni. A hipnózis az erőszaktétel egy formája. Zsarnokoskodni fog a betegei felett. Ha választanom kellene, százszor, ezerszer inkább választanám az őrületet, mint a rabszolgaságot.

Tikkelés. Pislogás. Freud meglepetten és bizalmatlanul, szinte borzadállyal néz rá. Csend.

MEYNERT Mennyire szeretné, ha beteg lennék! Egy jó kis hisztéria, Charcot-stílusban! Mennyire ápolná ezt a szegény öreg tanárát!

(Szinte fájdalmasan:)

Nincs ilyen szerencséje! Makkegészséges vagyok.

Átsántít a szobán.

Szegény neurotikusok! Az Ég a megmondhatója, mivel fogja megtölteni a fejüket.

FREUD Semmivel sem fogom megtölteni a fejüket. Eltávolítom azokat a képtelenségeket, amelyekkel saját maguk töltötték meg.

Meynert hirtelen megtorpan, és tanulmányozza őt.

MEYNERT Hogyan?

FREUD Az emberek beszélnek a hipnózis alatt: meg fogom tudni a szorongásaik és az összes nyavalyájuk okát...

Abbahagyja a beszédet, félbeszakítja egy nevetésroham.

MEYNERT, *nevetve* Gyógyítás felvilágosodással! Fényt fog hozni a mi szegény, sötét lelkünkbe, és a vámpírjaink mind elrepülnek kakasszóra!

Odamegy a könyvespolc egyik polcához. Ezen a polcon néhány olyan csokoládés doboz van elrendezve, amilyeneket a cukrászdákban árulnak (színes nyomat a borítón, pasztell színű szalagok). Körülbelül egy tucat van belőlük. A felette és alatta lévő polcok teljesen tele vannak tudományos munkákkal.

Meynert kivesz egy dobozt (gondosan kiválasztva).

MEYNERT Nézze!

Kinyitja a dobozt. Freud megdöbbenve látja a visszataszító rovarok (százlábúak; pókszabásúak – köztük skorpiók) rajzását.

A drága kis teremtmények! Szegény drágák, ez a napfény-teszt.

(Szünet.)

Nos, Freud, a fény megöli a vámpírokat?

MEYNERT HANGJA *(kívülről)* Azt hiszem, valójában életre kelti őket.

Látjuk, hogy a rovarok, amelyek kezdetben kábultak voltak, mocorogni kezdenek; hamarosan ez elviselhetetlen nyüzsgéssé válik.

MEYNERT Ha a doboz nyitva marad, kimásznak és szétrajzanak minden irányba; a szobában elszaporodnak.

Meynert elnézően nézi a rovarokat. Lepriccolja az egyiket, amelyik megpróbált felmászni a belső felületen.

Egy skorpió megszökött. Meynert észreveszi, mozdulatlanul áll egy szomszédos dobozon.

Szórakozottan:

MEYNERT Ó, a skorpió!

Elvesz egy csipeszt ugyanarról a polcról, és visszateszi a rovart a dobozba. Becsukja a dobozt:

Térj vissza az árnyak közé!

Visszafordul Freudhoz, és észleli a megdöbbenést, amelyet okozott neki. Visszanyeri komoly fellépését, és nyers tekintélyelvűséggel mondja:

Ezek a teremtmények hasznosak a kísérleteimhez.

(Álságosan atyai hangon:)

Gyerünk, Freud! Hagyja az éjszakára azt, ami az éjszakához tartozik! Ahhoz, hogy az ember megvizsgálja a lelket anélkül, hogy megromlana, egy angyal tisztaságára lenne szüksége.

A szeme szikrázik. Kárörvendő kifejezést visel: tudja, hogy egy érzékeny ponton fogja megérinteni Freudot. Meynert mutatóujja ismét Freud mellkasába bök.

Annyira biztos benne, hogy az elméje ép?

Freud mély, dühvel vegyes szomorúsággal néz rá, de őszintén válaszol:

FREUD Nem.

Meynert diadalmaskodik.

MEYNERT Íme! Vadászni fog a másokban rejtőző szörnyetegekre, és a saját vámpírjait fogja feltárni.

Visszatér az íróasztalához, és tölt magának egy italt. Freud kemény szemekkel figyeli őt. A dühe végre megadja neki a bátorságot, hogy megszólaljon. De a hangja fojtott marad: meg van rémülve attól, amit mondani készül.

FREUD Én nem iszom.

Meynert meglepetten megfordul.

MEYNERT Ezt tudom. És akkor mi van?

Meynert inni készül.

FREUD, *ugyanazon a hangon* Ha csapdába ejteném egy alkoholista vámpírjait, biztos vagyok benne, hogy nem hasonlítanának a sajátjaimra.

Meynert hallgatja, megérti a célzást, és a düh gesztusával a falhoz vágja a poharát. Azután visszaindul Freud felé, szörnyű fenséggel.

MEYNERT, *határozottan* Freud, maga megpróbált megsérteni engem.

Szemtől szemben állnak.

Csend.

Megbocsátok magának. Tudja, miért? Mert már jó ideje figyelem magát.

Freud megpróbál beszélni. Megszakítja őt.

Jó ideje! És meggyőződésemmé vált, hogy magát neurózis fenyegeti. Maga nem iszik, ó, nem! Túlságosan félne attól, hogy elengedje magát. Mit mondana, ha berúgna? Mit szólna el magát? Tíz éve ismerem magát, és nem változott semmit: még mindig komor, feszült, aszkétikus és titkolózó. Értem, miért vonzza magát a mások őrülete: azt hiszi, elfelejtheti a sajátját, de újra felfedezi azt bennük. Álljon meg, ha még van idő: így el fogja veszíteni az eszét!

Ismét járkálni kezd. Most már alig sántít.

Amire magának szüksége van, az éppen az ellenkezője: világos és precíz, szigorú, objektív munka. Adok magának egy esélyt: nyilvánosan vonja vissza az idióta elméleteit, és térjen vissza

dolgozni hozzám: anatómia, szövettan, fiziológia, ebben rejlik a maga üdvössége. Mit szól hozzá?

Freud visszanyerte az uralmat maga felett. Tisztelettudó, de jeges hangon beszél.

FREUD Dr. Breuer volt olyan kedves, és az egyik betegét a gondjaimra bízta; még a mai napon meglátogatom őt, és hipnózissal fogom kezelni.

Meynert ismét elfoglalta a helyét az íróasztala mögött (a Mózes-szobor előtt).

MEYNERT Nagyon jól van.

Szünet. Vágó, jeges hangon hangsúlyozza a „Herr"-t (hogy jelezze: Freud már nem orvos):

MEYNERT Herr Freud, maga már nem tartozik közénk.

Ilyen körülmények között megtiltom magának a belépést a laboratóriumba és a kórházba, ahol tanítok.

Freud űzött tekintettel néz rá. De azonnal összeszedi magát.

FREUD, *nyugodt hangon* Nagyon jól van. Viszontlátásra, Meynert professzor.

MEYNERT Isten vele!

Freud meghajol, és kimegy.

18

Egy nappali, nagy, rideg és szinte teljesen üres.

Egy fotelben egy teljesen feketébe öltözött, magas, aszkétikus megjelenésű öregember ül. Szakálla nincs, bajusza fehér; vonásai elgyötörtek. Térdén takaró. Sápadt és ideges.

A ajtócsengő megszólal. Idegessége fokozódik, de arca mozdulatlan és hűvös marad. Egy szolgáló ajtót nyit.

SZOLGÁLÓ Dr. Freud.

Freud belép. Az öregember egy intéssel üdvözli.

ÖREGEMBER Jó napot, doktor; bocsásson meg, hogy nem állok fel! Egy reumatoid artritisz roham ehhez a székhez láncol. Kérem, üljön le!

Freud meghajol, és leül az öregemberrel szemben.

ÖREGEMBER Ön nagyon fiatal.

(Moztulat Freud részéről.)

Ne haragudjon! Csupán megjegyzem, hogy a fiam idősebb önnél. Nincs ennek semmi jelentősége.

Figyelmesen nézi Freudot.

Önnek tekintélye van.

Rámutat egy nyitott levélre, amely egy kis asztalon fekszik a keze ügyében.

Breuer barátom azt írja nekem, hogy ön egy új módszert alkalmaz.

FREUD Nem új. Szeretném megpróbálni...

ÖREGEMBER Nem számít.

Szomorúan megrázza a fejét.

A fiam súlyos beteg. Kényszerneurozisban szenved, úgy tűnik. Próbálja ki a módszerét! Én személy szerint nem

hiszem, hogy meggyógyítja, de sokat nem árthat neki; ő gyógyíthatatlan.

Freud a keserűség leghalványabb jelével mosolyog.

FREUD Hány éves?

ÖREGEMBER Majdnem negyven.

FREUD Mikor jelentkeztek a baj első jelei?

ÖREGEMBER Lássuk csak... A feleségem 1880-ban halt meg. A betegség hat hónappal később jelentkezett, 1881 februárjában. Az elmúlt hat évben nem hagyta el a szobáját.

FREUD Bezárkózik?

Az öregember kivesz egy kulcsot a kis asztalról, és megmutatja Freudnak.

ÖREGEMBER Ragaszkodik hozzá, hogy kulcsra zárjuk.

Freud feláll.

FREUD Szeretném látni őt.

Az öregember megnyom egy csengőt.

(Csengőszó.)

Megjelenik egy szolgáló.

ÖREGEMBER Kérem, vigye fel a doktort Karl úrhoz!

Az öregember odanyújtja a kulcsot.

A szolgáló szó nélkül elveszi; a szoba hátsó részében található másik ajtó felé veszi az irányt. Freud követi őt.

ÖREGEMBER Dr. Freud, szeretném még látni egy pár percre, mielőtt elmegy!

19

Egy nagy szoba, amely egyszerre szolgál hálószobaként és dolgozószobaként.

A szoba éles ellentétben áll azzal, amelyet Freud éppen most hagyott el, hála a visszafogott, jó ízlésnek, amely a berendezését (német rokokó) ihlette.

Egy hatalmas, üvegajtós könyvespolc, tele könyvekkel. A szoba túlsó végében, a lehető legmesszebb az ablaktól, egy negyven év körüli, feketébe, de elegánsan öltözött férfi kuporog a falnál. Egy kis konyhai sámlin ül, amelynek rusztikus egyszerűsége furcsa kontrasztot alkot a többi berendezés luxusával.

Kellemes fizikum. A beteg arca szinte jóvágású lenne, ha nem viselne űzött kifejezést. Idegensen összefonja, majd szétnyitja a karját. Egy nagyon vékony, piros cérna van a lába köré tekerve, mintha megkötözné.

(Kulcs fordul. Ajtónyitás zaja kívülről:)

SZOLGÁLÓ HANGJA *(kívülről)* Dr. Freud.

A beteg nem is reagál. Freud odalép hozzá, fog egy széket, és leül.

SZOLGÁLÓ Ha a doktor úr távozni kíván, csak csengetnie kell.

Freud csendben nézi a beteget.

(Ajtózáródás és kulcsfordulás zaja kívülről.)

Freud arckifejezése nyugodt és nyájas, nyitott, figyelmes. Idegessége eltűnt. Tekintélyét (amely az előző jelenetben nagyon

kifejezett volt) valódi gyengédség ellensúlyozza. Ő egy dolgozó orvos, a mesterségét nagyszerűen uraló szakember.

Ennek az embernek, akinek oly nehezére esik a kommunikáció a „normális" emberekkel, azonnali együttérzése van a betegei iránt.

Karl heves erőfeszítést tesz, majd bólint. Üzött kifejezése átadja a helyét a valódi udvariasságnak, amely nem tudja igazán elrejteni mély boldogtalanságát.

KARL, *bemutatkozik* Karl von Schroeh.

FREUD Dr. Sigmund Freud.

KARL Meg kell bocsátania az apámnak, doktor úr. A semmiért fárasztotta önt.

Freud válasz nélkül nézi a piros cérnákat.

Az apám imád engem, tudja. Jobban szereti azt hinni, hogy őrült vagyok. Nem vagyok őrült, gonosz vagyok. Lelkem mélyéig rohadt.

Freud hallgat: szó nélkül hallgatja, de figyelmes és együttérző arccal.

FREUD Nem hisz a Gonoszban?

KARL De igen, hiszek.

FREUD És az Ördögben?

KARL Nem.

FREUD Én sem. Elvileg.

Eltorzul az arca. Üzött kifejezése visszatér. Összefonja, majd szétnyitja a karját.

Freud feláll, Karl lábára néz, és megérinti a köré tekert cérnát.

FREUD Mi ez?

Karl morózusan dünnyög, anélkül, hogy ránézne:

KARL Láthatja, mi az: egy biztonsági fonal.

(Szünet. Kicsit elernyed.)

Megvéd engem.

FREUD Ki ellen?

KARL, *anélkül, hogy közvetlenül válaszolna* Nem szabad kimennem.

FREUD Nem is tud. Be van zárva.

KARL, *dünnyögve* Ott az ablak.

Freud úgy tűnik, nem reagál. A cérnát nézi.

FREUD, *csend után* Hol vannak a csomók?

KARL, *gyorsan dünnyögve* A hátam mögött.

Kissé előrehajol. Freud fölébe hajolva látja a csomókat (masnik, nagyon könnyen kibonthatók).

FREUD Miért?

KARL Nehezebb kibontani.

FREUD Ki kötötte meg őket?

KARL Én.

FREUD Ki fogja kibontani őket?

KARL Én.

FREUD Mikor?

KARL Ma este. Amikor az utcák kihaltak.

Freud az ujjbegyeivel kibontja a csomókat. A beteg úgy tűnik, észre sem veszi.

FREUD Ha nem lenne megkötözve, mi történne?

KARL Kimennék.

FREUD És aztán?

Gyengéden lecsúsztatja a cérnát Karl lábáról.

KARL, *ugyanazzal a gépies dünnyögéssel* Ölnék.

FREUD Kit?

KARL Bárkit.

FREUD Amikor a szolgáló meghozza a vacsoráját, meg akarja ölni őt?

KARL Nem.

FREUD Miért?

KARL Mert ismerem őt.

FREUD Egy ismeretlennek kell lennie?

KARL, *gépies hangon* Egy járókelőnek. Odakint. Az utcán.

A cérna Karl lába elé hullik. Freud a cérnára mutat.

FREUD Nézze! Ön szabad, Herr von Schroeh.

Karl a cérnára néz, és remegni kezd.

Mit fog tenni?

Csend. Karl feláll. Tesz néhány lépést az ablak felé. Freud meg sem fordult. Vár.

Karl arca drámaian megváltozott: hirtelen egyfajta gyűlöletet fejez ki. Freud vár.

Karl úgy tűnik, küzd önmagával. Hirtelen megfordul a sarkán, visszatér Freud felé, akinek háttal áll, odamegy a sámlihoz, és újra leül. Meglepettnek és feszélyezettnek tűnik, de kissé oldottabbnak.

Freud felveszi a piros cérnát, felgöngyölíti és a zsebébe teszi.

FREUD Adja nekem, uram: láthatja, hogy nincs rá szüksége. Sajnálattal kell közölnöm önnel, hogy soha senkit nem fog megölni.

Karl udvarias bizalmatlansággal hallgatja.

KARL Szeretnék hinni önnek, doktor úr. Sajnos ismerem magam.

(Szünet. A bal kezével megragadja a nyakát, mintha előre akarná hajtani.)

Hirtelen elkap. A nyakamnál fogva. És elönti az agyamat a vér.

(Szinte érthetetlen dünnyögéssel:)

Gonosz vagyok.

(Rövid csend.)

FREUD Hallott már a hipnotikus terápiáról?

KARL, *közönyösen* Igen. Dr. Breuertől.

Már nem néz a beszélgetőtársára, és összenyomja a lábait, mintha még mindig meg lennének kötözve.

FREUD Beleegyezne, hogy alávesse magát neki? A fő dolog az, hogy ne várjon csodát jelentő gyógyulást: a kezelés hónapokig is eltarthat.

KARL El fog altatni? És amíg alszom, belekalapálja a Jót a fejembe? Nem hiszek ebben. A Gonosz el fogja nyelni a Jót.

(Szünet.)

Próbálja meg mégis! Annyira szeretnék aludni.

Freud karon fogja, és a kanapéágyhoz vezeti. Leülteti az ágyra. Karl behódoló kifejezést visel, amióta reménykedni kezdett az alvásban. Érezni a mély beleegyezését a szavakban, amelyeket mormol.

Bár soha többé ne ébrednék fel...

Freud a jobb mutatóujját Karl orra mentén, a szemei közé helyezte.

FREUD Nézze az ujjamat!

Karl Freud ujjára néz. Kancsalító tekintet.

(Kényszerítő meggyőződéssel:)

El fog aludni. Aludni fog.

Karl bíztatón megadja magát.

Aludjon!

Arca már a legteljesebb megadást fejezi ki.

Aludjon!

(Gyengéden rábeszélő hangon:)

Alszik. Mélyen alszik.

Karl szemei fennakadnak. A fehérje látszik, és hagyja magát hátraesni. Freud megtámasztja, és segít neki kinyújtózni a kanapén. Kinyújtózva marad, a szeme zárva, a karjai egyenesen a teste mellett, a légzése egyenletes.

Freud fog egy széket, odaviszi az ágyhoz, és leül rá a diadal mosolyával. Egy pillanatnyi csend után:

Hall engem?

Karl anélkül válaszol, hogy kinyitná a szemét.

KARL Igen.

FREUD Az utcán van.

Karl megfeszül.

KARL Vigyen vissza haza! Könyörgöm!

FREUD Miért?

KARL Ölni akarok.

FREUD Kit?

KARL Nem tudom. Az elhaladó embereket.

FREUD A férfiakat vagy a nőket?

KARL Az embereket.

FREUD Miért?

FREUD Hall engem? Az utcán van, a járókelők között.

Heves izgatottság Karl részéről, aki – anélkül, hogy kinyitná a szemét – felemeli mindkét kezét, és félig-meddig hárító mozdulatokat tesz a gonosz ellen.

(Érthetetlen mormogás Karl részéről.)

FREUD Miért?

KARL Odakint vannak.

FREUD Hogyan vannak felöltözve?

KARL Nem látom őket.

FREUD Egyáltalán nem?

KARL Egyáltalán nem.

FREUD Talán nincs is ott senki.

KARL Vannak emberek. Tudom, hogy vannak. Könyörgöm! Könyörgöm! Vissza akarok menni haza! Mondom, hogy ölni fogok!

FREUD Hogyan?

Karl, aki megzavarodott és hirtelen megnyugodott, megismétli a kérdést:

KARL Hogyan?

FREUD Milyen fegyverrel?

KARL Nincs fegyverem!

FREUD A puszta kezével?

KARL Milyen szörnyű!

(Kis ideges nevetés.)

Nem tudnám. Női kezem van.

FREUD Soha nem találkozott a leendő áldozataival. Nem tudja sem a korukat, sem a nemüket; ebben a szent pillanatban a közepükben sétál, mégsem sikerül meglátnia őket; hat éve állítja, hogy bűncselekményt akar elkövetni, mégsem kérdezte meg magától egyetlen pillanatra sem, hogyan fogna hozzá.

A hálószobájában van, Herr von Schroeh. Az ágyán fekszik. Nem akar ölni, uram. Félt attól, hogy akarni fogja.

(Egy nagyon rövid csend.)

És félni akar tőle.

(Határozottan:) Nem fog félni többé. Megtiltom. Hallja?

KARL Igen.

FREUD Engedelmeskedni fog nekem?

KARL Igen.

FREUD Álljon fel!

Karl feláll.

Freud könnyedén megérinti a szemhéját.

Menjen az ablakhoz!

Karl megfeszül. Megpróbál ellenállni.

Freud könnyedén rákoppint a mutatóujjával a lapockái között.

Menjen csak!

Karl odamegy az ablakhoz.

FREUD Nézze az elhaladó embereket!

Karl úgy néz rájuk, mintha álmodna.

Húsból és vérből vannak, arcuk van. Soha többé nem fog arra gondolni, hogy megölje őket, megtiltom!

Karl még mindig a járókelőket nézi; az arca felderül, halvány mosoly jelenik meg az ajkán. És aztán, hirtelen eltorzulnak a vonásai; egy nagy, patetikus mozdulatot tesz, és elesne, ha Freud nem támasztaná alá.

Freud szorosan tartja, és visszavezeti az ágyához.

Alighogy Karl rázuhan, heves görcsök törnek rá.

(Karl üvöltése.)

Freud megpróbálja megnyugtatni úgy, hogy a homlokára nyomja a kezét. Részben sikerrel jár; a görcsös mozdulatok kevésbé violentissá válnak, de Karl úgy tűnik, fájdalmat érez.

Freud megdöbbenve leül a beteg ágya melletti székre.

FREUD, *a fogai között, leforrázva és elképedve* Nem értek semmit.

(Szünet.) Mi a baj? Válaszoljon!

Karl hirtelen beszélni kezd. Hangja időről időre mormogásba vált, de az idő többségében megőrzi hevességét és erejét.

A szeme nyitva van és meredt.

KARL Az volt a kisebbik rossz.

FREUD Mi volt a kisebbik rossz?

KARL Az emberek odakint. Akárhányszor meg akartam fojtani őt, nagyon keményen próbáltam arra gondolni, hogyan akarom megölni a járókelőket. Soha többé nem fogok erre gondolni, megesküdtem rá. Csak őrá fogok gondolni.

Freud, aki hirtelen teljesen átszellemült, előrehajol.

(Érthetetlen mormogás.)

FREUD Ki ez az „ő”? Válaszoljon! Megparancsolom!

KARL, *nevetve* Valaki odabent.

Karl úgy tűnik, álmodik. Felemeli a karját, a kezei megfeszülnek, majd összekulcsolódnak és megszorítják egymást.

KARL A kezeim vezetnek engem, húznak magukkal, követem őket; ott ül a foteljében, odaóvakodom mögé, a kezeim megszorulnak, és ő kimúlik. Nem. Itt van a piros cérnám, becsúsztatom a szakálla alá. Alszik. Ez egy cérna torokmetszéshez.

Freud megértette. Aggódónak tűnik. Karl homlokára akarja tenni a kezét, de az utóbbi kapálózik és eltolja magától.

FREUD Elég lesz mára!

KARL Hagyja, hogy beszéljek! Mondom, hogy én vagyok a Gonosz!

(Egy törvényt szavaló ember parancsoló hangján:)

A apagyilkosoknak levágják a kezét és leütik a fejét!

Freud hirtelen visszahőköl e szavak hallatán. Már meg sem próbálja felébreszteni Karl-t vagy elhallgattatni; egyfajta rettegéssel hallgatja.

Jelenlétemet a földön gyanúsnak ítélik. Én vagyok a Szörnyeteg. Isten megtiltja a fiúnak, hogy megvesse az apját. Nézze a száját a fehér bajusza alatt! Olyan gyenge...

KARL HANGJA *(kívülről)* Újra! Látlak téged!

(Egy beszélgetőtárshoz, aki lehet maga Freud:)

Sír, mint egy kisbaba!

Freud elsápadt. Már meg sem próbálja felébreszteni Karl-t, mozdulatlan, mint a cövek.

(Megszólítva az apját, akit úgy lát, mintha álomban lenne:)

Nincs joga hozzá! Tiszteld apádat és anyádat!

Freud izzad. Izzadságcseppek folynak le a homlokán.

Én mindig tiszteltem az anyámat, te pedig hagytad, hogy meghaljon a szégyentől! Ne sírj! Ha Isten azt akarja, hogy tiszteljelek, add meg hozzá az eszközöket!

(Egy láthatatlan beszélgetőtárshoz:)

Egy öreg disznó, uram. Megfojtom, mert nem bírom tovább. Jobb ölni, mint megvetni.

Karl összekulcsolja és összeszorítja a kezeit.

Freud, aki nagyon sápadt és nagyon komor, visszanyerte az uralmát maga felett. A tekintély és az undor keverékével Karl homlokára helyezi a jobb kezét.

FREUD, *parancsolóan* Azonnal hallgasson el! Zöldségeket beszél. Zöldségeket, hallja?! Nyugodjon meg! Nyugodjon meg! Felejtsen el mindent! Megparancsolom, hogy ne gondoljon rá többé! Egyáltalán ne! Soha többé! Hallja?

Karl fokozatosan megnyugszik.

KARL *(Érthetetlen mormogás.)*

Nem tudjuk megállapítani, hogy Freud maga is meg van-e győződve arról, amit mond, vagy csupán a betegét akarja meggyőzni róla.

FREUD, *tekintélyelvűen* Soha nem vetette meg az apját! Soha nem gondolt arra, hogy megölje! Nincs gyermek sehol a földön, aki annyira természetellenes lenne, hogy ne tisztelje a szüleit.

Karl elernyedt. A szemei bezárultak, a karjait visszaleejtette a teste mellé. Légzése szabályossá válik, bár továbbra is kissé túl erős marad. Freud megmasszírozza a homlokát és a nyakát.

Ébredjen fel! Ébredjen fel!

Egy pillanatnyi várakozás. Karl szemei félig kinyílnak.

Felébredt.

Freud hirtelen eltávolodik Karl-tól (mintha eddig az undorával küzdött volna, és amint a feladata teljesült, nem tudná tovább türtőztetni magát). Visszavonulás közben felborítja a széket, amin korábban ült.

Karl ülőhelyzetbe emelkedik, és meglepetten néz rá. Freud visszanyerte komor, zord fellépését; ellenségesen néz a betegre.

Karl körbenéz a szobában, és felismeri.

KARL, *félig kijelentve, félig kérdezve* Mit tett velem? Ön Dr. Freud?

Freud nem válaszol. Karl ráébred, hogy az ágyán ül.

El akart altatni. Megtette...?

Bólintás Freud részéről.

Mit mondtam?

FREUD Semmit.

Karl gyengéden beszél. Szeretné egyszerűen kifejezni a hálját.

KARL Jobban érzem magam, tudja.

(Szünet.)

Feláll, odasétál az ablakhoz. Nézi a járókelőket. Meglepett mosollyal tér vissza. Freud mozdulatlanul és komoran még csak rá sem néz.

Meggyógyultam?

FREUD, *nyersen* Nem.

KARL, *szinte bizakodva* Mikor jön vissza, doktor úr? Tudom. Mondta, hogy a kezelés hosszú lesz.

Freud odalép, hogy megnyomja az ágy jobb oldalán (az ágy és az ajtó között) található csengőt.

(Csend.)

Egy pillanat múlva sietős lépteket hallunk.

FREUD, *nagyon élesen, nagyon távolságtartóan* Nem tudom.

A szolgáló elfordítja a kulcsot. Az ajtó kinyílik. Karl vidáman néz a szolgálóra.

KARL, *örömmel* Jobban vagyok, Maxime. A legközelebbi viszontlátásra, doktor úr!

FREUD, *kimért és alig udvarias* Viszontlátásra, uram.

Kimennek.

KARL, *miközben távoznak* Jobban vagyok. Nem kell kulcsra zárni.

A folyosón a szolgáló habozik az ajtó előtt.

FREUD, *alig leplezett erőszakkal, mintha örökre el akarná tüntetni Karl-t* Kulcsra zárni! Kulcsra zárni!

A szolgáló elképedve illeszti a kulcsot a zárba.

Még mindig hallani a kulcs fordulásának zaját, miközben újra felfedezzük Karl apját: mozdulatlan, zord, aki úgy tűnik, nem változtatott a testhelyzetén, mióta otthagytuk.

MAXIME HANGJA *(kívülről)* Dr. Freud.

20

Az öregember a szkepticizmus és a remény keverékével néz Freudra.

ÖREGEMBER Üljön le, doktor!

FREUD, *feszülten és idegesen* Köszönöm, uram, nem szükséges. Sajnos nagyon sietek.

ÖREGEMBER Nos?

FREUD Szereti önt a fia, uram?

ÖREGEMBER, *meglepődve* Természetesen.

FREUD Kellő tiszteletet tanúsít ön iránt?

ÖREGEMBER, *meggyőződéssel* Ő a legtisztelettudóbb a gyermekeim közül.

FREUD Sokat van vele, amióta beteg?

ÖREGEMBER Amikor az artritiszem ad egy kis nyugalmat, minden délutánt vele töltök.

Ahogy Herr von Schroeh válaszol a kérdéseire, Freud fokozatosan elernyed. E kikérdezés végére az izgatottsága eltűnik, de továbbra is komor marad.

FREUD Megbízik önben? Elmeséli önnek a kényszerképzeteit?

ÖREGEMBER Mindent elmesél nekem.

Freud azzal fejezi be, hogy az egyik kezével megtörli a homlokát, szinte kábultan.

FREUD Az ön fia ellenáll a hipnózisnak, uram.

ÖREGEMBER Nem tudta elaltatni?

FREUD De igen, ám csak annyit sikerült elérnem, hogy egy képtelen delíriumba taszítottam, aminek semmi köze az igazi aggodalmaihoz.

Az öregember meglepetten néz rá.

(Csend.)

*Freud magába fordulónak tűnik, mintha maga is hipnotikus tr*จับ*szban lenne.*

Révedező hangon folytatja, mintha csak magához beszélne:

FREUD Mi van akkor, ha a hipnotizőr személyisége hirtelen hatalmába keríti a hipnózis alatt lévő betegeket? A saját vámpírjainkkal ruháznánk fel őket.

Hirtelen magához tér. De továbbra is komor és megrendült marad.

(Normális hangon:)

Teljes őszinteséggel mondom, uram, semmit sem tehetek az ön fiáért.

21

Ugyanezen a napon, Freudék otthonában. Leszáll az éj. Egy asztalra helyezett petróleumlámpa világítja meg az étkezőt.

Martha a lámpa közelében ül és varr. Felemeli a fejét: Freud lépett be. Otthagyja a munkáját, és örömmel szalad hozzá, hogy a nyakába boruljon.

Freud gépiesen megcsókolja. A nő meglepődve visszahúzódik, figyelmesen tanulmányozza őt, és látja, hogy teljesen fel van zaklatva.

MARTHA Mi a baj?

Freud óvatos mosolyt erőltet az arcára, ami alig leplezi, hogy a gondolatai mérföldekre járnak.

Meynert az?

Martha a férfi fejének gyors mozdulatát a beleegyezés jeleként értelmezi.

Mondtam, hogy ne gurulj dühbe, nem igaz?

Freud nem válaszol. Elfordította a tekintetét, és a falra akasztott metszetet (Hamilkar és Hannibál) szemléli.

MARTHA Összeveszteték?

(Határozottan:)

Minden rendbe fog jönni! Nem tudom elhinni, hogy ne jönne minden rendbe.

Freud még mindig nem válaszol. A távolabbi ajtó felé indul, gyengéden félretolva Marthát.

Megijesztesz! Mit keresel?

FREUD Egy sámlit.

MARTHA Miért?

FREUD Hogy szép meglepetést szerezzek neked.

MARTHA, *még mindig riadtan* Jó. Jó. Elmegyek és keresek egyet én magam.

Gyorsan kimegy. Freud egyedül maradva a zakója zsebébe süllyeszti a kezét. Előveszi a szivartartóját. A piros cérna, amely Karl lábát kötözte meg, beakadt a tokba; kihúzza a zsebéből, meglepetten, majd szinte borzadállyal nézi, odalép az ablakhoz, kinyitja, és a cérnát a tokkal együtt kidobja az utcára.

Sietve becsukja az ablakot, amikor meghallja Martha lépteit, megfordul, és a hamis közöny álarcával az ablaknak dől.

Egy dühös hang szűrődik fel az alanti utcáról. Alig hallani.

HANG *(kívülről)* Ki dobta ezt le? Nem tudja nézni odafent, hogy mit csinál?!

Martha lép be a sámlit cipelve.

MARTHA, *elképedt felháborodással* Kidobtál valamit az utcára. Megőrültél?!

FREUD, *fekete humorral* A gyilkos fegyvert.

MARTHA Tessék?

Freud kiveszi a sámlit a kezéből, és a metszet alá helyezi.

FREUD Egy cérnát. És most jöjjön a meglepetés, Martha! Figyelj jól!

Rálép a sámlira, leakasztja a metszetet, és a földre hajítja. Üvegcsörrenés zaja.

MARTHA, *szinte rettegve* Hagyd abba! Mondom, hogy megijesztesz!

Freud a sámlin állva, szándékosan komikus hangsúllyal beszél, amely a kétségbeesését hivatott leplezni.

FREUD A karthágóiak harc nélkül megadták magukat, Martha. Éljenek a rómaiak!

Lelép a sámliról, és a karjaiba zárja a nőt.

Akár hiszed, akár nem, nem én voltam Hannibál!

Csend. Martha ránéz, felemeli a kezét, és tétován megsimogatja az arcát.

MARTHA, *nagyon gyengéden* Szomorú vagy?

FREUD, *mosolyogva, de magába fordulva* Anyám lesz az. Ő már akkor meg volt győződve róla, hogy miniszterelnökként végzem, amikor még a bölcsőben feküdtem. Boldoggá foglak tenni, Martha: feladom a hipnózist.

(Hamis vidámsággal:)

Fürdőket fogunk felírni, masszázst, és mindenekelőtt e-lek-tro-te-rá-pi-át.

MARTHA De miért?

FREUD Még nincs tökéletesítve. Olyan dolgokat mondattam ki a betegemmel, amelyek éppolyan idióták voltak, mint ő maga.

(Undorral:)

Gyomorforgató volt.

(Ugyanazzal a hamis vidámsággal, de fájdalmasan:)

Feladom az egészet; megengedem magamnak ugyanazt a luxust, amit a gójok élveznek, és átlagos ember leszek. Egy háziorvos felesége leszel.

Martha a legnagyobb gyengédséggel beszél hozzá. De beugrik a férfi játékos hangnemének, és nem veszi észre, hogy Freud valójában gyűlöli feladni az ambícióit.

MARTHA A feleséged leszek, akármivé is válsz. És én jobban szeretem a háziorvosokat, mint a specialistákat. Egy nagy embernek olyan magányosnak kell lennie, Sigmund. Mi lett volna belőlem? A tekintélyes Dr. Freud felesége...

(Tettetett borzongással:)

Brr... hideg dolog a dicsőség. Biztosan megöli a szerelmet.

Freud magához öleli. Martha, fejét Freud vállára hajtva, nem látja beszéd közben a férfi kétségbeesett, riadt, szinte tébolyult arckifejezését.

FREUD A dicsőség halva született. Már semmim sincs.

Gyengéden megsimogatja a nő haját. De – több mint a gyengédség gesztusa – ez egy csel, hogy megakadályozza abban, hogy felemelje a fejét.

Neked kell lenned a mindenemnek.

Még mindig Martha fejét simogatja, de nem rá néz. Merev és feszült, a tekintete valahova a távolba réved. Fokozatosan eltűnik a szenvedés az arcáról, és újra felveszi komor, zord, mozdulatlan arckifejezését. Valami éppen meghalt benne.

Megváltozott hangon ismétli, mintha csak magának mondaná:

A mindenemnek.

2. RÉSZ

1

1892 – Hat évvel később. Dr. Freud rendelője.

Később majd meglátjuk, hogy a szoba egy papírokkal és könyvekkel borított íróasztallal, egy sor különösebb stílust nem képviselő székkel, valamint az íróasztallal szembeni falhoz tolt diván-kanapéval van berendezve.

Emellett egy szétnyitott paraván takarja az ablakal szembeni bal oldali fal egy részét; az ablak előtt egy különös, vezetékekkel és elektromos csatlakozókkal körbehurkolt szék inkább hasonlít egy középkori kínzóeszközhöz, mint terápiás készülékhez – halványan az Egyesült Államokban a halálbüntetéshez használt „villamosszékre" emlékeztet.

Egyelőre csak Dr. Freudot látjuk, aki mély undorral az arcán szivarozik.

A kanapé fölött áll, és sejtjük, hogy valamilyen fizikai kezelést végez.

De nem is nézi, amit csinál.

Tekintete a bal oldali falra szegeződik, szemmagasságban.

Végül a kamera megmutatja a karjait és a kemény mandzsettáit; a mandzsettákból előtűnő kezei frottírtörölközőkön keresztül masszírozzák a deréktáját, a fenekét és a combját valakinek, aki hasalva fekszik a kanapén.

Ő egy csinos fiatal lány, vonzó, kissé komikus arccal.

A teste – a lábait leszámítva, mivel a beteg a harisnyáját rajta hagyta – meztelen a törölközők alatt.

Meztelen karjai a teste mellett hevernek a kanapén.

Az arca, amely ellazult és mentes a feszültségtől, azt jelzi, hogy nem túlságosan utálja a masszázsalkalmakat.

FREUD Egy pillanat, kérem.

Odamegy, hogy leüsse a szivarából a hamut a kanapé mellett álló kisméretű asztalkán lévő hamutartóba.

Visszateszi a szivart a szájába, megpróbál szívni belőle egyet, és észreveszi, hogy elaludt. Bosszúsan a hamutartóba teszi.

Folytatni akarta a masszázst, but ez a kis baleset elegendő ahhoz, hogy meggondolja magát.

FREUD Ennyi elég. Felöltözhet.

DORA, *ártatlan arccal* A masszázs egyre rövidebb és rövidebb lesz.

FREUD, *irritáltan* Nem, nem az.

Háttal fordul neki, és az ablak felé megy.

DORA *(hangja a képen kívül)* Ez az egyetlen dolog, ami jót tesz nekem.

Freud morózus és mogorva.

FREUD Ne vitatkozzon!

Halljuk, hogy Dora felkel, és a paraván mögé távozik.

Freud egy székhez lép, és megnézi: a széknek Dora támasztotta a napernyőjét; az ülésére letette a táskáját és egy könyvet.

Freud megnézi a könyv címét, és összehúzza a szemöldökét.

A paraván felé fordul.

Mi ez a könyv egyáltalán?

DORA Madame Bovary.

FREUD Látom én, de mit csinál vele?

DORA *(hangja a képen kívül)* Mit csinálhat az ember egy könyvvel? Olvasom.

FREUD Nem fogja tovább olvasni.

DORA Tessék?

Freud az íróasztalához megy, kezében tartva a könyvet. Dora kidugja a fejét és a teste felét: kombinét visel.

Freud nem veszi észre: beleteszi a könyvet egy fiókba, amelyet bezár.

FREUD Undorító.

Dora, még mindig kombinében, elhagyja a búvóhelyét. Dobbant egyet a lábával.

DORA Nagyon az idegeimre megy.

Freud automatikusan megfordult; összehúzott szemöldökkel nézi. Meg van döbbenve, de legkevésbé sem hozza lázba.

FREUD, *tekintélyt parancsolóan* Nem szégyelli magát? Francia regényeket olvas, és így mer elém járni öltözve? Vigyázzon, gyermekem: ha így folytatja, soha nem fog meggyógyulni.

Halálra rémülve visszahúzódik a paraván mögé.

Freud odalép a villamosszékhez, és bekapcsolja.

A szék lábai üvegből vannak.

Vesz egyfajta kerek kefét egy huzal végén, és áramot vezet bele. Serceg. Szikra. A sercegés hallatán Dora hirtelen előbukkan a paraván mögül, ezúttal teljesen felöltözve.

DORA Nem. Azt ne!

Freud felháborodott meglepetést színlelve fordul felé.

FREUD Miért ne?

DORA, *már legyőzötten* Utálom a gépét; már százszor megmondtam.

Freud odamegy hozzá, és a villamosszékhez vezeti, gyengéden, de határozottan.

FREUD, *még mindig morózusan, de valamivel gyengédebben* Tudom, hogy meg fog ijeszteni.

DORA A félelem hasznos.

FREUD Nagyon jól tudja, hogy nem fogom bántani.

Leülteti a székre, egy szíjjal rögzíti a lábait, úgy, hogy egy szigetelő lépcsőn nyugodjanak; kinyújtja a karjait a szék karfája mentén.

Így.

Közelíti az elektromos kefét, amely sercegni kezd, végighúzza az arcán és a tarkóján. A lány meg van ijedve.

Határozottan, de gyengéden beszél hozzá, mint egy gyerekhez:

Az elektroterápia sokkal hasznosabb magának, mint a masszázs.

A lány nem mer megszólalni, de egy enyhe mozdulat jelzi, hogy elutasítja ezt a következtetést.

Freud határozottan folytatja:

A kényszerképzetei kevésbé korlátozóak. Néhányuk el is tűnt.

Mereven tartva magát, Dora nagyon gyors tempóban megszólal:

DORA Vannak mások, amelyek visszatértek.

FREUD Dora, maga hazudik! Nagyon jól tudja, hogy jobban van.

Lelkiismeretesen végighúzza a kefét a beteg testén.

És aztán az a hírhedt ticje...

Utánozza: egy grimasz, amely megemeli a szája bal sarkát, az arcát a füle felé húzza, és lehunyja az egyik szemét.

Három hete elő sem jött.

A lány elégedetlennek tűnik.

Ezt nem tagadhatja le.

DORA, *neheztelve* Nem.

(Szünet.) Visszanyerte valamennyit az önbizalmából, amióta a kefe eltávolodott az arcától.

Hirtelen:

Szeretném, ha hipnotizálnának.

Freud arca hirtelen megkeményedik. Egyenesedve, a kefét a kezében tartva, de nem Dora felé célozva:

FREUD Mit mondott?

Most Dorán a sor, hogy duzzogjon és mogorva legyen.

DORA Állítólag meggyógyítja az embereket.

FREUD Ki meséli magának ezeket a buta történeteket?

DORA Mindenki erről beszél.

FREUD És ha mindenki azt mondaná, hogy a világ egy strucctojás, elhinné nekik?

Elzárja az áramot, kikapcsolja a gépet, és lehajol, hogy levegye a szíjakat, amelyek fogva tartják.

A hipnotizőrök csak szélhámosok.

DORA Dr. Breuer nem ezt mondja.

Feláll.

FREUD Breuer?

DORA Az unokatestvérem barátnőjét mindennap hipnotizálja.

Freud szívből nevetni kezd.

FREUD Breuer! Nincs szerencséje, Dora: Dr. Breuer a legközelebbi barátom; ismeri a betegeit, és biztosíthatom, hogy nem fecsérli az idejét a hipnotizálásukra.

Kopogtatnak a szoba távolabbi végében lévő ajtón. Megfordulás nélkül válaszol:

Igen!

(Dorának, amíg Martha belép:)

Ez Martha, aki szeretne jó reggelt kívánni magának. Megmondtam neki, hogy meggyógyult, de ő csak abban hisz, amit a saját szemével lát.

2

Martha odalép Dorához. Megölelik egymást.

MARTHA Hogy van, Dora? *(Szeretetteljes iróniával Freudra mutatva:)* Igaz lehet, hogy ez az ember tényleg meggyógyította?

Dora ravasz pillantást vet Freudra.

DORA Teljesen meggyógyított, Martha.

Hirtelen bemutatja azt a grimaszt, amit Freud korábban utánozott.

(Érzelemmentes arccal:)

Hát, szinte teljesen.

Freud dühöng. Megragadja Dora karját.

FREUD Ezt szándékosan csinálja.

Dora megismétli a „ticjét”.

DORA, *döbbenten* Ó, nem, doktor úr, egyáltalán nem csinálom szándékosan.

Freud sietve az ajtó felé taszítja Dorát.

FREUD, *sietősen* Jövő kedden meglátjuk. Öt órakor várom.

Dora némileg ellenállva, a bejárattól szól Marthának:

DORA Viszlát, Martha. Jöjjön el hozzám holnap, már sosem látom magát!

MARTHA, *szeretetteljesen* Viszlát, kedvesem. Megpróbálok időt szakítani rá.

Freud kinyitotta az ajtót. Visszalép, hogy utat engedjen Dorának.

DORA Keddig...

Megcsinálja a grimaszát, ami egy pillanatra megakadályozza a beszédben, majd így folytatja:

...doktor úr!

Freud és Martha egyedül maradnak. Freud irritáltnak és komornak tűnik. Odalép Martha mellé a villamosszék elé, és út közben belerúg a gépbe.

MARTHA, *elképedve* Mi a baj?

Morog, anélkül, hogy ránézne:

FREUD Az ember semmi pénzért se kezelje a felesége barátnőit.

Mogorván elrendezi a kanapén heverő törölközőket, egy halomba rakja őket, és egy székhez viszi. Lehajol, hogy összegyűjtse azt a két törölközőt, amelyeket Dora ejthetett le, amikor felállt.

Még a törölközőit sem hajtja össze. A napokban ellopott tőlem egyet.

MARTHA, *döbbenten* Mit?

FREUD Ellopott tőlem egyet.

MARTHA Miért?

FREUD Gőzöm sincs. Csínytevés.

Leteszi a törölközőket a székre, és feláll.

Klasszikus eset: kényszerneurozis. Fix ideák. Fóbiák. Impulzusok. Úton van a gyógyulás felé.

Megnézi az óráját.

Öltözködnünk kell. Különben mi is elkéssünk. *(Az ajtó felé indul. Martha követi.)*

Egy kis gyerekszobában.

A kis Mathilde – ötéves – az ágya lábánál játszik egy babával.

Freud and Martha szeretettel nézik őt, lehajtott fejjel állnak mellette.

A kislány felemeli a szemét, és rájuk mosolyog. Martha szeretettel mosolyog rá. Freud is mosolyog, nagy gyengédséggel, ajkán azonban a szeme komor marad. A kislány, bízvást, örülve, hogy figyelik, visszatér a babázáshoz – éppen levetkőzteti, majd egy pompás vörös köpenybe csomagolja vissza a pici meztelen porcelántestet. Freud mosolya eltűnik; visszanyeri komor, idő előtt megöregedett arcát. Nyilvánvalóan valami teljesen máson jár az esze. Anélkül, hogy észrevenné, a jobb mutatóujját a jobb orrlyukába dugja.

Martha először nem veszi észre. De Mathilde, aki felemelte a szemét, nevetni kezd.

MATHILDE Nézzétek, apa túrja az orrát!

Martha bosszúsan pillant Freudra. Könnyedén ráüt az alkarjára. Freud sértődöttnek tűnik, de kiveszi az ujját az orrlyukából, és a zsebébe süllyeszti a kezét.

MARTHA, *Mathilde-nak* Csak azért csinálta, hogy ugrasszon téged. Nem dugjuk az ujjunkat az orrunkba. Sem a szánkba. Tilos.

MATHILDE Miért tilos?

FREUD, *autokratikusan és ellenszenvesen* Mert nagyon piszkos dolog!

Néhány perccel később. A Freud házaspár hálószobája.

Martha a tükör előtt rendezi a haját.

Freud ingujjban – keményített elejű ingben – próbálja a kemény gallért és mandzsettát az ingre rögzíteni az arany mandzsettagombok segítségével.

A jobb oldali mandzsettával sikerrel járt. De a bal oldali mandzsettával úgy tűnik, nehézségei vannak. Végül a mandzsettagomb kicsúszik a szorításából, a földre esik, és begurul az ágy alá. Freud dühösen lehajol.

Benéz az ágy alá, de nem találja. Felegyenesedik, rendkívül feldúltan. Martha nézi őt a tükörben, és látja az eltorzult arcát, de nem mond semmit.

Látjuk: Marthát hátulról, amint hajtűket tűz a hajába; a tükröt; a tükörben Martha tükörképét; és mögötte Freud tükörképét.

FREUD HANGJA *(kívülről)* Nélkülem mész el Breuerékhez.

E határozott kijelentés után Martha meglepetten felvont szemöldökkel, a levegőben mozdulatlanul tartott karral, aggódó kifejezéssel néz a férjére, de csendben marad.

Azt mondod majd nekik, hogy egy beteghez hívtak.

A nő nem válaszol.

Hallod?

Martha megfordul, és olyan nyugalommal néz rá, amely nemigazán rejti el mély szorongását.

MARTHA Mi a baj? A mandzsettagombod az?

A férfi vállat von.

A nő feláll, odalép hozzá, tanulmányozza a helyzetet, mint egy tábornok, aki a leendő csatateret szemléli, a padlóra néz, lehajol, felveszi a mandzsettagombot az éjjeliasztal alól, és odanyújtja Sigmundnak, aki anélkül veszi át, hogy megváltoztatná dühös arckifejezését.

MARTHA, *szeretetteljesen beszél, de érezhető, hogy ez egy próbatétel – fel akarja mérni Sigmund lelkiállapotát:*

Fáradságomért egy csókot!

Freud jóindulatúan homlokon csókolja. Nem Martha a haragjának tárgya. Továbbra is elragadtatott marad: a csók meglehetősen gépies.

FREUD, *kissé szórakozottan* Köszönöm, szerelmem.

MARTHA, *utánozva őt* Köszönöm, szerelmem... köszönöm, szerelmem... *(Hirtelen:)* Hol jársz?

Freud hirtelen felriadva meglepetten és némi zavarral néz rá.

FREUD Hol járok? Mit gondolsz, hol járok?

Még egyszer megpróbálja beilleszteni a mandzsettagombot a mandzsetta gomblyukába.

Éppen mielőtt teljesen kijönne a sodrából, Martha gyengéden megfogja a bal csuklóját, és maga végzi el a feladatot. A férfi nézi őt.

Tessék! Tündérkezek: pontosan az kell a kísérletezéshez.

A nő értetlenül néz rá.

Igen. Egy laboratóriumban. Régebben kétbalkezes voltam.

(Kellemetlenül nevet:)

Jó teoretikus. Rossz kísérletező. Különben is, a kezeim már nem számítanak. Már hat éve, hogy Meynert levágta őket.

A mandzsettát végre rögzítették az inghez.

Ha már a témánál vagyunk: ő egy haldokló ember.

Martha megborzong, és felemeli a fejét. A jelenet kezdete óta először néz rá irritáció nélkül, valódi megértéssel és aggodalommal.

MARTHA Meynert! Mi az...?

FREUD Angina pectoris.

MARTHA Ez felzaklat téged?

Freud kiszabadítja magát, és elmegy a zakójáért.

FREUD Egyáltalán nem érdekel! Gyűlöl engem; mindent megtett, hogy ártson nekem.

A semmibe néz, egyik kezét a zakója gallérján nyugtatva, amelyet egy szék támlájára akasztott.

(Hirtelen:)

Meghal anélkül, hogy újra látnám.

A nő nézi őt, de óvatosan tartózkodik attól, hogy bármit is mondjon.

Nagy ember volt, tudod. Igazán nagy.

(Keserű nevetés.)

Biztosan nagyon meglepődött, hogy meghal: az Atyaistennek képzelte magát!

Martha gyengéden félretolja Freud kezét, hogy kiszabadítsa a zakót, amelyet elvesz, és odanyújtja neki, hogy vegye fel.

FREUD Mit csinálsz?

Látja, hogy a nő a zakót nyújtja felé.

Nem éri meg. Nem megyek el Breuerékhez vacsorára.

MARTHA Megőrültél?! Imádod őket! Csak velük érzed jól magad.

FREUD Amikor egyedül vannak, igen. De meghívtak valami idiótát is.

MARTHA Kit?

FREUD Valami Dr. Fliess-t, akivel még sosem találkoztam.

MARTHA Ha még sosem találkoztál vele, honnan tudod, hogy idióta?

FREUD Mert Berlinből jött, hogy meghallgassa az előadásaimat. Érted ezt? Egy berlini orvos, velem egyidős ember: úgy tűnik, ott nagy sikereket ért el.

MARTHA És akkor?

Freud hevesen:

FREUD Semmit sem fogok tanítani neki! Semmit! Semmit! Egy kudarc vagyok, semmit sem tudok tanítani senkinek, és az emberek, akik eljönnek, hogy meghallgassanak, kretének.

Átszeli a szobát. A nő követi őt a zakóval.

MARTHA Ha miattad jött, az még egy ok arra, hogy elmenj a vacsorára.

FREUD, *hevesen, de rosszindulat nélkül* Ó! Te nem értesz semmit!

Megfordul felé, beleteszi az ujját az orrlyukába, és homályos, szinte idióta kifejezéssel néz rá.

A teljesítőképességem határán vagyok. Masszázs! Elektroterápia! Elektroterápia! Masszázs! És egy fityingem sincs! ... Feladom az orvostudományt. Akár szövetet is árulhatnék.

MARTHA, *gyengéden* Megígérted, hogy boldog leszel...

FREUD, *kemény, szinte sértő nevetés* Boldog?

MARTHA, *szomorúan* Igen, amíg együtt élünk.

Freud meghatódik. A nő vállára teszi a kezét, és mély szeretettel néz rá.

FREUD Szegény szerelmem, elrontom az életedet. Ó! Soha nem kellett volna feleségül vennem téged!

Martha egy lépést hátrál, mélyen megbántva. A férfi felé lép, és elmagyarázza:

A veszteseknek nem kellene megházasodniuk.

Kiveszi a zakót a nő kezéből, és felveszi.

Bocsáss meg. Meynert miatt van. Amikor megtudtam, hogy beteg, az összes régi emlék elárasztott.

A nő egy kis szomorúsággal mosolyog rá, és visszafordul a tükörhöz. Freud hirtelen türelmetlenné válik.

Nos? Készen vagy?

Martha felvette a kalapját, és tűkkel rögzíti a fején.

Siess! Utálok utolsóként megérkezni.

A gyerekszobában.

Mathilde áll, hallja az ajtó nyílását, és kiszalad az előszobába.

Freud és Martha távozni készülnek. Freud fekete frakkot és csíkos nadrágot visel, a fején cilinder van. Karhossznyira felemeli Mathilde-ot, majd öleléssel halmozza el. Marthának:

FREUD, *Mathilde-ra mutatva* Az egyetlen jó dolog, amit életemben tettem.

MARTHA, *irritált mosoly* Ha az! Elég sokat segítettem neked.

Elveszi a gyereket a férfi kezéből, és megcsókolja. Újra leülteti a földre, miközben a férfi kinyitja az ajtót. Kimennek.

Halljuk Martha hangját kívülről, miközben az ajtó bezárul.

MARTHA HANGJA *(kívülről)* Nem felejtetted el a kulcsaidat?

Mathilde egyedül maradva lemegy a folyosó végére. Belép a konyhába. Egy fiatal szolgálólány ül egy fenyőfa asztalnál és eszik. Mathilde odalép hozzá.

KIS MATHILDE Kérem, hová mennek?

SZOLGÁLÓLÁNY A keresztanyádhoz.

Halljuk a csengő megszólalását. Parancsoló, hosszan tartó csengés. A fiatal szolgálólány némi aggodalommal néz Mathildera.

KIS MATHILDE Apa az, aki elfelejtette a kulcsait.

A szolgálólány feláll, és a kötényével megtörli a száját.

SZOLGÁLÓLÁNY Nem lehet ő. Ez a cselédbejárat.

A cselédbejáratnál. A fiatal szolgálólány éppen kinyitotta. Egy libériás férfi áll a küszöbön.

INAS Dr. Freudhoz van szerencsém?

SZOLGÁLÓLÁNY Igen, de éppen most ment el.

INAS Dr. Meynert látni akarja.

SZOLGÁLÓLÁNY Egy beteg?

INAS Nem, ő egy orvos.

3

Egy nyitott fülkében.

Kellemes nyári este van. A Freud házaspár nagyon mereven és szótlanul ül a bérkocsi hátsó ülésén.

Elegáns utcák. Egy kétlovas kocsikázó szekér keresztezi a főutat a bérkocsi előtt. Az egyik ló megbotlik, és a földre zuhan. A

bérkocsis meghúzza a gyeplőt, és megállítja a hintót. A fuvaros lemszáll, és megpróbálja talpra rángatni a lovat.

Martha elveszíti az egyensúlyát, ahogy a bérkocsi megáll. Elfojt egy kiáltást, és a szeme megtelik könnyel.

Freud, aki a zökkenő ellenére a szemét sem rebbentette, felé fordul, és aggódva tanulmányozza. A nő azonnal összeszedi magát:

MARTHA A zökkenő miatt volt: nem számítottam rá.

A férfi megfogja a kezét, anélkül, hogy levenné róla a szemét. A nő mosolyt erőltet magára, de a pilláin csüngő két könnycsepp most végiggördül az arcán.

Mit tehetek? Én is az idegeimmel vagyok.

Egy ideje egy magas férfi (talán harmincnégy éves) – nagyon elegáns öltözékben; jóképű, sátáni arc (fekete haj és szakáll; nagy, ragyogó, parancsoló szemek; apró, piros száj gőgös ajakbiggyesztéssel: ez a fintor inkább az arc szerkezetéből adódik, mintsem bármiféle mimikai kifejezésből); aranygombos sétapálca; gyöngyszürke szarvasbőr kesztyű – bolyong a jobb oldali járdán fel-alá, egy utcanévtáblát keresve.

Keresése eredménytelen. Odalép a bérkocsihoz, amely a járda mellett állt meg, meghajol és leveszi a kalapját. Dr. Fliess az. Összeüti a bokáját. Fejmozdulatának van egyfajta mechanikus precizitása; hosszú, vékony testében, amely akár kecses is lehetne, van valami porosz merevség.

FLIESS Asszonyom, uram, bocsássanak meg! Meg tudnák mondani, merre van a Nathangasse?

FREUD Melyik szám?

FLIESS A 15-ös szám alá megyek.

Martha elfojtott tekintettel néz rá. Kihasználja a pillanatot, amíg a férfi meghajol, hogy suttyomban letörölje a két könnycseppet. Freud nagyon nyájasságot mutat, szokatlan segítőkészségről téve tanúbizonyságot.

FREUD Akkor balra: a negyedik utca ezután.

Fliess felemeli a fejét, összeüti a bokáját.

FLIESS Végtelenül hálás vagyok.

Szinte katonás hátraarc. Freud tekintetével követi őt, szórakozottan és tetszéssel.

FREUD, *Marthának* Milyen rendkívüli arc!

MARTHA Úgy néz ki, mint az Ördög. Egyébként utálom: látta, hogy sírok.

FREUD, *bizonyos tisztelettel* Porosz volt.

A fuvaros talpra korbácsolta az elesett lovat. A szekér eldöcög. A bérkocsi elindul.

MARTHA Egészen biztosan az volt: merev, mint a cövek.

(Hirtelen:)

Egy porosz! És ő is a Nathangasse 15-be megy, akárcsak mi. Remélem, nem ő Breuerék vendége!

A bérkocsi éppen akkor előzi meg Fliesst, amikor az átkelni készül az utcán. Fliess ismét felemeli a kalapját; Freud válaszul felemeli az övét, és szélesen mosolyog. Freud Martha felé fordul, miközben visszateszi a kalapját.

FREUD Semmi esélye. Nem lesz ilyen szerencsém.

Breuerék házánál.

Egy nagy szalon, fényűző, kényelmes, de meglehetősen csúnya. Az ablak nyitva van.

Mathilde Breuer, egy csinos, harminc körüli nő hajlik ki az ablakon. Egy szobaleány várakozik a folyosóra vezető üvegajtó közelében.

Mathilde megfordul, és odalép hozzá, láthatóan zaklatottan. Mathilde alacsony, molett és élénk; van benne báj és vidámság. De jelenleg az arca aggódó, a hangja pedig nem túlságosan kellemes.

MATHILDE BREUER Megjöttek. Biztos benne, hogy a doktor úr nincs a dolgozószobájában?

SZOBALEÁNY Éppen most jövök onnan, asszonyom.

MATHILDE BREUER És a dohányzóban? Ott nézte?

Mathilde elvesz egy legyezőt az egyik kisasztalról, kinyitja, és idegesen legyezi magát.

Milyen bosszantó! Igazán megtehette volna, hogy...

(Csengő szól kívülről.)

Menjen, és engedje be őket!

A szobaleány kimegy. Mathilde legyezi magát, a tükörhöz lép, megigazítja a haját, és rendezgeti az vonásait.

Martha és Freud belépnek, a nő mosolyog, és mindkét arcán megcsókolja Marthát.

MATHILDE Szervusz, drágám! Szervusz, Sigmund!

(Nagyon gyorsan:)

Josef javíthatatlan; mondtam neki, hogy ne késsen, és természetesen még mindig nem ért vissza.

Freud arca felderült, amint belépett a szobába. Látszik, hogy kedveli Breuerék lakását, és otthon érzi magát ott.

FREUD, *kedvesen* Ó, ugyan már, Mathilde! Én is orvos vagyok, tudod.

Mathilde megszokásból és mindenekelőtt irritációból beszédes. Apró, bájosan mesterkélt, ideges gesztusokkal beszél, miközben folyamatosan legyezi magát.

MATHILDE Ha csak rólatok kettőtökről lenne szó, elviselném: ti a családhoz tartoztok. De itt van ez a Herr Fliess, akit nem is ismerek. Azok a berlini emberek mindig olyan sértődékenyek...

(Nagyon bosszúsan:) Megígérte nekem, hogy pontos lesz! Végül is az ő vendége!

(Ugyanabban a hangnemben:) Martha, drágám, kérsz egy legyezőt? Olyan hőség van, mindannyian feszültek vagyunk, vihar van a levegőben.

(Kocsi zaja kívülről, az utcáról.)

Itt is van!

Kihúzza magát, olyan sietséggel, amit Breuer puszta késése nem indokolna.

(A kocsi halkuló zaja.)

Nem. Ez elviselhetetlen!

FREUD, *bosszúsan* Ugyan, Mathilde, feltartotta egy beteg, ez mindennap előfordul.

MATHILDE Mindennap, teljesen igazad van! De ebben az esetben ez egy női beteg, és mindig ugyanaz. Az a Körtner lány, tudod.

FREUD, *döbbenten* Körtner? Nem, nem ismerem.

MATHILDE Dehogynem, ugyan már! Ismered az összes betegét. A kis Cäcilie, tudod. Most már naponta kétszer jár hozzá. Úgy tűnik *(rövid nevetés)*, hogy ő egy csodálatos eset.

Freud elsápadt. Az arca megkeményedik.

FREUD, *nagyon kimérten* Naponta kétszer? Cäcilie Körtner? Soha nem hallottam róla.

Bizonyos feszélyezettség és nyugtalanság vesz erőt a három emberen.

MATHILDE, *elképedve* Ugyan már, hiszen mindent elmesél neked!

FREUD, *ugyanabban a hangnemben* Úgy tűnik, mégsem.

MATHILDE, *szünet után* Nem beszélt neked róla?!

Úgy tűnik, a kétségbeesése még a meglepetését is felülmúlja.

Egy csattanással becsukja a legyezőjét, és ledobja a kisasztalra.

Nos, annál rosszabb mindkettőnknek.

Freud nem válaszol. A fotelben marad, összehúzott szemöldökkel, meg sem próbálva leplezni a bosszúságát.

(Csengőszó kívülről.)

MATHILDE És persze megjött a vendég!

Egy inas kinyitja az ajtót.

INAS Dr. Fliess.

Visszalép, hogy utat engedjen Fliessnek; az utóbbi belép és meghajol, minden eddiginél sátánibb és poroszosabb módon.

Mathilde felállt, kezet nyújt neki.

MATHILDE Jó napot kívánok, doktor úr!

Fliess összeüti a bokáját, meghajol és kezet csókol neki.

FLIESS Alázatos tiszteletem, asszonyom.

MATHILDE A férjemet feltartották az egyik betege ágyánál…

4

A hatalmas hálószobában, amely Cäcilie nappalijaként szolgál, és amelyet később írunk le.

Egyelőre leszáll az éj, és a szoba szinte teljes sötétségbe borul. Breuer Cäcilie ágya mellett ül.

BREUER, *felállva* Nos, Cäcilie, szép haladást értünk el.

Alig tudjuk kivenni Cäcilie fejét és szőke haját. Karjai kinyújtva fekszenek a takarón. Kancsalít (konvergens kancsalítás).

CÄCILIE, *halk hangon* Elmegy?

Kezei ide-oda reppennek, mintha pánikba esve szaladnának végig az ágyon.

BREUER Cäcilie! Nyugodjon meg! Holnap reggel itt leszek.

A lány az egyre fokozódó izgalom minden jelét mutatja.

CÄCILIE És holnapig nem lesz semmi. Semmi!

Köhögni kezd: száraz, reszelős köhögés.

(Köhögési rohamok.)

A görcsök között:

És az éjszaka, amit át kell vészelni... Rettegek kinyitni a szemem... Ha kinyitom, látom a halott nőt.

Ügyetlenül tapogatózik, hogy megfogja Breuer kezét, amely az övén nyugszik. Breuer kitalálja a kívánságát, és odaadja neki a

kezét. A lány megfogja, és a szeméhez emeli. Egyfajta szenvedéllyel:

Zárja le őket nekem! Megparancsolja, hogy ne nyissam ki őket holnapig!

Breuer habozik, majd a kancsalítása által eltorzított, gyönyörű arc fölé hajol. Nagy gyengédséggel és tekintélyelvűséggel:

BREUER Csukja be a szemét, Cäcilie!

A hüvelykujjával lezárja a lány mindkét szemét. A többi ujja gyengéden kosárba fogja Cäcilie halántékát.

Ne nyissa ki őket holnapig!

CÄCILIE Ön nyitja majd ki őket nekem.

(Köhögés.)

A férfi nem válaszol; a lány nyugtalanul fészkelődik. Ragaszkodva:

Mondja, hogy eljön, és kinyitja őket nekem! Holnap reggel, a két hüvelykujjával. Különben nem fogok aludni.

(Köhögési roham.)

BREUER Kinyitom a szemét magának. Aludjon, Cäcilie!

(A köhögési roham azonnal abbamarad.)

Ebben a rövid jelenetben az az érzésünk kell hogy legyen, hogy ez a két személy – orvos és beteg – egy olyan párt alkot, amely szorosabban kapcsolódik egymáshoz, mint az ilyen jellegű szokásos párok, és egészen sajátos módon maga a beteg az, aki eléri az orvosánál, hogy az megadja neki azokat a parancsokat, amelyeknek engedelmeskedni akar.

Breuernek úgy tűnik, nagy tekintélye van felette, ugyanakkor szeretetteljes gyengeséggel enged neki.

Azonban Cäcilie kívánsága („Zárja le a szememet”) nem csupán egy szerelmi szeszély, és nem szabad, hogy kizárólag annak tűnjön: ez egyben – és ennek nyilvánvalónak kell lennie – egy olyan beteg hirtelen kieszelt fogása is, aki fél az álmatlan éjszakától, és utat talál a félelmei csillapítására.

Cäcilie hagyta magát visszahullani a párnára, szeme lehunyva, félelmei elcsillapítva, halvány mosoly az ajkán.

Breuer lábujjhegyen távolodik el, elveszi a cilinderét egy székről, kinyitja az üvegajtót, és kimegy. Egy parkban találja magát, ahol a kupéja várja az ajtó előtt; sietve beszáll.

BREUER, *a kocsisnak* Haza, Karl! Siess, siess! Háromnegyed órát kestem!

5

A Breuerék szalonjában.

A két nő ül, és egymással beszélget.

A KÉT NŐ HANGJA *(kívülről)*

...egy szoba falait be lehet vonni...

...Egyáltalán nem, nagyon olcsó. Egy pamutvászon...

Beszélgetésük szavait mindig meghalljuk, amikor csend támad Freud és Fliess között.

Mathildének és Marthának is van legyezője, beszéd közben legyezik magukat.

Egy ablakmélyedésben Freud és Fliess beszélgetnek: Fliess csak ritkán fordul teljesen Freud felé: azt mondhatnánk, hogy a szemközti épületet szemléli. De amikor állítani vagy meggyőzni akar, a beszélgetőpartnerére néz – kevésbé azért, hogy megfigyelje, mint inkább azért, hogy elbűvölje.

Ilyen pillanatokban nagy szemeinek ragyogása szinte elviselhetetlennek tűnik.

Freud ideges, nyugtalan, még mindig komor; időről időre kihajol az erkélyen abban a reményben, hogy Breuer kupéja éppen most érkezett meg (minden alkalommal, amikor áthalad egy kocsi – ami nem nagyon gyakori ebben a „lakónegyedben"). De ugyanakkor érezzük, hogy Fliess lenyűgözi és intimidálja őt.

Olyan gyengédséggel és megfelelni vágyással fordul hozzá, amelyet eddig Breuernek és Charcot-nak tartogatott. Feszült

figyelemmel hallgatja; időről időre elhatalmasodik rajta az ideges szokása, és a mutatóujját az orrlyukába dugja.

FREUD, *megfelelni vágyással, amely szinte szolgalelkű; de az önmagával szemben tanúsított szigorúsága teljesen őszinte, és mély gyökerei vannak:*

Nem tudom megérteni, hogy egy olyan értékes ember, mint ön, egy berlini specialistája miért fáradt volna csak azért, hogy meghallgassa az előadásaimat. Tudja, még csak professzor sem vagyok. Egy egyszerű magántanár, semmi több.

FLIESS, *nyájas, de kimért:* Ha eljöttem önhöz, az azért van, mert a hírneve eljutott hozzám.

FREUD Agyanatómiát tanítok: bárki jobban csinálja ezt nálam.

FLIESS Tudja, hogy ez nem igaz. A hatalmon lévő öreg kövületek ezer apró rekeszre osztják fel az agyat. Ezek mindegyike egy-egy gesztusunknak, egy-egy érzésünknek vagy egy-egy szavunknak felel meg. Ön egyike azon kevés embernek Európában, aki azt tanítja, hogy azok az apró rekeszek nem léteznek; hogy minden a kapcsolatokról és a mozgásról szól.

Freud lehajtotta a fejét, hogy elrejtse az elégedettség szinte gyermeki mosolyát.

FLIESS Elárulok egy titkot.

Fliess hirtelen Freud felé fordul, és mereven ránéz.

Breuer megmondta önhöz: fül-orr-gégész szakorvos vagyok. Sikerült izolálnom egy neurozist. A orr-neurozist, ha úgy tetszik. Idegrendszeri kapcsolat van az orr és az összes többi szerv között.

Freud feszülten figyel. Annyira megfeledkezik magáról, hogy az ujját az orrába dugja.

Az orrterület elzsibbasztásával elértem, hogy a bélrendszeri zavarok megszűnjenek. Természetesen visszatérnének, amint az orr visszanyerné normális érzékenységét.

Egy kocsi halad el az utcán. Freud a mutatott feszült érdeklődés ellenére nem tudja megállni, hogy ne pillantson le az utcára. Egy kétlovas kupé halad el és tűnik el.

Fliess, akit bosszant ez a pillanatnyi figyelmetlenség, Freud vállára teszi a kezét. Nagy tekintélyelvűséggel:

FLIESS Hallgasson meg, kedves barátom!

Freud felé fordul, elbűvölve.

Tovább léphetnék, ha alaposabb neurológiai ismeretekkel rendelkeznénk. Ön segíthet nekem.

FREUD Én nem...

FLIESS, *nem hallgatva rá:* Ez mind összefügg, Freud. Az orr és az orrban lévő idegek csupán egy relé.

Szörnyű tekintetével Freud szemébe nézve:

Mindent a szex irányít.

FREUD A szex?

Freud elképedt arcot vág. Sietve kiveszi az ujját az orrából.

Amíg beszél, egy kocsi állt meg az ablak alatt, de ezúttal túlságosan el van foglalva ahhoz, hogy bármiféle figyelmet szenteljen neki.

FLIESS Az egyén biológiai fejlődése a nemi szervek ellenőrzése és irányítása alatt zajlik.

(Határozottan:)

Tudom, de nem tudom bebizonyítani. Ön segíteni fog nekem.

Freud teljesen zavartnak tűnik. Normálisan oly kemény arca mintha meglágyulna egy bizonyos szorongástól.

FREUD Szeretnék segíteni önhöz...

(Szünet.)

Olyan sok bátorság kell ahhoz, hogy az ember meg merje kérdőjelezni...

(Szünet. Komoran:) Nekem nincs meg.

A szalon ajtaja hirtelen kinyílik. Belép Breuer, aki zavarát feszélyezett vidámság mögé rejti.

BREUER, *az ajtóból:* Kedves barátaim, a lábaitok elé vetem magam, tudom, hogy megbocsáthatatlan vagyok.

MATHILDE, *csípősen:* Valóban megbocsáthatatlan.

Breuer meghajol és megcsókolja Martha kezét.

BREUER, *Marthának:* Megbocsáthatatlan?

MARTHA, *szeretetteljesen:* Megbocsáthatatlan, de meg van bocsátva.

Fliess és Freud Breuer felé léptek. Fliess gondtalanul szívélyes, Freud irritált és komor.

BREUER Fliess és Freud tudják, mik azok a szakmai kötelezettségek. Egy beteg feltartott.

FLIESS Ezek a hivatásunk hátulütői.

Freud hallgat: hallgatása és a fapofa, amellyel Breuer mosolyával szembenéz, jelzi szándékos törekvését, hogy egyértelművé tegye elégedetlenségét.

MATHILDE Nos, menjünk egyenesen az asztalhoz! Minden porrá ég.

A két nő feláll. Mathilde Freud és Breuer között van.

(Breuernek:) Hogy lehet az, hogy soha nem beszéltél Freudnak a ti Cäcilietekről?

Breuer arca kissé megváltozik. Félénk kifejezéssel néz a még mindig bosszús Freudra.

Mathilde otthagyja őket, hogy Fliess karjára öltsön, miközben a szobaleány szélesre tárja az ebédlőbe vezető kétszárnyú ajtót.

Az ebédlőben, néhány pillanattal később.

A vendégek egy kerek asztal körül ülnek a következő sorrendben: Mathilde; Mathilde jobbján Fliess; Fliess jobbján Martha; Martha jobbján Breuer, aki így Freud mellett találja magát. Freud teljessé teszi a kört: Mathilde balján van. Egy szolgáló turbót kínál körbe.

Breuer, aki modorának nagy könnyedsége ellenére nagyon feszélyezett, az impasszív Fliesshez fordul, de valójában Freud kedvéért beszél.

BREUER, *nevetve:* Mint elképzelheti, számomra soha nem volt kérdés, hogy elrejtsem az egyik betegemet Freud elől: nincsenek titkaink egymás előtt.

Freud felé fordul, a beleegyezését kérve. Freud a szolgáló felé fordul, aki az ételt kínálja neki; azzal, hogy szed magának, elkerüli a választ.

Martha irritációval és feszélyezettséggel néz Freudra. Olyan válaszra vár, ami nem érkezik meg. Enyhén elpirulva félig Fliess felé fordul, és mosolyogva így szól:

MARTHA Nincsenek titkok! Soha nincsenek titkok. Dr. Breuer a férjem bátyja. Mathilde a nővérem: róla neveztem el a kislányomat.

Mathilde bosszúsan hallgatja: ő is Fliess felé fordul, és vidáman így szól:

MATHILDE Nincsenek titkok, nem. Kivéve egyet: a rejtélyes Cäcilie. Josef másfél éve kezeli őt.

Csend. Freud anélkül eszik, hogy felemelné a szemét. Breuer, még mindig vidáman, hamis egyszerűséggel folytatja:

BREUER Nincs semmi rejtélyes Cäciliében. Ez egy rendkívüli eset, ennyi az egész.

Freud felé fordul.

Olyan rendkívüli, hogy nem akartam beszélni neked róla, mielőtt a gyógyulás teljes nem lett volna. Féltem, hogy tévedek.

Freud, még mindig komoran, nem válaszol. Breuer Fliesshez fordul.

Mit gondol egy olyan betegről, aki maga találja ki a hozzá illő terápiát?

FLIESS Szokatlanul intelligensnek kell lennie.

BREUER, *szinte beképzelten:* Szokatlanul! Igen, szokatlanul!

Meggyőződését az csodálat és a naiv elégedettség keverékével hirdeti.

Pusztán az eszköze voltam. Még ma is nehezen hiszem el. Szerencsére az eredmények ott vannak.

(Szünet. Pillantás Freudra, aki abbahagyta az evést, és egyenesen maga elé néz.)

A hisztéria pompás esete volt. Olyan, amilyet a könyvekben találni. Az alsó végtagok zsugorodása, anesztéziák, parézisek, látás- és hallászavarok, neuralgiák, köhögések, beszédnehézségek: mindene megvolt.

FREUD, *szórakozottan:* Egy szökevény a Salpêtrière-ből!

BREUER, *sértődötten:* A Salpêtrière-ben lévő nők alig tudtak olvasni. Ez a lány a legjobb társaságból való, a műveltsége páratlan, és minden tehetsége megvan.

FLIESS Milyen terápiát talált ki?

Breuer felélénkült beszéd közben: megfeledkezett Freudról; érezzük, hogy a téma lenyűgözi.

BREUER Egyszerűen újra feltalálta a hipnózist, alkalmazva azt a betegségére.

Freud összerezzen. Az ujjbegyeivel megüti a villáját, és az összecsendül a tányérjával. Először fordul Breuer felé. A szeme ég a haragtól.

FREUD Hipnózist? Szóval igaz?

Breuer meglepetten néz rá.

Nem voltam hajlandó elhinni.

Breuer meglepetésére válaszul mély elégedetlenséggel teszi hozzá:

A kis Dora Wassermann azt mondta nekem, hogy hipnotizálod az egyik betegedet. A szemébe nevettem.

A kezei remegni kezdenek.

Amikor hat évvel ezelőtt visszatértem Párizsból, tele a fejem mindazokkal a képzelgésekkel, nem védtél meg, Breuer, hagytad, hogy Meynert eltaposson, mint egy férget – és teljesen igazad volt.

A két nő megdöbbenve hallgatja. Breuer elsápadt. Csak Fliess, aki diszkréten szórakozik, nem veszítette el sem a lélekjelenlétét, sem az étvágyát: a szolgáló körbejár, újabb adagokat kínálva a turbótból; mindenki kurton, gépies gesztussal visszautasítja, kivéve Fliesst, aki vette egy diszkrét, de bőséges második adagot. Nyugodtan hallgatja, fehérbort isva. Mindezen dolgok egyike sem jelent rossz modort, csupán robusztus törődéstelenséget.

FREUD Tévedtem! Tévedtem! És ma te vagy az, akit apámként tisztelek, te vagy az, aki belekezd abba a kuruzslásba.

BREUER, *gyengéden:* Hallgass meg, Freud!

Íme a jelenet pontos, életszerű és drámai magyar fordítása:

Freud nem néz Breuerre. A haragja nem akadályozza meg abban, hogy megfélemlítve érezze magát. Ezzel szemben Breuer, szembesülve Freud hevességével, visszanyerte minden nyugalmát és lélekjelenlétét. Szeretetteljesen és a legcsekélyebb irritáció nélkül néz Freudra.

FREUD A hipnózis nem gyógyít! Ez nem terápia, ez kabarétréfa! Charcot megszüntette a zsugorodásokat hipnózis alatt. És azután? Amikor a beteg felébredt, újra megjelentek.

BREUER Kétségkívül igazad van, Freud. Egyébként 1887-ben én sem hittem a hipnózisban. Nagyon jól tudod, hogy csak a kísérletben hiszek.

FREUD És a kísérlet arra késztetett, hogy a szuggessziót használd?

BREUER Igen. De nem arról van szó, hogy közvetlenül a tüneteket kezeljük. A kóklerok azok, akik azt mondják egy bénult hisztériás betegnek: „Kelj fel és járj!"

FREUD, *mit sem veszítve agresszivitásából:* Nos, és akkor?

BREUER Amikor Cäcilie hipnózis alatt van, a bajairól beszél, felidézi, hogyan jelentek meg először a tünetek. És valahányszor képes megtalálni a memóriájában az első megjelenésük körülményeit...

FLIESS, *nagyon érdeklődve:* Megszűnnek?

BREUER Igen. Mára szinte mind megszűntek.

FREUD, *egyfajta rémült iszonnyal:* Ráveszed, hogy magáról beszéljen?

Freud hamuszürkévé vált; a keze remeg; a hevesség legkisebb jele nélkül beszél, de csak óriási erőfeszítés árán.

Akkor a neurozisát pszichózissá változtatod: egy párnázott cellában fog meghalni.

Fliesshez fordul, zaklatott hangon beszélve.

Hét évvel ezelőtt felhagytam a mesterséges altatás módszerével. Tudja, miért? Mert egy mániákus hipnózis alatt elkezdte mesélni, hogyan akarja megölni az apját. Egy apát, akit imádott, természetesen! Bármilyen őrültséget elmondanak, szegény szerencsétlenek! És mi van, ha mindazok az őrültségek a fejükben ragadnak? Ha az a szegény imbecillis, aki a díványán tombol... ha meggyőzte magát arról, hogy apagyilkosságra hivatott? A iszap felkavarása hiábavaló!

Egy szolgáló lép be, és odamegy Breuerhez.

SZOLGÁLÓ Egy férfi van az előszobában, aki Dr. Freudot keresi. Azt mondja, mindenhol kereste.

Freud rosszkedvűen néz a szolgálóra.

FREUD Nem hagyhatnak békén? *(Szünet.)* Kitől jött?

SZOLGÁLÓ Tessék?

FREUD Ki küldte?

SZOLGÁLÓ Meynert professzor.

Freud hirtelen feláll.

FREUD, *fájdalmasan:* Mit akar?

SZOLGÁLÓ Meynert professzor kéri, hogy láthassa. Úgy tűnik, sürgős.

Mindannyian Freudra néznek, aki sápadt, vonásai eltorzultak, szeme tágra nyílt. Egy pillanatra néma és lesújtott marad; majd visszanyeri az uralmát maga felett, meghajol Mathilde előtt, és mosolyt erőltet magára.

FREUD Nos, előbb-utóbb mindannyiunkra sor kerül, Mathilde. *(Szünet.)* Kérlek benneteket, fejezzétek be az étkezést, ne várjatok rám!

Kimegy. A vendégek aggódva néznek egymásra.

Martha szinte rémültnek tűnik. Egy kenyérgalacsint görget az ujjai között. Breuer ránéz, és gyengéden így szól hozzá:

BREUER Ha Meynert meg fog halni, jobb, ha újra látják egymást.

Martha ránéz.

MARTHA Jobb vagy rosszabb, nem tudom. De valami meg fog változni, ebben biztos vagyok.

MATHILDE Mi, drágám?

Martha a semmibe mered.

MARTHA Tűnődöm... Talán soha többé nem leszünk boldogok.

6

Meynert hálószobája.

Pazar – de a korszakra jellemző német ízléstelenséggel. Mindent összevetve azonban a világítás túl gyenge ahhoz, hogy kivehessük a berendezést.

Egy kis kerek asztalra helyezett petróleumlámpa fénye csak egy beteg fogadására kész ágyat tesz láthatóvá, és nem messze tőle egy nagy, kényelmesnek tűnő fotelt, amelyben a beteg ül.

Meynert sokat öregedett: az arcát barázdálóráncok elmélyültek, szakálla és haja már teljesen ősz. Ám az a tény, hogy megöregedett, kevésbé szembetűnő, mint a viaszos sápadtsága.

Még a kezei is fehérek, még a körmei is. Háziköntöst visel, a háziköntös alatt pedig éjjeliinget.

Párna a feje mögött, takaró a térde körül. A lábai – melyeket valójában eltakar a takaró – egy zsámolyra vannak támasztva, aminek csak az alját látjuk.

Egyedül Meynert tekintete nem veszített semmit a keménységéből vagy az erejéből. A beteg szemhéjai zárva voltak, de hirtelen kinyitja a szemét, és tekintete – tele intelligenciával, de valahogy kísértetiesen – a homályt kutatja.

Meynert hangja halk, de ez csak azért van, mert kíméli magát.

MEYNERT Freud?

Nem várja meg a választ.

Jöjjön ide!

Freud odalép hozzá.

Majdnem olyan sápadt, mint Meynert, és a szeme is olyan kemény. Meynert az egyik kezével erőtlenül egy szék felé int neki.

Freud odamegy és leül.

Jöjjön közelebb hozzám! Megtiltották, hogy hangosan beszéljek.

Freud közelebb húzza a székét Meynerthöz.

MEYNERT Még mindig keresi a férfi hisztériás betegeket?

Ettől az 1887-es előadásra és a veszekedésükre való emlékeztetőtől Freud összehúzza a szemöldökét, és a tagadás jeleként szinte észrevétlenül megrázza a fejét. Meynert érti a jelzést.

Kár. Bemutathattam volna önnek egy remek példányt.

Freud elképedve és gyanakvóan már előre kitalálja a feltett kérdésére a választ.

FREUD Kicsodát?

Meynert visszakapta keserű, ironikus mosolyát. Egyszerűen és szinte büszkén mondja:

MEYNERT Engem.

Freud nem válaszol.

Meynertre néz: az arcán a meglepetés hirtelen, mély megértéssel – és kevésbé egyértelműen némi elégedettséggel – keveredik.

Meynert folytatja, egyfajta komor büszkeséggel:

Én már Charcot előtt ismertem a tüneteket; a saját káromon tanultam meg őket – mindegyik megvolt nekem.

Még büszkébben:

Mind. Senki sem tudott semmit.

Freud keményen beszél: a neheztelése nem csillapodott.

FREUD Amikor kidobott a laboratóriumából, már tudta ezt?

MEYNERT Már húsz éve tudtam.

FREUD Komédiásnak és kuruzslónak nevezett.

MEYNERT Ismeri Noé történetét: a fiú nem láthatja apja meztelenségét.

Gyengédség és megbánás nélkül néz rá. Tárgyilagos hangon:

Ön a szellemi fiam volt.

Freud ugyanilyen hangon, egy csipetnyi szomorúsággal kiegészítve:

FREUD Igen. És ön megátkozott. Tönkretette az életemet. Tudós voltam, nem orvos. Az orvostudomány untat és taszít: nem szeretem kírozni az embereket azzal a kifogással, hogy betegek.

(Szünet.)

Hat éve nem végzek semmilyen kutatást. Neurotikus embereket kínzok, akiket nem tudok meggyógyítani.

Meynert erőtlenül nevet.

MEYNERT Elektroterápia, fürdők és masszázs?

FREUD, *keserűen:* Masszázs, fürdők, elektroterápia.

Meynert kicsit hangosabban nevet.

MEYNERT Akár faborogatást is tehetne egy falábra.

Keményen, csillogó szemmel:

Teljesen hiábavaló.

FREUD Tudom. És mégis semmi mást nem írok fel.

Meynert még ironikusabb mosollyal:

MEYNERT Mindenesetre ártani nem árt.

FREUD Még azt sem.

(Szünet.)

Kit nevezne kuruzslónak? A fiatalembert, aki őszintén hitt a hipnózis erényeiben, vagy a mai embert, aki olyan kezelést ír fel, amiben nem hisz?

Meynert behunyta a szemét, és nem válaszol.

Freud növekvő aggodalommal néz rá.

Egy pillanat múlva zajtalanul feláll, és oda készül menni a beteghez.

Meynert meghallja őt, és anélkül beszél, hogy kinyitná a szemét.

MEYNERT Üljön le! Nem alszom, csak összegyűjtöm a gondolataimat. Nagyon gyenge vagyok. Beszélnem kell önnel. Ne szakítson félbe!

Először csukott szemmel beszél; egy pillanat múlva kinyitja őket.

A neurozisban szenvedők testvériséget alkotnak. Ritkán ismerik egymást, mégis felismerik a másikat. Első látásra. Egyetlen

szabály van: a hallgatás. A normális emberek, ők a mi ellenségeink.

Megőriztem a titkot... Egész életemben – még magamtól is megtagadtam, hogy megismerjem magamat.

Kinyitja a szemét, és feszülten Freudra néz.

Ön a testvériséghez tartozik, Freud. Vagy legalábbis nagyon közel áll hozzá... Gyűlöltem önt, mert el akart árulni... Tévedtem.

(Szünet.)

Az életem nem volt más, mint színészkedés. Az időmet az igazság elrejtésével pazaroltam el. Csendben maradtam.

Eredmény: büszkén halok meg, de tudatlanságban.

Keserű mosoly.

A tudás tanítványának tudnia kell, nem igaz? Nem tudom, ki vagyok. Nem én éltem le az életemet: egy Másik volt az.

Ismét behunyja a szemét. Freud megrendültnek tűnik. Előrehajol, és félénken a beteg pale kezére teszi a kezét, amely a fotel karfáján nyugszik.

Meynert újra kinyitja a szemét. Kimerültnek tűnik. De a film kezdete óta először néz Freudra szinte szeretettel.

Gyorsabb, erőtlenebb hangon:

Törje meg a csendet! Áruljon el minket! Találja meg a titkot! Hozza napvilágra, még ha ez azzal is jár, hogy a sajátját kell feltárnia!

Mélyre kell ásni. A mocsokba.

Ezekre az utolsó szavakra Freud visszahúzza a kezét, és kissé hátrahőköl.

Nem tudta?

FREUD, *lassan:* A mocsokba? Igen, tudom.

MEYNERT Ez megijeszti?

FREUD Igen. Én... én nem vagyok angyal.

MEYNERT Annál jobb. Az angyalok nem értik az embereket.

Freud arca megváltozott: még mindig komor, de a szeme csillog.

FREUD Mi van, ha nem lennék rá képes...

MEYNERT Ha ön nem képes rá, senki sem lesz az.

Csend. Kicsit felemeli a hangját.

Hat éve rágja a zabolát... Most támadjon: ez benne van a jellemében! Semmitől se hátráljon meg! Ha elhagyja az ereje, kössön alkut az Ördöggel!

Halkabban, de égő meggyőződéssel:

Pompás dolog lenne kockáztatni a Poklot, hogy mindenki a Mennyország fényében élhessen.

Félig felemelkedett, a párnája kicsúszik mögötte. Freud feláll, és igazít a párnán.

Meynert hagyja magát visszahullani.

A magam részéről én veszítettem – bátorság hiányában. Önön a sor, hogy játsszon. Isten vele!

A száján keresztül lélegzik. Nagyon enyhe hörgés. Fáradt, fájdalmas kifejezés. A szeme nyitva van és mereven néz. Nagyon halkan ismétli, mintha csak magának mondaná:

Veszítettem.

Freud egy pillanatig rezzenéstelenül nézi.

Meynert már úgy tűnik, észre sem veszi a jelenlétét.

Freud félénken kinyújtja a kezét. Ujjbegyeivel megérinti a haldokló sápadt kezét, megfordul a sarkán, és zajtalanul távozik.

7

A Breuerék ebédlője.

A vendégek Freud visszatérését várják, előttük az üres tányérok.

Fliess és Mathilde között folytatódik a beszélgetés, amit hosszú csöndek szakítanak meg.

Breuer és Martha nem szólnak semmit: az előbbi feszélyezettnek, az utóbbi aggódónak és idegesnek tűnik.

MATHILDE Olyan gyönyörű.

FLIESS A Siegesallee.

MATHILDE Ó! ÉS az a sugárút a Tiergarten közepén... hogy is hívják?

Szünet.

A Ring gyönyörű. De én láttam a sirályokat a Spree felett...

FLIESS, *kimérten:* Nincs semmink, ami felérne a maguk Ringjével...

MATHILDE A sirályokat. Ó, igen... De maguknak ott van a Duna...

Csend. Az óra elüti a tizet. Martha megborzong.

MARTHA Mathilde, tíz óra! Kérlek, hozasd be a vacsorát! *(Mosolyt erőltet magára:)* Olyan rossz benyomást fogunk tenni Dr. Fliessre a bécsi vendéglátásról!

FLIESS Asszonyom, kérem...

Parancsoló csengőszó hallatszik a bejárati ajtó felől.

BREUER Megjött.

MATHILDE Ez nem az ő csengetése.

Martha hirtelen feláll; anélkül, hogy elmozdulna a helyéről, átkémlel az üvegajtón.

MARTHA, *megkönnyebbülten, szinte ujjongva:* Ő az! Ő az!

Mindannyian a bejárat felé fordulnak.

Breuer aggódva, félig hangosan mondja, mintha csak magának beszélni:

BREUER Kíváncsi vagyok, mit mondhattak egymásnak.

Az ajtó kinyílik.

Freud lép be.

Dúflatnak, szinte kimerültnek tűnik. Ugyanakkor jelentős változás látszik végbemenni benne; valami kibontakozott; szinte ujjongónak tűnik.

MARTHA és BREUER, *szinte egyszerre:* Hogy van?

Freud leül a helyére, és kézbe veszi a szalvétáját.

FREUD, *egyfajta szinte naiv egyszerűséggel beszélve, mintha már túl tette volna magát a gyász érzésén:* Nincs remény. Véleményem szerint órák kérdése.

A vendégekre néz anélkül, hogy valóban látná őket. Gépiesen mondja:

Megvártak?

Hirtelen Fliessre szegezi a tekintetét, egyfajta égő, elfojtott lelkesedéssel.

Rendkívüli ember!

Mathilde int a szolgálónak, aki kimegy, kihoz egy marhasültet, és a következő jelenet alatt kínálja a vendégeknek.

Mindenki szed magának.

Freud a semmibe mered, most már szinte mosolyog.

MARTHA, *inkább aggódva, mint kíváncsian:* Mit mondott neked?

Freud elutasító kézmozdulatot tesz erre a kérdésre. Nem mond semmit. A szolgáló kiszolgálta a két nőt és Fliesst; Freud fölé hajol, aki nem veszi őt észre.

A szolgáló ebben a helyzetben marad, megpróbálva felhívni magára Freud figyelmét.

Martha Freud figyelmét az ételre irányítja:

Sigmund!

Freud magához tér, meglepett kifejezéssel néz az ételre, és elutasító gesztust tesz.

FREUD Ó! ... Nem, köszönöm.

A szolgáló odaáll Breuerhez, hogy kiszolgálja. Egy pillanatnyi csend támad, majd Freud hirtelen Breuer felé fordul. Barátságos, tiszteletteljes a kifejezése.

Breuer, szeretném látni a te Cäciliédet.

Breuer feszélyezettnek és elégedetlennek tűnik.

Freud úgy tűnik, nem veszi ezt észre.

Amikor legközelebb meglátogatod, vigyél magaddal!

MATHILDE, *ironikusan:* A következő látogatás holnap reggel lesz, ne félj!

Freud szenvedélyesen megismétli:

FREUD Vigyél magaddal!

BREUER De hát azt mondtad...

FREUD Hülyeségeket. Alázatosan bocsánatot kérek.

BREUER Nem tudom, hogy megtehetem-e... anélkül, hogy felkészíteném...

MATHILDE, *nevetve:* El lesz ragadtatva. *(Marthának:)* Az a lány imádja a földet, amin ő jár!

BREUER Ez egy kényes kezelés...

MATHILDE, *még mindig nevetve:* Egy kettesben zajló terápia, érted? Egy harmadikkal a beteg nehézzé válik.

BREUER Nagyon jól van!

Breuer ellenséges, haragos pillantást vet Mathildére.

Gyorsan meghozza a döntését.

(meglehetősen ridegen Freudnak:)

Gyere el értem ide holnap tíz órakor! Azt hiszem, meg tudom mutatni neked két egymást kiegészítő tünet megszűnését: a

pszichés siketségét és a konvergens kancsalítását. Ígérem, nem fogod elfelejteni az élményt.

(Kényszeredett nevetéssel Fliesshez:) Ha már itt tartunk, megkérhetem arra, hogy csatlakozzon hozzánk? Nem vagyok teljesen biztos benne, hogy Cäcilie köhögése hisztériás eredetű, és szeretném, ha megvizsgálná a torkát.

FLIESS Nagyon szívesen, úgy intézem, hogy szabad legyek.

MATHILDE És most a trióból kvartett lett. Minél többen vagyunk, annál jobb a jókedv! *(Marthának:)* Jobb lesz, ha vigyázol, Martha: attól a nőtől félni kell! Úgy tűnik, ő egy varázslónő.

MARTHA, *nyugodtan:* Én nem félek semmitől.

Freud nevetni kezd.

MATHILDE Nagyon bizakodó vagy: csodállak.

Freud még mindig megőrzi azt a dúflat kifejezést, ami akkor volt rajta, amikor belépett a szobába.

FREUD Ebben nincs semmi nagy érdem, Mathilde: ki lenne olyan őrült, hogy azt higgye, felkeltem a nők figyelmét. *(Marthára mutat:)* Még mindig azon tűnődöm, ez miért jött hozzám feleségül.

Breuerhez fordul, és miközben beszél, mély és szeretetteljes csodálattal szemléli őt.

Ott van az a férj, akit figyelni kellene. A helyedben, Mathilde, bezárnám: ez az ember túl fenséges és túl jóképű ahhoz, hogy ne lopja el az összes női betege szívét.

Mindenki nevet, Mathilde hangosabban, mint a többiek. Martha felkiált.

MARTHA Mi bajod van?

Mathilde bal kezére mutat, amely bőségesen vérzik: mély vágások három ujján.

MATHILDE, *aki Freudra és Breuerre néz, és nevet:* Nekem? Semmi.

(Tekintetét a kezére engedi, és halk kiáltást hallat, szinte egy sóhajt.)

Mathilde teljesen elsápadt.

Megváltozott hangon, nagy erőfeszítéssel beszél.

Milyen ostoba vagyok! A pengéjénél fogva fogtam meg ezt a kést.

Martha azonnal feláll, odamegy, és átkarolja a vállát.

MARTHA, *gyengéden:* Gyere, Mathilde, gyere gyorsan!

Kivezeti őt. A három férfi felállt. Martha elutasító gesztust tesz a segítségükre.

Nem, nincs szükségünk urakra, különösen, ha orvosok. Nem tart sokáig.

A két nő kimegy. Mathilde az ájulás szélén áll. Martha támogatja őt.

Amikor az ajtó becsukódott, Breuer egy kis hamis nevetést hallat.

BREUER Nos, nos! Egy zűrzavaros vacsora.

A két vendég nem válaszol neki: állva maradnak, arcuk az üvegajtó felé fordul.

Látva Freud komoly és összevont szemöldökű magatartását, Breuer hangnemet vált; komolyan teszi hozzá, az ajtó felé intve:

Egy kis neuraszténia: semmi komoly. Tíz év házasság után nem tesz jót egy párnak, ha nincsenek gyerekeik.

8

Másnap reggel, kilenc óra körül.

Breuer hintójában.

Szép júniusi délelőtt. A hintó egy külvárosi negyeden halad át – előbb szegényes, majd lakóövezeti részen: villák és kertek között.

Breuer nyugodt, tárgyilagos hangon beszél. Úgy tűnik, végül megbékélt ezzel a hármas látogatással.

Freud feszült figyelemmel hallgatja.

Fliess lazább.

Időről időre Breuerre néz, de sosem lehetünk biztosak benne, hogy figyel-e – és az a szörnyű, égő tekintete mintha sosem nézne sehova.

BREUER, *folytatva egy régebben elkezdett beszélgetést:* Az első zavarok az apja haláláig nyúlnak vissza. Szívbeteg volt, és egyenesen az utcán esett össze. A lány imádta őt: elképzelheted a sokkot. Traumatizmus, a szó legszorosabb értelmében.

FREUD Mi történt vele?

BREUER Minden, ahogy mondtam – még szörnyű hallucinációk is. De egytől egyig megszüntettük a tüneteket.

Freud előveszi a szivartárcáját, és gépiesen kivesz egy szivart.

FREUD Hogyan?

Amint Breuer válaszolni készül, Fliess észreveszi, hogy Freud rá akar gyújtani.

Rászegezi szörnyű tekintetét. Mintha most először érdeklődne.

FLIESS, *parancsolóan:* Túl sokat szív.

Freud összerezzen; egy pillanatig habozik, de végül meglehetősen nyájasan válaszol.

FREUD Teljesen igaza van.

FLIESS, *ugyanabban a hangnemben:* Legalább a reggeli szivarokról le kellene mondania. Azok... szörnyűek.

Freud összehúzza a szemöldökét, habozik, majd végül visszateszi a szivart a tárcába, a tárcát pedig a zsebébe. Inkább udvariasságból teszi, mintsem valódi engedelmességből. Breuer szórakozott meglepetéssel figyeli a jelenetet.

BREUER, *Fliessnek:* Bravo! Hat éve próbálom meggyőzni őt, magának meg első próbálkozásra sikerül.

Fliess csak mosolyog, a beképzeltség legkisebb jelével. Freud, kissé irritáltan, Breuer felé fordul.

FREUD Nos? És ez a módszer?

BREUER A kezelés legelső hónapjaitól kezdve rájöttem, hogy a szuggesszió által kiváltotthoz hasonló állapotba hozza magát. Ebben a... önhipnózisban visszatérnek az emlékei, elmesél mindent, ami a segítségére lehet. Például azokat az eseményeket, amelyek egy hisztériás tünet megjelenését kísérték vagy kiváltották. Amikor felébred, emlékeztetem arra, amit mondott nekem, és a tünet megszűnik.

FREUD Soha nem tér vissza?

BREUER Néhány visszatért, de ez azért van, mert nem mondott el nekem mindent. Estefele feledékeny és fáradt. Sok türelemre van szükség.

Csend. A három férfi elgondolkodik.

A hintó egy villák szegélyezte széles úton halad végig.

Breuer tűnődve rágyújt egy aranyvégű cigarettára.

BREUER Ez adta az ötletet, hogy minden reggel visszatérjek, és magam hipnotizáljam őt. Megkérem, hogy összpontosítsa a gondolatait arra a tünetre, amelyet kiszemelt, és amelyre nem talált semmilyen okot.

FREUD Beszél?

BREUER Nagyon könnyen. Megtisztítja magát, kiszagolja a sötét sarkokban megbúvó rossz emlékeket. Tudod, hogyan hívja ezt? „Az agy kéményeinek kisöpréséül".

(Önelégülten nevet.)

A hintó egy nyitott kapun át belép egy parkba: pázsit, ligetek, dísztó; mögöttük egy csinos, földszintes villa. Háromlépcsős feljáró vezet a bejárati ajtóhoz.

BREUER Megérkeztünk.

9

Néhány pillanattal később.

A lépcsőfeljárón egy negyven év körüli nő várja őket, sötét ruhában, szigorú tartással. Nagyon szép nő lehetett, és még mindig az lenne, ha nem ülne ki az arcára ez a szigorúság és keménység.

Breuer megjelenik, felmegy a lépcsőn, és kezet csókol neki.

BREUER, *bemutatva őket:* Dr. Fliess, kiváló fül-orr-gégész szakorvos, aki hajlandó megvizsgálni a mi Cäciliénket.

Fliess kezet csókol Frau Körtnernek.

Dr. Freud, a legközelebbi barátom.

Freud enyhén meghajol, és megszorítja a felé nyújtott kezet.

FRAU KÖRTNER Jöjjenek be, uraim!

Egy nagy, világos szobába lépnek: nincs bútorzat. Jó ízlés, de némi puritanizmus uralkodik. Egy nagy kandalló, csupasz falak, egy kerek asztal, az asztal körül szép régi székek, de fából.

Ahogy belépnek Frau Körtner mögött, a nő megfordul a mögötte haladó Breuer felé.

(Fliess Breuer mögött van, Freud pedig a sort zárja.)

Cäcilie aggaszt engem. Ébren van, de azt állítja, nem tudja kinyitni a szemét.

BREUER, *mosolyogva:* Megígértem neki, hogy magam nyitom ki.

Fliess felé int.

Dr. Fliess lesz olyan kedves, és itt megvár minket. Hárman a beteg ágya körül túl sokan lennénk. Megvizsgálja majd, ha én már láttam. Gyere, Freud!

Belépnek a szomszédos szobába.

Cäcilie hálószobája.

Ugyanaz a szoba, amit az előző este láttunk. A zsalugáterek nyitva vannak.

Ez a szoba, amely sokkal kisebb, mint az imént elhagyott csarnok, bájos ízléssel (tizennyolcadik század) van berendezve. Egy elegáns, érzékeny fiatal nő szobája. Tükrök, fésülködőasztalok, füles fotelok. Könyvekkel teli polcok futnak körbe a szobában. Az ágy bevetve, fehér szőrmékkel letakarva.

Cäcilie teljesen fel van öltözve. Világos ruha. A haja nagy gonddal megcsinálva (szőke haj kontyba fogva). Egy díványon fekszik, két párna a feje alatt, takaró a lábán. Köt. De a szeme makacsul zárva van.

Ahogy belépnek, Breuer odasúgja Freudnak, egyfajta elragadtatással, amit alig próbál leplezni:

BREUER, *lassú halkan:* Gyönyörű.

Freud kemény, átható tekintettel néz a fiatal betegre. Nem válaszol: nyilvánvalóan Cäcilie szépsége nem érdekli őt.

Nagyon halvány mosoly érinti Cäcilie ajkát, mintha meghallotta volna a mondatot, noha nagyon halkan és tőle távol ejtették ki.

Breuer int Freudnak, hogy maradjon, ahol van, és odalép Cäciliéhez. A lány mosolya még kifejezőbbé válik.

CÄCILIE, *vidáman:* Jó reggelt, Doktor úr!

BREUER Meghallott?

CÄCILIE Felismertem a léptei hangját.

Breuer a beteg ágyánál áll. Az egész jelenet alatt gyengéd, szenvedélyes, de visszafogott hangon beszél hozzá. Kivételes gyengédségről tesz bizonyságot, mintha mélyen tudatában lenne a lány törékenységének.

Cäcilie a mutatóujja hegyével a szemére mutatva hozzáteszi:

Szegény mamámnak fel akart öltöztetni, de amint látja, megtartottam a szavamat. Most önnek kell megtartania az övét.

Kissé ugratós hangsúllyal:

Dr. Josef Breuer, adja vissza nekem a fényt!

Breuer lehajol. A hüvelykujját Cäcilie szemére helyezi. A lány kinyitja a szemhéját. A szeme – ahogy az előző napon láttuk – konvergens kancsalításban szenved.

Kissé felemelkedik, megfogja Breuer kezét, mindkét keze közé fogja, és a szeme felé húzza.

BREUER Mit csinál?

CÄCILIE Látni akarom a kezét. Csak a közeli dolgokat látom. Ez egy nagy, nagy kéz.

Egyfajta elfojtott kiáltással:

Hatalmas!

Elutasítja, messze eltolja magától. Köhögési roham. Breuer a fejére teszi a kezét, és a roham megszűnik.

A köhögéstől még mindig fojtott hangon:

Meg kell gyógyítania a szememet.

BREUER Ne féljen, Cäcilie! Meg fogjuk próbálni. Még a mai napon.

CÄCILIE Kisöpri az elmém kéményeit?

BREUER Természetesen.

CÄCILIE Akkor kéményseprésre fel!

Breuer int Freudnak, hogy közeledjen. Freud nehézkesen lépdel előre – látszik, hogy szándékosan csap zajt. A léptei hangja ellenére Cäcilie tudomást sem vesz a jelenlétéről.

Freud meghajol. Breuer int neki, hogy beszéljen.

FREUD Alázatos tiszteletem, kisasszony!

Cäcilie nem válaszol.

Én is orvos vagyok. A jóbarátom, Dr. Breuer volt olyan kedves, és megengedte, hogy elkísérjem.

A lány lerakja a kötését a dívány melletti kis asztalra, de a legnagyobb nehézségek árán: a konvergens kancsalítása megakadályozza abban, hogy pontosan bemérje a tárgyak helyét. A keze vakon tapogatózik körbe, hozzáér az asztalhoz, és elengedi a kötést, ami a földre esik.

Breuer sietve felveszi a kötést, és visszateszi az asztalra. Megfogja Cäcilie vakon tapogatózó kezét, és visszateszi a díványra.

CÄCILIE, *elragadtatva:* Felvette a kötésemet!

Cäcilie – továbbra is figyelmen kívül hagyva Freudot – mosolyog Breuerre anélkül, hogy látná őt.

Milyen kedves ön! Köszönöm.

Freud feszülten figyelve ugyanúgy nézi Breuert, mint Cäciliét. Tekintete az egyikről a másikra vándorol, mintha valami különös és mély köteléket fedezne fel közöttük.

BREUER Cäcilie, nem köszönt Dr. Freudnak.

CÄCILIE Van itt valaki?

BREUER Igen: az egyik barátom, akit be akartam mutatni önnek.

CÄCILIE, *feszélyezetten:* Ó!

(Szünet.)

Mi a neve?

FREUD, *hangos, tiszta hangon:* Sigmund Freud.

Cäcilie arca közönyös marad, válaszra vár.

BREUER, *szinte halkan:* Dr. Sigmund Freud.

CÄCILIE, *engedelmesen ismételve:* Dr. Sigmund Freud.

Nem túl nyájasan:

Bocsásson meg, Dr. Freud, siket vagyok és majdnem vak. *(Gyorsan és ridegen:)* Nem látom, miben lehetek az ön érdeklődésére.

BREUER, *melegen:* Cäcilie! Nem siket, hiszen hall engem.

CÄCILIE, *vállat vonva:* Természetesen hallom önt. És hallom a szegény anyámat is.

Szünet. Magában mosolyogva:

Az nem ugyanaz.

Breuer is mosolyog, alig leplezett elégedettséggel. Fölé hajol, és a mutatóujját a szeme közé teszi.

BREUER Nézze az ujjamat!

CÄCILIE Semmi mást nem látok.

BREUER El fog aludni.

Freud elmegy, hoz két széket, és közelebb húzza őket a díványhoz. Leül az egyikre, és végigméri Breuert. Breuer inkább beszél szerelmes férfiként, mint orvosként. Tekintélyét gyengédséggel mérsékli. Cäcilie nyugtalanul fészkelődik.

BREUER Aludjon el, kérem, most!

A lánynak nehezen megy az elalvás.

CÄCILIE Nincs egyedül. Ez zavar engem.

BREUER Ne aggódjon semmi miatt, Cäcilie! Aludjon!

A lány még mindig nyugtalan. A férfi ragaszkodik hozzá. Parancsolóan, mint egy olyan ember, aki tudja, hogy szeretik:

Tegye meg a kedvemért!

CÄCILIE Az ön kedvéért?

Behunyja a szemét, és mosolyog.

Freud összehúzza a szemöldökét. Ez a túl bensőséges kapcsolat az orvos és a betege között ...láthatóan elégedetlenséggel tölti el, de anélkül, hogy ez csökkentené azt az elragadtatott érdeklődést, amellyel a kísérletet követi.

Cäcilie már alszik, a szeme zárva. Békésen lélegzik.

A mellette lévő nagy szobában.

Fliess az asztalnál ül egy faszéken. Az asztal másik oldalán Frau Körtner ül, hasonlóan.

Mindketten merevek, szótlanok, szinte ellenségesek. Mindkettőjüknek kemények a vonásai, jóvágású arcuk, szörnyű szemük van.

Fliess-t láthatóan irritálja a várakozás. Bal kezével az asztalon dobol. Egy óra elüti az időt.

Összerezzennek és megfordulnak: déli tíz óra van.

Cäcilie hálószobájában.

Breuer elővette az óráját, és ellenőrzi az időt. Fogai között mormogja:

BREUER Itt az idő.

Cäcilie fölé hajol.

Cäcilie! Nyissa ki a szemét!

A lány kinyitja a szemét. Csend. Azután a férfi kérdezgeti:

A látásproblémái mikor jelentkeztek?

CÄCILIE Nem tudom.

Rekedtebb hangon beszél. Gesztusok és arcjáték nélkül.

Nagyon régen. Jönnek és mennek.

BREUER És a siketség?

CÄCILIE Ugyanaz a helyzet. Amikor rosszul látok, rosszul is hallok.

BREUER Mégiscsak volt egy kezdete.

CÄCILIE Igen.

BREUER Mikor?

Fölé hajolt, és vár.

CÄCILIE Adja a kezét! Hogy segítsen.

Breuer megfogja a kezét.

Egy nap arra ébredtem: süket voltam és félig vak.

BREUER És mi történt?

CÄCILIE Mikor?

BREUER Közvetlenül azelőtt.

CÄCILIE Semmi. Aludtam.

Erőfeszítést tesz. Talál egy emléket.

Ó, igen! Bevettem néhány altatót.

BREUER Miért?

A lány meglepettnek tűnik a kérdéstől.

CÄCILIE Feltételezem, mert nem tudtam aludni.

BREUER Mi akadályozta meg benne?

CÄCILIE Aludna ön az apja temetésének előestéjén?

BREUER Szóval a bajai a temetés napján jelentkeztek?

Rövid csend. Cäcilie megdöbbentnek tűnik.

CÄCILIE Jó ég!... Igen.

BREUER Elment a templomba?

CÄCILIE Nem.

BREUER És a temetőbe?

CÄCILIE Nem tudtam.

BREUER El akart menni?

CÄCILIE, *türelmetlenül:* Mondtam már, az apámat temették!

BREUER De nem ment el?

CÄCILIE Mert megakadályoztak benne.

BREUER Mi?

CÄCILIE... Az... Az... *(Kétségbeesett hangon:)* Már semmit sem láttam.

BREUER Mi történt az előző este?

CÄCILIE Semmi. Kedd volt. A koporsó mellett maradtam.

BREUER És hétfőn?

CÄCILIE Az az a nap, amikor visszahozták a holttestét.

BREUER, *meglepődve:* Hétfőn? Biztosan téved, Cäcilie: az embereket nem temetik el ilyen gyorsan.

CÄCILIE, *makacsul:* Hétfőn hozták vissza nekünk a holttestét.

BREUER Kérlek, gyermekem, próbálj meg megint emlékezni! Hétfőn az apád gutaütést kap az utca közepén, és a holttestét hazahozzák; kedden már a koporsójában van, szerdán pedig eltemetik.

Cäcilie halkan sír. Könnyek gördülnek le az arcán. Breuer mélyen megrendültnek tűnik.

Válaszolj, Cäcilie! Ne sírj!

Látható izgalomban:

Ne sírj! Ne sírj!

Egy könnycsepp Cäcilie arcán maradt. Breuer kinyújtja a kezét, és a mutatóujja hegyével letörli a könnyet.

Freud nyugtalanul figyeli Breuert, majd gyorsan elfordítja a tekintetét, és visszatér Cäciliéhez.

A lány némileg megnyugszik, ahogy érzi Breuer ujjának gyengéd érintését az arcán. Hirtelen mondja, de intonáció nélkül:

CÄCILIE Nem hétfőn halt meg. Szombatról vasárnapra virradó éjszaka kapott gutaütést.

BREUER, *elképedve:* Tessék?

Kifejező kacsintás Breuertől Freud felé.

Ezt sosem mondtad nekem.

Cäcilie kezei újra remegni kezdenek. Behunyja a szemét.

CÄCILIE Már nem emlékeztem rá.

Breuer a sajátjába veszi az egyik kezét, és megszorítja, miközben kérdezi:

BREUER Mi történt szombat és hétfő között? Mi lett a holttesttel?

CÄCILIE Megtartották.

BREUER Hol?

CÄCILIE A kórházban.

Nem válaszol. Freud fölé hajolt: sóváran figyeli.

BREUER Miért?

CÄCILIE Mert anyám nem volt Bécsben.

BREUER Hol volt?

CÄCILIE Grazban. A bátyjánál.

BREUER És te?

CÄCILIE Otthon. Teljesen egyedül.

Csak a fejét és a párnát látjuk. Megismétli:

Teljesen egyedül.

Kinyitja a szemét, feláll. Ugyanaz a szoba, de a függönyök be vannak húzva. Egy éjjeli lámpa ég.

10

Freud és Breuer eltűntek, a székek, amelyeken ültek, visszakerültek a megszokott helyükre. Cäcilie, akit most teljes egészében látunk, szemei normálisak: a konvergens kancsalítás teljesen eltűnt. Hálóingben van. Sietve elvesz egy köntöst, magára ölti, megköti azövét, felvesz egy papucsot, és kézbe veszi a lámpát.

CÄCILIE HANGJA, *félről:* Éjfél elmúlt. Azt hittem, be fogják törni az ajtót.

Az egész jelenetet teljes realizmussal forgatták (pontosan úgy, mint az előző jeleneteket). Csupán Cäcilie és Breuer képkereten kívüli hangját halljuk. Semmi más hangot.

Odalép a szobája ajtajához, kinyitja, átmegy az előszobába, és az utcai ajtóhoz lép. Mintha hallgatózna.

BREUER HANGJA, *félről:* Kicsoda?

A bejárati lépcsőn. Holdfény. Két rendőr kopogtat a zsalugátereken.

Most látjuk Cäciliét az ajtó másik oldalán, amint sietve húzza el a reteszelt zárakat, majd kinyitja az ajtót, azután a zsalugátereket.

CÄCILIE Hogy érti?

BREUER Ki kopogtatott?

CÄCILIE HANGJA, *félről:* Orvosok.

Ahogy kinyílnak, a zsalugáterek két urat tárnak elénk – szőrmebéléses kabátban, lebegő szakállal –, akik lenyűgöző udvariassággal meghajolnak, kezükben tartva cilinderüket.

CÄCILIE HANGJA, *félről:* Azért jöttek, hogy figyelmeztessenek.

Cäcilie hallgatja őket beszólni (az ajkuk mozog, de semmi hang nem jön ki a szájukból); a szeme tágra nyílik, a kezét a szája elé teszi, és megtántorodik.

Az urak előrelendülnek, hogy megakadályozzák az elesését, és gyengéden egy nyitott, kétlovas hintóhoz vezetik.

Ezt az egész jelenetet a színészek túlzások nélkül játsszák, de mégis kissé mesterkéltnek és ódivatúnak kell tűnnie.

Beül a hátsó ülésre, a két orvos az első ülésre, cilinderük a térdükön. A kocsis megkorbácsolja a két lovat, amelyek teljes sebességgel elindulnak.

Itt sem szabad semminek sem szigorúan véve hamisnak tűnnie, de a jelenet realizmusában mégis valaminek baljósnak, kísértetiesnek (unheimlich) kell hatnia: például annak a ténynek, hogy ez a gyönyörű szőke lány, kócos hajjal, köntösben és hálóingben ül a két szakállas emberrel szemben; annak a ténynek is, hogy a lovak teljes sebességgel indulnak el (ami bizonyos értelemben normális, figyelembe véve, hogy sürgős esetről van szó, de mégis zavaró hatást válthat ki, mintha csak egy kocsiverseny kezdete lenne).

Cäcilie hátravetve, némán, gyönyörű, sápadt és tragikus.

FREUD HANGJA, *félről:* Orvosok?

A kép szó szerint felrobban, és visszatérünk a hálószobába. Freud beszél:

Rendszerint hordárokat vagy ápolókat küldenek.

Cäcilie kinyitott szemmel mintha meg sem hallaná őt.

Breuer elengedi Cäcilie kezét, és egy hirtelen, szinte erőszakos mozdulattal – ami ellentétben áll a megszokott viselkedésével – hallgatásra inti Freudot. Az utóbbi, megszeppenve, nem erősködik tovább.

Breuer újra megfogja Cäcilie kezét.

BREUER, *gyengéden:* Folytassa, gyermekem, folytassa!

CÄCILIE Éjfél után érkeztünk meg a kórházba.

Egy folyosó. A falakon mitológiai jeleneteket ábrázoló freskók: Vénusz születése a habokból (Botticelli festménye ihlette), Danaé és az aranyeső (Tiziano ihlette), A tavasz (Botticelli). Jobbra és balra gipszszobrok (félmeztelen nők tartják a mennyezetet).

Ajtók (kicsik, de pazarok, szép faragott tölgyfa, sárgaréz kilincsek). Minden ajtó felett egy tábla: Szemészeti Osztály, Neurológiai Osztály, stb. stb.

Semmi hang, kivéve egy bécsi keringőt játszó zenekarét.

CÄCILIE Zenéltek a betegeknek.

Cäcilie a két orvos között, akik visszatették a cilinderüket a fejükre, sietve halad a folyosón.

Emlékszem! Volt egy lyuk a szőnyegen, majdnem felbuktam benne.

Látjuk, hogy a padló piros szőnyeggel van borítva. A szőnyeg piszkos és néhol elkopott. Cäcilie jobb papucsa beleakad a foszlott anyagba egy lyuk szélén. Megbotlik, a mezítlábas lába kicsúszik a papucsból. Visszanyeri az egyensúlyát. Az egyik orvos letérdel, és odanyújtja neki a papucsot. A zene felerősödik és közönségessé válik.

Nem bírtam elviselni!

BREUER HANGJA, *félről:* Mit?

CÄCILIE A zenét.

(Élesen:) Nem játszanak keringőket, amikor az emberek halottak.

Hirtelen kinyílik egy ajtó a jobbján.

A két orvos az ajtó jobb és bal oldalára áll, és meghajlással invitálják be. Belép egy selyemmel borított falú kis szobába.

Freskó az (alacsony) mennyezeten, amely Michelangelo prófétanőit ábrázolja (Szixtusz-kápolna). Alakjaik egy csillár (üveg, gázvilágítású) köré csoportosulnak. A zene felerősödik. A szoba négy sarkában egy-egy fej nélküli görög-római szobor.

CÄCILIE Bementünk. Egy magánszoba volt. Szobrok mindenhol. Az ápolónők reszkettek, libabőrösek voltak.

Az ágy körül látjuk, eltakarva annak lakóját, a rövid hálóingbe öltözött nőket, akikre sietve ápolónői tunicát dobztak, amit meg sem próbáltak begombolni. Erősen ki vannak sminkelve, de kemény, szigorú az arcuk és hátrafogott a hajuk.

BREUER, *ámultan:* Libabőrösek? Miért?

CÄCILIE Késő volt, biztosan kiverték őket az ágyból, mint engem. Hálóinget viseltek a tunicájuk alatt.

Az egyik ápolónő megfordul, és Cäcilie felé indul.

Képtelenség.

Hálóinget visel. Cäcilie felé jön, és megmutatja neki az ágyat.

CÄCILIE Képtelenség. Látok egyet, aki egyáltalán nem viselt tunicát.

Beállítás Cäciliéről, aki csodálkozva néz a (láthatatlan) ápolónőre.

Az emlékezetem bizonyára megcsal.

Az ápolónő újra megjelenik, rendesen begombolt tunicában. Szigorú arc smink nélkül, ápolónői főkötő.

Kézen fogta Cäciliét, és az ágy felé vezeti.

CÄCILIE HANGJA, *félről, teljesen megváltozva, kissé közönségesen:* Gyerünk most, drágáim, takarodó!

BREUER, *elképedve:* Tessék?

CÄCILIE Ezt mondta.

A nők hátráljanak az ágytól. Ez egy vaságy, olyan, mint amilyeneket az első részben a neurológiai osztályon láttunk.

Egy férfi – eleinte csak a lábát és a nadrágja alját látjuk. Tekintetünk felfelé halad a lábán. Esti öltözékben van, kitüntetésekkel. A feje nem látható.

Láttam az apámat egy kórházi ágyon. Mindenki által elhagyatva. Mint egy kutyát.

(Nyugodtan:)

Halálfeje volt.

Még mindig nem látjuk a fejét.

BREUER Halálfeje?

CÄCILIE Igen. Mint a csontvázaknak. Biztosan maszk volt. A halottakra teszik őket a kórházakban, nem igaz?

BREUER Fájdalmas lehetett az ön számára.

CÄCILIE, *még mindig nyugodtan:* Nagyon fájdalmas.

Cäcilie könnyek között térdel a halott ágyánál. Megfogja a halott ember kezét, és az arcához préseli.

CÄCILIE, *derűsen:* Hogy ne lássam többé, rádobtam magam a kezére.

Hirtelen szenvedéllyel:

Csak az ujjait láttam, azokat a nagy ujjait, amelyeket úgy szerettem.

Elhalmozza csókokkal. Szenvedélyesen nézi a kéz hüvelykujját, közelről.

Szembebeállításban látjuk őt, közeli képen. Az ujjára néz, és a szeme, amellyel a hüvelykujjára fókuszál – amelyet a szájához és az orrához présel –, újra létrehozza a korábbi kancsalítást.

11

A hálószobában.

Cäcilie kinyújtózva fekszik az ágyon (konvergens kancsalítással). Freud és Breuer. Sokatmondó kacsintás Breuertől Freud felé, ami azt jelenti: „Na, most értünk oda!”

BREUER Szóval a következő napokon megint látta a halálfejet?

CÄCILIE Igen. Amikor a koporsónál virrasztottam. És a temetés reggelén, amikor felébredtem.

BREUER És valahányszor látta, mindig újra az apja kezére gondolt, és azt képzelte, hogy egészen közelről nézi.

Cäcilie megint behunyta a szemét.

CÄCILIE Igen. Emlékszem... A temetés napján riadtan ébredtem. Láttam a halálfejet. Épp felettem. És azon nyomban kancsalítani kezdtem. És azóta nem láttam semmit, csak egészen közelről.

BREUER, *gyengéden:* És ez minden, Cäcilie, ez minden. A szellemi kéménysepresnek vége. Ahogy egy bizonyos távolságból meglátta a halálfejet, mindkét szemével kancsalítani kezdett, ahogyan az ember valamit egészen közelről néz.

CÄCILIE Igen. Hogy védekezzem.

BREUER, *gyengéden:* Vége van, Cäcilie! Mindennek vége. Ki fogja nyitni a szemét, és visszakapja azt az egészséges látást, amit a régi szép időkben élvezett.

A lány nyugtalanul fészkelődik.

Nyissa ki a szemét: soha többé nem fog kancsalítani!

Cäcilie kinyitja a szemét. A konvergens kancsalítás változatlan marad.

Bosszúsan, de szinte halkan mormogva:

Ó!

Türelmetlen mozdulatot tesz, és Freud felé fordul, egyszerre zavartan és némi agresszióval.

Olyan, mint valaki, aki most szúrta el a bűvészmutatványt.

BREUER, *suttogva:* A siker nem automatikus. Sok türelemre van szükség.

Freud nem válaszol.

Zavarodottnak tűnik, és elmerül a saját gondolataiban.

Ébresztem őt.

Freud összerezzen.

FREUD Engedje meg, hogy feltegyek neki néhány kérdést!

BREUER, *vonakodva:* Semmi mást nem fog kiszedni belőle. Ráadásul ezek az ülések fárasztóak. Nem szabad túlterhelnünk.

Freud felé fordul, aki láthatóan teljesen el van ragadtatva. Breuer egy pillanatig nézi őt, és úgy tűnik, megérti a jelentőséget, amit Freud tulajdonít ennek a kikérdezésnek.

Dacos beletörődés gesztusával:

Nagyon jól van! Legyen rövid!

Freud, anélkül, hogy elhagyná a székét, a beteg fölé hajol.

FREUD, *a beteg felé hajolva, a félelemtől elcsukló hangon:* Cäcilie!

A lány mintha meg sem hallaná.

Hangosabban:

Cäcilie!

Szünet. Némi csalódottsággal hátradől a székén. Breuer burkolt elégedettséggel mosolyog.

BREUER Csak engem hall, mondtam már.

Freud újra reményt kap, és égő szemekkel Breuer felé fordul.

FREUD Kérje meg, hogy figyeljen rám! És válaszoljon nekem!

BREUER, *visszanyerve a tekintélyét:* Freud, maga soha nem gyakorolta ezt a módszert, és nem ismeri a beteget... Nagy kockázatot vállalunk.

Csend.

FREUD, *türelmetlenül:* Óvatos leszek.

BREUER Mondja el a kérdéseit, felteszem őket én magam!

FREUD Engedje meg, hogy én csináljam, könyörgöm! Közvetlen kapcsolatot szeretnék.

Breuer Cäcilie fölé hajol. Egyszerre hízelgőn és parancsolóan:

BREUER Cäcilie, a barátom, Dr. Freud kérdezni fogja önt.

CÄCILIE Tudja, hogy nem fogom hallani őt.

BREUER, *rámenősen:* Hallani fogja őt, Cäcilie. Kérem, hogy hallja őt! És válaszolni fog neki.

CÄCILIE Nagyon jól van.

Breuer hátradől, és int Freudnak, hogy kezdje.

Freud előrehajol.

Breuer szinte rosszindulatúan szemléli a jelenetet. Érezzük, hogy feszülten figyeli Freudot, készen állva arra, hogy a legkisebb hibánál közbelépjen.

FREUD Cäcilie, mesélje el nekem újra annak a szombatról vasárnapra virradó éjszakának a történetét! Próbáljon meg nagyon emlékezni! Kopogtak, és maga odament, hogy kinyissa az ajtót.

Újra látjuk Cäciliét a köntösében a bereteszelt bejárati ajtó előtt.

Cäcilie kireteszeli az ajtót, és felkészül a zsalugáterek kinyitására, ahogy korábban láttuk.

FREUD HANGJA, *félről:* Kinyitotta az ajtót, és mit látott?

De abban a pillanatban, amikor visszatolni készül a zsalugátereket, és következésképpen meglátná a látogatóit, Freud hangja mozdulatlanná dermeszti:

Nem orvosokat, Cäcilie! Határozottan nem orvosokat! A szolgálatos orvosok egyetlen pillanatra sem hagyják el a kórházat.

Szóval kiket?

Hirtelen:

Nem rendőröket?

Cäcilie hirtelen mozdulattal kinyitja a zsalugátereket: a két rendőr, akit korábban megpillantottunk, ott áll az ajtó előtt.

Feszélyezettnek tűnnek, de durvák és mentesek minden udvariasságtól.

Válaszoljon, Cäcilie! Válaszoljon!

Ijesztően beszélnek, de udvariassági erőfeszítéssel. Cäcilie hallgatja őket, sápadtan a szorongástól és a bánattól.

Elfordul és elmegy, nyitva hagyva az üvegajtót.

CÄCILIE HANGJA, *félről:* Nem tudom. Nem emlékszem.

A rendőrök a lépcsőfeljárón maradnak.

FREUD HANGJA, *félről:* Az orvosok adtak volna időt magának, hogy felöltözzön.

Cäcilie kosztümben tér vissza, teljesen felöltözve, de kalap nélkül. Haragos felháborodással néz a rendőrökre, és kimegy; azok követik őt.

CÄCILIE HANGJA, *félről:* Én... én felöltöztem.

FREUD Egy hintó várta magát?

CÄCILIE Igen. Egy kétlovas.

FREUD Egész Bécsben nincs olyan orvos, akinek kétlovas hintója lenne.

Egy kocsi vár a kertben. De ez egy közönséges rabomobil („Rab-Mária"). Kétlovas, természetesen.

Mielőtt beszállna, Cäcilie visszahőköl; majd beszáll, büszkén követve a két rendőrtől.

CÄCILIE HANGJA, *félről:* Ó, Istenem! *(Kétségbeesetten sóhajt.)*

Újra a hálószobában találjuk magunkat.

Breuer Freud vállára teszi a kezét, és visszahúzza őt.

BREUER Fárasztja őt! Csupán néhány jelentéktelen ellentmondás miatt nem fogja...

FREUD, *felháborodottan:* Jelentéktelen?!

BREUER, *ellentmondást nem tűrően:* Néha előfordul, hogy ellentmond magának. Ennek nincs semmi jelentősége. Jobban ismerem őt, mint maga.

Olyan ember féltékeny haragjával néz Freudra, aki szerelmes.

Freud, megszeppenve, nagy vonakodással hallgat. Breuer Cäcilie fölé hajol, hogy felébressze.

Cäcilie!

Cäcilie hirtelen kapálózni kezd, a keze remeg, az arca eltorzul.

CÄCILIE, *dühödten:* Hagyjon békén! Hagyjon békén! Megsértett engem!

Dühös pillantás Breuertől Freud felé: „Látja, mit tett?!"

Freud, aki szintén a beteg fölé hajol, egyáltalán nem figyel erre.

De Cäcilie folytatja, és Breuer, elképedve, feladja az ébresztési kísérletet.

Apám halott volt, maga meg bekényszerített egy rabomobilba, mint egy közönséges tolvajt!

Hazudik! Az apám a Birodalom támasza, kifogástalan erkölcsű ember; maga a Császár gratulált neki!

Sötét utca.

Egy ház – a zsalugáterek hermetikusan zárva. Piros lámpa az ajtó felett.

Az ajtó nyitva. A járdán két rendőr áll őrt.

A rabomobil megáll az ajtó előtt, Cäcilie kiszáll, mereven és büszkén, a szeme szikrázik.

CÄCILIE Az utcán érte a csapás, miközben a dolgát intézte; a túlmunka ölte meg! A túlmunka.

A kórházba megyek, hogy azonosítsam az apám holttestét. A kórházba, mondom magának, a kórházba!

Bemegy. Ez egy kupi. Jobbra egy nagy kapualj egy tágas, üres szobába vezet: a kupi fogadótermébe.

Középen kerek dívány. Tükrök minden falon; egy hegedűs és egy zongorista áll egy dobogón, a terem túlsó végében, és halkan egy bécsi keringőt játszanak.

Rendőrök ülnek egy asztalnál, a ház konyakját isszák és őket hallgatják.

A rendőrök megmutatják neki az utat: felmegy egy lépcsőn, és követ egy folyosót.

A lépcső és a folyosó ugyanazzal az anyaggal van szőnyegezve, mint ami az első beszámolóban a kórházi folyosót borította.

FREUD HANGJA, *félről:* Zene egy kórházban? Zene éjfél után?

De a szőnyeg sokkal piszkosabb. Lyukak, foltok, gyűrődések.

CÄCILIE A földszinti fogadóteremben játszottak. Hogy megsértsék az apámat.

A falakat meztelen nőket ábrázoló, durván kivitelezett festmények borítják.

Ajtók jobbra és balra. Táblákkal, mint az első beszámolóban. De ezekre a táblákra nevek vannak írva: Lily – Daisy – Concha – Francette (egy név minden ajtón).

Minden csendes, de halljuk a bécsi keringőt, amit olyan jól játszanak, ahogy az elvárható (ami nem túl jól) a hamis zongorától és a nyikorgó hegedűtől, amit kísér.

Cäcilie, aki egyenesen előre menetel, mintha semmit sem látna, hirtelen elhalad egy nyitott ajtó előtt.

A küszöbön egy szőke nő áll mozdulatlanul, aki hasonlít rá. Azt a hálóinget és köntöst viseli, amit Cäcilie viselt az első beszámolóban.

Amikor Cäcilie elhalad előtte, a nő grimaszt vág, felfedve egy fogatlan szájat.

FREUD HANGJA, *félről:* Meséljen az ápolónőkről!

Cäcilie megbotlik (mint az első beszámolóban), de a sokktól. Kicsit odébb a két őt kísérő rendőr beviszi egy alacsony mennyezetű kis szobába (az egyik örömlány hálószobájába).

CÄCILIE HANGJA, *félről, hevesen:* Kufárok voltak!

BREUER HANGJA, *félről:* Cäcilie!

A kép felrobban. Újra Cäcilie szobájában találjuk magunkat Breuerrel és Freud-dal.

Breuer megrendültnek tűnik.

BREUER Cäcilie! Gyermekem! Én... drága gyermekem! Nem lehet...

Ezúttal Freud az, aki a vállára teszi a kezét, hogy elhallgattassa.

Freud megszeppent, könyörgő kifejezést visel. Breuer, sápadtan és idegesen, hátradől.

CÄCILIE Hatan voltak az ágya lábánál, meg néhány rendőr.

Hirtelen újra az örömlány hálószobájában találjuk magunkat.

Gyűlöltem őket.

Nők az ágy körül. Ugyanazok, akiket az első beszámolóban ápolónőnek öltözve láttunk.

Mindegyikük Cäcilie-éhez hasonló köntöst viselt, amit arra a hálóingre kaptak rá, mint amilyet ő viselt az első beszámolóban. Kivéve egyet, a hatodikat, aki egyszerűen egy átlátszó hálóinget visel, csupasz karral.

Egyetlen szó nélkül néznek Cäciliére, de agresszív, rosszindulatú kifejezéssel. Cäcilie nézi őket: megvető dac.

Hirtelen megpillantja a hálóinges lányt.

CÄCILIE Láttam azt, aki megölte őt.

A lány – egy nagy, molett szőkeség, hatalmas keblekkel és csupasz, molett karokkal, amelyek kiállnak a hálóingéből – Herr Körtner némileg közönséges ízlésének élő bizonyítéka.

Rendes körülmények között vidámnak és gondtalannak kell lennie. Ebben a pillanatban nagyon aggódik. Egy egyenruhás és egy civil ruhás rendőr áll az oldalán.

FREUD HANGJA, *félről:* Hogyan ölte meg?

A lány kerülje Cäcilie tekintetét, de az utóbbié egyfajta kétségbeesett lenyűgözöttséggel falja őt.

CÄCILIE HANGJA, *félről:* Hogyan? Hogyan? Azt hiszi, tudom, mit csinálnak azok a nők?!

(Különös hangszínben – szinte féltékenyen:)

A karjaiban halt meg.

A civil ruhás rendőr előrelép. A nők hátrálnak. Most már látjuk a testet az ágyon, derékig. Meztelen. Valaki egy takarót dobott a hasára, épp eltakarva a nemi szervét.

A bécsi zene hátterében a rendőr beszél, és halljuk a hangját.

RENDŐR, *hangosan:* Fräulein Körtner, felismeri az apját?

Cäcilie, nagyon sápadtan, az ágyhoz lép. Nem mer az apja arcára nézni. Csend.

Azután rákényszeríti magát, hogy rágondoljon, és vele együtt felfedezzük egy ötven év körüli férfi arcát, aki jóvágású lehetett (szőke bajusz és szakáll, ősz tincsekkel), de akit eltorzít egy merev és szinte pikáns grimasz.

A szája félig nyitva és lefelé görbül, és két aranyfogat látunk. Rúzs nyomai – nagyon jól láthatóan – az arcán és a kopasz homlokán a még mindig kipirult ábrázatnak nevetséges, de baljós jelleget adnak.

Cäcilie az összeomlás szélén állónak tűnik.

CÄCILIE HANGJA, *félről:* Felismertem! Felismertem! Rúzs volt az arcán...

Hirtelen összeomlik, térdre esik, megfogja az apja kezét, megcsókolja, egészen közelről nézi a hüvelykujját, és kancsalítani kezd, mint az előző jelenetben.

Megfogtam a kezét, azt a nagy kezét, amit szerettem, és csak azt láttam, csak arra emlékeztem.

A erős kezeivel megfogott és felemelt a földről.

Zokog, a feje az apja kezére hajol.

A kezei...

A kezei...

Még mindig a tehetetlen kéz fölé hajol.

BREUER HANGJA, *félről:* És ez elég! Cäcilie! Ébredjen fel! Ébredjen fel!

(A hang felerősödik:)

Ébredjen fel, akarom!

A látomás felrobban. Újra a hálószobában találjuk magunkat.

Freud és Breuer a kimerült Cäcilie ágyánál vannak, aki behunyt szemmel fekszik terülten.

CÄCILIE, *normalis hangon:* Ébren vagyok, Doktor úr. De milyen fáradt vagyok!

Breuer kissé habozik, majd szinte szégyenkezve, kerülve Freud tekintetét:

BREUER Mit mondtam magnak?

BREUER Semmit.

Freud szinte magán kívül van a dühtől.

FREUD Cäcilie!

CÄCILIE Igen?

Breuer dühösnek és rémültnek tűnik, de belenyugodott a elkerülhetetlenbe.

FREUD Most már hall engem?

CÄCILIE, *szórakozottan, de cseppet sem meglepődve:* Nos, nos! Igen.

FREUD Azt mondta nekünk, hogy az apja egy kupiban halt meg.

Cäcilie kiegyenesedik az ágyban. Kinyitja a szemét: a szemei normálisak.

CÄCILIE, *hevesen:* Menjen innen!

FREUD Lát engem, Cäcilie.

Cäcilie a szemébe néz.

CÄCILIE, *hidegen és keményen:* Igen. És hallom is. Hagyja el a házat!

Freud nem tűnik különösebben megindultnak. Feláll, és indulni készül, miközben nagyon gyengéden mondja neki:

FREUD Maga meggyógyult, Cäcilie.

CÄCILIE, *egyfajta dühvel:* Meggyógyultam?! Ha! Ha! Ha! Meggyógyultam!

Köhögési roham rázza meg; előregörnyed a díványon.

Breuer – aki állva figyeli a jelenetet (ő is felállt), és erős kezeivel szorítja annak a széknek a támláját, amin ült – Freud felé fordul, és rosszhiszeműséggel teli tekintélytelenséggel mondja neki:

BREUER Jobb lesz, ha visszahúzódik. Megpróbálom ezt elsimítani.

Úgy tűnik, egyszerre próbálja elítélni Freudot a beavatkozásáért, miközben udvariasságból igyekszik elrejteni előle ezt az elítélést.

(Cäcilie köhögése félről.)

FREUD, *kissé csípősen:* Mit kell ezen elsimítani? A tünet megszűnt.

BREUER, *felháborodottan:* És az a köhögés, hallja?!

(Szünet.)

Kérem, hagyjon magunkra!

Freud, megbántva, meghajol és az ajtóhoz lép. Ahogy távozik, még hallja Breuer gyengéd suttogását.

BREUER HANGJA, *félről:* Cäcilie! Kérem, nyugodjon meg!

Ahogy becsukja maga mögött az ajtót, Freud a távolból látja, ahogy Breuer Cäcilie fölé hajol, aki még mindig köhög. A kezét a lány homlokára tette; érezzük, hogy Cäcilie erre a gyengéd nyomásra némileg megnyugszik.

Freud újra az előszobában találja magát: az anya és Fliess még mindig egymással szemben ülnek; Fliess az asztalon dobol.

Leül Fliess mellé, aki megkönnyebbülten néz rá. A kölcsönös megértés mosolyát váltják ki egymással.

FREUD Hamarosan maga következik.

Fliess lehajol, felveszi gégeészeti műszereit (egy kis fekete bőröndöt), és az asztalra készül tenni. Cäcilie anyja egy parancsoló mozdulattal visszatartja.

FRAU KÖRTNER Engedje meg!

Frau Körtner előtt az asztalon egy kis kerek tányéralátét volt. Átcsúsztatja Fliesshez, aki megérti, és a kis alátétre helyezi a táskáját.

A hálószoba ajtaja szélesre tárul, és Breuer jön ki, bosszúsan és zaklatottan. Frau Körtner felé fordul, és nagy tisztelettel, de ellentmondást nem tűrően beszél hozzá.

BREUER Cäcilie nagyon ideges ma reggel. Maga az egyetlen ember, aki meg tudná nyugtatni. Vele kell maradnia. Egyetlen pillanatra se hagyja magára! Késő délután visszajövök.

Fliess felé fordul.

(Fliessnek:) Sajnálom, kedves Fliess, de olyan állapotban van, hogy nem lenne képes megvizsgálni.

Erőltetett vidámsággal:

Egy másik alkalomra kell halasztanunk.

Fliess bólogat válaszul, de anélkül, hogy leplezné a bosszúságát.

Mindenki feláll. Breuer egy pillanatig habozik, majd félrehúzza az anyát.

Rövid párbeszédük alatt – amit nem hallunk – Fliess és Freud vált néhány szót.

FLIESS A tünet?

FREUD Lát és hall.

FLIESS Akkor a módszer jó.

FREUD Igen. De végig kell vinni.

12

A bérkocsi.

A három férfi beszáll és csendben leül. A kocsi elindul. Breuer és Freud egymás mellett ülnek. Fliess velük szemben foglal helyet. Szünet.

Breuer kelletlenül szólítja meg Freudot. Érezzük, hogy elégedetlen, de az orvosi és tudósi kötelességtudata arra kötelezi, hogy megszólaljon.

BREUER Frau Körtner igazolta a hipotézisét, Freud. Cäcilie apja egy kupiban halt meg. A rendőrségnek volt az a megbocsáthatatlan tuskósága, hogy elvitte oda a lányt, hogy azonosítsa őt.

Freud szeme felragyog, de nem válaszol.

Fliess nagyon érdekeltnek tűnik.

FLIESS És azután?

BREUER Ennyi az egész. Azóta a teste megtagadja a látást és a hallást. Aggódom. Kíváncsi vagyok, igazunk volt-e, hogy megérintettük ezt a bizonyos húrt.

FLIESS Nem tűntek el a tünetek?

BREUER De mi lesz később? Mi van, ha visszatérnek? Vagy újak jelennek meg?

Tárgyilagos hangnemben, de valójában azért, hogy nyugtalanítsa Freudot:

Több alkalommal is megpróbált öngyilkos lenni.

FREUD A szellemi kéményseprést módszeresen kell elvégezni. Minél több a korom, annál többet kell söpörnünk.

BREUER Nem ilyen brutalitással!

FREUD Ellenállt nekünk.

(Fliessnek:) Már arra sem emlékezett, hogy látta a holttestet. Két menetnyi kikérdezésbe telt, mire az emlék újra a felszínre tört.

BREUER Egy tizenkilenc éves lány meztelenül, holtan és örömlányokkal körülvéve találja az apját! Ha maga szerint ez a helyzet nem hordozza magában a pszichés trauma minden körülményét...

FREUD A traumáét, azt elfogadom. De miért felejti el?

BREUER Hány baleseti sérült felejti el a balesete körülményeit!

FREUD Elfelejtik őket, de nem torzítják el.

(Fliessnek:) Elrejtette maga elől az igazságot. A két szemes kancsalítás azért volt, hogy ne lássa többé azt a bemocskolt testet, azokat a könnyűvérű hölgyeket; a pszichés siketség pedig azért, hogy ne hallja többé a keringőt játszó hegedűt. Ő... elfojtotta az emlékét; és a teste a bűntársa volt.

BREUER Nagyon jó. „Elfojtotta", ahogy maga mondja. Ez azt jelenti, hogy több volt, mint amit el tudott viselni.

FREUD Kétségkívül.

BREUER Helyes volt-e erőszakkal visszahozni neki?

FREUD Ez a maga módszere.

BREUER Nem. Megtagadom, hogy erőszakot tegyek a lelkén! És a magam részéről jogosnak tartom, hogy egy húszéves gyermek

tisztelni akarja az apját, és mindent megtesz azért, hogy elfelejtse ezt a szégyenletes halált. Tudni akarja, mit gondolok valójában? Csodálom őt.

FREUD Csodálja, amennyire csak tetszik, de gyógyítsuk meg: ez az elsődleges kötelességünk.

BREUER És maga azt hiszi, hogy meggyógyítja, ha ilyen szörnyű megaláztatást mér rá? Csak ártott neki.

FREUD Breuer!

Hatalmas erőfeszítést tesz az önuralkodásra.

Az Ön módszere zseniális: az igazság által gyógyít! De akkor engednünk kell, hogy beáramoljon a teljes fény. Nem szabad könyörületet ismernünk.

BREUER Megbántam, hogy magammal vittem. Maga mindent eltorzít: a célt és az eléréséhez szükséges eszközöket is. Én hagytam, hogy gyengéd, meggyőző erők hassanak, maga pedig egyszerűen tiszta erőből kalapál.

Freud még a dühét is elfelejti: egyenesen előre néz, feszülten; érezzük, hogy kínkeservesen bogozza ki gondolatai hálóját, és mégis megpillant egy új igazságot.

FREUD Gyengéd erők... mire jók azok? Semmi sem gyengéd Cäcilie-vel. Semmi sem gyengéd...

BREUER Maga semmit sem tud erről!

(Személyesebb hangnemben, mint szeretné:)

A magam részéről én nagyon is jól ismerem a gyengédségét.

Breuer hangneme megdöbbenti Freudot. Keményen válaszol:

FREUD, *döbbenten:* A sajátját ismeri olyan jól! A sajátját találja meg benne!

Aztán visszatér a gondolataihoz:

Cäcilie egy csatatér. Harc folyik benne, harc folyik éjjel és nappal...

Anélkül beszél, hogy bárkire ránézne.

Az volt az érzésem... amikor hallgattam őt...

Hirtelen megvilágosodással:

Breuer, nem az apját védi, hanem saját magát.

Breuer elképedt felháborodással hallgatja.

BREUER, *hangosan:* Micsoda?!

FREUD Azok a felöltözetlen nők... az a meztelen férfi... azok az pikáns festmények... Breuer, ő izgalomba jött.

Ahogy beszél, egy láthatatlan zenekar (nagyszámú zenész, akik tehetséggel játszanak) rázendít a kupiból való keringőre.

BREUER Izgalomba? Testileg? Amikor megmutatták neki az apja holttestét? Izgalomba jött a szerelemnek attól a visszataszító karikatúrájától?!

Nevetni kezd:

Freud, én már nem ismerek magára! Az én szememben maga volt a legszigorúbb ember, akit valaha ismertem. Puritánabb egy lelkésznél. Még emlékszem arra a napra, amikor teljes sebességgel beugrott a kocsimba, hogy elmeneküljön egy könnyűvérű hölgy karmai közül. És most azt állítja, hogy egy fiatal szűz megtapasztalhatja a bűn szexuális vonzerejét?!

Freud kétségbeesettnek tűnik. Breuer utolsó szavai mélyen betaláltak. Jobbra-balra forgatja a fejét, mintha menekülni próbálna a gondolatai elől. Aztán, mintha tőle kérne segítséget, Fliessre néz.

Az utóbbi tartózkodott attól, hogy beavatkozzon a beszélgetésbe – puszta udvariasságból. De egyetlen szót sem mulasztott el belőle. Amikor találkozik Freud tekintetével, nem tesz semmilyen mozdulatot és nem szól egy szót sem. De szélesen mosolyog, jóváhagyása jeléül.

És Freud, miközben úgy néz rá, mintha elbűvölnék a férfi nagy, égő szemei, halkan, sötéten mormolja:

FREUD Vonzalom az iszonyatban... Vonzalom az iszonyat által... Tűnődtem... tűnődtem...

Hirtelen, anélkül, hogy levenné a szemét Fliessről, mintha belőle merítene bátorságot, hangosabb, csengőbb hangon hozzáteszi:

Minden neurózisnak szexuális eredete van.

Fliess mosolya elmélyül. Igazán sátáni kifejezést visel. Breuer összerezzen. Nagyobb heveséggel:

BREUER Erről most hallok először!

Elkapta Fliess mosolyát, és a cinkosság, ami hirtelen egyesíti Fliesst és Freudot, nem tetszik neki.

Látom, Fliess barátunk követőjévé válik: a szex mindenütt ott van, még az orrban is!

Úgy tesz, mintha a mutatóujját az orrlyukába dugná, nyilvánvalóan Freud gesztusára utalva – ami mellesleg előző nap óta nem volt látható –, de amit már régen észrevehetett. Freud nem válaszol, megszeppenve Breuer dühétől, de összevonja a

szemöldökét. Már senkire sem néz; hallgatag és sötét marad, feje lehorgasztva Breuer dorgálása alatt.

BREUER De tessék, nincs szerencséje. Másfél éve ismerem Cäciliét, és naponta kétszer meglátogatom, és ennyi idő alatt egyetlen mozdulata vagy szava, még hipnózis alatt sem mutatott a legkisebb testi foglalkoztatottságot sem. Teljesen tudatlan a szerelemben, és soha nem gondol rá. A tapasztalataim szerint egyetlen gondja van: segíteni a bajbajutottakon. És még azt is mondanám magának, most, hogy belegondolok, hogy a szexuális fejlődése némileg visszamaradottnak tűnik számomra. Kétségkívül a neurózisa miatt.

Dühösen nevet, dörzsölve a kezét.

Egyetlen barátnak sincs semmi nyoma. Még a klasszikus kis unokatestvérnek sem. Senki! Ha! Ha! Senki! A test szunnyad.

És íme, kedves kollégák, az általánosítás veszélyei!

(A kocsisnak:)

Itt tegyen le, Frantz!

A kocsis meghúzza a gyeplőt, és a hintó megáll a járda mellett.

(Freudhoz, szelídebben:)

Meglátogatom az öreg Dessoirt, az állapota aggaszt.
Viszontlátásra, Fliess; hamarosan találkozunk, Freud!

Könnyedén leugrik a hintóról. Egy kézmozdulat.

Frantz! Vigye el ezeket az urakat, ahová csak menni kívánnak!

13

Freud természetes hangsúllyal szól a kocsishoz.

FREUD Az Orvostudományi Karra!

Freud anélkül szólít meg Fliesst, hogy ránézne.

Itt az ideje az előadásomnak. Jöjjön!

A hintó már újra el is indult. Ezzel egy időben Breuer belép abba az épületbe, amelyre korábban rámutatott. Fliess odalép, és leül Freud mellé (a Breuer által üresen hagyott helyre). A hintó halad tovább egy darabig.

Freud rezdületlen tekintettel, a katartikus módszer által benne ébresztett gondolatok és a Breuer viselkedése váltotta ki neheztelés között őrlődve, csendben előrehajol.

Egy pillanatnyi szünet után meghallja Fliess gúnyos, sötét hangját.

FLIESS, *bizonyos hévvel:* Bravo!

Freud összerezzenve fordul meg, és Fliess arcára néz: bár még mindig félelmetes, igyekszik biztatónak tűnni.

(Hosszú távon kiderül majd, hogy Fliess arca, amely a félelmetes szépségének épp ezen állandósága miatt oly megszokottan jóképű és sátáni, meglehetősen merev és halványan komikus benyomást kelt.)

FLIESS, *erőteljesen megismételve Freud mondatát:* Így van! Bravo! „Minden neurózisnak szexuális eredete van.”

Freud, aki nem számított gratulációra, ámulva néz Fliessre. Őszinte jóhiszeműséggel – és mindenekelőtt nagy megszeppentséggel (amely épp a szóban forgó gondolat jelentőségéből fakad) válaszol:

FREUD Azt sem tudom, miért mondtam ezt. Ott helyben jutott eszembe. A hálószobában. Volt ott valami. Valami szexuális.

Hirtelen:

Breuer undorított. Túl gyengédnek tűnt... olyan apásnak...

Felidézi a jelenetet, és úgy tűnik, lenyűgözi az emlék. Féltékeny.

Ő és az a gyerek... egy pár voltak.

Diszkrét iróniával:

Talán a módszere megköveteli, hogy az ember ilyen messzire menjen.

Egyfajta dühvel:

Gyanútlan! Ártatlan! Hagyja, hogy hülyét csináljanak belőle! Tudja, mit mondott a lány hipnózis alatt? „Kufárok voltak!" És milyen hangon!

Megnyugszik, megszeppent és mélyen sumák kifejezést öltve. Oldalt pillantva Fliessre:

Fájdalmas benyomás: semmi több. Igaza van: hiba lenne általánosítani.

FLIESS Először általánosítani kell. Figyeltem Breuert: féltékeny az ötletére. El fogja taposni, ha hagyja.

Freud megtelik félelemmel. Az arca megváltozik: újra felfedezi a tiszteletet, amit Breuer vált ki belőle.

FREUD Mindent neki köszönhetek...

Fliess megérinti Freud homlokát:

FLIESS Kivéve ezt. Nem az apja; nincs joga megdorgálni magát.

Freud szinte észrevehetetlenül megrezzen, amikor meghallja: „Nem az apja."

Megismételve Freud mondatát:

„Minden neurózisnak szexuális eredete van." Teljesen egyetértek magával.

FREUD Egyetlen porszemnyi bizonyítékom sincs.

FLIESS Remélem is!

Freud meglepetten néz rá.

Maga meg én, egy alomból valók vagyunk. Látnokok vagyunk.

A hintó megáll a Kar épülete előtt. Hallgatók folyamatosan ki-be járnak a szélesre tárt főkapun.

Freud és Fliess kiszállnak a hintóból, és átvágnak az udvaron. Freud, nyomában Fliess-szel, kerülőt tesz, hogy elkerülje a tömeget, és egy kis oldalajtó felé tart, amely nyilvánvalóan az oktatóknak van fenntartva. Séta közben kérdezi Fliesst, anélkül, hogy ránézne:

FREUD Mit ért az alatt, hogy látnokok?

FLIESS, *erőteljesen:* Azok az emberek, akiknek már akkor vannak ötleteik, mielőtt még birtokukban lennének a bizonyítás eszközei. Rejtett erőknek kell lenniük bennük.

Beléptek; követnek egy folyosót, majd egy alacsony ajtón át belépnek egy kis, tanároknak fenntartott helyiségbe, amely egy nagy auditóriumba vezet.

Van benne egy asztal, két szék, egy üvegajtós könyvszekrény, egy kis mosdókagyló, és ez utóbbi felett egy vörösesbarna foltokkal tarkított tükör.

Freud gondosan bezárja az ajtót. Egy olyan mozdulattal, amely szokatlannak tűnik, elfordítja a kulcsot a zárban. Szinte suttogva mondja Fliessnek:

FREUD Maga, maga egy látnok. Én nem. Én csak egy nem túl jó kísérletező vagyok.

Fliess egy mozdulattal, parancsoló tekintéllyel visszautasítja ezt a kifogást.

FLIESS A látnokot azonnal fel lehet ismerni.

FREUD Miről?

FLIESS A szeméről.

Freud szemére mutatva:

A magáé messzire lát. Mint az enyém. Freud, maga úton van. Ne hagyja, hogy leállítsák Breuer gátlásai! Minden szexualitás: a vulkánoktól a csillagokig, az állatokon és az embereken át. A szex: ez az, ami megteremti a világot, és ami hajtja; a természet maga a megvadult termékenység.

Előveszi az óráját és megnézi.

Itt az ideje az előadásának.

Freud rámutat egy ajtóra Fliessnek:

FREUD Igen. Menjen be erre: lesz egy széke az első sorban.

FLIESS Bebizonyítom, hogy az ember még a legkisebb tetteiben is a univerzum nagy szexuális ritmusainak engedelmeskedik.

Fliess az ajtó felé indul; kezével a kilincsen megfordul:

Segíteni fog nekem, Freud. Segíteni fog nekem.

Kimegy. Freud, egy pillanatra megtörten, összeszedi magát. Kinyitja a könyvszekrényt, és kivesz egy nagy anatómiai munkát; átlapozza, két oldal között talált néhány kézzel írt jegyzetet, és épp ki akar menni ő is, magával vive azokat. De meggondolja magát, odalép a mosdókagylóhoz, és hosszan tanulmányozza csillogó, kemény szemét a tükörben.

14

Jövő kedden, Freud rendelőjében

(Pontosan úgy, ahogy e második rész elején leírtuk.) Dora épp most lépett be.

Leveti a kalapját, és elhelyezi egy székre a dívány közelében. Ezt a mozdulatot téve kénytelen megfordulni az ablaknál.

DORA Nahát! Eltűnt!

Freud épp befejezi az írást az íróasztalánál. Felemeli a fejét.

Freud, ártatlanul:

FREUD Mi az?

Dora a „villamosszék" helyére mutat, amely valóban eltűnt.

DORA A kínzóeszköz.

FREUD Örül neki, remélem.

DORA Nem.

Aggódónak tűnik. Körbenéz.

Ha eltávolította, az azt jelenti, hogy talál tőle jobbat.

Freud nevetni kezd. A lány kinyújtja rá a nyelvét.

Kínzómester!

Ezzel méltóságteljesen elvonul, hogy levetkőzzön a spanyolfal mögött.

Freud felállt. Egyetlen szóval megállítja.

FREUD Nem.

A lány mozdulatlanná dermed, meglepődve.

DORA Ma nincs masszázs?

FREUD Nincs.

Dora dühösen toppant a lábával.

DORA Mondtam már, hogy jót tesz nekem! Csak az okoz magának örömet, ha keresztbe tehet nekem.

Visszatér a díványhoz, és kétségbeesetten leül.

A dolgok nagyon rosszul mennek!

Sírni kezd.

Nagyon rosszul! Nagyon rosszul!

FREUD Mi baj van még?

Freud szórakozott, rejtelmes kifejezést visel, mintha valami jó kis csínytevésre készülne. Hallgatja és regisztrálja, amit a lány mond, de érezzük, hogy a valódi gondolatai máshol járnak.

DORA, *sírva:* Ez szörnyű! Már nem tudok... bemenni egyetlen boltba sem.

FREUD, *fanyarul:* Nagyon tékozló, Dora. Ez igazán nagy szerencse a szüleinek.

DORA, *a lábával toppantva:* Ne viccelj! Utálom, amikor viccel. Mondom magának, hogy félek bemenni az üzletekbe.

Freud odalép hozzá.

FREUD Félek? Miért?

DORA Nem tudom. Tegnap vásárolnom kellett volna valamit, és úgy jöttem haza, hogy semmit sem vettem. Valahányszor ráteszem a kezem egy bolt ajtajának a kilincsére, úgy érzem, összeszorul a szívem, és elmegyek. El kellett mennem.

FREUD Ez az első alkalom, hogy ez megtörténik magával?

DORA, *türelmetlenül:* Dehogyis! Százszor megtörtént már.

FREUD Mióta?

DORA Az elmúlt négy évben.

FREUD Miért nem mesélt erről soha nekem?

DORA Jön és megy. Elfog, aztán eltűnik. Nem hittem, hogy érdekelné magát.

FREUD Engem minden érdekel.

DORA Senki, aki hallotta, ahogy a szerencsétlenségemen nevetett, nem gondolná így.

Hirtelen feláll.

Nem akarom, hogy nevessenek rajtam. Soha többé.

Freud odalép hozzá. A vállára teszi a kezét, és visszakényszeríti, hogy leüljön.

FREUD Amikor be akar menni egy boltba, attól fél, hogy nevetni fognak magán? Ez az, ami megállítja?

DORA Igen.

FREUD Megtörtént már ez?

DORA Hogy nevettek rajtam? Hogyne: még mindig hallom a nevetésüket.

FREUD Kiknek a nevetését?

DORA Többen voltak. Bolti eladók. Az én hibám volt. Tizenöt éves voltam, anyám elment hazulról, én meg felvettem az egyik ruháját, és kifestettem a számat.

FREUD És aztán?

Gúnyosan utánozza az akkori tartását.

DORA Ennyi az egész. Azt hittem, gyönyörű vagyok. Egy nagyasszony. Bementem egy cukrászdába, hogy vegyek némi édességet.

FREUD És az eladók nevettek magán.

DORA El tudja képzelni! Abban a jelmezben!

A kezébe temeti az arcát. Őszinte és drámai hangszínben:

Gyűlöltem magam!

Freud gyengéden szétválasztja a kezeit.

FREUD Mert úriasszonynak öltözött?

Dora ránéz.

Tizenöt évesen?

DORA, *erőteljesen:* Igen.

FREUD Ez nem komoly, Dora.

DORA Nem.

Dora maga is rájött, hogy az felhozott indok elégtelen volt. Meglepettnek tűnik. Aggódó meglepettséggel:

Nem, nyilvánvalóan nem.

Szünet. Freud fel-alá járkál a rendelőben. Séta közben dohányzik, miközben beszél.

FREUD Teljesen igaza volt, Dora: Dr. Breuer hipnózissal kezeli az egyik betegét.

Dora ábrázata megváltozik: feláll, túláradóan boldogan, hogy igaza volt.

DORA Látja?! Maga mindig azzal kezdi, hogy azt mondja, hazudok.

Freud visszatér hozzá.

FREUD, *mit sem törődve a közbevetéssel:* Az eredmények kiválóak.

Gyengéden beszél, de a kifejezése nyugtalanító.

Ez egy új módszer...

Dora visszahőköl, és azonnal visszahuppan a díványra.

DORA, *aggódva:* Én nem akarom.

Freud még közelebb lép hozzá. Fölébe magasodik.

FREUD Mit nem akar, Dora?

DORA Nem akarom, hogy hipnotizáljanak.

FREUD, *tetetett meglepettséggel:* Maga volt az, aki a múltkor követelte.

Dora félrecsúszik, hirtelen feláll, és megpróbál távozni. Freud visszatartja.

DORA Állítólag megőrjít, megfájdul tőle a feje az embernek, és össze-vissza beszél álmában.

FREUD Ó, nem! Nem össze-vissza.

Visszavezeti a dívány felé.

Tudja nagyon jól, hogy meg akarom gyógyítani.

DORA Egyáltalán nem tudok ilyesmit. Én csak egy játékszer vagyok a maga számára; hasznos vagyok a kísérleteihez, mint valami szegény béka.

Hagyja, hogy leültessék a díványra.

Nem érzem jól magam. Majd legközelebb elkezdjük.

Freud fölé hajolt. Nagyon gyengéden rányomja a vállát, hogy kinyújtózzon. A lány egyszerre kihívó és félelmet teli kifejezéssel néz rá.

Boldoggá tenné?

Freud válasz nélkül mosolyog.

Egyfajta panaszos megadással:

Hát jó, fogja, ezt a maga szegény békáját; távolítsa el az agyát, ha az hasznára lehet a tudománynak!

Enged a kezei nyomásának, és kinyújtózik a dívány on.

15

A Freudék ebédlőjében.

A házvezetőnő épp megterít. Martha belép.

MARTHA Három terítéket, Minna, Dr. Fliess velünk vacsorázik.

MINNA Igenis, nagyságos asszonyom.

MARTHA A doktor úr még mindig a rendelőben van?

MINNA Igen, nagyságos asszonyom.

MARTHA Dora kisasszonnyal?

A szolgáló bólint.

MARTHA Alaposan elhúzódik.

Martha hirtelen észreveszi a falon Hamilkart és Hannibált ábrázoló nyomatot.

Ó!

A szolgáló, aki épp a szekrény egyik fiókja fölé hajolt, felemeli a fejét.

A nyomat. Nem volt ott. Ki tette vissza?

A szolgáló a nyomatra néz, anélkül, hogy értené úrnője izgatottságát.

MINNA A doktor úr volt. Mindjárt ebéd után elkérte tőlem a zsámolyt.

Martha haragosan nézi a nyomatot.

MARTHA, *szándékosan kifejezéstelen hangon:* Jól van, jól van. Akkor minden rendben.

Tovább nézi, most már nyugodtabban, és minden olyan mozdulat nélkül, ami elárulná a felindulását; de a szeme megtelik könnyel.

(Kacagáskitörések félről.)

(Több ember.)

16

(A kacagáskitörések a nyomatot néző Martha képére kúsznak rá.)

Egy cukrászda. Néhány eladó (három fiatalember a cukorkásüvegekkel teli pultok mögött) szívből nevet.

Egyikük a nevetéstől görnyedezik, a másik a combját csapkodja. A mozdulataikban önmagukban semmi túlzó sincs – mintha például az eladók egy fiatalemberekből álló társaságban lennének, és az egyik társukon nevetnének.

DORA HANGJA, *félről, a nevetés fölött hallható:* Mondom magának, hogy nevettek. Ennyi az egész.

Az egyetlen furcsaság a helyzetből fakad. Egy ötven év körüli, szigorú arcú és tekintélyt parancsoló nő – nyilvánvalóan a tulajdonosnő – figyeli őket, anélkül, hogy osztozna a vidámságukban, de anélkül is, hogy elítélné azt.

Ezt az egész kis jelenetet egy láthatatlan, de meglehetősen magas személy szemszögéből látjuk (Dora tizenöt éves).

FREUD Gúnyos nevetés? Arcátlan?

A fiatal eladók még mindig vidámak, de már nem hallhatók. Ismétlem, itt is minden normálisnak tűnhet és tűnnie is kell: lecsillapodtak, ez minden.

DORA Rosszabb. Megijesztett.

A még mindig szigorú tekintetű tulajdonosnő két üveg között. Dora felé (vagyis a kamera lencséje felé) fordult, és őt nézi. Nem nevet, de nevetést hallunk, és úgy tűnik, mintha a nevetés tőle származna.

Nevetés (félről), furcsa, kissé ziháló, szinte ostoba, nagyon halk remegéssel. Egyetlen egyén nevetése ez.

FREUD HANGJA, *félről, a nevetés fölött:* Megijedt vagy szégyellte magát?

DORA HANGJA, *félről:* Mindkettő.

FREUD Miért ijesztette meg? A nevetés nem olyan szörnyű dolog.

DORA Az a nevetés az volt.

A pultok hirtelen magasabbá válnak, mintha egy nagyon alacsony termetű egyén (egy törpe vagy egy gyermek) szemszögéből látnánk őket. Az eladók eltűntek.

A kamera az ajtó felé fordul (mint egy aggódó pillantás, szintén nagyon alacsonyról nézve), és ez a mozdulat lehetővé teszi számunkra, hogy lássuk: a bolt külseje megváltozott. Még mindig cukrászda, de kisebb, sötétebb és lepusztultabb.

A kamera visszatér, hogy azon a helyen állapodjon meg, ahonnan a nevetés jön. Két nagy cukorkásüveg között feltűnik egy öregember feje (sima fehér bajusz, kopaszság): ő az, aki nevet. Meg akarja

nyugtatni a kislányt. A szája mosolyog, igyekszik nyájas kifejezést ölteni.

De a meredt, őrült szemei – amelyek a kamera felé néznek – feszélyezett, szomorú és szinte gonosz kifejezést adnak neki.

DORA Hatéves voltam. Az öregember azt mondta, adni akar egy cukorkát.

Az öregember megkerüli a pultot.

Lefagytam. Megkerülte a pultot.

Hirtelen az összes hang visszatér: az öregember léptei, a kissé ziháló légzése, egy üveg hangja, amit elhaladtában kissé megkocogtat, és végül a hangja.

ÖREGEMBER Félsz? Félsz? Milyen ostoba kis jószág vagy! Csak nem félsz egy kedves öreg papótól?

Miközben beszél, kijött a pult mögül. A felé a hely felé sétál, ahol Dora van.

Kapni fogsz cukorkát. Amennyit csak akarsz. Egy egész zacskóval!

Lehajol a nem látható Dora felé.

(Egy gyermek rémült sikolya félről.)

FREUD HANGJA, *félről:* Dora! Dora! Ébredjen fel! Vége van!

A jelenet megdermed: az öregember úgy marad, ahogy volt: kitárt karral, épp letérdelőben. Ez egy állókép.

Ébredjen fel! Parancsolom, hogy ébredjen fel!

Freud rendelőjében a jelenet köddé vált: amikor Dora kinyitja a szemét, látja, hogy Freud fölé hajol.

DORA, *mély megkönnyebbüléssel:* Maga az! Maga az! Mi történt velem?

FREUD Elmesélte az egyik emlékét. Hatéves volt, bement egy boltba...

Már felegyenesedett. A lány felül.

DORA, *félbeszakítva őt:* Hallgasson! *(Szünet.)* Mindenre emlékszem. Nevetett...

Mindketten ülnek, egymással szemben, a lány a díványon, ő egy széken.

FREUD Elfelejtette?

DORA, *élénken:* Hogyne felejtettem volna el! Csak nem várja tőlem, hogy emlékezzem arra a... mocskos epizódra!

FREUD És a másik történet, az igaz?

A lány meglepetten néz rá.

Az, ami tizenöt éves korában történt magával. Az eladók, akik nevettek.

DORA Az is igaz.

FREUD Arra emlékezett?

DORA Igen, mert a másik túl...

Kézmozdulat az emlék elutasítására.

FREUD De a másik volt az, ami számított?

DORA Talán. Nem tudom. Amikor az eladókra gondoltam, az öregember nevetését hallottam.

Csend.

FREUD Jöjjön!

Odalép az ablakhoz és kinyitja. A lány odamegy hozzá.

Adni fog nekem egy ajándékot.

Rámutat egy boltra.

Amikor elmegy, bemegy abba a boltba, és vesz nekem némi szivart. Hétfőn ötkor elhozza őket nekem.

Az utca, öt perccel később.

Dora a bolt előtt. Elhalad a kirakat előtt, odalép az ajtóhoz, egy pillanatra habozik, megfordul, hogy benézzen a házra (az út túloldalán), ahol Freud lakása van.

Freud még mindig az ablaknál áll. A lány rámosolyog, és belép a boltba.

17

A Freudék nappalijában.

Fliess, Freud és Martha fotelban ülnek egy likőröket tartalmazó asztal körül. Freud nem iszik. Fliess egy kis poharat tart a kezében, és a tenyerében melengeti. Néha-néha iszik belőle, szemmel látható élvezettel. Freud sugárzó arccal figyeli őt. Martha nagyon nyájas, de a hangjában és a mozdulataiban van valami kissé erőltetett.

Freud a zakója zsebébe nyúl, hogy elővegye a szivartárcáját. Aztán meggondolja magát, kiveszi a kezét, és az asztalra helyezi. Gyerekes, becsapott kifejezés ül az arcán.

Martha, aki a szeme sarkából látta őt, kitörő nevetésben fakad ki.

MARTHA Nézzen a férjemre, Dr. Fliess, és mondja meg, nem néz-e ki nyomorultul!

Fliess meglepetten fordítja nagy szemeit Freud felé.

FLIESS De valóban. De miért?

MARTHA Mert nem mer rágyújtani maga előtt.

Freud erre maga is nevetni kezd, elégedett örömmel.

FREUD Az ég szerelmére, ez igaz! Ezt jól észrevetted, Martha. Félek, hogy kikapok.

Fliess bizonyos beképzeltséggel mosolyog: mélyen legbelül teljesen természetesnek találja a dolgot.

Marthát kissé bosszantja a majdnem félszeg csodálat, amit Freud érez Fliess iránt.

FLIESS Annyival jobb, kedves Asszonyom! A félelem üdvös dolog.

Martha, a szeme hamis vidámságtól és egy csipetnyi szadizmustól csillog:

MARTHA Ez az első alkalom... Gratulálok magának. Bárcsak felhasználná a befolyását, hogy rábírja: szokjon le a dohányzásról!

FLIESS De Kedves Asszonyom, ne feledje, én a tanítványa vagyok!

Freud nevet, őszintén szórakoztatja a gondolat, hogy ez a felette álló egyén Berlinből jött el, hogy látogassa az előadásait.

(Komolyan:) Meg fogom tiltani neki a dohányzást, amint biztos lehetek benne, hogy engedelmeskedik.

A kis poharát üresen helyezte vissza a kis asztalra. Martha feláll, meg akarja kínálni még egy kis konyakkal.

Csak egy cseppet. Köszönöm, kedves Asszonyom!

Kézbe veszi a poharat. A kandallóóra elüti az időt. Megfordul: tizenegy órát mutat.

Későre jár. Tudja, én főleg éjszaka dolgozom.

FREUD Mint én.

Csend. Martha újra leült. Fliess apró kortyokban iszik, a szeme félig csukva. Freud végre összeszedi a bátorságát, hogy feltegye neki a kérdést, amely – érezzük – az este kezdete óta gyötri.

FREUD Látta még Cäciliét?

FLIESS Ma reggel megvizsgáltam a torkát.

FREUD Breuer jelen volt?

FLIESS Természetesen.

FREUD Azt hittem, már nem látogatja őt.

FLIESS Minden nap elmegy hozzá. Azt állítja, teljesen meggyógyult, de én nem vagyok meggyőződve róla.

Iszik.

Távolról sem.

Iszik.

A torka be van gyulladva, persze: de a köhögés az, ami begyullasztja. Rendkívül meglepődnék, ha ez nem hisztériás tünet lenne.

Martha nem szól semmit, de összevonja a szemöldökét: nem szereti, ha bármi rosszat mondanak Breuerről. Nyugtalan tekintete Fliessről Freudra vándorol.

FREUD Nem beszélt magának újra az én... hipotézisemről?

FLIESS Meg sem említi – az ember azt hinné, elfelejtette. Épp ma reggel beszélt nekem a hóról, a hermelinről és egy sereg más dologról, amelyek mindegyike fehérebb volt az előzőnél.

Fliess gúnyos. A hangjának kellemetlen éle van.

FREUD Cäcilie kapcsán?

FLIESS Igen, Freud, tisztáznia kellene vele a dolgokat.

Freud arca elkomorul. Ő maga is feszélyezve érzi magát Fliess Breuer iránti ellenszenve miatt. Megpróbálja megvédeni őt.

FREUD Ez nagyon kínos. Én mindig is a mesteremnek tekintettem őt. Tudja, hogy igazi értéket képviselő ember.

FLIESS Hogyne! Hogyne!

Fliess a legkevésbé sem próbálja leplezni a tényt, hogy csak puszta udvariasságból ért egyet.

Attól tartok, súlyos diagnosztikai hibát vét.

Bizalmaskodó hangon, ami nagyon kissé és önkéntelenül komikus:

Az eset teljesen világos: maga és én mindketten tudjuk, mi folyik itt... De ő annyira biztosnak tűnik magában... annyira meg van győződve róla, hogy átrágta magát a betegén, és kívül-belül ismeri.

Burkolt tekintéllyel:

Úgyhogy kérdezze meg, láthatja-e újra!

FREUD Ó, nem! A kapcsolatunk nem ennyire... bensőséges. Nagyon rossznéven venné.

Fliess érdeklődése azonnal elenyészik.

FLIESS, *közönyösen:* Kár!

Hirtelen feláll, nagyon poroszosan, nagyon mereven. Marthához:

Itt az idő. El kell néznie nekem, kedves Asszonyom!

Sarokösszeütés, kézcsók.

Aztán Freud közbeszól, gyengéden és szinte szeretetteljesen.

FREUD A holnapi viszontlátásra, Fliess!

18

Ugyanaz a nappali, néhány perccel később. A szolgáló a italos szekrényt rakja rendbe, elpakolja a poharakat. Egy füstfelhő lebeg felette.

MARTHA HANGJA, *félről:* Nem tetszik nekem ez a te Fliessed.

FREUD HANGJA, *félről:* Ugyan már!

Felfedezzük őt egy fotelban: a film kezdete óta most először, és egyben utoljára látjuk ellazulni – szinte teljesen elengedte magát: elernyedve ül a fotelban, kinyújtott lábbal, a nyakkendőjét levette, a keménygallérját kikapcsolta. Békésen, üdvözült arccal szivarozik.

Békülékeny hangon, anélkül, hogy a legcsekélyebb szándékában állna megbántani Marthát:

Csak azért mondod ezt, mert látta, hogy sírsz.

Martha áll; sokatmondóan a szolgálóra pillant.

MARTHA, *nagyon gyorsan:* Rendben van, Minna. A mosogatást ráér holnap reggel is elintézni. Menjen aludni!

A szolgáló elragadtatott kifejezéssel néz Freudra.

(Bosszúsan:) Hallja, amit mondok?

A szolgáló eltűnik.

Irritál az a lány. Úgy néz rád azokkal a fátyolos szemeivel... Lefogadom, hogy szerelmes beléd.

Freud csupán a vállát vonja, a legkevésbé sem érdeklik a szolgáló érzelmei. Kienged egy füstkarikát, és elszórakoztatja, ahogy figyeli, amint ellebeg.

MARTHA Nem szereti Breuert, tudod. Nyilvánvaló.

FREUD Kicsoda?

MARTHA Az a Fliess. Megijeszt engem. Olyan vagy előtte, mint egy kisfiú.

Megpróbálja megbántani, abban a reményben, hogy felébreszti a büszkeségét. Freud nyájasan mosolyog.

FREUD Nagyon is igaz, Martha, mint egy kisfiú.

Martha ingerülten járkál fel-alá.

MARTHA Kíváncsi vagyok, mit találsz benne.

FREUD Nem ülnél le egy kicsit? Gyere ide mellém!

A nő haloványan rámosolyog, és leül a fotel karfájára.

MARTHA, *sürgetve a kérdését:* Nos?

FREUD Nos, semmi. Láttad őt. Egy férfi.

MARTHA És Breuer nem az?

FREUD Breuer bécsi. Intelligens, finom, de szkeptikus. Fliess viszont porosz.

MARTHA Az biztos, hogy úgy is néz ki. Merev, mint a piszkavas...

FREUD Merev, de kemény. Egy katona. Láttad a szemét.

MARTHA Igen.

FREUD Soha nem láttam még ennél jóképűbbet. *(Meggyőződéssel, de ugyanakkor pajkosan:)* Hozzá kellett volna hozzámenned!

MARTHA Micsoda szörnyű ötlet!

FREUD Egy férfias, erős, lenyűgöző férjed lett volna.

Föléje hajolt, félig ugratva, félig gyengéden, és a szakállát simogatja.

MARTHA Aki nekem van, az jobban lenyűgöz – feltéve, ha veszi a fáradságot. És szerintem az ő szemei a legszebbek a világon. Ha

egyszer veszi a fáradságot, és Fliess szemébe néz, Fliess nagy szemei úgy fognak szétroppanni, mint az üveg.

Freud rámosolyog, de úgy tűnik, nem érti ezt a félszeg buzdítást saját értékeinek felismerésére. Folytatja a saját gondolatmenetét.

FREUD Őrült vagy... Fliess, látod... Ő egy kalandor.

MARTHA És te ezt jóváhagyod?

FREUD Igen. Kalandorok nélkül nincs tudomány. A világ az övék... Talán ad nekem erőt ahhoz, hogy én is azzá váljak.

Elszívta a szivarját. A nő kinyitja az ablakokat.

MARTHA Arra sem képes, hogy megakadályozzon a dohányzásban. Bűzlik ez a szoba.

Freud felállt.

FREUD Később találkozunk.

MARTHA Ne dolgozz túl sokat!

Freud homlokon csókolja. A nő flegmán hozzáteszi:

Mi történt Dorával? Majdnem egy órát maradt.

Freud válasz nélkül vállat von.

Hipnotizáltad?

FREUD Igen.

MARTHA, *gúnyosan és nagyon enyhén féltékenyen (míg a Fliessre tett utalások teljesen hidegen hagyták):* Biztos elégedett vagy: ez a te drága Breuered módszere.

FREUD Ha az ő módszerét alkalmazod, Fliess miért állítja, hogy nem értesz egyet vele?

FREUD, *mosolyogva:* Ez csak részletkérdés. Egy csekélység.

Indulni készül, a nő gyengéden visszatartja.

MARTHA És Dora?

Freud válaszol neki – még mindig mosolyogva –, de egy csipetnyi vonakodással.

FREUD Nos...

MARTHA Működik nála a módszer?

FREUD Várnunk kell, és meglátjuk.

MARTHA Hogyan segít ez?

FREUD Majd meglátjuk. Majd meglátjuk.

Freud gyengéden félretolja a nőt, és az ajtóhoz lép. Amikor a kezét a kilincsre teszi, Martha – attól való félelmében, hogy a férfi elmegy anélkül, hogy mindent elmondott volna – felfedi aggodalmának valódi okát.

MARTHA Ma délután találkoztam az anyáddal.

Freud hirtelen megfordul. Az arca megkeményedett: figyelmesnek és aggódónak tűnik.

Tudod, hogy az apád egyáltalán nincs jól?

Freud mereven rábámul, anélkül, hogy megváltoztatná az arckifejezését vagy megszólalna.

Mostanában igazán elhanyagoltad őt.

Freud kellemetlen fintort vág, ami eltortzítja az arcát. Még nem ingerült, de a jelenet kezdete óta először ölti újra magára azt a komor, feszült ábrázatot, amit a Második Rész elején láttunk rajta.

FREUD, *mereven:* Én? Ki mondta ezt? Mama?

MARTHA Anyád, igen. De én már régóta így gondolom.

FREUD Mit mondott?

Freud lehorgasztja a fejét. Bűntudatosnak tűnik.

MARTHA Azt mondta: „A fiamat még látom, mert van lábam, és el tudok jönni ide. De Papa már nem tudja elhagyni a székét, és már több mint egy hónapja, hogy Sigmund utoljára meglátogatta."

Freud mondja – nagyon gyorsan, mint egy szidott gyermek, aki azért, hogy békén hagyják, megesküszik, hogy soha többé nem lesz rossz:

FREUD Holnap reggel elmegyek hozzájuk. Megígérem neked.

Indulni készül. Martha fürgén átvág a szobán, és beáll közé és az ajtó közé.

MARTHA Nem bízik az orvosukban.

Freud nyugodt és ésszerű hangon, ami növekvő ingerültséget rejt:

FREUD Elsőrangú orvos. A betegek rokonai sosem bíznak bennünk.

MARTHA Kezeld te!

FREUD Kikit kezeljek? Az apámat?

MARTHA Miért ne? Amikor az a glaukóma volt a szemén, te műtötted meg.

FREUD Ez nem ugyanaz a dolog... Birnenschatz már hat éve kezeli őt: nem illik elhalászni egy kolléga betegét.

Martha nagyon élesen és gyorsan (érezhető mind a Breuer iránti mély barátsága, mind a féltékenység nyoma):

MARTHA Mégis megpróbálod elhalászni Breuerét!

FREUD Én?

MARTHA Igen, Cäciliét: Fliess arra sarkall, hogy vedd el tőle.

FREUD Nem értettél meg semmit!

A nő megpróbál beszélni, a férfi félbeszakítja. Nagyon gyorsan:

Dolgom van, Martha. Holnap reggel elmegyek az apámhoz, és megígérem, hogy megvizsgálom. Később találkozunk.

Gyorsan homlokon csókolja a nőt, és kimegy.

A nő mozdulatlanul, bizonytalanul állva marad, és sejthetjük, hogy van valami homályos megérzése a háztartásukat fenyegető szerencsétlenségekről.

19

Hajnali két óra.

Freud az íróasztalánál ülve ír a dolgozószobájában. A gallérját és a zakóját levette, de a mellényét magán hagyta.

FREUD HANGJA, *félről, miközben ír:* A neurózisok kóros védekezési mechanizmusok egy olyan elviselhetetlen emlékkel szemben, amely utat próbál törni magának a tudatba. A neurotikus tüneteket arra tervezték, hogy leplezzék ezt az emléket. A beteg

ragaszkodik az elmebeteg tünetekhez, úgy szereti a saját téveszméjét, ahogy önmagát szereti. De ha sikerül elérnünk, hogy felfedezze, mit rejteget önmaga elől, teljes napfényben látja a feledésbe merült jelenetet, az elfojtás feleslegessé válik, és a tünet eltűnik. A szexuális eredetű képzetek...

Abbahagyja az írást, úgy tűnik, keresi a szavakat, és elidőzik a félbeszakadt mondatnál.

Kinyit egy fiókot: az éjszakai munkája véget ért. Túl fáradtnak érzi magát ahhoz, hogy folytassa. Gondosan elteszi a kéziratát a fiókba, kivesz egy kulcsot a zakója zsebéből, bezárja a fiókot, majd visszateszi a kulcsot a zsebébe.

Feláll, az ablakhoz lép, kihajol az erkélyen, és az eget nézi. Leereszti a tekintetét. Az utcán, a bolt előtt, ahová Dora bement, egy prostituált rója a köröket. A férfi meglátja őt, és szinte azonnal bezárja az ablakot (kapkodás vagy indulat nélkül – semmi sem jelzi, hogy a lány jelenléte lenne a tette oka).

Az utcán a prostituált gépiesen felemeli a fejét, látja, hogy az ablak bezárul, majd a lámpa kialszik. Közönyösen halad tovább az útján.

Freud hálószobája. Martha az ágyban fekszik és alszik. Freud az éjjeliingében az ágy felé tart. Jobb kezében egy égő gyertyát tartó gyertyatartót visz, bal kezével pedig óvja a lángot, hogy fel ne ébressze a feleségét (Martha a házastársi ágy bal oldalát foglalja el – a nézőhöz képest).

Freud elfújja a gyertyát, és becsúsztatja magát az ágy jobb oldalára. Martha halkan nyög álmában, és elmozdul balra. Freud forgolódik (a félhomályban ki tudjuk venni a mozdulatait, és az ágy nyikorog). Aztán elcsendesedik. A hátán fekszik.

Az utcán a prostituált fáradhatatlanul folytatja lassú lépteit. Egy bérkocsi halad el (nyitott hintó). Egy ötven év körüli, kövér férfi (virággal a hajtókájában) utasítást ad a kocsisnak.

(Egy érthetetlen hang félről.)

A bérkocsi megáll a prostituált előtt. A férfi rámosolyog, a lány habozik, majd beszáll. A hintó újra elindul, és eltűnik a távolban. Az utca most teljesen kihalt.

Egy vasúti fülke. Harmadosztály. Freud ül ott, ápolónak öltözve (fehér köpeny és sapka). Fiatalnak és alázatosnak tűnik. Vele szemben, az ülésen elnyújtózva egy gazdagon öltözött öregember.

A bal lába ki van nyújtva az ülésen. A lábfeje vattába és kötésbe van csavarva (óriási, mint egy köszvényes ember lába). A másik lába félig kinyújtva, a lábfej (normális, fekete fűzős csizmát visel) a fülke padlóján nyugszik.

Breuer feje van rajta, de a haja és a szakálla fehér. A szája nyitva, az alsó álla lóg: nyilvánvalóan szenilis az öregember. Bőröndök nincsenek a csomagtartókon. A folyosóra vezető ajtó zárva, a függönyök elhúzva.

Ha a díszlet álomszerűnek tűnik, az kizárólag azért van, mert túlságosan éles, erős, fehér fény világítja meg, és a rendkívüli tisztaságából, valamint a vasúti utazás kellékeinek nagyon is szembetűnő hiányából fakadóan van benne valami észrevétlenül absztrakt.

Freud és az öregember egy pillanatra csendben és mozdulatlanul maradnak: azt hinnénk, egy fényképet nézünk, ha az ablakon keresztül nem látnánk elhaladni homályos alakok sorát, ami a vonat sebességét bizonyítja.

Egyik pillanatról a másikra Breuer nevetni kezd. A nevetése pontosan az édességbolti ember nevetését idézi (Dora történetéből). Freud teljesen mozdulatlan marad. Breuer lecsillapodik. Freud felé fordítja a szemét, és dadogva mondja:

BREUER... mint a... cukorka.

Freud teljesen gyerekes hangon válaszol neki (egy tizenkét éves fiú hangján).

FREUD Igen, Papa.

Jobbra fordul, és abban a pillanatban, amikor ő maga észreveszi, mi is meglátunk egy cukorkákkal teli vizelőkacsát (klasszikus formájú, átlátszó üvegből). A formájától eltekintve – ami tévedhetetlen – hasonlít az egyik üvegre, amit Dora történetében láttunk, és ugyanazokat a cukorkákat tartalmazza.

(Sürgetően:) Várjon egy pillanatot!

Feláll, fogja a vizelőkacsát, kihajol a nyitott ablakon, és kiüríti a tartalmát a szabadba. Odakint minden alak eltűnt: azt mondhatnánk, a vonat ködben halad.

(A vázlatosság valójában még mindig ugyanaz: álmában Freud nem képzelt el szabadtéri tájat. Az itt rekonstruált álmokban soha nem szabad semmi mást találnunk, csak azokat a kellékeket, amelyek elengedhetetlenek. Ráadásul az álmodó ezeket is csak akkor fedezi fel, amikor szüksége van rájuk.)

Amikor az üveg teljesen kiürül, Freud az öreg beteg felé fordul, és oda nyújtja neki mint vizelőkacsát.

Tessék!

Megdöbbenve tapasztalja – ahogyan mi is egy pillanattal később –, hogy az öregember eltűnt. A helyén, Freuddal szemben ülve, mereven, csúcsos sisakban ott ül Fliess, porosz tisztnek öltözve. Kezét a szablyája markolatán pihenteti.

FLIESS Hadd temessék el az öregek az öregeket! És hadd gondoskodjanak a halottak a halottakról!

(Parancsolóan és ünnepélyesen:) Vigyázzon Cäciliére, tizedes!

FREUD Parancsára, uram!

Másnap reggel, Freud hálószobájában.

Martha még mindig az ágyban van. Az ablakok és a zsalugáterek nyitva vannak. Freud zakója a szék háttámláján lóg.

Halljuk Freud hangját, amint befejezi a tisztálkodást a fürdőszobában.

FREUD HANGJA, *félről, közvetlenül az utolsó mondatát folytatva:* Ebédre visszajövök.

Martha, még mindig álmosan, bágyadtan kinyitja a szemét.

MARTHA Elmész az apádhoz?

FREUD Később: ha lesz időm.

Visszatér a szobába, ingujjban, és felveszi a zakóját.

MARTHA Reggel hét óra van, Sigmund! Ha nem azért, hogy elmenj az apádhoz, szeretném tudni, miért kelsz fel ilyen korán!

Felvette a zakóját. Odalép az ágyhoz, és mindkét orcáján megcsókolja Marthát.

FREUD Beszélnem kell Breuerrel. Otthon akarom elcsípni, mielőtt elindul a beteglátogató körútjára.

Elérte az ajtót.

MARTHA Megígérted, hogy megvizsgálod az apádat.

FREUD, *mosolyogva, de határozottan:* Semmiképpen sem fogom kezelni. Túlságosan tisztelem ahhoz, hogy az ápolójává váljak.

Kimegy. Martha – aki felült az ágyban – egy pillanatra ülve marad, majd egyfajta kétségbeesett belenyugvással hagyja magát hátraesni, becsukja a szemét, és a napfénytől zavartatva végül a takaró alá temeti a fejét.

20

A Breuerék ebédlőjében, néhány perccel később.

Breuer Mathildéval szemben ül. Indulásra kész – mint mindig, fenséges és gondosan ápolt. Mathilde köntöst visel.

Reggeliznek: kávé és pirítós. Mathilde mereven, a sértődöttség és a szeretet keverékével figyeli Breuert. Megpróbálja felhívni magára a férje figyelmét. Hiába.

Breuer távolságtartó marad, a tekintete merev, elmerül a saját néma elmélkedésében. Megnézi az időt (az óráján, amelyet a mellényzsebéből vett ki, és amelyet azonnal vissza is tesz oda), egy pillanatra habozik, majd szinte gépiesen felemeli az asztal közepén lévő nagy porcelán kávéskannát, és kitölt magának egy utolsó csésze kávét.

Mathilde összerezzen.

MATHILDE Megkérdezhetted volna, hogy én kérek-e még.

Breuer szeretetteljesen, enyhe zavarral mosolyog rá.

BREUER Bocsáss meg, valami máson járt az eszem.

Az asztal fölé hajol, hogy töltsön neki egy kis kávét. A nő a csészéje fölé teszi a kezét.

MATHILDE Nem kérek többet. Köszönöm.

A férfi egy csipetnyi ingerültséggel teszi vissza a kávéskannát az asztalra.

BREUER Mi bajod van?

MATHILDE És neked?

A nő ránéz. A férfi feszélyezett kifejezéssel fogadja a tekintetét.

Még hogy te, az udvariasság szobra! Jelenlétemben úgy kiszolgálod magad, mintha nem is léteznék. Ez annyira nem vall rád.

BREUER, *megpróbál mosolyogni:* Csak nem fogsz elítélni egyetlen figyelmetlenség miatt?

MATHILDE De igen! Mert rólam akarsz elfeledkezni.

BREUER, *őszinte felháborodással:* Megőrültél!

MATHILDE, *nagyon kemény iróniával:* Ó! Nem kívánod a halálomat! De ha nagyon, nagyon boldog lehetnék bárhol másutt, csak nem ott, ahol te vagy... az mennyire Dórodra lenne!

BREUER, *bosszúsan:* Mathilde!

Egy inas kinyitja az üvegajtót.

INAS Dr. Freud kérdezi, hogy a nagyságos úr és a nagyságos asszony fogadja-e őt.

BREUER, *örülve, hogy megmenekül a viharos vitától:* De természetesen! Vezesse be!

Mathilde nagyon elégedetlen, de azonnal összeszedi magát, és vidáman mosolyog.

Freud belép. Breuer feláll, és nagy buzgalommal hellyel kínálja. Mathilde ragyogó, kacér mosollyal nyújtja felé a kezét.

MATHILDE Ugye elfogad egy csésze kávét? *(Az inashoz:)* Egy csészét Freud úrnak!

Freud megfogja Mathilde kezét, és a szájához emeli, de Breuer átkarolja a vállát, és a székhez vezeti.

Freud – aki határozott léptekkel lépett be – teljesen elhűltnek tűnik, hogy a barátság ilyen meleg megnyilvánulásainak tárgya.

Az inas egy csészét helyezett Freud elé. Breuer kávét tölt neki.

BREUER Örülök, hogy látlak, Freud. És ilyen korán: a mai nap szerencsés nap lesz.

Freud, hogy megállítsa Breuert, aki a pereméig tölti a csészéjét:

FREUD, *nagyon gyorsan:* Köszönöm! Köszönöm!

Breuer leteszi a kávéskannát, és vidáman néz Freudra.

BREUER Csak nézz rá!

Mathilde felé fordul.

Hát nem gyönyörűség a szemnek?

MATHILDE, *nem őszintén:* Még sosem láttam ilyen jól kinézni. Martha jó gondodat viseli, Freud. Remélem, értékeled a szerencsédet!

FREUD, *szeretetteljesen, de enyhén meglepődve:* Breuer is jól néz ki.

MATHILDE, *kissé féktelen vidámsággal nevetve:* Igen, mindenki jól néz ki. Mindenki jól néz ki! Josef csak úgy virul! Csak hát az ő esetében ő nem értékeli a szerencséjét.

Breuer, látva, hogy a beszélgetés veszélyes fordulatot vesz, siet témát váltani.

BREUER Beszélni akartál velem?

MATHILDE Várj egy pillanatot, adj időt a szegény embernek, hogy igyon! *(Freudhoz:)* Igya meg a kávéját békében! *(A férfi beszélni próbál.)* Igya!

Freud méregből megeszi az egész csészével. Amikor leteszi, kissé túlságosan ünnepélyes hangon mondja, ami leplezi vágyának sürgető voltát:

FREUD Egy szívességért jöttem.

BREUER, *vidáman:* Előre megadva!

FREUD Vigyél el Cäciliéhez!

Csend. Mathilde elsápadt. Lángoló szemmel néz Breuerre, az ajkát elszorítva.

Breuer zavarban van és nagyon dühösnek tűnik. Végül válaszol, a körmét bámulva.

BREUER, *a zavartól majdnem kellemetlenné vált hangon:* De én már nem látogatom őt! Végtére is meggyógyult!

Freud nagyon meglepettnek tűnik. Naiv levegővel válaszol – bár anélkül, hogy egészen biztosak lehetnénk benne, nincs tudatában annak, hogy tapintatlanságot követ el – és abban a nagyon jellegzetes hangnemben, amelyet a tapintatlan emberek használnak: az ihletettség és a rosszindulat keverékében:

FREUD Micsoda? De Fliess azt mondta nekem, hogy voltál...

MATHILDE, *hirtelen gyorsasággal:* Nála? Mikor?

FREUD, *ártatlanságot sugározva:* Tegnap.

Mathilde, magán kívül a dühtől, Breuer felé fordul.

MATHILDE Hazudtál nekem!

Breuer dühös Freudra, de mindenekelőtt nagyon zaklatottnak tűnik.

BREUER, *nemes, de szelíd tiltakozással:* Ugyan már, Mathilde!

Mathildét nem lehet kiengesztelni.

MATHILDE, *ömlenek belőle a szavak:* Te, aki láttad őt, Freud, talán meg tudnád mondani nekem: mije van ennek a nőnek, aki elvette tőlem a férjemet?

Most a megrettent Freudon a sor, hogy lehorgassza a fejét, ostoba ábrázattal. Határozottan nem számított rá, hogy elszabadítja ezt a erőszakos kitörést.

BREUER, *valamivel több tekintéllyel:* Mathilde!

MATHILDE, *nagyon gyorsan, még mindig dühösen:* Elvette őt tőlem! Unatkozik velem, csak rá gondol; soha többé nem vagyunk kettesben, az a lány áll köztünk. Mindig! Mindig!

Ez a dühkitörés átformálta Mathildét: idősebbnek tűnik, és mindenekelőtt a báját egy szinte vulgáris erőszakosság váltotta fel. Anélkül beszél, hogy egyáltalán tudná, mit mond – és a nagyon is valós szenvedése ellenére kijelentéseinek túlzása kissé komikussá teszi őket.

De figyelmeztetlek, Josef, soha nem kapsz tőlem semmit! Sem válást, sem különélést! Meg kell ölnöd, pofonegyszerű, és igazán kíváncsi vagyok, nem azzal végzed-e! A tanúm vagy, Freud, hallod: a barátod azzal fogja végezni, hogy megöl engem!

Breuer megdöbbenve fedezi fel Mathilde féltékenységét. Miközben a nő beszélt, úgy nézett rá, mintha először látná.

A nő is ránehezedik a tekintetével, a dühtől rákvörösen. Freud kihasználja a csend ezen pillanatát, amely alatt sem Breuer, sem Mathilde nem törődik vele, hogy megpróbáljon angolosan távozni.

Gyengéden hátratolja a székét, zajtalanul feláll, és tesz egy lépést az ajtó felé. De Breuer, aki visszanyerte a tekintélyét, egyetlen parancsoló szóval a helyére szegezi:

BREUER Freud!

Ismét nagyon nyájasan:

Gyere és ülj vissza, kérlek!

Szigorúan néz Mathildére:

Sajnálom, hogy Mathilde fejébe vette, hogy ezzel a fájdalmas látvánnyal ajándékoz meg téged.

Freud visszatér, rendkívül feszélyezve, de állva marad a széke mögött.

FREUD Nekem kell sajnálnom...

BREUER Kérlek! Szerettelem volna, ha kimaradsz ebből az ügyből, de mivel most már benne vagy, maradnod kell, hogy meghallgasd a magyarázatomat.

Mathildét kimerítette a dühkitörése. Most a csészéjét bámulja, rákvörösen és zavartan, komor, zsibbadt kifejezéssel.

BREUER Egyáltalán nem voltam tudatában Mathilde féltékenységének. Ha csak beszélt volna róla nekem... *(Mathildéhez:)* Mégis egy orvos lánya vagy. Tudnod kellene, mit érzünk mi, orvosok, amikor a Természet lehetővé teszi számunkra, hogy egy rendkívüli esetet tanulmányozzunk.

Őszintén és nemességgel beszél. A rosszhiszeműsége túlságosan is mély ahhoz, hogy észre lehessen venni.

(Nevet:) Féltékeny! Szegény drágám! Ha tudnád...

Mathilde – bármit is gondoljon – szégyelli, hogy kimutatta az érzéseit. Most alárendelt helyzetben van, egyszerűen azért, mert elkövette azt, amit ebben az időszakban bármelyik háziasszony súlyos illetlenségnek nevezne.

De a komor magatartása lehetővé teszi Breuer számára, hogy előadja a kis beszédét. Most felállt, és a két férfi a székük mögött állva úgy néz Mathildére, mint a bírák.

BREUER Freud! Mondd meg neki, hogy a Cäcilie iránti érdeklődésem szigorúan szakmai! Amit szeretek benne, drágám, az a módszer, ami meggyógyította őt.

Csend. Mathilde nem válaszol, de feszült és sápadt marad, a szemét leeresztve. Breuer ránéz, és meghozza a döntését.

Akarod, hogy bebizonyítsam neked? Menjünk Velencébe!

Mathilde, az ámulattól elhűlve, felemeli a szemét, és hitetlenkedve néz rá. A férfi nagy magabiztossággal megismétli.

Menjünk Velencébe! Hozzuk előbbre a szabadságunk időpontját! Ha Freud lesz olyan jó, és szemmel tartja néhány betegemet, akik némi aggodalomra adnak okot... Három napra van szükségem, hogy elrendezzem az ügyeimet. Lefoglalhatod a jegyeket csütörtökre.

Ezúttal Mathilde arca felragyog.

MATHILDE Velencébe!

Természetesen zokogásban fakad ki. Breuer megkerüli az asztalt, és megvigasztalja, mint egy gyermeket.

BREUER No-no-no! Boldog vagy végre?

A nő bólint, a fejét a kezébe temeti, a válla rázkódik a zokogástól.

Breuer, a tarkóját simogatva, nagyon apásan mondja neki:

Nem akarok több könnyet! Engedek a dőre szeszélyeidnek, hogy gyökerénél fojtsam el a bajt. Cäcilie meggyógyult. Soha többé nem beszélsz róla! Megígéred?

A nő bólint, és uralkodik a könnyein.

Breuer nagyon könnyedén hozzáteszi:

Ma reggel beugrom hozzá, hogy búcsút vegyek tőle, de nem leszel féltékeny: Freud velem jön.

A nő megfordul, és aggódva néz rá.

MATHILDE Valóban megvehetem a jegyeket?

BREUER, *apásan:* Természetesen, gyermekem, még ma reggel!

MATHILDE Ó, milyen boldog vagyok!

Feláll, megfordul, és a nyakába borul.

A férfi gyengéden kibontakozik az öleléséből.

BREUER No-no! Induljunk gyorsan, Freud! Ha már itt vagy, megteszem a beteglátogató körutamat, és bemutatlak azoknak, akiket átveszel tőlem.

Mathilde Freud felé fordul, és bocsánatkérő mosollyal nyújtja neki a kezét.

Freud – egy nagyon szokatlan gesztussal mind számunkra, akik ismerjük a nyerssségét, mind Mathilde számára – a nő keze fölé hajol, és megcsókolja azt.

Breuer, akit ez bosszant, elhúzza őt.

Kimennek, az inas odanyújtja nekik a kalapjukat.

A lépcsőfordulóban, mielőtt lemennének, Breuer karon fogja Freudot, és bizalmasan – férfiasan – így szól hozzá:

BREUER A féltékenységet neurotikus tünetnek tekintem.

21

Cecilinél.

Az üvegajtó tágra nyitva áll a kert felé.

A nő a fésülködőasztalánál ül, nagyon szép, teljesen egészségesnek tűnik.

Egy húsz év körüli, magas fiatalember – szintén nagyon jóképű, de olaszos külsejű, nagyon fekete hajú, fekete szemű – áll mellette. Munkásoverallt visel, és az egyik kezében egy széles szalmakalapot tart.

(Kintről egy hintó megállásának zaja hallatszik.)

Cäcilie barátságos hangon beszél hozzá, de úgy, mint egy szolgához. Nyilvánvaló, hogy nem érez iránta vonzalmat.

CÄCILIE Megígéri nekem, hogy nem fojtja vízbe őket?

FIATALEMBER, *tisztelettudóan:* Igen, Fräulein.

A hintó zajára Cäcilie észrevehetetlenül ravaszkás és pajkos kifejezést ölt. Meghosszabbítja a beszélgetést, hogy Breuer a fiatalemberrel találja őt.

CÄCILIE Kettőt megtartok magamnak, a többit pedig odaadom a barátaimnak.

Ebben a pillanatban Breuer és Freud megjelennek az üvegajtónál; elhagyták a hintót, és egyenesen Cäcilie szobájába jöttek.

Breuer meglepett és meglehetősen ellenséges figyelemmel néz a fiatalemberre.

Meghallva a kavics csikorgását a lábuk alatt, Cäcilie komótosan felállt, és a kert felé fordult. Nagyon természetes és majdnem közömbös hangon:

Jó reggelt, Doktor úr!

Odamegy hozzájuk. Bő köntöst visel, amely elrejti az alakját. Kissé nehézkesen jár. Freudot meglátva felragyog az arca.

Jó reggelt, Dr. Freud! Nagyon örülök, hogy viszontlátom!

A fiatalember felé fordul. Hanyagul:

Viszontlátásra, Hans, később találkozunk!

Hans meghajol.

HANS Viszontlátásra, Fräulein!

Távozik Az előszobába vezető ajtón keresztül.

Amikor az ajtó újra becsukódik, Breuer szigorú, komor kifejezéssel néz Cäciliére.

BREUER Ki ez?

CÄCILIE A kertész fia.

BREUER Mi dolga van vele?

Cäcilie teljesen természetesen válaszol, de van egy kis ravaszság a tekintetében. Érezni lehet, hogy szórakoztatja a dolog.

CÄCILIE Azt akarta, hogy vegyüljek a velem egykorúak közé.

BREUER, *élesen:* A maga korabeliek és a maga társadalmi osztályából valók közé!

Cäcilie mosolyog.

CÄCILIE Ne aggódjon, Doktor úr: a szukánk fialni fog, és éppen arra kértem Hanst, hogy ne fojtsa vízbe a kiskutyákat.

A férfi arcába nevet.

Csak ennyi volt az egész. Üljenek le, kérem!

A szoba közepe felé mozdulnak. Egy asztalon Breuer észrevesz két kis kötött gyapjú babacipőt és egy befejezetlen pulóvert ugyanabból a gyapjúból – a kötőtűk még kiállnak belőle.

BREUER Mi ez?

CÄCILIE Babaruhák.

BREUER Köt?

CÄCILIE Igen. Az egyik barátnőmnek, aki babát vár.

Csend. Leülnek. Breuer feszélyezettnek és komornak tűnik.

BREUER, *bizonyos ünnepélyességgel:* Cäcilie, maga meggyógyult.

Cäcilie mosolyog, teljesen őszintén.

CÄCILIE Igen, meggyógyultam.

BREUER, *apásan mosolyogva:* Azért jöttem, hogy búcsút vegyek magától, kedvesem: többé nincs szüksége a szolgálataimra.

CÄCILIE, *olyan szelídséggel, ami nem sok jót ígér:* Még találkozunk, Doktor úr.

BREUER Természetesen, Cäcilie. Biztosan lesz még alkalmunk látni egymást.

CÄCILIE Mikor?

BREUER Később. A feleségemmel csütörtökön Velencébe utazunk.

CÄCILIE, *megjegyezve a dátumot:* Jövő csütörtökön? Nagyon jó. *(Urasan nyájas:)* Velence! Ez egyfajta második mézeshét?

Breuer hirtelen dühösnek tűnik, mintha túlságosan próbált volna uralkodni magán, és most, a türelme fogytán, elengedné magát.

BREUER Mézeshetek? Hét év házasság után? Maga már túl felnőtt ahhoz, hogy ilyen szamárságokat beszéljen, Cäcilie, és túl fiatal ahhoz, hogy a házasságról beszéljen!

CÄCILIE, *egyre ravaszabbul:* Túl fiatal? Ugyan már, Doktor úr, húszéves vagyok: egy éven belül férjhez megyek, magának köszönhetően!

Breuer, egyre kellemetlenebbül érezve magát, megtörli az izzadságtól gyöngyöző homlokát.

BREUER, *zaklatott hangon:* Menjen férjhez, kedves gyermekem, és legyen boldog! Tiszta szívből kívánom magának!

Hirtelen feláll, hogy távozzon.

CÄCILIE, *nagyon gyorsan, őszinte és tehetetlen ámulattal – de még mindig szelíden:* Magának van szíve?

Breuer összevonja a szemöldökét.

BREUER, *komolyan:* Cäcilie!

CÄCILIE, *nevetve:* Szamárságokat beszélek, Doktor úr. Tudom, milyen odaadással viseltetett irántam.

Dr. Freud felé fordul; halálos szelídséggel:

Dr. Freud, boldog vagyok, hogy Dr. Breuernek volt az a nagy figyelmessége, hogy visszahozta önt ide.

A kezét nyújtja felé, melegen és majdnem gyengéden.

Attól féltem, nem lesz alkalmam köszönetet mondani önnek.

Freud meghajol, meglehetősen merev és távolságtartó hangon:

FREUD Nem csináltam semmit, Fräulein.

CÄCILIE Ön gyógyított meg, Doktor úr! Dr. Breuer találta meg a módszert, de ön volt az, aki alkalmazta.

Freud őszintén fel van háborodva.

Dühösen néz Cäciliére, Breuerre pedig aggódó szeretettel.

Ingerülten elkezd egy mondatot, amelyet Breuer félbeszakít:

FREUD Nagyon hálátlannak találom magát, Fräulein. Én csupán a alázatos tanítvány...

Breuer felemeli a kezét, hogy félbeszakítsa.

Breuer még mindig mosolyog, de a felszín alatt nagyon keserű. Élesen beszél: ellenségessége nem Cäcilie ellen irányul, hanem Freud ellen.

BREUER Később majd vitatkozunk a saját érdemeinkről. Az orvosoknak nincs büszkeségük, Fräulein Cäcilie: a fontos dolog számukra a gyógyulás. Bárhonnan is származzék.

Freud felé fordul. Cäcilie némi kacérsággal odamegy hozzá.

A homlokát kínálja neki.

CÄCILIE Nem csókol meg?

Breuer gyengéden, de boldogtalan kifejezéssel néz rá.

Habozik, mielőtt végül megcsókolja.

Cäcilie Freud felé fordul azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy felajánlja neki a homlokát.

De Freud látta Breuer arcát: csalódottnak tűnik (a mestere hozzáállása miatt), boldogtalannak (látva Breuer szenvedését) és dühösnek (Cäciliére).

Összevonja a szemöldökét, és olyan pillantást vet Cäciliére, amelynek hatására a nő visszahőköl.

FREUD Viszontlátásra, Fräulein!

Sarokba fordult, és az üvegajtó felé lépked. Breuer követi őt. Cäcilie köhögni kezd.

(Cäcilie köhögése hallatszik kintről.)

Már nem látunk semmi mást, csak a két férfi hátát. Azt gondolná az ember, hogy megfutamodtak.

CÄCILIE HANGJA KINTRŐL, *a köhögéstől megszakítva:* Jó utat, Doktor úr! Jó utat!

A lépcsőfeljáró előtt.

A két férfi sietősen visszaszáll a hintóba.

Még mindig halljuk a köhögési rohamokat a távolból.

(Köhögés kintről, messziről, de nagyon tisztán, Cäciliétől.)

BREUER, *a kocsisnak:* Park Avenue 12. Gyorsan!

A hintó elhagyja a kertet.

Halljuk, amint a kapu bezáródik mögötte.

Breuer felegyenesedik, megfordul, és a villát nézi, amint az eltávolodik, és eltűnik az első kanyarban.

Visszaesik az ülésre Freud mellé, akinek a szeme merev pillantással szegeződik a semmibe, és aki talált időt arra, hogy meggyújtson egy szivart.

BREUER És ennyi. Megjelennek, lefoglalják a figyelmünket, eltűnnek, és szép köszönet: soha többé nem látjuk őket.

Freud, felriadva a merengéséből, olyan riadt kifejezéssel néz rá, hogy Breuer nem tudja megállni nevetés nélkül.

FREUD Kicsodák?

BREUER, *az arcába nevetve:* Hol jártál? A betegeinkről beszélek!

FREUD, *határozatlanul és közömbösen:* Ó! Igen...

BREUER, *inkább kijelentve, mint kérdezve:* Meggyógyult, ugye?

FREUD, *aggódva:* Ott van az a köhögés...

BREUER Csak egy roham! *(Sértődötten:)* Még csak nem is köhögött az elmúlt néhány napban. Fliess gyógyszerei gyullasztották be a torkát.

Freud válasz nélkül pöffenti a szivarját.

(Kategorikusan:) Vége. Lapoztunk.

Csend. A hintó befordul egy magas, új épületekkel szegélyezett utcába.

22

Csütörtök reggel.

Kilenc óra van.

Finom, napfényes idő.

Breuerék háza előtt két kocsi állt meg. Az egyikbe (egy nyitott bérkocsiba – a második kocsiba) Breuerék szobalánya és inasa bőröndöket pakol.

A másik előtt Breuer, Mathilde, Freud és Martha élénken beszélgetnek, miközben Mathilde fél szemmel a csomagjait tartalmazó bérkocsit figyeli.

Mindenki nagyon vidámnak tűnik.

MARTHA Pompás időtök lesz!

MATHILDE A nagynéném azt írja, hogy a hegyekben esik az eső. De Milánóban melegebb van, mint nyáron.

Egy pillanatra otthagyja őket, és odamegy a szolgákhoz. Az utolsó bőröndre mutat:

Nem. Abban vannak az utazóholmijaim. Tegye a kocsis mellé!

Engedelmeskednek. A kocsis óvatosan elveszi a bőröndöt, és maga mellé helyezi. A szolgákhoz:

... Viszontlátásra, Maria...

... Viszontlátásra, Heinz...

SZOLGÁK, *együtt:* Jó utat, nagyságos asszony, jó utat!

Visszatér Breuerhez és Freudékhoz.

MATHILDE Itt az idő. *(Freudékhoz:)* ...Kijöttök velünk a állomásra kikísérni bennünket?

FREUD Természetesen!

MARTHA, *nevetve, a Breuer házaspárhoz:* Hogy mennyire szerethet benneteket! Fizikailag irtózik a vasútállomásoktól és az utazásoktól.

Nevetnek. Freud a többiekkel együtt nevet, lazának tűnik.

FREUD Kinek nincs meg a maga kis neurózisa? *(Komolyabban, Breuer felé fordul:)* Tudod, miről álmodom, hogy megírom? A mindennapi élet pszichopatológiájáról. Megmutatnám, hogy a normális emberek csak olyan őrültek, akiknek a neurózisai jól sült el.

Breuer udvariasan, de valódi érdeklődés nélkül hallgatja.

Mathilde energikusan közbelép.

MATHILDE, *barátságos határozottsággal:* Igen, nos, minderről majd mesélsz, ha visszajöttünk. Nem akarom, hogy lekésessük velünk a vonatot. Szállj be, Martha!

Martha beszáll a hintóba. A csomagos bérkocsi megelőzi az álló hintót.

(Aggodalom nélkül, csupán elővigyázatosságból:) Megvannak a jegyek, Josef?

BREUER, *gépiesen:* Igen.

Elhúzza a tárcáját, biztos benne, hogy megtalálja benne a jegyeket. Nincsenek benne. Visszateszi a tárcát a zsebébe, és módszeresen

átkutatja magát – zakója külső és belső zsebeit, mellényzsebeit, nadrágzsebeit.

Semmi.

MATHILDE, *elképedve:* Ez nem létezik! Nézd meg rendesen, te soha nem felejtesz el semmit!

Breuer engedelmesen másodszor is átkutatja a zsebeit.

Felemeli a cilindere bélését takaró bőrszegélyt. A tehetetlenség gesztusa.

Mathilde arca rákvörös lesz a dühtől.

Ez felháborító!

BREUER, *Mathildéhez:* Szállj be a kocsiba! Az íróasztalom egyik fiókjában hagytam őket. Biztos vagyok benne. Még látom magam előtt.

Éppen vissza akar menni a házba.

MATHILDE, *élesen, parancsolóan:* Te ne! *(Elmagyarázza mindenkinek:)* Ha egyszer elhagytad a házat egy utazásra, semmi szín alatt sem szabad visszamenned az indulás előtt!

BREUER Ugyan miért, ha kérdezhetem?

MATHILDE Balszerencsét hoz!

Freud, teljesen magától értetődő készségeséggel:

FREUD Ne fáradj, Breuer, majd én megyek!

Breuer a mosolya mögött már nem egészen ugyanaz, amikor Freudhoz beszél.

BREUER, *leplezetlenül kellemetlen iróniával:* Te lennél az, Freud, a materialista és az ateista, aki engedsz a feleségem babonáinak?

Freud mintha észre sem venné a változást.

FREUD, *vidáman:* Ha az ember ateista, babonásnak kell lennie: különben mi maradna neki?

MATHILDE Köszönöm, Freud!

MARTHA, *Breuernek:* Hadd menjen!

BREUER Rendben, rendben!

Előveszi a kulcscsomóját, megmutatja az egyik kulcsot Freudnak.

... Az első fiók jobbra.

Freud elveszi a kulcsokat, és berohan a házba.

(Mathildéhez, tettetett felháborodással:) Nem szégyelled magad?

MARTHA Hagyd csak!... Ez egy igazi mézeshét. Csak nem fogsz ellenszegülni a feleséged kívánságainak rögtön az elején!

A „mézeshét" szóra Breuer arca elsötétül. Csend.

Breuer dolgozószobájában Freud kinyitja a megjelölt fiókot. Elővesz egy nyaláb papírt, és keresi a jegyeket. Végül megtalálja őket: Breuer egy kis kártyatartóba tette őket, amelyben egy fénykép is van: Cäciliét ábrázolja.

Sietősen összenyalábolja a papírokat, visszateszi őket a fiókba, kulcsra zárja, és elhagyja a lakást.

A lépcsőn lefelé siet.

Az utcán, az épület előtt.

Amikor Freud kijön a házból, a díszlet megváltozott.

A hintó mögött egy nehéz, kétlovas mentőkocsi áll.

A mentőkocsi előtt Breuer egy ápolóval beszél.

A hintóban a két nő ül, mereven és szótlanul.

Martha sápadt a szorongástól; Mathilde merev, a szeme ég a gyűlölettől és a dühtől, túllenni látszik még a kétségbeesésen is, a vidámság egyfajta tébolyában.

Freud elképedve megközelíti a hintót.

FREUD Mi a baj?

Martha nem válaszol.

Ránéz mindkettőjükre.

(Még sürgetőbben:) Mi a baj?

MATHILDE, *nevetve:* Ó! Semmi az égvilágon, Freud, csak egy kis tréfa! Cäcilienél megindult a szülés!

FREUD, *teljes ámulatban:* Micsoda?

Mathilde válasz nélkül nevet. Martha Breuer felé bólint.

MARTHA Menj oda hozzá! És ne hagyd magára!

Freud sietősen odamegy Breuerhez, aki sápadt, vonásai eltorzultak.

A mentőautó ajtója nyitva van.

Breuer, nem mutatva meglepetést a jelenlétén, int Freudnak, hogy szálljon be.

Freud beszáll a mentőautóba, és Breuer azonnal követi.

Leülnek egy keskeny padra – a betegek üres ágyával szemben –, amelyet az ápolóknak tartanak fenn.

Közben az ápoló felmászott az első ülésre, és leült a kocsis mellé.

A mentőautó elindul, a két ló vágtában húzza.

23

A mentőautóban.

Freud és Breuer szótlanok. Breuer izzad, és a homlokát törölgeti.

Egy pillanat múlva Breuer akadozó hangon beszél kezd, amit csendek szakítanak meg. Úgy tűnik, teljesen lesújtotta a hír:

BREUER Úgy tűnik, a fájdalmak ma reggel kezdődtek. A Szent István klinikára vitték. Látni akar engem.

Elkezd nevetni, de nem barátságos módon.

Örülhetsz: neked volt igazad. A szex!... És eközben... azt hittem, szűz, holott...

Freud elképedve néz rá.

FREUD De hát... Te... te nem létezik, hogy nem tudtál róla... Hiszen vizsgálgatztad őt.

BREUER Az elmúlt egy évben nem. Nem szerette, ha hozzáérek. *(Nevet:)* Azt hittem, szeméremből.

Hirtelen dühvel Freud felé fordul, és megkérdezi tőle – félig tragikusan, félig komikusan:

Kitől terhes? Tőled kérdezem! ... Az a fiú a múltkor, az a kertész...

Dühösen:

Hagytam, hogy rászedjen egy kurva.

A klinika folyosóján, egy csukott ajtó előtt.

Egy vajúdó nő jellegzetes sikolyait halljuk.

(Cäcilie sikoltozásának hangja kintről.)

Egy orvos, egy bába és Cäcilie anyja.

Csendben várják Breuert. Cäcilie anyja semmilyen érzelmet nem mutat. Az arca csak még keményebbé vált. Léptek hallatszanak a folyosón.

FRAU KÖRTNER Végre!

Breuer és Freud megjelennek; szinte szaladnak. Amikor meglátja Frau Körtnert, Freud leveszi a kalapját. De Breuer annyira zaklatott, hogy a fején hagyja a kalapját.

BREUER, *kifulladva:* Mi baj van vele?

Frau Körtner szó nélkül az orvosra és a bábára mutat (gesztusának jelentése: „Ők jobban tájékoztatják, mint én tudnám").

Breuer feléjük fordul, és zaklatott kifejezéssel néz rájuk; azok nagyon meglepettnek tűnnek a férfi által mutatott érzelmektől.

SZÜLÉSZ, *bemutatkozik:* Dr. Pfarrer.

BREUER, *gyorsan és zaklatottan:* Jó napot! *(Folytatva:)* Mi történt?

DR. PFARRER Teljesen szűz. De az elmúlt néhány hónapban álterhességben kellett szenvednie. *(Mosolyogva:)* És következetes lévén, ma egy ál-szülést mutat be nekünk.

Breuer ámulattal hallgatja. Azután az ajtóhoz megy, és kinyitja. Mindenkinek – beleértve Freudot is:

BREUER Nem. Maradjanak itt!

Bemegy, és becsukja maga mögött az ajtót.

Cäcilie az ágyban fekszik. A szeme csukva van; időről időre felkiált vagy vergődik.

Két ápolónő vigyáz rá. Breuer egy parancsoló intéssel elbocsátja az ápolónőket. Zajtalanul távoznak.

Breuer leül Cäcilie ágya mellé, az egyik ápolónő által korábban elfoglalt székre.

Cäcilie!

A nő kinyitja a szemét. Mosolyog.

CÄCILIE Maga az? Adja a kezét!

Breuer, teljesen letörve, megfogja a kezét. A nőnek összehúzódása van, majd visszahull az ágyra.

(Hatalmas sikoly. Egy pillanatra elhallgat, kimerülten.)

Boldog? Fiú az, biztos vagyok benne!

BREUER Hallgasson meg...

A nő olyan ámulattal néz rá, amelyet hamar elmos a fájdalom újabb hulláma.

(Újabb sikoly Cäciliétől, majd kimerült hangon:)

CÄCILIE Hogy fogjuk hívni, drágám?

Visszahull az ágyra.

A folyosón.

Fél óra telt el. A szülész fel-alá járkál.

Az ápolónők és a bába kicsit távolabb állnak. Freud és Frau Körtner mozdulatlanul, mereven, mindketten egyformán keményen várnak, anélkül, hogy egymásra néznének. Cäcilie már nem sikoltozik.

Breuer végre kijön, kimerülten, izzadtan. Gondosan bezárja maga mögött az ajtót. Odamegy Freudhoz és Frau Körtnerhez, akik csendben várják.

BREUER, *az anyához:* Alszik. *(Szünet.)* Hipnózis alatt felismerte, hogy nem terhes.

Frau Körtner még mindig nem mond semmit.

(Feszélyezve ettől a csendtől:)

Minden a legnagyobb rendben van. Hagyja a klinikán két-három napig, azután hazaviheti.

Frau Körtner szó nélkül, egy merev kis bólintással beleegyezik.

Breuer feszélyezetten néz rá, mélyen meghajol előtte, és sarokba fordul. Freudhoz:

Gyere, Freud!

Kint a mentőautó vár az ajtó előtt. Az ápoló odalép Breuerhez.

ÁPOLÓ Doktor úr! *(Breuer megfordul.)* Visszavihetjük önöket.

Breuer, aki nagyon nyúzott, elutasító gesztust tesz.

BREUER Nem, köszönöm. Gyalog megyünk vissza.

24

Íme a jelenet pontos, életszerű és drámai magyar fordítása:

Freud és Breuer hallgatnak, miközben a napsütötte, szinte néptelen utcákon sétálnak.

Breuer nem tette vissza a cilinderét a fejére. Freud oldalán sétál, a homlokát törölgetve. Hosszú csend.

Freud aggódó, félénk pillantásokat vet Breuer felé, de nem meri megkérdezni.

Egy útkereszteződéshez érnek. Breuer átmegy az úton, azzal a szándékkal, hogy egyenesen halad tovább. Freud nagyon tisztelettudóan karon fogja, és arra kényszeríti, hogy forduljon jobbra.

Breuer jámboran hagyja magát vezetni.

BREUER Ó! Igen...

Még néhány lépés. Valódi kétségbeeséssel, és mintha csak magának mondaná:

Bűnöző vagyok.

Freud ámulattal néz rá. Breuer elmagyarázza, ezúttal felé fordulva:

Azt hitte, tőlem terhes.

Ez a módszer ördögi.

Nincs jogunk hozzá!

Freud kérdőn néz rá. A férfi megmagyarázza:

Az ember nem arra született, hogy mindenható legyen.

Engedelmeskedett nekem. Teljes hatalmam volt felette.

Itt az eredménye.

Csendben sétálnak tovább.

A semmibe, a távolba bámul:

Amikor először megismertem, maga volt az ártatlanság, esküszöm neked!

FREUD, *mintha csak magának mondaná:* Ártatlanság... Kíváncsi vagyok, létezik-e az egyáltalán.

BREUER, *hirtelen ingerülten:* Ha láttad volna őt egy évvel ezelőtt, nem tennéd fel ezt a kérdést!

Mély megbánással:

Semmiről sem tudott, tiszta volt, mint a friss hó.

Meynertnek igaza volt: vannak dolgok mélyen bennünk, amikhez nincs jogunk hozzáérni.

Freud összerezzen:

FREUD Meynert? De hiszen ő most az ellenkezőjét mondja!

BREUER Mert meg fog halni. Már nem számít neki.

(Kintről egy kocsi zaja hallatszik.)

(Lópatkók kopogása, kerekek nyikorgása.)

Megfordul: egy öreg bérkocsi az. Zárt hintó. Idős kocsis. Megnézi az óráját.

A másik vonattal megyek.

Freud nem hisz a fülének.

FREUD Tessék?

Breuer int a kocsisnak, aki meghúzza a gyeplőt.

BREUER, *magyarázva:* A délutáni vonattal.

A kocsi megáll mellettük. Breuer beszállásra invitálja Freudot. Freud nem száll be. Felháborodottan néz Breuerre.

FREUD Csak nem fogsz...

BREUER Elmenni? Dehogyisnem! Minél messzebbre, annál jobb.

FREUD De Cäcilie...

BREUER Meggyógyult.

FREUD Amint azt magad is láthatod, nem gyógyult meg.

Breuer hazudik magának: úgy tesz, mintha teljesen nyugodt lenne, de továbbra is mélyen zaklatott.

BREUER Ez az utolsó krízis. Ha maradok, csak ártok neki. Ha elmegyek, elfelejt.

Freud, aki az ámulat és a felháborodás között őrlődik, elveszítette minden félénkségét.

FREUD, *határozottan:* Meggyógyult?! Miközben a kontraktúráit meg a látászavarait gyógyítottad, ő csendben növesztett egy álterhességet, és azt hitte, tőled terhes! Betegebb, mint valaha; nem hagyhatod el!

Breuer elvörösödik. Freud hangneme elutasítást váltott ki belőle.

BREUER, *nagyon hidegen:* Pedig pontosan ezt fogom tenni.

Megpróbál beszállni a bérkocsiba. Freud a kabátujjánál fogva visszatartja.

FREUD Breuer! Orvos vagy: a kötelességed, hogy...

BREUER Jobban tudom a kötelességemet, mint te!

Visszafordul Freud felé, és erélyesen mondja, miközben a kocsis értetlenül figyeli:

(Szinte kiabálva:)

Rávettem, hogy megszeressen, érted?!

FREUD Beléd szeretett. Kétségkívül azért, mert már amúgy is zavart volt. Semmi közöd nem volt hozzá.

BREUER Dehogyisnem!

(Szünet.)

Az túl egyszerű lenne.

Még mindig szenvedéllyel, de szinte nosztalgikusan:

Hideg volt. Tiszta volt... Tudod, mit gondolok? A hipnotizmus a csábítás eszköze.

Ha a kollégáim ragaszkodnának hozzá, hogy töröljenek az orvosi kamarából, egy szót sem szólhatnék ellene.

A kocsis meglepetése egyre nő.

Breuer kirobban. Vádolja magát, de a hangjából és a gesztusaiból azt mondaná az ember, hogy vádiratot fogalmaz meg Freud ellen.

Bemocskoltam őt, Freud, bemocskoltam idióta és bűnös gyakorlatokkal! Megbecstelenítettem magam!

Beszéd közben kinyújtott mutatóujjával beszélgetőpartnere mellkasába bök.

Egy orvos, aki elcsábítja a betegeit! Egy kuruzsló orvos! Az egész város rajtam fog röhögni!

Lapos, szinte kimerült hangon:

El kell mennem.

Kinyitja a bérkocsi ajtaját, és beszáll. Freud nem tartja vissza. Bezárja az ajtót.

A nyitott ablakon keresztül látjuk, ahogy leül. A kocsis készülődik, hogy megostorozza a lovait.

Freud megállítja:

FREUD, *a kocsisnak:* Egy pillanat!

Az ablakhoz lép. Breuer leült az ülésre, megtörten, félig csukott szemmel.

(Breuerhez, félénken:) Ha adsz egy jegyzetet Frau Körtnernek, a távollétedben én kezelem Cäciliét.

Breuer felháborodása akkora, hogy szó szerint kidugja a fejét az ablakon.

Freud egy lépést hátrál. Breuer dühös arca kibukkan a nyitott ablakból. A szeme lángol:

BREUER, *rendkívüli erőszakossággal, és amióta ismerjük, először egy zsarnok parancsoló tekintélyével:* Soha!

Ismerem az elméleteidet, szegény Freudom! Ismerem az összes szép ötletedet a szexről!

Ellopod a módszeremet, és ki tudja, mire használod!

Mindenféle alasságokkal tömöd tele annak a szegény lánynak a fejét, és teljesen megőrjíted!

Kiejtve a szavakat:

Jól figyelj, Freud: megtiltom, hogy foglalkozz vele! Megértetted?!

FREUD, *éles hangon, a düh és a félénkség között őrlődve:* Igen.

Freud egy lépést hátrál, és int a kocsisnak, hogy ostorozza meg a lovait.

(Komor iróniával:) Jó utat!

A bérkocsi elindul. Freud mozdulatlanul, dühösen és megdöbbenve nézi a kocsit, amíg az el nem tűnik.

25

Egy előadóterem az Orvostudományi Karon.

Az előadás éppen most ért véget. Az utolsó hallgatók a leghátsó üléssor mögött található hátsó ajtón keresztül távoznak. A kamera egy pillanatig követi őket, majd felülnézeti képet ad a teremről.

Magasból, felülről látjuk az előadót a katedrájánál. (Freud az, aki éppen a táskájába pakolja a papírjait.) Az első sorban, még mindig az ülésén ülve, hátulról látunk egy erős testalkatú hallgatót, aki még messziről is idősebbnek tűnik a termet elhagyó – mind szakállas – nagyon fiatal férfiaknál: ő Fliess.

Most a katedra előtt vagyunk. Fliess felállt, és Freudhoz beszél, aki éppen most állt fel, és lentről néz fel rá.

Fliess gúnyos mosolyt visel; Freud kifejezése keserű, komor: elfogadja Fliess Breuer kárára tett gúnyolódásait, sőt – vonakodva – csatlakozik is hozzájuk, de nem mosolyog.

FLIESS, *rosszindulatú iróniával:* És hogy van a mi Don Juanunk?

FREUD, *bosszúsan:* Ugyan már! *(Szünet.)* A feleségem épp most kapott egy levelet Mathildétől. *(Keserűen:)* Kitörően boldogok.

Bezárja a táskáját, lelép a emelvényről (egyetlen lépcsőfok), és ismét egy szintbe kerül Fliess-szel.

A másik nagy, sátáni szemével figyeli a közeledését. Nem ok nélkül kezdte el a beszélgetést, nagyon is határozott szándéka van. És ez nyilvánvaló.

FLIESS, *ugyanabban a hangnemben:* Szép az idő Velencében?

FREUD, *komor iróniával:* Nagyon szép.

FLIESS, *hirtelen:* És mi van ezalatt Cäciliével? Kényszerzubbonyba dugták?

FREUD: Fogalmam sincs.

FLIESS: Mégiscsak nagyon kényelmes lenne láncra verni a betegeket, hogy az orvosok elmehessenek nyaralni.

Közelebb lép Freudhoz.

Szóval nem találkoztál vele újra.

FREUD, *bosszúsan:* Mondom, hogy Breuer megtiltotta...

FLIESS: És aztán?

FREUD: Az ő betege.

FLIESS, *nyersen:* És amikor Breuer nincs ott, a betegei felkopaszthatják az állukat?

FREUD, *élesen és határozottan:* Nem fogom ellopni a betegeit!

FLIESS: Nem a betege, szerelmes belé!

Freud feszélyezetten megpróbálja megvédeni a mesterét.

FREUD: Hagyjuk ezt, Fliess! Nem Breuer hibája. *(Nevet:)* A férfi egyszerűen túl vonzó. Két hónapja alkalmazom a módszerét a saját betegeimen, esküszöm neked, nincsenek belém szeretve.

Arca akarata ellenére elsötétül.

Róhatok fel neki, az az, hogy elszaladt.

Tekintete feszült, a távolba réved.

(Keményen:) A futás, a visszavonulás... ezt nem tudom elfogadni. Különösen nem egy zsidótól.

(Félig vicces, félig komoly hangon:)

Egy háborúban ott halnék meg, ahol állok.

Csend. Fliess Freud vállára teszi a kezét, hogy rákényszerítse, nézzen rá.

FLIESS: Freud, Cäcilie kivételes eset. A hasznunkra lehet...

FREUD, *meglepődve:* A hasznunkra lehet...

FLIESS: Teljesen elfogadhatatlannak tartanám, ha elveszne a tudomány számára.

Elengedi Freud vállát, és fel-alá járkál a színpad előtt.

Szükségem van rád. Te vagy az egyetlen ember, aki segíthet a kutatásaimban. Közel vagyok a sikerhez.

Mély meggyőződéssel, de bizonyos pedantériával, ami magányos és szinte vad külsőt kölcsönöz neki.

Látom. Igen. Láttam az igazságot. Fenekestül felbolygatom a biológiát! Az elméleteim teljesek: már csak be kell bizonyítani őket. Ez a legkönnyebb rész. Főleg, ha te is segítesz.

Freud szeme követi őt, ahogy jön-megy.

FREUD, *kissé kábultan:* Milyen elméletek?

FLIESS: Mindent elmondok, ne félj! De ez valódi beavatás lesz.

(Nevet, hogy leplezze mély komolyságát:)

Vérszerződést kötünk! Csak egy testvérnek tárom fel a titkaimat! Fel kell osztanunk a munkát!

Anélkül, hogy észrevenné, fellép a színpadra.

Beszéd közben fel-alá járkál rajta.

Freud leül az egyik üléssorra, lebilincselve. Fliess, néhány oda-vissza út után, végül megáll a katedra mögött, és állva beszél, felülről nézve le Freudra.

A szexualitás, Freud. Minden erre vezethető vissza. Teljesen el ámulsz majd, ha beavatlak a felfedezésembe.

Egyelőre vissza kell térnünk Cäciliéhez.

FREUD: Mi összefüggés...

FLIESS: Cäcilie egy bizonyíték. Tudom.

(Kemény, sőt olyan kemény hangon, ami szinte emberfeletti:)

Keményen és pihenés nélkül kell dolgozni rajta. Amíg ki nem adja nekünk a titkát!

Parancsolóan, ujját a katedra felett kinyújtva Freudra mutat:

Menjünk, és nézzük meg Cäciliét! Mindenesetre újra meg kell látogatnom, mert a torkának nincs jobb állapota.

Nyomatékosan:

Menjünk, nézzük meg! Nincs jogod feltartóztatni a tudomány haladását, csak azért, hogy kíméld Breuer érzékenységét!

Freud felállt, de nem válaszol. Fejét lehajtva tartja, és makacs kifejezést visel.

Fliess ránéz, és – kimért, szinte gyengéd hangon – elhajítja ezt a megmérgezett nyilat:

Végül is csak féltékeny!

Freud felemeli a fejét, és némi aggodalommal fordul Fliess felé.

FREUD, *megváltozott hangon:* Az volt az benyomásod...?

FLIESS: Ez napnál világosabb. Az ilyen fickók nagyon szeretnek nagylelkűséget mutatni a tanítványaik iránt. Ez egy nagyon olcsó módszer arra, hogy jó véleménnyel legyél magadról.

De ha a tanítvány egyszer mesterré válik...

FREUD, *elgondolkodva:* Néha úgy éreztem...

FLIESS: ...akkor jobb, ha vigyáz.

Most Freudon a sor, hogy a színpadon járkáljon. Elgondolkodónak és rosszindulatúnak tűnik. Mindenekelőtt boldogtalannak.

Már nem néz Fliessre: magában keresgél.

FREUD: Látod, Fliess, az olyan embereknek, mint én, zsarnokokat kell biztosítaniuk maguknak. Nem tudom miért.

Az enyém Breuer volt.

Engedelmeskedtem neki, mint egy gyermek.

Komoran és neheztelve:

De nem bocsátanám meg neki a gyengeséget!

Aztán:

Biztos vagy benne, hogy féltékeny?

FLIESS: Pofon vágja az embert!

Freud persze most nem fedez fel semmit. Fliess egyszerűen szavakba önti azt, amit nem mert beismerni magának.

FREUD, *őszintén és megdöbbenve:* Rám? Rám, aki semmi sem vagyok? Annyira csodáltam őt...

Szünet. Most Freudon a sor, hogy a féltékenység gyötörje. Mérgező hangon, mintha bosszút állna a bálványán azzal, hogy kiszolgáltatja őt Fliess gúnyolódásának:

FREUD: Tudod, hogy szerelmes?

FLIESS: Cäciliébe?

FREUD: Természetesen. Nem vagyok benne biztos, melyikük csábította el a másikat. Ennek az ügynek az első napjától kezdve feszélyezve éreztem magam.

Föléje hajolt, mézesmázos hangot öltött, örökké törölgette a homlokát...

Fliess egy szót sem szól. Mosolyogva hallgatja, nagyon jól tudva, hogy Freud egyre mélyebben belekeveredik: a csapda tökéletesen működik.

Olyan volt, mint egy bakkecske! Minden szexuális volt köztük. Ez adta az ötletet.

(Hirtelen döntés:)

Menjünk, nézzük meg Cäciliét!

Amint kimondja ezeket az utolsó szavakat, Freud a maga részéről fellép a színpadra, ahol egy szintbe kerül Fliess-szel.

26

Egy nyitott fülkében.

Bécs külvárosa, Cäcilie villájának közelében. Fliess, az ülésen elterülve, beszél.

Freud előredőlve, szorongó kifejezéssel, feszült tekintettel hallgat, nem válaszol.

Lehetetlen megmondani, hogy figyel-e, vagy a meghozott döntése gyötri.

FLIESS: Összegzésül kijelentem, hogy minden egyén egyszerre férfi és nő. Ezt nevezem én biszexualitásnak. Természetesen van egy nem, amely dominál: a másik blokkolva van, el van maszkírozva, de a fiziológiai fejlődése folytatódik.

Férfi vagy, Freud, egy virilis férfi, mégis – ahogy minden férfinál – a lényed egy része női. És az életedet, akárcsak az enyémet, a biszexuális felépítésünkhöz kapcsolódó időszakos jelenségek kondicionálják. Ritmusok...

A hintó befordul a villákkal szegélyezett utcába, amely Cäcilie házához vezet. Freud megborzong, és kiegyenesedik. Fliess, aki dühös, amiért félbeszakították, hidegen néz rá.

Nem figyelsz rám.

Freud kiegyenesedve a villa távolban lévő kapuját nézi.

Mi a baj?

FREUD, *a fogai között:* Nem kellett volna...

FLIESS, *dühösen:* Mi?

FREUD, *megbánással és szomorúsággal:* Breuer ezt sosem fogja megbocsátani nekem.

FLIESS: Mi szükséged van rá most már? Ő adta a módszert, te pedig tökéletesítetted: a tiéd.

A hintó megállt. Freud ugrik le elsőként.

(Irritálva Freud hallgatásától:)

Azt mondtad, sosem hátrálsz meg!

FREUD: Nem hátrálok meg. Menjünk!

Becsönget a bejárati kapun. Nincs válasz.

Egy pillanatnyi várakozás után Fliess odamegy egy kis oldalajtóhoz, és kinyitja.

Bemegy, Freud pedig követi. A távolban látják a villát. Az összes zsalugáter zárva van. Elhagyatottnak tűnik.

Valaki közeledik feléjük. A kertész fia az. Széles szalmakalapot visel. Tisztelettudó fellépése átadta a helyét bizonyos pimaszságnak.

FLIESS: Frau Körtner?

KERTÉSZ FIA: Elmentek.

FLIESS: És a lánya?

KERTÉSZ FIA: Ő is.

FREUD: Mikorra várják őket vissza?

KERTÉSZ FIA: Soha. *(Szünet.)* A villa eladó.

FLIESS: Hová lehet írni nekik?

FIATAL EMBER: Nem hagytak címet.

FLIESS: Nagyon jó.

Ő az első, aki sarkon fordul, és visszamászik a bérkocsiba. Freud nem követi azonnal. A fiatalember ismét bezárja az ajtót, Freud pedig egy pillanatra ott marad, a csukott ajtóval szemben.

FLIESS, *hangja kintről:* Nos, Freud?

Freud sarkon fordul, és a bérkocsi felé veszi az irányt. Az arca felderült. Leülés közben így szól:

FREUD, *gyengén ironikus hangon, leplezve a valódi elégedettségét:* Nos, Fliess, ez egy jel a Sors részéről, nem gondolod?

A hintó elindul.

27

Freud rendelője.

Néhány órával később, a késő délutáni órákban.

A kanapé mellett ül. A kanapén Dora fekszik hipnózisban. Dora beszél.

Freud szivarozva hallgatja.

DORA, *monoton hangon:* Szegény mama, sosem nyugodt a lelkem; amint elmegy vásárolni, gombóc van a torkomban, nem tudok nem arra gondolni, hogy valami baleset éri.

Dora gyors, színtelen hangon beszél. A legcsekélyebb hanglejtés nélkül, mintha egy szerepet ismételne.

FREUD Milyen baleset?

DORA Mégbokrosodott ló, például. Bármilyen baleset, feltéve, hogy halálos.

Freud, aki eddig szinte közönyösen hallgatta, hirtelen érdeklődni kezd:

FREUD Mit mondott?

Dora szemhéja megremeg, és nyugtalanul megmozdul.

FREUD Mit mondott? Ismételje meg!

Dora becsukja a szemét.

Panaszos hangon:

DORA Nem emlékszem. Fáradt vagyok.

Freud habozik egy pillanatig. Azután folytatja, gyengéden, de határozottan.

FREUD Azt mondta: feltéve, hogy halálos.

DORA Halálos? Mi? Nem tudom! Nem tudom!

Forgolódik, teljesen kimerültnek tűnik. Freud látja ezt: úgy dönt, abbahagyja az ülést.

Feláll, kényelmesen elnyomja a szivarját, és az íróasztalán lévő hamutartóban hagyja.

Visszasétál Dorához, de nem ül le. Föléje hajol.

Freud Dora homlokára teszi a kezét, érződik, hogy fel akarja ébreszteni.

FREUD, *gyengéden:* Dora!

A kis Mathilde szobájában.

Kislány az ágyban fekszik, nagyon piros az arca; fulladozik.

Hörgés hallatszik a torkából.

Martha az ágya előtt ül, szorongva.

MARTHA, *gyengéden és mély szeretettel beszél:* Mathilde! Mi a baj? Fáj valamid?

A kislány bólint, nem tud beszélni.

Tágra nyílt, nagy szemei tanúskodnak a szenvedéséről.

Fulladsz?

Újabb hörgés. Azt mondaná az ember, hogy a gyermek a halálán van, és ahhoz, hogy meggyőződjünk arról, hogy Mathilde halálos veszélyben van, elég látni Martha arcát.

Ezek az újabb, hevesebb hörgések éppencsak elegendőek ahhoz, hogy a fiatal nőt pánikba ejtsék.

Hirtelen felpattan, és kiszalad a szobából.

Freud rendelőjében.

A két szereplő többé-kevésbé abban a helyzetben maradt, ahogyan otthagytuk őket. Freud, Dora fölé hajolva, gyengéden ismétli:

FREUD Ébredjen fel, Dora! Ébren van.

Dora szeme kinyílt; ébren van.

(Halk kopogás hallatszik a távolabbi ajtón.)

Freud, elmerülve abban, amit csinál, nem hallja.

Dora Freudra mosolyog: egy szerelmes ember igazi mosolya ez.

(Második kopogás.)

Hirtelen a nyakába fonja a karját. Egyértelműen a száját kínálja neki.

DORA Szerelmem!

A távolabbi ajtó kinyílik. Martha jelenik meg, arca feldúlt. Látja a jelenetet. Freud, aki nem látta őt bejönni, gyengéden kibontja Dora karjait, és felegyenesedik.

FREUD, *feszélyezett nevetéssel:* Íme a hipnózis egyik kis meglepetése.

Dora, megszeppenve, felült a kanapén.

(Fagyos, de szelíd hangon:)

Nem vagyok a szerelme, Dora. Csak az orvosa.

Dora, szörnyen feszélyezve, csendben nézi Freudot.

MARTHA, *hangja kintről:* Sigmund!

Freud hirtelen megfordul. Dühösen néz Marthára, de a vonásaiból látja, hogy mélyen kétségbe van esve.

Dora, bíborvörösen, szó nélkül feláll, és odamegy, hogy fogja a kalapját.

A gyermek nagyon beteg! Nem tudom, mi baja van. Félek!

FREUD Jövök! Hétfőn, ötkor!

Gyorsan átszeli a szobát, miközben Dora felé fordítja a fejét. Dora, nagyon félénken:

DORA Viszontlátásra, Martha!

Martha hidegen néz rá:

MARTHA, *jegesen:* Viszontlátásra.

Freud és Martha kimennek.

A gyerekszobában.

A kis Mathilde fulladozik. Freud és Martha belépnek. Martha a háttérben marad.

Freud a gyermek fölé hajol.

FREUD Nyisd ki a szád!

Mathilde kinyitja a száját. Freud előrehajol, és belenéz.

Mértetek lázat?

MARTHA Harmincnyolc kilenc.

Freud még mindig a gyermek fölé hajol. Felegyenesedik.

FREUD, *Marthának:* Azt hiszem, krupp.

Menj, és mondd meg a szolgálólánynak, hogy menjen át Fliesshez, és hozza vissza azonnal!

Leül Mathilde mellé, és fogja a kezét. Martha kimegy, hogy utasítsa a szolgálót; majd visszatér, fog egy széket, és leül az ágy másik oldalára.

Dr. Freud rendelőjében.

Dora befejezi a kalapja rögzítését a fején a hosszú tűkkel. Ingerlékeny, bosszankodik, amikor a tükörbe néz, megszúrja az ujját egy tűvel, és toppant a lábával.

Miután véget ért ez a feladat, csillogó szemmel odalép Freud íróasztalához, és komótosan – de szisztematikusan – széttépi az összes rajta fekvő papírt. Ez a művelet megnyugtatni látszik.

Felegyenesedik, és egy hóhér bosszúszomjas nyugalmával elhagyja a dolgozószobát.

Egy órával később (este nyolc óra körül). A gyerekszobában.

Fliess, még mindig Mathilde ágyánál ülve, a táskájába pakolja a műszereit.

(A kislány hörgése hallatszik kintről.)

Freud és Martha csendben figyelik őt. Feláll és kimegy. Freud követi őt a folyosóra. Martha csendben csatlakozik hozzájuk.

FLIESS Diftériás gégegyulladás.

Freud sápadt, mint a hamu.

MARTHA Ez... ez súlyos?

FLIESS Freud, szeretnélek látni egy pillanatra a dolgozószobádban.

Elindulnak. Martha vár, a bal kezével egy zsebkendőt szorongatva.

(Egy ajtó csukódásának zaja hallatszik.)

Halljuk egy ajtó csukódásának hangját, majd Fliess hangját:

FLIESS HANGJA, *kintről:* Holnap reggel visszajövök. Ha az állapota rosszabbodik, értesíts, bármilyen órában is legyen!

A bejárati ajtó bezáródik.

(A bejárati ajtó zaja kintről.)

(Freud lépteinek zaja kintről.)

Freud visszatér, elhalad Martha előtt anélkül, hogy ránézne. Belép a gyerekszobába.

Odamegy a beteghez, és mély gyengédséggel néz rá. A kislány megpróbál rámosolyogni.

FREUD Fáj?

Mi az a dolog, amit a legjobban szeretnél? Ami a legnagyobb örömet okozná neked a világon?

A gyermek megpróbál beszélni. Végül sikerül, elfojtott hangon.

KIS MATHILDE Eper.

FREUD Nagyon jó.

Szinte szaladva hagyja el a szobát. Martha belép, és leül a helyére.

Az utcán. Egy zöldségesüzlet.

A vasrács le van engedve. Freud az öklével veri a vasredőnyt.

Az első emeleten végül kinyílik egy ablak. Egy szemüveges öregember hajol ki az erkélyen.

ÖREGEMBER No de uram, mit akar?

FREUD Epret!

28

A gyerekszobában.

Később. Leszáll az éj. Martha az ágy egyik oldalán ül. A másikon Freudot látjuk, vonásai elgyötörtek.

A gyermek forgolódik, és úgy tűnik, félrebeszél. Az éjjeliszekrényen egy kosár eper. Még nem nyúlt hozzá.

Martha kemény, hideg pillantást vet Freudra.

MARTHA, *suttogva:* Jogom van tudni, mit mondott.

FREUD: Igen. *(Szünet. Keményen és komoran:)* Egy a kettőhöz az esélye. Pont itt... *(A saját torkára mutat:)* ...van egy álhártyája, ami fojtogatja. Ha az éjszaka folyamán meg tud tőle szabadulni...

MARTHA: És ha nem tud?...

Freud nem válaszol.

Késő éjszaka. Martha átment megnézni a két fiát, akiknek az ágyát áttette a saját szobájába. Alusznak.

Lábujjhegyen tér vissza, hogy elhelyezkedjen Mathilde ágyánál. Utóbbi hirtelen kinyitja a szemét, és feszülten Freudra néz, mintha beszélni szeretne hozzá.

Freud fölé hajol.

FREUD: Mit szeretnél, drágám?

KIS MATHILDE, *fájdalmasan:* Epret.

Freud fogja a kosarat, és megmutatja neki. Kivesz egy epret, eltávolítja a szárát, és a szemet maga teszi a gyermek szájába.

FREUD: Lassan! Lassan! Ha nehezen nyeled le, köpd ki!

A kislány rágni kezd. Fájdalmasan. Martha gyanakvóan néz Freudra.

MARTHA: Biztos vagy benne, hogy ez így jó?

Freud szomorúan vállat von.

(A kislány köhögése, ahogy fuldoklik.)

Freud felriad.

MARTHA, *szeme ég a dühtől:* Látod, mit tettél!

FREUD, *Mathildéhez:* Köpd ki! Köpd ki gyorsan!

Mathilde egyre jobban köhög és fuldoklik. Félig felül, és a takaróra hány.

(Marthának:) Várj! Várj!

A kislány köhög még egy keveset, majd hagyja magát visszahullani.

Listen a légzésére!

A légzése még mindig hörgő, de csendesebb. Freud és Martha hallgatóznak még egy pillanatig.

FREUD: Túl van a veszélyen.

A kislány az apjára mosolyog.

Kevésbé fáj?

KIS MATHILDE: Igen.

Becsukja a szemét, és elalszik.

Martha nyugodtan feláll, leveszi a beszennyezett takarókat, megy, hogy újakat hozzon a szekrényből, és beveti Mathilde ágyát anélkül, hogy felébresztené. Elviszi a piszkos ágyneműt, eltűnik egy pillanatra, majd visszatér.

Freud a megkönnyebbülés halvány mosolyával nézi a alvó Mathildét. Martha végzett a munkájával.

Leül, és hirtelen csendben zokogni kezd, fejét a kezébe temetve.

Freud feláll, és halkan odalép hozzá. Vállon ragadja. A nő szinte vad erőszakossággal szabadítja ki magát.

MARTHA: Ne érj hozzám!

Freud leengedi a karját.

FREUD, *elképedve:* Martha!

Martha összeszedte magát. Kővé dermedve néz rá.

MARTHA, *hideg hangon:* Bocsáss meg. Elengedtem magam. *(Hogy kimentse magát:)* Annyira féltem, tudod. Szörnyen féltem.

FREUD: Nem tűnsz megkönnyebbültnek.

MARTHA: Az vagyok.

Mély aggodalommal néz rá, és elcsüggedve visszamegy a helyére, majd újra leül.

A gyermek szinte normálisan lélegzik. Martha és Freud az ágy két oldalán, a fáradtságtól elgyötört vonásokkal, egyenesen maguk elé néznek, anélkül, hogy látnák egymást.

Hajnalodik. Az ablak kivilágosodik. Az utcán elhalad egy tejeskocsi.

Freud és Martha még mindig némán ülnek Mathilde ágyánál.

A gyermek alszik. Az álma egészen békés; az arca nyugodt és kisimult. Freudot és Marthát megöregítette és megkeményítette a fáradtság (ráncok, karikák a szemük alatt).

Freud úgy tűnik, töpreng. Hirtelen Martha felé fordítja a szemét.

FREUD, *halkan:* Martha!

A nő gyengédség és ellenségesség nélkül néz rá.

Haragszol rám?

MARTHA, *hidegen, de őszintén:* Nem.

FREUD: De igen. Dora miatt, tegnap este.

MARTHA: Ne beszéljünk erről.

FREUD: Beszélnünk kell róla, Martha! Én...

MARTHA: Miért? Tudom, mit fogsz mondani: hogy nem próbáltad elcsábítani Dorát; hogy nem érzel iránta semmiféle szerelmet, még vágyat sem; hogy a... tegnap esti tünetei a kezelés melléktermékei; hogy mindig hűséges leszel hozzám?

Mi értelme? Minderről teljesen meg vagyok győződve.

Freud gyengéden és őszintén beszél hozzá.

FREUD: Nos, akkor?

MARTHA: Nem tetszik, amit csinálsz.

FREUD: A barátod, Breuer adta az ötletet, hogy azt tegyem, amit teszek.

MARTHA: Igen. És láthatod, hová jutott általa. Valóban azt hiszed, hogy ez egy tudományos kezelési módszer?

FREUD: Micsoda?

MARTHA: Rávenni a nőket, hogy beléd szeressenek, azért, hogy meggyógyítsd őket.

FREUD: Ki beszél erről?

MARTHA: Te. Meghipnotizálod őket.

FREUD: A hipnotizmusnak semmi köze... ahhoz a képtelenséghez.

Martha, még mindig kőkeményen, kissé felemeli a hangját.

MARTHA, *kissé hangosabban beszélve:* Nem tudom, hogy azért hipnotizálod-e őket, hogy beléd szeressenek; de az biztos, hogy szerelmesek beléd, mert meghipnotizálod őket.

FREUD, *őszintén, anélkül, hogy felemelné a hangját:* Nem.

MARTHA, *tudomást sem véve erről a tagadásról:*
Gyomorforgatónak találom.

Erőszak nélkül. Szinte bocsánatkérően. De a mélyben egy bíró hajlíthatatlanságát érezzük.

Mathilde megmozdul, és nagyon halk nyögést ad ki, valószínűleg a hangok miatt, amelyek megzavarják az álmát. Freud ránéz.

FREUD, *Marthának:* Pszs!

Zajtalanul feláll, és az ablakhoz megy. Nézi az utcát, a munkába igyekvő embereket, a ritkán elhaladó kocsikat. Int Marthának, hogy jöjjön oda hozzá. A nő nem akar. A férfi ragaszkodik hozzá.

(Halkan:) Kérlek, gyere!

Feláll, és odamegy hozzá, némi vonakodással. A homlokát az üvegnek támasztja, kétségkívül azért, hogy kicsit lehűtse magát.

Anélkül beszélgetnek, hogy egymásra néznének: mindketten az utca felé fordulnak.

FREUD: Tudod, mit gondolok: a hipnotizmus egy hatás. Sosem ok.

MARTHA: Ez mit jelent?

Érezzük, hogy Freud tapogatózik a gondolatai után. Ez egy olyan kérdés, amiről még soha nem gondolkodott.

FREUD: Amikor először hipnotizáltam Dorát, egy szempillantás alatt elaludt. Mert bízott bennem; mert már meg akarta adni magát nekem.

MARTHA: Szóval szerelmes volt.

Freud nevetni kezd: egy kicsi, éles, örömtelen nevetéssel.

FREUD, *azzal az ironikus, barátságtalan hangnemmel, amit kivétel nélkül mindig használ, amikor magáról beszél:* Szerelmes, igen. De nem belém. Nézz rám, Martha, és mondd meg, lehetséges-e...

A nő fáradtan és elcsüggedve félbeszakítja.

MARTHA, *félbeszakítva:* Ezt mindig ismételgeted. Ha nekem megfelelsz, miért ne lennél elég jó neki?

Freud kopogni kezd az ablaküvegen. A választ keresi. Hirtelen Martha felé fordul, és elfojtott szenvedéllyel válaszol neki: éppen most pattant ki egy ötlet a fejéből.

FREUD: Ne beszéljünk rólam! Vedd Cäciliét! Nem önmagáért szerette Breuert. Gyermeknek érezte magát a kezében: a férfi dominálta őt, tekintélyelvű volt és gyengéd. Olyan volt, mint a halott apja reinkarnációja és...

Tapogatózik az ötlete után.

...átvitte rá azokat az érzéseket, amiket az apja iránt érzett.

Martha, megdöbbenve és felháborodva, Freud felé fordul.

MARTHA: De hiszen ez nevetséges! *(Szünet:)* És mi van Dorával? Az ő apja még él!

FREUD: Akkor valaki más. Valaki az én koromból... akit anélkül szeret, hogy beismerné magának. Engem szeret a helyett a férfi helyett.

A két beszélgetőpartner most egymással szemben áll.

MARTHA: Milyen férfi helyett?

FREUD: Nem tudom. Meg fogom találni. Mindenesetre... ez az érzések áttolása. Én csak a másik képe vagyok, egy szimbólum. Ugyanezt az áttételt hajtotta végre.

MARTHA: Áttétel. Milyen szép szó! Mindent megmagyaráz. Az én irántad érzett szerelmem is áttétel volt?

FREUD: Miért ne?

MARTHA: Akkor mi mindig csak árnyékokat szeretünk?

FREUD: Nem tudom. Ez valami olyan, amit most értettem meg... Meglátom, hová vezet...

MARTHA, *ironikusan és hidegen:* Nincs áttétel, nincs hipnózis?

FREUD: Bizalom mindenesetre nincs. A beteg nem beszélne.

Hirtelen felismeréssel:

Tudod, mit? Az áttétel a normális kapcsolat az orvos és a neurotikus beteg között.

MARTHA: Értem.

Otthagyja Freudot, aki visszafordult az ablakhoz, és elragadtatott kifejezéssel követi az ötletét.

Nem tesz semmit, hogy visszatartsa. Rápillant a kis betegre, aki békésen lélegzik, elhagyja a szobát, és átmegy megnézni a hálószobájában alvó két fiát. Érezzük, hogy mélyen le van sújtva.

Az egyik gyermek betakarózás nélkül maradt álmában; felhúzza a takarót, és gyengéden betakarja, anélkül, hogy abbahagyná a gondolkodást. Azután visszatér a gyerekszobába, és odamegy Freudhoz, aki nem mozdult.

Rövid csend. Azután:

MARTHA: Ez mocskos.

FREUD: Micsoda?

MARTHA: Azok a hamis szerelmek... azok a helyettesítések... az a mód, ahogyan kihasználod őket...

FREUD: És egy betegség, szerinted az tiszta?

MARTHA: Tisztességes nő vagyok, és te büszke vagy erre. Egyszer megtiltottad, hogy korcsolyázni menjek; nem akartad, hogy még köszönjek is Irma Steinnek, mert rossz híre volt; ma még mindig megtiltod, hogy bizonyos dolgokat elolvassak.

Őszintén megmondom neked, mindannak a nevében, ami mindig is voltam, és amivé te tettél, felháborít az, ami az orvosi rendelődben folyik!

Ez nem féltékenység, ez undor! Gondold át alaposan, Sigmund: biztos vagy benne, hogy egy nő együtt tud élni egy olyan férjjel, akinek a foglalkozása undorítja?

Freud aggódva néz rá. A napfény megvilágítja két arcukat, amelyeket barázdáltá és feketévé tett az éjszaka: a ráncaik és a karikák a szemük alatt segítik tragikus és jóvátehetetlen jelleget adni a konfliktusuknak.

Nem mondasz le erről a...

Meggyső iróniával:

...terápiáról?

Freud láthatóan mélyen le van sújtva. Csupa gyengédség és melegség a fagyos Marthával szemben.

FREUD: Martha! Nagyon jól tudod, hogy lehetetlen visszafelé menni.

MARTHA: Még akkor is, ha az a veszély fenyeget, hogy elpusztítod magad?

FREUD: Biztosak vagyunk benne, hogy felfedezünk...

MARTHA: Egy szégyenteljes titkot. Valami olyasmit, mint egy családi csontváz. Régen mindent elmondtál nekem... Most hallgatsz, de amikor esténként kijössz a rendelődből, a tekinteted megijeszt.

Hirtelen és indulatosan a nyakába fonja a karját. Szenvedélyesen:

Sigmund! A mi boldogságunkért, nem fogsz...?

(Egy csengő csengése hallatszik kintről.)

Sem Freud, sem Martha nem figyel rá. Freud egyfajta kétségbeesett szenvedéllyel néz Marthára.

(Egy ajtó nyitódásának zaja.)

A szolgálólány kinyitja az ajtót.

SZOLGÁLÓ HANGJA, *kintről:* Dr. Fliess épp most érkezett meg.

Martha arca megdermed, hagyja lehullani a karját. Freud felegyenesedik, kemény kifejezést visel.

FREUD: Nem, Martha. Még a mi boldogságunkért sem.

MARTHA, *ismét kőkeményen:* Akkor ne beszélj nekem semmiről többé. Soha.

Itt lesznek a gyerekeink, a ház, a rokonaink. Ami a többit illeti, remélem, semmit sem kell tudnom róla.

Freud kínok között néz rá.

A nő az, aki elfordul, és így szól Fliesshez, akit nem látunk:

MARTHA: Jó reggelt, Doktor úr! Azt hiszem, a gyermekünk túl van a veszélyen.

29

Két héttel később, délután.

Freud és Fliess a Ringelen sétálnak vakító napsütésben; korzózásuk a Duna felett átívelő nagy kőhíd felé vezeti őket. Sok járókelő a Ringelen, elegáns ruhák, pompás üzletek.

Fliess (cilinder, sétapálca, fekete szalonkabát – sokkal elegánsabb, mint Freud) némi sajnálattal vegyes szórakozottsággal nézi a járókelőket és a boltokat.

Egy gyönyörű nő halad el mellettük, és merészen rájuk néz. A férfi olyan pimasz kifejezéssel viszonozza a pillantását, amilyennek még nem láttuk; még a szemével is követi, sőt van olyan merész, hogy meg is fordul, ahogy a nő elhalad. Szinte azt hihetnénk, hogy ő volt a búcsújának tárgya...

FLIESS, *halk, önironikus melankóliával:* Isten veled! Isten veled!

Freud a maga részéről leplezetlenül szomorú. Úgy halad el az emberek között, hogy nem is látja őket. Fliess szavaira összerezzen.

FREUD, *mintha álomból ébredne:* Kitől búcsúzol?

FLIESS, *int egyet:* Mindetől. Bécstől.

FREUD, *őszintén meglepődve:* Szereted Bécset? Én gyűlölöm. Kicsinyes emberek! Kicsinyes szerelmek! Kicsinyes söpredék! És ha a turistákat is beleszámítod, több az antiszemita, mint ahány lakója van.

FLIESS, *vidáman:* Nem tudnál máshol élni!

FREUD: Ez igaz. De mától kezdve egyedül fogok itt élni. Miután elmentél, ebben a városban senkit sem fognak érdekelni a kutatásaim.

Először néz a járókelőkre, fáradt, gondterhelt, kifejezéstelen vagy együgyű arcukra, és megismétli:

Senkit.

Fliess oldalvást ránéz, és így szól:

FLIESS: De hiszen találkoztál megint Breuerrel.

FREUD, *kissé feszélyezetten:* Kétszer a visszatérése óta. Felhagy a pszichiátriával.

FLIESS: Gondolhattam volna! Ehhez erős hát kell. Mit fog csinálni?

FREUD: Visszatér a neurológiához: az ő szakterületéhez. *(Szünet. Félénken:)* Együtt írunk egy könyvet.

Fliess rosszindulatú pillantást vet rá.

FLIESS: Miről?

FREUD: A katarzis-módszeréről. *(Szünet.)* Megállapodtunk, hogy távol tartjuk magunkat a szexualitás kérdéseitől.

FLIESS: Akkor mi marad? Üres fecsegés.

FREUD, *gyengéden:* Fliess, amikor a gyerekek felnőnek, az ő tisztjük lesz eltartani a szüleiket. Breuer segített nekem: tisztelem őt, mint az apámat, és tisztelni is fogom, bármi történjék. Ő csak stagnálni fog mint háziorvos, én pedig... szeretném, ha megírná ezt a könyvet.

FLIESS: Túl sok a szép érzelem, Freud. Felette túl sok. Ne felejtsd el, hogy a Tudomány embertelen.

Freud barátságosan néz rá, és beszélni szeretne. De meggondolja magát. Csendben sétálnak tovább.

Dora megy el mellettük egy tiszt karján. Freud megemeli előtte a kalapját, de a lány elfordítja a fejét. Fliess, aki épp emelni készül a kalapját, meggondolja magát, látva Dora viselkedését.

FLIESS: Ki ez a nő?

FREUD, *hirtelen:* Dora az, tudod. Kényszerneurozis. Abbahagyta a rendeléseim látogatását.

Fliess megfordul, és Dora után néz, aki kicsit szorosabban fogja a tiszt karját.

FLIESS: Gyógyultnak tűnik.

Freud nem fordult meg.

FREUD, *kicsi, éles és bosszúálló nevetéssel:* Teljesen az lenne, ha viszonozná a köszönésemet.

Megérkeztek a Dunához. Átkelnek az úttesten, és elindulnak a hídon. Néhány kocsi halad el az úttesten. A járda kihalt. A híd közepén járnak. Fliess hirtelen megállítja Freudot.

FLIESS: Itt. A folyó felett, a város közepén. Ez egy álomszerű hely.

FREUD: Igen. Egy álom.

Könyökükkel a korlátra támaszkodnak. Jobbra a rakpartot szegélyező épületek; balra, a házak felett a Práter óriáskereke a kis kocsijaival.

Fliess két gyűrűt vesz ki a zsebéből. A fejrészükbe kígyók vannak gravírozva.

FLIESS: Egy neked. Egy nekem. *(Mosolyogva, mutatva, hogy nem lehet becsapni:)* Titkos társaság két főre. *(Komolyabban:)* Ma, 1892. július 13-án egy bécsi hídon áll két ember, akik az egyetlenek, akik ismerik a Természet titkát: a szexualitás hajtja a világot.

Könnyedén megfordul egy hintó hangjára, és egy méltóságteljes úrra mutat (ősz szakáll, kitüntetéssor, legalább egy államtanácsos), aki a magánkocsiján halad el.

Ez hajtja a világot, de ő nem tud róla.

Feszülten néz Freudra, nagy, lenyűgöző szemei villognak.

Kössünk paktumot! Te Bécsben. Én Berlinben. Te a pszichiáter. Én a fiziológus és matematikus. A betegeid szolgáltatják neked a tényeket, én pedig megállapítom az előfordulásuk periodicitását. A ritmus, ez a kulcs. A ritmus és a szám. Vedd el a gyűrűt!

Odatartja neki a gyűrűt. Freud habozik elvenni.

Mi a baj?

Freud a folyót nézi, válasz nélkül.

Félsz?

Freud felé fordul, mélyen megsértve. Elveszi a gyűrűt, de ahelyett, hogy az ujjára húzná, a kezében tartja.

FREUD, *habozó hangon:* Hát igen: félek.

Fél, és hagyja, hogy a félelme látható legyen. Ez olyasmi, amit – mint láthattuk – csak olyan férfiakkal enged meg magának, akiket a feletteseinek tekint.

Fel kell kavarni az iszapot. Újra meg újra. Ez... ez elborzaszt.

Fliess válasz nélkül néz rá. Freud folytatja, habozva és kétségbeesetten:

És aztán félek, hogy elveszítem Marthát. Nem tud semmit, de sejti. És azt hiszem, elítél engem. Szeretem őt, mert olyan, mint én: szigorú és tiszta. Azoknak az erényeknek a nevében vádol engem, amelyeket én is drágának tartok.

A jegygyűrűjére néz, és Fliess gyűrűjére, amelyet ugyanabban a kezében tart.

Úgy fog élni mellettem, mint egy idegen. Ebben a puha, romlott városban, amely nap mint nap azt fogja suttogni: ő egy mocsok zsidó, egy disznó, mint az összes zsidó.

Hosszú, szorongó csend.

FLIESS: Ott a Duna. Ha visszautasítod, dobd be a gyűrűt!

Freud rekedt, majdnem suttogó hangon, mintha magában beszélne – mintha meg sem hallotta volna:

FREUD: És aztán, mindenekelőtt, félek magamtól.

FLIESS, *gőgös megvetéssel:* Egy házasság, egy város, számítanak ezek egyáltalán? Mindenhatók leszünk, Freud.

Egy mozdulattal a kocsiktól és járókelőktől nyüzsgő rakpart felé mutat.

Ismerni fogjuk a rejtett ösztöneiket, a Jó és a Gonosz nevű dolgaik forrását, és uralkodni fogunk felettük az Ész által.

Freud hirtelen nevetni kezd.

(Kissé zavartan:) Mi a baj?

FREUD: A szegény Meynertre gondolok. Ő mondta nekem: „Köss paktumot az Ördöggel!"

A mutatóujjára húzza a gyűrűt.

Tessék.

Fliess mosolyog, és ő is így tesz.

FLIESS: Minden héten írni fogunk egymásnak. Meglesznek a saját titkos találkozóink.

FREUD: „Kongresszusok" két főre.

Freud visszanyerte az uralmát maga felett: most már szinte vidám.

FLIESS: Tíz év múlva képesek leszünk kormányozni az embereket.

Megragadja Freud kezét, és megszorítja a sajátjában.

Mától kezdve olyan közeli barátoknak kell lennünk, mint a testvérek.

HARMADIK

RÉSZ

1

Freud leköltözött ugyanennek az épületnek a földszintjére. A család megtartotta a harmadik emeleti lakást, amely így már tisztán magánlakás.

Ezt később tudjuk meg a párbeszédekből. Egyelőre felismerjük a rendelőt. Ugyanaz, amit eddig láttunk. Csupán azt vesszük észre, amikor valaki odalép az ablakhoz és kinéz, hogy a lakás az utcaszinten van – aminek bizonyos vizuális meglepetést kell okoznia.

A két rendelő alapvetően azonos megjelenése abból adódik, hogy az új ugyanazt a helyet foglalja el a földszinti lakásban, mint a régi a harmadik emeleten.

Ami a berendezést illeti, az egyetlen különbség Freud új ízléséből fakad: ugyanazok a fotelok, ugyanaz a kanapé – egy kicsit viseltesebben –, de a már meglévő bútordarabokon (kandallópárkány, íróasztal, kisasztalok) kis egyiptomi figurák állnak (hitelesek, de meglehetősen közönségesek).

Egy fekete szalonkabátos férfi várakozik; nagyon sovány, a csiptetője mögött félelmetes a kifejezése, a cilindere mellette van a szőnyegen, mindkét keze a sétapálcája gombján.

(Eleinte csend van.)

Hideg és tiszta, világoskék szeme, meglehetősen hosszú, de ritkás, borsó-só szakálla, szép, majdnem teljesen ősz haja van. Egy hatvan év körüli férfi, kétségtelenül „fontos” személyiség (kitüntetéseket visel); soványsága és szigorúsága az aszkézis levegőjét kölcsönzi neki.

Jelenleg mélyen rosszallónak tűnik, de nem szól semmit.

Ekkor halljuk:

FREUD HANGJA, *kintről, keményebben és tekintélyelvűbben:* Beszélj, Magda, beszélj! Megparancsolom. Egy kesztyűről volt szó.

MAGDA HANGJA, *kintről:* Milyen kesztyűről?

Az öregúr felvett egy egyiptomi szobrocskát a kisasztalról, és fáradtan tanulmányozza (a bal kezében tartva, a jobbja még mindig a pálcán pihen).

FREUD HANGJA, *kintről:* Amiről álmodtál.

MAGDA HANGJA, *kintről, bágyadtan és fáradtan:* Már nem tudom.

(Csend.)

Az öregúr nyugodtan visszateszi a szobrocskát a helyére. Miután a bal kezét visszatette a jobbjára, szigorúan néz Freudra (akit még nem láthatunk).

ÖREGÚR: Ennek semmi értelme. Tizenöt ülés után sem jutottunk előbbre.

Felfedezzük Freudot, amint (mint szokott) egy hipnotizált beteg előtt ül. Ezúttal egy öreglányról van szó (harmincöt év körüli), szintén nagyon sovány, teljesen feketébe öltözött, ellenszenves arccal (nemcsak valóban csúnya, de úgy tűnik, soha nem ismerte sem a fiatalságot, sem a vidámságot).

Jelenleg csukva van a szeme. De még hipnózis alatt is megtartja komor és kellemetlen kifejezését. Freud, hallva az apa megjegyzéseit, dühösen megfordult.

Ismét visszakapta azt a komor kifejezést, amelyet az Első Részben és különösen a Második Rész elején láttunk rajta.

De szinte zsarnoki magabiztosságra és tekintélyre tett szert, mindenekelőtt a betegeivel szemben. A szemében és a szája szegletében a megvetés és a keménység keveréke ül.

Azzá vált, amit az ember erőszakos embernek nevezne, aki kész erőszakot tenni a betegei tudatán, hogy kielégítse tudományos kíváncsiságát.

Valóban az az ember lett, akivé akkor vált volna, ha tényleg paktumot köt az Ördöggel.

Ugyanakkor – és ez éles ellentétben áll a tekintélyével – a mozdulatainak idegessége fokozódott. Időről időre köhög. Rövid, száraz köhögés, amely feltépi a torkát. Nem dohányzik.

FREUD, *udvariasan, de nagyon keményen:* Pszs!

Zajtalanul feláll, és odamegy az apához.

(Határozott hangon, de szinte suttogva:)

El kell mondani, Tanácsos úr, hogy nem könnyíti meg a feladatomat. Egyetlenegyszer sem láttam Magdát egyedül. Ön minden egyes ülésen jelen van.

AULIKUS TANÁCSOS, *ugyanabban a hangnemben:* Soha nem hagyom, hogy egy férfi az jelenlétem nélkül hipnotizálja Magdát. Legyen bár tiszteletreméltó orvos, vagy sem.

FREUD, *türelmetlenül:* Akkor kérem, tartsa a száját!

Dühös pillantásokat váltanak, és Freud visszatér a helyére. Magda szeme nyitva van. Erélyesen mondja:

MAGDA: Mindenre emlékszem. A kesztyűk az apáméi voltak.

Freud szeme csillog. A melegség nélküli kíváncsisággal:

FREUD, *egy detektívregénybeli rendőr hangján:* Mikor hordta őket?

MAGDA: Kitzbühelben volt. Két évvel anyám halála után.

FREUD: Hány éves voltál?

MAGDA: Hat.

Visszatérünk az aulikus tanácsoshoz. Keze a pálcáján pihen, tekintete a távolba réved, egy tapodtat sem mozdult.

(Magda sikolya kintről.)

Magda szörnyű sikolyt ad ki. Az öregember még csak meg sem rezzen. Egyenesen marad, a semmibe bámulva.

MAGDA HANGJA, *sikoltozik és zokog:* Megijesztett! Bántott engem! Már nem az apám volt! Soha nem megyek férjhez, nem akarom látni azt a tekintetet!

(Ez a vallomás tagolatlan sírásba torkollik.)

A tanácsos nem mozdul. Az arckifejezése nem változik, de hirtelen könnyek folynak néma csendben a szeméből. Eszébe sem jut tiltakozni.

Freud megfordult; látja a tanácsost sírni.

A megdöbbenés és a megvetés keverékével néz rá.

A tanácsos rá sem néz. Freud Magda fölé hajol. Megnyugtatja a fejére gyakorolt kéznyomással. A lány abbahagyja a kapálózást, és

a szörnyű izgalom, amely elhatalmasodott rajta, gyorsan alábbhagy.

FREUD, *tekintélyelvűen:* Fel fogsz ébredni, Magda. De megparancsolom, hogy szó szerint emlékezz arra, amit most mondtál. Szót fogadsz?

MAGDA, *suttogva:* Igen.

FREUD: Ébredj fel, Magda! Ébredj fel! Ébren vagy.

Magda szeme nyitva van. Fokozatosan visszanyeri azt a komor, tiszta tekintetet, amilyennek a mindennapi életben kell lennie.

Felemelkedik, és felül az ágyon.

Emlékszel, mit mondtál nekem?

Magda kifejezése nem változik. Halk, de természetes hangon válaszol:

MAGDA: Igen.

Freud, bár ülve marad, eltávolodott tőle.

A lány feláll. Szó nélkül fogja a kalapját, és rögzíti a fején anélkül, hogy a tükör felé fordulna.

Mozaikjai kissé lassúak, mondhatni még mindig zsibbadtak, de pontosak. Freud szó nélkül nézi őt.

A tanácsos szintén felállt. Már nincsenek könnyek a szemében.

Magda az ajtó felé veszi az irányt, és a tanácsos csatlakozik hozzá.

Nem vette el a kalapját, amely a szőnyegen marad a fotel közelében. Magda látja, hogy hajadonfőtt van. Egy nagyon

egyszerű és mindennapi mozdulattal odamegy, hogy felvegye a cilindert, visszatér a tanácsoshoz, és odaadja neki. Az arca semmilyen érzést nem fejez ki.

MAGDA: A kalapod, Papa.

A tanácsos elveszi a kalapot, és a kezében tartja. Eközben Freud kinyitotta az ajtót.

Kimennek.

Magda először, az apja követi őt. Szó nélkül keresztezik a várótermet. Magda kiveszi a fekete napernyőjét a esernyőtartóból, kinyitja az ajtót és kimegy, az apja mögötte.

Freud, aki nem hagyta el a rendelőjét, ismét bezárja az ajtót, és visszatér a szoba közepére. Azután, mintha automatikusan tenné, odalép az ablakhoz, és kinyitja.

Ekkor vesszük észre, hogy az utcaszinten vagyunk. A ragyogó napsütésben Freud látja, amint a feketébe öltözött apa és lánya egymás mellett, szó nélkül átkelnek a Berggassén. Eltávolodnak, befordulnak egy utcába jobbra, és eltűnnek.

Freud ismét bezárja az ablakot, visszatér a szoba túlsó végébe. Az arca a megvetés és a kétségbeesés keverékét fejezi ki. Odalép egy egyiptomi szobrocskához, és hosszas vizsgálódásnak veti alá. A szeme kissé felcsillan. Az íróasztala mögé megy, felvesz egy kis nyitott dobozt, amely egy szalmával körülvett tárgyat tartalmaz.

Kimegy. Ugyanazon az ajtón keresztül, mint a tanácsos és a lánya. Levett egy kalapot a fogasról, a fejére teszi (a kis dobozt a bal kezében tartja, szorosan magához ölelve).

Kimegy a bejárati ajtón, és felmegy a lépcsőn.

2

A harmadik emeleten megáll egy ajtó előtt, és hármat csönget. A szolgálólány azonnal jön, hogy beengedje. Megöregedett, de amikor meglátja őt, a szeme még mindig egyfajta szenvedélyes csodálatról árulkodik.

Freudot ez nem foglalkoztatja. Odaadja neki a kalapját, és bemegy a folyosóra.

FREUD: Semmi távirat?

SZOLGÁLÓ: Nem, uram.

A kis Mathilde (tízéves) és a két fia (négy- és hatévesek) előbújnak a gyerekszobából, és odafutnak hozzá.

GYEREKEK, *vidáman:* Papa! Papa!

Freud arca felragyog; mély szeretetkörrel mosolyog rájuk.

FREUD, *gyengéden:* Vigyázat, drágáim, vigyázat! *(A dobozra mutat:)* Mindent eltörtök. Nessze, Mathilde, fogd a dobozt, és vidd be az ebédlőbe! De nagyon vigyázz rá, hallod-e!

Mathilde óvatosan elveszi a dobozt, és az ebédlőbe viszi, roppant büszkén a küldetésére.

Freud, miután felszabadult a keze, egymás után felemeli a két fiát, és gyengéden megcsókolja őket. Mathilde visszatért.

MATHILDE: És engem! És engem!

A karjába veszi és megcsókolja.

FREUD: Gyönyörű kislányom! Én kis angyalom!

Martha kijön a konyhából.

MARTHA: Gyertek! Mindenki az asztalhoz!

Freud vállon ragadja, és homlokon csókolja. Vidáman és szeretettel mosolyognak egymásra, de a mély és gyengéd odaadás nélkül, amely az Első és Második Részben egyesítette őket.

Mindenki bemegy az ebédlőbe. Az asztal meg van terítve. Miközben a gyerekek elfoglalják a helyüket az asztal körül, Freud odalép egy kisasztalhoz, amelyre a kis Mathilde a dobozt tette. A dobozt körülvevő szalmából kivesz egy kis egyiptomi mellszobrot.

Martha a bosszúság leghalványabb jelével nézi.

MARTHA: Még egy! Bármit is csinálsz, el ne hullajtsd a szalmaszálakat! Rátapadnak a szőnyegre, és a fene egye meg, mire felszedi az ember.

Freud befejezte a műveletet. A gyerekek és Martha már ülnek; Martha a két legfiatalabbat szolgálja ki.

Freud jön és leül a családi asztalhoz, kezében a szobrocskával. Maga elé teszi, de kissé balra, és szemléli.

KIS MATHILDE, *gyermeki örömmel:* Olyan szép!

FREUD, *Mathildének, elragadtatva ettől az elismeréstől:* Ugye?

A szolgálólány behoz egy tál húst. Martha kiszolgálja Freudot.

(Marthának, aki kiszolgálja:) Nem jött semmilyen távirat?

Tényleg csak azért mondja, hogy teljesen biztos legyen benne.

MARTHA: Nem, drágám.

Az arca kissé elsötétült.

Miért? Vártál egyet?

FREUD: Fliess-szel kapcsolatos. Úgy volt, hogy a jövő hét elején találkozunk Berchtesgadenben, de nem mondta meg, melyik nap.

Martha kellemetlenül meglepettnek tűnik.

MARTHA: Erről nem is szóltál nekem. Szóval elhagysz minket?

FREUD: Három napra, igen. Ha Fliess életjelet ad magáról.

Csend támad. A gyerekek esznek. Martha a szeme sarkából figyeli őket.

Freud elmerül az egyiptomi mellszobor szemlélésében.

MARTHA, *egy pillanattal később:* Egyél, Sigmund! Kihűl a húsod.

FREUD, *engedelmesen:* Ó, igen.

Eszik anélkül, hogy levenné a szemét a szobrocskáról.

Csend.

MATHILDE: Papa!

Martha szigorúan néz rá, és az ujját a szájára teszi.

MARTHA: Pszs!

MATHILDE, *tudomást sem véve Marthától:* Papa! Miért nézed a babát evés közben?

Freud anélkül, hogy levenné a szemét a szobrocskáról:

FREUD, *gyengéden:* Mert ez az egyetlen pihenőpillanatom, drágám.

MATHILDE: Beszélgethetnél is velünk.

Freud elfordítja a fejét, és szeretettel néz Mathildére.

FREUD: Nem. Mert... *(Habozik, majd némi iróniával, tudva, hogy nem fogják megérteni:)* Az a munkám, hogy olyannak ismerjem meg az embereket, amilyenek. Ez nem valami kellemes dolog. Amikor pihenek, inkább azt nézem, amit készítenek.

MATHILDE, *kérdőn:* Ó?

MARTHA, *nagyon gyorsan:* Később majd megérted, Mathilde. Hagyd Papát pihenni!

Ismét csend. Freud visszatért a szobrocskához, és elmerül a szemlélésében.

3

Délután két óra.

Breuer kiszáll a hintójából, belép az épületbe, és elindul fel a lépcsőn. Néhány lépcsőfok után ráébred a tévedésére, és visszajön. Odamegy, és becsönget a földszinti ajtón.

Az ajtón aranyozott tábla: Dr. Freud. Neurológia. Pszichiátria. Maga Freud jön nyitni, szivarral a szájában.

FREUD, *barátságosan, de a korábbi, Első és Második Részben látott félénk csodálat nélkül:* Jó reggelt, Breuer!

Breuer belép, és leteszi a kalapját, valamint a pálcáját a váróteremben.

BREUER: Jó reggelt, Freud! Tudja, épp az imént indultam el a harmadik emeletre? Soha nem fogok hozzászokni az új rezidenciájához.

Nevet. Nyájas és udvarias, elveszítette a korábbi, kissé atyáskodó fölényét, de a hangjában hirtelen már nem érezzük azt a nagylelkűséget, amely korábban a Freudhoz fűződő viszonyát jellemezte.

Freud köhög (száraz, reszelős köhögés), mielőtt válaszolna.

FREUD: Tudja, főleg Martha kedvéért tettem. Odafent magánélet folyik, látja: a gyerekek, a házimunka, a bútorok – minden az ő saját képét tükrözi, ami kedvére való. Amikor a harmadik emeleten kezeltem a betegeimet, az az érzése volt, hogy megsértem a magánszféráját.

Belépnek Freud rendelőjébe. Freud egy szék felé int. Mindketten leülnek Freud íróasztala elé, ugyanarra az oldalra. Breuer kivesz egy kéziratot a táskájából, és Freud elé teszi.

BREUER: Íme a bevezetőnk.

Freud elveszi. Köhög.

Mi ez a köhögés?

Freud vállat von.

Azt hittem, már nem dohányzik.

FREUD: Fliess napi öt szivart engedélyez.

Fliess neve láthatóan nem ínyére való Breuernek.

(A szivarjára mutat:)

Ez az első a mai napon. A legjobb.

Ránéz a kéziratra, majd kissé félretolja.

Ha gondolja, ezt elolvassuk később. *(Az órájára néz:)* Tíz perc múlva várok egy beteget. Frau Doelnitzet. Van vele egy kis problémám: szeretném, ha megnézne vele együtt.

BREUER, *udvariasan, de melegség nélkül:* Nagyon szívesen. De tudja, hogy nem értünk egyet...

FREUD, *élesen:* Ez nem érint semmilyen nézeteltérést.

Feláll.

Arról van szó, hogy rosszul reagál a hipnózisra. Vagy talán én vagyok az, aki nem képes meghipnotizálni őt. Másfelől, amikor elterül ezen a kanapén anélkül, hogy elaltatnám, úgy tűnik számomra, hogy készségesebben beszél, és sokkal többet ad át magából.

Breuer jóindulat nélkül hallgatja.

Természetesen az áttétel nyilvánvaló. Így hát visszatérek ahhoz a kérdéshez, amelyet a szerencsétlen Dora-ügy óta teszek fel magamnak: mivel az áttétel az, ami lehetővé teszi az orvosnak, hogy meghipnotizálja a beteget, miért lenne egyáltalán szükség a hipnózisra?

Nevet.

Azt fogja mondani, hogy képtelenségeket beszélek, és hogy egyszerűen rossz hipnotizőr vagyok.

BREUER, *lehetőleg élesen:* Nem fogom ezt mondani; csupán megkérdezem, mi marad így a módszerünkből.

FREUD, *hevesen:* Minden! Égvilágon minden! Én...

(Kintről csengőszó hallatszik.)

Mindenesetre látni fogja őt.

Az inas kinyitja a rendelő ajtaját.

INAS: Herr Doelnitz.

4

Belép Doelnitz, egy óriási termetű férfi. Harmincat-harmincöt körüli. Nem visel szakállat, csak pofaszakállat. Arca pirospozsgás, hatalmas bicepsze szinte szétfeszíti zakója ujját. Sportruházatban van.

Makkegészségesnek tűnik, mint akit bármilyen sporttevékenységre rászabtak, de a szellemi törekvésekhez nem sok tehetsége van. Ebben a pillanatban rendkívül feldúltnak látszik.

Freud feláll az óriás láttán; a jelenet során végig megőrzi a nyugalmát, de érezni lehet, hogy hideg és hatalmas düh fűti. Az egész ezt követő jelenetet uralkodói tekintéllyel irányítja – de néhaném elfojtott, rosszindulatú erőszakossággal.

FREUD, *hidegen:* Herr Doelnitz, én a feleségét vártam.

DOELNITZ, *hasonló hangnemben válaszolva, de kevesebb önuralommal és több kitörő erőszakkal:* Azért jöttem, hogy közöljem: soha többé nem jön ide.

FREUD: Nos, akkor elvégezte a küldetését. Távozhat.

Doelnitz ahelyett, hogy engedelmeskedne, fog egy széket és leül.

DOELNITZ: Ha nem bánja, Dr. Freud, lenne néhány apróságom az Ön számára.

FREUD: Uram, Ön most azt követi el, amit magánlaksértésnek hívnak. És kidobathatnám a rendőrséggel. De tekintettel a feleségére, akit mindaddig a betegemnek tekintek, amíg más utasítást nem kapok, beleegyezem, hogy meghallgassam, mit akar mondani.

Doelnitz nem tűnik túl lenyűgözöttnek. Barátságtalanul néz Breuerre.

DOELNITZ: Nem ismerem ezt az urat.

FREUD: Ő Dr. Breuer, egy nagyszerű neurológus; vagy előtte beszél, vagy távozik.

Breuer megmozdul, hogy felálljon.

FREUD: Nem, Breuer, maradjon, kérem!

Az inas kinyitja a távolabbi ajtót.

INAS: Egy ember keresi Dr. Breuert, azt mondja, sürgős.

Breuer feláll.

FREUD, *Doelnitznek:* Szerencséje van.

Breuer elérte az ajtót, és kimegy. Doelnitz a szemével követi.

Beszéljen!

DOELNITZ: Ön nem orvos, uram.

FREUD: Kuruzsló vagyok. Hírhedt kuruzsló. Csak ennyit akart mondani?

DOELNITZ: Nem.

A távolabbi ajtó ismét kinyílik. Breuer jelenik meg, kalappal a fején.

BREUER: Sürgős eset. Fél óra múlva visszajövök.

Ismét bezárja az ajtót.

FREUD, *Doelnitznek:* Fél óra áll a rendelkezésére.

DOELNITZ: Uram, amióta Ön kezeli a feleségemet, megbetegedett.

FREUD: Előtte nem volt az?

DOELNITZ: Nem.

FREUD: Nos, akkor miért küldte hozzám?

DOELNITZ: Beteg volt. De nem ennyire súlyosan.

FREUD: PONTOSAN UGYANAZ a betegsége volt, uram. Csak a betegsége kevesebb gondot okozott Önnek.

DOELNITZ, *próbálja megérteni:* Kevesebb gondot okozott... *(Megértette:)* Igen, kevesebb gondot okozott. És aztán? Nem akarom, hogy gondot okozzon nekem. Végül is én vagyok az, aki fizet!

FREUD: Uram, a felesége akut szorongásos neurózisban szenved. Ha annyira odavan azért, hogy ne zavarják, kössön egy követ a nyakába, és dobja a Dunába!

Doelnitz hevesen rácsap a széke karfájára, feláll, és izgatottan járkálni kezd.

Uralkodnia kell magán, ha azt akarja, hogy komolyan vegyem!

Doelnitz uralkodik magán, majd visszajön és újból leül.

DOELNITZ: Már nem a feleségem többé.

Freud gúnyos meglepetéssel felhúzza a szemöldökét.

Eltiltotta őt attól, hogy bármilyen kapcsolatot tartson fenn velem.

FREUD, *tettetve, hogy nem érti:* Bármilyen kapcsolatot?

DOELNITZ: Nagyon jól tudja, mire gondolok. Amilyen kapcsolatot egy feleségnek a férjével kell tartania.

FREUD: Ó! Értem. Nos, igen: megtiltottam neki az ilyen... kapcsolatokat a kezelés időtartamára.

Doelnitz ismét kiugrik a székéből; odalép Freud íróasztalához, ráüt, és az arcába üvölt:

DOELNITZ: Én vérmes típus vagyok, az orvosok megmondták! Nekem szükségem van az ilyen kapcsolatokra...

FREUD: Ha azok az orvosok ezt mondták, kérjen tőlük némi nyugtatót! Nem Önt kezelem, hanem a feleségét. Egyelőre az ilyen kapcsolatok ártalmasak a számára.

DOELNITZ: Ártalmasak?! Hát ez természetes dolguk, uram!

FREUD: Nagyon jól tudja, hogy elkezdte utálni őket.

DOELNITZ, *zavarodottan:* Hát ő... Nos, rendben, soha nem szerette az ilyesmit, de azért mindig benne volt. Míg most...

FREUD: Akárhányszor benne volt, szorongási rohama volt! Nem szégyelli magát, hogy ezt követeli a feleségétől...?

DOELNITZ, *hevesen, de kétségbeesetten:* Ach! De nem tehetek róla, uram! Ez az egész mi szomorú történetünk.

FREUD, *kihasználva a fölényét:* Üljön le, legyen szíves!

Doelnitz megszégyenülten odamegy és leül.

Ha nem engedelmeskedik nekem, a feleségét három éven belül elmegyógyintézetbe zárják.

Freud rendőri hangnemet vesz fel.

Egyébként már jó ideje vannak más szórakozásai is.

DOELNITZ: Eh?!

FREUD: De igen. A szolgálólányok.

DOELNITZ: Ő mondta ezt Önnek?

FREUD: Igen.

(Szünet. Doelnitz a fotelban marad, teljesen összetörve. Hirtelen visszatér a dühe.)

DOELNITZ: És Ön azt állítja, hogy azzal fogja meggyógyítani, hogy mocsokkal tömi tele a fejét?!

FREUD: Milyen mocsokkal?

DOELNITZ: Nem tudom. Csupa mocsok van a fejében!

FREUD: Az Önében is. És mégsem Önt kezelem.

Doelnitz felállt. Ezúttal körbe-körbe járkál a szobában.

DOELNITZ: Az elmúlt két hétben, valahányszor visszatér Öntől, csak a Hubert bácsikájáról beszél nekünk, be nem áll a szája a Hubert bácsikájáról, és semmi másról. Nem akarom, hogy emlékeztesse őt a Hubert bácsikájára!

FREUD: Miért ne?

DOELNITZ: Először is, mert halott.

FREUD, *gúnyos mosollyal:* Mi másért?

DOELNITZ: És aztán, mert az egész egy mocsok!

FREUD: Mocsok lenne arról beszélni neki, hogy mi van a nagybátyjával?

DOELNITZ: Igen.

FREUD: Értem! Miért?

DOELNITZ: Mert egy mocsok disznó volt!

(Szünet. Hevesen:)

El fog jutni odáig, tisztelt uram, el fog jutni odáig! Mérföldekről látom, miben mesterkedik!

FREUD: Hálás lennék, ha doktor úrnak szólítana. Hová fogok eljutni?

DOELNITZ: Hogy elhitesse vele: a Hubert bácsikája megerőszakolta őt!

FREUD, *élénk érdeklődéssel:* Ó!

(Szünet.)

Hát nem igaz?

DOELNITZ: De igen, tisztelt uram! *(Észbe kap:)* De igen, doktor úr! Csak ami őt illeti, az nem igaz!

FREUD: Miért?

DOELNITZ: Mert eltitkolták előle. Mindenki, kezdve az anyjával. És velem bezárólag, amikor az anyja bevallotta nekem. *(Kihívóan:)* Bennünk legalább van némi tapintat!

FREUD: Ha valaki megerőszakolta volna Önt, uram, gondolja, hogy el lehetne titkolni Ön elől, még ha tapintatosak lennének is?

Ettől a felvetéstől az óriás álmélkodása nem ismer határokat.

DOELNITZ, *meglepetten:* Megerőszakoltak engem? Engem?!

Összeesik a széken, és megtörli a homlokát.

Hatéves volt, doktor úr!

FREUD: És Ön azt hiszi, nem vette észre?

DOELNITZ: De igen. De elfelejtette.

FREUD: Mit jelent az: elfelejteni?

DOELNITZ, *egyre inkább zavarban:* Azt jelenti, hogy elfelejteni.

FREUD: Azt jelenti, hogy nem akar többé visszaemlékezni egy emlékre.

DOELNITZ: Ha úgy tetszik.

FREUD: És hol van az az emlék? Gondolja, hogy elszállt? Még mindig benne van, uram, a tudattalanban, elfojtva, és ez az, ami mindent tönkretesz! Ez az, ami a szorongásait kiváltja! Ez az, ami megundorítja a szerelemtől!

Doelnitz feszülten figyel: óriási erőfeszítést tesz, hogy megértse.

DOELNITZ: Úgy érti, nem én vagyok az, aki megundorítja?

FREUD: Természetesen nem: gyermekkorában olyan sokk érte, amely minden férfitól megundorította.

Doelnitz arca felragyog.

DOELNITZ: És Ön attól félt, hogy a fizikai személye... Igen. Ez megalázó volt számomra.

(Hirtelen dühvel:)

Micsoda mocsok disznó mégis!

FREUD, *meglepődve:* Kicsoda?

DOELNITZ: Hubert bácsi!

Freud némán összeszorítja a száját, világossá téve az érzéseit.

És ha meggyógyította, már nem fogok undorítani neki?

(Kopogás az ajtón.)

FREUD: Szabad!

Breuer az. Sápadt és komor, egyfajta nehezteléssel néz Freudra.

Freud, akit teljesen lefoglal Doelnitz, rámosolyog, anélkül, hogy észrevenné a viselkedését. Majd visszafordul Doelnitz felé:

FREUD, *mély őszinteséggel:* Nem, nem fogja többé megundorítani.

Doelnitz feláll, teljesen boldogan.

DOELNITZ: Köszönöm, doktor úr!

Freud feláll, még mindig tekintélyt parancsolóan, de megkönnyebbülten.

FREUD: Egy ülést elmulasztott vele. *(Ahogy az ajtóhoz kíséri:)* Mondja meg neki, hogy holnap este hétre jöjjön!

DOELNITZ, *megszelídülve:* Igenis, doktor úr.

A váróteremben Freud felé fordul, aki fölé tornyosul, és félénken megkérdezi tőle:

Doktor úr, néha azon tűnődöm, nem vagyok-e én is neurotikus? Beleegyezne, hogy megvizsgáljon?

(Rejtélyesen és ígéretesen:)

Ha meghipnotizálna, elmesélhetném azokat a dolgokat... El sem tudja képzelni őket!

Freud ránéz: Doelnitzből sugárzik a fizikai és mentális egészség. Nevetni kezd, gúnyosan, de nem ellenszenvesen.

FREUD, *bezárva az ajtót:* Majd visszatérünk rá, ha a felesége meggyógyult.

5

Freud visszatér Breuerhez.

FREUD: A tizenharmadik eset.

Breuer összerezzen. Épp valami máson járhatott az esze.

BREUER: Tessék?

FREUD: Ez a tizenharmadik neurózisos eset, amelyben megállapítottam, hogy a beteg gyermekkorában egy felnőtt által elkövetett szexuális visszaélés áldozata volt.

Breuer alig figyel rá; egy olyan ember komor elégedettsége ül az arcán, aki a hóhér szerepét eljátszva készül kiadni a benne lévő ellenséges érzéseket.

BREUER: Látta Magdát ma reggel?

FREUD: Igen. És pontosan...

Hirtelen elhallgat Breuer arcát látva. Megijed, de nem meri megkérdezni.

Breuer természetes hangon beszél, de a hangja alig leplezi gonoszkodó diadalát:

BREUER: Az apja hívatott. A lány épp az imént vetette ki magát az ablakon.

(Szünet. Freud végre képes megszólalni.)

FREUD, *fájdalmasan:* Meghalt?

BREUER, *kivárva a megfelelő pillanatot:* Nem. Törések és zúzódások, de ha nincs belső vérzése, azt hiszem, felépül.

Freud megfordul a sarkán, és lassan az íróasztalához sétál. Az arca eltorzul. Köhögni kezd.

FREUD, *köhögve:* Ma reggel mondta el nekem, hogy az apja megrontotta, amikor hatéves volt.

BREUER, *felháborodottan:* Az aulikus tanácsos?! Egy aljas hazugságot mondott Önnek, Ön pedig belekergette!

Freud hirtelen szembefordul Breuerrel. De erőszak nélkül, mély szomorúsággal válaszol.

FREUD, *szomorúan:* Breuer! *(Szünet.)* Az apja jelen volt. Sírt. Egyetlen tiltakozó szó nélkül.

BREUER, *szinte komikus álmélkodással:* Az aulikus tanácsos?!

Érezhető Breuer teljes megdöbbenése, aki mindig is tisztelte a hivatalos személyiségeket és e világ fontos embereit.

Ez hihetetlen!

Ő is levertnek tűnik. Freud megkerüli az íróasztalt, és fáradt csüggedtséggel leül a székébe. Egy pillanat múlva:

(Meggyőződéssel:) Fel kell adnia, Freud!

Freud anélkül válaszol, hogy felemelné a szemét.

FREUD, *komoran:* Mit kell feladnom?

BREUER: Az egészet! Mindezt!

FREUD: Ez a maga módszere.

BREUER: Ó, nem! Megtagadom, hogy elismerjem!

FREUD: Maga tárta fel a betegek előtt az igazságot saját magukról.

BREUER: Amikor el tudták viselni!

Freud tompa hangon, merev tekintettel válaszol, mintha saját magára gondolna:

FREUD: A valódi igazságot saját magáról senki sem képes elviselni.

BREUER: Tessék, látja!

FREUD: Azért vagyunk itt, hogy felfedezzük, és segítsünk az embereknek szembenézni önmagukkal. A mi segítségünkkel képesek lesznek rá. Kakasszóra a vámpírok eltűnnek: nem bírják a napfényt.

BREUER: Magda megpróbálta megölni magát, mert megőrült a szégyentől és a borzalomtól. Vannak esetek, amikor a hazugságok emberibbek.

FREUD: Kevésbé volt őrült, amikor hazudott magának?

BREUER: Kevésbé volt boldogtalan!

FREUD: A kezelés még csak most kezdődik; elmegyek hozzá, és én...

BREUER: Nem fogják beengedni.

FREUD, *sújtan:* Ó!

BREUER: Az apja mondta nekem.

FREUD: De hiszen ez bűn! Ha a kezelést most abbahagyják, minden elveszett!

BREUER: Minden elveszett, bármit is tesz. *(Szünet.)* Szerencséje van, hogy az öngyilkossági kísérlete kudarcot vallott. *(Szünet.)* Ha megölte volna magát, nem szívesen lennék a helyében.

Freud tanácstalan; válaszai gyenge védekezések, mondhatni, már ő maga sem hisz bennük.

FREUD: Minden orvos vállal kockázatot.

BREUER: Kiszámított kockázatot, igen. De nem ilyet. Ők tudják, hová tartanak, maga pedig nem tudja.

Freudot összetöri Breuer keménysége. Barátként beszél hozzá, újra megtalált tisztelettel.

FREUD: Egy... nehéz időszakon megyek keresztül. Breuer, nem tudna... segíteni nekem?

Breuert mintha meglágyítaná ez a segítségkérés, amely arra az időre emlékezteti, amikor még védelmezte Freudot.

BREUER: Nagyon szívesen tenném, de mit tehetek? Maga mindenhol szexualitást lát, én pedig nem tudom követni...

FREUD: Magda...

BREUER: Igen: Magda. Talán az ő esetében igaz. És még... De nem minden esetben! *(Tekintélyelvűen, de barátságos hangon:)* Maga rászedi a betegeit, Freud, erőszakot tesz rajtuk! Álljon meg, ha még itt az ideje! Hihet nekem: tudom, mi az a bűntudat.

A hangja zaklatottá válik. Van annyira barátságos, hogy felfedje bűntudatát Freud előtt:

Láttam Loewenguthot, aki Cäcilie anyját gondozza. Tönkrementek. Egy családi házban élnek a Prinz Eugen Gassén. Cäcilie állapota rosszabbodott. *(Szünet.)* Jobb lenne neki, ha halott lenne.

Freud összeszedte magát: Breuer bűntudata visszahozta a támadó kedvét.

FREUD: Mi lesz a Tudományból, ha a tudósok nem mondják ki azt, amit Igazságnak hisznek?! Bécs rohadt! Mindenütt képmutatás, perverzió, neurózis!

Feláll, és fel-alá lépked.

Gondolja, hogy élvezem, hogy ebbe a cefrébe merítem a kezem?! *(Szünet.)* Egy aulikus tanácsos! Egy aszkéta arcával! *(Hevesen:)* Egy korcs! Ha Magda meghal, ő ölte meg. Nem én.

Odalép Breuerhez, továbbra is heves, de barátságos hangon:

Megtisztítjuk ezt a várost, vagy darabokra robbantjuk!

(Mély meggyőződéssel:)

Nem tudok elképzelni egy olyan egészséges társadalmat, amely hazugságokra épül!

Köhögni kezd. A roham által megfojtott hangon:

Egy aulikus tanácsos!

Iszik egy kortyot, majd határozottan, nagyon komoran:

Vannak napok, amikor az ember megbetegít.

Breuer csendben nézi őt, zavartan, félig lenyűgözve ettől a heves, komor erőtől, félig megsajnálva.

Freud, nagy gyengédséggel:

Nagy gondot okozna magának, ha a munkát elhalasztanánk holnapra? *(Bizalmasan. Ez szinte egy vallomás:)* Nem érzem túl jól magam. És aztán... le kell tisztáznom a gondolataimat.

Breuer szeretetteljesen rámosolyog, és némán megszorítja a kezét. Kimegy, megfordul az ajtóban, és nagyon barátságos hangon így szól:

BREUER: Holnapig, Freud.

Az ajtó ismét bezárult. Freud egyáltalán nem mozdult. Hirtelen felkiált, aggódó hangon:

FREUD: Breuer!

A lakás ajtaja bezáródik: Breuer nem hallotta őt.

(Egy ajtó csukódásának zaja kintről.)

6

Freud, miután egyedül marad, újra köhögni kezd. Visszatér az íróasztalához: a kancsóban már nincs víz.

Megkerüli az íróasztalt, újra köhög, és jobb kezét a mellkasára szorítja, a szíve magasságában. Láthatóan fájdalmai vannak. Összeesik egy széken, előhúzza az óráját a mellényzsebéből, és ráfekteti Breuer kéziratára. Azt figyelve méri a pulzusát. Érezni lehet, hogy egy roham van kibontakozóban.

(Kintről többszöri csengőszó hallatszik.)

(Ajtónyitás zaja.)

(Kopogás a rendelő ajtaján.)

Freud kiegyenesedik.

FREUD, *visszanyerve az uralmát maga felett:* Szabad!

Belép Martha kis szolgálólánya. Egy táviratot hoz. Freud arca teljesen átalakul. Feláll, a szeme csillog, teljesen ura a helyzetnek.

Adja csak ide!

Felbontja a táviratot és elolvassa, miközben a fiatal szolgálólány huncut, gyengéd kifejezéssel nézi őt. Freud visszafordul felé; az arca felragyogott.

FREUD: Menjen, és mondja meg a nagyságos asszonynak, legyen olyan kedves, és csomagolja be a bőröndömet! Ma este Berchtesgadenbe utazom.

7

Másnap, délután négy óra körül, a Berchtesgaden közeli hegyekben, kétezer láb [kb. 600 méter] magasságban.

Két férfi bukkan fel egy kanyarban a hegyi ösvényen, a pazar táj közepette. Felettük havas csúcsok, körülöttük kopár sziklák és törmeléklejtő, valamivel lejjebb magashegyi legelők, alatta pedig a völgy.

Ez a két férfi azonos, vagy csaknem azonos öltözéket visel (tiroli bőrkabát, puha, tollas tiroli kalap; megtartották a hosszúnadrágot, de túrabakancsot viselnek); mindketten egy-egy alpesi botra támaszkodnak.

Ők Freud és Fliess. Freud gyorsan gyalogol, Fliessnek némi erőfeszítésébe telik, hogy tartsa vele a lépést (de anélkül, hogy a különbség nagyon szembetűnő lenne).

Freud némi habozás után úgy dönt, hogy lerövidíti az utat: átevickél a sziklákon és a törmeléken, hogy kétszáz méterrel lejjebb csatlakozzon újra az ösvényhez.

Mint egy gyakorlott túrázó, harántolva, oldalvást ereszkedik le a törmeléken.

Fliess követi őt, de a lejtő felé fordulva ereszkedik le. Ennek az a következménye, hogy megcsúszik, és a hátára esik, miközben nevet.

Freud a zajra megfordul, gyorsan visszamászik a lejtőn, és megpróbál segíteni Fliessnek felállni. De Fliess segítség nélkül is talpra áll, és lesöpri a nadrágját, nevetve a balszerencséjén. (Teljesen őszinte: a megalázottságnak semmi nyoma. Nem ebben fekszik a büszkesége.)

FREUD: Csináld úgy, mint én! Oldalvást menj le, úgy teljesen biztonságban vagy, és tudsz fékezni.

Újra elindul lefelé, és Fliess ezúttal utánozza őt, jócskán lemaradva.

Freud, aki jóval előbb éri el az ösvényt, a hegyeket szemléli, miközben Fliessre vár. Tekintetét inkább a csúcsokra szegezi, mintsem a völgyre. Fliess az ösvényre ugrik, kifulladva, de boldogan.

FLIESS: Nagyon jól csináltad!

FREUD: Igen, de kifogyott a szuszom.

FLIESS: Üljünk le! *(Rámutat egy lapos sziklára az ösvény mellett.)*

Leülnek. Csodálattal:

Micsoda edzettség! Az ember azt mondaná, egész életedben nem csináltál mást.

Freud szinte boldognak tűnik.

FREUD: Egész életemben nem is csináltam mást: akármikor szabadságra megyek, hegyet kell másznom. Minél magasabbra megyek, annál jobb nekem.

Anélkül beszél, hogy Fliessre nézne, tekintetét a csúcsokra szegezi.

FLIESS: Ha én lennék Sigmund Freud, arra a következtetésre jutnék, hogy szeretsz uralkodni.

FREUD: Meglehet. *(A felettük lévő havas csúcsokra mutat:)* A lényeg az, hogy nem él. Sziklák. Hó. Senki.

Felszed egy követ az ösvény széléről, és nézegeti.

Száraz. Tiszta. A halál!

Elhajítja a követ maga elé, és nézi, ahogy legurul a lejtőn.

Gyakran tűnődtem azon, nem vágyom-e a halálra.

(Mintha csak magának mondaná:)

Vágy? Félelem? Fogalmam sincs.

(Összeszedi magát:)

Tulajdonképpen mindenki olyan lehet, mint én.

Fliess mosolyogva néz rá.

FLIESS: Én nem vágyom a halálra.

FREUD, *hevesen:* Ez igaz.

FLIESS, *egyszerű meggyőződéssel:* Igen, de te nem vagy „mindenki". Nagy dolgok várnak rád. *(Némi bűntudattal:)* Nagy dolgokat fogunk véghezvinni, Freud!

Freud hirtelen feláll.

FREUD: Gyorsan sötétedik. Menjünk!

Kissé később.

Négyszáz méterrel lejjebb. A nappali fény kezd elhalványulni. A csúcsok nagyon magasak, nyomasztónak tűnnek. A két túrázó belép a völgy árnyékába.

Ezúttal Fliess halad elöl, és Freud követi őt.

Freud bizonyára kevésbé fáradt, mint Fliess: ami késlelteti, az egy belső ellenállás...

FLIESS, *barátságosan, de bosszúsan:* Hé! Most meg lemaradsz? Menjünk arra lefelé!

Egy fák közötti (kiszáradt) patakmederre mutat. És azonnal elindul lefelé (oldalvást); Freud követi őt, erőlködés nélkül, fürgén, de látható öröm nélkül.

Gyere már! Siess! Siess!

Egy új ösvényhez érnek. Ahogy ráfordulnak az ösvényre, Berchtesgaden terül el a lábaik előtt. A völgyben még nappali világosság van, de Berchtesgadenben már világít néhány ablak.

Fliess tovább akar sietni. Freud megállítja.

FREUD: Állj meg egy pillanatra!

FLIESS, *már felkészülve arra, hogy élvezze az új fölényét:* Csak nem fáradtál el máris?

FREUD: Ó, dehogy! *(Berchtesgadenre mutat, nagyon komoran:)* Abba kell visszamennünk.

Fliess, meglepődve a hangnemén, kérdő pillantást vet rá:

FLIESS: Mi a baj? Nem tűnsz önmagadnak.

Freud megáll. Fliess ingerülten ő is megáll.

FREUD: Hallgass meg, Wilhelm!

Freud habozik.

FLIESS: Rendben, rendben! Később is elmesélheted. Nem igazán vágyom arra, hogy rámsötétedjen, nekem nincs macskaszemem.

Megpróbál továbblépni.

Freud visszatartja.

FREUD: Az egyik betegem kivetette magát az ablakon.

FLIESS, *közönyösen:* Ó!

FREUD: Felszínre hoztam egy elfojtott emléket: hatéves korában az apja kihasználta őt.

Fliess előhúz egy jegyzettömböt a zsebéből.

FLIESS: Érdekes. Születési dátum?

FREUD: Fejből tudom: 1860. október 6.

FLIESS: A szexuális támadás dátuma?

FREUD: 1866-ban volt.

FLIESS, *türelmetlenül:* Magától értetődik, hiszen hatéves volt! A napot, a hónapot és az órát kérdezem tőled.

FREUD: Nem tudom, mondom neked, hogy ő...

FLIESS: ...kivetette magát az ablakon, nos, és aztán? Hogy várod el tőlem, hogy ilyen pontatlan adatokból dolgozzam?

Freud vállat von, és nem szól semmit.

Gyere már! Menet közben is beszélgethetünk!

Folytatják útjukat. Freud sajnálkozva néz a fejük felett lévő tiszta, jéghideg égboltra.

A lábuk alatt sűrűsödik az árnyék.

(Lereszkedően, mint aki arra készül, hogy eljátssza a vigasztaló szerepét:)

Ez a haláleset az, ami aggaszt téged?

Freud magabiztosan beszél. Tele van reménnyel.

FREUD: Nem halt meg.

FLIESS: Felépül?

FREUD: Igen.

Láthatóan Fliess segítségére támaszkodik; szüksége van rá, hogy új erőt öntsenek belé.

FLIESS: Na és akkor?

FREUD: Mi lett volna, ha megöli magát?

FLIESS: Milyen furcsa kérdés. A világon nincsenek „ha”-k. Nem ölte meg magát: pont.

Freud nem válaszol. Érezni lehet, hogy csalódott, és hogy küzd a csalódottsága ellen.

Fliess ezt észreveszi, és úgy dönt, további erőfeszítést kell tennie.

Na jól van. Tegyük fel, hogy meghalt. Valami rokonod?

FREUD: Dehogyis.

FLIESS: Ha nem jelent neked semmit, kíváncsi vagyok, miért számíthat ez neked egyáltalán. *(Szünet.)* Hé, kezd sötétedni. Nem akarom kockáztatni, hogy eltörjem a lábam. Nem tudnál egy kicsit gyorsabban menni?

Gyorsabban mennek.

Mit várasz, mit mondjak? Ezek a szakma kockázatai. Poroszország legnagyobb tábornokának és Berlin legjobb sebészének nagyjából ugyanannyi haláleset nyomja a lelkiismeretét. Breuer az, aki ennyire felhergelt?

Freud bólint.

Gondoltam. Ő a bécsi szentimentalizmus tipikus képviselője. Keringők! Keringők! És könnytengerek: vele soha nem fogsz tudni háborút viselni. Au!

Kificamította a bokáját. Majdnem elesik, néhányat lépked fájdalmas grimasszal, majd leül egy fatörzsre.

FREUD, *aggódva:* Mi a baj?

Fliess a cipőjén keresztül masszírozza a bokáját.

FLIESS, *duzzogva:* Megbotlottam egy sziklában. *(Keserűen:)* Az ember már a saját lábát sem látja. Korábban kellett volna visszaindulnunk. *(Szünet.)* Semmiség.

Talpra áll.

Előre, indulás!

Sántítva gyalogol. Freud megpróbálja megtámasztani, de ő eltolja magától.

Nem éri meg.

A járása valójában gyorsan visszatér a normális kerékvágásba.

Mi volt ez a jóasszony?

FREUD: Egy vénkisasszony. Soha nem hagyta el az apját... alig járt el otthonról.

Fliess egyre csalódottabban hallgatja.

FLIESS: Micsoda féregszerű élet! Nem lett volna valami nagy veszteség! *(Békülékenyen:)* De teljesen egyetértek veled: az emberi életeket nem szabad veszni hagyni. *(Határozottan:)* Nem fogjuk veszni hagyni őket, Sigmund! Még csak tapogatózunk. De minden egyes elveszített életért ezer másikat mentünk meg később! Tudod, mit mondanak mindig a berliniek, akik nem málészájúak? „Nem lehet rántottát készíteni anélkül, hogy feltörnénk a tojásokat." Ezt akartad, hogy mondjam? Boldog vagy?

Freud kényszeredetten bólint, ami beleegyezésnek tekinthető.

Akkor ne is beszéljünk róla többet!

Eltűnnek egy kanyarban, és az éjszaka ráborul az elhagyatott tájra.

8

Egy pillanattal később egy másodosztályú szálloda ebédlőjében találjuk őket újra.

A „szezon" még nem kezdődött el, a szálloda kihalt. A nagy ebédlőben, amelyben számos kisasztal található (mind üres), az tűnik fel először, hogy egy hosszú közös asztal áll középen, amely a szezonban harminc személy befogadására is alkalmas.

Jelenleg hat ember ül az asztalnál. A távolabbi végén négy búskomor bajor: tisztviselők lehetnek, akik az étteremben fizetnek elő a napi kosztra. A másik végén Fliess és Freud.

Pontosan az asztal közepén egy hetedik teríték van előkészítve (egy már megkezdett üveg bor, májbántalmak elleni pirulás dobozok, szalvéta monogramos fakarikában).

De ezt a helyet csak a jelenet végén fogja elfoglalni egy púpos, szemüveges idős hölgy.

Fliess és Freud a desszertnél tartanak. Fliess jóízűen eszi a tejberizsét. Freud alig nyúl az övéhez.

Fliess lenyeli a desszert utolsó falatját, majd kíváncsi tekintettel Freud felé fordul.

FLIESS: Nos, mit hoztál nekem?

Freud nyomorultul és bizonytalanul néz ki.

FREUD, *gyengéd szemrehányással:* Várj egy kicsit! Hagyd, hogy kiolvadjak! Olyan egyedül vagyok odalent. Adj időt, hogy kiélvezhessem a jelenlétedet!

FLIESS: Az egész napot végigsétáltuk. Figyelj, Sigmund, a Kongresszusainknak nincs semmi értelme, ha nem segítenek bennünket a kutatásaink előrehaladásában!

FREUD: Számomra az a legfontosabb, hogy lehetővé teszik, hogy újra lássuk egymást.

FLIESS, *nyájas, de hűvös:* Igen, természetesen! *(Szünet.)* Nos?

FREUD, *nagyon kissé bosszúsan:* Nos, mi?

FLIESS: Hallgatlak. Azt írtad nekem, hogy van egy elméleted a neurózisok szexuális eredetéről.

Freud a bal kezével egy kis kenyérbelet sodorgat.

FREUD: Képzeld el, hogy egy gyermek, élete legelső éveiben, szexuális erőszak áldozatává válik!

FLIESS: Amit egy felnőtt követ el?

FREUD: Természetesen. Az első reakciója a félelem, amihez persze hozzáadódhat a fájdalom és a meglepetés is. De, amint azt jól elképzelheted, nem érez izgalmat: abban a korban nincs szexualitás.

FLIESS: Igen?

FREUD: Nagyon jó. Eltelik néhány év; a szervek fejlődnek. Amikor felidézi ezt az emléket, életében először érzéki izgalmat él át. Időközben azonban a társadalom erkölcsi elveket nevelt belé – szigorú és tántoríthatatlan parancsolatokat; szégyent érez amiatt, hogy izgalomba jött, és úgy védekezik, hogy elfojtja az emléket a tudattalanba.

Fliess nem tűnik különösebben érdekeltnek.

FLIESS: Rendben van. És aztán?

A púpos idős hölgy odabiceg a helyéhez; leül, kibontja a szalvétáját, és kinyitja a pirulás dobozt.

Úgy tűnik, beéri az evéssel. De apránként tudatára ébred a két férfi közötti beszélgetésnek, és nyilvánvaló álmélkodással hallgatózni kezd.

FREUD: Az emlék újjá akar születni, az izgalom pedig fenn akar maradni; de az erkölcsi parancsolatok hajlamosak teljesen megtagadni őket. A védekező mechanizmusok akcióba lépnek, a

gyermek meggyőzi magát arról, hogy nem történt semmi. Elfelejti. De mivel az ezen ellentétes erők közötti küzdelem heves, pontosan olyan, mintha kompromisszumra jutnának: a képzet többé nem jelenik meg a tudatban; de valami helyettesíti – valami, ami egyidejűleg leplezi azt, és annak szimbólumaként szolgál. Ez a valami a neurózis, vagy ha úgy tetszik, a neurotikus tünet.

FLIESS: Például?

FREUD: A kényszerneurózisban a sokk emléke félretevődik, de ami helyettesíti, azok a fóbiák és a kényszerképzetek. Dora elfelejtette az öreg boltos szexuális közeledését, de megőrizte a fóbiáját a boltokba való belépéstől. Ami pedig a szégyent illeti, amit érzett, azt áttette egy másik tárgyra, és más okot adott neki: hogy néhány bolti eladó kinevette őt.

Fliess kelletlenül kérdezgeti:

FLIESS: És a hisztéria?

FREUD: Egy különleges diszpozícióra van szükség, amely lehetővé teszi, hogy a test cinkossá váljon a beteggel: ahhoz, hogy ne lássa többé a halott apját, Cäcilie mindkét szemével kancsalított, és csak közelre látott. Ami pedig a szorongásos neurózist illeti...

FLIESS, *bosszúsan:* Rendben, rendben! A többit kitalálom. Elfojtás, áttétel, ez a te területed. Ez pszichológia. Engem nem érdekel. Vannak eseteid?

FREUD: Tizenhárom.

FLIESS: Tizenhárom neurózis, amelyet szexuális erőszak váltott ki?

FREUD: Igen.

FLIESS: Ki az elkövető?

FREUD: Néha egy nagybácsi vagy egy szolgáló. Az esetek többségében az apa.

Az öreg hölgy annyira megdöbben, hogy leveszi a szemüvegét, és abbahagyja az evést.

FLIESS: Az apa?!

FREUD, *komoran és tömören:* Igen.

FLIESS: Az apa?! *(Kielégülten dörzsöli a kezét az öreg hölgy elképedt tekintete előtt:)* Kitűnő! Ez kitűnő! Ez leegyszerűsíti a számításokat. Szóval a gyermekek neurózisa az apjuk perverziójából ered?

Freud némi zavarral néz rá elméleteinek e durva leegyszerűsítése miatt.

Nos, ez nekem teljesen szilárdnak tűnik. Végre vannak tényeink!

FREUD, *félénken:* Wilhelm! Ez csak egy hipotezis. Tizenhárom eset nem elég ahhoz, hogy aláttámasszuk.

FLIESS: Tizenhárom megerőszakolás, tizenhárom neurózis? És te nem vagy elégedett?! A magam részéről el vagyok ragadtatva! De dátumokat akarok! Ha megadod a szülők születési dátumát, a gyermek születési dátumát és a megerőszakolás dátumát...

FREUD: Mondtam neked, hogy ez nem olyan egyszerű.

FLIESS, *elnézően:* Természetesen. Mert az őrültek ostobák. De boldogulni fogsz. Tökéletesíteni fogod a módszeredet. Ha meglesznek a dátumok, tudod, mit fogok tenni? Kiszámítom, hogy a gyermek női vagy férfi periódusának melyik szakaszában történt a traumatizmus, és biztosíthatlak, hogy abból teljes bizonyossággal kikövetkeztetem a betegség természetét! Vedd a szorongásos neurózist: elmondhatom neked leegyszerűsítve, hogy az női: ez a

tiszta és egyszerű passzivitás. A kényszer aktív, tehát férfias. Az előbbi olyan alanyoknál jelenik meg, akiket a női ritmus betetőzésének pillanatában erőszakoltak meg, az utóbbi...

Fliesst egyfajta lírai lelkesedés szállja meg.

Freud egyre idegesebb: már nem ismer rá a saját elméletére; csaknem akkora álmélkodással hallgatja, mint a púpos hölgy.

(Hirtelen:)

A szerencsétlen dolog ebben az ügyben az, hogy nem lehet kísérleteket végezni. Egy laboratóriumban az ember a másodperc törtrészéig meghatározhatná a kísérleti megerőszakolás időpontját.

A púpos öreg hölgy felállt, magán kívül van a felháborodástól. A felháborodott méltóság hangján mondja a pincérnőnek:

PÚPOS HÖLGY: A szobámban is kiszolgálhat, gyermekem. Nem kívánok egy asztalnál ülni ezekkel a bitangokkal.

Felállt. Miután bosszúszomjas pillantást vet a két férfira, eltűnik.

Fliess nevetésben tör ki.

9

Másnap reggel, a szálloda szerény, de kellemes hálószobájában.

Fliess éppen a végére ér Freud torkának megvizsgálásában.

Freud egy széken ül, a szája tágra nyitva. Fliess még egy utolsó pillantást vet rá, majd odamegy kezet mosni, és elrakja a műszereit a táskájába.

A beszélgetés e tevékenységek közben zajlik.

(Közvetlenül folytatva Fliess nevetését:)

FLIESS, *nevetve:* Semmi bajod. Égvilágon semmi. Egy kis gyulladás, az egész.

(Mialatt a mosdókagylóhoz lép:)

Becsukhatod a szádat.

Ugye mértéktartó vagy a szivarozásban?

FREUD: Napi öt.

FLIESS: És még soha nem köhögtél ennyire?

FREUD: Soha.

Fliess elrakta a műszereit. Kezébe veszi az alpesi botját és a tiroli kalapját, majd a vállára kanyarít egy hátizsákot.

FLIESS: Gyere!

Berchtesgaden egyik utcájában.

Egy dohánybolt (Tabak Waren) előtt, melynek kirakata tele van szivarokkal. Freud a bolt előtt várakozik, hátán hátizsák. Betekint a kirakaton, és látja Fliesst a pénztárnál, amint épp fizet valamiért.

Fliess kijön. Ahogy kinyílik az ajtó, egy kis dallamos csengő szólal meg (néhány különféle hangjegy, amely dallammá áll össze). Fliess egy téglalap alakú dobozt tart a kezében.

Odaadja Freudnak, aki kinyitja.

FLIESS: Tessék!

Freud meglepetten elveszi és kinyitja: hatalmas fekete szivarok bukkannak elő, a legerősebb fajtából.

FREUD: De Wilhelm, mit vármy tőlem, mit kezdjek ezekkel?

FLIESS: Azt várom tőled, hogy elszívd őket.

FREUD: Tessék?

Elvette a dobozt; a megdöbbenéstől most majdnem elejti. Fliess készségesen kiveszi a kezéből, Freud mögé lép, és a dobozt Freud hátizsákjának egyik zsebébe csúsztatja.

Fliess élvezi Freud meglepetését, és örömét leli a húzásában.

FLIESS, *miután végrehajtotta a műveletet:* Így ni! *(Mosolyogva:)* Előre, indulás!

A két férfi ismét elindul Berchtesgadennen keresztül. Egy pillanatnyi csend után:

Annyit szivarozhatsz, amennyit csak akarsz.

Freud megtorpan. Fliess szintén megáll, és meglepetést színlel.

Nem örülsz?

FREUD: Nem. *(Szünet.)* Wilhelm, ez az első alkalom, hogy ellentmondasz önmagadnak. *(Komoran:)* Úgy gondolod, hogy gyógyíthatatlan eset vagyok, ugye? *(Fliess mosolyog.)* Breuer meghallgatta a mellkasomat; szívizomgyulladásról beszélt. Ez az?

FLIESS: Breuer egy szamár.

Belekarol Freudba, és továbbhúzza.

Mondtam neked, hogy semmi bajod. *(Mosolyogva:)* Az igazság az, hogy kiszámítottam a halálod dátumát.

(Önelégülten és kapkodás nélkül:)

Ami az ilyen jellegű ügyeket illeti, a ritmusmódszer tökéletesítve lett.

Freud megkönnyebbültnek tűnik: sejthető, hogy nem hisz túlságosan Fliess számításában. Ennek ellenére továbbra is csalódott kifejezést visel az arcán.

FREUD: Hát akkor? Hány évesen?

FLIESS: Ötvenegy.

FREUD: Tizenkét év múlva?

FLIESS: Igen, hacsak nem történik valami baleset. Tizenkét év múlva megtaláljuk, amit keresünk, a világ királyai leszünk.

Elhagyják a lakott területet, és egy emelkedő útra térnek rá, amely a hegyek felé vezet.

FREUD, *fanyarul:* Fiatal kor ez a halálhoz.

FLIESS: Pontosan. Azt mondtam magamban, tizenkét év nem elég hosszú idő ahhoz, hogy a dohány elpusztítson.

FREUD: Túlélsz engem?

FLIESS: Azt hiszem, tíz évvel – 1918-ban halok meg. De akkorra már nem lenne semmi dolgom, néhány apróbb foltozgatástól eltekintve.

Megragadja Freud karját.

Minden kitisztul, Sigmund. Minden áldott nap újabb haladást érek el. Tudod, miért vagyunk jobbkezesek?

FREUD: Nem.

FLIESS: A biszexualitás. A bal oldal felel meg a nőiességünknek, a jobb oldal a férfi oldal.

Freud nem győződött meg.

FREUD, *mosolyogva:* Szóval a nőknek balkezeseknek kellene lenniük?

Csend. Fliess kissé zavarban van. De összevonja a szemöldökét, és ingerültséggel vágja ki magát.

FLIESS: Természetesen nem! Viccelsz, Sigmund? Utálom, ha viccet csinálnak a munkámból!

Ugyanaz a nap, délután ötfelé. A berchtesgadeni vasútállomás.

Két vágány. Freud és Fliess egymás mellett ülnek egy padon.

Fliess visszatette a cilinderét. Freud frakk kabátot visel, de megtartotta a tiroli kalapját.

Vonat sehol. A beszélgetés során két helyi vonat áll majd meg, és a peronon várakozó – meglehetősen számos – utas felszáll. Negyedórával a bécsi vonat érkezése előtt újabb utasok bukkannak fel a peronon. Freud és Fliess bőröndjei a lábuknál vannak.

Hátizsákjaikat maguk mellé tették a padra. Freud barátságos, de komor. Fliess ingerültnek tűnik. Előhúzza az óráját, ránéz, majd visszateszi a mellényzsebébe.

FLIESS: A te vonatod egy óra múlva érkezik ide. Az enyém egy óra negyvenöt perc múlva. Szeretném tudni, mit csinálunk ezen az állomáson.

Freud szomorúan és szabadkozva néz rá.

FREUD: Korán kell érkeznem. Nagyon jól tudod, hogy fóbiám van a vonatoktól.

Ahogy a beszélgetés halad előre, Freud egyre kellemetlenebbül érzi magát. A roham fokozatosan tör rá. Fliess nem veszi észre.

FLIESS: Eszembe jutott egy gondolat. A neuróziselméleted érdekes, de dátumokra van szükségem.

Egy család ül a másik padon. Egy ötéves kislány szaladgál a peronon; oda-vissza mászkál a két férfi előtt, akik észre sem veszik őt.

Elismerem, hogy a legtöbb beteged képtelen dátumokat adni neked. Tudod, mire van szükségünk? Egy kivételesen tehetséges személyre, aki megértené a kutatásodat, és segítené azt.

FREUD: Nem igazán értem...

FLIESS: Ugyan már, mi lenne Cäcilie-vel?!

Freud összerezzen.

FREUD: Cäcilie? *(Kábultan:)* De őt nem erőszakolták meg!

A kislány odalép Freudhoz, és már-már kacéron rámosolyog.

FLIESS, *ellentmondást nem tűrően:* Biztosan megerőszakolták. Különben tévedtél.

Freud a kislányra néz, és rámosolyog.

Ha az elméleted igaz...

A kislány int neki egy kicsit, majd boldogan elszalad, bizonytalan léptekkel.

Freud tekintete követi őt, és az arca elsötétül.

FREUD: Ha az elméletem igaz, a férfiak disznók.

FLIESS, *nyugodtan:* Miért ne? Az egyetlen kérdés az, hogy ezt tudományosan bizonyítsuk.

Freud Fliess felé fordul.

FLIESS: Van valami gyanús a Cäcilie-esetben. Az apja halála nagyon is elrejthet valami más emléket.

Freud hallgatja őt, önmaga ellenére is élénken érdekli a dolog. A szeme csillog, de az arca komor marad.

Tudni lehet, mi lett vele?

Freud sajnálkozva bólint.

Beteg?

FREUD: Rosszabbul van, mint valaha.

Fliess összecsapja a kezét. Eltölti a lelkesedés.

FLIESS: Pontosan erre van szükségünk! Menj el hozzá! Meg fogja adni a dátumokat, biztos vagyok benne. És ha meggyógyítod, az hipotézised be van bizonyítva.

Freud nem válaszol. Fliess felháborodott álmélkodással néz rá.

Tétovázol?

FREUD: Nem tehetem.

FLIESS: Tessék?

FREUD: Breuer miatt. Megtiltotta nekem...

FLIESS, *nagyon élesen:* Megtilthat neked Breuer dolgokat?

Freud egyre kellemetlenebbül érzi magát. Azt mondhatnánk, fuldoklik.

FREUD: Nem. De nem akarok összeveszni vele...

FLIESS: Mi számíthat az neked? Már semmi hasznunk belőle.

FREUD: Még nem fejeztük be a könyvünket, ő meg én. És azután én... nekem mindig szükségem volt rá, hogy valakinek a befolyása alatt álljak. Talán azért, hogy megmeneküljek a saját kritikáim elől.

Önkéntelenül a mellkasára teszi a kezét.

Nem rémiszt meg téged, Wilhelm, hogy nincs feletted senki?

FLIESS, *békésen:* Egek, dehogyis. És egyébként sem áll feletted Breuer.

FREUD: Nem tudom. De igen, felettem áll. Még mindig szeretem őt.

FLIESS: Azt írtad nekem, hogy utálod őt.

Freud szinte csak magának beszél, nagyon lassan, szüneteket tartva. Hangja lapos, száraz, hébe-hóba elcsuklik: azt mondhatnánk, fuldoklik.

FREUD: Szeretem őt, utálom őt. Ez zűrzavaros. Tudod mit? Igazából meg kellene engem hipnotizálni: talán jobban megérteném. Mindig is szükségem volt barátokra és ellenségekre. Ez elengedhetetlen volt az egyensúlyomhoz. Néha a barát és az ellenség ugyanabban a személyben lakozik: azt hiszem, Breuer esetében erről van szó.

FLIESS, *közönyösen:* Biszexualitás: a gyűlölet férfias, a szeretet nőies.

Freud Fliess felé fordul, és ránéz. Nem tűnik túlságosan meggyőzöttnek. De hosszan szemléli Fliess arcát és magas termetét, aki tiroli kalapját cilinderre, bőrkabátját pedig fekete ffrakk kabátra cserélte. Alázatos és szinte szeretetteljes kifejezést visel az arcán.

FREUD: Talán. Mindenesetre az én igazi zsarnokom te vagy.

(Egyfajta gyengéd nehezteléssel:)

Tudod, hogy csalódást okoztál, amikor megengedted, hogy szivarozzam? Örömet okozott, hogy megtagadom magamtól, csak hogy engedelmeskedjem neked.

Fliess, akit kissé feszélyez ez a túlságosan is látható ragaszkodás, egy kis száraz nevetéssel válaszol:

FLIESS: Nos, a zsarnok megparancsolja neked, hogy keresd meg újra Cäcilie-t!

Ez a könnyed hangnem csalódást kelt Freudban, és egyben magához is téríti. Eltávolodottabb hangon:

FREUD: Végül is miért ne? Egy zsarnok éppen elég. Breuer lesz az ellenség, te pedig a barát.

Fliess unottnak tűnik. Elfojt egy ásítást a kezével.

Szerencsére te többet érssz nálam: amíg szeretlek téged, nem leszek köteles a saját égboltommá válni.

(Komor iróniával nevet:)

Mit szólsz ehhez? Egy negyvenéves férfi, aki fél felnőni! Brücke, Meynert, Breuer, te: megannyi apa! Nem számítva Jakob Freudot, aki nemzett engem.

Egy helyi személyvonat gördül be. Általános fészkelődés. Utasok szállnak le, mások felszállnak.

FREUD, *határozottan:* Elmegyek Cäcilie-hez. Holnap reggel megyek, egyenesen az állomásról.

10

Egy pillanattal később.

A peron kihalt. Freud összekuporodik a sarkában; tiroli kalapja – amit a fején hagyott – a szemébe van húzva: úgy tűnik, alszik.

Fliess őszintén unatkozik. Nagyot ásít, egy morcos pillantást vet Freud felé, majd előhúz egy ceruzát és egy jegyzettömböt a zsebéből. Számításokat végez a tömbje egyik oldalán.

Egy vonat száguld el a peron mellett teljes sebességgel, megállás nélkül. A zajra Freud összerezzen, és felegyenesedik. A kalapja leesik. Megjelenik az arca – aggodalmas és riadt tekintetű.

FREUD, *nagyon hangosan:* Mi az?

Fliess nem válaszol. Freud kábult kifejezéssel nézi az utolsó elhaladó kocsit.

FLIESS: Felébredtél?

FREUD: Nem aludtam.

A kezei remegnek.

Ne is figyelj rám! Mondtam neked, hogy nem szeretem a vasútállomásokat.

Feláll, odalép a peron széléhez, és a távolodó vonatot nézi. Visszatér Fliesshez – csupa izzadság. Újra leül.

Azt hittem, baleset.

Előrehajol, és összeszorított ökleit a térdére helyezi.

(Furcsa hangon, kissé rekedten, mintha a saját akarata ellenére beszélne:)

Vagy nyomorúság.

FLIESS, *összerezzen:* Tessék?

Freud meglepetten néz rá.

FREUD: Mi az?

FLIESS: Azt mondtad: nyomorúság.

FREUD: Ó, valóban? Nos, tudod, a vonatokról a nyomorúság jut eszembe.

Egy gyors, ellenséges pillantást vet Fliessre. Megváltozott hangon, nyersen, keményen és szinte ingerülten:

Tizenháromból tizenkét beteg.

FLIESS: Milyen betegek? Miről beszélsz?

FREUD: A betegek, akikről meséltem neked. Tizenketten vannak, akik soha többé nem tértek vissza. Még egy öngyilkosság, és mindennek vége! Hitelét veszítem Bécsben. Elmegyek kelmét árulni.

Bécs irányába mutat.

Botrány és nyomorúság: ez az, ami odalent vár rám. *(Szünet.)* Breuer az, aki életben tart. Ha összeveszem vele, nincs miből visszafizetnem a tartozásomat.

FLIESS, *udvariasan, de ingerülten:* Soha nem szabad elcsüggednünk. Tovább kell lépnünk!

FREUD, *keserűen:* Neked könnyű beszélni. Te torokfájásokat kezelsz Berlinben. Nem fogod elveszíteni a praxisodat.

FLIESS, *sértődötten:* Igen, nos, ez a mi sorsunk: a meg nem értés és a botrány. Ha eljön az ideje, vállalom a magam kockázatait: amikor megírjuk a könyvünket.

Freud összeszedi magát. Még mindig fájdalmai vannak. Újból a mellkasára, a szíve fölé szorítja a jobb kezét.

FREUD: Bocsáss meg!

FLIESS, *nyájasan, bár még mindig bosszúsan:* Természetesen, kedves barátom, természetesen.

FREUD: Nem érzem jól magam.

Freud összekuporodik a padon. Hamuszürke az arca.

FLIESS, *együttérzés nélkül:* Mi a bajod?

FREUD: Egy roham.

FLIESS: Milyen roham?

FREUD, *gépiesen, mint egy orvos:* Szívritmuszavar, fulladásérzés, égő érzés a szív tájékán. *(A napfonatára mutat:)* És egy éles fájdalom ott, mint az anginánál.

Fliess felállni készül. Freud megállítja.

Nem tehetsz semmit, Wilhelm. *(A homlokához ér:)* Itt bent van a baj. Néhány hónapja idegösszeroppanásban szenvedek. Mondd csak: nem vagyok szörnyeteg, ugye?

FLIESS, *türelmesen és hűvösen, mintha egy őrülthöz beszélne:* Ugyan már, Sigmund, nagyon jól tudod, hogy nem vagy az.

FREUD: Hát akkor mi ütött belém, hogy felfedezzem az egyetemes alvalóságot?

Szinte könyörögve. Közelebb húzódott Fliesshez, és megérinti a karját, mintha ez a kontaktus új erőt adhatna neki.

Segíts nekem!

FLIESS, *hidegen:* Semmi mást nem kívánok, de te magad mondod, hogy nem tehetek semmit.

Utasok érkeznek a peronra. Fliess láthatóan feszélyezve érzi magát, hogy ezzel az idegroham közepette lévő férfival látják. Különösen azért, mert az emberek kezdenek rájuk figyelni.

FREUD: Ha tudnál...

Látja Fliess rátarti, feszélyezett hidegségét, és bánatos mozdulatot tesz. Hátrahúzódik, és elengedi Fliess karját:

FREUD: Igazad van: nem tehetsz semmit.

(Egy közeledő vonat sínzaja hallatszik.)

FLIESS: Itt a vonatod.

Freud üggyel-bajjal talpra áll.

Fliess felveszi Freud bőröndjét és hátizsákját. Mindketten a vágányok felé indulnak – a többi utassal egy időben.

FREUD, *alázatosan:* Bocsáss meg, Wilhelm! Én... *(Félénken:)* Ugye mégis hoztam neked valamit? Rossz szériám van.

Fliess láthatóan megkönnyebbül a vonat érkezésétől.

FLIESS: Igen, természetesen! Természetesen! Ha tudsz adni néhány dátumot, az tökéletes lesz.

A vonat zajosan begördül az állomásra. Megáll.

Freud, Fliess segítségével, felszáll egy másodosztályú fülkébe. Becsukja maga mögött a kocsiajtót. Fliess vár egy pillanatig.

Freud belülről odalép az ablakhoz, leengedi az üveget, és újra megjelenik. Olyan szenvedéllyel néz Fliessre, ami intenzív, de egyben csalódott is.

Beszél: még mindig komor a tekintete, de visszanyerte valamit a megszokott határozottságából.

FREUD: Mikor lesz a következő Kongresszus?

Fliess kissé hátrahajtja a fejét, hogy válaszoljon neki.

FLIESS: Legalább hat hónapig nem, azt hiszem.

FREUD: Hat hónap múlva győztem vagy vesztettem. *(Ismét keménnyé válva:)* Holnap meglátogatom Cäcilie-t. Továbbmegyek egyenesen abban az irányban, amiben megállapodtunk. Az összes kollégám és az egész város ellenem lesz, de esküszöm neked, hogy a legvégsőkig folytatom! Ha veszítek... *(Nevet)* Nos, a következő Kongresszusra nem kerül sor.

A vonat elindul.

(Őszintén megtört szívvel:)

Isten veled, Wilhelm!

Fliess sétál a peronon néhány pillanatig, tartva a lépést Freud fülkéjével.

FLIESS: Isten veled, Sigmund! Add át üdvözletemet Marthának, és csókold meg a gyerekeket a nevemben!

A vonat felgyorsul. Fliess megáll.

(Kiabálva:) És ne felejtsd el feljegyezni a dátumokat!

A vonat eltűnik. Fliess visszatér a helyére. Leül. Egy fiatal nő ült le arra a helyre, amit Freud foglalt el. Fliessre néz, nyilvánvalóan vonzónak találja. Fliess merészen ránéz, és rámosolyog.

11

A vonaton

Freud kikanyarodik a folyosóról, és visszatér a fülkéjébe. A túlsó végén három egészen átlagos külsejű férfi csöndben kártyázik a két ablak közé rögzített kis asztalon. Ők a fülke egyetlen utasai. (Dohányzó fülke; rágyújtottak.)

Freud leül a folyosó melletti sarokülésre. Eleinte menetiránnyal háttal ül. De a fák és házak elsuhanó látványától elszédül: feláll, és a szemközti sarokba fészkeli be magát. Hátradől az ülés támlájának, egyik kezét a karfára támasztja, kalapját a szemébe húzza, és megpróbál elaludni.

Első alagút, nagyon rövid. Amikor a vonat kibukkan az alagútból, Freud kissé megmozdul, egy pillanatra kinyitja a szemét, majd újra becsukja.

A kártyázók, akik eleinte mozdulatlanok voltak, kihasználják a visszatérő fényt: egyikük ledob egy lapot, összegyűjti az asztalon lévőket, és viszi az ütést.

JÁTÉKOS: Azt hiszem, mind az enyém!

Abban a pillanatban a vonat egy újabb alagútba fúródik. (A lámpákat nem kapcsolták be.)

AZ EGYIK JÁTÉKOS, *aki épp játszani készült:* A francba!

A teljes sötétség pillanata. Amikor a vonat kibukkan a homályból, Freud már teljesen ébren van. Leveszi a tiroli kalapját, kiveszi a bőröndjét a csomagtartóból, előhúz belőle egy cilindert, és a fejébe nyomja.

AZ EGYIK JÁTÉKOS HANGJA: Tökéletes! Na, gyere kártyázni!

Freud feléjük fordul: a három férfi megnyerően mosolyog rá.

Felismerjük Meynertet (ahogy a film első jelenetében láttuk, elegánsan és még fiatalon), Breuert (ahogy az Első Részben feltűnik) és Fliesst. Mindhárman cilindert viselnek.

Freud leül Meynert mellé, és elveszi a kártyákat, amelyeket Breuer nyújt át neki.

MEYNERT, *kellemetlenkedve:* Természetesen nem tudsz játszani?

BREUER, *elnézően:* Megtanítjuk neki a játékot, ha szófogadó lesz. *(Bemutatja Freudot a többieknek:)* A fiam.

Freud feláll, és megemeli a kalapját.

MEYNERT, *bemutatja Freudot a másik kettőnek:* A fiam.

Freud feláll, és megemeli a kalapját.

FLIESS, *ugyanez a pantomim:* A fiam!

Freud feláll, és megemeli a kalapját.

BREUER HANGJA: Nos, a jég megtört.

Mindhármukat szórakoztatja Breuer megjegyzése, és megismétlik azt, miközben vádolóan Freudra mutatnak.

MIND, *Freud kivételével:* Megtört! Megtört! Megtört!

Beállítás Breuerről, aki (a korábbi kártyák helyett) nyugodtan egy nyitott könyvet tart a kezében.

BREUER: Mindenkinek csalnia kell.

Tépi a lapokat beszéd közben, és ledobja őket az asztalra, mintha kártyák lennének.

(Freudnak:) Ami téged illet, te tégy úgy, mintha észre sem vennéd!

MEYNERT: Gondolod, hogy tudni fogja, mit kell tennie?

FLIESS, *mintha egy gyermekhez beszélne:* Természetesen tudni fogja. *(Freudnak:)* Figyelj, gyermekem, csak azt kell tenned, amit én teszek!

MEYNERT: Nem, Uram! Amit én teszek!

FLIESS: Elnézést kérek: amit én teszek!

Fliess Freudra mutat.

FLIESS, *nevetve:* Ez egy kíváncsi gyermek.

MIND, *nevetve, Freud kivételével:* Egy kíváncsi gyermek! Mindenbe beledugja az ujját! Kíváncsiskodni csúnya szokás!

Freud eddig a szégyen minden jelét mutatta. Fészkelődött, mint egy kisgyerek. Hirtelen az asztalra csap, és dörgő hangon kiált:

FREUD: Egy halott ember kell ehhez a játékhoz!

A három férfi ránéz: abbahagyták a nevetést, meglepettnek és rémültnek tűnnek.

Meynert felé hajol, gyengéden és szomorúan:

MEYNERT: Hát, gyermekem, nem tudod? Ez a játék három halott emberrel zajlik! Három halott ember és egy élő. A halottak mi vagyunk: te árva vagy.

Freud Fliess felé fordul. A helye üres. Meynert és Breuer felé fordul: ők is eltűntek.

HANG: A jegyeket, kérem!

Megfordul: Jakob Freud az, az apja. Utóbbi az üres helyekre mutat.

JAKOB FREUD, *halk, gyermeki hangon:* Nem volt jegyük: ezért halottak. Azt hittem, meg fognak védeni engem.

Freud visszafordul az üres helyek felé.

JAKOB HANGJA: Micsoda ötlet, drágám! És mi lenne, ha ellenőrzés alatt tartanád magadat? Az én dolgom a jegyek ellenőrzése, úgyhogy segítek neked. Segítek neked! Segítek neked!

Freud a kalauz felé fordul, akinek már nem Jakob vonásai vannak, hanem egy kicsi, sovány arc ritkás bajusszal, és aki a vállánál fogva rázza őt.

FREUD: Tessék.

Kiveszi a mellényzsebéből, és átadja. Amíg a kalauz lyukasztja, a három férfi (akik újra a valódi kártyásokká váltak) szintén odanyújtja a jegyét.

KALAUZ, *befejezve a munkáját:* Jó éjszakát, uraim!

Leszállt az éj, a lámpák égnek. Freud most már teljesen ébren van, előrehajol, könyöke a térdén, feje az összeszorított öklein pihen, teljesen elmerülve a saját gondolataiban.

FREUD HANGJA: Egy álom, ami nem jelent semmit. Egy kis neurózis. Kompromisszum az alvási kényszer és... És mi között? És mi között? És egy mély vágyakozás között, ami kielégülést keres. Mi azonnal hallucinációs kielégülést adunk neki. Pontosan úgy, ahogy egy síró gyermeknek adunk egy csörgőt. Mégis mit kívántam?

Látjuk előtte, egymásra vetítve (mivel ez most már egy egyszerű emlék kérdése, nem pedig magáé az álomé), a „három apát" (Meynertet, Breuert és Fliesst), amint kártyáznak.

A játék három halott embernek egy élővel.

Ennek megfelelően a vele szemközti ülés mélyén láthatók, míg a három igazi játékos továbbra is kártyázik, de balra és a fülke túlsó végében.

Hogy kiszabadítsam magam belőlük? Hogy a saját erőmből haladjak előre?

Eltűnnek. Jakob jelenik meg a helyükön, kalauz képében. Rámosolyog a fiára.

Nincs szükségem tanítókra. Az igazi apám feladata, hogy segítsen nekem. Az igazság az, hogy nem akarok senkit magam felett. Kivéve azt az embert, aki megteremtett engem.

Jakob arca – amelyet most igen nagy fenségesség hatott át (amit határozottan soha nem láttunk benne), és amely úgy nézett ki, mint Mózesé – elenyészik.

Freud még mindig komor, de a szeme felragyog.

Megfejteni az álmokat...

12

Másnap reggel, a vasútállomás.

Miközben az utasok leszállnak. Freud, alpesi bottal, hátizsákkal és bőrönddel a kezében, bepattan egy bérkocsiba.

FREUD: Toringasse 66.

Egy lépcsőfordulóban (a korábban leírt helyszínen) a Toringasse 66. szám alatt, az idősebb Freud házaspár lakásának ajtaja előtt.

Freud épp most csöngetett. Martha az, aki ajtót nyit neki. Álmélkodva néz rá. Freud nem tűnik kevésbé meglepettnek.

MARTHA: Miért jöttél ide?

FREUD: Tegnap éjjel történt: a vonaton mardosni kezdett a bűntudat. Nem látom elég gyakran Apát. És nálad mi a helyzet? Beteg valaki?

MARTHA: Apa egy kicsit fáradt.

Freudot ingerültté teszi a bűntudata:

FREUD: Miért nem küldtél táviratot?

Martha vállat von.

MARTHA: *nagy fáradtsággal:* Áh! *(Nagyon rövid szünet.)* Tudod, nem olyan súlyos a dolog.

A túlsó végén lévő ajtó kinyílt. Látjuk felbukkanni Freud anyját.

FREUD: Mama!

Még mindig szép, és megőrizte a tartását, de sokat öregedett. Meglepetéssel és örömmel néz Freudra. Freud meghajol a felé nyújtott kéz felett, és hosszan megcsókolja azt.

ANYA: Megjöttél! Megjöttél!

Bal kezével az anyja könnyedén megsimogatja a haját. Félrelép, és a nyitott ajtóra mutat.

Gyere csak be!

Freud bemegy; Martha követi őt, miután Freud anyja egy kedves mozdulatot tesz felé. Utóbbi zárja a sort, és bemegy mögöttük.

Tudtad, hogy rosszabbul van?

FREUD: Nem.

Visszafordul az anyja felé, némileg mesterkélt vidámsággal.

Nehéz időszakon megyek keresztül: a kutatásaim... az ég tudja, hová vezetnek. Ilyen körülmények között egy fiú elmegy meglátogatni az apját, nem igaz?

Az anyja habozik. Freud Jakob karosszékére néz, ami üres, majd az anyjára néz, aki elfordítja a fejét. Freud ragaszkodik hozzá:

Látnom kell Apát. Az új erőt adna nekem.

Az anyja visszafordul felé, és a szemébe néz. Anélkül, hogy a legkisebb szemrehányás is lenne a hangjában:

ANYA: Már nagyon régen jártál nála.

Freud bólint: érezni lehet, hogy eltölti a bűntudat.

FREUD: Nagyon régen.

Az anyja Freud vállára teszi a kezét.

ANYA: Megváltozva fogod találni.

Gyengéden mosolyog, hogy enyhítse a csapást, amit mérni készül rá.

A betegsége nagyon legyengítette.

FREUD, *elfojtott hangon:* Mi a baja?

ANYA: Minden és semmi. A kor. *(Félrelép, és a háttérben lévő ajtóra mutat:)* Menj be hozzá most!

Freud indulni készül. A túlsó ajtó előtt megtorpan. Végül nagyon halkan kinyitja, és bemegy. A két nő csendben megdöbbent pillantást vált egymással.

Az apja hálószobájában. A két ablak között egy nagy ágy. Az éjjeliasztalon orvosságok és egy lázmérő.

Jakob Freud az ágyban ül, két párnának támaszkodva. Megőrizte rendkívüli gyengédségét. De láthatóan elgyengült; az elméje elkalandozik, és – túlzott érzékenysége folytán – könnyes elérzékenyülésbe zuhant vissza.

Mély szeretettel nézi a fiait, aki nagy feszélyezettséggel áll előtte. Remegő hangon beszél.

JAKOB: Megjöttél! Megjöttél!

A szeme megtelik könnyel. Freud egyre feszélyezettebb. Érezni lehet, hogy elborzad, mikor látja az apját sírni. Újból megtagadták tőle a segítséget, amiért jött, hogy kérje tőle.

Most szeretne a lehető leggyorsabban elmenni. De csapdába esett. A szerető, szenilis hang kíméletlenül folytatja.

Maradj velem egy kicsit! Vegyél egy széket!

Freud az ágyhoz húz egy széket, és leül a beteg mellé.

Maga az Udvari Tanácsos!

FREUD: Nem vagyok tanácsos, Apa!

JAKOB: Ó, dehogynem. *(Freud rázza a fejét.)* Az leszel, Sigmund! Holnap az leszel! Mintha már az lennél. Milyen kedves tőled, hogy eljöttél meglátogatni engem. Egy ilyen öreg, tönkrement kereskedőt, mint én. Te, egy Udvari Tanácsos, egy ilyen magas rangú személyiség! *(Nevet:)* Egy nagyfejű! Egy nagyfejű!

Elbocsátóan nevet, és felé nyújtja sápadt, nyirkos kezét. Freud mindkét kezébe veszi azt. Erőfeszítést tesz a gyengédségre. De érezhető a pánikja. Összerezzen, amikor hallja, hogy az öreg Jakob szenilis elégedettséggel ezt mondja:

Hannibal! Hatéves voltál, meg akartál bosszulni minket, mindig azt mondtad: „Hannibal vagyok...” Emlékszel?

Visszaemlékezés (Flash-back). Egy bécsi utca.

Jakob negyvenöt éves, a szakálla koromfekete. Furcsa sapkát visel. Ruhája tiszta, de szegényes. Kézen fogva vezet egy hat-hét éves kisfiút, aki büszkén lépeget mellette, mint egy kiskirály, és időről időre csodálattal néz rá.

JAKOB HANGJA: Büszke voltál! Egy kis herceg! Amikor elintéznivalóm volt, mindig magammal vittelek. Mindig.

Egy kövér, herkulosi alkatú, tehetős külsejű férfi jön feléjük. Prémgalléros kabátot és orosz kucsmát visel.

Hirtelen meglátja őket, és meglehetősen fenyegető fellépéssel feléjük tart. A gyermek semmit sem vesz észre. Amikor a kövér férfi odaér Jakobhoz és Sigmundhoz, megáll.

KÖVÉR FÉRFI: Nem a járdán, zsidó!

A keze fejével a csatornába üti Jakob sapkáját.

Szedd fel a sapkádat, és maradj az úttesten!

A kisfiú dühében megpróbálja rávállani magát a kövér férfira, de Jakob visszatartja; a gyermek ekkor rúgni próbál, de az idegen már lőtávolon kívül van. Anélkül távozik, hogy akár csak megfordulna.

Jakob anélkül hajol le, hogy elengedné a gyermeket, és felszedi a sapkáját. Visszatéve a sapkát a fejére:

JAKOB: Gyere!

KIS SIGMUND: Hová?

JAKOB: Az úttestre.

Mindketten az úton haladnak. Egy hintó halad el mellettük, és sárral fröccsöli össze őket. A fiatal Freud komor, makacs kifejezést ölt magára (pontosan olyat, amit olyan gyakran láttunk Freud arcán).

JAKOB HANGJA: Nagyon nehéz eset tudtál lenni.

Freudék otthonában, 1862-ben.

A találkozás estéjén. Meglehetősen szegényes lakás. Néhány kislány, soványak és betegesek, szalmababákkal szórakoztatják magukat az egyik sarokban.

Nagy, komor szoba. Semmi bútor. Az anya letakarítja az asztalt. Jakob a karosszékében pipázik, gyengéden és fáradtan.

A kis Sigmund odalép hozzá, és kérdőn néz rá, az álmélkodás és a kétségbeesés keverékével.

JAKOB HANGJA: Azon az estén nagyon haragudtál rám! Ach! Mennyire haragudtál rám!

Az öreg Jakob hálószobájában. Freud rátekint, és szakálla meg ráncos arca ellenére felismerjük komor ábrázatán a gyermek megtört álmélkodását.

FREUD: Apa, kérlek...

(Szünet.)

Elengedte a kezét.

Az öregember megpróbál beszélni, Freud felemeli a kezét, hogy megállítsa.

JAKOB: Ne beszélj! Lefárasztod magad.

Hagyj csak, gyermekem! Nem emlékszel a javára!

Újra látjuk a gyermeket az apjával. Elmozdul tőle, és egy rakás könyv felé megy.

Elmentél, hogy elhozd a díjaidat. Megkaptad az összes díjat. Néhány gyönyörű könyvet. Volt egy, amelyik a római történelemről szólt.

A gyermek az asztalhoz lép, kiveszi az egyik kötetet, leül a földre, kinyitja, és kitép belőle egy oldalt. Egy metszet az.

Visszatér az apjához, és odanyújtja neki.

JAKOB, *meglepetten:* Mit akarsz, mit kezdjek ezzel, kicsikém?

Felveszi a szemüvegét. Ránéz a metszetre. Elolvassa a metszet alatti feliratot:

„Hamilkar megesketi fiát, Hannibált, hogy bosszút áll a karthágóiakért."

A homlokára tolja a szemüvegét. A gyermekre néz, aki türelmetlen, makacs kifejezést visel.

Nos?

GYERMEK: Te vagy Hamilkar, Apa.

Jakob gyengéden nevet.

JAKOB: Ó! Nem, nem én vagyok Hamilkar.

GYERMEK, *szenvedélyesen könyörögve:* Ó! De igen, te vagy az! Annak kell lenned!

JAKOB, *hogy a kedvében járjon a gyermeknek:* Jól van, akkor én vagyok az.

GYERMEK: Eskess meg!

JAKOB, *szórakozottan:* Nagyon jól van, esküdj meg!

GYERMEK, *vad hévvel:* Esküszöm, hogy megbosszulom apámat, a hős Hamilkart, és az összes megalázott zsidót! Én leszek a legjobb mind közül, mindenkit legyőzök, és soha nem hátrálok meg!

Hangjának keménysége, ami oly ritka egy gyermeknél, megriasztja Jakobot.

Abbahagyja a mosolygást, a gyermekre néz, és megérti, hogy küzd azért, hogy ne szégyenkezzen az apja miatt. Az arca mélyen szomorúvá válik, mintha képes lenne bűntudattal megsejteni, hogy a tette fia egész életére rá fog nehezedni.

ÖREG JAKOB HANGJA: Azóta soha nem voltál a régi. *(Szünet.)* Visszamehettem volna a járdára?

Apa és fia csendben nézik egymást, miután Sigmund letette az esküt.

Aztán újra a hálószobában találjuk magunkat. Az öreg Jakob szorongással néz Freudra. Pontosan ugyanazt a kifejezést viseli, mint az 1862-es jelenetben, amikor a kis Sigmundra nézett.

JAKOB: A pogromok ideje volt. Csak egy ürügyre vártak, hogy felgyújtsák az egész környéket.

Gyengén mosolyog, és megmozdul az ágyában.

FREUD, *gyengéden:* Nem. Nem tehetted. Óvatosnak kellett lenned. *(Még gyengébben:)* Nyugodj meg, Apa! Nyugodj meg! Nem tehetted.

Az öregember mosolyog. A szemhéjai megremegnek.

JAKOB, *nevetve, és fenyegetően intve az ujjával Freud felé, mintha kisgyermek lenne:* Az én kis Hannibálom!

Becsukja a szemét. Nem alszik. A keze Freud felé nyúlik. Utóbbi élesen hátrahúzódik, és elrántja a kezeit.

(Gyermeki hangon:) Add a kezed!

Freud, erőszakos erőfeszítéssel, rákényszeríti magát, hogy megfogja Jakob kezét. Az öregember anélkül mosolyog, hogy kinyitná a szemét, és fokozatosan elbóbiskol.

Freud arca fokozatosan visszanyeri merev és szinte gonosz keménységét (amilyennek e Harmadik Rész elején láttuk).

ANTISZEMITA HANGJA, *távolról és szinte suttogva:* Mocsok zsidó, szedd fel a sapkádat!

JAKOB HANGJA: Nem vagyok Hamilkar.

KIS SIGMUND HANGJA: Megbosszulok minden zsidót. Soha nem hátrálok meg. Soha nem megyek le az úttestre.

Keserű megvetéssel nézi alvó apját, és kihasználja a beteg ember bóbiskolását, hogy kiszabadítsa a kezét.

Ahogy feláll és sarkon fordul, az egykori gyermeki hangja megismétli:

Soha!

Soha!

Soha!

Kimegy, zajtalanul becsukva maga mögött az ajtót. Gonosz, kíméletlen kifejezést visel.

Az anyja és Martha megindulnak felé, de a tekintete megállítja őket.

ANYA, *félénken:* Hogy találod őt?

Freud válasz nélkül mosolyog, homlokon csókolja az anyját, és semleges hangon mondja Marthának:

FREUD: El tudnád intézni a bőröndömet meg a hátizsákomat? Elmegyek meglátogatni egy beteget.

Vékony mosolyt vet rájuk, és kimegy, mielőtt mozdulhatnának.

Miután az ajtó becsukódott:

ANYA, *vállat vonva:* És tessék! *(Szünet.)* Kíváncsi vagyok, szereti-e egyáltalán az apját.

MARTHA, *keserűen:* Rajtad kívül, Mama, kíváncsi vagyok, szeret-e bárkit is.

13

Kicsit később, azon a reggelen.

Egy utca Bécs egyik külvárosában. Balra kis, háromszintes házak (alsó-középosztálybeliek), némi foghíjtelek, és nagyon messze, a háttérben néhány gyárkémény.

Jobbra egy hatszintes, meglehetősen régi bérház, amelyet a második emelettől felfelé laknak. (A félemeleten törött ablaküvegek, az ablakok üres helyiségekre nyílnak.)

Az épület után egy kapu véd egy meglehetősen nagy, elhanyagoltnak tűnő kertet. (A fű elözönli az ösvényeket, a bokrokat régóta nem nyírták, a fákat nem metszették.) A kert túlsó végében egy kétszintes, kényelmes lakóház áll, amely egyértelműen jobb építésű, mint a többi kis ház: talán egy régi vadászház.

Ez a Prinz Eugen Gasse. Freud elindul az utcán. A tiroli kalapját a fején hagyta. A jobb oldali járdán sétál, próbálva felismerni a lakóházat, amiről Breuer beszélt neki.

Amint elhalad a bérház mellett, és a kapu előtt találja magát, már semmi kétség: a Körtner hölgyeknek itt kell lakniuk.

Odalép a bejárathoz, és mielőtt csengetne, leveszi a kalapját, kiveszi belőle a tiroli tollat, a zsebébe gyömöszöli, majd visszateszi a kalapot a fejére.

Csenget. Hosszú csönd.

Aztán egy öregasszony jelenik meg a lakóház küszöbén, és távolról, ellenségesen odakiált neki.

ÖREGASSZONY, *kiabálva:* Mit akar?

FREUD, *kiabálva:* Frau Körtnert.

ÖREGASSZONY, *ugyanabban a stílusban:* Nincs itt.

FREUD, *ugyanabban a stílusban:* Akkor Fräulein Körtnert.

ÖREGASSZONY: Nem fogad senkit.

FREUD: Kérdezze meg tőle!

Az öregasszony becsukja a lakóház ajtaját. Freud mozdulatlanul áll a kapu előtt, kissé meggörnyedve, de makacsul.

Egy pillanat múlva még egyszer megnyomja a csengőt. A lakóház ajtaja nem nyílik ki. Freud megcsavarja a kapu kilincsét – ami nem nyílik. Zárva van.

A kapun kívül marad; mozdulatlanul vár – mint egy koldus, aki a kitartásában bízik, hogy rábírja az embereket a pénztárcájuk megnyitására.

Egy magas, feketébe öltözött nő siklik el a bérház mellett a szikrázó napsütésben, rövid árnyékkal a lábánál (délelőtt tíz óra lehet). Zajtalanul odalép Freudhoz, és a vállára teszi a kezét. Frau Körtner az.

FRAU KÖRTNER: Mit akar, Uram?

Freud összerezzen, és megfordul. A nő merőn néz rá, homályos meglepettséggel.

Felismerem. *(Szünet.)* Ön az orvos...

Freud leveszi a kalapját.

FREUD: Sigmund Freud.

Átteszi a kalapot a jobb kezébe. Kiveszi a tárcáját, és kihúzza belőle a névjegyét, amelyet átnyújt Frau Körtnernek.

FRAU KÖRTNER, *olvassa a kártyát:* Értem. *(Keményebb hangon:)* Miért jött ide?

FREUD: Meggyógyult a lánya?

FRAU KÖRTNER, *hangsúlytalan hangon:* Nem.

FREUD, *nagyon egyszerűen:* Szeretném kezelni őt.

FRAU KÖRTNER, *szinte sértően:* Felesleges.

Frau Körtner egyenesen az arcába néz. Megöregedett és megkeményedett, mióta utoljára láttuk. A szája sarkában

rosszkedvű, megvető ránc húzódik. Fekete ruhája jó szabású, de az anyaga olcsó.

Az orvosok tették beteggé a lányomat.

FREUD: Frau Körtner! Nagyon jól tudja, hogy ez nem igaz. Dr. Breuer...

FRAU KÖRTNER: A lányom egy elviselhetetlen gyerek, Dr. Breuer pedig elkövette azt a megbocsáthatatlan hibát, hogy komolyan vette. Mártírnak képzeli magát, Doktor úr, a szerencsétlensége pedig az, hogy az apja túlságosan elkényeztette.

Kotorászik a táskájában, durván félretolja Freudot, elővesz egy kulcscsomót, bedugja az egyik kulcsot a zárba, és elfordítja.

Viszontlátásra, Doktor úr!

Bemegy a kertbe, Freud követi őt. Amikor a nő megfordul, hogy becsukja a kaput, ő már odabent van.

A nő rászegezi szép, kemény szemét, de anélkül, hogy sikerülne megfélemlítenie: az előtte álló férfi még nála is keményebb – és eltökéltebb.

A nő bosszússá válik, és hangjának metsző élessége átadja a helyét az erőszakosságnak.

FRAU KÖRTNER: Takarodjon innen!

FREUD, *anélkül, hogy felemelné a hangját:* Ön nem szereti a lányát, Asszonyom.

A méreg átalakítja Frau Körtner arcát; hirtelen egy kofa közönségessége jelenik meg rajta.

FRAU KÖRTNER, *közönségesen és erőszakosan:* Gazember!

Felemeli a kezét Freud felé, és megpróbálja megütni. Freud elkapja a csuklóját a levegőben, és egy pillanatra visszatartja. Ez a pillanat elég a nőnek ahhoz, hogy visszanyerje a lélekjelenlétét és egy elegáns polgárhölgy külső megjelenését.

(Nagyon hidegen és ellentmondást nem tűrően:)

Engedjen el!

Freud a legkisebb meghajlással engedi el, mintha elnézést kérne.

Rossz anyának tart, ugye?

FREUD: Nem.

FRAU KÖRTNER: Látszik a szemén. *(Szünet. Kihívóan:)* Nézzen rám! Négy év alatt húszat öregedtem. Nem tudok egyenesen állni. Éjszakánként négy órát alszom. Tudja, miért? Mert egy olyan lány odaadó ápolójává tettem magam, aki gyűlöl engem, és holtan szeretne látni.

FREUD: És aztán? Ápolja őt, de nem akarja meggyógyítani. Kidobta az orvosokat, és táplálja a betegségét, mert az lehetővé teszi, hogy uralkodjon felette.

A mother ránéz, dühösen, de bizonytalanul. Freud rögtönöz: ez egy blöffölési kísérlet. Halad előre, mert úgy tűnik, Frau Körtnert fején találta a szög.

FRAU KÖRTNER, *hidegen és tisztán:* Nem dobtam ki az orvosokat. *(Keserű nevetés.)* Már nem jönnek, mert tönkrementünk. Érti? Abban a pillanatban abbahagyták a látogatást, amint rájöttek, hogy egy fillérünk sem maradt, amivel fizethetnénk nekik.

Gúnyos kihívással, biztosan a válaszban:

Dr. Freud, beleegyezik abba, hogy ingyen kezelje Cäciliét?

FREUD: Igen, Asszonyom. *(Komolyan és határozottan:)* Vállalom. *(Csend.)* Nos?

Frau Körtner zavartan néz rá.

Cäcilinek van esélye a gyógyulásra. Meg fogja tőle tagadni?

FRAU KÖRTNER: Ismerem a férfiakat, akár orvosok, akár nem: semmit sem tesznek ingyen. Ne képzelje, hogy filantrópnak nézem! Mi az érdeke?

Frau Körtner olyan hangnemben beszél hozzá, ami túlságosan is tisztánlátó és túlságosan beavatott ahhoz, hogy pusztán egy „világi nőé" legyen. Érezni lehet a magabiztossága mögött egy mély tapasztalatot – amit a társadalom abban az időben általában megtagadott az ő helyzetében lévő nőktől.

Freud szigorúan néz rá, de nem minden szimpátia nélkül. Rájövünk, hogy az ilyen típusú nőket vonzónak találja.

FREUD, *egyszerűen:* Van egy elképzelésem a neurózisról, és ellenőrizni akarom.

FRAU KÖRTNER: És nem fizető betegeket keres, akiket kifordíthat a sarkukból? A lányom lesz a kísérleti nyula?

FREUD: Senkit sem fogok kifordítani a sarkából, Asszonyom. A lánya pedig nem kísérleti nyúl: a legintelligensebb betegnek tartom, akit valaha ismertem.

Frau Körtner csöndben habozik. Egy pillanat múlva a kertkapuhoz lép, újra becsukja, elfordítja a kulcsot a zárban, majd visszateszi a kulcsot a táskájába.

FRAU KÖRTNER: Kövessen!

Átvágnak a kerten. Ahogy felmennek a lakóházhoz vezető három lépcsőfokon, a nő felé fordul.

Próbaidőre szól. Ha azt látom, hogy árt neki, megszakítom a kezelést.

Freud csendben bólint.

Belépnek egy szegényesen berendezett szobába, amelyet sötétté tesznek a kert fái. Az öreg szolgálóleány egy asztalnál ül, és stoppol.

Felismerünk néhány bútordarabot a régi lakásukból, amelyek valami csoda folytán megmenekültek a család pénzügyi katasztrófájától.

A szolgáló hideg, szürke szemét Freudra emeli; közönyösen néz rá, majd folytatja a munkát.

Frau Körtner megállt a szoba közepén, rábízva Freudra, hogy maga csukja be az ajtót. Amikor a férfi visszafordul felé, a nő megkérdezi:

Jelen legyek az ülésein?

FREUD, *udvariasan, de határozottan:* Nem, Asszonyom.

FRAU KÖRTNER: Nagyon jó.

Frau Körtner a túlsó végben lévő ajtóra mutat.

Nos, odabent van. Menjen be!

Ahogy a férfi áthalad a szobán, a nő egy halk, éles, nehezteléssel teli nevetést hallat.

A neheze még hátravan. Még el kell fogadnia magát.

Freud kopog az ajtón.

CÄCILIE HANGJA: Szabad!

14

Cäcilie hálószobája.

Keskeny, szegényesen berendezett szoba. Az egyik sarokban vizeskancsó és mosdótál egy asztalon. Két szék, egy hintaszék.

Cäcilie ágya az ajtótól jobbra, a fal mellett áll; az ágy lába az ajtó közelében, a feje távolabb tőle.

Két ablak: egy a belépéskor balra, a másik a túlsó végben. Olcsó nyomatok próbálják – változó sikerrel – elálcázni a tapéta foltos és penészes állapotát. Egy könyvekkel feltornyozott éjjeliasztal.

Amikor Freud belép, Cäcilie két párnára támasztott fejjel fekszik és olvas. Leengedi a könyvet, amelyet a szeme előtt tartott, és az érkezőre néz. A szeme teljesen normális. Hosszú csend, majd:

CÄCILIE: Felismerem magát.

Freud becsukta az ajtót, és vele szemben áll.

Bűnhődtem én nem eleget?

FREUD, gyengéden: Nem azért jöttem, hogy megbüntessem, Cäcilie.

Cäcilie vállat von.

CÄCILIE: Bűnhődnöm kell, mert bűnös vagyok.

Titokzatos, titkos cinkosságot sugárzó mosolyt villant. Még mindig a férfira néz; lassan:

Maga Dr. Freud. A barátját Fliessnek hívták.

Bizonytalan, távoli levegővel:

És azt a másikat, aki olyan gyáva volt, hogy is hívták?

Cäcilie-ben már nincs meg az az ártatlanság, ami elbűvölte Breuert. Még mindig fiatal lány, de egy nő tudálékos, megvető tekintetével. Keserű ránc a szája sarkában – ami a következő jelenetekben egészen a gyógyulásáig megmarad.

FREUD, észrevétlen cinkossággal: A gyáva? Breuer.

CÄCILIE: Breuer. Ez az. A feleségét Mathildénak hívták. Állítólag szült neki egy kisbabát?

FREUD: Egy lányt.

CÄCILIE, megvető mosollyal: Velencében, természetesen. A lagúna gyermekét. (Szinte büszkén:) Ami engem illet, mindkét lábam megbénult.

Freud elindul felé.

Felesleges.

Leteríti magáról a takarót. A hálóingje a térdéig fel van csúszva: a lábai ugyanazokat a vonásokat mutatják, mint amelyeket már megfigyeltünk az Első Rész hisztériás betegénél és Jeanne-nál (Charcot alanyánál).

CÄCILIE, gúnyos mosollyal: Hisztériás kontraktúrák. Anesztézia mindkét oldalon. Mindent tudok róla, amint azt elképzelheti: figyelembe véve, hogy mióta tart már.

Freud közelebb lép, ezúttal anélkül, hogy a lány bármilyen mozdulatot tenne a megállítására. Felemeli a takarót, és betakarja.

Olyan nagyon kedves. Pontosan olyan, mint Mathilde férje. Hogy is hívják megint?

FREUD: Breuer.

CÄCILIE: Ez az. Hogy hívják a feleségét?

FREUD: Martha.

CÄCILIE: Isten éltesse! (Hirtelen és szörnyű erőszakkal, de anélkül, hogy felemelné a hangját:) Menjen innen! Menjen innen! Mondja meg a feleségének, hogy én a bűneimért vezeklek, és soha nem lesznek gyermekeim!

Freud mozdulatlanul odamegy az egyik székért, Cäcilie ágyához viszi, és leül.

FREUD: Cäcilie, meg akarom gyógyítani magát.

Az egész jelenet során gyengéd és meggyőző lesz, de van valami nyugtalanító csillogás a kemény, figyelmes szemében: érezzük, hogy nincsenek különösebb érzései Cäcilie iránt, és hogy bármire kész, csak hogy próbára tegye elméletei igazát a lányon.

CÄCILIE, kineveti: Már megint! És aztán elrohan, amilyen gyorsan csak a lába bírja, amint igazán beteggé tett? Én teljesen jól vagyok így. Ha visszaadná a lábaim használatát, elmennék, és a város utcáit rónám, és...

FREUD: És?

CÄCILIE: Semmi. Csak hülyeség.

Újra felveszi a könyvét, és úgy tesz, mintha folytatná az olvasást.

Freud nem mozdul. Időről időre a lány ravasz pillantásokat vet rá a könyve felett. Hirtelen leteszi a könyvet:

(Nyugodt, mosolygós érdeklődéssel:)

Biztos benne, hogy hisztériában szenvedek?

FREUD: Fogalmam sincs. Engedje, hogy kezeljem: aztán meglátom.

CÄCILIE: Mert látja, szorongási rohamaim vannak. A könyvek szerint a hisztériás betegek nem szenvednek szorongástól.

FREUD: Maga hülye könyveket olvas. A hisztériás betegek ugyanúgy lehetnek szorongók, mint a normális emberek.

Felveszi a könyvet, amit a lány a takarójára ejtett.

Charcot! Én voltam az a személy, aki lefordította őt.

CÄCILIE: Tudom.

FREUD, félig megvető, félig nosztalgikus hangnemben, ahogy az ember egy nagyon régi szerelmi ügyről beszél: Áh! Ez már régi nóta!

Freud forgatja a könyvet a kezében, teljesen zavartan.

CÄCILIE, folytatva a gondolatát: Mert tudja, nem akarom, hogy hozzáérjen a lábaimhoz. De ami a szorongásaimat illeti, szeretném, ha megszabadítana tőlük. (Magában mosolyog:) Ha tud.

FREUD: Próbáljuk meg!

Nagyon kevéssé közelebb húzza a székét. A lány egészen valódi riadalommal riad vissza.

CÄCILIE, hirtelen felkiáltva: Mama! Mama! Hagyjon békén! Hagyjon békén! Segítség! Segítség!

Az ajtó hirtelen kinyílik. Megjelenik az anyja.

FRAU KÖRTNER, hidegen: Mi a baj?

Freud egy pillanatra felé fordul.

Azt akarod, hogy elmenjen?

CÄCILIE: Nem. De nem akarom, hogy hipnotizáljon. Elég volt! Elég a hülyeségből! Elég!

Freud visszafordul Cäciliéhez.

FREUD: Nem fogom hipnotizálni, megígérem az anyja előtt.

CÄCILIE, az anyjának, olyan hangnemben, melynek szelídsége intenzív rosszindulatot rejt: Jó. Akkor, drága Mamám, elmehetsz.

Az anyja megint becsukja az ajtót. Cäcilie, Freudnak, hitetlenkedve:

Nem fog hipnotizálni? Hiszen csak ezt tudja csinálni!

FREUD: Igen, eddig semmi mást nem tettem. De történt valami, ami miatt felhagytam vele.

CÄCILIE, egészen természetesen: Megölt valakit?

FREUD, nyugodtan: Majdnem.

CÄCILIE: Ennek úgy kellett végződnie.

FREUD: Amikor az emberek ébren vannak, teljes erejükkel védekeznek az emlékek ellen, amelyeket el akarnak felejteni.

CÄCILIE, gúnyosan: És amikor elaltatják őket a hipnotikus szuggesztióval, bármire emlékeznek, amit csak akar.

FREUD: Pontosan így van. Aztán elmondjuk nekik, mit mondtak hipnózis alatt. De miután felébredtek, újra felfedezték a erkölcsöt, a tabukat, a tilalmakat, az elfojtás minden mechanizmusát. Az elfojtott emlék borzalommal tölti el őket, amikor felidézik: pontosan azzal a céllal építették fel magukat, hogy elfojtsák azt. A szembesülés túl brutális. Gyengéden kell haladnunk, beszélgetnünk kell a betegekkel, amikor teljesen ébren vannak, fokozatosan megtámadni és megtörni a védekezésüket.

CÄCILIE, nevetve: És mi van Mathilde szeretőjével? Mi maradt a módszeréből? Olyan büszke volt rá!

FREUD: Breuer? Minden lényeges elemét tekintve a módszere változatlan marad. Egyszerűen nem lesz több hipnotizálás.

CÄCILIE: Mit fogunk csinálni?

FREUD: Nos, arról fog beszélni, amiről csak akar. Elmond mindent, ami eszébe jut, bármilyen képtelenségnek is tűnjön. Semmi sem véletlen: ha egy lóra gondol ahelyett, hogy egy kalapra gondolna, annak valami mély oka van. Együtt fogjuk

keresni ezt az okot; és minél közelebb kerül hozzá, annál gyengébb lesz az ellenállása, és annál kevésbé lesz fájdalmas magának a felfedezése.

CÄCILIE, szórakozottan: Ez olyan, mint egy társasjáték.

FREUD: Igen. Az igazság játéka. Kezdje!

CÄCILIE: Mivel?

FREUD: Mondtam már, amivel csak akarja.

Cäcilie, bizonyos kacérsággal – nagyon is tudatában a varázsának:

CÄCILIE: Csak így első alkalommal segíthetne.

FREUD: Nagyon jól van. Szokott álmodni?

CÄCILIE: Minden éjjel.

FREUD: Tegnap éjjel?

Cäcilie bólint.

Nos, akkor mesélje el, mit álmodott!

Cäcilie egyértelműen élvezi a dolgot. Ami pillanatnyilag számít ennek a magányos nőnek, az egy férfi jelenléte és a játék, amit vele játszik.

CÄCILIE, élénken: Az könnyű; a tegnap éjszakai álom olyan, amit egy héten háromszor-négyszer is álmodom. Változatokkal, természetesen. Biztos vagyok benne, hogy ez büntetés. Én...

Félrehajtja a fejét, és szégyent tettet. A valóságban ez kacérság.

Azt fogja hinni, hogy nagyon furcsa gondolataim vannak. Prostituált voltam. Olyan fajta, aki a nyílt utcán sétál.

15

Ahogy leírja az álmát, látjuk azt úgy, ahogyan leírja. Egy éjszakai utcát látunk: egy gázlámpa világítja meg halványan. A távolban

egy nő, aki Cäcilie, de akit alig tudunk kivenni, fel-alá járkál a járdán. A távolból úgy tűnik, mint egy klasszikus prostituált.

FREUD HANGJA: Látott már valaha a valóságban nőt az utcán sétálni?

CÄCILIE HANGJA: Természetesen.

FREUD HANGJA: Úgy volt öltözve, mint ők?

CÄCILIE HANGJA: Nem.

Hirtelen látjuk, ahogy Cäcilie kilép az árnyékból; esküvői ruhát visel, tiszta fehéret, fehér fátyollal, narancsvirággal. De az arca szörnyen ki van festve, megöregítette a kemény, eltúlzott smink, szinte förtelmes.

Esküvői ruha volt rajtam.

Az esküvői ruhán ráadásul egy hatalmas szakadás van elöl, és a résen keresztül a lába a térde felett is látszik.

Fura. Volta rajta egy szakadás. Ettől szégyenkeztem.

Fel-alá járkál a járdán, az utcai lámpa előtt.

FREUD HANGJA: Gondolkozzon egy kicsit, Cäcilie! Mikor látott elszakadt esküvői ruhát?

Cäcilie megáll az utcai lámpa alatt, és úgy tűnik, gondolkodik.

CÄCILIE HANGJA: Soha.

FREUD HANGJA: Vagy más ruhát?

CÄCILIE HANGJA: Ó, de igen! Anyám fekete ruháját. Tegnap elszakadt, és Mama mellettem ült és stoppolta, miközben én olvastam.

A prostituált Cäcilie, mintha kielégítené a válasz, újra fel-alá kezd járkálni.

Elhalad egy kapualj előtt. Egy sötét sarokban hirtelen egy riasztó árnyékot veszünk észre: egy mozdulatlanul várakozó férfit.

CÄCILIE HANGJA: Furcsa nevem volt. Potifár. Tudja, mint az a királynő a Bibliában.

Az árnyék most már tisztább. Egy nagyon jól öltözött úriember az, akit hátulról látunk. Cilindert visel.

ÚRIEMBER, *suttogva:* Potifár! Potifár!

Cäcilie, aki elhaladt mellette, visszatér hozzá. Amikor egy vonalba ér vele, kivesz egy aranygyűrűt a táskájából, és odanyújtja neki.

CÄCILIE HANGJA: Volt egy ügyfelem.

Az Úriember, még mindig háttal nekünk, kinyújtja a mutatóujját, és látjuk, ahogy Cäcilie a mutatóujjára húzza az aranygyűrűjét.

FREUD HANGJA: Milyen volt?

CÄCILIE HANGJA: Nem láttam a fejét. Odaadtam neki egy aranygyűrűt. Túl nagy volt az ujjára.

Az Úriember keze a föld felé ereszkedik, és a gyűrű leesik. Az Úriember elrohan, amilyen gyorsan csak a lába bírja, és riadalmában olyan durván meglöki Cäciliét, hogy az felborul.

Elrohant, és fellökött.

Abban a pillanatban, amikor elesik, kacagás tör ki. Az épület első emeletén, amely előtt elesett, egy ablak nyitva van, és egy nő nevet. Klasszikus prostituált-öltözéket visel.

Egy nő nevetett. Azt mondta:

A NŐ, *mialatt látjuk őt, nagyon közönségesen beszél:* ...nem érted meg, hogy megölj!

CÄCILIE HANGJA: Nem érdekelt semmi, amit mondott. De nagyon megütöttem magam, amikor rázuhantam a lépcsőfeljáróra.

Otthagyjuk a nőt az ablakban, és visszatérünk Cäciliéhez. A díszlet megváltozott, miközben a nőt néztük.

Cäcilie valójában a régi villájuk lépcsőfeljárójára esett. A kapualj eltűnt. Ami megmaradt, az három lépcsőfok, amely egy nyitott franciaablakhoz vezet.

Cäcilie még mindig az esküvői ruhában van, az egyik lépcsőfokon térdelve. A franciaablak, az ablakok, a lépcsők ragyogóan meg vannak világítva: fényes nappal van.

Bepillantást nyerhetünk az általunk ismert belső térbe.

Cäcilie sír, mint egy nagyon fiatal gyermek, eltordítja az arcát, és hevesen zokog. Könnyek folynak az arcán.

FREUD HANGJA: Melyik lépcsőfeljáróra?

CÄCILIE HANGJA: A régi villánk lépcsőfeljárójára.

FREUD: És aztán?

CÄCILIE HANGJA: Ennyi. Felébredtem.

Az álom elenyészik. Újra a hálószobában vagyunk. Freud még mindig előrehajol. Cäcilie élvezi a dolgot.

CÄCILIE: Nagyon szórakoztató elmesélni valakinek az álmaidat. De idiótaság. Nem jelent semmit.

FREUD, *meggyőződéssel:* Nagyon is sokat jelent!

Cäcilie hitetlenkedőnek tűnik.

CÄCILIE: Jól van, miért hívtak például Potifárnak?

FREUD: Potifár a fáraó feleségének neve volt. Szerelmes volt Józsefbe. *(Szünet.)* Josef volt Dr. Breuer keresztneve.

Cäcilie abbahagyja a mosolygást, és keményen, bizalmatlanul néz rá.

Álmában az ügyfél elszaladt, mint egy József.

Cäcilie keskeny mosolyt villant. Freud viszonozza a mosolyát. Egyikük sem tűnik jóindulatúnak.

FREUD, *mosolyogva, figyelmesen:* Ez tulajdonképpen egy lidércnyomás volt?

CÄCILIE, *amelyet feloldott ez a cinkosság, mosolyogva:* Lidércnyomás Potifárnak. A Potifár-történet természetesen csupa dicsőség Józsefnek – de ez egy lidércnyomás Potifárnak.

(Szünet.)

FREUD: Nagyon gyakran van ilyen álma?

CÄCILIE: Nagyon gyakran; de ami Potifárt illeti, ez az első alkalom.

FREUD: A prostitúció: az gyakran visszatér?

CÄCILIE: Igen. És a nő az ablakban meg a zuhanás a lépcsőfeljárón.

FREUD: Mikor álmodott erről először? Jóval az apja halála után?

CÄCILIE: Jóval előtte.

Freud elképedtnek tűnik.

FREUD, *olyan meglepetéssel, ami miatt felemeli a hangját:* Mielőtt megtalálta őt...

Cäcilie kemény és közönséges: szerepet játszik, de nem tudjuk, mi az.

CÄCILIE, *nagyon keményen:* Egy kuplerájban? Jóval előtte! Évekkel előtte!

FREUD: Miért?

CÄCILIE: Nagyon szerettem az apámat. De nagy harag volt bennem iránta, mert hűtlen volt a szegény anyámhoz.

FREUD: Prostituáltakkal?

CÄCILIE: Természetesen. Minden férfi szereti a prostituáltakat, nem igaz? Szerencsére! *(Kényeskedő hangon, ami nem a sajátja:)* A tisztességes nők nem mernének egy lépést sem tenni a házukon kívül, ha az olyan lányok nem léteznének. *(Mély őszinteség látszatával:)* Imádom az anyámat, Doktor úr. Ő az ellenkezőjét fogja mondani magának, mert mindkettőnknek rossz természete van. De ez hamis. Tudom, mennyi fáradságot vesz magára. És egyre jobban szeretem. Még anyámnak sem tudom megbocsátani az apámnak azt a pokoli életet, amit vele életett.

Cäcilie szinte gyűlölettel beszél.

Még a saját fedele alatt is megcsalta. A nő, aki az ablakból nézett rám az álmomban: tudom, ki az. Egy egykori nevelőnő – Papa szeretője. Mama kidobta, és nagyon helyesen tette.

Kettétörik a nevetéstől.

Ő volt az, aki határozottan nem szolgált rá a keresztnevére!

FREUD: Kicsoda?

CÄCILIE: Papa. Őt is Josefnek hívták.

FREUD: Ó! *(Csend.)* Meglökte magát, amikor kicsi volt? És maga elesett?

Cäcilie álmélkodó bizalmatlansággal néz rá. Freud folytatja a gondolatmenetét, és visszatér a fő kutatási vonalához.

CÄCILIE: Honnan tudja?

FREUD: Benne van az álmában.

CÄCILIE: Ó! Ez csak egy rossz emlék; amint elképzelheti, nem tartottam haragot miatta.

A kis Cäcilie beszalad a régi villába.

Hatéves lehettem. Szaladtam. Biztos az én hibám volt.

Nekiütközik az apjának, egy hatalmas, fenséges férfinak, aki ugyanabban a pillanatban hagyja el a villát a franciaablakon keresztül. A kislány elesik.

FREUD: És aztán? Mi történt?

A kép elenyészik. Cäcilie szobája.

CÄCILIE, *aki a fáradtság jeleit mutatja:* Semmi több. Abszolút semmi.

FREUD: Mégis emlékszik arra a zuhanásra húsz évvel később. És olyan sok mindent elfelejtett! Még a barátom, Breuer nevét is. Miért emlékszik rá?

CÄCILIE: Fogalmam sincs. Tudja valaha bárki is, miért idéz fel egy eseményt a másik helyett? Nem mondok magának semmi többet, túl fáradt vagyok. A módszere kimerítő. Sokkal inkább, mint a hipnotizmus. Úgy érzem, ma már semmit sem lehet kiszedni belőlem. *(Bizonyos önelégültséggel:)* Kifacsart, mint egy citromot. *(Nagyon kedvesen:)* Jöjjön vissza holnap!

Freud feláll, nyájas, de hűvös. Teljesen leköti a kutatása.

FREUD: Visszajövök. Próbáljon meg gondolkodni azon a lépcsőfeljárón történő zuhanáson! Bármilyen részlet, amit adhat nekem, hasznos lesz.

Cäcilie figyelmesen néz rá. Mosolyog, de minden szimpátia nélkül.

CÄCILIE, *félig tréfásan, félig komolyan:* Nem tetszik a szeme.

Freud kérdőn néz rá.

Egy gyilkos szeme. Valami szörnyű cselt tervez.

Ő is viccelődik, de a szeme kemény marad.

FREUD, *ugyanabban a hangnemben, mint Cäcilie:* Vagy talán egy szép cselt, egy nagyon szép cselt, ami kifogja nekem az összes szörnyeteget a tenger mélyéből. Tudta, hogy vannak olyanok, amelyek akkora nyomás alatt élnek, hogy felrobbannak, amikor a felszínre hozzák őket?

Meghajol. A lány rámosolyog. Egy furcsa cinkosságot fedezünk fel közöttük, de olyat, ami nagyon különbözik attól, ami Cäciliét és Breuert összekötötte.

Ezúttal azt mondhatnánk, hogy megpróbálják becsapni egymást. A lány gúnyos mosollyal nézi, ahogy kimegy, mintha halványan tudatában lenne annak, hogy bolondot csinált belőle.

16

Másnap, ebéd után a Freud háztartásban.

Martha szorgosan jön-megy. Keményen dolgozik, a szolgálólány segít neki.

Freud egy karosszékben ül; a két fiú a padlón mászik; Mathilde, aki már kész kis hölgy, egyenesen áll az apja mellett. Martha, a nagy elfoglaltságában, Freud közelében halad el. A férfi elkapja a karját:

FREUD, *gyengéden mosolyogva:* Martha, ülj le! Gyere, és tarts velem társaságot!

MARTHA: Lehetetlen.

FREUD: Miért?

MARTHA: Takarítok.

FREUD, * játékosan fenyegetőzve:* Vigyázz, Martha! Emlékezz Martha és Mária történetére! Mária járt jobban.

MARTHA, *kissé szomorú mosollyal; halványan gúnyosan, de minden rossz szándék nélkül:* Kétlem, hogy a tanításod sok hasonlóságot mutatna Jézus Krisztuséval.

Eltűnik, egyedül hagyva Freudot a gyerekekkel. Mathilde kihasználja az alkalmat, hogy közelebb húzódjon Freudhoz.

MATHILDE: Igaz, hogy megkapjuk?

Freud nagyon nagy gyengédséggel beszél hozzá. Az arca felragyog, és boldognak tűnik.

FREUD: Mit, drágám?

MATHILDE: Nem tudom a nevét, azt a gépet.

FREUD: Ó, a telefont? De még mennyire, Mathilde! A következő napokban beszerelik.

MATHILDE: Ennél a háznál beszélek, te egy másik házban vagy, és mégis hallasz engem?

FREUD: Igen.

MATHILDE: És ha megpuszillak, azt megérzed a másik házban?

FREUD: Nem.

Mathilde Freud térdére ugrik, és hevesen megcsókolja.

MATHILDE: Akkor inkább azt szeretném, ha itt lennél.

Freud hagyja magát megcsókolni, sőt viszonozza is a puszikat. De aztán hirtelen az arca keménnyé és szinte gonosszá válik.

Kiszabadítja magát, és Mathildét visszateszi a lábára – erőszak nélkül, de határozottan. Mathilde elképedve néz rá. Freud a semmibe mered.

Mathilde, akit megijeszt ez a kemény, kifejezéstelen arcél, amelyet még soha nem látott az apján, zokogásban tör ki.

Martha, aki éppen belépett, az egész jelenetet látta.

MARTHA, *elkeseredetten:* Mathilde!

A gyermek dühösen pillant rá, majd kiszalad a szobából. Martha odamegy Freudhoz, aki meg sem mozdult. Szomorúan, csöndben tanulmányozza őt.

Freud végül felemeli a fejét. Mély szomorúsággal néz Marthára. Egy pillanat múlva feláll.

FREUD: El kell mennem egy beteghez. Később találkozunk.

Gépiesen homlokon csókolja a nőt, és kimegy. A nő sokáig mered az ajtóra, amin keresztül a férfi távozott.

17

Cacilie szobájában.

Fél órával később. Frau Körtner Cäcilie ágyánál ül és varr, még mindig feketében, az álláig érő ingblúzban. Cäcilie mozdulatlanul fekszik az ágyában, párnákkal megtámasztva, mint előző nap. Kitágult, meredt szemeiből gyötrelem sugárzik. Kezei időről időre finoman megmarkolják a takarót.

A két nő egyetlen szót sem vált egymással, de Frau Körtner időnként Cäciliére pillant.

Ezek a rövid pillantások hidegek és tárgyilagosak. Semmi gyengédség nincs bennük. Amikor a nő lehajtja a fejét a munkája fölé, Cäcilie gyors, ravasz pillantást vet rá a szeme sarkából.

A két nő között rendkívüli, bár néma feszültséget érezni. Sejtjük, hogy ez egy mindennapos jelenet. Frau Körtner minden nap eljön, hogy csendben „vigyázzon" a lányára.

Kopogás hallatszik az ajtón.

Arégi szolgálólány anélkül, hogy megvárná a választ, kinyitja az ajtót.

Félreáll, hogy átengedje Freudot. Azután ismét becsukja az ajtót.

ÖREGASSZONY: Dr. Freud.

Freud szótlanul meghajol Frau Körtner előtt. A nő szótlanul, kissé int a fejével. Feláll, komótosan rendbe szedi a dolgait, majd távozik.

Mielőtt még átlépné a küszöböt, Freud már Cäcilie felé fordul, és rámosolyog. A lány pislog, jelezve, hogy észrevette a jelenlétét, de egyetlen szót sem váltanak. Frau Körtner becsukja az ajtót.

Cäcilie arca azonnal megváltozik. Továbbra is sápadt és szorongó marad, de uralkodik a szorongásán. Sikerül elmosolyodnia, és szívélyes, de fáradt mozdulattal odanyújtja a kezét Freudnak.

Freud kezet ráz vele, és leül Frau Körtner helyére.

A szeme olyan kemény és figyelmes, hogy szinte üvegesnek tűnik. Mosolyog ugyan, de a mosolya hamisnak hat.

CÄCILIE: Farkasmosolya van.

FREUD: A farkasok nem mosolyognak.

CÄCILIE: Senki sem mesélte még magának a Piroska és a farkas történetét? Volt egy farkas, és mosolygott. De Piroska állt a maga helyén, és a farkas az enyémen.

FREUD, *nagyon röviden, hogy félbeszakítsa:* Nem eszem meg.

(Szünet.)

Mi a baj? Szorongás?

A lány bólint.

Lidércnyomásai voltak?

CÄCILIE: Nem. Nem lidércnyomások. Nem aludtam. Hallucinációk. Mindig ugyanaz: egy vérző fej.

FREUD: Kié az a fej?

CÄCILIE, *bizonytalanul:* Egy fej...

Cäcilie vállat von, anélkül, hogy válaszolna.

Egy pillanat múlva:

CÄCILIE: Olyan valakié volt, akit megöltem.

Freud feszülten mered rá, anélkül, hogy válaszolna.

Doktor úr, én biztosan valami nagyon rosszat tettem.

A férfi nem válaszol. A lány ragaszkodik hozzá:

Olyan bűnösnek érzem magam. Esetleg tudja, mit tettem?

Freud kifejezése egyre keményebbé válik: elhatározta, hogy még a mai napon nagy csapást mér. Ez nyilvánvaló: mozdulataiban és hangjában valamiféle szokatlan kapkodást érezni. Megragadja az alkalmat:

FREUD: Nem. De még a mai napon ki fogjuk deríteni.

CÄCILIE, *riadtan:* Kicsoda az a mi?

FREUD: Maga és én.

CÄCILIE: Ha komoly a dolog, nem mond semmit Mamának.

FREUD: Nem.

Szünet. A férfi előkészíti a támadását, majd hirtelen:

Szóval elesett a villa lépcsőfeljáróján. Hány éves volt?

CÄCILIE: Nyolc.

FREUD: A pontos dátumra természetesen nem emlékszik?

CÄCILIE: De igen, valójában emlékszem, mert a nevelőnőm születésnapja volt: 1878. június 6.

Freud elővesz egy jegyzetfüzetet a zsebéből. Gondosan feljegyzi a dátumot, és elteszi a füzetet a zakója zsebébe.

FREUD: Még mindig emlékszik a születésnapja dátumára. Szóval nagyon szerette őt?

CÄCILIE: Igen, nagyon.

FREUD: És az apja megcsalta vele az anyját?

Cäcilie keskeny mosolyt villant.

CÄCILIE: Hát, igen! De az nem az én dolgom volt.

FREUD: Azt mondta, az anyjának teljesen igaza volt, amikor kidobta.

CÄCILIE: Teljesen igaza volt! Abszolút igaza volt. Az ő szempontjából, természetesen.

FREUD: És? Az apja nekiütközött, és maga elesett?

A villa előtt egy kislány kapaszkodik fel a lépcsőfeljáró lépcsőin. Egy férfi (Herr Körtner) kiszalad, és fellöki.

CÄCILIE HANGJA: Ó, nem!

FREUD HANGJA: Tegnap ezt mondta nekem.

CÄCILIE HANGJA, *egy csipetnyi cinizmussal:* Akkor biztosan hazudtam.

Herr Körtner és a kis Cäcilie eltűntek.

A három lépcsőfok és a franciaablakon keresztül látható nappali elhagyatott.

Senki sem mondta magának, hogy szörnyű hazug voltam? Szaladtam, elestem; ennyi az egész.

Egy kislány érkezik futva; Cäcilie az.

Hajfürtöket és krinolint visel. Megbotlik a lépcsőfeljáró egyik lépcsőfokában, és elesik. Herr Körtner megjelenik a nappali ajtajában.

Előrelohol, és a karjába veszi a gyermeket. Amint a kislány meglátja őt, abbahagyja a sírást.

Apám a díványhoz vitt.

Az apa a karjában viszi a lányát. Felsétál a lépcsőn, és éppen bemenne a nappaliba, amikor Freud éles hangja félbeszakítja a mozdulatát, egyik lábával a levegőben.

FREUD HANGJA, *élesen és fenyegetően:* Ennyi az egész?

CÄCILIE HANGJA: Ennyi az egész.

FREUD HANGJA: Maga hazug, Cäcilie.

A kép eltűnik. Újra látjuk a székén ülő és előrehajoló Freudot, aki szigorúan néz Cäciliére.

Cäcilie hipnotizáltan tiltakozni kezd. De Freud nem hagy neki időt.

Hazug: maga is elismerte. Amikor a díványon volt, mi történt magával?

CÄCILIE: Meg akarta nézni a térdemet.

Cäcilie különös szemmel néz rá; egyszerre tűnik rémültnek és megkísértettnek attól a történettől, amit Freud mesél.

FREUD: Azokban az időkben a kislányok nagyon hosszú alsónadrágot hordtak a szoknyájuk alatt. Az apjának bizonyára...

(Szünet.)

CÄCILIE: Felhúzta az alsónadrág első szárát... gyengéden... gyengéden...

A Körtner villa nappalija. Egy dívány. Herr Körtner háttal áll nekünk, a dívány fölé hajol. Éppen felhúzza egy bő, bokaig érő pamut alsónadrág bal szárát – így először egy fehér zokni, majd egy meztelen vádli, azután a térd, végül a comb kezdete válik láthatóvá.

Ez a lassú és szinte kéjes mozdulat egyetlen okból tűnik számunkra bujának: mert az így meztelenné tett láb nem egy nyolcéves kislányé, hanem egy fiatal nő nagyon szép lába.

Ekkor látjuk, hogy a díványon elterülő személy nem gyermek: a huszonöt éves Cäcilie az – ugyanaz, aki Freuddal beszél –, de az 1878-as divat szerint öltözve (krinolin, hajfürtök, hosszú alsónadrág). Most már látjuk a rémült arcát.

A fölé hajoló férfi szörnyen megijeszti.

FREUD HANGJA: Dörzsölte a lábát. Fél a szememtől. Mi a helyzet az övével? Nem félt tőle?

Cäcilie a díványon fekve elbűvölten néz Herr Körtner (számunkra láthatatlan) szemébe, akinek csak a vállát és a erőteljes nyakát látjuk.

Emlékezzen, Cäcilie! Emlékezzen a rettegésére! Ez tette lehetetlenné a dátum elfelejtését.

Herr Körtner hirtelen brutálisan Cäcilie arca fölé hajol, amit ezzel eltakar: most már semmi mást nem látunk, csak a fejét és a széles vállát. De nyilvánvaló, hogy szájon csókolja a lányt.

A látomás mindenesetre csak a másodperc törtrészéig tart. Cäcilie hangja azonnal felcsattan.

(Hatalmas sikoly Cäciliétől, rettegés – és magában a rettegésben némi beleegyezés.)

A látomás eltűnik: újra a hálószobában találjuk magunkat. Cäcilie a párnáira dőlve fekszik, megrettenve; Freud föléje hajol.

(Bizonyos szempontból ezek a pozíciók Herr Körtner és Cäcilie pozícióit idézik az imént elmesélt történetben.)

Cäcilie arca hirtelen megváltozik: már nem rettegést fejez ki, hanem egyfajta dühös szégyent.

CÄCILIE: Nem igaz! Nem igaz!

Freud kissé felegyenesedik. Mindkét kezét Cäcilie homlokára nyomja.

A lány pislog, majd becsukja a szemét.

FREUD: Csukja be a szemét!

(Tekintélyelvű és meggyőző hangon.)

Nagyon jól tudja, hogy igaz. Tudja. Azonnal rájöttem, még tegnap, amikor azt mondta, hogy az apja fellökte. Azt a hamis emléket azért találta ki, hogy eltakarja a másikat. Mondja ki, hogy ez az igazság!

Cäcilie kinyitja a szemét. Az arca megváltozott. A szeme most ravasz és gonosz, a mosolya nyugtalanító és szinte önelégült.

CÄCILIE, *túlságosan beleegyező, szinte gúnyos hangnemben:* Ez az igazság.

18

Egy posta.

Távirdaablak. Freud lehajtott fejjel hallgatja, ahogy a tisztviselő felolvassa neki a távirata szövegét.

TISZTVISELŐ: Wilhelm Fleiss.

FREUD: Fliess: F-L-I-E-S-S.

A tisztviselő felteszi a szemüvegét, és lassan, a felolvasott szavaknak semmi értelmet nem adva olvas:

TISZTVISELŐ: Wilhelm Fliess, Marienstrasse 16, Berlin. Cäcilie felkutatva, látványos igazolás, született 1870. március 16., er... er...

FREUD: Erőszak.

TISZTVISELŐ: Erőszak 1878. június 6. Tizennégy eset. Elhatároztam, előadást tartok az Orvosegyesületben a ne... ne...

FREUD: Neurozisok.

TISZTVISELŐ: Neurozisok szexuális eredetéről. Üdvözlettel: Sigismund.

19

Freud rendelője.

Két munkás éppen a telefon beszerelését fejezi be. Az egyik a huzalozást végzi.

A másik levette a kagylót, és a központost hívja. A készülék Freud íróasztalán áll. Freud élvezettel figyeli a beszerelést. Arcán kemény, gonoszkás kifejezés ül, mégis boldognak és életében először magabiztosnak tűnik.

Úgy tűnik, három gyermeke rendkívül élvezi a dolgot. Különösen Mathilde van az izgatottság tetőfokán. Odasurrant az íróasztalhoz, közvetlenül a készülék mellé, és nézi, ahogy a szerelő telefonál.

SZERELŐ: Halló! Központ? Itt a 16-82. Rendben van.

Leteszi.

Freudnak:

Visszahívnak, hogy ellenőrizzék a vonalat.

Mathilde könyörgő arcot vág:

MATHILDE, *Freudnak:* Én akarok beszélni velük! Kérlek, Papa! Én akarok beszélni velük!

Freud mosolyog. A szerelő nyájasan mondja:

SZERELŐ: Természetesen, kisasszonyka, csak annyit kell mondania: itt a 16-82.

Megszólal a telefoncsengő.

Mathilde odarohan, és felveszi a kagylót.

Túl kicsi ahhoz, hogy beleszóljon a készülékbe; a szerelő gyengéden kiveszi a kezéből a kagylót.

MATHILDE, *lábujjhegyre állva próbálja elérni a készüléket:* Ez a 82-16.

SZERELŐ, *apáskodóan:* Meg kell várni, amíg ők beszélnek. Így. És ez a 16-82.

Odaadja Mathildénak a kagylót, és felemeli a telefonhoz.

Freud arca elsötétül, de nem szól semmit.

MATHILDE: Igen. Itt a 16-82.

A szerelő visszateszi a földre.

Büszkén Freudnak:

Látod? Beszéltem!

FREUD, *mosolyogva:* Hallottam.

SZERELŐ, *Freudnak:* Minden rendben van, Uram.

Kezet ráznak.

SZERELŐ: Viszontlátásra, Uram!

Kimegy. Munkatársa csatlakozott hozzá, és ő is kimegy, búcsúzóul bólintva.

MATHILDE, *elragadtatva, a két kistestvérének:* Beleszól a füledbe!

(Kopogás hallatszik az ajtón.)

FREUD: Szabad!

Breuer kinyitja az ajtót. Barátságos, de feszélyezett kifejezés van az arcán.

BREUER: Sajnálom, hogy csöngetés nélkül jöttem be. A két postás engedett be.

Észreveszi a telefont:

Ó! Már értem!

FREUD, *naiv büszkeséggel:* Szeretnél beszélni velem? Az első orvosok között vagyok, akinek van ilyenje.

A gyerekekhez fordul:

Menjetek, gyerekek! Menjetek gyorsan, Mama vár rátok!

A gyerekek az ajtó felé szaladnak.

Breuer odalép Freudhoz.

BREUER: Be kell vallanom, nagyon meg vagyok lepve. Ma este előadást tartasz az Orvosegyesületben, és én csak ma reggel értesültem róla, egy meghívóból.

Elővesz egy kártyát, és megmutatja Freudnak.

FREUD, *udvariasan, de nem túlzottan:* Rövid határidőt kaptam.

BREUER, *megbántva a férfi hűvös hangnemétől:* Hát miért voltál ilyen nagy sietségben?

FREUD: Eljött az ideje, hogy nagy csapást mérjek. Kész vagyok.

BREUER, *a kártyát olvasva:* A neurozisok szexuális eredete. *(Károrvendő kuncogással:)* Az apák megerőszakolták a lányaikat: még mindig erről van szó?

FREUD, *hidegen és nyugodtan:* Ha a lányok neurotikusak, igen: mindig.

BREUER, *gonosz iróniával:* Minden szexuális erőszak neurozist okoz?

FREUD: Legkevésbé sem: a betegnek hajlamosnak kell lennie rá.

BREUER, *ugyanabban a stílusban:* Szóval jóval több az méltatlan apa, mint a neurotikus gyermek?

FREUD: Elkerülhetetlenül.

BREUER, *ugyanabban a stílusban:* Az ember valóban gyomorforgató! *(Szünet.)* Komolyan, Freud, csak nem fogsz belefogni abba a témába a kollégáink előtt?

FREUD: Miért ne, ha egyszer ez az igazság?

BREUER: Freud, könyörgök, légy óvatos! Most fejeztünk be egy közös könyvet, néhány nap múlva megjelenik, és ez nem a megfelelő pillanat...

FREUD: Ellenkezőleg. Irántad való tiszteletből beleegyeztem abba, hogy a módszereid kifejtése során egyetlen szót se ejtsünk a szexualitásról. Ma pótolom ezt.

BREUER: De fogalmad sincs, te szerencsétlen, hogy mekkora botrányt fogsz kirobbantani! Idős emberekhez fogsz beszélni, akiknek a többsége apa, sőt néhányszor nagyapa, és veszed a bátorságot, hogy kétségeket ébressz a gyermekeikkel való kapcsolatuk felől!

FREUD: Nem mondom, hogy minden apa bűnös!

BREUER: Nem. De ahhoz, hogy ilyen sok bűnös legyen, ha igazat mondasz, mindegyiknek kísértésbe kellett esnie.

FREUD: Erről semmit sem tudok. Azt mondom, amit tudok.

BREUER: Ha azt mondod, amit tudni vélsz, szegény Freudom, tönkremész. És nem akarom, hogy magaddal ránts a romlásba arra hivatkozva, hogy a nevemet adtam egy könyvhöz veled.

FREUD: Szóval erről van szó!

BREUER: Igen, erről van szó! Nem akarom elveszíteni sem a praxisomat, sem a hírnevemet.

FREUD: Egyszóval félsz.

BREUER: És te, aki fű alatt készíted elő a csapásaidat, feltételezem, nem a félelem tartott vissza attól, hogy figyelmeztess. Nincs okom kockáztatni a jó hírnevemet orvosként és emberként néhány idióta elméletért, amelyeket nem osztok.

FREUD, *magán kívül a dühtől:* Idióta talán, de bizonyított!

BREUER, *megvetően:* Tudom: tizenhárom eset!

FREUD: Tizennégy tegnapelőtt óta.

BREUER: Még egy? Bravo!

FREUD: Még egy. És alapvető fontosságú. Cäcilie Körtneré.

BREUER, *mélyen megbántva:* Tessék? *(Uralja magát.)* Kedves Freudom, ő az én betegem volt. Ha elkövetted azt a szakmai vétséget...

FREUD: Nem vétség segíteni egy szerencsétlen nőn, akit cserbenhagytál. Ami mindenesetre igazol engem, az a siker: jó úton halad afelé, hogy visszakapja a lábai használatát.

BREUER: Segíteni Cäcilién! Szegény lány, most teljesen bemocskoltad! Segítség! Te! Soha senkin sem segítettél, és képes lennél megölni a betegeidet, csak hogy igazold az egyik elméletedet! *(Egyfajta szexuális féltékenységgel:)* Szóval? Cäcilie erőszak áldozata volt?

FREUD: Igen. Nyolcéves korában.

BREUER: És ki tette?

FREUD: Az apja.

Dühétől sápadtan állnak egymással szemben, szótlanul egymás szemébe meredve.

20

A Freudék nappalija a harmadik emeleten.

Martha és Mathilde egymás mellett ülnek. Rémültek.

MATHILDE BREUER: Azt hiszem, ezúttal mindennek vége, Martha. Amikor megkapta a meghívót... Még soha nem láttam ilyen állapotban.

MARTHA, *gyengéden:* Annyira szerettelek!

MATHILDE, *félénken:* Többé már nem is találkozhatunk?

MARTHA, *a fejét rázza:* Sigmund túl hajlíthatatlan. Ha összeveszik a férjeddel, nem fogja megengedni, hogy többet találkozzam veled.

MATHILDE: A tudta nélkül sem?

MARTHA: Semmit sem teszek a tudta nélkül. Még akkor sem, ha az egész az ő hibája. *(Egyfajta gyötrelemmel:)* De mi marad nekem, ha téged is elveszítelek?!

Mathilde Breuer karjaiba veti magát. A két nő egy pillanatra egymás átkarolásában marad. Mathilde sír. Martha, aki kemény és kétségbeesett, nem sír.

Az ajtó hirtelen kinyílik. Breuer lép be elsőként, olyan vad léptekkel, amilyeneket eddig még nem láttunk tőle. Freud követi őt. Mindkét férfi magán kívül van a dühtől. A két nő elválik egymástól, és megdöbbenve néz rájuk.

BREUER: Üdvözöllek, Martha! Csodállak és sajnállak.

Martha kihúzza magát.

MARTHA: Senkinek sincs joga sajnálni engem. Szeretem Sigismundot, és büszke vagyok rá.

BREUER, *brutálisan:* Annál rosszabb neked. *(Freudnak:)* És jegyezd meg a szavaimat: holnaptól nyilvánosan elhatárolódom tőled!

FREUD: Nagyon jól van. A legnehezebb pillanatban hagysz cserben, de egyedül is folytatom.

BREUER: Egyedül?! Soha nem vagy egyedül, szegény barátom. Ahhoz, hogy dolgozni tudj, szükséged van egy mesterre. Fliess befolyása alá fogsz kerülni, ennyi az egész. *(Mathildének, brutálisan:)* Gyere!

Mathilde feláll. A két nő mély szeretetet és kétségbeesést tükröző pillantást vált egymással. Mathilde megfordul és követi Breuert; kimennek.

Freud hamuszürke. Amikor az ajtó újra becsukódik, megtántorodik. Martha odarohan, hogy megtámassza. De a férfi máris összeszedte magát. Martha mellette állva néz rá. Freud nehezen kap levegőt.

FREUD: Tízezer gulden.

MARTHA, *meglepődve:* Tessék?

FREUD: Tízezer guldennel tartozom neki, és nem tudom visszafizetni. *(Marthának, fenyegetően:)* Krajcárról krajcárra fogjuk megtakarítani. Számítok a segítségedre.

21

Ugyanazon az estén, a „Orvosi Társaság" előtt.

Az épület homlokzata. Nem változott 1886 óta. Ugyanaz a régi, ugyanaz a barokk. De ma este az egész épület visszhangzik: a nyitott ajtón és az ablakokon keresztül üvöltés, zűrzavaros kiabálás és füttyögés hallatszik.

Időről időre Freud hangja – kihasználva egy törékeny csendet – kiejt néhány szót (amelyek amúgy sem érthetők számunkra), majd a zsivaly hirtelen újrakezdődik.

Két férfi megy el mellette – jól öltözött, de közönséges mulatozók. Hallgatóznak és nevetnek. Amikor elhaladnak az ajtó előtt, észreveszik a portást, aki békésen ül egy széken terpeszkedve, és a legnagyobb nyugalommal cigarettázik.

AZ EGYIK FÉRFI: Szép kis ordítozás folyik odabent!

PORTÁS, *filozofikusan:* Az bizony! *(Magyarázatképpen:)* Tudósok.

A MÁSIK MULA TÓZÓ: Hát örülök, hogy megtudtam: ők is pont úgy ordítoznak egymással, mint bárki más.

Eltávolodnak.

Most egy bérkocsi állt meg a járdánál, éppen az ajtó előtt. A kocsis öreg, a ló nagyon sovány, a hintó nem túlságosan tiszta. Később megtudjuk, hogy ez az a bérelt kocsi, amit Freud néha a betegei meglátogatására használ.

Martha a kocsiban ül, sápadtan és megviselten. Hallja a kiabálást, és ráébred, hogy a helyzet még súlyosabb, mint amitől tartott.

MARTHA: Hány óra van?

A kocsis az órájára néz.

KOCSIS: Háromnegyed tizenegy.

MARTHA: Mindjárt vége lesz. Amikor kijön, elmegyek érte. Amint felül az ülésre, csapjon a ló közé, és indulunk!

KOCSIS: Igenis, nagyságos asszony!

A terem.

Freud első előadása (1886) óta semmit sem változott.

Új arcok vannak, de a legfiatalabbak sem fiatalabbak negyvennél. Két ember eltűnt: Meynert és Breuer. Breuer helye üresen maradt.

A terem körül, a falon mellszobrok sorát látjuk (a 18. század óta élt legnagyobb bécsi orvosokét). Az egyik szobor, egy nagyon friss alkotás, Meynert fejét ábrázolja. A neve a mellszobor alatt arany betűkkel van bevésve.

A terem elrendezése a régi: az elnök ül; Freud áll – sápadtan, de megvetően mosolyogva. A teremben áll a bál. Mindenki üvölt: szavakat és tőmondatokat hallani. Füttyök. Emberek dobognak a lábukkal. Stb., stb.

(A zűrzavar közepette:)

„...disznóknak való pszichiátria!”

„...vénkisasszonyok agyalmányai!”

„...tudományos tündérmese!”

„...és micsoda tündérek!”

Stb.

Ezen a kitörő haragon és erőszakon keresztül Freud nyugodtan nézi Meynert mellszobrát.

Kihasznál egy csendesebb pillanatot, hogy a következő, megvető iróniával odavetett szavakkal fejezze be előadását:

FREUD: Köszönöm kollégáimnak a kedves figyelmet: egyetlen pillanatra sem mulasztották el tanúsítani az igazi tudósokhoz méltó nyugalmat és tárgyilagosságot.

Újabb fújolás. Néhány orvos, a legfiatalabbak közül, pillantást vált egymással, majd kisurran.

Freud teljesen feszélyeztetetlenül (ami szembetűnő ellentétben áll az első előadáson tanúsított magatartásával) az ülés elnöke felé fordul, és mond neki néhány szót, amit nem hallunk (de a jelentését sejtjük: „ilyen körülmények között nincs értelme vitát nyitni”).

Az elnök (egy terjedelmes ember – aki mellesleg éppen olyan felháborodott Freudra, mint a kollégái) feláll, és a zűrzavarban kijelenti (inkább kitaláljuk, mintsem halljuk, amit mond):

ELNÖK: Az ülést lezárom.

Freud rendbe szedi a papírjait. A szeme sötét és kemény marad, de a győzelem mosolya jelenik meg az ajkán, mintha örülne a kollégái idióta hozzáállásának.

Odakint.

A kocsiból, ahol ül, Martha nyugtalanul figyeli néhány orvos cselét (azokét, akiket láttunk kijönni a teremből), akik az ajtó két oldalán sorakoztak fel azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy kifújolják vagy megverjék Freudot.

A portás, aki szintén aggódik, éppen elhagyta a posztját, és elszalad: úgy tűnik, figyelmeztetni akar egy rendőrt, akit száz méterrel odébb látunk, amint az éjszakai járőrözését végzi.

Úgy tűnik, az orvosok összedugják a fejüket. Egyikük, a legnagyobb és legerősebb (fekete pofaszakáll, pirospozsgás arc, viruló megjelenés) tűnik a kis csapat rögtönzött vezetőjének.

Beszél (ahol Martha ül, lehetetlen hallani, mit mond) gonosz mosollyal és nagyon izgatottan. (Sétapálca van nála.)

Freud (cilinderben, frakkban) egyedül jön ki a teremből. Az orvosok azonnal kiabálni kezdenek:

ORVOSOK, *mindegyik egyszerre:* Mocsok zsidó! Mocsok zsidó! Büdös zsidó! Vissza a gettóba! Vissza a gettóba!

Freud megáll egy pillanatra, a szeme örömteli és szinte éltető dühtől ragyog. Azután elhalad a két sor között (amelyek egyébként

meglehetősen foghíjasak: mindössze tucatnyi emberből állnak), mintha diadalmenet lenne.

Amikor a tüntetés vezetője elé ér, aki pálcájával dirigálja a fújolást, mint egy karmester, szándékosan megáll, és a kézfejével a csatornába üti a férfi cilinderét.

FREUD, *jeges hangon:* Mocsok antiszemita, vedd fel!

A másik felemeli a pálcáját. De a portás és két rendőr már odarohant, hogy elválassza őket. A kis csapat többi tagja zavartan hallgat.

Martha, aki sietősen kikászálódott a kocsiból, megrángatja Freud karját, és elhúzza őt. Amint beültek a kocsiba, a kocsis a ló közé csap, és a hintó elindul.

Freud egyszerre tűnik gyötört léleknek és hódítónak. Megfordul, és látja, ahogy a pofaszakállas antiszemita lehajol, hogy felvegye a cilinderét a csatornából. Hátradől Martha oldalán, hidegen és szótlanul. Nyugodt mosollyal mondja:

FREUD: Éppen most rendeztem le egy régi számlát.

22

Az épület földszintjén, a Berggassén, néhány perccel később.

Freud és Martha „Dr. Freud rendelője" ajtajában.

FREUD, *kedvesen:* Köszönöm, Martha. *(Szünet.)* Menj fel nélkülem, és feküdj le! Még meg kell írnom egy levelet.

Martha abban a hűvösen gúnyos hangnemben szólal meg, ami már megszokottá vált nála:

MARTHA, *ironikusan:* Fliessnek?

FREUD, *hangsúlytalanul:* Igen.

Előveszi a kulcscsomóját, a zár fölé hajol, és kinyitja az ajtót. Martha megfordul, és a lépcső felé indul. Freud belép.

Freud az orvosi rendelőjében. Meggyújt egy petróleumlámpát, átteszi az íróasztalára, és leveszi a frakkját. Azután mellényben, kigombolt gallérral leül az itatós mappája elé.

Eltöpreng egy pillanatra; az arcán megmarad a győzedelmes kifejezés, de ezzel egy időben a fájdalom és a fáradtság sötét karikákat hagyott a szeme alatt. Gyötört lélek vagy mártír? Mindkettő egyszerre.

Elővesz egy papírlapot, tintába mártja a tollát, és írni kezd. A hangja a képernyőn kívülről szavalja, amit ír.

FREUD HANGJA: Kedves Wilhelm!

Megszólal a telefon. Freud felveszi a kagylót.

FREUD, *félbeszakítva az írást:* Halló?

EGY HANG, *a kagylóból:* Mocsok zsidó!

Freud, anélkül, hogy a nyugtalanság legkisebb jelét is mutatná, komótosan leteszi a kagylót, és újra kézbe veszi a tollszárat.

FREUD HANGJA: Nemrég szakítottam Breuerrel. Az előadás botrányt kavart. Holnap az összes lap erről fog beszélni. Minden betegemet elveszítettem, kivéve Cäciliét, akit ingyen kezelek. Mindez azt bizonyítja számomra, hogy jó úton járunk. A társadalom ellenáll. El akarja tiporni a kellemetlen alakot, aki leleplezi a titkait – pont úgy, ahogy az egyén elfojtja a

elviselhetetlen igazságokat. Nyugodt lehetsz: felégettem magam mögött a hidakat. Most már győznöm kell, vagy elbukom.

Megszakítja a telefon csörgése. Egy pillanatig habozik, kinyújtja a kezét, hogy felvegye a kagylót, de azután gúnyos mosollyal újra kézbe veszi a tollát, és visszatér a leveléhez.

FREUD HANGJA: A hipnózist kiiktattam...

De a csörgés folytatódik, hosszú ideig.

Bosszúsan leteszi a tollat, és úgy dönt, hogy a bal kezével veszi fel a kagylót, míg a jobbjával magát a telefont áthúzza, és az itatósra helyezi, a levele mellé.

FREUD, *támadó hangon:* Halló? *(Még mindig támadóan, de meglepődve:)* Ki beszél? Ó! Mi az?

Körtnerné egy kávéhelyiség alagsorában. Egy telefon fölé hajol. Férfi és női vendégek jönnek-mennek, bemennek a mosdóba vagy kijönnek onnan. A telefonos kisasszony néma ámulattal nézi Körtnernét. Utóbbi teljesen természetesen beszél, száraz, precíz hangon. Az arcát barázdálja a fáradtság, de kemény marad.

KÖRTNERNÉ: Körülbelül húsz perccel ezelőtt. Az ajtó hangja ébresztett fel. Bementem a szobájába, de már nem volt ott. Üzenet, igen. Az ágyon.

A táskájában kotorászik, előveszi egy papírfecnit, és olvassa:

„Visszatérek a régi mesterségünkhöz. Ne riadj meg: rengeteg pénzt fogok keresni!”

Ó, a prostitúció. Azt képzeli, hogy egykor prostituált volt. Semmi másról nem tudott beszélni ma reggel. Azt mondta, kimegy a Ringre, mert ott elegánsabbak a kuncsaftok. Igen. Normálisan – ma reggel óta. Még a kertben is sétált. Értesítsem a rendőrséget?

Snitt Freudról, a rendelőjében, amint a telefon fölé hajol.

FREUD: Semmi esetre sem. Azt mondta: a Ringre? Nagyon jó. Magam megyek el. Menjen haza: visszaviszem magához!

Leteszi. Sátáni győzelmi mámorának nyoma sincs. A szája széle lekonyul, tágra nyílt szeme elárulja a gyötrelmét.

Újra begombolja a gallérját, megigazítja a nyakkendőjét, sietősen felölti a zakóját, és kisiet a szobából.

23

Egy szomszédos utcában, néhány perccel később. Egy ablak az első emeleten, egy lakóházban.

(Heves kopogás az ajtón.)

FREUD HANGJA: Hirschfeld! Nyissa ki! Nyissa ki!

Kinyílik az ablak. A kocsis, aki nem sokkal korábban a régi hintót hajtotta Marthával a belsejében, most éjjeliingben jelenik meg az erkélyen.

HIRSCHFELD: Ki az? *(Felismeri Freudot:)* A Doktor úr az!

Snitt Freudról, aki a kocsiszín ajtaján kopogott.

FREUD: Szükségem van magára, Hirschfeld. Azonnal!

HIRSCHFELD: Hát, az a helyzet, Doktor úr... hogy alszom.

FREUD: Hát ébredjen fel, ez sürgős eset!

Az ablak megint becsukódik. Freud az ajtó előtt járkál fel-alá.

Kicsit odébb egy prostituált – nekünk háttal – várakozik egy gázlámpa alatt.

Rövid habozás után Freud elhatározza magát; átmegy az úton. Egy elhaladó szekér elnyomja a léptei zaját. A prostituált nem hallja a közeledtét.

Odalép hozzá: szőke haja látható a kis szalmakalap alatt. Megkocogtatja a vállát. A nő megfordul: nem Cäcilie az. Tíz évvel idősebb, és nagyon csúnya.

PROSTITUÁLT, *megfordulva:* Szeretkezzünk egyet, drágám?

Amint meglátja, Freud azonnal elveszíti minden érdeklődését iránta.

FREUD, *mereven:* Nem, asszonyom.

Udvariasan kalapot emel, és odébbáll.

Ahogy visszamegy az út túloldalára, kinyílik a kocsiszín ajtaja, és Hirschfeld matuzsálemi lova előbukkan, a matuzsálemi hintót húzva.

A hintó megáll a járdánál. Freud beugrik. Hirschfeld lehajol hozzá, miközben egy öregasszony újra bezárja a kocsiszín ajtaját.

HIRSCHFELD: Milyen címre, Doktor úr?

FREUD, *feledékenyen, elborult elmével:* Semmilyen címre.

HIRSCHFELD, *meglepődve:* Úgy értem: hol lakik az a sürgős esete?

FREUD: Nem tudom. Hajtson körbe a Ringen!

A Ring.

Késői mulatozók, nők társaságában. Körülbelül hajnali egy óra lehet. Elegáns hintók hajtanak el a kocsiúton. Közöttük feltűnik Hirschfeld bérkocsija: nyikorog és zörög, akár egy igazi kísértetfogat.

Hirschfeld magában beszél hajtás közben. Valójában Freudhoz beszél, de anélkül, hogy megfordulna (egy-két alkalmat kivéve, amely jelölve lesz) – így úgy tűnik, mintha a lovához beszélne.

HIRSCHFELD: Az igazság az, hogy a világ összes pénzéért sem akartam volna orvos lenni, mert én szeretni szoktam aludni, márpedig az orvosok sosem alszanak, vagy legalábbis ha alszanak is, folyton felébresztik őket.

Míg a kocsis beszél, Freud feszülten méregeti a járókelőket: az ő szemén keresztül látjuk az éjszakai baglyok csoportjait, köztük baljós és jókedvű alakokat egyaránt.

Ezzel szemben ha valaki kocsis, azt bárki megmondhatja, hogy az a horkolók anyamestersége, még napközben is szundíthat az ember egyet. De hát, Doktor úr, nekem pont olyan a formám, hogy havi bérletbe adom a kocsifogatot egy orvosnak. Az eredmény: felébresztenek a sürgős esetek, és még csak az a tisztesség sem illet meg, hogy én kezeljem őket.

Megfordul Freud felé.

Hát nem kész Sorscsapás ez?

Freud anélkül, hogy ránézne:

FREUD: Hajtson lassabban!

Egy társaság halad el, egy szőke nőt közrefogva, aki távolról Cäciliére hasonlít.

Állj!

Hirschfeld ámulatában megállítja a hintót. Freud feláll, és éppen ki akar szállni. Közben a csoport közelebb ér: a szőke nő nem Cäcilie.

Hajtson tovább!

Hirschfeld egyre meglepődésben rácsap a ostorral, és a hintó újra megindul.

Fél órával később. Egy kávéház. Férfiak és nők, párban. De egyetlen magányos nő sincs.

Freud belép, és a párok arcába bámul. Egy fiatalember dühösen felemeli a fejét (éppen egy gyönyörű, erősen kifestett lány torkát simogatta), de Freud jeges tekintete megfélemlíti. Nem szól semmit, sőt – mintha a Freud arcán tükröződő undor fertőző lenne – leengedi a kezét, és abbahagyja a partnere kényeztetését.

Freud már ki is ment.

Visszamászik a hintóba.

FREUD: Hajtson tovább!

Hirschfeld olyan meglepetéssel néz rá, ami bármelyik pillanatban felháborodásba csaphat át. Rácsap a lovára, és megfordul.

HIRSCHFELD: Kávéházban van az a maga sürgős esete?

FREUD: Talán. Hacsak nem egy utcai lámpa alatt.

Egy bár.

A terem túlsó végében cigányok játszanak egy keringőt. Prostituáltak az éjszakai lovagjaikkal – vagy egymás társaságában.

Mindegyikük rikító, mélyen kivágott ruhát visel. Egyik sem túl szép vagy túl fiatal. Fáradtnak tűnnek, de fáradtságukat hivatásszerű nevetéssel leplezik.

A mellettük meglehetősen ernyedten ülő férfiak anélkül dohányoznak, hogy megpróbálnának beszélgetni velük.

Három prostituált, Lili, Daisy és Nana egyedül ül egy asztalnál; ásítoznak, miközben kuncsaftra várnak.

Lili az ajtó felé fordult.

LILI, *ámulatban:* Ó! Hát nézzétek csak!

A másik két nő megfordul.

NANA, *egyszerűen:* A kutya fáját!

Cäcilie épp az imént lépett be. Tetőtől talpig feketébe van öltözve, a kalapjától kezdve a kesztyűjén át a harisnyájáig. Gyászfátyla van, hátrahajtva az arcáról. De a ruhája felháborítóan mélyen ki van vágva. Valójában ollóval vágta ki a dekoltázst egy zárt nyakú ruhából.

DAISY: Ez meg mit keres itt?

LILI: Legeltessétek a szemeteket azon a kivágáson! Ollóval vágta ki!

A kalapja ferdén van feltéve. Ügyetlenül sminkelte ki magát: a rúzsa túlnyúlik a szája körvonalán, ami első pillantásra hatalmas, érzéki ajkakat kölcsönöz neki; az pirosítót találomra kente az orcájára, és ezek a skarlátvörös foltok szinte a füléig érnek.

Szőke szemöldöke fölé két koromfekete vonalat húzott, amelyek még csak nem is esnek egybe a szemöldök vonalával. E

masquerade ellenére százszor szebbnek és fiatalabbnak tűnik, mint az egybegyűlt társaság összes többi hölgye.

Bátran belép, kiszúr egy üres asztalt, és leül. A komikusan összevissza kent orcájának és a nagy, tragikus, őrült szemeinek köszönhetően egyszerre néz ki úgy, mint egy kiöltözött kislány, és mint egy tragika.

CÄCILIE: Pincér!

A pincér, egy jóképű, sötét hajú, bajszos fiú odalép hozzá. A lány olcsó mosolyt villant rá, és megpróbál flörtölve kacsintani felé: bezárja a bal szemét, és felemeli a szája bal sarkát.

(Nevetés a prostituáltak felől.)

A pincér, aki már mindent látott, közönyösen vár. De halljuk a lányt megfigyelő három prostituált nevetését.

CÄCILIE: Egy likőrt!

PINCÉR: Milyen likőrt?

CÄCILIE, *rejtélyes hangon, célzásokkal terhesen:* Tudnia kellene.

PINCÉR: Cseresznyepálinkát?

CÄCILIE: Nagyon jó.

A pincér elmegy. A lány elfordítja a fejét, meglátja a három nőt, és rájuk mosolyog. A három nő rosszalló horkantással válaszol a mosolyára, és elfordulnak.

Az utcán.

Gázlámpák sora, és mindegyik alatt egy prostituált.

Freud gyalog halad el mindegyik lámpa alatt, mindegyik prostituált arcába belenéz, majd folytatja útját.

A hintó tartja vele a lépést, és Hirschfeld határtalan ámulattal figyeli őt.

A bárban.

Kinyílik az ajtó, egy kuncsaft lép be. Testes, tehetősnek tűnő, ősz hajú férfi.

LILI HANGJA: Ott van az én Karlom!

Cäcilie látja, hogy elhalad mellette. Feláll, és karon ragadja.

CÄCILIE: Hé!

Szembeáll vele, előretolva fiatal keblét.

Gyönyörű vagyok, nem igaz?

KARL, *sietve:* CÄCILIE, *kemény hangon:* Természetesen az vagy, kedvesem.

Meghalsz a szerelemtől a karjaimban!

Karl szinte brutálisan eltolja magától, és leül a három lány asztalához.

KARL: Mi ütött ebbe a kölyökbe?

LILI: Fogalmam sincs, mi ütött belé, de akkora egy ringyó, hogy pont az orrom elől próbálja lenyúlni a kedvesemet. *(Cäciliének, aki úgy tűnik, nem hallja:)* Vigyázz, kölyök, mert még dühbe jövök!

Cäcilie úgy tűnik, nem hallja. Egy éppen belépő fiatalember felé fordul, és kétértelműen méregeti.

CÄCILIE: Gyere ide!

A férfi, harminc körüli, szőke bajuszú, kék szemű, először csak Cäcilie mély kivágását látja, és hagyja magát elcsábítani.

A lány az ingujjánál fogva az asztalához rángatja, és a férfi leül mellé.

Nagyon fiatal vagy. Én az öregeket szeretem. De mindent beveszek: ez hozzátartozik a mesterséghez.

A férfi enyhe feszültséggel néz rá.

Jó dolgod lesz, ezt megígérhetem. A mi családunkban anyáról lányára öröklődött a kurvaság. *(Szavalva:)* Egy mocsok ribanc vagyok, Uram, egy kéjnő. mindenkinek tudnia kell! Azért fogok szeretkezni, hogy büntessem magam!

A fiatalember feszültsége nő.

Ragadj el a karjaidban! *(Sötét, patetikus hangon:)* És azután meghalsz az enyémben! *(Nevetve:)* Úgy, hogy az egész arcod csupa rúzs lesz!

A férfi fokozatosan az asztal sarka felé csúszik, majd egyetlen mozdulattal feláll, nyakába veszi a lábát, és elrohan.

(Felháborodott hangok hallatszanak.)

NANA, *dühösen:* És még a tetejébe el is riasztja a kuncsaftokat!

Felállt, és Cäcilie felé indul.

Mondd csak, kölyök, téged még sosem páholtak el rendesen?

LILI, *Nanának:* Á, hagyd már! Dobjátok a témát!

NANA: Megőrültél? Meg kell tanítani az életre! *(Visszafordulva Cäciliéhez:)* Na, mi van? Sosem páholtak még el?

Cäcilie felállt. Valóban egyszerre tűnik tragikusnak és baljósnak.

CÄCILIE, *egy őrült alázatával:* Csak ezt érdemlem! Verj meg! Lókorbáccsal!

Nana, zavarában, visszalép egyet. Az arcán szinte félelem látszik. De a dühe erősebb. Egy pillanatnyi szünet után:

NANA, *fenyegető hangon:* Rendben. Ha csak ez tesz boldoggá!

Éppen rá akarja vetni magát Cäciliére. A vendégek, akiknek megjött a kedvük, anélkül figyelik a jelenetet, hogy eszükbe jutna közbeavatkozni.

Ebben a pillanatban kinyílik az ajtó, és megjelenik Freud.

FREUD: Cäcilie!

Cäcilie látható felismerés nélkül néz rá, és kétértelműen méregeti őt, ahogy a pincérrel meg a két „kuncsafttal" tette.

NANA, *megragadja a lány karját az asztalon keresztül:* Még egyszer!

Freud, egyetlen pillantással felmérve a helyzetet, egy gyors csapást mér Nana karjára, és elengedtetik vele a lányt.

Hé, de hát!

Nana felé fordul. De Freud kifejezése mély benyomást tesz rá.

(Erőtlenebbül:) Itt nincs helye az hívatlan vendégeknek, és neki nincs joga idejönni kurválkodni!

FREUD: Látja őt, nem igaz? Nem jött rá?

Gyors pillantás Nanától Cäcilie irányába. Kicsit visszahúzódik.

NANA: Mondhatta volna!

Freud lép egyet felé, hogy teljessé tegye a vereségét.

FREUD: Nos, most mondom. És én vagyok az orvosa. Hagyjon minket magunkra!

Nana, némi zavarral, visszatér a helyére.

Mély feszélyezettség vesz erőt a barátain, sőt Karlon is. Senki sem szól egy szót sem. A négy alak csendben a pohara fölé hajol.

Freud gyengéden odalép Cäciliéhez.

FREUD: Gyere, Cäcilie!

CÄCILIE: Nem, miért? Rendeltem egy cseresznyepálinkát.

Freud egy érmét dob az asztalra.

FREUD: Gyere: a cseresznyepálinka ki van fizetve.

A lány bizonytalan tekintettel néz rá.

CÄCILIE, *durván:* De nagy sietős neked! Szerinted gyönyörű vagyok? Te sem vagy semmi! Hová menjünk? Hozzád? Egy hotelbe?

FREUD: Hazamegyünk a saját otthonodba, Cäcilie.

CÄCILIE: A saját otthonomba? Benne vagyok. De sok pénzt kell fizetned!

Freud csendben vár.

Mondd, hogy sok pénzt fogsz fizetni!

A férfi habozik.

FREUD: Semmit sem teszek ingyen, barátom.

Nagyon jól van, megegyeztünk. Gyere!

Az utcán, a bár előtt. Hirschfeld, elképedve, a bakról látja, amint Freud kijön a bárból, átkarolva egy fiatal prostituáltat, aki őrülten nevet.

CÄCILIE, *hangosan nevetve közeledik a hintóhoz:* Tudod, én még sosem szeretkeztem: el kell majd mondanod, hogyan kell!

24

Freud magával húzza a lányt, és szinte erővel felsegíti a hintóba. Leül mellé.

Hirschfeld az ostor hegyével undorodva mutat a lányra.

HIRSCHFELD: Ez a maga sürgős esete?

FREUD, *nagyon élesen:* Törődjön a maga dolgával, és vigyen minket a Prinz Eugen Gasse 7-be!

Hirschfeld megfordul, és rácsap a lovára.

CÄCILIE: Honnan tudja az utcámat?

Amikor meghallja a saját utcája nevét, Cäcilie hirtelen abbahagyja a nevetést, és figyelmes gyanakvással néz Freudra.

Maga nem kuncsaft: maga Dr. Freud. Magának ingyen lesz. *(Hevesen:)* Hagyja, hogy tegyem a dolgomat!

Megpróbál kiugrani a mozgó kocsiból, de a férfi visszatartja, és leülteti.

Engedjen el, különben segítséget kiáltok!

FREUD, *ellentmondást nem tűrő hangon:* Ha segítséget kiáltasz, az őrszobára visznek minket, én elmagyarázom az esetedet, téged meg visszavisznek az anyádhoz a rabomobilban.

CÄCILIE: Annál jobb: ezt érdemlem! *(Hidegen:)* Figyeljen jól, Doktor úr: én nem megyek haza az anyámhoz. Bármilyen botrányt csapok, csak ne kelljen hazamennem. *(Nyugodt hangon magyarázva:)* Egy szörnyeteg vagyok.

FREUD: Meg akarod büntetni magad, igaz?

CÄCILIE: Természetesen. Maga mit tenne a helyemben?

FREUD: Nem tudom. Mit tettél?

CÄCILIE, *nagyon egyszerűen, de teljesen zaklatottan:* A legjobb, legszeretőbb és legnemesebb apám volt, én meg nyilvánosan megvádoltam egy aljas bűntettel. Csak egy kurva képes ilyen mocsokságra. Úgyhogy tessék, ez vagyok én, minden a legnagyobb rendben.

Feszülten néz a férfira, majd nevetni kezd.

Különben is, maga mindezt kívülről tudja: az maga jelenlétében vádoltam meg.

Freudot meglepi az események fordulata.

FREUD: Hát nem volt igaz?

De nyilvánvaló, hogy még mindig hisz Cäcilie korábbi kijelentéseinek. Ami meglepi, az az a tény, hogy a vallomása –

ahelyett, hogy megnyugtatta volna – ilyen zűrzavarba taszította a lányt.

Cäcilie rátekint; hideg, metsző hangon:

CÄCILIE: Dehogyis volt az. *(Szünet.)* A nevelőnőt csókolgatta.

FREUD, *zavartan:* Tessék?

CÄCILIE: Szerencsére visszatért az emlék. Felrohantam a feljáró lépcsőin, és azért estem el, mert láttam őket csókolózni.

FREUD: És azután?

CÄCILIE: Ennyi. Észre sem vettek. Az nem tartozott rám, Doktor úr. Az az anyám ügye. Van lánya?

Freud bólint.

Esküszöm magának, hogy az igazat mondom! A lánya fejére esküszöm!

Freud elképedt. Megpróbálja megérteni.

FREUD: A múltkor keserűséggel beszéltél róla. És úgy tűnt, gyűlölöd őt az álmodban. Miért?

CÄCILIE, *idegesen nevetve:* Mert kezdem elveszíteni az eszemet. Mostanában néha elkezdtem összetéveszteni őt a barátjával. Tudja, Joseffel! Amikor... egyetlen személlyé sűrűsödnek össze, gyűlölöm őket érte – ez teljesen természetes! *(Szenvedélyesen:)* Ugye hisz nekem? Ugye hisz nekem?

Freud nem válaszol.

(Ravasz mosollyal:) Ha nem hisz nekem, megölöm magam. H hinnie kell nekem! Mondja, hogy hisz nekem!

Freud megőrzi annak a férfinak a makacs tekintetét, aki meg van győződve arról, hogy tudja az igazságot. Még mindig nem válaszol.

Hát jó.

A hintó a Duna menti úton halad. A ló, kimerülten, alig mozog. Cäcilie kisiklik Freud kezei közül, kiugrik az úttestre, és a Duna-parti mellvéd felé rohan.

Hirschfeld meghúzza a szárat, a ló megáll, és Freud is leugrik. De még alig tette le a lábát a járdára, Cäcilie már a mellvéd tetején áll. Alatta öt méter mélység, azután a rakpart. Ha ugrik, nyilvánvalóan szörnyethal.

CÄCILIE: Mondja, hogy hisz nekem, különben ugrom!

Freud egy pillanatig habozik, annyira irtózik a hazugságtól. De vereséget szenved. Erőteljes erőfeszítést tesz, hogy uralkodjon magán, majd vonakodva kijelenti:

FREUD: Hiszek neked, Cäcilie. Gyere le!

Cäcilie diadalmasan fordul felé. Alattomos mosollyal:

CÄCILIE: Gyere le? Miért? Láthatja, mekkora szörnyeteg vagyok. A legjobb megoldás az, ha ugrom.

Freud nagyon halkan közelebb lép. Szinte akarata ellenére beszél, a szavak maguktól törnek ki belőle. Mindenekelőtt meg akarja nyugtatni a lányt.

FREUD: Cäcilie, te sosem akartad rágalmazni az apádat. Én voltam az, aki rákényszerítettelek. Ellenálltál nekem, ameddig csak tudtál.

CÄCILIE: Miért kényszerített rá?

Cäcilie, nagyon meglepődve, egy pillanatra kiesik a szerepéből. Freud kihasználja ezt.

FREUD: Mert tévedtem.

E szavak kíséretében ráveti magát a lányra, és a térde felett megragadva sikerül visszarántania őt az utca felőli oldalra. Még időben megtartja, hogy megakadályozza a zuhanást, és Hirschfeld segítségével a kocsijához viszi.

A lány nem tanúsít ellenállást. Freud beülteti a hintóba.

A lány ott ül, kiegyenesedve és szótlanul; könnyek csorognak az arcán.

Freud leül mellé, és karon ragadja; szorosan tartja, de a tekintete máshol jár. Arca sötét keménységéről belső vívódásai tanúskodnak.

25

Hajnali három óra. A Freudék lakóházának lépcsőjén.

Odaoson. A lépcsőfordulóhoz érve egy kulcsot csúsztat a zárba, és zajtalanul kinyitja. De amint az ajtó kitárul, észreveszi, hogy az előszoba ég, mint ahogy az összes többi szoba is. Az ajtók nyitva vannak, a konyhából hangok hallatszanak.

MARTHA HANGJA: Vigyázz majd jól a gyerekekre!

Freud becsukja maga mögött az ajtót.

Martha – aki kétségkívül meghallotta a zajt – kijön a konyhából. Kalapot visel.

Freud meglepődve néz rá.

FREUD, *erőltetett mosollyal:* Mi folyik itt? Táncolni mész?

Martha odalép hozzá. A szeme vörös és duzzadt.

MARTHA, *hatalmas, megújult szeretettel:* Drágám!

Szorosan megragadja a férfi bal alkarját, és minden erejével megszorítja.

FREUD, *gyengéden mosolyogva rá:* Fájdalmat okozol! *(Ismét komollyá válva:)* Mi a baj?

Martha, sokatmondó hangon:

MARTHA: Az apád.

26

Három nappal később. Egy borbélyüzlet.

Reggel van.

Freud mély gyászban belép, és elégedetlenül szemléli a sorukra váró kuncsaftokat, akiket őelőtte fognak kiszolgálni.

A tulajdonos odalép hozzá.

TULAJDONOS: Jó reggelt, Doktor úr! Üljön le!

FREUD, *elégedetlenül:* Micsoda tömeg van ma! Ebben az órában általában nincs itt senki.

TULAJDONOS, *meglepődve:* Tíz órakor? Akkor mindig tele van. Maga általában fél tízkor szokott jönni.

(Csend.)

Freud előhúzza az óráját, meglepődve ránéz, majd leül, belenyugodva a várakozásba.

EGY BORBÉLYSEGÉD, *a vendége fölé hajolva, akinek éppen arcszeszes átdörzsölést végez:* Hunyja be a szemét, Uram: ez szesz!

Az az épület, ahol Freud apja és anyja él.

A bejárat előtt halottaskocsi. Néhány ember már várakozik. A környékbeli gyerekek nagyon szórakoztatónak találják a gyászkocsi jelenlétét. Az épület ajtaja feketébe van vonva.

Az idősebb Freud házaspár lakásában.

A család összegyűlt. Lánytestvérek a férjeikkel, unokaöccsök stb. A rokoni kötelékek szorosak, de nincsenek pontosítva. Freud anyja jelen van. Sápadt, de a szeme száraz. Martha mellette áll. Ő sírt.

Egy temetkezési segéd jelenik meg a szoba ajtajában (ez az a nappali, amelyet Freud első látogatásakor láttunk).

SEGÉD, *nagyon tisztelettudóan az anyához:* Hidd el nekem, sajnálom, de... Nagyságos asszony, az időbeosztásunk igen szigorú.

Az anya, nagyon udvariasan, de olyan tekintélyes fellépéssel, aminek nincs is tudatában:

ANYA: Várjon még egy pillanatot!

A férfi meghajol – nem túl boldogan –, majd visszahúzódik.

Egy fiatal nő (az anya balján) hirtelen kitör (lehet, hogy Rosa Freud, de a neve nem lesz megemlítve):

FIATAL NŐ: Igaza van, Mama! Nem várathatjuk őket tovább; egészen felháborító ez Sigismundtól!

Martha aggódtak és nagyon zavartnak tűnik.

MARTHA: Legyetek türelemmel még egy kis ideig, könyörgök! Amikor elváltam tőle, még el kellett mennie a borbélyhoz...

Egy feketébe öltözött úr, kétségkívül a fiatal nő férje:

ÚR: Sigmund fél órát késik! Egyszerűen nem tudom megérteni őt. A legelső kötelessége a szegény apánkkal szemben...

ANYA, *félbeszakítva őt:* A te legelső kötelességed a szegény apáddal szemben az, hogy ne emeld fel a hangodat, amikor a koporsója a szomszéd szobában van.

Feszélyezett csend. Egy pillanattal később kinyílik az ajtó: Freud az. Édesanyjához rohan, és szó nélkül a karjába zárja.

EGY GYÁSZOLÓ NŐ, *kellemetlen hangon:* Remélem, most már...

Édesanyja Freudra mosolyog, majd elengedi magát.

ANYA: Egy pillanat. *(Freudnak:)* Gyere!

Karon ragadja. A szoba túlsó végébe vezeti, és bekíséri Jakob hálószobájába. Freud engedelmeskedik, a vonakodás legkisebb jelével.

ANYA: Menj be!

Bemennek. Jakob koporsója egyfajta bakon áll. Rengeteg virág.

ANYA: Gyere közelebb!

Freud és édesanyja közvetlenül a koporsó mellett állnak. Anyja a jobb kezét a koporsó fedelére helyezi; bal kezével megragadja Freud jobb csuklóját, és rákényszeríti, hogy a jobb kezét apja koporsójára tegye.

ANYA, *gyengéden:* Sosem tudta meg, mit gondoltál róla.

FREUD, *nagyon feszélyezve:* Ó, Anyám, én nem...

ANYA: Hagyd, hogy beszéljek... Imádott téged. Biztos volt benne, hogy szereted őt. Még most hétfőn is azt mondta: „Ha semmi mást nem tettem volna, csak egy zsenit hoztam a világra, akkor sem pazaroltam el az életemet!" Boldoggá tetted őt, Sigmund: ne szemrehányj magadnak semmit!

Sigmund, elkínzott arccal, száraz, meredt szemmel áll egy pillanatig a koporsó előtt. Azután, mintha nem bírná tovább, szinte brutálisan elfordul.

Édesanyja mély fájdalommal néz rá, majd odébbáll, kinyitja az ajtót és kimegy.

Freud vonásai eltorzulnak, mintha zokogásban készülne kitörni. De nem: az arca rezdületlenné válik, és követi őt.

Az épület előtt.

A gyászmenetre várok száma jelentősen megnőtt.

Közöttük felismerjük Fliesst, aki áttörte magát az első sorba. Négy temetkezési segéd halad el a koporsót vive, amelyet elhelyeznek a halottaskocsiban.

Mögöttük, gyászfátyol által eltakart arccal Freud anyja, Martha és két másik nő; majd Freud és három másik férfi rokon.

Amikor Freud elhalad előtte, Fliess – aki levette a kalapját – megérinti a karját. Freud megfordul: meglátja Fliesst, és olyan ámulattal néz rá, amit enyhe remény színez.

FREUD: Maga az?!

FLIESS: Tegnap reggel hívtak táviratilag egy sürgős konzíliumra.

FREUD: Sosem volt még ekkora szükségem magára! Később találkozunk.

A kocsis megindult. A közeli rokonok csoportja – először a nők, majd a férfiak – követni kezdi; más emberek is csatlakoznak a menethez.

Kicsit odébb, egy másik utcában: a forgalom átmenetileg leállt, hogy utat engedjen a temetésnek.

Zárt hintójában, amely a járdánál állt meg, Breuer várakozik; az ablaküvegen keresztül figyeli a gyászmenetet. Amikor az utolsó sorok elhaladnak a kocsi mellett, kinyitja az ajtót, kiszáll, és kalappal a kezében, tisztes távolból követi a temetést. A hintója tisztes távolból követi őt.

Egy üzlet –

Topográfiailag megegyezik a borbélyüzlettel. Még fotelok is vannak a tükrök előtt.

De a borbélysegédek, akik a tükrök és a fotelok között állnak a kamera felé fordulva, ahelyett, hogy borotválnának vagy hajat vágnának (egyetlen kuncsaft sincs a székekben), kézről kézre adnak (három fotel, három segéd) néhány fehér papírba csomagolt (rózsaszín szalaggal és masnival átkötött) gömböt, amelyek végül a kassza mögött ülő tulajdonos kezében kötnek ki.

Utóbbi mindegyikre ráragasztja az „Eladva” címkét, majd egymás után a földre dobálja őket. A legmegdöbbentőbb azonban nem ez a furcsa játék, hanem a hatalmas zománctáblák, amelyeket az összes falra felerősítettek (a parfüm- és borotvakrém-reklámok helyére, amelyek akkor voltak láthatók, amikor Freud belépett).

(Egy működő gép hangja hallatszik a háttérben, amely nevetséges és szinte lidércnyomásos módon adja meg a ritmust az áruk segédről segédre történő haladásának.)

Mindezeken a táblákon ez áll (nyomtatott betűkkel, csupa nagybetűvel, dőlt betűvel vagy folyóírással stb., mintha írásminták vagy egy vésnök hirdetései lennének):

KÉRJÜK A SZEMEKET LEHUNYNI!

A gépek zaját egy parancsoló csengés nyomja el, és a álom hirtelen szertefoszlik.

(Parancsoló csengés.)

27

Freud az íróasztalánál ül, a csengés riasztja ébrenlétre. A temetés másnapja van. Elbóbiskolt.

Kinyílik az ajtó.

SZOLGÁLÓLÁNY: Dr. Fliess.

Fliess feltűnik. Freud felugrik, hogy elébe menjen. Erőteljes kézfogást váltanak.

FREUD: Nem tudok napirendre térni afelett, hogy Bécsben vagy. Te voltál az egyetlen ember, aki segíthetett rajtam. Wilhelm, nagyon rossz bőrben vagyok.

FLIESS, *őszinte érdeklődéssel:* Annyira szeretted?

FREUD: Az apámat? El tudod képzelni: fogalmam sincs! Hát, igen, szerettem. Lényem minden porcikájával. A halála az őrületbe kerget. *(Elfordul Fliesstől, és az ablak felé néz.)* És mégis, azon tűnődöm, vajon szerettem-e. *(Sötéten:)* Néha azt hittem, gyűlölöm. *(Megerzéseit megrázza a fejét, mintha meg akarna szabadulni egy aggodalomtól, majd visszafordul Fliesshez, és ragyogó szemmel néz rá.)* Akár gyűlöli az ember, akár szereti, nem számít: a legmeghatározóbb esemény egy férfi életében az apja halála.

Fliess halkan elmosolyodik.

FLIESS: Nem tudom elhinni, hogy lehetséges volt gyűlölni Jakob Freudot. Csak kétszer láttam, de olyan derék embernek tűnt...

Freud izgatottan járkál fel-alá a szobában.

FREUD: Ó, igen, ami azt illeti, valóban annak tűnt. Mit bizonyít az?

Visszalép az aggódó Fliesshez, megragadja a vállánál fogva, és szinte fenyegető kifejezéssel néz rá.

FREUD: Néha azt mondtam magamnak: nem normális dolog ennyire gyűlölni őt; kettőnk közül az egyiknek szörnyetegnek kell lennie; ha nem én vagyok az, akkor ő az.

Fliesst azonnal feszélyezi a beszélgetés pszichológiai és erkölcsi fordulata.

FLIESS, *túlságosan is sietve, hogy megnyugtassa:* Ugyan már, hiszen szeretted őt!

FREUD, *sötéten:* Igen. Szerettem is. *(Hirtelen erőszakossággal:)* Még egy ok, amiért érthetetlenek számomra ezek a gyűlölethullámok. *(Anélkül, hogy Fliessre nézne:)* Miből gondolod, hogy nem fojtok el tudattalanom mélyén valami... aljas gyermekkori emléket? Rá kellene alkalmaznom a saját módszeremet magamra. Bárcsak kicsavarhatnám magam, mint egy citromot...

FLIESS: Ó, igen. Cäcilie.

FREUD, *kissé zaklatottan:* Ki mondta ezt? „Kicsavarni, mint egy citromot." Hallottam valakitől... *(Keserű nevetés.)* Micsoda teljes siker, nem igaz?! Megpróbálta megölni magát.

FLIESS: Megakadályoztad?

FREUD: Igen.

FLIESS: Köszönöm a dátumokat; a számításaim véglegesen és megdönthetetlenül bizonyítják, hogy hisztériás kurulzusban szenved.

Freud egy csipetnyi iróniával – először, mióta ismeri Fliesst:

FREUD: Annál jobb. Magam is sejtetni merészeltem, képzeld csak. *(Szünet.)* És az anyja felhívott engem. A gyermek az őrület határán van a szorongástól. Tényleg azt gondolom, hogy a neurózisa éppen nem kevesebbé alakul át, mint egy gyógyíthatatlan pszichózissá. *(Vadul a saját fejére mutat.)* Vajon mi tekeredhetett ki itt bent, hogy semmi mást nem teszek az emberekkel, csak ártok nekik?

Hirtelen nyugodtnak és eltökéltnek tűnik. Hosszan és keményen néz Fliessre, majd egyszer csak:

Segíteni fogsz nekem.

FLIESS: Miben?

FREUD: Gyere!

Odavezeti a díványhoz. A elé helyezett székre mutat:

Ülj le oda!

Visszatartja.

Nem.

Egy pillanatnyi habozás után megragadja a széket, és a dívány fejéhez teszi, abba a pozícióba, amely klasszikussá vált az analitikus széke számára.

Így! Jobb, ha nem látlak: túl jól ismerlek. Te fogod játszani az én szerepemet. Én vagyok a beteg.

Fliess ellenáll, feszélyezve és felháborodva.

FLIESS: Megőrültél? Nem vagyok pszichiáter.

FREUD: És aztán? Ha elemezni akarom az esetemet, valakinek a jelenlétében kell beszélnem.

Rákényszeríti, hogy leüljön. Mialatt ő maga elterül a díványon:

Nem kell tenned semmit, csak hallgatnod engem. Nem tudom, hová tartok. De szükségem van egy tanúra.

Fliess vállat vonva leült, tüskésen. Freud feszültségmentesen beszél.

FREUD: Először is az álom. Egy borbélyüzlet volt. Tegnap elmentem borotválkozni: sokan voltak, és elkéstem a temetésről. Szégyelltem magam. Rendben. Szégyent és bűntudatot tükröző álom. Látom a zománctáblákat az álmomban: „Kérjük a szemeket

lehunyni." Ez azt jelenti: „A fiúknak le kell hunyniuk apjuk szemét. De te túl későn érkeztél ahhoz, hogy lehunyd apád szemét."

FLIESS: Hallgass meg, Sigmund...

Freud fészkelődik a díványon, mint egy valódi beteg.

FREUD: Maradj csendben! Maradj csendben, nem igaz?! Van itt még valami. Az álom mindig egy kívánság teljesülése. Hol a kívánság? Várj! Várj egy percet! Lehúnyni a szemed, az azt is jelenti: meghalni. Meg akartam halni; évek óta hívom a halált az álmaimban: van bennem egyfajta halálösztön, ez a jellemem egy olyan vonása, ami felett nem hunyhatok szemet.

Ezeket az utolsó szavakat teljesen naturally és gondolkodás nélkül mondja ki. Aztán megriad, és hirtelen felül a díványon.

Mi? *(Nagyon gyorsan:)* A bankárok meglopják az adóhatóságot, de a kormány lehunyja a szemét. Az a nő azt tartja a legokosabbnak, ha lehunyja a szemét a férje félrelépései felett. *(Szünet.)*

Fliess felé fordul.

Látod: a kifejezés magától tért vissza, anélkül, hogy kerestem volna. És egy harmadik értelemben. A három közül a legmélyebb az, amely megmagyarázza az egész álmot. A filialitás, a fiúi tisztelet nevében le akarom hunyni a szemem apám valamilyen tettére.

Talpra áll, és izgatottan járkál.

FREUD: Egy tettre, amit nem akarok látni. Amit elrejtek magam elől. Amit elfojtok a tudatomból.

Fliess is megpróbál felállni.

Parancsolóan:

Maradj, ahol vagy! Meg fogom találni azt az emléket, még ha az egész életemet a keresésével kell is töltenem!

Újra leül.

Azon az utazáson történt, biztos vagyok benne!

FLIESS, *vonakodva:* Milyen utazáson?

FREUD: Freibergben születtem, Csehországban. Apám posztót árult. Gazdag volt. Az antiszemitizmus erősödése megijesztette. Lipcsébe indultunk, aztán Bécsbe, tönkremenve. Kora gyermekkoromban történt. Mit tett? Mi történt?

Hirtelen nevetésben tör ki. Fliess összerezzen.

FLIESS, *dühösen:* Sigmund...

FREUD, *még mindig nevetve:* Várj egy percet! Tudod, miért nevetek? Éppen azt mondtam magamban: „A vén Jakob bizonyára megerőszakolta az egyik lányát az én szemeim láttára!" És most jutott eszembe, hogy a húgaim még meg sem születtek!

Fliess szinte borzalommal néz rá.

Freud túlságosan elmerült ahhoz, hogy észrevegye. A díványon ül, előrehajolva. Egy pillanattal később kissé elernyed, megfordul, felegyenesedik, és felteszi a lábát a díványra, előkészülve arra, hogy kinyújtózzon, ahogy korábban tette.

FREUD: Folytassuk!

Fliess ugyanabban a pillanatban talpra áll, és Freud elé vágja magát, elszántan, hogy véget vessen ennek.

FLIESS: Ó, nem! Egyszer elég volt! Ez a módszer ostoba: csak szóviccekből és egyik témáról a másikra ugrálásból áll!

FREUD: Ez nem módszer: keresek. Segíts!

FLIESS: Nem tudok segíteni, mert helytelenítem. Jobban kedvelem a hipnózist.

Freud közeledik hozzá, szinte homoszexuális kihívással.

FREUD: Rendben, hipnotizálj!

Fliess hirtelen elfordul.

FLIESS: Nem tudom, hogyan kell. Különben sem vagy neurotikus.

FREUD: Miért ne lennék?

FLIESS, *hevesen:* Mi egy csapat vagyunk, Sigmund! És neked nincs jogod lelkiismereti problémákhoz! Berchtesgadenben valami szilárdat ajánlottál nekem: egy módszert, a hipnotikus vizsgálatot; egy eredményt, a szexuális traumatizmust. De most már nem követlek! Mi a fenének kell elemezned minden egyes lelkiállapotodat?

FREUD: Már semmiben sem vagyok biztos. Cäciliével... rákényszerítettem azokra a vallomásokra...

FLIESS: Még van tizenhárom másik eset.

FREUD: Talán azokat is rákényszerítettem, vagy a betegek hazudtak nekem.

FLIESS: Mi érdekük lett volna abban, hogy beszennyezzék az apjuk hírnevét?

FREUD: Mi érdekem lehetne abban, hogy beszennyezzem az enyémet?

FLIESS, *riadtan:* Tessék? *(Megpróbálja bagatellizálni a dolgot:)* Sigmund, éppen most ért egy szörnyű megrázkódtatás, és ráadásul túlvállaltad magad mostanában. Tudom. Hagyd el a betegeidet két hétre; fogd Marthát és a gyerekeket, nyaralj egyet, szükséged van rá!

FREUD: Ami a betegeimet illeti, könnyű lenne elhagyni őket: egyetlenegy sem maradt... De magamat nem hagyhatom el.

FLIESS, *visszanyerve tekintélyét:* Hallgass rám, Sigmund: együtt dolgozunk; szükségem van a traumatizmus-elméletedre a számításaimhoz; meg kell őrizned! Elfogadom, hogy telt el benne részlethiba. Nagyon jó, találd meg őket! Javítsd ki őket! Vedd el az összes időt, amire szükséged van! De az együttműködésünknek nincs többé semmi értelme, ha megtagadod azokat a tényeket, amelyeken alapul!

FREUD, *bizonytalanul; inkább engedelmesen, mint meggyőződve:* Hibák. Igen... talán...

FLIESS: Keresd meg őket! De ne áskálódj többet magadban! Megőrülsz, ha megpróbálod megismerni magad; nem erre teremtettünk!

Freud újult kíváncsisággal néz Fliessre. Kívülállóbbá válik.

FREUD: És te... te sosem próbáltad meg, Wilhelm?

FLIESS, *határozottan:* Hogy megismerjem magam? Soha!

Freud megrázza a fejét, anélkül, hogy levenné róla a szemét.

FREUD: Értem.

28

Néhány órával később.

Cäcilie a szobájában, aggódva és idegesen. Nagyon egyszerűen, de rendkívül elegánsan van felöltözve. Az ablak közelében ül és olvas, de időről időre feláll, hogy megnézze az időt. Sminknek semmi nyoma. Nagyon sápadt, a szemei alatt karikák vannak.

Kopogás hallatszik; izgatottan fordul az ajtó felé.

CÄCILIE: Szabad!

Freud lép be egy kis orvosi táskával. Az arca megváltozott. Még mindig sötét, de elveszítette azt a támadó morózusságot, amit korábban megszokhattunk tőle. És már nincs meg benne az elmúlt napok makacs, áthatolhatatlan és kissé sátáni tekintete sem. Szomorú, de nyitottnak tűnik. Mély szorongásai mögül pedig – bár még nincs tudatában – egy újfajta magabiztosság kezd átsejleni.

Cäcilie rámosolyog. Freud odalép a székhez, ahol a nő ül.

FREUD: Jó reggelt, Cäcilie!

A nő kecsesen nyújtja a kezét. Freud fog egy széket, és leül vele szemben.

FREUD: Hogy érzi magát?

CÄCILIE: Rosszul.

FREUD: Szorongás?

A nő a semmibe mered.

CÄCILIE: Igen.

Freud csendben nézi őt. A nő hirtelen felé fordul.

CÄCILIE: Ugye nem azt fogja mondani, hogy cserbenhagy?

FREUD: Nem tudom. *(Cäcilie riadtan néz rá, mialatt beszél.)* Tévedtem, ez biztos. De mikor? Hogyan? A módszer az, ami nem jó... Vagy pedig... Nincs semmi javaslatom az Ön számára. Semmi további. *(Hirtelen, nagy erővel:)* És mégis az a megérzésem, hogy közeledem! Haragszik rám?

Cäcilie hosszan, keményen néz rá, habozva. Aztán hirtelen, határozottan:

CÄCILIE: Nem.

FREUD, *hangtalanul:* Cäcilie, azt hiszem, én magam vagyok beteg. Rátvetítem a saját betegségemet a betegeimre.

CÄCILIE: Milyen betegséget?

FREUD: Bárcsak tudnám! Az mindenesetre biztos, hogy nem lehetek képes megismerni őket addig, amíg meg nem ismerem önmagamat. Vagy megérteni magamat addig, amíg meg nem értem őket. Fel kell fedeznem bennük azt, ami én vagyok; magamban pedig azt, amik ők. Segítsen nekem!

Cäcilie valamivel rokonszenvezőbben néz rá. Elszórakoztatottnak és hízelgőnek tűnik a dolog.

CÄCILIE: Ez egy együttműködés, amit kér tőlem?

FREUD: Igen.

CÄCILIE: Mit kell tennem?

FREUD: Azzal vádol, hogy a múltkor válaszadásra kényszerítettem. Nos, nem teszek fel több kérdést. Mondjon el bármit, amit csak szeretne!

CÄCILIE: És aztán?

FREUD: Semmi sem véletlen. Ha egy lóra gondol egy kalap helyett, annak valami mély oka van. Mindent el kell mondania! Mindent, ami csak eszébe jut, még azokat a gondolatokat is, amelyek a legképtelenebbnek tűnnek Önnek. Együtt fogjuk keresni az ilyen gondolattársítások mögött rejlő okot; minél közelebb kerül hozzá, annál inkább gyengíti a ellenállását, és annál kevésbé lesz fájdalmas Önnek felfedezni azt.[23]

CÄCILIE: Ez egy társasjáték?

FREUD: Igen. Az igazságjáték. Nos?

Cäcilie barátságosan a férfi karjára helyezi a kezét.

CÄCILIE: Azt akarja, hogy együtt gyógyuljunk meg?

FREUD: Igen. És egymás által.

CÄCILIE: Próbáljuk meg!

FREUD: Gyerünk!

A nő feláll a felszólítására.

FREUD: Feküdjön le az ágyra!

Míg a nő elterül, a férfi egy széket helyez az ágy mögé, és leül.

CÄCILIE: Hol van? Nem szeretem, ha nem láthatom többé.

---

[23] Freud megjegyzéseinek szövege szinte szó szerint megegyezik a fentebb, a Harmadik rész 14. jelenetének végén található résszel.

Freud feláll.

FREUD: Ha meggyógyultam, a betegeim mögé fogok ülni. Nem leszek többé semmi más, csak a tanújuk. *(Ismét felveszi a széket, és visszateszi Cäcilie elé.)* Még túl korai, igaza van. *(Leül az ágya mellé:)* Kezdje!

CÄCILIE: Mivel?

FREUD, *halvány mosollyal:* Szabad asszociációval. Bármivel, amivel csak szeretné.

(Szünet. Cäcilie az ágyon fekve beszélni kezd, anélkül, hogy Freudra nézne.)

CÄCILIE: Nem volt még soha olyan érzése, hogy bűnös, anélkül, hogy tudná, miért?

FREUD: Ó, dehogynem. Folyamatosan.

CÄCILIE: Nos, látja. Amikor nyomorék vagyok vagy bénult, az nem olyan rossz: mintha a testem vállalná a felelősséget a bűneimért. De amikor használhatom a végtagjaimat, gyötröm magam. Biztosan valami nagyon rosszat tettem. Réges-régen. Nincs mentségem, Doktor úr: a leggyönyörűbb gyermekkorom volt. Apám mindenhová magával vitt.

Egy fényűző étkező.

A vendégek ülnek. A háziasszony Cäcilie apjához beszél.

HÁZIASSZONY: A lánya velem szemben. Josef, maga a jobbomon fog ülni!

Cäcilie leül. Hatéves, párnákat tettek a székére, hogy megemeljék. Úgy néz ki, mint egy kisasszony.

Egy ötven év körüli úr – aki éppen leült a jobbjára – humorosan meghajol előtte.

ÚR: Fräulein, alázatos tiszteletem, el vagyok ragadtatva, hogy a szomszédja lehetek!

Cäcilie komolyan fejet hajt, és odatartja a kezét kézcsókra.

APA HANGJA: Majd később, Cäcilie! Sokkal később! Az urak majd akkor csókolnak kezet, ha férjhez mész.

ÚR, *mosolyogva:* Ó, de engedélyeznie kell egy kivételt!

Meghajtja a fejét, és megcsókolja a kislány kezét.

FREUD HANGJA: Hol volt az édesanyja?

A kép eltűnik. Cäcilie szobája.

CÄCILIE: Otthon. *(Kellemetlen nevetés.)* Házias asszony volt.

Egy szalon egy lakásban.

Frau Körtner, sokkal fiatalabban (tizennyolc évvel ezelőtt), de talán még keményebben belép, két szolgálólány követi. Úgy méri fel a szobát, mint egy tiszt, aki a csapatokat szemléli.

FRAU KÖRTNER: Adja ide a fehér kesztyűmet!

Egy szolgáló átnyújt neki egy pár fehér kesztyűt. Felhúzza, odalép a díványhoz, lehajol, és a kesztyűs kezét végighúzza a dívány alatt. Feláll, megnézi a kesztyűjét, és pornyomokat vesz észre rajta. A szolgálók felé fordul.

FRAU KÖRTNER: Ki söpörte fel ezt a padlót?

EGYIK SZOLGÁLÓ: Én voltam, Nagyságos Asszonyom.

Frau Körtner megmutatja a kesztyűs kezét.

FRAU KÖRTNER, *parancsolóan, de harag nélkül:* Csinálja meg elölről az egészet!

Cäcilie (tizenkét évesen) beszalad a szalonba. Kalapot visel és iskolatáskát visz. Úgy tesz, mintha meg akarná csókolni az anyját. Mögötte egy nagyon csinos, szigorúan öltözött nőt látunk. A nevelőnője az.

FRAU KÖRTNER, *dorgáló hangon:* Cäcilie!

Frau Körtner a szalon ajtajában lévő két papucs-mamuszra mutat – megmutatva, hogy a nagy, fényűző szobában nincsenek szőnyegek: a csodálatosan és pazarul kifényesített parketta meztelen.

Cäcilie a két mamuszra teszi a lábát, és úgy megy megcsókolni az anyját, húzva a lábát; nemcsak a élénkségét veszítette el, hanem azt az őszinte érzést is, ami az anyja felé hajtotta. Duzzogva tartja a homlokát, tesz egy kis betanult pukedlit.

FRAU KÖRTNER: Menj és csináld meg a házi feladatodat, gyermekem!

Hátat fordítva anyjának, visszatér nevelőnőjéhez, aki gyengéden rámosolyog. Ahogy mindketten eltűnnek:

FREUD HANGJA: Az édesanyja tartott valaha ilyen elegáns összejöveteleket otthon?

CÄCILIE HANGJA: Soha. Egy este apám nagy vacsorát rendezett. Ez Mama távollétében történt.

Egy nagy asztal.

A vendégek vacsoráznak. Észrevesszük az apját, aki a lányával szemben ül.

CÄCILIE HANGJA: Apám azt mondta nekem: te leszel a háziasszony.

Cäcilie (tízéves) foglalja el a háziasszony helyét; komolyan és ünnepélyesen játssza anyja szerepét. Egy szolgáló körbejár az étellel. Egy úr, Cäcilie balján, éppen szed magának. Fiatalos és szégyenlős.

KIS CÄCILIE, *az úrnak:* Ó! Nem vett rendes adagot! Ugyan már, majd én segítek magának!

A szolgáló a vendég jobbjára lép, és odatartja a tálat Cäcilienak; a kislány ügyesen átszúr egy szép sült húst, és a vendég tányérjára teszi.

VENDÉG, *megilletődve és feszélyezetten:* Köszönöm, Nagyságos Asszonyom!

Az összes vendég nevetésben tör ki.

HERR KÖRTNER, *szívből:* Még nem, kedves Uram!

Egy negyven év körüli nő:

NŐ: Ó, de igen! Igen, teljesen igaza van: a gyermek tökéletes háziasszony! Bármelyikünkkel felveszi a versenyt.

EGY MÁSIK NŐ: Mi lenne, ha Frau Honoris Causának hívnánk?

Herr Körtner, nagyon hízelegve neki, a forma kedvéért tiltakozik.

HERR KÖRTNER: Ó! Nem szabad elkényeztetniük nekem!

Cäcilie, kipirosodott orcával és meglehetősen ravasz tekintettel, olyan uralkodói nyugalommal fogadja ezeket a bókokat, ami nem tudja leplezni a büszkeségét.

A Cäcilie-t ábrázoló képre:

FREUD HANGJA: Hol volt akkor az édesanyja?

CÄCILIE HANGJA: A hegyekben: tüdőbetegsége volt. *(A kép feloszlik.)* Rossz év volt. Féltem, hogy meg fog halni. Mindvégig. Éjszaka lidércnyomásaim voltak. Koporsóban láttam őt.

(Ezeket a szavakat a gyermek Cäcilie hangos sikolya szakítja meg.)

Egy hálószoba.

Éjszaka van. Éjjeli lámpa ég egy éjjeliszekrényen Cäcilie mellett. Cäcilie ül az ágyban, hálóingben. A szoba túlsó végében egy másik, nagyobb ágy. A nevelőnő, Magda éppen most ébredt fel. Még félig alvónak tűnik.

KIS CÄCILIE: Magda! Magda! Annyira féltem!

Magda felül, az egyik könyökére támaszkodva, kedvesen, de kissé bosszúsan. Nagyon mélyen kivágott hálóinget visel.

MAGDA: Nos, mi a baj?

KIS CÄCILIE: Magda, szörnyű álmom volt: Mama meghalt.

MAGDA: Milyen ostoba vagy!

Megfordul az ágyban, teljesen eltökélve, hogy visszamegy aludni. Ám nem számol Cäcilie-vel, aki visítani kezd.

KIS CÄCILIE: Magda! Magda!

MAGDA: Ne kiabálj olyan hangosan; felébreszted az egész házat!

Cäcilie feláll.

MAGDA: Mit akarsz?

KIS CÄCILIE: Engedd, hogy befeküdjek az ágyadba! Ó! Igen, Magda, kérlek! Annyira félek, engedd, hogy befeküdjek az ágyadba!

MAGDA, *megpróbál szigorú lenni:* Túl nagy vagy már, Cäcilie!

Cäcilie már átvágott a szobán, ott áll Magda ágya előtt. Sírni kezd. (Cäcilie sírásának hangja.)

MAGDA: Jól van! Jól van! Bújj be!

Nyitva tartja a lepedőt, Cäcilie becsúszik. Amint az ágyban van, szorosan Magdához bújik.

MAGDA, *nevetve:* Vigyázz, meg fogsz fojtani!

CÄCILIE: Jól vagyok. *(Nagyon gyengéden simogatja Magda csupasz vállát. A könnyei elálltak.)* Jó illatod van, Magda. Olyan puha vagy. Ha felnövök... Szerinted én is olyan szép leszek, mint te?

Magda mosolyog, és hagyja folytatni.

MAGDA: Sokkal szebb leszel, Cäcilie!

Cäcilie simogatja a nyakát és a vállát; Magda, akit csiklandoznak a gyermek finom ujjai, nevet és megborzong.

MAGDA: Csiklandozol.

CÄCILIE: Olyan bőröm lesz, mint a tiéd?

Magda válasz nélkül mosolyog.

CÄCILIE: Akkor Papa úgy fog rám nézni, ahogy rád néz?

Magda megdöbben.

CÄCILIE HANGJA: Fúj!

A látomás eltűnik.

CÄCILIE: Nem szeretem az ilyen emlékeket.

FREUD: Miért?

CÄCILIE: Bejött a szobánkba, éjszaka. Egyszer láttam őt, amikor távozóban volt.

FREUD: Ki?

CÄCILIE: Hát az apám, természetesen!

FREUD: Féltékeny volt.

CÄCILIE: Nem. Nem őrá. Kezdetben szórakoztatott. Figyeltem őt, le voltam nyűgözve, azt mondtam magamban: ez az az arc, amit szeret. Az volt a benyomásom, hogy jó tréfát űznek valakivel. De hamar rájöttem, hogy nem szereti őt. Csak szórakozott vele, amikor szabadideje volt, és senki más nem volt kéznél. Ő volt az, aki szerette őt. Egy ilyen finom ízlésű, érzékeny ember! És csak a prostituáltakat szerette.

FREUD: Nem szerette az édesanyját?

Erre a kérdésre Cäcilie szó szerint felpattan.

CÄCILIE, *kiabálva:* Hogy érti ezt?! Imádta őt!

Freud félig feláll, és rákényszeríti, hogy újra lefeküdjön.

CÄCILIE: Csak egy jelet kellett adnia... Egész idő alatt visszautasította őt. *(Tekeredik és küzd.)* Igazán gonosz volt hozzá. *(Irtózattal:)* Hideg és gonosz. Soha egy mosoly. Ő volt az, aki rákényszerítette, hogy hűtlen legyen hozzá. Tudja, hogy külön szobájuk volt? Mindig engedett neki, szegény ember. Olyan tekintettel, ami miatt szégyenkeztem.

E szavaknál: Frau Körtner és Herr Körtner a kertben ülnek, egy lugas alatt. Cäcilie a lábuknál játszik egy babával. Az emléket nyilvánvalóan eltorzítják Cäcilie szenvedélyes érzései: Frau Körtner, aki nagyon szép, keményebb, mint valaha. Herr Körtner, feszélyezetten, hunyászkodó pillantásokat vet rá. A jelenetet alulról látjuk: a kis Cäcilie szemszögéből szemléljük.

FRAU KÖRTNER, *keményen:* Josef, elbocsátottam Magda Schneidert. Összepakolta a dolgait, és egy órán belül távozik. *(Gonoszul:)* Egyetértesz?

Herr Körtner, egy szinte észrevehetetlen habozás után:

HERR KÖRTNER, *alázatosan:* Teljesen egyetértek.

Kép a kis Cäcilie-ről, aki egy kis széken ül a lugasban, felemeli az arcát az anyja felé, és mély gyűlölet kifejezésével néz rá.

CÄCILIE HANGJA: Azután ő maga választotta ki a nevelőnőimet: nyomorékokat, öregasszonyokat, igazi madárijesztőket.

A kép feloszlik.

Cäcilie – az ágyán fekve – Freudnak, hevesen:

CÄCILIE: Gyűlöltem őket! *(Kiabálva:)* Ő volt az, aki tönkretette az apámat!

A szalonban.

Frau Körtner az asztalnál ül az öreg szolgálólánnyal szemben, és javítgat. A szolgálólány stoppol. Javítások, varrás. De Cäcilie haraggal teli, felemelt hangja hallatszik az ajtón keresztül. Frau Körtner hallgatja, anélkül, hogy az arca a legcsekélyebb érzelmet is kifejezné.

CÄCILIE HANGJA: Régebben Grazban éltünk. Csak a nyárra jöttünk a bécsi villába. Rákényszerítette az apámat, hogy ideköltözzön, ő engedelmeskedett neki, mint mindig, másokra bízta az üzletét, és az csődbe ment.

Frau Körtner nem sietve elrakja a munkáját, és az ajtó felé indul.

Cäcilie hálószobájában.

Cäcilie sápadt és dúlt. Nehezen lélegzik.

CÄCILIE: Ez az. A satuba fogás. *(Freud feszülten nézi őt.)* Szorongást érzek. Mindig ezt érzem, amikor rágondolok. *(Egy őrült nő visító hangján:)* Megölte az apámat! És biztos vagyok benne, hogy ő vett rá arra, hogy elkövessek valami bűnt.

Hirtelen felül. Freud szemébe néz.

CÄCILIE: Bűn elítélni az ember anyját?

Freud is elsápadt. Nem válaszol.

CÄCILIE: És maga... maga szerette az apját?

Még mindig nem válaszol, bár tágra nyílt szemei elárulják a szorongását. Egy pillanatnyi szünet után:

FREUD: Miért azt kérdezi tőlem, hogy az apámat szerettem-e, és nem azt, hogy az anyámat?

CÄCILIE: Nem tudom. Engedjen beszélni! Nehezemre esik elmagyarázni, amint látja. Az Ön apja rendes ember?

FREUD: Rendes ember volt.

CÄCILIE: Akkor szerencsés. A tisztelet könnyű Önnek. *(Hevesen:)* Az én esetemben egy kurvát kell tisztelnem!

FREUD: Tessék?

CÄCILIE: Nem tudta? Mondtam Önnek: csak a prostituáltakat szerette.

Feláll, odalép az íróasztalához, kivesz egy kulcsot a zsebéből, kinyitja, kihoz egy papírtekercset, és átadja Freudnak, aki kitekercseli. Egy színes plakátot látunk, amely egy úgynevezett spanyol táncosnőt ábrázol, majdnem meztelenül. A kép – amely nagyon stilizált – nem teszi lehetővé Frau Körtner felismerését. A kép alatt: Conchita de Granada.

Cäcilie föléje hajol, és bal mutatóujjával a kezében tartott plakátra bök.

CÄCILIE: Tessék, itt van!

Egy pillanattal korábban az ajtó zajtalanul kinyílt. Frau Körtner megjelent a nyílásban. Hallgatózik.

CÄCILIE: Egy lokálban szedte fel.

Freud teljesen elképedt.

Frau Körtner belép.

29

KÖRTNERNÉ *(jegesen Cäcilienek)*: Szóval megtartottad? Nem tudtam, hogy ennyire odavagy a családi ereklyékért.

(Freud felé fordul, ugyanolyan hangnemben:) Elégedett?

(A férfi nem válaszol.)

Maga nem pap, Doktor. Csak a papoknak van joguk ismerni a titkainkat.

(Hajlíthatatlan tekintéllyel, de anélkül, hogy felemelné a hangját:) Meg kell kérnem, hogy távozzon.

FREUD: Asszonyom...

KÖRTNERNÉ: Ne insistedjen! Épp elég kárt okozott már.

FREUD: Már majdnem elértük a célt, asszonyom: ez a legveszélyesebb pillanat. Teljesen lehetetlen félbeszakítani egy kezelést, amikor ebbe a fázisba ér. Cäcilie bármit megtehet.

CÄCILIE *(halkan, ravaszul)*: Nem teszek én égvilágon semmit, Doktor. Anyám tudja, mit gondolok róla, és én is tudom, mit gondol ő rólam. Élni fogunk tovább. Mint a múltban. Kérem, menjen el, ha egyszer erre kéri!

(Mély haraggal, amely átüt halk modorán:) Magát is kirúgja, pontosan úgy, ahogy Magdát rúgta ki. És az összes barátomat. Mit tehetnék ellene? Mégiscsak az anyám, nem igaz?

(Freud Körtnerné szemébe néz. Látja, hogy a döntése megingathatatlan. Meghajol, fogja a táskáját, és kimegy.)

FREUD *(Körtnernének, kifelé menet)*: Remélem, sosem kell majd megbánnia azt, amit most tesz.

(A ajtó másik oldalán az öregasszony már nincs ott. Freud épp távozni készül, amikor zajos tülekedést hall Cäcilie szobájából. Egy pillanatig habozik, majd visszarohan. Épp az utolsó pillanatban.)

(Cäcilie, aki fiatalabb és erősebb, visszalökte Körtnernét az ágyra, két kézzel megragadta a torkát, és megpróbálja megfojtani. Valószínűleg sikerülne is neki, ha Freud nem veti rá magát, és nem szabadítja ki Körtnernét – nem kevés erőfeszítés árán.)

(Az utóbbi feláll, szó nélkül. A lehető legnehezebben kap levegőt; de azonnal visszanyeri komor méltóságát, és egy gyors mozdulattal igazít egyet a kontyán, amely meglazult.)

(Cäcilie kábult. Szinte bódult döbbenettel nézi az anyját. Hangtalanul, színtelen hangon:)

CÄCILIE: Ugyan már, ugyan már... Én már régen megöltem őt!

(Ezen utolsó szavak kíséretében üvölteni kezd, és csapkod maga körül a karjaival. Ha Freud nem fogná, a földön gurulna. Visszavezeti az ágyához, ahol a lány magába roskad, és pánikban sikoltozik.)

FREUD *(Körtnernének)*: Ne hagyja leesni!

(Kinyitja a táskáját, elővesz egy tűt és egy ampullát, megragadja Cäcilie karját, felhúzza a ruhája ujját, és egy gyors, pontos mozdulattal beadja az injekciót.)

Két perc múlva elalszik.

(Leszállt az éjszaka. Cäcilie szobájában Freud és Körtnerné a beteg ágyánál állnak: a lány alszik. Körtnerné halkan beszél, anélkül, hogy levenné a szemét a lányáról.)

KÖRTNERNÉ: Cäcilie tudja. Most már maga is tudja. Miben segít ez magának abban, hogy meggyógyítsa? Igen, egy lokálban táncoltam. És aztán?

(Freud megértően néz Körtnernére, a puritanizmus legkisebb jele nélkül.)

FREUD: Nem tudom. Segíteni fog. Már majdnem rábukkantam valamire. Nem ez az első alkalom, hogy megpróbálta megölni magát.

(Körtnerné csodálkozva néz rá: ezt is tudja.)

FREUD: Amikor gyerek volt, maga eltöltött némi időt egy szanatóriumban. Ő pedig minden éjjel azt álmodta, hogy maga haldoklik. Az álmok felfedik előttünk a vágyainkat.

KÖRTNERNÉ: Az apjának azt mondta, hogy ezek rémálmok. Én nem hittem el.

FREUD: Rémálmok voltak. Álmában homályosan érezte, hogy a halálát kívánja, és úgy védekezett ez ellen a tiltott vágy ellen, hogy szorongani kezdett. Én magam is számtalanszor álmodtam azt, hogy megölöm az apámat.

(Körtnerné még mindig ellenséges, de érdeklődő.)

KÖRTNERNÉ: De miért?

FREUD: Még nem tudom. Tudni fogom.

(Szünet.)

Miért tette Cäcilie...

KÖRTNERNÉ: Féltékenységből: ő akart lenni a ház úrnője.

FREUD: Minden mindig visszatér ahhoz a furcsa apához, aki volt neki... az ön férjéhez?

KÖRTNERNÉ: Nem volt ő furcsa ember, ó, dehogy. Még csak nem is volt gonosz. Gyáva volt. Mint mindenki más.

(Ebben a pillanatban a kép átalakul. Huszonöt évet visszaugrunk a múltba. Egy harmadrangú grazi lokálban [kopott kocsma műsorral] egy nagyon szép, félmeztelen fiatal nő rendkívül merész táncot mutat be: „Léda és a hattyú" – ahogy azt a közönség felé fordított állványra helyezett tábla jelzi, amelyet minden szám után kicserélnek. [Egy nyomorúságos, hamisan játszó zenekar: egy hegedű, egy cselló és egy zongora.] Melltartót és fodros bugyit visel; az átlátszó harisnyája a bugyijáig ér. A jobb karját teljesen hattyútollak takarják, a keze – az egyetlen, ami látszik – madárcsőr alakot vesz fel [a hüvelykujj a többi ujjhoz szorítva]. Ez a kéz, amely a Hattyú-Jupitert alakítja, merészen elkalandozik a táncosnő vállán és kebelén. A nő táncával fejezi ki zaklatottságát. A csőr-kéz eléri a táncosnő ajkát, és egy hattyúcsókot mímel Körtnerné gyönyörű száján. Felkorbácsolt érzékekkel hátrahajol a hosszas csók hevétől. A feje hozzáér a földhöz, miközben a térdei és a lábai még egyenesek [klasszikus tornagyakorlat: a híd]; majd gyengéden kinyújtja a lábát, hogy a hátán feküdjön, miközben a hattyú rohamot intéz ellene, megcsókolva teste minden részét. A kis függönyt, amely félig eltakarja a színpadot [embermagasságban van felfüggesztve karikákkal egy zsinórra, amely az egyik oldalról a másikra szeli át a színpadot], két díszletező húzza össze [akiknek a cipője látszik a függöny rojtjai alatt], amikor a hattyú csőre lassan megközelíti az elájult táncosnő hasát. A tánc alatt többször is láttuk a közönséget. Néhány korabeli „keményfiú": keménykalap, bajusz és merev gallér. De leginkább katonák [sorozottak és továbbszolgálók]. Egyetlen férfi [cilinder, gondosan nyírt szakáll, elegáns öltözet], aki hangosabban tapsol, mint a

többiek, kilóg ebből a tisztán férfiakból álló és igen kevert közönségből: ő Herr Körtner.)

KÖRTNERNÉ HANGJA *(a képernyőn kívülről)*: Csak egyetlen furcsa dolog volt benne: csak a kurvákat szerette.

(A nyomorúságos öltöző, ahol Körtnerné mossa le a sminkjét. Egy repedt tükör előtt ül, és mérhetetlen szomorúsággal nézi magát. Kopogás hallatszik az ajtón. [Kintről halk kopogás hangeffektje.])

TÁNCOSNŐ *(megfordul)*: Szabad!

(Egy leharcolt és szegényesen öltözött lokálos felvigyázó oszan be a szobába: egy hatalmas és pompás csokrot visz. A nő meglepetten elveszi. A csokorhoz egy kis boríték van tűzve, benne névjegykártyával. Kinyitja a borítékot, rápillant a kártyára. Közönséges, bennfentes hangnemben:)

A virágok szépek. És milyen a pasas?

FELVIGYÁZÓ: Még éppen mögöttük van.

(A tükörben, a félig nyitott ajtón keresztül látjuk, ahogy Herr Körtner közeledik.)

Beengedi?

TÁNCOSNŐ: Igen.

(A férfi belép, és kézcsókra hajol.)

EGY PAP HANGJA *(a képernyőn kívülről)*: És ön, Ida Brand, elfogadja-e Josef Körtnert törvényes esketett férjéül?

(Egy templom. A fiatal pár éppen a szentségi esküt teszi. Ida Brand menyasszonyi ruhát visel. Fehér ruha narancsvirággal. Határozott hangon:)

IDA BRAND: Elfogadom.

(Mögöttük három-négy ember ül. De az összes többi pad üres.)

KÖRTNERNÉ HANGJA *(a képernyőn kívülről)*: Azért vett feleségül, mert egy ribanc voltam. Ez volt a gyengéje. A kapcsolatunk első szakaszában megcsaltam őt. Imádta.

(A látomás eltűnik: Freud és Körtnerné, egymás mellett. Körtnerné anélkül beszél, hogy bárkire ránézne. Freud hallgatja, miközben őt nézi.)

Amikor megmondta, hogy elvesz feleségül, megszerettem őt; felesküdtem, hogy hűséges leszek hozzá. Meggyűlöltem az eddigi életemet: az igazi felesége akartam lenni. Tisztességes. Tiszta. Szükségem volt a megbecsültségre.

(Herr Körtner a már látott szalonban olvassa az újságját. Megjelenik Körtnerné: lehetetlen felismerni az egykori kurvát ebben a szigorú, kemény nőben, akinek a haja hátrafogva, egy porszemnyi púder sincs rajta, és az álláig be van gombolkozva [sötét ruhák, ingblúz, csipkemandzsetta]. [Körtnerné lépteinek zaja.] A férfi meghallja a léptek zaját, felemeli a fejét, és leteszi az újságot. Szinte komikus csalódottság tükröződik az arcán.)

HERR KÖRTNER: Ida!

(Feláll, és közelebbről is szemügyre veszi.)

Mi ez?

IDA: Ez? Ez a ruhám. Csak nem azt szeretnéd, hogy Körtnerné Lédának öltözzön? A barátaid úgysem fogadnának engem.

(Herr Körtner mély feszélyezettséggel néz rá.)

HERR KORTNER: Mindenesetre...

(Ida Körtner megriad, az arca megkeményedik.)

IDA: Mi az?

(Herr Körtner, hogy terelje a beszélgetést:)

HERR KÖRTNER: Én Lédát vettem feleségül.

(A nő odamegy a tükörhöz, és megnézi magát. De Lédát látja benne, dúlt, kétségbeesett arccal. Körtnerné kemény szemekkel mered múltjának erre a képére. A kép elenyészik. Ami megmarad, az Ida Körtner jelenkori tükörképe, még mindig nagyon fiatal, de fokozatosan megkeményedik. Látjuk, ahogy az vonások megkeményedése végbemegy, miközben Körtnerné képernyőn kívüli hangja magyarázza:)

KÖRTNERNÉ HANGJA *(a képernyőn kívülről)*: Soha nem fogadtak el. Soha nem jöttek el hozzánk. Mindig úgy beszéltek rólam: „az a nő". Josef legjobb barátai.

(Ida Körtner elfordul a tükörtől, és az ablakhoz megy. Kihajol, és látja, ahogy egy hintó távolodik, benne Cäcilie-vel és Josef Körtnerrel.)

Gyáva ember volt! Nélkülem látogatta meg őket. Amikor a lányom ötéves volt, magával vitte őt is.

(A látomás eltűnik. Körtnerné Freudhoz beszél Cäcilie szobájában.)

KÖRTNERNÉ: Így hát takarítottam. Rendet raktam. Utáltam a piszkot meg a port. Néha magam söpörtem fel, vagy felsikáltam a padlót. Mindennek tisztának kellett lennie. Mindennek.

(Freud heller állít, mint kérdez:)

FREUD: És a férje megcsalta.

KÖRTNERNÉ: Graz összes kurvájával. Nyáron, Bécsben, Cäcilie nevelőnőjével feküdt le. A lányom tudta, de én nem. Mindenki összeesküdött ellenem. Cäcilie nem szeretett engem.

FREUD: Miért nem?

(Ere a kérdésre a jelenet megváltozik, látjuk a tizenkét éves Cäciliet, amint mély keserűséggel nézi anyja magas, sötét alakját.)

KÖRTNERNÉ HANGJA *(a képernyőn kívülről)*: Nem tudom. Talán túl szigorú voltam. Ritkán mosolyogtam. A nevelőnő csinos volt, a férjem meg elbűvölő, gyenge és csapodár. Cäcilie az ő pártjára állt.

(A nő és a kislány egymással szemben állnak. Cäcilie végül lesüti a szemét. Látjuk, ahogy idegesen tépked egy virágot [eltöri a szárát, letépi a szirmokat]. A jelenet a villa kertjében játszódik, nyáron. Ida Körtner szigorúan néz a lányára.)

IDA KÖRTNER *(nyugodt, de hűvös hangon)*: Ne pusztítsd el a virágokat, Cäcilie!

(A hangja miatt Cäcilie összerezzen, de ez erőt ad neki a beszédhez.)

CÄCILIE: Elküldted a Fräuleint?

IDA KÖRTNER: Elbocsátottam, igen.

(E szavakra Cäcilie, aki fehér az dühétől, földhöz vágja a virágot, amit a kezében tartott. Majd:)

CÄCILIE: Miért?

(Körtnerné érzelmek nélkül néz rá.)

IDA KÖRTNER: Vedd fel azt a virágot, Cäcilie! Nem tűröm a rendetlenséget. Eldobhatod az üvegház mögött.

(Cäcilie mozdulatlanul nézi.)

IDA KÖRTNER: Hallod?

(Cäcilie lehajol, és felveszi a virágot.)

CÄCILIE: Miért küldted el?

IDA KÖRTNER: Ez az én dolgom, Cäcilie.

CÄCILIE *(magán kívül a dühtől)*: Öt éve ismerem, még az éjszakákat sem töltöm tőle távol, te mégis elbocsátod anélkül, hogy egy szót is szólnál nekem, és amikor megkérdezem, miért, azt mondod, hogy a te dolgod! De én szeretem őt!

IDA KÖRTNER: Pontosan.

(Szinte rosszindulatúan néz rá.)

IDA KÖRTNER: Nevelőnőket veszek fel és bocsátok el: ez az én szerepem. Nem az a dolgod, hogy szeresd őket. Sem az, hogy gyűlöld őket. Azt teszed, amit mondanak. Ennyi. Még gyerek vagy, Cäcilie. Az a lány nem volt elég komoly ahhoz, hogy vigyázzon rád.

(A kioktatás felbőszíti a kislányt; a szeme szikrázik, az arca elvörösödik. Idegesen rángatja az egyik fürtjét. Cäcilie kivár, mielőtt válaszolna. Lesüti a szemét, rángatja a fürtjeit, az arca eltorzul. Komoly, nagyon ravasz kifejezéssel, mintha egyetértene az anyjával:)

CÄCILIE: Ó! Szóval egy nevelőnőnek komolynak kell lennie...

(Átlép egyik lábáról a másikra, érezve, hogy jóvátehetetlen lépésre készül, megszeppent, de eltökélt. Végül hozzáteszi:)

De egy anyának ez nem kötelező.

(Körtnerné inkább bosszúsnak tűnik, mint meglepettnek.)

IDA KÖRTNER *(még mindig nyugodtan)*: Mit értesz ez alatt?

(Cäcilie még mindig egyik lábáról a másikra topog. De már elégette a hajóit maga mögött. Felemeli a fejét, és ragyogó mosollyal azt mondja:)

CÄCILIE: Amikor Papa feleségül vett, te tökaszaltan táncoltál az urak előtt!

(Körtnerné alig bírja megállni, hogy ne üsse meg Cäciliet. De odalép hozzá, és megragadja a vállát.)

IDA KÖRTNER: A Fräulein mondta ezt neked?

(Cäcilie nem válaszol.)

IDA KÖRTNER: Apád suttoghatta a fülébe a lepedők között...

(Cäcilie hirtelen megrémül attól, amit mondott.)

IDA KÖRTNER: Szegény Cäcilie! Magda nem hazudott neked. Apád elvisz a barátaihoz helyettem, és amikor nem vagyok ott, te játszod a ház úrnőjét. Ez nem változtat azon, hogy egy kurva lánya vagy, gyermekem. Fájdalmat akartál okozni nekem, de te vagy az, akit megsajnállak! Meglátod: ez rossz kezdet az életben.

(Cäcilie, aki borzadva hallgatta, kiszakítja magát a szorításából, és elrohan. Elejtette a virágot, amit a kezében tépkedett. Körtnerné egy pillanatra mozdulatlanul áll, mereven mered maga elé; majd észreveszi a törött virágot, felveszi, és elviszi a szemétdombra az üvegház mögé.)

KÖRTNERNÉ HANGJA *(a képernyőn kívülről, Freudnak)*: Ennyi az egész. Magda Schneider elment, mi meg éltünk tovább.

(Cäcilie szobájában. Körtnerné még mindig ugyanolyan kemény és kérlelhetetlen.)

FREUD: Beszélt valaha Cäcilie-vel erről az ügyről?

KÖRTNERNÉ: Soha.

FREUD: És továbbra is neheztelt rá, amiért...

(Körtnerné vállat von.)

KÖRTNERNÉ: Ugyan már!

FREUD: Mégsem szereti őt?

(Körtnerné habozik.)

KÖRTNERNÉ: Szerethettem volna.

(Hosszú csend. Freud, aki Cäciliet nézi, Körtnerné felé fordul: az nő arckifejezése nem változott, de könnyek csorognak az arcán. Csend. Egyetlen halk zokogás sem hallatszik. Feláll.)

KÖRTNERNÉ: Azt tervezi, hogy egész éjjel mellette virraszt?

FREUD: Igen.

KÖRTNERNÉ: Akkor kérem, nézze el nekem. Érzem, hogy cserbenhagynak az idegeim, és nem akarok jelenetet rendezni. Visszajövök. A kora reggeli órákban.

(Kimegy, anélkül, hogy Freud megpróbálná feltartóztatni. Követjük őt a hálószobájába. Leül egy székre a fésülködőasztala előtt, majd hirtelen elengedi magát, a kezébe temeti a fejét, és zokogni kezd.)

30

Kis Mathilde Freud hálószobája.

Békésen, teljesen egyedül játszik a babáival, egy kis faszéken ülve. Hirtelen összerezzsen: lépteket hallott. Úgy tűnik, meg van rémülve.

(Léptek zaja a folyosóról.)

Az ajtó félig kinyílik; a kislány feszülten figyel. Mivel az ajtó befelé nyílik, nem láthatjuk, mit lát. De a kislány rettegő szeméből kitalálhatjuk, hogy valami félelmetes látvány tárul elé.

Az ajtó szélesebbre tárul: megjelenik Freud. Nyájasan, kedvesen mosolyog, de a szemében az a mániákus tekintet ül, ami az ilyen helyzetben lévő perverzekre jellemző. Mosolya és tekintete közötti ellentét visszataszító kifejezést kölcsönöz az arcának.

A kis Mathilde feláll. Sápadtan és mozdulatlanul áll, a babáját a mellkasához szorítva.

A férfi nagyon gyengéden közeledik felé.

FREUD *(mézesmázos hangon)*: Milyen nagy vagy már! Jó reggelt, kis feleségem! Amikor kicsi voltál, emlékszel még? Azt mondtad: *„Nemmegyek férjhez senkihez, csak Papához!”* Nos, mi össze fogunk házasodni, Mathilde. Össze fogunk házasodni!

(A kislány megpróbál elszaladni, de a férfi durván elkapja a karját. Brutális hangnemben:)

A feleségem vagy és a lányom: teljes hatalmam van feletted.

(Magához préseli a kislányt. Ebben a pillanatban a háttérben – alig hallhatóan – gúnyos és megkönnyebbült nevetés tör ki.)

(Freud nevetése kintről.)

Ez Freud nevetése; de a képen látható Freud, aki kegyetlen és brutális, nem nevet.

(Egyre hangosabban.)

A látomás elenyészik, miközben a nevetés folytatódik. És újra Cäcilie szobájában találjuk magunkat.

Freud álmában nevet.

De a nevetés szinte azonnal felébreszti. Kiül a székében, kinyitja a szemét, körülnéz, és végül teljesen visszatér a valóságba.

Megkönnyebbültnek, szinte derűsnek tűnik. Soha azelőtt nem láttuk még rajta ezt a merész, nyugodt kifejezést. Miután ellenőrizte, hogy Cäcilie békésen alszik, a tekintetét a falra szegezi.

Még mindig halvány mosoly bujkál az ajkán, miközben a képernyőn kívüli hangja elárulja a gondolatait.

FREUD HANGJA *(a képernyőn kívülről)*: Ez az! Hát meg akartam csábítani az én szegény kis Mathildémet? *(Határozottan:)* Határozottan nem! Mégis, ez az álom valamilyen vágyat rejt. De mit? *(Egy pillanattal később:)* Ha vágyat érzek a lányom iránt, az azt jelenti, hogy minden apa így érez. Azért álmodtam azt, hogy elkövetem ezt a szexuális erőszakot, mert azt akartam, hogy az elméletem igaz legyen. De hamis. Egészen biztosan hamis.

(Feláll és az ablakhoz lép; egy nagyon halvány fény arra utal, hogy mindjárt pirkad. Egy pillanatig mozdulatlanul áll, homlokát az ablaktáblának döntve, merengve.)

Be akartam mocskolni az apám nevét. Le akartam alázni őt. *(Hirtelen:)* Na és az a tizenhárom eset? Azok a nők... Hazudtak... Miért?

(Cäcilie felé fordul, akit látunk békésen aludni.)

Mert egy tudattalan vágyat tápláltak. Szerették volna, ha igaz. Cäcilie kora gyermekkorától kezdve szerelmes volt az apjába... *(Szinte haragosan:)* Na és én?

(Szünet.)

Ott volt az az utazás... az az utazás...

(Éjszaka van – negyven évvel korábban.)

(Egy nagyon régi vasúti kocsi, tömve utasokkal. Jakob Freud, még egészen fiatalon, Frau Freud mellett ül, aki egy kétéves gyermeket [Sigmundot] tart a ölében. A vonat fémöntödék mellett halad el, a sötétben piros villanásokat látni.)

(A gyermek, aki aludt, felébred és felsikolt. A szundikáló utasok hirtelen kinyitják a szemüket.)

FRAU FREUD: Sigmund! Sigmund, drágám! Psszt!

(A gyermek meglátta az anyját. Kicsi kezével megsimogatja annak torkát és állát, majd elégedetten visszazuhan az álomba. Közben a vonat megérkezett egy állomásra. Megáll. Az utasok felállnak, és leveszik a csomagjaikat a tartóról.)

(Egy hotelfogrecepció pultja előtt; egy álmos portás két kulcsot akaszt le a tábláról.)

JAKOB: Nincs franciaágyas szoba?

(A portás megrázza a fejét. Feleségéhez fordul:)

Te vedd ki a nagyobbat a kisbabával, én beérem a tetőtérrel is.

(Kicsivel később.)

(A kimerült gyermek már alszik egy kis szállodai szoba ágyában. Közvetlenül mellette vagyunk, a párnájánál, és látjuk, ahogy Frau Freud levetkőzik a mosdókagyló előtt. A szálloda biztosan a vasútállomás közelében van: hallani a mozdonyok pöfögését, majd hirtelen egy éles füttyöt, ami felébreszti a gyermeket.)

(Mozdonyok pöfögése.)

(Éles fütty.)

(A gyermek nyitott szemmel – mi pedig szinte az ő szemén keresztül – látja a távolban, félig a homályban, amint egy nagyon szép alakú, magas nő lecsúsztatja az utolsó ruhadarabjait is, és ott állva, meztelenül beszappanozza az arcát, a vállát meg a nyakát. Majd felveszi a hálóinget.)

(Kopogás hallatszik az ajtón.)

(Óvatos kopogás zaja.)

(Gyorsan magára kap egy köntöst.)

FRAU FREUD *(halkan)*: Ki az?

(Kinyitja az ajtót. Megjelenik Jakob. Felkavarja a felesége látványa.)

JAKOB HANGJA *(a képernyőn kívülről)*: Milyen gyönyörű vagy! Szeretsz engem?

FRAU FREUD: Igen.

JAKOB *(egy tőle szokatlan határozottsággal, amely a vágyban gyökerezik)*: Hozzám tartozol?

FRAU FREUD: Igen.

JAKOB: Gyere! Enyém a szomszéd szoba.

FRAU FREUD: Nem hagyhatom a babát egyedül.

JAKOB: A babát?

(A kis Sigmund felé fordítja a fejét, aki azonnal becsukja a szemét.)

Alszik. *(Felforrósodva, sürgetően:)* Csak egy pillanatra. Csak egyetlen pillanatra. Gyere!

(Magával húzza Frau Freudot, és kimennek, csendben bezárva maguk mögött az ajtót. Amint elmentek, a gyermek kinyitja a szemét, kis karjaival a levegőbe csapkod, és üvölteni kezd.)

CÄCILIE HANGJA *(a képernyőn kívülről, elnyomva a gyermek üvöltését)*: Doktor! Doktor!

31

(A látomás elenyészik. Cäcilie szobájában vagyunk. A lány épp most ébredt fel. Gyötrelemmel teli tekintettel néz Freudra.)

CÄCILIE: Mire gondol?

FREUD: A múltamra.

CÄCILIE: Megpróbáltam megölni az anyámat?

FREUD: Igen. Illetve dehogy, nem maga próbálta megtenni, hanem a gyermek Cäcilie, aki feltámadt a halálból, és azt hitte, Magdát épp most küldik el.

CÄCILIE *(undorral)*: A gyermek Cäcilie egy kis szörnyeteg volt.

FREUD: Nem. Egy gyermek volt. Ennyi az egész. Nyertem, Cäcilie. Magának köszönhetően úgy érzem, mindkettőnket megértettem. És hogy meg tudom gyógyítani mindkettőnket.

(Szünet.)

Ismeri Ödipusz történetét?

CÄCILIE: Megölte az apját, feleségül vette az anyját, és kivájta a saját szemét, hogy ne kelljen többé látnia, mit tett.

FREUD: Ödipusz mi mindannyian vagyunk.

(Szünet.)

Beszélnem kell magának egy kicsit magamról. A neurózisoknál eddig a szülőket láttam bűnösnek, a gyermekeket pedig ártatlannak. Ez azért volt, mert gyűlöltem az apámat. De meg kell fordítanunk a felállást: A gyermekek a bűnösök!

FREUD *(mosolyogva)*: Senki sem bűnös. De a gyermekek azók, akik...

(E szavaknál megjelenik a szállodai szoba. Az anyja halkan kinyitja az ajtót, és zajtalanul az ágyhoz siklik.)

Minden tekintetben szerettem az anyámat: táplált, dédelgetett, bevetett az ágyába, és melegem volt.

(A nő leveti a köntösét, és becsúsztatja magát a lepedők közé a gyermek mellé; a kisfiú csukott szemmel, mintha álmában tenné, odabújik hozzá, és féltékeny mozdulattal átkarolja a nyakát.)

Testileg szerettem őt. Szexuálisan.

(A kép eltűnik. Újra Cäcilie szobájában találjuk magunkat.)

CÄCILIE: Úgy érti, én szerelmes voltam az apámba?

(Freud úgy beszél, mintha magához szólna. Szinte úgy tűnik, mintha aludna.)

FREUD: Féltékeny voltam az enyémre, mert ő birtokolta az anyámat. Szerettem és gyűlöltem őt egyszerre.

(Cäcilie hallgatja őt, de miközben hallgatja, lefordítja a maga nyelvére: a saját történetét hallja.)

CÄCILIE: Féltékeny. Igen... Őt szerette. Örültem Magdának: ővele nem törődött, ugyanakkor ez megalázta az anyámat a saját fedele alatt. Cinkos voltam benne.

FREUD: Kedves és gyengéd volt, tetőtől talpig tisztességes. Szemére vetettem a gyengeségét. Gondolatban gyávának tartottam. Szerettem volna egy olyan erős és kemény apát, mint Mózes.

(Egy alig körülhatárolható szobában az öreg Jakob, derűsen és gyengéden ül egy széken, pipa a szájában. Ahogy Cäcilie képernyőn kívüli hangja megszólal, Körtnerné lép be mély szomorúsággal az arcán, és leül a másik székre.)

CÄCILIE HANGJA *(a képernyőn kívülről)*: Boldogtalan volt. Azért tűnt keménynek számomra, mert állandóan uralkodnia kellett az érzésein. Jobban kedveltem Magdát, aki lehet, hogy rosszindulatú volt, de velem gyengéd.

FREUD HANGJA *(a képernyőn kívülről)*: Más apákat kerestem: a tanáraimat, a kollégáimat. Amint a gyengeség legkisebb jelét mutatták, elhagytam őket. Az ő gyengeségét gyűlöltem bennük.

(Freud apja és Cäcilie anyja úgy tűnik, mintha valami szelíd jóindulattal hallgatnák ezeket a vallomásokat.)

Féltékeny voltam! Féltékeny! És féltékenységből azzal vádoltam, hogy képtelen volt felnevelni vagy akár csak eltartani a családját. De nem volt igaz: az antiszemitizmus tette őt tönkre.

CÄCILIE HANGJA *(a képernyőn kívülről)*: Apámnak voltak szeretői, de én csak őrá voltam féltékeny. Mert megosztotta vele az ágyát. Magda az őrületbe kergetett.

(Újra látjuk a gyermek Cäciliet a hálószobájában, amint nézi, ahogy Magda csomagol. Magda letérdepelt, hogy lezárja az egyik bőröndöt. Könnyek folynak az arcán. A düh csuklásai között beszél.)

MAGDA: Kidobott engem, ő meg a kisujját sem mozdította! Egy gyenge alak. Tudod, miért uralkodik rajta? Mert meztelenül táncolt valami lokálban, amikor felszedte. Nézd csak!

(Feláll, odamegy egy másik bőröndhöz, kivesz belőle egy papírtekercset, és odaadja Cäcilienek, aki kitekercseli. Ez az a plakát, amit korábban láttunk.)

Csak a kurvákat szereti, ez a gyengéje. Én nem tudok harcolni: én tisztességes nő vagyok.

(A kis Cäcilie a plakátot nézi.)

CÄCILIE HANGJA *(a képernyőn kívülről)*: Csak a kurvákat szereti! Csak a kurvákat szereti! Kurva akartam lenni, hogy szeressen engem!

(Hirtelen szörnyű sikoly, majd zokogás.)

(Cäcilie sikolya kintről.)

(E sikoly és zokogás hátterében a kép szétesik. Egy másik veszi át a helyét. Körtnerné egyedül van a könnyű hintóban, amit vezet. A hintó zaja [lópaták, forgó kerekek stb.] nem tudja elnyomni a zokogást. A hintó [egyetlen vágtató lóval] egy tó mellett halad, egy elég keskeny úton, húsz méterrel a víz felett. Hirtelen megbotlik a ló; Körtnerné ahelyett, hogy meghúzná a gyeplőt, elengedi:

anélkül, hogy a legkisebb mozdulatot tenné, hagyja, hogy a rázkódó hintó dobálja, míg végül egy kanyarban felborul. A hintó átfordul a tó felé, és Körtnerné teste kirepül a vízhez vezető lejtőre. Egy bokor felfogja a zuhanását, de eszméletlenül terül el.)

CÄCILIE HANGJA *(a képernyőn kívülről)*: Megöltem! Megöltem!

(Freud és Cäcilie a hálószobában. Freud Cäciliere néz, aki az előbb még nyugodtabbnak tűnt, de most másodszor is heves indulatok jeleit mutatja. A férfi kinyújtja a kezét egy testvéri mozdulattal [most látunk tőle először ilyet].)

CÄCILIE: A tóba vetette magát három nappal azután, hogy Magda elment. Nem bírta elviselni, hogy tudom az igazságot.

(Freud fölé hajol.)

FREUD *(gyengéden, szeretettel)*: Baleset volt, Cäcilie.

CÄCILIE: Öngyilkosság volt. Megmenekült a haláltól, de meg akarta ölni magát. És én voltam az, aki ebbe kergettem. Emlékszem! Emlékszem! Több mint egy évig szorongási rohamaim voltak, amikről senkinek sem beszéltem. Aztán elfelejtettem, de elkezdődtek a testi bajaim! Egy szörnyeteg vagyok!

(Összegörnyed és zokog. Freud megérinti a vállát.)

KÖRTNERNÉ HANGJA *(a képernyőn kívülről)*: Baleset volt!

(Cäcilie riadtan felül. Pirkad. Körtnerné zajtalanul kinyitotta az ajtót, és egyfajta derűs jóindulattal nézi Cäciliet.)

KÖRTNERNÉ: Esküszöm neked. Soha nem gondoltam arra, hogy megöljem magam. A mi családunk hozzászokott a csapásokhoz, és együtt élünk a szerencsétlenségeinkkel.

(Gúnyos mosollyal, de rosszindulat nélkül:)

A veszekedésünk másnapján magam sikáltam fel az összes padlót.

(Cäcilie félelem és megkönnyebbülés keverékével néz rá. Freudhoz fordul:)

CÄCILIE: Ez volt hát az ő neurózisa?

FREUD: Ez volt a kiváltó ok. Nem tudta többé elviselni a gondolatot, hogy öngyilkosságba kergette magát. A teste segített neki elfelejteni.

(Körtnerné szeretettel néz Cäciliere: az a gondolat, hogy a lánya büntette magát, amiért ártott neki, úgy tűnik, megnyugtatja és örömmel tölti el. Freud először az egyikre, majd a másikra néz.)

FREUD *(gyengéden)*: Most az a fontos, hogy megpróbáljanak élni.

(Megfogja Körtnerné kezét, és Cäcilie kezére helyezi.)

32

Hat hónap telt el.

(Tél van. Esik a hó. Az Achenseenél vagyunk, a tó közelében. Két alak [szőrmebéléses kabátban, tiroli kalapban] sétál a hóban, és az időjárással mit sem törődve beszélgetnek. Freud és Fliess az.)

FREUD: Jó úton halad a gyógyulás felé.

(Freud kifejezése nyílt, nyugodt: csendesen beszél, meggyőződéssel, de indulatok nélkül.)

Az eset teljesen világos: Ödipális szerelem az apja iránt, féltékenység az anyjára, akit meg akart ölni. Amikor megtudta,

hogy Körtnerné prostituált volt, prostitúciós álmai és fantáziái lettek, hogy azonosuljon vele. Annál is inkább, mert azt mondták neki: az apád csak a prostituáltakat szereti. Ugyanakkor természetesen mélyen elfojtotta magában ezeket a vágyakat, és azok csak szimbolikus álcában jelentek meg a tudatában.

(Fliess duzzogva hallgatja.)

Azon a bizonyos éjszakán, amikor megtaláltam a Ringén, prostituálttá akart válni, egyrészt azért, hogy büntesse magát, másrészt azért, hogy halott apja választott társa lehessen.

FLIESS *(csípősen)*: Egyszóval tévedett?

FREUD: Teljesen. De örülök neki. Ez vezetett oda, hogy az egész elmélet összeomlott.

FLIESS: Akkor nincs többé traumatizmus?

FREUD: Ó, dehogynem. Az a sokk, ami megakadályozza a gyermekkor lezárását. Cäcilie esetében Magda felfedezései és az anyja ál-öngyilkossága volt az.

FLIESS: A gyermek első kapcsolatai a szüleivel tehát szexuális természetűek?

FREUD: Igen.

FLIESS: Vagyis létezik gyermekkori szexualitás?

FREUD: Igen.

FLIESS: Hat hónappal ezelőtt még az ellenkezőjét mondta.

FREUD: De ezúttal igazam van.

FLIESS: Mi rá a bizonyítékom?

FREUD *(lassan)*: Mi rá a bizonyítékod?

(Megáll, és Fliess szemébe néz.)

Meggyógyultam, Fliess...

(Fliess megvonja a vállát.)

FLIESS: Nem voltál beteg.

FREUD *(nyugodtan)*: Egy hajszálra voltam a neurózistól.

(Csendben sétálnak. Aztán Fliess hirtelen kitör.)

FLIESS: Nem hiszem el! Hogy felnőtt perverzek gyerekeket erőszakolnak meg, azt igen! Az valami kézzelfogható volt! Alap a számításaimhoz. De a pszichológia hidegen hagy. Azok csak szavak.

FREUD: Igen, szavak!

FLIESS: A betegeid lefekszenek a kanapédra, azt mondanak neked, amit akarnak, te meg odamész, és belevetíted a fejükbe azokat a gondolatokat, amik a tiédben vannak.

(Egy vasútvonal közelébe érnek. Egy négy év körüli gyermek jön ki az egyik házból, és a távolban látható állomás felé szalad. Fliess vállat vonva mutat a gyermekre.)

Az a pici gyerek ott kívánja az anyját, és arról álmodik, hogy megöli az apját? *(Nevetve:)* Szerencsére nem igaz: különben elborzadnék.

FREUD: Azt hiszed, engem eltölt az öröm? De a dolgok így állnak. És ki kell mondanunk.

(E beszélgetés alatt Fliess egyre dühösebbé válik. Freud teljesen nyugodt marad.)

FLIESS: Bécsben nem győzik majd nevetni rajtad! Egyik nap az apa az, aki megbecsteleníti a lányát; a másik nap meg a lány az, aki meg akarja becsteleníteni az apját.

FREUD: Ó, nevetni fognak.

FLIESS: Hol van ebben a Tudomány? Ez nem egyéb, mint zagyva mese; nem tudok ráépíteni semmit. Gondolkodni annyi, mint mérni. Végeztél bármilyen mérést? Megállapítottál bármilyen mennyiségi arányt?

FREUD: Nem.

FLIESS: Akkor ez mind kuruzslás!

FREUD: Vigyázz, Fliess. Te nem tudsz másról beszélni, csak számokról, ritmusokról és periódusokról. De ha a dolgok mélyére nézünk, azon tűnődöm, nem a saját számításaidat szabod-e testre úgy, hogy azok azokat a végeredményeket hozzák, amiket kezdettől fogva célul tűztél ki.

(Fliess földbe gyökerezett lábbal megáll.)

FLIESS: Ez mit jelent?

(Az út történetesen enyhén emelkedik az állomás felé. Mivel Freud tett egy lépést előre, Fliess valamivel alatta van [ami felidézi – de fordítva – a kari jelenetet, amikor a színpadon álló Fliess Freud fölé magasodott]. Fliess alulról néz Freudra, de fenyegető tekintettel.)

Már nem hiszel abban... amit együtt állapítottunk meg?

FREUD *(gyengéden)*: Abban, amit te állapítottál meg? Nem tudom.

FLIESS: A biszexualitásban, annak két ritmusában, azok abszolút jelentőségében minden emberi életben – már nem hiszel ebben?

(Freud fájdalommal és némi csodálkozással néz rá, mintha egy hosszú és lenyűgöző álomból ébredne.)

FREUD: Ha már nem hinnék benne... teljesen... vagy ha a kutatásaim egy másik világba vezetnének... megszűnnénk barátok lenni?

FLIESS *(határozottan és félreérthetetlenül)*: Igen. A barátság közös munka. Ha már nem dolgozol velem, nem látom, mit keresünk együtt.

FREUD: Ha nem a te utasításaid szerint dolgozom, még mindig rengeteg tennivaló van: találkozni, beszélni egymással, bátorítani egymást...

FLIESS: És tényleg azt hiszed, hogy Berlinből eljönnék az Achenseere ilyen üres fecsegésért?

FREUD *(gyengéden)*: A barátom vagy, Fliess.

FLIESS: A barátod vagyok, ha hiszel bennem.

FREUD *(nagyon melegen)*: Hiszek benned.

FLIESS: Az „én" az elképzeléseimet jelenti. Hiszel bennük, vagy elveszítesz engem.

(Freud rátekint. Egy pillanatig habozik.)

FREUD *(szomorúan)*: Nem hiszek bennük.

FLIESS *(olyan hangnemben, mint aki levonta a megfelelő következtetést Freud válaszából. Szünet.)*: Nagyon jól van.

(Az állomásra mutat. Ironikusan:)

Jobb lesz, ha sietsz. Lekésed a vonatodat.

FREUD *(egészen természetesen)*: Nem, nem. Csak három huszonkettőkor indul. *(Előveszi az óráját.)* Tíz perccel korábban vagyok.

FLIESS *(meghökkenve)*: Ó?

(Szünet.)

Már csak egyetlen apád maradt, Sigmund. És azon tűnődöm, nem azzal a szándékkal jöttél-e ide, hogy őt is felszámold.

(Freud tiltakozni kezd. Fliess leállítja:)

(Ironikusan:)

Ó! Egy tudattalan szándékkal, ahogy te mondanád.

(Freud figyelmesen néz rá.)

FREUD: Talán.

FLIESS *(nagyon hűvösen)*: Nos, megtörtént. Isten veled.

(Hátat fordít neki, és visszaindul az úton, a hóban. Freud a szemével követi, majd folytatja útját az állomás felé.)

33

Freudék nappalijában, ugyanazon a napon.

(Freud, ugyanabban a ruhában, épp most tért vissza az útjáról. Martha egyedül van. Megcsókolja a férfit.)

FREUD *(gyengéden)*: Szia, drágám.

MARTHA: Rendben volt az a kongresszusod?

FREUD *(teljesen természetes hangon)*: Ó, igen, mint mindig.

(Szünet.)

Innék egy kávét.

MARTHA: Épp most főztem. Tessék.

(A férfi követi őt az étkezőbe. Egy csésze kávé és egy kávéskanna áll az asztalon. Freud leül. Martha tölt neki.)

FREUD: Mi újság?

MARTHA: Semmi különös.

(Gépiesen kézbe vesz egy portörlőt, és törölgetni kezdi a bútorokat. Freud szomorú aggodalommal figyeli őt.)

FREUD *(mosolyogva, hogy leplezze aggodalmát)*: Vigyázz, Martha! Mint minden házias nőt, téged is fenyeget a neurózis. Gyere, ülj le!

(Martha kiegyenesedik. Rábogorít egy mosolyt, de az arca kifejezéstelen marad. Nem ül le.)

FREUD: Nos, akkor? Semmi hír?

MARTHA: Breuer elveszítette a bátyját aznap, amikor elmentél. Nem hiszem, hogy túl sokat találkoztak volna. Azt hiszem, a temetés épp most lehet.

FREUD *(a legkisebb érzelem nélkül)*: Ó?

(Kényelmesen megissza a kávéját. Aztán feláll, és kinéz az ablakon.)

Már nem esik a hó.

(Visszafordul Martha felé.)

Később találkozunk.

MARTHA: Már mész is el?

FREUD: Meglátogatom Papa sírját.

34

A temető

(Freud a sírok között sétál. A távolban egy csoport ember áll egy újonnan ásott sír mellett: épp engedik le a koporsót. Freud megáll Jakob Freud sírja előtt. Egy koszorút visz magával, amelyet ügyetlenül a sírkőre helyez, a virágok közé, amelyek közül néhány még friss, míg mások már hervadtnak tűnnek. A távolban a szertartás véget ért, a résztvevők többsége szétszéled. Egy kövezett sétányon haladnak el, nem messze Freudtól. Breuer halad el ott Mathilde Breuerrel. Jakob sírja felé pillant, és látja, hogy a fejét felemelő Freud őt nézi. Freud tesz egy lépést felé. De Breuer már rá is fordult a Jakob sírjához vezető mellékútra. A két férfi kezet fog.)

FREUD: Csak most értesültem...

BREUER: Ó, hagyd csak... A bátyámmal harminc éve nem beszéltünk egymással. Kizárólag az illendőség kedvéért vagyok itt. *(Odalép a sírhoz, és rátekint.)* Szerettem az apádat. Az ő halála jobban elszomorított, mint Karlé... Hogy vagy?

FREUD: Megváltoztam. *(A sírra mutat.)* Egy részem ott van eltemetve. Az egész az én hibám, Breuer. *(Breuer felé fordul – nyugodtan, melegség nélkül, de teljesen őszintén.)* Cäcilie választott el minket.

BREUER: Nem. *(A sírra néz, és az egyik kezét a sírkövet körülvevő kerítésre helyezi.)* És aztán... Sokszor gondoltam ezt, Freud: a szellemi apádnak tekintettelek. És bár nem vagyok irigy... amikor megéreztem, hogy túlszárnyalsz engem...!... az ellened és az elképzeléseid ellen fordított. *(Ironicus nevetéssel:)* Úgy néztél ki, mint egy kisfiú, míg én egy öreg kotlóstyúknak éreztem magam. Pfff! *(Megrázza a fejét, jelezve, hogy mindennek vége.)* Hogy van Martha?

FREUD: Martha szereti a gyermekeit, csodálatos háziasszony, és azt hiszem, pontosan úgy szeret engem, mint az esküvőnk napján. De volt valami közöttünk... ami soha többé nem tér vissza. Soha többé. Kérlek, bocsáss meg nekem, Breuer. Tudod, hogy a temetés óta nem mertem újra ellátogatni apám sírjához? Ma azért jöttem vissza, mert reméltem, hogy találkozunk. Alkalmaztam a módszeredet magamon, Breuer. Teljesen egyedül. És folytatni fogom. Szerettem az apámat, de féltékeny voltam rá. Még rá sem tudtam nézni anélkül, hogy ne éreztem volna magamban egy ijesztő agressziót...

BREUER: Agressziót? Egy ennyire szelíd ember iránt?

FREUD: Pontosan. A szelídsége fegyverzett le. Egy Mózes-szerű apát szerettem volna. A Törvényt!

BREUER: Hogy fellázadhass ellene?

FREUD: És hogy engedelmeskedjek neki. Egy ideig Meynert játszotta ezt a szerepet. *(Mosolyog.)* Ez... áttétel volt.

BREUER: És én is ezt tettem?

FREUD: Igen. Tíz éven át. Gyűlöltem Meynertet, aki megátkozott engem. Irántad csak szeretetet és tiszteletet éreztem. Meynert halott, bocsánatért könyörgött hozzám, ez megszabadított tőle; te voltál az egyetlen apám, a kettős érzéseim tárgya. Gyengének

tartottalak, és ez dühömben az őrületbe kergetett. De nem a te gyengeségedet gyűlöltem, hanem Jakob Freudét. *(A sírra mutat.)*

BREUER *(őszintén)*: Én gyenge vagyok.

FREUD: Nem. Te kedves vagy.

BREUER: És Fliess?

FREUD: Egy délibáb. Az Ördögnek hittem: pedig csak egy könyvelő volt. Mindegy: tiszteltem az erejét – amit az erejének hittem –, és ez lehetővé tette számomra, hogy gyűlöljem azt, amit a te gyávaságodnak hittem.

BREUER *(mosolyogva)*: Micsoda apagyűjtemény! A legtöbb időben egyszerre kettő is volt belőlük.

(Ezzel a megjegyzéssel a két férfi eltűnik; újra Meynertet látjuk a dolgozószobájában, gyengén és az időtől megtörten, a hatalmas Mózes-szobor alatt.)

FREUD HANGJA *(a képernyőn kívülről)*: Igen. Féltem magamtól, nem voltam hajlandó felnőni. Hogy szembenézzek az igazsággal. Állandóan szétszakítottam magam, Breuer: mindazokat az apákat azért választottam, hogy megvédjem magam magamtól, és nem volt nyugtom, amíg el nem pusztítottam őket. Mindannyian a megszállottjaimmá váltatok, és meg akartam ölni bennetek az apámat!

(Visszatérünk Jakob Freud sírjához.)

Halott. És a fogadott apáim vele együtt vannak eltemetve. Egyedül vagyok, szemtől szemben önmagammal, és már senkit sem gyűlölök.

BREUER: Képes leszel még újra szeretni?

FREUD: Igen. A gyermekeimet... és a fogadott fiaimat – férfiakat, akik hinni fognak a szavaimban –, ha találhatók ilyenek. Most én vagyok az apa. Breuer, eszközként használtalak arra, hogy elveszítsem és megtaláljam önmagamat. Megbocsátasz nekem?

(Breuer szeretettel megfogja a kezét, és megszorítja. Csend.)

BREUER *(gyengéden)*: Azt hiszem, nemigen fogunk már találkozni.

FREUD *(barátságos hangon)*: Nemigen, valóban.

BREUER: Megnyerted a jogot arra, hogy egyedül légy.

FREUD *(mély szomorúsággal)*: Igen. *(Az égre mutat: a felhők eltűntek; fagyos, hideg téli napsütés.)* Egyedül vagyok, és az ég kiürült. Egyedül fogok dolgozni, én leszek az egyetlen bírám és az egyetlen tanúm. Szerencsére a végén mindig meghalunk. *(Hirtelen:)* Breuer, nem akarom, hogy a feleségem ennek a magánynak az áldozatává váljon. Nem boldog; aggódom miatta. Megengednéd Mathilde-nak, hogy újra találkozzon vele?

BREUER: Mathilde semmi mást nem kíván: Martha volt az, aki nem akart találkozni vele, attól tartva, hogy kiváltja a nemtetszésedet.

FREUD: Kiváltotta volna... egykor! Jakob Freud boldoggá tette az anyámat. *(Melankolikus humorú mosollyal:)* De nem hiszem, hogy túl nagy móka Sigmund Freud feleségének lenni.

BREUER: Mathilde még a mai napon írni fog neki. Isten veled, Freud.

FREUD *(barátságos szeretettel, de szomorúan, mintha a elválás nagyon hosszú lenne)*: Isten veled.

(Breuer eltávolodik. Freud egyedül marad a sír előtt. Nem fordul meg: tekintete apja nevére szegeződik [amely a sírkőbe van vésve]. Néhány pillanat múlva, anélkül, hogy a legkisebb mozdulatot tenné, hogy letörölje őket, könnyek kezdenek el gördülni az arcán. Még marad ott egy rövid ideig, majd megfordul, és a monumentális kapu felé sétál a sírok között, még mindig nedves szemekkel.)

II. VÁLTOZAT (1959-1960)

KIVONATOK

ELSŐ RÉSZ

[Az első változatban Cäcilie Körtner csak akkor jelenik meg, amikor Freud már bejáratott orvosként dolgozik Bécsben. A második változatban Freud még a párizsi tartózkodása előtt kerül kapcsolatba vele.]

8

(Körtnerné teljesen mozdulatlan maradt, egyenesen és kérlelhetetlenül áll: mint egy szobor. De kihasználja, hogy Freud lehorgasztotta a fejét, és tetőtől talpig végigméri őt, a rokonszenv legkisebb jele nélkül. Igazi kíváncsiságot sem mutat. Freud egyszerűen nem érdekli, ennyi az egész. Szegény. Megszokott gyanakvással méregeti [amelyről érezhető, hogy mély gyökerei vannak]. Nem szól semmit. Több mint tizenöt szék és fotel van a szobában, de nem kínálja meg üléssel. Freud egyre kellemetlenebbül érzi magát, próbál beszédtémát találni. De Körtnerné már nem rá néz, átment a zongorához. Ugyanazzal a kifejezéssel nézi a bútorokat, mint amivel Freudot nézte – gyanakvóan, és azért, hogy lássa, fényesek-e a rézveretek, és le van-e törölve a por. Freud, akit túlságosan lefoglal a saját vizsgálódása, nem vette észre, hogy a nő elmozdult a helyéről. Felemeli a fejét, és megszólal [az felé a pont felé fordulva, ahol a nőt hiszi]:)

FREUD: A férje... nos... gyengélkedik.

(Körtnerné, folytatva a szemlét, anélkül válaszol, hogy felemelné a fejét.)

KÖRTNERNÉ: Igen.

(Csend. Freud gyötrődik. Most már rájött, hogy Körtnerné a szoba túlsó végében van, így felé fordul. Utolsó erőfeszítéssel, megértően mondja:)

FREUD: Bizonyára nagyon sokat dolgozik.

(Körtnernét már egyáltalán nem érdekli a vendége. Ugyanolyan szűkszavúan válaszol, de valamiféle intenzív rosszindulattal, amely – mint azt jóval később megtudjuk – valójában a férje ellen irányul:)

KÖRTNERNÉ: Nem.

(Freud megsértődve felemeli a fejét, és egyenesen rátekint; elégedetlensége eloszlatja gátlásosságát. De Körtnernét még a férfi haragja sem hatja meg: tudomást sem vesz róla. Hideg, nyugodt hangon hozzáteszi:)

Hozatnak magának egy kávét.

(Egy ajtó közelében áll. Kinyitja, kimegy, és utolsó szavait már háttal állva mondja:)

Bocsásson meg: dolgom van.

(Freud egyedül marad, forr benne a méreg. Eleinte a földbe gyökerezve áll, majd felbátorodik, és átvág a szobán, a legnagyobb érdeklődéssel méregetve a bútorokat és a dísztárgyakat. De ebben az érdeklődésben nincs semmi esztétikai: inkább egy nyomokat kereső detektívére hasonlít. Egy lakáj – egy magas, negyven év körüli, lakájruhás alak – épp akkor nyitja be az ajtót, amikor Freud felemel egy kis kínai vázát az egyik asztalról. Tálcát visz [kávéskanna, cukor, csésze], amelyet Freud orra alá tesz, pontosan arra az asztalra, amelyről a férfi a vázát elvette. Amikor felegyenesedik, a lakáj meglátja a vázát Freud kezében. Figyelmeztetően összevonja a szemöldökét, és gőgösen megszólal:)

LAKÁJ: Törékeny.

(Ezzel az egyetlen szóval visszavonul. Freud, aki dühös, de megszeppent, azonnal visszateszi a vázát a tálca mellé. Ez az incidens robbantja ki a kitörést. Saját engedékenységén felbőszülve hirtelen megragadja a kávéskannát, tölt magának

egy csésze kávét, majd szándékosan – és azért, hogy egy udvariatlan gesztusra egy másik udvariatlan gesztussal feleljen – kivesz egy szivart a tokjából, előveszi a gyufásdobozát, és rágyújt. Ezt követően az eloltott gyufával az ujjai között áll, hamutartót keresve. Egy sincs. Mire rendkívül flegma módon bedobja a gyufát a kínai vázába. Néhány pillanattal korábban Cäcilie belépett a szobába az üvegajtón keresztül. Csendben, kíváncsian, de a rokonszenv legkisebb jele nélkül figyeli Freudot: megdöbbenti, hogy látja őt szivarra gyújtani és a gyufát a vázába dobni. De még inkább megdöbbenni látszik, amikor Freud – akit mint mindig, most is jobban érdekelnek az emberek, mint a bútorok – leteszi a teli csészéjét a zongorára, kényelmesen elhelyezkedik egy fotelben keresztbe tett lábbal, és a szivarából mélyeket szívva Herr Körtner portréját nézi. Ebben a pillanatban a kamera, akár maga Cäcilie, nem lát mást Freudból, mint egy dús hajkoronát, amely a fotel háttámlájára támaszkodik. E fej felett [Freud és a fotel háttal van Cäcilienak] bőséges füstkarikák szállnak fel. Cäcilie zajtalanul közeledik. Furcsa teremtmény, egyszerre elbűvölő és kissé szörnyűséges. De nehéz lenne rámutatni e szörnyűséges mivolt pontos forrására. Valójában ez annak köszönhető, hogy ez a nagyon szép, formás lány úgy van felöltözve, mint egy serdülő. Ő maga úgy viselkedik, mint egy kislány; és bár elragadó arca figyelemreméltó intelligenciáról és kivételes érzékenységről tanúskodik, egyúttal meglehetősen ravasz infantilizmust is mutat. A karjában mellesleg egy hatalmas babát tart. Amikor egészen közel ér Freudhoz, de még mindig mögötte van, a színlelt naivitás és a pajkosság keverékével megszólal [nyilvánvaló célja az, hogy

megijessze ezt az bumfordi alakot, aki olyan pimaszul bámulja Herr Körtnert]:)

CÄCILIE: Ez a Papa!

(De Freud nem riad meg. Kissé felemeli a fejét, a lány felé fordul, hideg pillantást vet rá, és kihívó, kimért közönyösséggel így szól:)

FREUD: Ó?

(A két alak láthatóan azonnali ellenszenvet érez egymás iránt. A lány közelebb lép, és felfedezi a morcosan ülő Freudot. A férfi kissé felegyenesedik, és fagyos érdeklődéssel néz rá. A lány azonban sunyin, ravasz kíváncsisággal méregeti őt [inkább egy gyermekével, mint egy fiatal hölgyével]. A kép felé bólint.)

CÄCILIE: Szerinte hasonlítok rá?

(Freud találomra válaszol [és szándékos tömörséggel]:)

FREUD: Igen.

(Cäcilie szelíd gúnnyal felnevet [egy tizenhárom-tizennégy éves gyermek nevetése: viselkedése gyerekesnek tűnik – más szóval a gyermeket játssza].)

CÄCILIE *(ironikusan)*: Pontosan ezt nem kellett volna mondania. Egyáltalán nem hasonlítok rá. Nézze meg jól: neki fekete a szeme. Neki kék a szeme. Soha nem látta őt?

(Freud megrázza a fejét, és beleszív a szivarjába.)

CÄCILIE: Mit gondol arról a portréról?

(Freud újból rátekint.)

FREUD: Valaki nagyon boldogtalan: ha nem az apja, akkor a festő.

(E szavakkal feláll.)

CÄCILIE *(nyersen)*: A festő az.

(A férfi, mégiscsak feszélyezve érezve magát amiatt, hogy a lány előtt dohányzik, ismét hamutartót keres, nem lát egyet

sem, odamegy, hogy belenyomja a szivarját a kávéscsészéjébe, majd bedobja a kínai vázába. Ezeket az utolsó mozdulatokat kihívóan hajtja végre, ügyetlenségét kihívássá formálva. De Cäcilie nem hagyja magát kizökkenteni. Mosolyogva méregeti őt. A férfi visszafordul felé, és tetőtől talpig végigméri, még mindig mint egy detektív, de bizonyos mértékig utánozva Körtnerné szemléjét. A lány nem jön zavarba. Még mindig ellenségesen, de halk, gyermeki, mérgező hangon beszél hozzá:)

CÄCILIE: A nevem Cäcilie.

(Szünet. A jelentése világos: Megvannak a részletek; rendben, itt a név.)

Nem tudom, magát hogy hívják.

FREUD: Sigmund Freud.

(Cäcilie közelebb lép; gyanútlanul néz rá, de látszik rajta, hogy valami igazán „aljas cselt" készít elő.)

CÄCILIE: Kíváncsi vagyok, hány éves. Várjon, kitalálom. Harmincöt.

FREUD: Nem.

CÄCILIE (kissé meglepődve): Harmincnyolc?

FREUD: Huszonkilenc.

(Kivesz egy vaskos órát a mellényzsebéből, megnézi az időt, és gépiesen az első emelet felé emeli a tekintetét.)

CÄCILIE *(aki figyelte őt)*: Huszonkilenc. És máris az apja órája van magánál?

(Freud megrázza a fejét.)

Meghalt, szegény ember?

(Ugyanaz a gesztus.)

Nem? Az anyja sem?

(Ugyanaz a gesztus.)

Na és akkor? Nincs joga ilyen komolynak lenni!

FREUD: Én meg fogom tippelni az ön életkorát, Fräulein. *(Tettetve a gondolkodást:)* Tizenhárom? Tizennégy?

(Cäcilie megsértődve tesz egy lépést hátra. Nyers hangon:)

CÄCILIE: Tizenhét.

FREUD: Tizenhét. *(Orvosi szemle Cäcilién.)* Normális fiziológiai fejlődés. A test átesett a pubertáson. Nincs joga ilyen gyerekesnek lenni.

(A lány toppant a lábával.)

CÄCILIE *(felháborodottan)*: Micsoda pofátlanság!

(Freud mutatóujjával megérinti a babát; Cäcilie hirtelen mozdulattal elhúzza, és magához öleli.)

FREUD: Ön babázik.

(A lány megmerevedik, és a fiatal hölgyet játssza.)

CÄCILIE: Folyékonyan beszélek angolul, oroszul, spanyolul és franciául.

FREUD: Bármilyen nyelven lehet babázni.

(Cäcilie kissé kétségbeesettnek tűnik: a férfi rá tapintott a kis hóbortjára.)

CÄCILIE (haddilag): Milyen baba? (A karjában ringatja a babáját – vagy inkább a kisbabáját, egy dundi fiút, aki lehunyja a szemét, ha hátrafelé döntik.) Ez a fiam.

(A szemei csukva vannak: felemeli a babát, hogy a szeme kinyíljon, és megmutatja Freudnak.)

CÄCILIE: Nézze meg a szemét. Porcelánkék. Mint a Papáé.

(Nevet, és visszatér a ringatáshoz. A néző egyetlen pillanatra sem tarthatja őt neurotikusnak. Magatartását az infantilizmusnak és a dacnak kell tulajdonítania. Mégis van valami nagyon halványan gyanús a kifejezésében és a hanghordozásában, amikor azt mondja: „A Papáé.” Ezen a ponton Freud még nagyobb kíváncsisággal tanulmányozza őt.

Olyan az alakja, mint valami ördögi detektívé. Cäciliet feszélyezi a vizsgálódása. Hangnemet vált. Duzzogva:)

Ezt csak viccből mondom. Maga nem szeret viccelni.

FREUD: Ellenkezőleg. Az mindig többet árul el, mint amennyit az ember gondol.

(Cäcilie vállat von és fintorog.)

CÄCILIE: Tessék: a komolyság lesz a veszte. *(Nagyon vidáman és gondtalanul:)* Van egy velem egykorú unokatestvérem, aki mindig nevet.

FREUD: Van egy velem egykorú húgom, aki sosem nevet.

(Dacosan állnak egymással szemben.)

CÄCILIE: Sajnálom őt. Miért?

FREUD: Nincs ideje. Tavaly mindenes szolgálólányként vállalt munkát Franciaországban, és az egész fizetését hazaküldte a szüleimnek.

(Ez olyan beismerés, ami rendes körülmények között sokat tőle. De érzi, hogy Körtnernétől a lakájig mindenki látja a szegénységét, és szemrehányást tesz érte. Szadizmusból [még inkább, mint mazochizmusból] és megsértett büszkeségből egyet rátesz: arra akarja kényszeríteni ezeket az embereket, hogy teljesen megvetik őt, azért, hogy maga lehessen szándékosan a megvetésük oka [a magáról szóló feltárások révén], és így ő is radikálisabban megvethesse őket.)

CÄCILIE: Maga szegény?

(Cäcilie alig tűnik érdeklődőnek.)

Mondhatta volna.

(Freud a ruhájára mutat [tiszta, de viseltes és kissé divatjamúlt].)

FREUD: Bárki láthatja.

CÄCILIE *(lekezelően)*: Én nem látok ilyen dolgokat.

(Cäcilie kissé elfordul.)

FREUD: A tisztelt édesanyja azonnal észreveszi őket.

CÄCILIE: A házassága előtt ő is szegény volt. *(Kissé gyanús nevetéssel:)* Nagyon szegény.

(Felemel egy akvarellt a zongoráról, és megmutatja Freudnak.)

Itt van ő. Húszéves korában. Ugyanolyan komoly a kifejezése, mint magának.

FREUD: A szegény embereknek nincs fiatalságuk.

(Itt, a körülmények kényszerítő hatására, Freud az összes szegény ember szószólójává válik.)

CÄCILIE: Magának nem volt?

FREUD: Nem.

CÄCILIE (a portré felé intve): Nem imádnivaló?

FREUD *(a fekete humor legcsekélyebb jelével)*: Imádnivaló: ez a legmegfelelőbb szó.

(Freud a legkisebb fejhajtást teszi.)

CÄCILIE: Ha elérem a harmincat, szeretnék segíteni a szegény embereken.

FREUD: Köszönjük önnek.

CÄCILIE: Ó, de addigra maga már gazdag lesz. Maga orvos, nem igaz? És Dr. Breuer barátja? A karrierje sínre van téve.

(Rövid ideig nézi a portrét, majd újra leteszi.)

CÄCILIE: Viccesek a szegény emberek, akik meggazdagodnak! Keményebbek, mint mi. Dr. Breuernek a maga részéről mindig is volt pénze, és nézze meg, milyen kedves. Pedig zsidó.

(Freud, aki végre kezdett valamelyest felengedni, hirtelen megmerevedik, komor és kemény lesz.)

FREUD *(száraz, fagyos hangon)*: Én is az vagyok. És akkor mi van?

CÄCILIE: Pontosan erről van szó: úgy értettem, hogy ez annál inkább az ő érdeme. Nem lehet túl nagy móka zsidónak lenni, amikor mindazok az emberek gyűlölik az embert.

(Cäcilie naiv, gyermeki hangot ölt, de olyat, ami túlságosan is magabiztos; élvezi ezt a döfést, amit tesz [szándékosan, természetesen]. Tiszta tekintettel méregeti Freudot, és gondoskodóan, mély érzéssel beszél.)

Papa azt mondja, nem kellene antiszemitának lennünk, és hogy vannak nagyon jó zsidók: tisztességesek, hazafiak és így tovább; mindig megemlíti Dr. Breuert, aki olyan rendes ember.

(Freud pillantása elviselhetetlenné vált. A lány elfordul, elragadtatva, de megijedve.)

Furcsa szemei vannak. Nem szeretném, ha maga lenne az orvosom.

FREUD: Nyugodjon meg, Fräulein, ez soha nem fog megtörténni.

(Meghajol; hirtelen feszélyezetlennek tűnik, és felölti a „jó modorát".)

Lenne olyan kedves tájékoztatni a barátomat, Breuert, hogy a hintójában fogom várni?

(Megfogja a lány kezét, odahajol és megcsókolja.)

Isten vele, Fräulein.

(Cäcilie elrántja a kezét, megdöbbenve és megijedve [később látni fogjuk, hogy ez az üdvözlés egy gyerekkori emlékre emlékezteti].)

CÄCILIE: Nem illik megcsókolni egy lány kezét.

(Freud mutatóujjával megérinti a babát.)

FREUD: Természetesen. De ön már egy hölgy, nem igaz?

(Megsimogatja a kisbaba fejét.)

Viszlát, te kis gazdag fiú. Viszlát, te szegény kis gój.

(Felegyenesedik, és gyorsan kimegy.)

(Ez a jelenet az előzőt követi. Freud reakcióját mutatja a korabeli antiszemitizmussal szemben.)

9

Breuer hintója a Körtnerek villája előtt.

(Freud szivarozik. Megőrizte a Körtnerék házában viselt komor, dühös arckifejezést, és úgy tűnik, elmerül saját gondolataiban. Észre sem veszi, hogy a villa ajtaja kinyílt, és Breuer siet felé Körtnernéval. Utóbbi megőrizte savanyú kifejezését, de rendkívül feszélyezettnek tűnik. Breuer elkeseredettnek látszik, de a szemében huncut csillogás bujkál.)

BREUER *(elkeseredetten)*: Mi a csuda történt, kedves barátom? Nem szabad neheztelned a szegény lányra: még csak gyermek.

(Félreáll Körtnerné útjából. Freud azonnal leveszi a kalapját.)

Körtnerné szeretne egy szót váltani veled.

(A nő gőgösen kéri a bocsánatát, anélkül, hogy bármit is veszítene nyerssségéből.)

KÖRTNERNÉ: Meg kell bocsátania, Doktor úr: a férjem állapota aggasztott, és nem tudtam, hogy ön a barátja...

BREUER: A legjobb barátja.

(Breuer a rá egyáltalán nem jellemző keménységgel vág közbe. Nincs ellenére [amint azt hamarosan jobban látni fogjuk] a dolgok alakulása, de mindenesetre fel van háborodva [és meg van

döbbenve] amiatt, ahogyan Freudot kezelték. Nyilvánvalóan megfeddte Körtnernét, és felkérte, hogy kérjen bocsánatot.)

KÖRTNERNÉ *(engedelmesen)*: ...a mi drága doktorunk legjobb barátja. *(Nagyon is a társasági nő szerepében:)* Legközelebb, amikor nálunk vacsorázik, nagyon örülnénk, ha elkísérné őt.

(Freud kőkemény udvariassággal meghajol.)

FREUD: Örömmel tenném, Asszonyom, de holnap Párizsba utazom. Ami a többit illeti, nekem kell bocsánatot kérnem: egy szegény zsidónak semmi keresnivalója egy gazdag keresztény családban.

(Láthatóan ugyancsak megsértve Körtnerné mozdulatlanul és szótlanul áll. Breuer kapkodva meghajol. Inkább megragadja a nő kezét, semmint az nyújtaná felé. Megcsókolja. A nő elfordul, és visszamegy a kertbe. Breuer beszáll a hintóba.)

BREUER *(a kocsisnak)*: Induljunk!

(A hintó egymáshoz mind hasonlító villák között halad el. Freud egyfajta undorral nézi mindet.)

FREUD: Egytől egyig mind egyforma. Sajnállak téged.

BREUER: Körtnerék nem antiszemiták, kedves Freudom.

FREUD *(keserű iróniával)*: Valóban? *(Szünet.)* Jobb lesz, ha vigyázol arra a lányra.

BREUER *(meglepődve)*: Miért?

FREUD *(nyersen és bosszúszomjasan)*: Neurózis.

BREUER: Cäcilie?

(Ezúttal Breuer szívből felnevet.)

Csak azért mondod ezt, mert megtréfált. Gyerek még, semmi több. *(Szeretetteljesen nevet. Kezét Freud vállára teszi.)* Még nem ismered a gyerekeket.

(Freud továbbra is komor marad. Breuer abbahagyja a nevetést, huncut pillantást vet Freudra, aki ezt nem veszi észre, majd megszólal a kocsisnak:)

Álljon meg itt! Megvárhat minket.

(Lekászálódik a hintóról. Freudhoz fordul:)

Elmegyek Mathausen tábornokhoz. Csak háromszáz méter, menjünk gyalog.

FREUD *(tüskésen)*: Breuer, én nem...

BREUER: Azt csinálsz, amit akarsz, de nézd, milyen gyönyörű az idő: gyere velem legalább a kapuig, nem mozogsz eleget.

(Freud leszáll a hintóról. Egymás mellett sétálnak, kertek és villák mellett elhaladva. [Gyerekek a kertekben; kertészek.] Néha egy nyitott ablakban a házimunkát végző szolgálólány. Kicsivel később egy nagy kapu kitárul, és egy batár gördül ki egy parkból [két lóval], egy egyenruhás, kitüntetéseket viselő hivatalos személyiséget szállítva. Freud és Breuer megáll egy pillanatra, hogy elengedjék. Egy pillanattal később Breuer Freud felé fordul, és nyájasan megszólal:)

Azt mondtad Körtnernének, hogy elhagysz minket?

FREUD: Azt.

(Freud ábrázata megváltozott: már nem az a gyötört arc, amely korábban belső ellentmondásait árulta el. Döntése ezúttal a harag

mámorító örömében született meg. Rendíthetetlen, szigorú és szinte vidám az arca. Első alkalommal látjuk az igazi Freudot, akit sem Meynert, sem Martha nem látott.)

BREUER *(szórakozottan)*: Már megint meggondoltad magad.

FREUD: Igen. *(Rámosolyog Breuerre.)* De többé nem gondolom meg magam.

BREUER *(nyugodt bizonyossággal)*: Tudom.

FREUD: Régen elüldözték a családunkat Németországból. Gyermekkoromban elüldöztek minket Morvaországból. Holnap talán Bécsből üldöznek el minket. *(Szenvedélyes dühvel teli kifejezéssel néz Breuerre.)* Az ember sosem lehet elég keserű. *(A saját kárára teli rosszindulatú iróniával:)* Én meg fel akartam küzdeni magam: diák, Privatdozent, professzor. Amikor megadták volna a címet, azt hittem, elfogadnak. Micsoda hiszékenység! *(A villák felé int egy széles gesztussal.)* Azok az emberek karanténban tartanak minket; mindig is abban fognak tartani. *(Mosolyog és magára mutat:)* Én lennék a leprás professzor, lenne egy csengőm, hogy figyelmeztessem az embereket a közeledtemre.

(Egy villa kapuja. Odalép hozzá: két gyermek játszik a gyepén egy kutyával.)

A testvéreik gyűlölnek minket, gyűlölni fognak minket. És amikor fiaik születnek...

(Az egyik gyermek, meghallva ezt a nyers, kiabáló hangot, felemeli a fejét, és értetlenül nézi a szigorú ujjat, amellyel Freud rmutat. Még azt sem tudja – kétségkívül –, hogy Freud zsidó, de ellenséges, félelem teli arcot ölt utóbbi ellenségessége miatt. A kutya riadtan a kapu felé ugrik, megáll, Freudra szegezi a tekintetét, és morogni kezd. Freud örömtelenül felnevet:)

Még a kutyáik is be vannak tanítva.

(Breuer megpróbálja elhúzni onnan, a férfi egy pillanatra ellenáll. A kutyának:)

Igen, öregem, úgy van: egy szegény zsidó ízletes falat. Ne félj: egy nap megnyitják előtted az ajtókat, és hagyni fogják, hogy megkóstold.

(Breuernek sikerül elránrania a kaputól. Csendben sétálnak. Egy másik villa kapuja nyílt ki; a batár [amelyről korábban szó volt] lassan gördül ki, és óvatosan keresztezi a járdát. Odabent [nyitott kocsi] egy kitüntetéseket viselő, hivatalos díszruhát [akadémikus] viselő férfit látunk. Hétköznapi vonások. A büszkeség és a tekintély keveréke. A két barát megáll, hogy elengedje.)

FREUD: Ki az?

BREUER: Hartmann-Asveet, a jog professzora, udvari tanácsos, akadémikus.

(Ahogy a hintó lassan elhalad előttük, Freudból kibukik a nevetés.)

FREUD: Ott halad el a karrierem. Nem csodálod?

(Breuer, tartózkodóbban, mosolyogva bólint.)

FREUD: Hát persze! A kereszténynek joguk van hétköznapinak lenni: az egész világ az övék. És mit kell bizonyítaniuk: ők az Emberiség. Mindenesetre azt hiszik, hogy azok. *(A hintó felé fordulva, amely félfordulatot tesz a városba vezető útra:)* Milyen rendkívül megnyugtató! Én soha nem leszek az: nem lehetek. Kétezer év kereszténység kellett ahhoz, hogy létrehozza ezt a vérszegény fejest.

(Freud hangja a távolodó batárt ábrázoló felvétel felett [a lovak ügetnek].)

Gój ő: a gójok tisztelik, mert a saját középszerűségüket tükrözi vissza.

(Visszatérünk a két baráthoz, amint folytatják sétájukat.)

FREUD: De engem nem fogadnának el. Elmennék a házukba a kétlovas hintómon, csupa mosoly lennének, és amikor eljönnék tőlük, azt mondanák egymásnak: „Zsidó létére nem is olyan rossz!" *(Hevesen:)* Nem leszek jó zsidó, tiszteletbeli gój. *(Komoran:)* Olyannak lenni, mint mindenki más: néha ez az álmom. Kizárva! Mindenki más – az a gójokat jelenti. Ha nem mi vagyunk a legjobbak mindenben, mindig azt fogják mondani, hogy mi vagyunk a legrosszabbak. Tudod te, hogy egy zsidó zsenialitásra van kárhoztatva? Látva, hogy el vagyok kárhoztatva, meg fogom tőle félemlíteni őket. Mivel visszautasítanak, eltaposom őket. Bosszút állok, bosszút állok az egész népünkért. Őseim rám hagyták mindazt a szenvedélyt, amit a Templomuk védelmébe fektettek.

(Breuer elégedetten hallgatja őt, szeretetteljes mosollyal az ajkán.)

Bízol bennem?

BREUER: Igen. Én vagyok az egyetlen – Marthán kívül, gondolom –, aki ismeri az erődet. *(A forma kedvéért teszi fel a kérdést:)* Meynert is?

(Freud arca kissé elsötétül, és vállat von.)

FREUD: Meglátjuk. *(Megáll egy pillanatra, megragadja egy gondolat, és csodálkozó elismeréssel néz Breuerre.)* Breuer, azért hoztál el a beteglátogató utadra... hogy visszatéríts az eszemhez.

(Breuer válasz nélkül mosolyog: ez egy beleegyezés. Freud csodálattal néz rá.)

Milyen csodálatosan intelligens! Alig mondasz egy szót is, mégis tudod, hogyan kell mozgatni a szálakat.

(Breuer mosolya elhalványul; visszafogott melankóliával beszél.)

BREUER: Mit vársz: én csak egy tiszteletbeli gój vagyok. *(A villákra mutat:)* Azok az emberek imádnak engem, de még a szolgáik szeméből is ki tudom olvasni a keresztények fölényeskedő kedvességét. Soha nem vagyok feszélyezetlen. Ráadásul, amikor a jó zsidó szerepét játszom az antiszemitáknak, az az érzésem, hogy elárulom a testvéreimet. Ez egy másik oka annak, miért bánom, hogy feladtam a Tudományos életet. Szóval tessék! Meg akartam mutatni neked, mi vár rád. Nem telt sok időbe, hogy megértsd.

(Freud rátekint; felindult, de szinte vidám az arca.)

FREUD *(kisebb nevetéssel)*: Ó, nem.

(Megérkeztek a tábornok villáján kívülre. A bejárat felett osztrák zászló. Egy katona a villa lépcsőjén áll, őrt állva.)

BREUER: Gyere és nézd meg a tábornokomat. Egy igazi antiszemita, az a mészáros. *(Magára mutat:)* De egy zsidó az, aki a köszvényét kezeli.

FREUD: Nem. A te álantiszemitáid épp elég volt nekem. *(Komolyan és mély bizalommal néz Breuerre. Kezet nyújt neki:)* Bátoríts, hogy jó reménységgel legyek!

(Breuer megfogja a kezét.)

BREUER *(szeretetteljesen)*: Légy jó reménységgel!

(Breuer az egész idő alatt fogja Freud kezét, amíg hozzá beszél.)

Talán semmit sem lehet ott találni. De azzá válsz, ami vagy: egy kalandorrá, egy elkárhozott lélekké. A rögös utat választod, és köszönöm neked.

FREUD *(elkeseredetten)*: Gyakran írsz majd nekem? Minden héten?

(Breuer mosolyogva, intéssel ígéri meg.)

Olyan egyedül fogom érezni magam ott.

(Freud összeszedi magát.)

Isten veled. Menj és látogasd meg a köszvényes esetedet.

(Rámosolyog Breuerre, megfordul, és gyalog indul vissza a villák mellett. Breuer a csengőgombra tette az ujját, és mielőtt megnyomná a gombot, szeretetteljes mosollyal néz barátjára hátulról.)

[A diák, Wilkie, aki az 1. változatban csak meglehetősen jelentéktelen helyet foglal el, itt

sokkal kidolgozottabb szerepet kap. Példa a II. változat kibontakozására.]

16

A Notre-Dame előtti tér.

(Két vagy három héttel később, egy szép, hideg decemberi napon egy omnibusz áll meg a téren, és a két barát lekászálódik róla. Freudon még mindig ugyanaz a felöltő van. Lefogyott, ideges, de a szeme alatti karikák ellenére jobb fizikai és mentális állapotban lévőnek tűnik, mint az előző jelenetben. Wilkie a maga részéről más

ruhát visel, mint amit legutóbb láttunk rajta. Egyértelműen nagyon tehetős. Sugárzik belőle az önbizalom: a következő jelenet végéig kitart majd az a sziklaszilárd meggyőződése, hogy ő birtokolja az igazságot. Freud és Wilkie lefele tartanak a felső fedélzetről. Freud gyorsan lépked: siet, hogy újra láthassa a kapuzatokat és a szobrokat. Wilkie karon ragadja és lelassítja.)

WILKIE: Mi ez a templom, Dr. Freud? És miért visz oda engem?

(Most Freudon a sor, hogy küzdjön a másik vonszolásával. Mindketten nagyon lassan haladnak előre.)

FREUD: Ez a Notre-Dame, Mr. Wilkie.

WILKIE: Dr. Freud, ön zsidó, én meg protestáns vagyok: mi közünk van nekünk ehhez a katolikus épülethez?

(Freud, tele rokonszenvvel Wilkie iránt, olyan komolysággal válaszol, amelynek humora elkerüli beszélgetőtársa figyelmét:)

FREUD: Meg kell néznünk.

WILKIE *(megértően)*: Á! Mint egy műemléket? Rendben.

(Egy pillanatra hagyja magát vonszolni, majd megáll a központi tér szélén, még mindig elég távol tőle. Összeszűkített ajakkal méri végig a Notre-Dame-ot.)

A helyzet az, hogy ez nekem egyáltalán nem tetszik. Isten nem azért teremtette a követ, hogy csipkét formáljanak belőle.

(Freud belenyugszik, hogy egyelőre a templom előtti téren maradnak. Wilkie figyel egy pillanatig, majd szabad utat enged felháborodásának. A kapuzat szobrai felé mutatva:)

Azok... Ó!

(Felemeli az ujját:)

Ilyen elnézőnek lenni a gonosszal szemben: ez a pápizmus utolsó vonaglása; közvetlenül ezután beáll a dekadencia.

FREUD *(irritálva ettől a fecsegéstől)*: Angliában is vannak katedrálisok, ráadásul nagyon szépek.

WILKIE *(elsöprő megvetéssel)*: Anglikánok, Dr. Freud. *(Büszkén:)* De én presbiteriánus vagyok. Érti?

FREUD *(ironikusan, de még mindig udvariasan)*: Alig, mivel én meg zsidó vagyok.

WILKIE: Pedig egyszerű. Az anglikánok azok, akik a pokolra jutnak; a presbiteriánusok meg azok, akik nem.

FREUD: Értem!

(Átviszi Wilkie-t az úttesten, és az egyik kapuzattól a másikhoz vezeti, kihasználva a szentbeszédet, amelyet utóbbi elkezdett.)

WILKIE: Örvendezzen, Dr. Freud! Örvendezzen! Énekeljen Halleluját, mert a zsidók lesznek a kiválasztottak. Legyen ebben biztos!

(Freud az egyik kapuzatot nézi. Még mindig elgondolkodva válaszol:)

FREUD: Miért?

WILKIE: Ha Isten el akarta volna kárhoztatni önt, anglikánnak teremtette volna...

(Néhány járókelő halad el az ellenkező irányba. Egy bolti eladólány súrolja őket, nagyon provokatívan [egyikük sem figyel

rá]. Egy idősödő aranyifjú liheg a nyomában. Ismét a kapuzat faragványai.)

A BOLTI ELADÓLÁNY HANGJA *(a képmezőn kívülről)*: Vén disznó!

(Wilkie megfordul. Az öregember megpróbálta átkarolni a derekát. A lány elviharzik, a megsértett szemérem élő szobraként. Wilkie a megszégyenült vén aranyifjúra mutatva fejezi be a mondatát.)

WILKIE *(diadalmasan)*: ...vagy katolikusnak!

(Az idősödő aranyifjú beilleszti a monokliját, és kimért gőggel néz rájuk. Megszólalni készül. De Wilkie odalép hozzá, és fölébe magasodik. Az idősödő aranyifjúnak:)

Isten meghallgatja a kívánságait, Uram! A Pokol disznóláljában ön örökkön-örökké ártány lesz!

(Freud elránja onnan.)

Mit fogunk csinálni?

FREUD *(a templom első teraszára mutatva)*: Felmegyünk oda!

(Maga után húzza. Egy kőlépcső, éppen mielőtt elérné az első pihenőt. Freud megy elöl, Wilkie követi. Wilkie kifogyott a szuszból, de beszél. Freud légzése normális.)

WILKIE *(folytatva a beszédét)*: ...a Pokolban.

FREUD: Tessék?

WILKIE *(még mindig zihálva)*: A Pokolban.

FREUD: Igen, de kicsoda?

WILKIE: A lány, akit az a disznó üldözött.

FREUD *(megértve)*: Ó! Attól tartok, ő meg egy emse lehet.

(Nevetni kezd. Fiatalosabb és spontánabb nevetés ez, mint az összes bécsi kuncogása [még ha a gyökerei továbbra is az iróniában és a gúnyolódásban rejlenek is]. Kilépnek a teraszra.)

WILKIE *(lenyűgöző magabiztossággal)*: Ezen a világon a leendő elkárhozottak néha felismerik egymást.

FREUD: Klubot kellene alakítaniuk.

(Most Wilkie-n a sor, hogy kilépjen a teraszra. A nap elvakítja őket, amint kilépnek a sötét kőlépcsőből. Pislog a szemével.)

WILKIE *(szomorúan)*: Dr. Freud, a viselkedése példás. Csak azt sajnálom, hogy nem hisz a Pokolban.

FREUD: Nagyon is hiszek benne. De nem úgy látom, mint ön.

(Megmutat Wilkie-nek egy látogatócsoportot, akik a mellvéd fölé hajolnak. Csak hátulról látjuk őket; a szél rángatja a kabátjukat és a szoknyájukat.)

Mindenesetre a franciákat nem szeretem. Túl kicsik, túl hirtelen haragúak, túl ravaszok, túl fukarok. Majmok vagy disznók.

(Egy tízéves kisfiú labdázik a dadájával. Eldobja, a nő elkapja és visszadobja, a fiú pedig ügyesen elcsípi a levegőben. Ez a jelenet, figyelembe véve a magasságot és a hely szent jellegét, legalábbis távol áll az ideillőtől. Freud és Wilkie észreveszik a tetőőrt, aki éppen mellettük van. Ránéznek. Ez az őr [szürke bajusz, szakáll nélkül; hadirokkant – sántít] komoran nézi a kisfiú hancúrozását. Melankolikus felháborodással mondja:)

ŐR: Veszélyes, nem igaz? *(Komoran rázza a fejét.)* Nagyon veszélyes. És ez a gyerek minden áldott nap visszajön ide.

(Wilkie hallgatja őt, és nézi az egyenruháját.)

WILKIE: Mondja meg ezt a dadájának!

ŐR: Megmondtam neki.

WILKIE: Na és?

ŐR: Azt válaszolja, hogy a hegyekből való, és csak magas helyeken szeret játszani.

WILKIE: Tiltsa meg nekik, hogy idejöjjenek!

ŐR: Nem tehetem, Uram, ez a legrosszabb az egészben. Nem tehetem, mert minden nap ad nekem öt franc-ot. Én meg hadirokkant vagyok: nincs jogom visszautasítani a hozzájárulást. Ó!

(A gyerek az elmúlt néhány pillanatban abbahagyta a játékot: őket hallgatja, dühösen és felháborodva. Egy pillanattal később határozott kifejezéssel a mellvédhez lép, és átdobja a labdáját a korláton. Az őr megragadja a kisfiú karját, és szigorúan beszél hozzá, de – mindennek ellenére – mégis mint egy tisztelettudó alárendelt.)

Hogyan lehet ilyen vakmerő, fiatal Úr...

GYEREK *(vigyorogva)*: A dadámnál van még kettő.

(A dada szélesen mosolyogva valóban látható a távolban, amint egy másik labdát mutat. Az őr elengedi a fiút, és odalép, hogy élénk beszélgetésbe elegyedjen a dadával [ami – akár látjuk, akár nem – egy pénzadománnyal végződik majd, amit a nő nyújt át

neki]. Wilkie azonban mindkét karjánál fogva megragadta a gyermeket; felemeli, és megmutatja Freudnak.)

WILKIE: Bármit megúszhatnak: tessék, ez a katolikus nevelés. Ahonnan én jövök, fiatal barátom, téged addig korbácsoltak volna, amíg nem folyik a véred.

(A gyermek megijedve elhúzza a fejét. Wilkie előretolja az övét.)

Nézze a szemét: látom rajta a bűn stigmáit. *(A kisfiú számára félelmetesen:)* Látom benne a buja öregembert, akivé válni fog.

FREUD: Egy fél évszázad múlva.

WILKIE: Mit számít, mennyi idő: annak az orsónak úgy kell lepörögnie, ahogyan le kell pörögnie.

(A gyermek visítani kezd. A dada feláll, és nyugodt, de vad kifejezéssel odalép, hogy kiragadja őt Wilkie kezéből, aki ellenállás nélkül átadja neki. Freudhoz:)

Meg van győződve? Elengedhetetlen az elfojtás! Elfojtás! Elfojtás! Az ostor, a zabla és a sarkantyú. Hogyan is létezhetnénk anélkül, hogy igába hajtanánk a természetet? Ön nyilvánvalóan nem hisz az eredendő bűnben.

FREUD *(őszintén)*: De igen, hiszek.

WILKIE: De Istenben nem hisz?

FREUD: Nem.

WILKIE: Képzelje csak!

FREUD: Mindenesetre úgy gondolom, hogy a természetes ember egy vérszomjas állat...

WILKIE *(felemelt ujjal)*: És buja is, Dr. Freud! És buja is!

(Egy újabb labda, amelyet a dada dobott – és amelyet a gyerek elcsíp a levegőben –, éppen csak elkerüli Wilkie-t.)

Ó!

FREUD: Jöjjön!

(A mellvéd széléhez húzza őt, Párizst szemlélik.)

Gyönyörű.

WILKIE *(meggyőződéssel)*: Az.

(Freud magába szívja a látványt.)

FREUD: Szeretem a dolgokat a magasból látni. Tudta, hogy hegymászó voltam? Ausztriában az összes hegyet megmásztam.

WILKIE *(elnéző mosollyal)*: Közelebb Istenhez.

(Freud kihajolt: tekintetét követve apró, fekete emberi alakokat vehetünk ki a katedrális lábánál.)

FREUD HANGJA *(ironikusan)*: Vagy távolabb az emberektől!

(Anélkül beszél, hogy levenné a szemét a térről. A szakadék, amely fölé hajol, fokozatosan lebilincselővé és szédítővé válik. Folytatja az elkezdett, majd félbeszakadt beszélgetést:)

FREUD: Csodálom az angol nevelést. Eltiporják az ösztönöket, a sötétségbe száműzik őket; ha felemelik a fejüket, peceket raktok a szájukba, vagy megtöritek őket. Ez teremt igazi férfiakat. Felnőtteket. Akik méltók az elnyert szabadságra. *(Egyfajta lelkesedéssel:)* A bátyám, aki évek óta Londonban él, egyetlen antiszemitával sem találkozott. Mégis néha azon tűnődöm... Ahelyett, hogy megtagadnánk ezeket az ösztönöket, mi lenne, ha megpróbálnánk megismerni őket?

(Wilkie összerezzen.)

WILKIE: Megismerni őket? Mi a csudáért?

FREUD *(bizonytalanul)*: Talán hasznosítani lehetne őket...

(A tér a magasból nézve valóban olyan, mint egy mélységes szakadék.)

WILKIE: A vassarok! A vassarok a fenevad ágyékán. Ennyi az egész. Aki erősebbnek hiszi magát más kereszténynél, aki azt képzeli, hogy szembe tud nézni a fenevaddal és igába tudja hajtani, az kétszeresen kárhozott lesz. Először is a büszkeségéért. Azután pedig azért a démoni vonzalomért, amelyet a pogány örömök fognak gyakorolni rá!

(Freud nem válaszol. Wilkie felé fordul. Freud sápadt, hatalmas szemei szinte megbabonázottnak tűnnek; odaomlott a mellvédhez, és abba kapaszkodik.)

WILKIE *(álmélkodva)*: Mi a baj?

FREUD: Semmi. Tartson meg: nem bírok tovább a mélységbe nézni.

(Wilkie megtámasztja: szinte viszi őt herkulesi karjaiban. Freud egy pillanatra egy fa kunyhónak dől, amely a terasz közepén áll [egy restaurátor vállalkozó kunyhója]. Erőre kap. Hamarosan álmélkodva elneveti magát.)

Tudja, mi volt a bajom? Tériszony. Egy hegymászónak! Ez az első alkalom az életemben.

(Wilkie Freud és a mellvéd közé állt, hogy eltakarja előle a kilátást.)

WILKIE *(ünnepélyesen és diadalmasan)*: Ön a Ördögöt látta, Dr. Freud. Ő a Mélység Ura. *(A templom lábánál elterülő tér felé int:)* Önre várt, annak a tátongó szakadéknak az alján; pontosan úgy, ahogyan a saját lénye mélyén várja önt. Szolgáljon ez tanulságul!

(Freud arca megkeményedik és elsötétül Wilkie beszéde alatt. Csikorgatja a fogát, és nyers, határozott fellépéssel mondja – ugyanazzal, amilyen a Körtneréknél tett látogatása után volt:)

FREUD: Valóban az Ördög? Lássuk, tényleg olyan erős-e, mint mondják.

(Kikászálódik a megdöbbent Wilkie szorításából, felugrik a korlát peremére, és a szél ellenére végigsétál az egyik oldal teljes hosszában. A kisfiú abbahagyja a játékot; nagyon jól szórakozik. Az őr – aki a mellvéd másik végén van – odasiet, amint meglátja Freudot a korláton egyensúlyozni.)

ŐR: Ma délután mindenki megőrült.

(Wilkie vasmarja visszatartja.)

Engedjen el: ha leesik, elveszítem az állásomat.

WILKIE *(halkan)*: Leesik, ha hozzászól.

(Freud fürgén leugrik. Elégedettnek tűnik. A szeme ragyog, az arca rózsás lett.)

FREUD *(az őrnek, nagyon udvariasan)*: Bocsásson meg: ostoba fogadás volt. *(Wilkie felé fordul, aki még nem tért magához a döbbenetből:)* Az Ördög az, aki veszített.

[Freud a családi körében, aggódva a jövője miatt.]

24

Ugyanazon nap estéje.

(A főszoba, amely szalonként és ebédlőként is szolgál. Jakob Freud lakásában. A szoba meglehetősen tágas, de kopottas és szegényes [inkább szűkös körülmények, mintsem abszolút nyomor]. A bútorzat hiányos és felemás [nádkarosszékek állnak egy kopott fotel mellett]. A tálalószekrény viszont egy teljesen hétköznapi, modern darab. A szoba túlsó végén két ablak; nem a falnál, hanem jóval a szoba geometriai középpontjától távolabb, a két ablak között egy meglehetősen nagy, ovális asztal, kockás viaszosvászon terítővel letakarva. Szőnyeg nincs. Jakob egy nagy hintaszékben ül, ferdén az asztalhoz képest, amelyre ráfektetett egy kalendáriumot. Időről időre nagyon gyengéden enyhe ringató mozgást ad a széknek. Egy takaró van a lába és a teste fele köré tekerve. Öregedett, mióta a pályaudvaron láttuk. Arcszíne viaszos. Orra kissé beesett. Mindazonáltal hófehér szakállával azon a nagyon sápadt arcán egy pátriárka tudattalan fenségével bír.)

(Mitzi, Frau Freud és Martha az asztalt terítik le és mosogatnak: a nyitott ajtó lehetővé teszi számukra, hogy folyamatosan ingázzanak a konyha és a nappali között: egyáltalán nincsenek távol, és soha nem hagyják abba a beszélgetés hallgatását vagy abban való részvételt. A kamerának képesnek kell lennie arra, hogy egészen a konyháig kövesse őket. Mitzi az, aki leszedi az asztalt; eltávolítja az utolsó tányérokat és a gyümölcsöskosarat, majd egy kefével az asztalon maradt morzsákat és ételmaradékokat valami rögtönzött edénybe [például egy tányérba vagy a kenyérkosárba] söpri. Amikor amit az asztalról éppen leszedett, beviszi a konyhába, ott találja Frau Freudot, aki mosogat, míg Martha – legalábbis kezdetben – egy sámlin ülve, kávédarálóval a térdei között kávét darál a Freud családnak és Breuernek, aki még nem érkezett meg.)

(Freud az egyetlen ember – apján kívül –, aki nem hagyja el a „gute Stubét" [jó szobát]. Látszólag a két férfi beszélget, miközben a nők dolgoznak. De valójában Freud, feszélyezve attól, hogy az apja mellett üljön és a tekintetével találkozzon, fel-alá járkál az öregember előtt. Mesél az egész családnak a Meynerttel való problémáiról. Mélyen feldúltnak tűnik, és nagyon láthatóan feszült: bármilyen megszakítás, különösen, ha az apjától származik, megugrasztja.)

(Mitzi beviszi a morzsákkal teli edényt a konyhába, nem anélkül, hogy előbb gúnyos pillantást vetne a bátyjára. Követjük őt, és felfedezzük, ugyanakkor, amikor ő is meglátja őket, Frau Freudot a mosogatásnál [háttal állva, a mosogató előtt] és Marthát profilból, amint darál. Ebben a pillanatban ér el hozzánk Freud hangja.)

FREUD HANGJA *(a képmezőn kívülről)*: Ki fog zárni az orvosi életből, ahogyan kizárt a tudományos életből is: ez egy kiközösítés!

(Martha kétségbeesettnek tűnik: hisz abban, amit Freud mond. De az anyja, még mindig a másik irányba fordulva, hangosan, zavartalanul felnevet.)

FRAU FREUD *(anélkül, hogy megfordulna)*: Feltételezem, megjelenteti a lapokban: „Osztrák betegek, ne menjetek Dr. Freudhoz!" *(Olyan nyugodt magabiztossággal, ami jelenlétét oly megnyugtatóvá teszi Freud számára:)* Nagyon hosszú karra lenne szüksége!

(Mitzi kiüríti edénye tartalmát a szemetesbe. Visszamegy a szobába. A párbeszéd folytatása alatt fogja a kávéscsészéket, a cukortartót stb. a tálalószekrényről, és az asztalra helyezi őket [az első csésze az apjáé]. Visszatérése a nappaliba megmutatja nekünk Freudot, amint az apja előtt lépked, hátratett kézzel és lehajtott fejjel.)

FREUD HANGJA *(a képmezőn kívülről)*: Elhagyom Bécset! Bármire képes!

(Nyilvánvaló, hogy Freud önkényesen eltúlozza Meynert hatalmát és rosszindulatát. Mitzi ellenszenvből, Frau Freud szinte misztikus hitből nem hisz neki. Martha félig hisz neki [ő az, aki a legjobban megérti őt ebben a pillanatban]. De a szegény öreg Jakob készpénznek veszi fia kijelentéseit. Követni fogja fia lépteit, mint egy néző a teniszmeccsen. Megdöbbent arckifejezése van.)

JAKOB *(teljesen lesújtva)*: Nem szabad... Mi lesz veled, szegény gyermekem?

(Freud, a szobában járkálva, elért a jobb oldali falhoz; megfordul, és folytatja anélkül, hogy az apjára nézne:)

FREUD: Szövetet fogok árulni.

(Ezek a szavak összetörik Jakobot, aki mindent megtett annak érdekében, hogy a fia értelmiségi legyen. Felemelve a kezét, felkiált:)

JAKOB: Azt ne! Az nekem jó volt – és mint látod, nem is jártam túl jól. *(Egy mozdulattal, hogy jelezze a szoba szegénységét.)* De te!

(Mitzi dühösen néz Freudra. Kissé vállat von, miközben visszatér az asztalhoz.)

FREUD: Nos, akkor vidéki orvos leszek. Sajnáld a szegény Marthát!

(A konyhában Martha meglehetősen csípősen tiltakozik, mert érzi e kijelentések eltúlzott jellegét.)

MARTHA *(kissé kiabálva, hogy meghallják)*: Nem kell sajnálni. Szeretem a vidéket!

MITZI *(rosszindulatúan nevetve)*: Különösen, mivel Bécsben fogsz maradni.

(Freud dühösen Mitzi felé fordul; leeresztett szemöldökkel néz rá, mint egy bika. Jakob, aki semmit sem vett észre, gyengéden, szinte alázatosan, nagyon nagy aggodalommal kérdezi Freudot.)

JAKOB: Kérlek, magyarázd meg nekem, drága gyermekem, ez a Meynert olyan sok mindent tud... ha ő nem jó, kitől várhatja el az ember, hogy az legyen?

(Freud elfordul Mitzitől, és feladja az ötletet, hogy mondjon neki valamit. De az apjának sem válaszol. Nyilvánvaló, hogy Meynert jósága a legkevésbé sem foglalkoztatja. Vállat von, és visszatér a járkáláshoz [a jobb oldali faltól a bal oldali falig]. Mitzi vár egy pillanatig, majd meggyőződve arról, hogy nem fog válaszolni, összevonja a szemöldökét, Jakob karosszéke mögé áll, és tiszta, kemény hangon megszólal:)

MITZI: Apánk beszél hozzád, Sigmund.

(Freud megáll anélkül, hogy megfordulna. Bosszúsan és hevesen – de Mitzinek:)

FREUD: Mit akarsz, mit mondjak neki? Fogalmam sincs.

(Jakob, némi önelégült airrel, amit csak akkor enged meg magának, amikor a Sigmundjáról beszél.)

JAKOB: Mindenesetre hiányzik belőle az ítélőképesség.

(Freud, meglepődve és megsértődve, teljesen megfordul, ezúttal az apja felé.)

FREUD: Tessék?

JAKOB: Képtelen volt felismerni az értékedet.

FREUD *(hevesen)*: Azért, mert nincs semmilyen értékem!

(Ismét járkálni kezd. A meglepett öreg Jakob elhallgat. Freud bizonytalan bűntudatot érez: amikor eléri a bal oldali falat, megfordul, de ezúttal az apja székéhez megy, és odaáll Jakob elé. Mégsem tudja rászánni magát, hogy ránézzen. Békülékenyebben:)

Ismerned kellett volna őt: híres a szemének bizonyosságáról. És ami az ítélőképességét illeti, a kórházban néha pusztán találgatásból állítja fel a diagnózist – és a diagnózis pontos. *(Ünnepélyes tisztelettel:)* Nagy elme ő.

JAKOB: Ha ismer téged, Sigmundom, féltékenynek kell lennie rád: fiatalabb vagy nála, és messzebbre fogsz jutni.

(Freud keserűen felnevet.)

FREUD: Féltékeny! Féltékeny rám! *(Szünet. Megfordul, és folytatja a járkálást.)* Egy patkány vagyok; ő egy Gólem. Elkövettem azt a hibát, hogy cincogtam. Tegnap este. Észrevett: „Hé, egy patkány!" Egy sarokcsapás: „Elaposította a lényt! Jó tőle megszabadulni."

(Jakob teljesen lesújtott ettől az „önleértékelési" rohamtól, amiből semmit sem tud megérteni.)

JAKOB: Hallgass meg...

FREUD *(félbeszakítva őt)*: Ez az igazság!

(Mitzi az apja vállára teszi a kezét, mintha meg akarná védeni.)

MITZI *(ingerülten)*: Bárcsak hagynád apánkat beszélni, ahelyett, hogy minden idődet azzal töltenéd, hogy ellentmondasz neki!

(Freud megállt, megdöbbenve. A helyzet az, hogy ebben a pillanatban nem bírja elviselni, hogy bárki megtámadja vagy

megvédje Meynertet: megaláztatása és tisztelete szinte megőrjíti; a legellentmondásosabb érzelmek birtokolják. De Jakob nem vette észre ezt a hevességet, vagy nem érdekli. Felemeli sápadt kezét, és a lánya kezére fekteti. Mitzi a bal vállára tette a kezét. [Utóbbi a jobb kezét a Mitzijére fektette.] Jakob teljesen őszinte. Semmi nyoma az iróniának a hangjában.)

JAKOB *(megnyugtatva Mitzit)*: Meg kell hallgatnod Sigmundot, kedvesem. *(Hangja barátságos marad, de hűvösebb, amikor Mitzivel beszél:)* Nem ismerjük ezeket az urakat, Mitzi, és nem érthetjük meg őket: ők tudós emberek. *(Egy egyszerű, kedves kis nevetéssel – szerény anélkül, hogy alázatos lenne:)* Míg mi csak szamarak vagyunk. Azt a Meynert professzort szeretted régen, Sigi.

(Freud idegesen forgatja a fejét és nyög: ez a beszélgetás elviselhetetlen számára. Minden keserűség nélkül:)

Egyszer a szellemi apádnak nevezted.

(Freud elveszíti az uralmát önmaga felett erre az emlékre: elfelejti, hogy Jakob jelenlétében van.)

FREUD *(keserű és kissé őrült nevetéssel)*: Nos, árva vagyok. *(Kiterjesztve a kezét, mintha eldobna valami tárgyat:)* Egyáltalán nem maradt apám!

(Mitzi megmerevedik, és felháborodva mered Freudra. Anyjuk, a konyhában, békésen megfordul, az ajtóhoz lép, és nyugodt, de szigorú hangon megszólal:)

FRAU FREUD: Sigmund!

(Freud észhez tér: felfogja annak az enormitását, amit éppen mondott, és próbál jóvátenni. De erősebb nála: nem tud az apja felé fordulni, és Frau Freudhoz fordul:)

FREUD: Apám meg fog bocsátani nekem. Tudja, hogy bizonytalan vagyok magamban: mesterre van szükségem.

(Jakob a felesége felé fordult, és szelíden beszél hozzá.)

JAKOB *(Frau Freudnak)*: Igaza van. A nemzés nem elég. Az igazi apa kézen fogja a fiát a születéskor, és elkíséri a férfikorig. *(Mélyen meghatva, bűntudattal telve, még mindig szelíden, de egy borzasztó, öregkori bánat által megragadva:)* Én nem tudtam, hogyan... nem tudtam – túl későn házasodtam meg; túl szegény lettem; túl tudatlan maradtam. *(Bal kezének egy kis elkeseredett mozdulatával:)* És tessék.

(A szeme megtelt könnyekkel, amelyek nem fognak kifolyni. A három nő túlterheltnek tűnik. Mitzi, egyfajta dühös sikollyal, hirtelen elhúzza a kezét, amit az apja vállára tett, átrohan a szobán, kinyitja a bal oldali ajtót, és eltűnik, bevágva az ajtót maga mögött. Freud, széttárt lábbal, mozdulatlanul, a padlóra szegezett szemmel, egyetlen izmát sem mozdította. Szerencsére a csengő megszólalása megtöri a feszültséget. Frau Freud gyorsan átmegy a szobán, és kinyitja a főajtót [amely közvetlenül a lépcsőfordulóra nyílik]. Breuer az. Freud megriadt és megfordult, de felindultsága olyan mély, hogy nem volt annyi lélekjelenléte, hogy elmenjen kinyitni az ajtót. Breuer a cilindert a kezében tartja. Odahajol a kéz fölé, amelyet Frau Freud nyújt felé, és tisztelettel megcsókolja, majd élénken Jakob felé megy. Egy csomagot visz, amit letesz az asztalra.)

BREUER: Van itt egy kis holland dohány a pipájához. Hogy van?

(Jakob a bizalom és a hála kifejezésével mosolyog rá.)

JAKOB *(őszintén)*: Teljesen jól. Sigi az, aki aggaszt.

(Breuer letette a cilinderét egy székre. Freud felé fordul, és rámosolyog. Freud szeretetteljesen visszamosolyog rá.)

BREUER: Elmesélték az egész történetet.

JAKOB *(nagyon aggódva, de bizakodva)*: Ez... ez komoly?

(Breuer azért jött, hogy megnyugtassa az egész családot. Szelíden beszél, de erővel és meggyőződéssel.)

BREUER: Dehogyis!

JAKOB: A fiam azt mondja, nem fog tudni többet praktizálni.

BREUER: Nem vetted észre, öreg barátom, hogy a fiad egy kicsit bolond? Nem tudom, mi történik: egész Bécs beteg, az orvosok nem tudják, hova kapjanak. Kétszer annyi betegem van, mint amennyit el tudok látni. Örülök, hogy a fiad praxist indít: ő az egyetlen kolléga, akiben megbízom. Meg fogjuk osztani a pácienseinket.

(Karját Freud válla köré fonja. A két nő és Jakob hálásan néz rá. Freud, meghatva, hirtelen sugárzóan, de ugyanakkor feszélyezetten Breuer felé fordul. Nagyon közel vannak egymáshoz, és szemtől szemben. De természetesen ennek a gyengédségnek – legalábbis látszatra – ki kell zárnia bármilyen homoszexuális vonzalmat.)

FREUD *(hálával és zavarral teli)*: Breuer! *(A két nőnek:)* Megértitek, hogy nem fogadhatom el.

(Breuer elengedi Freud vállát, odamegy Jakobhoz, odahúz egy sámlit [amelynek ülése kicsit alacsonyabb, mint Freud apjáé], és leül mellé [nem szembe vele, hanem az oldalára]. Ő az egyetlen ember, amikor a dolgok lényegére kerül a sor, aki igazi családfőként szólítja meg Jakobot, és teljesen egyenesen: a többiek csak tettetik.)

BREUER: Kedves Jakobom, hallgass meg. *(Azt gondolná az ember, hogy megpróbálja meggyőzni őt, mintha Jakobnak még*

mindig joga lenne dönteni Sigmund helyett:) Én vagyok az oka mindennek. Én vettem rá a fiadat, hogy elmenjen Franciaországba. Amikor felszállt a Franciaországba tartó vonatra, azt mondtam magamban: bármi történjék is, vállalom érte a felelősséget. *(Határozottan:)* Vállalom érte a felelősséget! Az én praxisom az övé. Ami a tudományt illeti... *(Freud irányába, huncut mosollyal:)* Az a laboratórium egy szimbólum, és Sigmund tudja ezt. Kicsit később lesz egy másik javaslatom is számára. *(Visszafordul Jakobhoz. Melegen:)* Lesz munkánk, ne félj.

(Hosszú csend. Sigmund, leeresztett szemmel, a bajszát rágva, egyszerre tűnik dühösnek és boldognak. Breuer maga is feszélyezettnek tűnik ettől a néma hálától; megragadja az első témát, ami az eszébe jut.)

És... és a lábad? Hogy van?

(Megpróbál felállni. Jakob a vállára teszi a kezét, és maradásra kényszeríti.)

JAKOB *(anélkül, hogy bármilyen figyelmet fordítana erre az utolsó kérdésre)*: Sigmund, fogd a másik sámlit, és gyere, ülj le ide.

(Freud felemeli a fejét, kissé zavartan. Anyja, a konyhaajtóból, szelíd tekintélyességgel folytatja:)

FRAU FREUD: Sigmund! Hallottad?

(Freud, szórakozottan – de nem undor nélkül – odahúz egy sámlit az apja mellé, és leül. Ez a két magas férfi kissé komikus, bár nem nevetséges a sámlin, a hosszú lábaikkal és a térdeikkel az álluk magasságában. Az öreg Jakob egy fejjel magasabb.)

JAKOB *(először mosolyogva és közvetlenül. Rácsapva Freudra – aki öröm nélkül viseli ezt a kontaktust – a vállán:)*: Isten túl jó volt hozzám. Amikor még csak hároméves volt, már rájöttem, hogy

több intelligencia van a pici cipőjében, mint az egész testemben. Soha nem voltam képes követni őt. Az a tudományos világ olyan nehéznek tűnik számomra... és Sigmund olyan fiatal! Össze fog törni! Breuer, neked adom a fiamat. Bánj vele úgy, ahogyan én szerettem volna bánni vele. A segítségeddel nem fog félni semmitől.

(Freud megmerevedett. Mindenki kissé feszélyezett a hatalomátadástól. Jakobban valójában a szenilitás és a mély jóság keveréke van, ami szavait mindig alkalmatlanná és feszélyezővé teszi, anélkül, hogy valaha is nevetségesek lennének.)

BREUER: Kedves Jakobom, öregítesz engem: csak tizenhat évvel vagyok idősebb nála. *(Nevet.)* Meynert és Josef Breuer, nem gondolod, hogy ez kicsit túl sok apa, öreg barátom, Jakob Freud fiának?

(Pillantás Breuertől Freudra, aki szörnyen feszélyezettnek tűnik, és Frau Freudra, aki rámosolyog, mintha arra bátorítaná, hogy csendesítse meg Jakobot az elfogadással. Breuer ezeket a szavakat azzal a nyilvánvaló szándékkal ejti ki, ha elfogadja, hogy először érvényesítse Jakob elidegeníthetetlen jogait.)

JAKOB: A három közül te vagy az egyetlen, aki méltó rá. Fogadd el, kérlek. Beteg vagyok, mint tudod, és aggódom miatta. Ha a te kezedben van, kevesebb bűntudatot fogok érezni.

(Breuer olyan megfogalmazást keres, amely megnyugtatja az öregembert anélkül, hogy visszatérne az apaság átengedésének témájára. De hirtelen, egy anyjára vetett pillantás után, Freud talpra áll, mereven és formálisan, még sápadtabban, mint Jakob. Mereven meghajol, szinte összecsapva a sarkát, és fájdalmasan beszél, megtört hangon, de amely mindvégig tisztelettudó és udvarias marad.)

FREUD: Mindennel tartozom neked, Apám, és tudom ezt. Amikor megszülettem, gazdag voltál, és a csehországi antiszemiták voltak azok, akik elüldöztek minket Freiberg ből, és elvették az összes pénzedet. Te voltál és mindig is te leszel a példás zsidó apa. De ne aggódj: engedelmeskedni fogok neked. *(Breuer felé fordulva – aki ülve maradt – és szeretetteljesen mosolyogva:)* Dr. Breuernek meglesz felettem az a tekintélye, amelyet szíveskedtél megadni neki.

[Freud Karllal, az öreg tábornok fiával. A jelenet az I. változat (19) jelenetének felel meg, de a kezelésmód nagyon eltérő. Itt adjuk közre a jelenetet példaként arra, milyen eltérő irányt vehet Sartre munkássága, még akkor is, ha a téma és a helyzetek változatlanok maradnak. Összehasonlítható lenne bizonyos jelenetekkel a Les Séquestrés d'Altona (Franz és a bábu) című műből is.]

29

Ugyanabban a lakásban: egy másik emeleten.

A ajtó a folyosó végén. Fritz egy zára fölé hajolva belehelyez egy kulcsot, elfordítja, majd kinyitja az ajtót. Egy tágas szoba tárul fel, amely egyszerre szolgál dolgozó- és ebédlőhelyiségül. Éles ellentétben áll azzal a szobával, amelyet épp az imént hagytunk el, hála a visszafogott, biztos és rendkívül nőies ízlésnek (a fiatalemberé lenne, vagy az édesanyjáé?), amely a berendezést kísérte (német rokokó bútorok és kárpitok). A három olajlámpa által megvilágított összkép mindent egybevetve kifejezetten vidámnak tűnik. Hatalmas, üvegajtós könyvszekrény teli könyvekkel. Egy nagy íróasztal. A INAS HANGJA *(a képmezőn kívülről)*: csengessen. Amikor a Doktor úr távozni készül, a Doktor úrnak csak annyit kell tennie, hogy... Az íróasztal előtt egy teljesen

tájidegen tárgy – az egyetlen ilyen – áll: egy női szabóbaba (egy lakkozott ébenfa rúdra szerelt mellszobor). A torzó tetején, a nyak helyén egy csiszolt ébenfából készült függelék látható, amely egy korongon álló, fordított körte alakját ölti. Ezen a torzón egy piros osztrák egyenruha-kabát (egy tábornoké) és egy tábornoki sapka (kepi) van. A kabát, amely vállban túlságosan bő, alig marad meg a babán. Az egyenruha egyik gombja be van gombolva egy gomblyukba – nem a hozzá tartozóba, hanem az eggyel felette lévőbe –, így szűkítve a kabát bőségét, hogy fennmaradjon a torzón. Egy harminc év körüli, feketébe öltözött férfi ül egy széken, a túlsó fal jobb oldali sarkába húzódva, mintha a lehető legmesszebb próbálna kerülni az ajtótól, akárcsak egy büntetésben lévő gyermek. Amikor az ajtó kinyílik, azt hisszük, magát Freudot látjuk: a szakálluk és a hajuk szinte teljesen egyformára van nyírva mindkét egyénnél. Ahogy azonban Freud közeledik Karlhoz, úgy válnak a különbségek egyre élesebbé, kioltva a hasonlóságokat. Karl haja és szakálla világosabb árnyalatú: sötétgesztenye. Arcfejlése finom, de kissé puha, ajkai teltek, és más körülmények között érzékinek tűnhetnének. Ám mindenekelőtt a tartásuk teljesen eltérő. Karl vállai előreesnek; mozdulatai könnyedek, ügyesek, megerőltetés nélkül udvariasak, de megszokásból és szinte vonakodva teszi őket; érezni, hogy folytonos késztetést érez arra, hogy leejtse a karját. Mindenekelőtt az a szenvedélyes tekintet, amelyet Freud rászegez, csupán egy végtelen bánatot tükröző, gyászos szempárral találkozik. Freud belép a szobába, tekintetével Karlt keresve. Utóbbi azonnal feláll, és udvariasan elébe megy. Tekintetének gyógyíthatatlan szomorúságától eltekintve semmi sem utal arra, hogy elmebeteg lenne.

(Képmezőn kívülről hallatszik, ahogy a kulcs elfordul, és újra bezárja az ajtót.)

KARL *(közeledve)*: Dr. Sigmund Freud? Mindkét kezébe fogja Freud kezét, és melegen megszorítja. Freud meglepettnek tűnik. Karl nyájasan beszél: azáltal, hogy felismerte Freudot, egy pillanatra sikerült kiszabadulnia aggodalmainak köréből. Nem ismer fel engem, de én ismerem önt: láttam Brücke professzornál.

Ó, ön akkor már másodéves volt. A jövőjéről beszélt önnek; azt tanácsolta, hogy telepedjen le, építsen ki egy praxist. Ön pedig visszautasította. Ez olyan mély benyomást tett rám. Olyan jó indokai voltak... És tessék. Ön tudós akart lenni, és csak orvos lett. Én orvos akartam lenni, és csak a páciense lettem. *(Kesernyés mosoly.)* Ilyen az élet. Ám azonnal visszasüllyed szokásos bánatába. A „csak orvos lett" nem pimaszság: ellenkezőleg, ez egy bizonyos módja annak, hogy Freud feltételezett csalódásait a saját nyomorúságához kapcsolja. Freud mozdulatlan maradt: még a szemöldökét sem húzta össze. Feszülten tanulmányozza a beteget; minden mozdulatát és ruhadarabját megvizsgálja, mint egy rendőr, aki egy gyanúsítottat mér fel. Tekintete időről időre továbbsiklik, és bejárja a szobát, mintha nyomokat keresne ott. De ami megkülönbözteti őt egy rendőrtől, az a bizalmatlanságtól mentes, semleges, szinte jóindulatú fellépése: nem riválissal vagy ellenséggel van dolga, hanem egy beteggel, és érezzük, hogy eltökélt szándéka a tőle telhető legjobbat nyújtani neki. Most először kell megéreznünk az elmebeteg és az orvos közötti páros kapcsolatot. Tekintetét a babán lévő egyenruha és a tábornoki sapka vonzza magához.

FREUD *(az egyenruhára mutatva)*: Mi az? Karl lazán, anélkül válaszol, hogy megfordulna: KARL *(teljesen természetesen)*: Apám egyenruhája. FREUD: Ezredes volt? KARL *(észrevétlen iróniával: nem tudjuk megmondani, hogy Freudnak és a rangok ismeretének hiányának szól-e, vagy Herr Schwarznak)*: Tábornok, Doktor úr! *(Nagyon egyszerű hangnemben:)* Ez egy tiszteletbeli cím, amelyet a Császár adott neki, amikor a Hadügyi Államtitkárságot vezette.

Freud odalép a babához, és szemügyre veszi. *(Élesen:)* Ne nyúljon hozzá! *(Természetes hangon, elnézést kérve:)* Bocsásson meg: túl nagy arra a torzóra. Ha valaki hozzáér, leesik.

Freud, háttal állva, továbbra is a babát nézi. Anélkül, hogy megfordulna: FREUD *(semleges hangon)*: Az apja azt mondta,

megpróbálta leszúrni őt. KARL *(halk, sötét hangon, de határozottan)*: Így igaz. Freud gyorsan megfordul. Mivel Karl felé fordult, hogy válaszoljon, most szemtől szemben állnak egymással. Freud egy lépést tesz Karl felé, és a szemébe néz. FREUD *(nem keményen, de feszült figyelemmel)*: Miért? KARL: Nem tudom. FREUD: Dühös volt? KARL: Nem. *(Próbál segítőkész lenni:)* Nos, de igen. Amikor megpróbáltam leszúrni. Előtte nem. És utána sem. *(Szünet.)* Ez egy... késztetés volt. FREUD: Késztetés? Voltak más efféle késztetései is? KARL: Milyen félék? FREUD: Emberölési? KARL: Soha. Nem vagyok erőszakos ember, Doktor úr. Természetesen az elmém gyakran nem szabad. Vannak dolgok, amiket meg kell tennem. *(Őszinte iszonyattal:)* De ezt nem! FREUD: Mit például? KARL: Számolnom kell. *(Kicsi, elnézést kérő nevetés, hogy megmutassa időtöltései balgaságát:)* Amikor bejött, megszámoltam a gombokat a kabátján. FREUD: És azután? KARL: Megszoroztam 22-vel, és elosztottam 3-mal. *(Örömtelen nevetés:)* Ismerem a betegségemet.

Odamegy a könyvszekrényhez, kiválja az elmebetegségekről szóló nagy kötetet, és megmutat egy fejezetet (a lapok sarka behajtva). Freud olvashatja: „Kényszerneurozis". Freud kommentár nélkül visszaadja a könyvet, Karl pedig visszateszi a könyvszekrénybe: látszik rajta, hogy aprólékos, rendszerető ember. Háttal állva kérdezi Freudot: Azért jött, hogy beszállíttasson az elmegyógyintézetbe?

Freud nem válaszol. Karl megfordul felé. Sápadt, mint a hamu. Fritz mondta nekem. A nővérem az, aki ragaszkodik hozzá, ugye? Várja Freud válaszát, amely nem érkezik meg. Némi nehezteléssel: Gyűlöl engem. *(De azonnal újra hatalmába keríti a bűntudat érzése:)* Tudom, hogy büntetést érdemlek. Apagyilkosság... nincs ennél rosszabb, ugye? Határozottan beszélt, Freud szemébe nézve. És Freud az, aki feszélyezetten elfordítja a tekintetét. Karl insisted: Ugye nincs? FREUD *(különös, egyszerre szigorú és zaklatott hangon)*: Semmi! KARL *(nagyon őszintén)*: Látja, bűnösnek

vallom magam, elborzadok magamtól. De láttam elmegyógyintézeteket, amikor hallgató voltam. Ha be kell záratniuk, mondja meg azonnal: megölöm magam. FREUD *(szelíden)*: Ez zsarolás, Uram, és semmit sem fog nyerni vele. KARL: Nem elég az, ha zár alatt tartanak? FREUD: És mi van, ha lecsapja a szolgát, aki a az ételét hozza? Azonnal be fogják zárni, azzal a súlyosbító körülménnyel, hogy akkor valóban megölt valakit. KARL *(meglepődve)*: A szolgát? Mi a csudáért támadnám meg a szolgát?

Karl meglepődésének élesen kell hatnia Freudra és a nézőre egyaránt. Freud nagyjából arra gondolhat: ha tényleg nem tudja, miért támadta meg az apját, ha tette valóban képtelenségnek tűnik számára, nem kellene meglepődnie azon a gondolaton, hogy bárkit képes lenne megölni. Freud figyelmesen nézi Karlt. Ezúttal Karlon a sor, hogy lesüsse a szemét. Odamegy az asztalhoz, kézbe vesz egy elefántcsont papírvágó kést, és kopogtatni kezd vele az asztalon (hangcsoportok, szinte mint a morze). Felvesz egy nyitott újságot az asztalról: a *Medical Bulletin* az. Egy hatsoros bekezdés piros tintával be van karikázva. Nem tudna meggyógyítani? Odatartja az újságot Freudnak, aki nem hajlandó elvenni. FREUD: Már megkaptam. KARL: Ez az ön előadásának az összefoglalója. Tíz éve nem olvastam semmit, ami ennyire lenyűgözött volna. FREUD *(gúnyosan)*: Hat sor: nagyon kedves. KARL: Reményre találok benne.

Freud szeme hirtelen felcsillan. Nem tudja leplezni izgatottságát. Azt akarja, hogy hipnotizáljam? KARL: Pontosan ezt akarom. FREUD *(tárgyilagosan)*: Éppen ma vettem részt olyan kísérleteken, amelyek bizonyítják, hogy a hipnózis érvényes terápia a hisztériás betegek számára. De abszolút fogalmam sincs arról, hogy a módszer alkalmazható-e kényszerneurozisoknál. Ezeket a szavakat semleges hangon ejti ki: Freud figyelmeztetni próbálja a beteget, hogy megőrizze tiszta lelkiismeretét, bármi történjék is. KARL: Próbálja ki rajtam: akkor majd meglátja. FREUD: Ez volt a szándékom, mielőtt még beléptem volna ebbe a

szobába. Ezt a beismerést igen szívélyesen teszi. De a hangnem azonnal megváltozik: Freud odalép a beteghez, és parancsoló hangja elárulja az uralkodás iránti vad kényszerét. De figyelmeztetem: azonnal elmegyek, ha nem bízik bennem teljesen. Úgy kell átadnia magát nekem, mint egy gyermek. KARL *(alárendelten és reménnyel telve)*: Mint egy gyermek, esküszöm.

Karl egy pillanatra sugárzónak tűnik: akut szorongása és bűntudata visszájára fordítva azt a szükségletet szüli benne, hogy uralkodjanak felette. Hogy megadja magát, csak ezt kéri. Pillantásaik cseréjéből ezúttal gyökeres betekintést nyerünk a beteg és a pszichiáter közötti kötelékbe (valamint az áttétel és a viszont-áttétel keletkezésébe). Ennek a képnek elég erősnek – és bizonyos szempontból elég felkavarónak és kellemetlennek – kell lennie ahhoz, hogy felidézzük, amikor Freud sokkal később felveti az áttétel problémáját. És a most kialakult párosban a kellemetlen dolog éppen az uralkodás és az alávetettség nagyon halványan homoszexuális jellege. Freud karon fogja Karlt, a könyvszekrénynek támaszkodó heverőhöz vezeti, és ujjainak gyengéd nyomásával szavak nélkül kényszeríti, hogy üljön le, majd feküdjön le rá. Karl engedelmeskedik.

FREUD: Oldja ki a nyakkendője csomóját. Kulcsolja össze a kezeit. Az ujjakat összefonva.

Freud bal kezének mutatóujját Karl orrára helyezi, a szemei közé. Nézze az ujjamat. Karl kissé kancsalít, kétszemű konvergenciával, Freud ujja felé. Nagyon jó. Most el fog aludni... Aludjon. Aludjon. Álmos. Aludjon. A szemhéjai nehezek, nehezek.

Karl szemhéjai lassan pislognak. Be fognak csukódni. Be csukódnak.

Karl becsukta a szemét. Ön alszik. Nem tudja szétválasztani a kezeit.

Karl megpróbálja, de nem sikerül neki. Már nem tudja megtenni, mert alszik. Aludjon mélyen. Mélyebben. Mélyebben!

Freud az elmúlt néhány pillanatban Karl fölé hajolt – halkan adott neki utasításokat. Most elégedetten felegyenesedik, elmegy egy székért, az ágyhoz húzza és leül. Kérdéseit normális hangon teszi fel, meglehetősen hangosan és gyengéd tekintélytől áthatva. Tegnapelőtt ebédidőben hol volt, Herr Karl? KARL: Az ebédlőben. FREUD: Mit csinált? KARL: Megpróbáltam megölni őt. FREUD: Miért? KARL *(egyfajta nyögéssel)*: Nem tudom! Nem tudom! Nem tudom! FREUD: Herr Karl, nagyon is jól tudja, tudja, miért csapott le rá. KARL *(szelíden)*: Tudom. FREUD: Miért? KARL: Hogy megvédjem magam. FREUD: Ki ellen? KARL: Nem tudom... De igen... FREUD: Fenyegette önt?

Karl nyög és kissé megmozdul. Freud ingerültté válik. Fenyegette önt? *(Inkább magának, mint a betegnek:)* Megközelíthetjük a dolgot másképp is. Mit evett? KARL: Voltak előételek. FREUD: És azután? KARL: Sertéssült. FREUD: Mikor csapott le az apjára? *(Szünet.)* Miközben az előételt ette? KARL: Miközben a sültet szeletelte. FREUD: Emlékszik a jelenetre? KARL: Odatartottam a tányéromat. A bal kezében egy villa volt, a jobb kezében pedig egy nagy kés. *(Hevesen és szinte gépiesen:)* A véredet veszem, te mocsok disznó!

Szünet. Freud szeme felcsillan. Karl arca teljesen megváltozott. Szája kellemetlen, gonosz fintorba torzul, homloka ráncos. Most durva hangon beszél, élesen és gyakran trágáran. Magyarázva: Le akarta vágni őket a hússzeletelő késével! *(Hirtelen megállás.)*

Freud kissé megfeszül, meglepődve. De végig akarja vinni a tesztet. FREUD *(gyengéden)*: Folytassa, Karl, folytassa. Mondja el, mi történt. KARL: Le akarta vágni őket! Le akarta vágni őket! *(Durva hangon, nehéz célzásokkal:)* Le akarta vágni a... füleim hiányoztak? És mi hasznom lett volna az orromból, ha Megtanulta a saját kárán, a vén gazember, mivel süket, mint a ágyú. A

mókának vége: nincs több fül, úgyhogy nincs több orr sem. FREUD: Ki akart kasztrálni? KARL: Igen! Igen! Igen! FREUD: Mikor kezdődött? KARL *(hirtelen kimerülten)*: Fáradt vagyok. FREUD: Mikor kezdődött? KARL *(hánykolódva, mormogva)*: Fáradt vagyok, fáradt, fáradt...

Komornak és nyomorultnak tűnik. Nyitva tartja a száját, s nehezen, zajosan lélegzik. FREUD *(tekintélyt parancsolóan)*: Válaszolni fog nekem, Karl, válaszolni fog! *(Visszafojtott erőszakkal reaches ki a kérdését:)* Mikor kezdődött? KARL *(mormogva)*: Ön... *(nyög:)* Ó! *(Tisztább hangon, mintha meg akarna szabadulni tőle:)* Mindig is így volt! FREUD: És mikor kezdte el akarásból megölni őt? KARL: Mindig is... mindig is!

Kimerülten visszahanyatlik, majd erőtlenül hánykolódik, fájdalmas zihálással. Freud ingerültnek tűnik. Kinyitja a száját, hogy kikérdezze Karlt, de ahogy fölé hajol, rájön, hogy semmi többet nem fog kihúzni belőle, még akkor sem, ha folytatja a kikérdezést. Freud arcát megkeményíti az uralkodási vágy és a növekvő undor. Láthatóan Karl apjára tett gúnyolódásai, valamint a neurozis egyértelműen szexuális aspektusa rendkívül kellemetlenül érintették. Karl fölé hajol, felemeli az egyik szemhéját, megvizsgálja a szemfehérjét. Majd megváltoztatva tartását, de megőrizve feszült, ellenséges kifejezését, halk, behatoló hangon beszél hozzá.

FREUD: Nyugodjon meg, Karl. Békés! Békés! Ön békés. Ön alszik! Mé-é-élyen al-szik. *(Szünet.)* Aludjon! Nyissa ki a szemét. Még mindig alszik. Üljön fel. Álljon fel. Állva és nyitott szemmel alszik.

Karl megteszi a megfelelő mozdulatokat. Freud belenyúl a zsebébe. Előhúzza a svájci bicskát. Nyújtsa ki a kezét.

Karl kinyújtotta a kezét. Freud a kinyújtott kézbe helyezi a svájci bicskát. Mi az? *(Nincs válasz.)* Nézze meg! KARL *(ugyanazon a durva, álmos hangon)*: A késem.

Freud vállon ragadja Karlt, és az egyenruhát viselő baba felé fordítja. FREUD: Mit lát? Karl ijesztő, rosszindulatú kifejezéssel nevetni kezd. KARL *(vulgárisan)*: Látom a tábornokot.

Freud elengedi, és egy lépést hátralép. FREUD: Önnél van a kés, Karl. És a tábornok ott van. Gyerünk! KARL: Mit tegyek? FREUD *(nagyon nyomatékosan)*: Amit csak akar.

Szünet. Karl felváltva néz a késre és az egyenruhára. Majd nevetni kezd, és a bal keze körmeivel ügyetlenül kaparászva kinyitja a kést. Jobb kezét a markolatra szorítja, és a baba felé sétál. FREUD: Hová megy? KARL: Rátámadok a vén disznóra!

A baba előtt áll. Bal keze az egyenruhát fogja az egyik hajtókájánál fogva; jobb keze a teste mögött mélyen tartja a kést, felemelt heggyel. Elkaptam. FREUD: Várjon! Miért nevezi disznónak? KARL: Mert megerőszakolt egy kislányt. FREUD: Ki? Az apja? KARL: Nem tudta? Ez köztudott. *(Megbotránkozott undorral:)* Egy tizenhét éves kislányt! Minden éjjel! A saját káromon tudom: ő az anyám.

Freud kezdi megérteni. Hirtelen elsápadt, és most zaklatottabbnak tűnik, mint a betege: kezei ügyetlenül mozognak körülötte, mintha őrlődne a kísérlet leállításának vágya és a kíváncsisága között. Karl utolsó kijelentésénél – pontosabban a „Ő az anyám" szavaknál – egyfajta morgás tör ki a szájából, és mindkét öklét összeszorítja, mintha rá akarná vetni magát Karlra. Karl egy pillanatra habozni látszik, egyik kezével a kabáton. Egy erőszak terméke csak szörnyeteg lehet. Tizenhét és ötven! Tizenhét és ötven!

Freud visszanyerte az uralmát önmaga felett; csikorgatott fogakkal beszél: FREUD: Nos hát? Mit fog tenni? Folytassa!

Karl hirtelen előrelöki a kését, átdugja az egyenruha két hajtókája között, és elvágja a gomblyukba gombolt egyetlen gomb cérnáját. A gomb a földre esik, és csilingelve elgurul. Karl elengedi az egyenruhát, amely kinyílik, lecsúszik a torzón, és a baba lábánál összeomlik. A hosszas lecsúszás által feltárt baba egy nő mellszobra. Egy ügyetlen kéz – nyilvánvalóan Karlé – ecsettel megjelölte a mellek csúcsát. A mellszobor alján fekete vonalak próbálják ábrázolni a szeméremtest szőrös háromszögét (valójában ez a háromszög túl magasra van helyezve, mivel a mellszobor a lágyék magasságában végződik). Ahogy az egyenruha a földre csúszik, Karl durva hangján beszél. Az egyenruhára mutatva: KARL: Ötven a tizenhét felett. Vedd el az ötvenet, mi marad? Az a mocsok húsdarab összeomlott. És mit takart ez a húsdarab? Az anyámat!

Egy fricskával elrepíti a tábornoki sapkát, majd megragadva az ébenfa fejet, elforgatja a babát, hogy megmutassa a hátát Freudnak. A fenékvágat kezdete egy fekete vonallal van megjelölve (a baba alakja és jellege miatt annak naiv meztelensége csak tisztán szimbolikus karakterű lehet). Az anyám természetes valójában.

Freud borzadva nézi a jelenetet. Sápadt és izzad. Megpróbálja leállítani, de a szó alig hagyja el az összeszorított fogait, és Karl úgy tűnik, nem hallja: FREUD: Elég!

A beteg odalépett a babához. Bal kezét a babán ábrázolt két „mell” egyikére helyezi. A mutatóujja felemelve, a másik négy ujja mintha egy képzeletbeli mellet szorítana (valójában ez a típusú baba egy már fűzős mellszobor formáját mutatja). A mutatóujj a bal mell csúcsára, vagy pontosabban az azt ábrázoló fekete foltra kerül, és gyengéden ingerli azt, miközben Karl sensualis, felizgatott kifejezéssel megnyalja az ajkait. KARL: A mell, amely szoptatott engem!

Freud egy lépést tesz előre. Ebben a pillanatban a beteg extázisba esik. Hátradobja a fejét. Ez egy orgazmus, és Freuddal egyidejűleg felfedezzük, hogy késének hegye – amely nyitva marad, és még

mindig a jobb kezében van az ujja és a hüvelykujja között – hozzáér a babára rajzolt háromszöghöz, míg a markolata Karl nadrághasítékához ér, amelyből akár azt is el képzelhetnénk, hogy kiáll. Ágyékának apró mozdulataival Karl váltakozva eltávolodik a babától és visszatér felé. Amikor felé mozdul, a kés hegye eltalálja a szeméremháromszöget. Freud, elfelejtve, hogy egy mesterséges szomnambulizmus állapotában lévő beteggel van dolga, ráveti magát Karlra, és azért, hogy a lehető leggyorsabban elvigye a babától, megüti őt a válla alatti mélyedésben. Karl visszahőköl, egy hipnózis alatt álló ember kábult arcával, aki képtelen szembesülni a körülötte zajló eseményekkel. Freud vállon ragadja. Karl jobb keze oldalra és hátra mozdul, mintha hasba akarná csapni Freudot. De utóbbi, anélkül, hogy ezt egyáltalán észrevette volna, már visszanyerte az uralmát Karl felett.

FREUD: Elég! Adja ide a kést. Anélkül, hogy a késre nézne, Karl megállítja a karja mozgását, kinyújtja a kezét és átadja a kést. Ön alszik. Mélyen alszik. Az ágyán fekszik. Becsukott szemmel. A heverőhöz kíséri Karlt, és segít neki elnyújtózni rajta. Karl elnyújtózott. Karl nyög és becsukja a szemét. Freud undorral néz a késre, kioldja a biztonsági zárat, behajtja a pengét, és a zsebébe teszi a kést. Arca kőkemény, szemei kemények, kemény, megvető hangon: Nem mondott semmit, csak képtelenségeket. Hallja: képtelenségeket. Felejtsen el mindent! Parancsolom, hogy felejtsen el mindent. Semmi sem történt. Semmi. Hallja?

Karl jelentős zaklatottságot mutatott, mióta lefeküdt. Freud parancsoló hangja fokozatosan megnyugtatja. Végül elcsendesedik, mintha természetes módon aludna. KARL *(érthetetlen mormogás)*. FREUD *(tekintélyt parancsolóan)*: Soha nem vetette meg az apját! Soha nem álmodott arról, hogy megöli őt. Hallja? Ezt a kijelentést és a következőt (az anyáról) olyan erővel ejti ki, és olyan belső gyötrelmet árul el, hogy lehetetlen tudni, vajon Freud a kényszerbeteget vagy saját magát próbálja-e meggyőzni. KARL *(a beleegyezés bizonytalan morgása)*. FREUD: Nincs... nem lehet... a kerek világon egyetlen gyermek sem, aki

annyira természetellenes lenne, hogy ne tisztelné az édesanyját. Hallja? KARL: Igen.

Karl alszik. Csendesebb légzés. Freud elfordul tőle. Odalép a babához, anélkül, hogy ránézne, mintha a saját anyja lenne, és meztelen lenne. Lehajol, felveszi az egyenruhát, és a baba vállára dobja, mintha diszkréten be akarná takarni a meztelenségét. De az egyenruha lecsúszik. Ideges mozdulatokkal, mintha félne a baba meztelenségétől, Freud újra felhúzza az egyenruhát, és begombol egy másik gombot (természetesen ferdén), hogy a kabátot újra megszorítsa a torzó körül. Majd lehajol, felveszi a tábornoki sapkát, és visszateszi a baba fejére. Mindezeket a műveleteket ideges kapkodással hajtja végre. Megkönnyebbülve Freud odalép egy kis asztalhoz (nem messze az ágytól), amelyen az az inas által mutatott csengő van (amikor azt mondta: „Csengessen"). Csengget, majd visszatér Karlhoz. Végighúzza a kezét utóbbi homlokán (érezni, hogy le kell győznie az undorát).

FREUD: Ébredjen fel! Ébredjen fel! Nyissa ki a szemét. Egy pillanatnyi várakozás. Ebben a pillanatban az inas, kint, behelyezi a kulcsot a zárba. *(Képmezőn kívülről hallatszik a zárban elforduló kulcs hangja.)* Karl kinyitotta a szemét. Felébredt.

Feladatát elvégezve Freud már nem leplezi undorát: borzalom és szigor keverékével néz betegére. Karl felül az ágyán, és meglepetten néz Freudra. Majd tekintete bejárja a szobát: felismeri azt. KARL *(habozva)*: Mit csináltam? Elaltatott? Freud bizonytalan intéssel bólint. Karl nagyon kissé nyugtalan. Nem gyanítja bajának súlyosságát. Freud válasz nélkül vállat von. Karl felállt. Halkan, őszintén beszél: semmi mást nem szeretne jobban, mint megmutatni a hálját. Már régen nem éreztem magam ilyen jól. *(Félénk mosollyal:)* Látja: a hipnózis kényszerneurozisoknál is használható.

Freud megvető, kőkemény kifejezéssel a szemébe néz. Arca és a kísérő csönd látszólag zavarba hozza a beteget. Mosolya elhalványul, és a szája széle remegni kezd. *(Nyájas hangon,*

amelyen keresztül már érezni a kibontakozó szorongását:) Véget ért az ülésszak? FREUD: Igen.

Karl egy lépést tesz Freud felé, mintha bele akarna kapaszkodni. De nem meri. Érezzük, hogy fél látni őt távozni. Kissé felemeli a kezeit, majd újra leengedi őket. KARL *(ugyanazon a hangon)*: Mikor jön el újra? Freud nem tudta visszatartani magát a hőköléstől. A mély iszonyat kifejezését ölti magára. FREUD: Nem tudom. Viszontlátásra, Uram. Rövid meghajlás. Sarkon fordul. A bekötött karú inas várja az ajtón kívül. Kimegy. Az inas követi őt. Éppen ahogy Freud távozott, és az inas készülődik bezárni az ajtót mögöttük, Karl megszólítja őt a szoba túlsó végéből. KARL: Egy kicsit jobban érzem magam, Fritz, nem kell bezárnod.

A folyosón Fritz, aki épp az imént zárta be az ajtót, kezében tartja a kulcsot – Karl szobájának kulcsát –, és Freud felé fordul, mintha azt kérdezné tőle, hogy engedelmeskedjen-e a fiatal urának. FREUD *(olyan erőszakkal, ami meglepi Fritzet, mintha örökre el akarná tüntetni Karlt)*: Zár alatt! Zár alatt!

[Freud rémálma. Ez a jelenet a II. változat előző jelenetét követi.]

30

A hegyekben.

Keskeny ösvény kanyarog egy meredek csúcs körül. A bal oldalon egy sziklafal zárja el a kilátást; a jobb oldalon függőleges szakadék. Az ösvényt a sziklába vágták. Ahogy a korábbi álmokban is, a díszlet vázlatos jellege szembetűnő: a hegy vonalai (a balra magasodó sziklafalé és a szakadéké) teljesen élesek és valóságosak.

Ami viszont hiányzik (mint egyes rajzfilmekben), az maga a sziklás anyagszerűség. Nem ködről vagy elmosódott képekről van szó: valójában nincs ott semmi. A film nem tűnik kitöröltnek. A díszletet balról az emelkedő, jobbról pedig a süllyedő vonalak jellemzik. Mindenesetre ez nem annyira díszlet, mint inkább az álom drámai tartalmához szükséges kelléktár. A többi kellék úgy jelenik meg, ahogyan szükség van rá – és soha nem léteznek másképp, csak annyiban, amennyiben az álombéli cselekmény megköveteli a tulajdonságaikat. Egy rekedt hang egészen közelről egy jódlizós dalt énekel, melyben nincsenek más szavak, mint hogy „Aila-la-ee, la-la-e-tu": a hang Karlé.

(Karl éneklő hangja.)

Karl feltűnik, könnyedén kapaszkodik fel az ösvényen, szabadon mozogva, fittyet hányva a szakadékra. Tiroli túrázóruhát visel: tollas kalap, zöld kabát, bőrnadrág. Vastag harisnya, és egy női magassarkú cipő, amely cseppet sem akadályozza járása mozgékonyságát és könnyedségét.

Eleinte egyedül van. Ám a kamera – amely először teljes alakban látta őt, majd az alakja egy részletére tapadt (közeli a szakállas arcról, a száj fekete nyílásával, amint énekel) – ahogy kissé eltávolodik, felfedez egy vastag kötelet, amely egy másodperccel korábban még nem létezett: átöleli a derekát, a háta mögött meg van csomózva, és egyenesen, kifeszülve nyúlik ki a képmezőből – mintha húzna valamit vagy valakit.

Valójában abban a pillanatban, amikor a fiatalember megfordul és eltűnik jobbra, feltűnik Freud, a Karléval megegyező tiroli ruhában, a derekára ugyanígy ráhurkolt kötéllel (kivéve, hogy nála a csomó után nem nyúlik tovább a kötél).

Ugyanaz a magassarkú cipő; a harisnyák pontosan olyanok, mint Karlé. Freud nem énekli a jódlit, hanem fütyüli; követi az ösvényt, és eltűnik a kanyarban.

Ugyanaz az ösvény, a kanyar után. A két férfit összekötő kötél jelentősen megrövidült, akárcsak a köztük lévő távolság. Ez a távolság, amely korábban körülbelül két méter lehetett, most hirtelen alig félméteresnek látszik.

Az ösvény még mindig ugyanolyan keskeny. Néhány méterrel arrébb kanyart tesz; a szakadék pont olyan meredek, a hegy pont olyan meredek. Ám Karl, elfordítva a fejét, a tőle jobbra lévő sziklafalban egy mély, árnyékos sziklaüreget fedez fel (1,8 méter magas, két méter széles). Karl belép ebbe a barlangba. Freud sikoltozni kezd.

FREUD: Nem! Nem!

Karl mintha herkulesi erővel bírna: erőlködés nélkül húzza maga után Freudot. Freud hiába ellenkezik, a feszes kötél vonszolja előre, akár tetszik neki, akár nem. Freud elhalad egy professzori katedra előtt, amely a barlangban jelent meg, de a bejárattal szemben. Meynert ül a katedránál: cilinder, frakk, virág a gomblyukában. Meynert egyetlen szó nélkül nézi Freudot. Freud hangyákat vesz észre Meynert szakállában, és szörnyű sikolyt enged ki.

(Freud sikolya.)

Szerencséjére, ahogy elfordul Meynerttől, maga előtt, a barlang túlsó végén megpillantja saját anyját, Amalia Freudot, amint egy valódi trónuson ül, bizánci császárnőként felöltözve, rengeteg ékszerrel, meztelen karral, nyakkal és vállal. A trónus a sziklába vágott lépcsőfokon áll. Freud rámosolyog az anyjára, és miközben a fiatalember még mindig húzza maga után, int neki a kezével. Ám Freud anyja, aki tökéletesen felismerte őt, mozdulatlan és tartózkodó marad, kezei a trónus aranyozott karfáján pihennek; egy élő kígyó tekeredik a csuklójára.

Karl közelebb lép Frau Freudhoz, aki látja őt közeledni, és semmilyen mozdulatot nem tesz, hogy elutasítsa. Fellép a

trónushoz vezető lépcsőfokra, és nagyon sensualis módon kényeztetni kezdi Frau Freud karját és vállát. Utóbbi szó nélkül, távoli és halványan gúnyos kifejezéssel néz Freudra. Karl két kezébe fogja Amalia Freud fejét, és készülődik megcsókolni őt.

FREUD *(Karlnak)*: A véredet veszem, te mocsok disznó!

Ráveti magát, visszahúzza és megüti (a válla alatti mélyedésben, ahogy a valóságban tette az előző jelenetben). Karl nem ellenkezik: gonosz, ironikus mosoly ül az arcán. Freud dühösen és mélyen megundorodva visszalöki őt a barlang bejárata felé, továbbra is teljes erejéből ütve őt. Az ütések hangját nem halljuk, csak Meynert halk, gúnyos nevetését – amely eleinte nagyon halk.

(Meynert nevetése a képmezőn kívülről.)

Elhaladnak Meynert előtt, Freud lökdösi és üti Karlt, aki mosolyogva hátrál. Meynert a szakállában kutat, hangyákra vadászik benne, elkapja és az íróasztalára teszi őket. Mindezt anélkül, hogy a kezére nézne: nem veszi le a szemét Freudról, és egyre hangosabban nevet.

Meynert nevetése (crescendo): Freud kilöki Karlt a barlangból, és ledobja a szakadékba (aki még mindig mosolyog). Karl eltűnik.

Meynert nevetése (nagyon hangos): ám a két férfit övező kötél, amelyet Karl zuhanása hirtelen megfeszít, lerántja Freudot is, és őt is a mélybe taszítja. A szakadék szédítő: az ösvény alatti fal valójában függőleges. Nincs mibe kapaszkodni. Freud mégis egy olyan sziklába kapaszkodva találja magát, amely gondviselésszerűen jelent meg éppen az ösvény alatt. A még mindig feszes kötél olyan erőszakkal húzza, hogy hamarosan lehetetlen lesz ellenállni; Freud azonban hirtelen kiszabadítja a jobb kezét – amelyről hirtelen kiderül, hogy Karl kinyitott és rögzített pengéjű késével van felfegyverkezve –, és vágni kezdi a kötelet. Ám amint a penge hozzáér a kötélhez, az maga is kötéllel válik egyenlővé. Abban a pillanatban egy vörös fénykorong jelenik

meg az égen (ugyanaz, amelyet a kisiklásról szóló álomban láttunk), Meynert nevetése fülsiketítővé válik, Freud pedig, elengedve a sziklát, sikoltozva zuhan a fejjel előre a mélybe.

(Meynert nevetése fülsiketítő. Freud sikolya.)

Martha, akit ez a kiáltás riasztott fel álmából, meggyújt egy gyertyát az éjjeliszekrényén. Freud is felébredt. Szemei tágra nyíltak és tébolyultak. A hálószoba tágas és még mindig hiányosan berendezett (ágy, éjjeliszekrények, egy szék, egy drezdai óra a kandallópárkányon). A házaspár elveszettnek tűnik abban a nagy ágyban és abban a hatalmas, üres szobában. Árnyékok mozognak a mennyezeten (a huzat miatt pislákol a gyertya lángja).

MARTHA *(aggódva)*: Sigi!

Freud ránéz, eleinte anélkül, hogy valóban látná őt.

FREUD *(félálomban)*: Tiszta szakítást kell csinálnom. Felkiáltottam?

Felismeri a nőt. Martha bólint: meg van ijedve – Freud megijeszti őt. Freud az órára néz, miközben Martha fogja a gyertyatartót, és kinyújtott karral felemeli, hogy némi fényt derítsen.

Hány óra van? Öt óra. Felkelek. MARTHA: Megőrültél? FREUD: El kell olvasnom egy aktát. Egy beteg aktáját. MARTHA: Sigi! Ő az első betegedd: nincs semmi sietség.

Freud rosszindulatúan néz rá: félelmetes, makacs kifejezést visel.

FREUD: Azonnal meg kell csinálnom.

MÁSODIK

RÉSZ

[A II. verzióban Dora egy fiatal nő, aki házassági problémákkal küzd. A szerepét kibővítették.]

8

Freud rendelőjében.

Másnap, délután öt órakor. Dora a díványon fekszik, altatott állapotban. Freud az ágya mellett ül, és szivarozik. A katartikus ülés folyamatban van. Freud a bal kezében egy jegyzetfüzetet tart. Amikor jegyzetel (egy ceruzával), a szivart a szájába teszi, és ott is hagyja. A hamu számára gondoskodott róla, hogy a köpőcsészével kombinált hamutartót a lábához helyezze, és használja is. Úgy néz Dórára, mintha fel akarná falni, szemei izgalomtól és kíváncsiságtól csillognak – amiből természetesen minden szexuális vágy ki van zárva.

FREUD: Már nem szenved a puffadástól? DORA *(álmosan)*: Nem. FREUD: De vett még édességet? DORA: Igen. FREUD: Van a táskájában? DORA: Igen. FREUD: Vegyen egyet.

Dora felveszi a táskáját, amely a díványon van mellette (anélkül veszi fel, hogy felemelné a testét, óvatosan tapogatózva utána a bal kezével), kivesz belőle egy zacskó édességet, ebből a zacskóból pedig kivesz egy kis almapépes cukorpálcikát.

FREUD: Mi az? DORA: Egy normandiai, almalével készült főzött cukorka. FREUD: Egyen meg egyet.

Dora eltávolítja a papírt, amibe a cukorpálcika be van csomagolva, és szopogatni kezdi. Néha alig érinti a cukrot a ajkaival, csipegeti, vagy akár anélkül, hogy a szájába venné, kiölti a nyelvét és aprókat nyal rajta. Máskor mélyen a szájába tolja. Az előbbi esetben egy kissé hideg, kíváncsi, talán enyhén romlott szexualitás benyomását

kelti (szimbolikusan: klitorális); az utóbbi esetben egy mély szexualitását, amely csak most ébred fel (vaginális).

A cél annak bemutatása, miként őrlődik a folyamatosan izgalomba jövő és folyamatosan kielégítetlenül maradó Dora az onánia felületes izgalmai és a koitusz mélyebb felkorbácsolódása között.

Freud figyeli őt és jegyzetel (mintha ezt a viselkedést írná le).

FREUD: Jó? DORA *(tisztelettel)*: Franciaországból való.

Freud habozva néz rá, majd úgy tűnik, elszánja magát egy új megközelítésre. Legalábbis egy időre.

FREUD: És szereti Franciaországot, ugye? DORA: Igen. FREUD: Járt már ott? DORA: Nem.

Freud szándékosan ismétli meg a szokásos közhelyeket.

FREUD *(szentenciózus, majdnem abszurd hanghordozással)*: A francia nők olyan gyönyörűek! DORA: Nem szebbek, mint a mi nőink. FREUD: Talán, de ők tudják, hogyan kell öltözködni. DORA: Nem. FREUD: Nem tudják? DORA: Ízléstelenek: láttam párat tavaly a mi Kiállításunkon. FREUD: Szerencsére ott vannak a francia férfiak. DORA: Igen. FREUD *(a lány reakcióiból merítve az irányt)*: Nem néznek ki jobban, mint az osztrákok.

Dora meglehetősen bennfentes mosollyal mosolyog, és megrázza a fejét.

DORA *(bennfentesen)*: Nem. FREUD: Nem is okosabbak, nem is bölcsebbek, nem is bátrabbak, nem is erősebbek.

Dora minden egyes tulajdonságnál megrázza a fejét. Egy pillanatra félig nyitott szájjal, mosolyogva marad: ebben a pillanatban Freud mindent kockára tesz. Ugyanabban a nyájas hangnemben:

FREUD: De a helyzet az, hogy csodálatos szeretők. DORA *(semleges hangon)*: A legjobbak Európában, nem igaz?

Most, hogy megkapta, amit akart, Freud kimutatja undorát.

FREUD *(szigorúan)*: Ki mondott magának ilyen ostobaságot? DORA: Irma.

Dora duzzogó ajkai között mélyen a szájába tolja a cukorpálcikát.

FREUD: Irmának tisztátalan képzelgései vannak. Rossz hatással van magára. Volt már francia szeretője?

A lány megrázza a fejét, kissé kihúzva a cukorpálcikát, csak azért, hogy újra a szájába tolja.

FREUD: És másfélék?

Kivette a cukorpálcikát a szájából. Megmutatja Freudnak:

DORA *(őszintén és felháborodva)*: Soha! Itt van az én szeretőm. Harapdálom és csókolgatom. Húsz perc kell neki, hogy elolvadjon. *(Hangos nevetés, amely elárulja a neheztelését valaki iránt, akiről nem beszél.)* Húsz perc! Olyan csodálatos, mint egy álom. És amikor azt szétrágtam, veszek még. Annyiszor kezdem újra, ahányszor csak akarom.

FREUD: Maga mártásban úszó húst is eszik. DORA: Pástétomokat. FREUD: Az étkezések között vajas kenyeret mézzel. DORA: Vagy lekvárral. FREUD: Vagy süteményeket. Miért? DORA: Eltölt. Telepakol. Kielégít. A véremmé alakul; a testemből való testté válik.

Freud átlapozza a jegyzetfüzetet.

FREUD: A kényszeres evés hat hónappal a házasságkötése után kezdődik. Miért? DORA: Étvágyam volt. FREUD: A házassága előtt nem volt? DORA: Nem. Ó, nem! FREUD: Mi történt?

DORA: Meghozták az étvágyamat, aztán, amikor éhes voltam, senki sem fáradt azzal, hogy kielégítsen. *(Harsányan felnevet.)* FREUD: Miért nevet? DORA: Azon gondolkodom, mit mond ő a hivatalos vacsorákon: „Ipar teremt szükségleteket, de csak azért, hogy kielégítse azokat." FREUD: Az iparosok nem olyanok, mint az ipar. DORA: Nem. Ő adta nekem ezt a szükségletet – ami korábban nem volt meg bennem... csókokkal és dédelgetésekkel táplálja. De soha nem elégíti ki.

Éles, erőszakos harapás a cukorpálcikán, amely elpattan.

FREUD: Miért? DORA: Bárcsak kiderítené! Mindig olyan gyorsan vége van mindennek. Ott terem, mielőtt még egyáltalán elkezdtem volna. FREUD: Szóval eszik? DORA: Amennyit csak tudok. Örömet szerzek magamnak. FREUD: Az étel helyettesítő, Dora, arra a szeretetre, amit nem kap meg tőle, és arra a gyermekre, amivel nem ajándékozta meg.

Feláll, szemei csillognak, és odamegy az íróasztalához, ahol hosszan ír egy füzetbe. Csak a megjegyzései címét tudjuk elolvasni: *Dora: szexuális frusztráció*. Hirtelen felemeli a fejét, és észreveszi, hogy teljesen megfeledkezett Dóráról. Feláll, odamegy hozzá, és felébreszti.

FREUD: Ébredjen fel, Dora. És emlékezzen arra, amit mondott nekem.

A lány kinyitja a szemét. Freud előtte áll, zord és rideg tartással. Parancsolóan:

FREUD: Minden a lehető legjobban fog alakulni, asszonyom. Mondja meg a férjének, hogy látni akarom. Holnap hat órakor várom.

[Freud kezelése. Magda és az apja is szerepelnek az I. változatban]

12

Másnap reggel. Freud rendelője.

Freud Magda fölé hajol, akit alig látunk, és aki alszik, elterülve a díványon. A kamera Schlesinger udvari tanácsosra szegeződik. A hatvan év körüli, hófehér hajú férfi egy széken ül. Cilindere mellette van a földön, mindkét keze egy elefántcsont gombos sétapálcán nyugszik, állát a kezeire támasztja. A tanácsos magas és rendkívül sovány. Arca aszkétikus. Hideg, világoskék szemek, beesett arc, vékony ajkak, szakáll nélkül; pajesz. Ráncos vonások, gyötört, de hideg; kilátszó erek a halántékán. Feszélyezettnek és felháborodottnak tűnik, de felveszi a szavának álló ember pózát, aki megígérte, hogy hallgat, és felháborodása ellenére így is tesz. Halljuk Freud kérdéseit, és halványan kivehetjük őt a háttérben (vagy talán nem is látjuk). Magda válaszai lassúak, nehezen érthetőek. Ellenállása a válaszadás késedelmeivel mérhető. Érezzük, hogy ezt a katartikus ülést egyszerre zavarja Magda ellenállása és apja jelenléte.

FREUD: A hátfájása, mikor érezte először? MAGDA: Tíz évvel ezelőtt. FREUD: Mikor kezdett el előregörnyedni és sántítani? MAGDA: Tíz évvel ezelőtt. FREUD: Halott volt?

(Csend Magda részéről.)

FREUD: Gyerünk, válaszoljon.

(Csend. A fogai között:)

FREUD: Ez elviselhetetlen.

(Hangosabban:) Halott volt?

Freud félig megfordul. Ingerülten pillant a tanácsosra, aki szó nélkül bámul a semmibe.

TANÁCSOS *(a helyéről, halk, fénytelen hangon)*: Igen. FREUD *(udvarias elkeseredéssel)*: Igen lekötelezne, udvari tanácsos úr, ha tartózkodna attól, hogy a lánya nevében válaszoljon.

(Magdához:)

FREUD: Mióta? MAGDA: Micsoda? FREUD: Mióta halott? MAGDA: Hat hónapja. FREUD: Hogyan halt meg? MAGDA: Leesett. FREUD: Hova esett? TANÁCSOS: Frantz lezuhant egy szikláról egy hegymászó túra során.

Freud felpörög az öregember felé, szemei villogva. De éppen mielőtt felrobbanna, meghallja Magda hangját maga mögött, és az szinte érthető. Arca azonnal felderül. Megpördül a sarkán.

MAGDA: A gerince... FREUD *(felé fordulva)*: Mit mondott? MAGDA: A gerince... *(Szinte gonoszkodó nevetés.)* ...eltörött. A hátára esett. FREUD *(nyomra bukkant; Magda fölé hajol)*: Megcsókolta valaha?

Apját felháborítja ez a kérdés és a következők. Mindegyiknél összevonja a szemöldökét, vagy kissé felemeli az állát, és a pálcájával a padlóra koppint.

TANÁCSOS *(felháborodva, önmagának)*: Ugyan már! Ugyan már! Megcsókolta? *(Kicsi, elutasító köhögés. Anélkül, hogy felemelné a hangját:)*

Freud nem figyel ezekre a megszakításokra.

FREUD: Megcsókolta valaha? TANÁCSOS *(valamivel hangosabban)*: Természetesen nem! FREUD: Megcsókolta valaha? MAGDA: Egyszer. FREUD: Csak egyszer? MAGDA: Tízszer. FREUD: Tízszer? MAGDA *(ironikus nevetés)*: Tízezerszer. Gyakran. *(Visszanyeri az egyensúlyát. Őszintén:)* Gyakran.

Az apja teljesen elhűltnek tűnik.

FREUD: Hol?

(Csend.)

FREUD: Hol csókolta meg?

Az apja a pálcájával a fapadlóra koppint.

MAGDA: A kertben. FREUD: Nem, Magda. Azt kérdezem: hol a testén? MAGDA *(mintha a kérdésére válaszolna)*: A kertben!

Magda arca megváltozik. Anélkül, hogy kinyitná a szemét, egyfajta romlott gonoszsággal mosolyog. A tanácsos elfordította a fejét; először néz Magdára, és úgy tűnik, elnémul a meglepetéstől a lánya alattomos, romlott kisugárzásától. Felháborodása legyőzi önnön önmegtartóztatását, és először emeli fel a hangját.

APA: Elég!

Megáll, meghökkenve, attól tartva, hogy túl messzire ment. Magda hánykolódik; apró vonítások sorozatát adja ki, mintha apja közbeavatkozása még álmában is hatással lenne rá. Freud azonnal fölé hajol és megnyugtatja.

FREUD: Alszik, Magda. Békésen alszik. A szobájában van, tök egyedül. Sötét van. Az alvás mély éjfélje van.

Magda elernyed, és még mélyebbre merül álmában. Freud egy pillanatra magára hagyja, hogy odamenjen a tanácsoshoz. Ez a mozdulat teljesen felfedi Magdát. Feketébe van öltözve, és furcsa módon el van temetve a párnák között, mintha egyszerre lenne púpos és eltorzult. Egy vénlány, aki valójában nem több harmincnál, de kortalannak tűnik. Valóban csúnya, petyhüdt, szürke orca, túlságosan kiugró orr, az apja vékony ajkai. Egy fekete napernyő van lefektetve mellette, amelyet álmában gyakran megérint egy ráolvasásra hasonlító mozdulattal.

Freud megáll a tanácsos előtt. Vár. Az az ember, akit ma látunk (legalábbis a betegeivel és azok rokonaival való kapcsolataiban), megszabadult a kétségektől, a szenvedélyektől és a gátlásosságtól, amelyeket hozzá társítunk (és amelyeket – bár kevésbé intenzíven – visszanyer majd, amikor személyesen érintett). Ezzel szemben nyugodt, mélyen gyökerező tekintélyt mutat (amely a munkájából és a tudásából ered), ami gyökeresen ellentétben áll a tanácsoséval (amely a parancsolás szokásán és társadalmi befolyásán alapul).

FREUD: Nos, tanácsos úr?

A tanácsos dühös, de visszanyerve önuralmát, továbbra is fojtott hangon beszél, mintha mégis féline attól, hogy felébreszti a lányát. Széles, felháborodott mozdulattal mutat Magdára.

APA: Ő egy hajadon. FREUD *(szelíd brutalitással)*: Fogalmam sincs, hogy az-e, és önnek sincs.

A tanácsos felháborodva talpra áll. A pálcájára támaszkodik, és kőkeményen néz Freudra.

APA *(felháborodva)*: Hogy érti ezt? FREUD: Úgy értem, hogy ahhoz, hogy kijelentsük, egy nő szűz, orvosi vizsgálatnak kell alávetni. Ami engem illet, szűz vagy sem, ő egy beteg. Ez épp elég.

(Azünet.)

A tanácsos ugyanolyan kemény, dühös kifejezéssel néz rá, de anélkül, hogy egyetlen szót is szólnál.

APA: Másrészt elismerem, hogy vesztegetjük az időnket. FREUD: Ezt a saját szabad akaratából mondja. Nincs itt semmi keresnivalója, tanácsos úr. APA: Ó, dehogynem, uram! FREUD: Micsoda? APA: Szemmel tartom magát.

Freudot kissé szórakoztatja ez a bizalmatlanság.

FREUD *(halvány mosoly, miután Magdára pillant; szinte lazán)*: Attól tart, hogy kihasználom? APA: Miért ne? FREUD *(újabb pillantás Magdára)*: Valóban, miért ne? *(Ismét keménnyé válik.)* Amikor Magda nőgyógyászhoz megy, vele megy? APA: Természetesen. FREUD: Egyenesen a vizsgálóhelyiségbe?

Rövid csend. Freud egyenesen a tanácsos arcába néz, szemei villognak: olyan, mint egy rendőr, aki talált egy nyomot, amit még nem tud megfejteni, de megérzi a jelentőségét. Egy pillanatra nem elég azt mondani, hogy a tanácsosra néz – megfigyeli őt (mint egy detektív vagy mint egy rovartani kutató: szenvedélymentesen). A tanácsost láthatóan jobban feszélyezi Freud magatartása, mint a kérdése. Kötelességének érzi, hogy magyarázatot adjon, amit fenségesen meg is tesz, fagyos, éles hangján.

APA: Ön nős?

(Még nem határozott hümmögés Freudtól, ami elfogadható beleegyezésként; egyértelműen úgy gondolja, hogy az ő dolga kérdéseket feltenni, nem a klienseié. Az apa a hümmögést beleegyezésnek veszi.)

APA: A saját érdekében remélem, hogy egész életét abban a tudatlanságban éli le, hogy az özvegyember elsődleges kötelessége az is, hogy anyja legyen a gyermekeinek.

Freud még mindig úgy néz rá, mint eddig; a szemében egy analitikus kutató tekintetét ismerjük fel. (Edig aligha láttuk őt megfigyelni, ritkán láttuk őt nézni. Ennek a kontrasztnak – a magánember vak tekintete és e vakító fény között – meg kell értetnie velünk, hogy Freud egyszerre az az ember, aki később megfejti Cäcilie esetét, és az az ember, aki egész életét Marthával éli le anélkül, hogy ismerné őt.) Egy pillanatnyi csend után elfordul a tanácsostól, és visszatér Magdához. Freud Magda homlokára tette a kezét.

APA: Mit fog csinálni? FREUD: Felébresztem. Feladom.

A tanácsos teljesen visszanyerte önuralmát; szigorúan beszél Freudhoz.

APA: Vigyázzon, Dr. Freud! Ma reggel azt mondta nekem, hogy megváltoztatja a módszereit. Hogy elaltatja a lányomat, hogy visszamegy a tünetei forrásához, és hogy ébredéskor meggyógyul. Nem talált semmit: mit tehetek én erről? Tisztességes dolog az ön kudarcának felelősségét rám hárítani? FREUD: A lánya még hipnózis alatt is uralkodik magán, mert nem tudja elfelejteni, hogy ön hallgatja őt. *(Sajnálkozva:)* Le kellett volna mennünk! Le! Megszondázni a mély bugyrokat... APA *(felháborodva)*: Dr. Freud. Egy Schlesingernek nincsenek mély bugyrai.

Freud haraggal bámul rá. Exasperálja Schlesinger hitetlensége és makacssága – ahogy az a szomorú szükséglet is, hogy feladjon egy nagy ígéretekkel kecsegtető katarszist. Büszkesége téves lépésre készteti: a szkepticizmusra azzal reagál, hogy el akarja tiporni a hitetlent – más szóval, egy szerencsétlen hencegéssel.

FREUD: Mit tud ön a lányáról? *(Álnokul:)* Eltitkolta ön előtt a Frantzcal való kapcsolatát!

A tanácsos közönyösen vállat von: valójában megdöbbenti ez a felfedezés.

FREUD: Honnan lehet olyan biztos benne, hogy nem szereztem meg azt, ami a gyógyulásához szükséges? APA: Azt a múló szeszélyt... annak tulajdonít bármilyen jelentőséget? Két gyermek csókot cserélt. Tizenkét évvel ezelőtt történt. Két évvel később a fiú meghalt... FREUD: Meghalt, igen, összezúzott gerinccel – és hat hónappal később a Magda betegágyához hívott orvosok gerincferdülést diagnosztizáltak, mert a lány a gerincferdülés minden tünetét mutatta. De tévedtek: hisztériás kontraktúrákról volt szó – utánozta a ferdülést. Mintha a saját testében akarta volna valósággá tenni a szeretett személy halálát, hogy örökre magában tartsa őt.

Csend. Az apának egyáltalán nem tetszenek ezek a feltételezések.

APA *(kemény, kellemetlen irónia)*: A betegsége, azt mondja, csak egy... eredeti... módja annak, hogy gyászolja az unokatestvérét? *(Tökéletesen meg van győződve arról, hogy Freud el fogja veszíteni az arcát.)* Ha igaza van, Magda még ma reggel meggyógyul.

Freud ráébred, hogy hencegett.

FREUD *(kissé visszakozva)*: Én nem ezt mondtam. APA: Épp most mondta.

Freud habozva néz Magdára: tudja, hogy nem ment elég messzire; fél felébreszteni őt.

FREUD: Ismétlem, szükségem lett volna... APA *(őszintén kellemetlen hangon, tekintélyelvűen)*: Ébressze fel, kedves barátom; majd meglátjuk.

A pálcájával a padlóra koppint: ez egy parancs. Freud vállat von, és meghozza a döntést, hogy felébreszti Magdát. Fölé hajolva:

FREUD: Fel fog ébredni, Magda. MAGDA: Igen. FREUD: Emlékezni fog mindenre, amit mondott nekem, ugye? MAGDA: Igen.

Freud nagyon gyengéden Magda homlokára nyomja a tenyerét.

FREUD: Ébredjen fel.

Nem lehetett nagyon mélyen elaludva: azonnal felébred. Ajkai azonnal összehúzódnak, és felveszi a Schlesinger családi kifejezést; az a kifejezés – kemény, puritán, komor, nem mentes a valódi eleganciától – pontosan az, amelyet maga Schlesinger is visel ugyanebben a pillanatban. Első pillantása nem Freudra irányul, hanem az apjára. Apa és lánya egymásra néznek; érezzük,

hogy valami átáramlik közöttük, de nem tudjuk megmondani, mi az. Nyilvánvalóan köze van Magda Frantz iránti érzéseihez és ahhoz a tényhez, hogy eltitkolta azokat. Közvetlenül ezután a gazdagság és a hatalom szokása által adott tekintéllyel a tanácsos átveszi az irányítást a műveletek felett – mintha el akarná tüntetni Freudot (és talán veszélyeztetni a gyógyulás minden esélyét).

APA: Dr. Freud úgy gondolja, hogy meggyógyultál, gyermekem, úgyhogy ülj fel.

Magda erőfeszítéssel felül. Látjuk őt: görnyedten, előrehajolva, szinte púposan. Anélkül, hogy levenné a szemét az apjáról, tapogatózik a napernyője után, megragadja és maga mellé teszi. Jobb keze előre-hátra mozog a napernyő mentén. Úgy tűnik, mintha ez szolgálna mágikus védelméül.

FREUD *(bosszúsan és közvetlenül válaszolva a tanácsosnak, bár Magdára néz)*: Nem gondolok semmit. Hagyja békén azt a napernyőt, az ég szerelmére.

Magda néhány pillanatra elveszi a kezét a napernyőről, de hamarosan visszatér hozzá. Schlesinger olyan kedvességgel beszél hozzá, aminek ellentmond kék szemének hidegsége.

APA: Ülj egyenesen, Magda. Gyerünk! Tartsd magad egyenesen.

A lány hiábavaló erőfeszítéseket tesz. Az apja egy bíró hangján:

APA: Sok hazugságot mondtál nekem, gyermekem, amint azt most megtudtam. De ha ez segíthet rajtad, hát jól van, megbocsátok neked.

Freud hallgatja – kissé visszahúzódva, kényelmetlenül, dühösen. De kísérletének kudarca (olyan kudarc, amelyet mellesleg ő maga váltott ki a hencegésével) megfosztja őt a heves tiltakozás kedvétől és eszközeitől.

FREUD *(keményen, de erőtlenül)*: Engedje meg. APA: Az apja vagyok, Doktor. Nekem jobban fog engedelmeskedni, mint önnek. *(Egy kis teátralitással:)* Állj fel és menj.

Látványosan Freud elé helyezi magát. Utóbbi nem mond semmit: megfigyeli a másik kettőt. Magda megragadja a napernyőjét; teljes erejével ránehezedik, hogy segítsen magán felállni. Most egyenesen áll a lábán, nyaka és válla meghajtva, törzse kitekeredve, orra alig magasabban a napernyő gombjánál. Elkezd járni, a napernyőre támaszkodva, apró, sántikáló lépésekkel, alig szétnyitva a lábait és húzva a lábfejét. A napernyő nélkül nyilvánvalónak tűnik, hogy fejjel előre leesne. Ugyanakkor úgy tűnik, hogy ez a napernyő inkább egy mágikus ráolvasás, egy elengedhetetlenné vált talizmán, mintsem egy igazi mankó. Freud csak a napernyőt nézi.

FREUD *(magán kívül a bosszúságtól)*: Már megint az a napernyő! Ez csak színjáték, Magda. Nem tudja megtartani. Engedje el!

Freud helyzete elviselhetetlenné vált, a saját hibájából: nagyon jól tudja, hogy maga Schlesinger az, aki jelenlétével teljesen hasztalanná tette az ülést. De azt is tudja, hogy utóbbi ki fogja használni Freud hencegését, hogy – rosszhiszeműen – megmutassa, a katartikus módszer kudarc. Freud látja, hogy valójában minden tünet visszatért, és hogy Schlesinger arra kényszeríti a lányát, hogy járjon, így a kudarc bizonyítéka cáfolhatatlan lesz.

APA *(szándékosan átvéve Freud parancsát, hogy megmutassa, apai tekintélyét e kísérlet mögé helyezi)*: Tedd azt, amit a doktor mond. Engedd el a napernyődet.

Magda fél elengedni a napernyőt, de apja fénytelen hangja úgy tűnik, terrorizálja őt. Kinyitja a kezét, a napernyő a földre esik. Magda egy pillanatra megtántorodik, mintha járni készülne, de végül előrehajtja a fejét, és fejjel előre elesne, ha Freud és

Schlesinger, mindegyikük a maga oldaláról, nem rohanna oda, hogy elkapja őt a levegőben és megakadályozza. Előre húzva őt:

APA: Próbáld meg újra. Tartunk. Egészen az ablakig.

Amikor az ablakhoz ér, kissé küszködik, arca elviselhetetlen gyötrelmet fejez ki, és magában mormog:

MAGDA: Nem tudom! Nem tudom! Kérem a napernyőmet. Nem tudom! *(Éles, őrült sikoly.)* A napernyőööömet!

A tanácsos furcsán elégedettnek tűnik a győzelmétől: vajon azért örül, mert Magda még mindig beteg, vagy azért, mert (az ő szemében legalábbis) a katartikus módszer hiábavalósága bebizonyosodott? Elnézően beszél Freudhoz: ő egy nagylelkű győztes.

APA: Igen, drágám. *(Freudhoz:)* Legyen olyan kedves, tartsa egy pillanatra, Doktor.

Odmegy, hogy felvegye a napernyőt, és odatartja Magdának, aki mohón megragadja és ránehezedik. Magda, megnyugodva a napernyőjétől, eltávolodik az ablaktól, összeperzselődve és sántikálva.

APA: Elengedheti. *(Szomorú mosoly.)* Hát itt tartunk! Semmi sem változott. *(Szünet; nagylelkűen:)* Haladok a korommal, Doktor. Az elektroterápiát, azt megértettem! A mi évszázadunk megszelídítette az elektromosságot: annál jobb, használják orvosi kezelésre. De a hipnotizmus! Az a régi kacat! És a mi jó Bécs városunkban, amelynek több mint egy évszázaddal ezelőtt abban a tisztességben volt része, hogy elűzze Mesmert, az első delejezőt. Van kedve az ilyen fantazmagóriákhoz? Ez elképeszt: ismerem az embereket, és meg vagyok győződve róla, hogy ön nem kókler.

Freud aláveti magát ennek a dorgálásnak anélkül, hogy egy ujját is megmozdítaná vagy egy szót is szólna. De egyértelmű, hogy

dühösen dühös (különösen magára, amiért csapdába esett). Mosolyog, gyorsan meghajol, és a körmeit a tenyerébe vájja. Magán kívül van az exasperációtól. De még mindig elfojtja.

FREUD *(sík hangon, nagyon nyugodtan)*: Igaza van, tanácsos úr. Egy kókler folytatná a kezelést. Elkápráztatná önt bűvészmutatványokkal. Ami engem illet, én visszautasítom. Nem kezelem tovább a lányát.

Magda, ügetve és sántikálva, a napernyőjére támaszkodva visszatér hozzájuk. Ironikusan néz Freudra (mintha azt mondaná: „Na és?"). Freud elkapja ezt a pillantást. Ezúttal elérte a töréspontot. Ellenállhatatlan tekintéllyel mondja:

FREUD *(Magdának)*: Gyerünk!

A tanácsosnak, aki tiltakozni akar, és már nyitja is a száját, hogy megtegye, Freud hozzáteszi – anélkül, hogy ránézne:

FREUD *(az apjának)*: Csendet!

Kézmozdulattal, de hajlíthatatlan hangon. Kezét Magda homlokára helyezi, aki még mindig görnyedten – sőt szinte teljesen kilapítva – áll a napernyője felett. Erőteljesen:

FREUD: Aludjon el. Igen, azonnal. Állva. Nyitott szemmel. Ez parancs.

Magda elalszik, mint egy bárány, a helyszínen.

FREUD *(rendkívüli erőszakkal)*: Halálosan elegem van a napernyőjéből. Utálom. Megparancsolom, hogy törjön ketté a kezében, még naplemente előtt. Hallja? MAGDA *(sóhajjal)*: Igen. FREUD: Jól van. Ébredjen fel.

Magda hirtelen felébredt. Első pillantása ismét az apjáé. Utóbbi ráadásul nem veszi le róla a szemét: azt mondaná az ember, hogy

gyanakszanak egymásra. A tanácsos Freud felé fordul, ironikus nyájassággal:

APA: És ön a tárgyakat is hipnotizálja? Melyek a befolyásolhatóbbak? A napernyők vagy az esernyők?

Freud ereje abban rejlik, hogy nyugodtan beismeri a hibáit.

FREUD *(keményen és őszintén)*: Két ostobaságot követtem el, tanácsos úr: az első az, hogy akár egyetlen pillanatra is elhittem, hogy a tünet eltűnik ez után a groteszk ülés után; a második az, hogy annyira elveszítettem a fejemet, hogy hipnotikus parancsokat adtam egy napernyőnek. De ön felbőszített! Semmi érdemlegeset nem fogok elérni Magdával, és ez az ön hibája. Azt mondaná az ember, hogy ön nem akarta...

A tanácsos talpra állt, fenségesen felháborodott fenségében. Hirtelen egy éles reccsenés, egy sikoly Magdától, a két férfi felé fordul, és ugyanabban a pillanatban látjuk, amit ők, a törött napernyőt. Pontosan azon a ponton tört el félig, ahol a bőr fogantyúja csatlakozik a központi szárhoz – amely mentén a bordamechanizmus csúszik. Az esemény a látómezőnkön kívül és az övéken kívül történt. Magda, előrehajolva, meglepetten szemléli a napernyőt. Természetesen megszűnt hasznára lenni mankóként: Magda (vízszintes) karjának végén van, mint valami rejtélyes, felkavaró tárgy, amelyet biztonságos távolságban tartanak, miközben tanulmányozzák. Ugyanakkor Magda feje előrebillen, és az a érzésünk, hogy mindjárt hasra esik. Az apja előre akar rohanni – ahogy kicsivel korábban tette –, hogy megtámogassa. De Freud kinyújtja a karját, és elállja az útját.

APA *(dühösen, amiért megakadályozták a haladásban)*: Mit tettél, szegény gyermekem? MAGDA: Nem csináltam semmit.

Hirtelen felegyenesedik, egy gyors, határozott mozdulattal felemeli a napernyőt tartó karját, és elengedi; az eltalálja a mennyezetet, és visszahull a földre az apja cilindere mellé. Magda arca felderült.

Anélkül, hogy szép lenne, átszellemíti az a szenvedély, amit kifejez. A teste pedig, megszabadulva a kontraktúráktól, szép. Szép a kor kánonjai szerint, vagyis kissé nehézkes, de magas, fenséges, keskeny karcsú. Magda rámosolyog az apjára, és kiölti rá a nyelvét, gyerekes levegővel, mentesen – legalábbis látszólag – minden ellenségességtől. Elkapja a szoknyáját a bal keze két ujja között, felemeli – a bal oldalon – a vádlija kezdetéig, és táncolni kezd. Kontralt hangon egy pikáns refrént énekel, amely ebből a magas, szenvedélyes nőből kijőve furcsának és szinte vészjóslónak tűnik.

MAGDA *(énekel)*: Az ágyunk függönye piros vászonból van. *(Kétszer)* És amikor bent vagyunk, Elkezdjük a hastáncunkat – Minden mozog, Minden mozog, Minden mo-o-zog.

Ahogy ismétli, hogy „Minden mozog", egész testét egy frenetikus táncba veti. A tanácsos első reakciója a döbbenet.

APA *(parancsolóan)*: Elég!

A lány abbahagyja az éneklést, de a szemébe néz anélkül, hogy abbahagyná a táncot. Freud mindkettőjüket megfigyeli, szemöldökét ráncolva és elvarázsolva.

APA: Hol tanultad ezt? MAGDA *(kitörő nevetéssel, még mindig álmos hangon)*: Honnan tudjuk, mit tudunk?

Ez a homályos mondat úgy tűnik, összetöri Schlesingert. Táncol újult erővel – ezúttal az apja körül.

MAGDA: Szabadság, hurrá! Szabadság, hurrá! Mindenki jöjjön be!

Kopogás hallatszik az ajtón; odatáncol, hogy kinyissa. Az ajtó kinyílik, hogy beengedje Breuert, aki pislogás nélkül szemléli a jelenetet (ő egy beteg; látott már másokat is). A lány meghajol, és

visszasétál az apja felé, teljesen normálisan járva, táncolás nélkül. Schlesingernek, egyenesen a szemébe nézve:

MAGDA: Meggyógyultam, Apa. *(Kétértelmű hangon:)* Nem örülsz? APA: Az öröm nem a megfelelő szó, gyermekem: ámulatba estem!

Hangsúlyozza az „ámulatba estem" szót. De a hangja, bár nyájas, tömör és szomorú marad. Talál némi melegséget, amikor Freudhoz fordul.

APA *(Freudhoz)*: Én egy hitetlen Tamás vagyok, Doktor, és nem tudom elhinni, amit látok. De láttam. A legalázatosabb elnézését kérem, és minden hálámat.

Freud arca elsötétült. Nagyon határozott ellenségességgel néz Schlesingerre – a jelenet kezdete óta először. Könnyebben megbocsátja neki a szkepticizmusát, mint a jelenlegi hiszékenységét.

FREUD *(kurta és kemény hangon)*: Mit látott? Mit látott? Semmit. Egy adag kóklerséget. Régóta tudom: az önfajta szkeptikusok a kóklerek első áldozatai.

Magdához, aki derűs mosollyal hallgatja:

FREUD: Maga nem gyógyult meg, Magda. És nem is fog meggyógyulni, amíg ki nem önti a lelkét.

A tanácsos, bosszúsan, megpróbálja félbeszakítani.

APA: Legyen olyan jó, és tudassa velem...

Freud, szörnyű haraggal és valódi rosszindulattal:

FREUD: Később, tanácsos úr. Amikor újra eljön hozzám. Mert hat hónapon belül visszatér. És azon a napon, szegény Magdám,

mankókon fog járni. MAGDA *(ragyogó mosoly)*: Majd meglátjuk. Apa, a kalapod.

Leharcol és felveszi a cilindert, amelyet a tanácsos a szék mellett hagyott, ahol kezdetben ült. Odaadja neki. Apja a jobb kezébe veszi a kalapot, és a bal karját nyújtja a lányának. Breuer kinyitja nekik az ajtót (Freud az ablak közelében maradt). A tanácsos felismeri őt, ahogy elhalad mellette, és meghajol.

APA *(udvariasan)*: Nem ismertem fel, Doktor úr. Tiszteletem. *(Hogy megköszönje, hogy nyitva tartotta az ajtót:)* Köszönöm.

Kimennek. Breuer becsukja mögöttük az ajtót. Breuer és Freud, a szoba két ellentétes végén, szó nélkül néznek egymásra, megvárva, amíg a beteg és az apja elhagyja a külső irodát. Szinte azonnal halljuk a lakásajtó nyitódásának és ismételt csukódásának hangját. Abban a pillanatban Freud összeesik, és – a film kezdete óta először – kitör belőle a nevetés. Ez a vad nevetés természetesen olyan erőszakos, mint amilyen ritka: harsh és gyors, mint egy hegyi patak, és nem tudjuk, hogy Freud a haragtól vagy a szórakozottságtól nevet-e. Valójában éreznünk kellene, hogy megkönnyebbült azon a gondviselésszerű módon, ahogyan kikerült egy szörnyen kényes helyzetből. Breuer szórakozottan néz rá, és ő is nevetni kezd.

BREUER: Azért nevetek, mert látom, hogy neversz, de nem tudom, amin nevetek. FREUD: Breuer, az a lány csodálatos! Egyenrangú a te Cäcilieddel. Tudod, amikor dühös vagyok, nem csinálok mást, csak hülyeségeket. Azért kezdtem, hogy azzal dicsekedtem, hogy meggyógyítottam a beteget, és azzal fejeztem be, hogy hipnotizáltam egy napernyőt. A markába nevetett, az a vén róka, és majdnem elveszítettem az arcomat. *(Valódi elragadtatással:)* Magda megmentett engem a helyzet és a betegsége csodálatos érzékével: eltörte a napernyőjét, megszabadította magát a láncaitól... talán csak egy hétre, de ez egy győzelem önmaga felett. Megkaptam őt, készen áll: amikor visszatér, az apjával vagy anélkül, kicsavarom, mint egy citromot.

Breuer nyugtalansággal hallgatja ezeket a kijelentéseket: ez a szelíd, liberális ember jobban szereti elrejteni maga elől barátja zsarnoki erőszakát és despotizmusát. Halványan mosolyog, és siet elterelni a beszélgetést.

BREUER: Eljössz velem Cäcilie-hez? FREUD: Azonnal!

Megfordul és kinéz az ablakon. Látjuk az apát és a lányát egy utcasarok körül eltűnni. Magda, egyenesen és szilárdan, egy fejjel magasabb az apjánál. Mintha magának mondaná:

FREUD: Milyen furcsa pár. Borzasztanak engem.

[Beszélgetés Freud és Breuer között Cäciliéről.]

14

Breuer és Freud Breuer hintójában.

Nagyon zsúfolt utca. A hintó egy csinos bécsi kávéház előtt halad el, amelynek ablakai felett arany betűs felirat díszeleg: *„Eszkuláp Kávéház és Orvosklub”*. Breuer int a hajtónak. A fiáker megáll; Breuer száll ki elsőként.

BREUER *(Freudnak)*: Kényelmesebben tudunk majd beszélgetni.
FREUD *(enyhe ellenállással)*: Tele lesz orvosokkal.

Breuer az órájára néz:

BREUER: Háromnegyed tizenkettőkor?

Freud kiszáll; bemennek. A kávéház valóban még kihalt. A beszélgetés során néhány orvos tűnik fel, intenek a két barátnak, és leülnek tőlük elég távol. A hátulsó fertályban lévő néhány asztal felett tábla: *„Orvosi Whist-klub”*.

Freud és Breuer leülnek egy kis, elszeparált boxba. Felettük, a falon egy pompás tízágú agancsú szarvasfej. A kitömött fej alatt a felirat: *„Adományozta Dr. Hergisheimer. 1870."*

FREUD: Bocsánatot kell kérnem.

A pincér odalép, tisztelettudó, de közvetlen.

PINCÉR: Doktor urak? BREUER *(továbbra is nyájasan)*: Hozzon nekünk két tejeskávét! Jó napot, barátom.

A pincér elmegy. Freud értetlenül néz Breuerre.

FREUD: Bocsánatot kérni? BREUER: A tünetek valóban teljesen eltűntek. *(Eltpreng.)* Túl jól ismerem őt, látod. És végtére is ő találta meg a módszert. Tulajdonképpen hagyom, hogy azt mondjon, amit csak akar. *(Közelebb hajol, bizalmasan:)* Frau Körtner megerősítette a hipotézisedet: Cäcilie apja egy nápolyi kupiban halt meg. Ez hihetetlen. *(Vállat von:)* A nők mind megőrültek érte.

Csend. Freud a kezdetektől fogva riadt félelemmel nézte őt, mintha szemrehányásra számítana és attól tartana. Breuer a semmibe bámul, de az arca komorrá és aggodalmassá válik.

FREUD *(szeretettel, de elfogódottan)*: Nem örülsz? BREUER *(nagyon szívélyesen)*: Is-is. *(Nyilvánvalónak kell lennie, hogy egyáltalán nem hibáztatja Freudot: vállalja a felelősséget, és ha aggódik is, az azért van, mert fél, hogy árt Cäcilie-nek.)* Helyes volt megérinteni azt a bizonyos húrt? *(Breuer hozzáteszi – józanul és kommentár nélkül, tekintetét továbbra is egy pontra szegezve:)* Többször is megpróbált öngyilkos lenni. FREUD *(inkább sejtetve, mint kijelentve)*: Minél több a korom, annál inkább ki kell tisztítani a kéményt. *(Freud meglehetős körültekintéssel beszél Breuerhez. Örül természetesen, hogy közbelépett, de Breuer még mindig*

félelemmel tölti el.) BREUER *(figyelmetlenül, magának beszélve)*: De nem ilyen brutalitással!

Freud ezt a megjegyzést (amely nyilvánvalóan mindkét barátra vonatkozik) úgy veszi, mintha csak neki szólna.

FREUD: Én... *(Kissé szánalmas kifogás:)* ...ellenállt.

Breuer ránéz, és Freud esendő kifejezése megnevetteti, ráadásul nagyon szeretetteljesen.

BREUER *(rosszindulat nélkül)*: *„Ellenállt nekem, hát megöltem."* Nem emlékszem, melyik melodrámából való. Meg kell hagyni, kedves barátom, hogy igazán kitettél magadért. *(Freud nagyon leforrázottnak tűnik.)* Ez a te stílusod, barátom. És dehogyis gondold, hogy szemrehányást teszek érte! Én hagytam, hogy kikérdezd, úgyhogy ha valaki hibás...

Freud végszükség esetén elviseli, ha Breuer hibáztatja, de azt nem bírja ki, ha a mestere önmagát vádolja.

FREUD *(élénk felháborodással)*: Mindenesetre az nem te lennél, Breuer.

Szünet. Most rajta a sor, hogy elgondolkodjon... Hirtelen a szavak szinte anélkül jönnek ki belőle, hogy tudná; mégis, az ő fejében az érvelés alapvető.

FREUD: Elfojtotta az emlékeit. Még hipnózis alatt is. BREUER: És? FREUD: Csak a kemény módszerek maradtak neked. BREUER: Ha elfojtotta őket, az azért van, mert elviselhetetlenek voltak számára. Képes lesz most jobban elviselni őket? *(Szomorú bizonytalansággal néz Freudra. Freud megfogja Breuer alkarját és megszorítja.)* FREUD *(melegen és meggyőződéssel)*: De hisz ez a te felfedezésed, Breuer, ez a te módszered: gyógyítás az igazság által. Derítsünk fényt mindenre, teljesen és mindenütt! BREUER *(egy kis indulattal)*: Vigyázz! Ha közeleg a hajnal, nagyon is kész

vagyok segíteni a virradatot. De megtagadom, hogy erőszakot tegyek az emberek lelkén! *(Szégyelli a kirohanását, és azonnal barátságosan Freud vállára teszi a kezét.)* Hát nem jogos egy húszéves gyermektől, hogy tisztelni akarja az apja emlékét? Nem volt igaza, amikor eltemetett magában egy emléket, amely meggyalázza őt? FREUD: Ahhoz, hogy elfelejtse, amit látott és hallott, vakká és süketté tette magát: ez túl nagy ár. Most már tudja: lát, hall, élni fog. BREUER: Reméljük! *(Szünet. Szenvedélyes őszinteséggel:)* Tiszta szívemből kívánom.

Megisszák a tejeskávéjukat, mindketten elmerülve a gondolataikban, meredt tekintettel. Üdvözölnek egy-két újonnan érkezőt. Breuer int a pincérnek. Freud a karjára teszi a kezét, és nyomatékos, szándékoltan sokatmondó kifejezéssel (Nem; Te ne; Már így is kifizetted ezt is, azt is, és így tovább):

FREUD: Kérlek. BREUER *(tapintatosan)*: Te jössz? Jó.

Ahogy Freud odaadja a pénzt a pincérnek, Breuer – biztos felőle, hogy Freud szeme felnyílt – mosolyogva hozzáteszi:

BREUER: És te, Freud? *(Freud ránéz.)* Téged meggyógyított ez az igazsággal való kezelés? FREUD *(zavarodottan)*: Meggyógyított? BREUER *(továbbra is könnyedén)*: Igen. A mániádból...

Freud értetlenül néz rá; Breuer folytatja, de nem az a célja, hogy tudományos hibára mutasson rá: egyszerűen csak – Mathildéval és Freuddal szemben – be akarja bizonyítani Cäcilie ártatlanságát. Még mindig mosolyogva:

BREUER: Az a lány olyan tiszta, mint a hó.

Freud, aki még mindig nem érti, körbenéz, keresve a lányt, akire Breuer céloz. Breuer, kissé bosszankodva, megvárja, amíg a pincér visszaadja a visszajárót és elmegy, majd:

BREUER: Cäcilie: a szexualitásnak semmi köze a problémáihoz. Te magad állapítottad meg az okát: az a szörnyű nápolyi éjszaka. Egy jó öreg trauma, Charcot módra. *(Nyugodtan feláll, biztosan a válaszában. Hozzáfűzi:)* Nehezen találnánk meg a te „frusztrált vagy elfojtott vágyaidat" és a „idegi energia túlhalmozódását" ebben a történetben.

Freud nem állt fel; szomorúság, eltökéltség és igazi szeretet keverékével néz fel Breuerre. Breuer, aki nem Freudot nézte, észreveszi, hogy az asztalnál marad. Orahajol hozzá, egészen kissé bosszúsan.

BREUER: Nos? FREUD *(melegen és nyomatékosan)*: Csak egy pillanatra. Szeretnék mondani valamit... Ülj vissza, Breuer!

Breuer tegy egy apró fintort, és visszül. Nem áll szándékában hagyni, hogy Freud beszéljen. Újra összefoglalja az esetet, azzal a céllal, hogy Freudot szembeállítsa Charcot-val.

BREUER: Egy előkelő társaságból való fiatal lányt éjszaka, egy idegen városban felébreszt két rendőr, akik egy rabomobilon egy kupiba viszik. Ott a kurvák között megtalálja az apja holttestét, meztelenül és meggyalázva. Idegsokk gyanánt ez nem elég neked?

Freud hallgatja őt, nagyon feszélyezetten. Ő őszintén hisz a traumában, de nem ismeri elég jól Cäcilie-t ahhoz, hogy eldöntse, az apja halála-e az elsődleges trauma. Tétován azt feleli, hogy nem tudja, nehogy kiváltsa Breuer neheztelését azzal, hogy feltárja előtte valódi gondolatait.

FREUD: Nem tudom... BREUER *(kissé támadólag)*: Szóval feladod a trauma-elméletet? *(Breuer számára választani kell: vagy az idegi energia felhalmozódása, vagy a trauma.)* FREUD *(őszintén és erélyesen)*: Soha! BREUER *(erősködve)*: Hol van a trauma Cäcilie történetében? FREUD: Nem tudom. *(Gyorsan hozzáteszi:)* Mindenesetre az apja halála határozottan trauma volt.

(Freud szerint lehet valamilyen mód (bár nem tudja, hogyan) a kérdés e két oldalának kibékítésére. Freud a karjára teszi a kezét, és könyörgő kifejezéssel ülve maradásra kényszeríti.) A rendőrök kívánták őt, és ő megérezte ezt. Isten tudja, mit tettek vagy mondtak. Aztán látta azokat a meztelen nőket. És mindennek tetejébe az apját – az öreg hímstricit – a maga meztelenségében, körülvéve a nőstényekkel, akiket kényeztetett. És a szex ölte meg.

Szünet, majd Breuer megtalálja a választ. Breuer, aki először meghökkent, visszanyeri élénkségét, amint megérti, mit vél Freud hibájának. Összehúzza a szemét, szokatlan méltóságteljes levegőjét felváltja szokásos, élénk intelligenciája és kifinomultsága.

BREUER: Tudom, hol a hiba, Freud. Igen, az egész történet szexuális. De kinek a számára? Az apának – aki, Isten tudja miért, a prostituáltakat szerette. Azoknak a lányoknak – akik a külsejükből élnek, és néha, úgy mondják, még élvezik is. Még a rendőröknek is – az aljas dögöknek. Mindenkinek, kivéve Cäcilie-t. FREUD: Cäcilie-t? Gondolod, hogy átélhetett egy olyan eseményt, amelynek ennyire erős volt a szexuális töltése, anélkül, hogy ő maga átitatódott volna vele? BREUER *(látva, hogy Freud nem jött zavarba, hanem kitart az álláspontja mellett, visszahull abba az ingerültségbe, amely minden egyes válasszal növekedni fog)*: Szexuális töltés, szexuális kisülés – ez nagyon jól hangzik. A gyakorlatban mit jelent ez? Azt gondolod, hogy irigyelte az intézmény lakóit?

Ez az irónia célt téveszt. Freud, elmerülve gondolataiban, komolyan válaszol neki:

FREUD *(komolyan)*: A te dolgod kideríteni: ki kellene kérdezned őt azokról a nőkről. Nagyon közvetlenül. De természetesen hipnózis alatt. BREUER: Isten bocsássa meg nekem, te komolyan veszel engem?

Egy orvos lép be, és feléjük néz. Breuer rámutat az újonnan érkezőre, és mosolyogni kezd felé.

BREUER: Vigyázz! *(A doktornak mosolyogva, Freudnak suttogva:)* Mosolyogj!

Az orvos mosolyog és meghajol; Breuer szélesen rámosolyog és int a kezével. Az orvos elmegy, és leül a túlsó végben. Halk hangon, először még mosolyogva, de aztán komolyan és még szigorúan is, anélkül, hogy Freudra nézne:

BREUER: Na, ne légy olyan makacs! Próbálj meg egyszer az életben megérteni másokat is! *(Ezen „egyszer az életben" árulásának érezhetőnek kell lennie: Breuernek kétségkívül Martha jár a fejében.)* Épp most értesült erről a szégyenteljes halálról; most láthatja a szégyent: az arcokon, a holttesten. Megőrül a fájdalomtól és az szorongástól; megőrül a magánytól. A kurvák számára bűnözők: bemocskolták, megölték a férfit, akit tisztelt. Mik voltak az érzései? Mély szomorúság és undor. Azok nem afrodiziákumok. FREUD: Egészen biztosan nem. *(Eltpreng.)* Undor, így van. Az undor és az izgalom keveréke.

Egy orvos lépett be. Breuer majdnem felborítja a poharát.

BREUER *(majdnem dörgő hangon)*: Szexuális izgalom?

A vihar elkerülése érdekében Freud az újonnan érkezőre tereli a figyelmét:

FREUD *(nagyon gyorsan)*: Mosolyogj! Mosolyogj! Rumpelmayer az.

Breuer és Freud rábóintanak az orvosra. A három férfi meghajlást vált.

RUMPELMAYER *(nagyon hangosan, távolról)*: Paraplegia volt! Jelentést küldök az Orvosegyesületnek. *(Meglehetősen büszkén.)*

Elmegy és leül a túlsó végben, az egyik újonnan érkezővel szemben. Dominozni kezdenek. Freud kihasználja ezt a szünetet, hogy halkan folytassa, anélkül, hogy Breuerre nézne.

FREUD: Nincs undor tiltott vágy nélkül. *(A fülénél fogva felvette az üres csészéjét. Jobbra, balra, előre, hátra dönti, nézve, ahogy egy csepp tejeskávé átfolyik a fenekén lévő, félig feloldódott cukron. A hatás egy szakadéké, miniatűr, de mégis szédítő. Semleges, visszafogott, óvatos hangon beszél, ami elég ahhoz, hogy megértesse velünk, hogy – talán észre sem véve – önvizsgálatot tart, bár a tétel nyilvánvalóan absztrakt és univerzális.)* Ez a vágy növekszik, mivel nincs kielégítve; az elfojtás erői vele együtt növekednek; amikor a lázadók száma megduplázódik, a kormány megduplázza az ezredeit. Egy vágy, amely el van tiporva, ki van átkozva, de él! Rajtam kívül a szakadék alja, szédítő, lenyűgöző. Bennem az a mozdulatlan, könyörtelen küzdelem, a bizonyosság, hogy szörnyeteg vagyok... Odahajolok, akarok és nem akarok leesni: félek. Ez az undor: a maga-gyűlölő izgalom. *(Nevetés hallatszik kívülről Breuertől.)*

E gondolatsor végén hirtelen félbeszakítja Breuer nevetése, amelyből teljesen hiányzik a rosszindulat, és aki barátságosan néz rá. Freud zavartnak tűnik.

BREUER *(továbbra is barátságosan)*: Bocsáss meg, kedves barátom, feltehetek egy kérdést? *(Freud intésére:)* Hányszor voltál életedben kupiban? FREUD *(határozottan és tisztán, elvi kérdésként)*: Megmondtam: egyszer sem. BREUER: Én háromszor voltam tizenhét és húsz éves korom között, virtuskodásból. Ez a három legcsúnyább emlékem. Azok a nők rondák, Freud. Bizonyára undort keltettek bennem; de olyan kevés vágyat, hogy minden alkalommal úgy jöttem el, ahogy mentem. *(Most már megnyugodott, és azonnal békülékenynek mutatkozik. Semmi képmutatás: a Cäcilie-vel való kapcsolatától eltekintve fenntartásai valójában abból a bizalmatlanságból erednek, amelyet*

minden elmélet és rendszerezés iránt érez.) Vannak traumák, amelyek eredete szexuális: meg vagyok győződve róla. De miért akarod, hogy ez legyen a helyzet mindegyiknél? A természet változatos, Freud, végtelenül változatos. És Cäcilie egyáltalán nem hasonlít a te Dorádhoz.

Freud bizonytalanul néz Breuerre. Végül rászánja magát, hogy bizalmasan közöljön valami rendkívül fontosat:

FREUD *(halkan)*: Dora nem számít.

Breuer, meglepődve Freud hangján, figyelmesen néz rá. Freud arcán ismét az a csüggedt, feldúlt kifejezés van, mint az Első Rész végén.

FREUD: Emlékszel a Schwartz fiúra? BREUER: Meg akarta ölni az apját, nem igaz? FREUD: Ő akart... *(Freud hirtelen elmosolyodik: egy vendég lépett be. A vendég meglepődve, mosoly nélkül leveszi a kalapját, és továbblép. Breuer kissé későn fordult meg, és csak a tarkóját látja.)* BREUER: Ki volt az? FREUD: Senki. Orvosnak néztem. *(Visszatérve a történetéhez:)* Azon a napon megértettem. *(A mosoly eltűnt. Freud arcán ismét ott van a feldúlt kifejezés.)* BREUER: Mit? FREUD: Valami szörnyűséget. A világot talán... vagy talán magamat. Nem számít – mindent elfelejtettem. BREUER: Hipnotizáltad őt. FREUD: Azt hiszem. BREUER: Mit mondott? Mit tett? *(Freud vállat von. Szünet.)* FREUD: Tudom, hogy undort keltett bennem – mert lenyűgözött... *(Furcsa nevetéssel:)* És aztán megláttam a Nagy Ördögöt! BREUER: A szexet.

Freud egyetlen szót sem szól, nem tesz semmilyen mozdulatot, de maga a hallgatása is beleegyezés.

BREUER *(szeretetteljes iróniával)*: Önmagadban, egy ilyen puritánban? FREUD: A puritán egy elfojtott ember.

Egymásra néznek. Breuer tapintata megakadályozza abban, hogy erősködjön. De egyértelmű, hogy elég ideges. Freud rámosolyog.

FREUD: Megpróbálok emlékezni. Beszélni fogok veled... *(Szünet. Freud Breuer felé fordult; kicsit kevésbé komor – az arca reményt és bizalmat fejez ki. Nagyon ünnepélyesen:)* Segítesz nekem, ugye?

Breuer rámosolyog, és szó nélkül megszorítja a kezét. Néhány orvos lép be, miközben a két barát egymásra néz; üdvözleteket és mosolyokat intenek, amelyekre sem Freud, sem Breuer nem válaszol. Freud észbe kap, és elengedi Breuer kezét.

FREUD *(mosolyogva)*: Ami Cäcilie-t illeti, átengedem neked. A bizonyíték nincs meg – ahhoz kellett volna... *(Megpillantva Breuer kiújuló bosszúságát, sietve hozzáteszi:)* Jól van, jól van! Mondd meg Mathildénak, hogy ő egy angyal, és én elveszítettem a fogadást.

HARMADIK

RÉSZ

[A „Kérem, csukja be a szemét” álom. Freud megpróbálja értelmezni Breuerrel.]

5

Sivár táj. Nincs horizont. Egyfajta köd vagy áttetsző nemlétezés határolja. Néma, csukott szemű, cilinderes, fekete ruhás férfiak sétálnak egyedül vagy kettesével. Egyetlen közös vonásuk van: húzzák a lábukat, s ez adja az egyetlen hallható hangot – egy igen kellemetlen csikorgást.

Oszlopok emelkednek ki a földből, meglehetősen nagy számban és különféle méretekben. Mindegyiken tábla van, de csak a hátoldalukat látjuk. A másik oldalukon ezek a táblák minden bizonnyal útbaigazításokat vagy jelzéseket mutatnak – de mi nem láthatjuk őket. A sétálók kétségkívül látnák őket, ha kinyitnák a szemüket, mivel többségükben a kamera lencséje felé haladnak. De mindegyikük szemhéja zárva marad.

A előtérben, mozdulatlanul, felénk fordulva felismerjük Freudot – ő is cilindert visel, és le van hunyva a szeme, mint mindenkinek. Mégis megállt egy tábla előtt – amely egy körülbelül 1,6 méter magas oszlopra van rögzítve –, és kissé feléje hajol, mintha olvasná. És valóban, hirtelen kinyitja a szemét, és látja, mi van ráírva. Az arca nem fejez ki semmilyen különös érzést, de ugyanabban a pillanatban kiáltást hallunk – anélkül, hogy Freud ajka megmozdult volna.

FREUD HANGJA (KIFELÉ): Egy lidércnyomástól megrémült alvó üvöltése.

A imént leírt jelenet (az oszlopok, a sétálók stb.) alig tart tovább egy pillanatnál: valójában majdnem egy élőkép, és Freudot azonnal a tábla előtt látjuk.

Ami egy kicsit tovább tart (bár alig egy másodpercig), az a sikoly.

A sikollyal a kép eltűnik, de a sikoly megmarad. Ez az, ami megteremti a kapcsolatot Freud rémálma és a felébredésekor látott valóság között.

A kép eltűnése (amely brutálisan és átmenet nélkül történik: az imént még azon a sivár tájon voltunk, most Freud szobájában vagyunk) feltárja előttünk a fiatal Freud házaspár hálószobáját, pontosan úgy, ahogy a beteg a ágyából látja – vagy majdnem. Majdnem: mert az előtérben magát Freudot látjuk az ágyában. Éppen felült. A kamera lencséje az ágytól jobbra helyezkedik el, kicsit Freud mögött: azt látja, amit egy olyan tanú látna, aki az ágy fejénél áll, a jobb oldalon, háttal a falnak. Freud a maga részéről balra fordult. Félig felült, az alkarjára és a könyökére támaszkodva; látjuk a tarkóját. Nyilvánvalóan Marthára és Breuerre néz, akik egymás mellett ülve, háttal az ablaknak várták, hogy felébredjen – és akiket megriasztott az üvöltés. Martha hirtelen feláll; nagyon zaklatottnak tűnik.

MARTHA: Sigi!

Freud most úgy jelenik meg előttünk, ahogyan Breuer és Martha látja őt: éjjeliingben, kócos hajjal, a értetlenségtől és a terroriótól kitágult szemei alatt minden eddiginél feketébb karikákkal. Eltart pár pillanatig, amíg tájékozódik. Amikor ráébred, hogy a szobájában van, és látja Martha kétségbeesését, kissé megnyugszik, és bocsánatkérően elmosolyodik.

FREUD: Egy rémálom...

Martha feketét visel. Sokat sírt, a szeme megduzzadt. Gyengéden mosolyog Freudra.

MARTHA: Breuer már egy órája várja, hogy felébredj. Meg szeretne vizsgálni.

FREUD *(tetetett jókedvvel)*: Remek! Remek! Közeledj, hóhér!

Breuer felállt: komolyan aggódónak tűnik. Eszébe sem jut mosolyogni. Egyik kezében a műszertáskáját tartja, a másikkal pedig a székét Freud ágya mellé tolja.

MARTHA: Magatokra hagylak benneteket. *(Breuerhez:)* Ha szüksége van valamire, csengethet: Mathilde szobájában alszom.

Amint hátat fordít, Freud mosolya eltűnik. Sötétnek és űzöttnek tűnik (mint az Első Rész végén). De az arcáról leolvasható az az erős elhatározás, hogy magába nézzen, és megfejtse saját rejtvényeit.

BREUER: Nézzük csak azt a szívet!

Freud elutasító mozdulattal válaszol. És miközben a megdöbbent Breuer megpróbálja kikérdezni őt, az elutasító mozdulat parancsoló kéréssé változik: hogy Breuer tartsa a száját, amíg Martha el nem hagyja a szobát. Breuer megérti, és hallgat. Martha különben is kinyitotta az ajtót. Kimegy, és bezárja maga mögött.

Amint Freud látja, hogy az ajtó bezáródik, megszólal. Halkan, suttogva:

FREUD *(kissé vad nevetéssel)*: Nincs nekem olyan. Látom, megértesz.

Breuer szomorúan néz rá, és megrázza a fejét; beszélni akar. Freud egy mozdulattal hallgatásra inti. Az ágyban ül, mozdulatai hirtelenek, és ideges, kissé akadozó hangon beszél, amit lehalkított – elővigyázatosságból, nem a fáradtságtól.

FREUD: Épp most ismertem be magamnak az igazságot.

BREUER: Mikor?

Breuer először aggódva néz rá. Azt hiszi, Freud félrebeszél.

FREUD: Egy álomban. Olyan világos volt, mint a nap. BREUER: Milyen igazságot? FREUD: Várj! Emlékeznem kell, mi volt kiírva: félig-meddig elfelejtettem. *(Észreveszi Breuer aggodalmát, és felnevet.)* Nem vagyok őrült. Az álmomról beszélek: voltak ott valami táblák.

E szavaknál ismét Freud álmában találjuk magunkat (valójában abban az emlékben, amelyet megőrzött róla – és amelyet különféle szögekből tanulmányozhat).

Először a gyászruhás sétálók a sivár tájon. Még mindig csukva van a szemük. De ezúttal Freud nincs közöttük.

FREUD HANGJA (KIFELÉ): A temető...

Freud gondolatainak mozgását követve a kamera közelebb lép az egyik oszlophoz (az egyik legkisebbhez), amelyen a magasság háromnegyedénél egy tábla van rászegezve. A (lehetőségszerint bizonytalan) benyomás egy síré (vagy azoké a címkéké, amelyeket a botanikus kertekben a karókhoz rögzítenek, és a növények nevét viselik).

FREUD HANGJA (KIFELÉ): Sírok voltak... *(Fekete humor:)* ...keresztény sírok. Kíváncsi vagyok, mit kerestek ott.

A kamera lefelé ívelő mozgást végez az oszlop körül (először hátulról és felülről fényképezve), amíg elülső nézetet nem kap. Ekkor a fejszéletlen fatábla elülső felületén ecsettel (fekete festékkel) húzott karaktereket és jeleket fedezünk fel.

FREUD HANGJA (KIFELÉ): Megpróbálom elolvasni... Nem fog sikerülni. Várj! Egy kerülőutat fogok követni.

A kamera visszatér a táblák között csukott szemmel bolyongó férfiakhoz, amelyek közül egyesek valóban nagyon magasak, és messze a fejük felett vannak rászegezve. Különösen a szemhéjaikra helyezi a hangsúlyt – amelyeket minden esetben az

izmok olyan összehúzódása zár le, amelyet erőszakosnak és szándékosnak érzünk.

FREUD HANGJA (KIFELÉ): Férfiak voltak ott... Vak férfiak...

Felfedezzük Freudot a körükben. Az arca: a szemhéjai össze vannak szorítva – a jobb szeméé remegni kezd. Azt mondaná az ember, hogy mindjárt kinyitja a szemét.

FREUD HANGJA (KIFELÉ): Nem. *(Parancsolóan:)* A szemhéjak kinyitása szigorúan tilos.

Mihelyt Freud kimenő hangja kimondja ezt a tilalmat (ünnepélyes, hivatalos hangnemben), Freud szemei (az álomról őrzött emlékében) tágra nyílnak. Egyszerre tűnik űzöttnek és rosszindulatúnak, amit az álomban egyáltalán nem vettünk észre. Valamit néz, ami vele szemben és kicsit alatta helyezkedik el. A kezét a szája elé teszi, mintha sikítani készülne (egy mozdulat, aminek konvencionálisnak kell lennie).

FREUD HANGJA (KIFELÉ): Ott!

A tábla szemből nézve. Ráfestve látjuk: *„Kérjük a szemeket lehunyni."* A tábla egy pillanatig előttünk marad.

FREUD NEVETÉSE (KIFELÉ): Nesze.

BREUER HANGJA (KIFELÉ): Mi volt odaírva? FREUD: A Törvény.

Azonnal visszatérünk Freud hálószobájába. Breuer, akit saját maga ellenére is felkeltett a kíváncsisága, előrehajol, hogy figyeljen.

FREUD: Kérjük a szemeket lehunyni. Kinyitottam az enyémet, pont annyira, hogy megtudjam: le kell hunynom őket.

Észreveszi azt a komor meglepetést, amelyet ezek a feltételezett kinyilatkoztatások váltottak ki Breuerből, és nevetni kezd.

FREUD: Hát a te álmaid nem tanítanak neked semmit?

Breuer megrázza a fejét.

FREUD: Az az érzésem, hogy valaki üzeneteket küld nekem. BREUER: Kicsoda? FREUD: Magam, azt hiszem. Magamtól magamnak, magamról. Csak éppen tízből kilencszer, amikor felébredek, elveszítem a kulcsot. A szavak furcsák az álmokban. Egyszerre több jelentésük is van. Kinek a szemét hunyjam le? Először is a sajátomat: tiszteletből. Az ember köteles lesütni a szemét a halál jelenlétében. Apámét is: nekem kellett lehunynom a szemét. BREUER: Megtetted.

Breuer kicsit otthonosabban érzi magát ezen a terepen: mert a maga módján – és minden szimbolikus értelmezésen kívül – megértette, amit Freud mondani készül neki.

Freud felemeli a kezét, és mindkét hüvelykujjával egy mozdulatot tesz.

FREUD: Így! Ez csak egy mozdulat volt. Nem jelent semmit. Az álom megmondja: nem voltam rá méltó.

Breuer felé fordul, és rágepedő szemmel nézve így szól:

FREUD: Elájultam, ugye? Tudod, miért?

Breuer vállat von.

BREUER: Cserbenhagytak az idegeid. Már két napja vártam. FREUD: Az idegeim csodálatos szolgák. Azért ájultam el, hogy ne kelljen átmennem a temető kapuján. És hogy ne kelljen látnom a sírt, ahová apámat eltemetni készültek.

Az álom emléke: Freud a csukott szemű urak első sorában van. Velük sétál. Egyedül neki van nyitva a szeme. Hátradől, mint a valóságban. De senki sem kapja el. A férfiak kissé félrehúzódnak, anélkül, hogy abbahagynák a lábukat húzó haladást, és a menet

kettéválik: mindegyik sor két sorra oszlik, amelyek áthaladnak Freud merev testének két oldalán, amely a hátán fekszik, szemei tágra nyíltak.

FREUD HANGJA (KIFELÉ): Ítéletet mondtam magam felett, a legbensőbb lényemből.

Azonnal visszatérünk a hálószobába. Freud megragadja Breuer kezét, és kínban néz rá.

FREUD: Breuer!

Breuer rátekint: mély, szomorú barátság.

BREUER: Tudom, mit fogsz mondani. Hallgass: mi értelme? FREUD *(sötét nevetéssel)*: Mi lesz az elveinkkel, Breuer? Gyógyítás a tudás által! *(Elfordítja a fejét, és egyenesen maga elé nézve mondja, mély önundorral, amely furcsán keveredik sötét büszkeséggel:)* Nem szerettem az apámat. Hogy őszinte legyek, azt hiszem, még gyűlöltem is.

Breuer nagyon halk intő mozdulatot tesz a fejével: nem tűnik meglepettnek. Freud meglepettnek tűnik Breuer hozzáállásától.

FREUD: Honnan tudtad? BREUER: Már néhány napja tudtam, hogy erre gondolsz. FREUD: De Breuer, én nem gondoltam erre. Gondol az ember... ilyen dolgokra? Amikor haldoklott, Mitzi a szemembe mondta, és... a szavai egyszerűen lepattantak rólam. *(Megpróbál elgondolkodni.)* Amikor velem volt, rosszul éreztem magam. Ez minden. Nagyon rosszul. Asztma. Tachycardia. Migrén. És a múltkor... amikor köszönetet mondott nekem, azt hittem, vért izzadok. Ez az álom... *(Breuer felé fordul, és figyelmesen néz rá.)* Megijesztelek?

Breuer a szabad kezét Freud kezére teszi, aki még mindig szorítja a másik kezét.

BREUER: Barátom!

Nagy szeretettel néz rá. Érezhetjük, hogy meg szeretné mutatni neki a nagyra becsülését. De Freud már az első szavaknál megfeszül.

BREUER *(meleg mosollyal)*: Micsoda büszkeség! Mindent irányítani akarsz, még a saját érzéseidet is. Nem szeretted őt: jól van. Ez nagy szerencsétlenség számodra, de nem bűn. Boldogan halt meg: ez az, ami számít. Megtisztelted őt... FREUD *(hevesen)*: Komédia! Egy átverés áldozataként halt meg. A szívemben nem tiszteltem őt. BREUER: Freud, ismerek néhány nagyon rendes embert... *(Nyilvánvalóan azt készülődik mondani: „...akik ugyanebben a helyzetben találják magukat, mint te")* FREUD: Korcsok mind. *(Nagyon keményen, hajthatatlanul, mintha a Törvényt tanítaná:)* „Tiszteld apádat és anyádat!" *(Szünet.)* És te, te szeretted őt? BREUER: Az apámat? Rendkívül. FREUD: Nem: az enyémről beszélek. BREUER: Igen, szerettem őt. FREUD: Miért? BREUER: Mondtam már neked: a zsidó gyengédsége miatt. Jó volt. FREUD: Szóval kedves volt. De ami engem illet, én gyűlöltem őt. Már tíz, talán húsz éve. Kell lennie egy szörnyetegnek – vagy ő az, vagy én. Mivel nem ő az... *(Hirtelen megáll, tekintete meredt. Breuer aggódva néz rá.)* Várj csak... Van egy kettős jelentés, biztos voltam benne...

Az álom emléke. Hirtelen ismét a sivár tájon találjuk magunkat.

FREUD HANGJA (KIFELÉ): Az álomban.

De ezúttal a gyászruhás férfiak, egyedül vagy kis csoportokban, mozdulatlanok. Minden egyes egyén vagy csoport egy-egy tábla előtt áll, fejük előrehajol (ha alattuk van rögzítve) vagy felemelve (ha egy magas oszlop tetején van): egyszóval úgy néznek ki, mintha olvasnának. Valójában semmit sem olvasnak, mivel a szemük továbbra is csukva marad. De ezúttal minden táblán ezt olvashatjuk: *„Kérjük a szemeket lehunyni."*

FREUD HANGJA (KIFELÉ) *(mintha nyelvtani példákat idézne)*: A rendőrség visszaél a hatalmával, a kormány pedig lehunyja a szemét. Hajlandó vagyok lehunyni a szememet ez felett a meggondolatlanság felett...

A tömeg a csukott szemeikkel. Hirtelen ott terem Freud, tágra nyílt szemmel. Egy táblát néz (a már leírt, 1,1 méteres oszlopon).

A táblán ezt olvassuk: *„Lehunyni a szemeket VALAMI ELŐTT"* (nyomtatott nagybetűkkel).

Ismét Freud hálószobájában találjuk magunkat. Freud felegyenesedve, homloka izzadt, zaklatott.

FREUD: Mi előtt? Mi? A fiúk lehunyják a szemüket apjaik bűnei előtt. Elrejteni, elrejteni, eltemetni! Milyen szép munka! Biztos csak félig csináltam meg. Valami emészthetetlen emlék – bennem kellett maradnia. Nem messze a tudatomtól. Megmérgezve azt. Vajon mit tehetett? BREUER: Kicsoda? FREUD: Apám. BREUER: Semmi mást nem tett, csak jót. FREUD: Akkor az undorom, a kellemetlen érzéseim, a neheztelésem – mindez ok nélküli. Közötte és köztem volt... *(Egyfajta kétségbeeséssel, mintha magának mondaná:)* De mi? Ha anyám hajlandó beszélni... BREUER *(felháborodottan)*: Csak nem fogod...? FREUD: Nem ma. És nem holnap. Később. Megkérem, hogy mesélje el életünk történetét... A szégyentől ájultam el? Méltatlannak tartottam magam arra,hogy belépjek a temetőbe? Vagy... szándékos megtagadás volt? Egy ítélet, amelyet apám felett mondtam ki: méltatlan arra, hogy eltemessék? *(Nagyon sürgetően – megragadja egy ötlet:)* Breuer! *(Enyhén humoros mosollyal, de mély meggyőződéssel:)* Az összes apám közül te vagy az egyetlen, aki megmaradt. Segíts nekem.

Ezzel azonnal kimászik az ágyból és feláll, még mielőtt Breuer egyetlen szót is szólni tudna.

[Álom a kártyázókról. Freudnak három apja van. Felfedezi az álom jelentését.]

14

Fél órával később, Freud rendelőjében a zsalugáterek nyitva vannak, hajnalodik, de még sötét van. Freud az íróasztalnál ül. Leroskad a fáradtságtól, de ingujjban, dühödten ír egy nagy fehér papírlapra. A nyomtatott betűs „ÁTTEVÉS" címsor alatt még olvasható: *„Az áttevés a neurozisok szexuális etiológiájának legjobb bizonyítéka"*. De az kézírás fokozatosan eltorzul. A feltartóztathatatlan álom hatására egyre olvashatatlanabbá válik. A toll végül kihullik Freud kezéből, miközben egy hang (nagyon naturally, pont mint egy szokványos römiforgatóé) emelkedik ki a morajból.

MORAJ, egészen egyszerűen egy vendégekkel teli kávéházé. Az Eszkuláp Kávéház hangjainak torzításmentes ismétlése. Az álom furcsasága abban rejlik, hogy ezek a nagyon is normális kávéházi hangok (csészealjak csörrenése, rendelések, a pincért hívó hangok, beszélgetések) a rendelőben hallatszanak, anélkül, hogy Freud úgy tűnne, mint aki hallja őket.

Amikor a toll kihullik Freud kezéből, egy hang válik ki ebből a hangháttérből:

EGY HANG (KIFELÉ): Ez egy grand slam! *(A szakkifejezések helyettesíthetők a korszaknak megfelelő kártyajargonnal.)*

Freud felemeli a fejét. Egy kávéházi boxot lát (egy asztal, három játékos), amely pontosan olyan távolságra van az íróasztalától, mint amilyen távolságra a három orvos boxa volt a két baráttól. A díszlet nem elmosódott; ellenkezőleg, rettenetesen pontos. De – mint mindig – a részletek hiányoznak. Különösen két sötét fal rejti

el az oldalsó válaszfalakat (azokat, amelyek az ablakot és a mosdókagylót tartalmazzák). A díszlet többi része teljesen világos és szisztematikusan szervezett. Freud íróasztala még mindig ott van, megtisztítva a rátornyozott könyvektől és papíroktól: ez egy miniszteri íróasztal. Egy üveg tintatartó és egy vadonatúj itatós – tiszta itatóspapír – marad a teljesen üres felületen.

A padló, amely összeköti a játékosok boxával, semmivel sem szakítja meg a folytonosságát. Maga a rendelő padlója az, amit a két sötét fal egy igen széles „kocsipályává" szűkít, lecsökkentve a szoba méreteit.

A box pontosan olyan, mint az orvosok kávéházában lévők. A hátsó falnak támaszkodik; így a kávézó többi része eltűnt. De a hátsó falon, a hiányzó kávéház szimbólumaként, egy igen nagy festmény az Eszkuláp Kávéházat ábrázolja, teli kártyázókkal, meg cilinderes, fehér kabátos ápolókkal.

A három ünnepi ruhás játékos az asztal fölé hajol. Freud csak az első kettő tarkóját látja, akik eltakarják előle a harmadikat. Amikor felegyenesednek, először Meynertet ismeri fel. Abban a pillanatban a másik kettőnek, oldalról nézve, teljesen jellegtelen arca van (ez nem azt jelenti, hogy homályosak vagy elmosódottak, csupán azt, hogy jellegtelen vonású színészeket osztottak a szerepekre). Ám mihelyt a második játékos felé fordul (aki Meynerttel szemben, a pad külső szélén ül), felismeri benne Jakobot. Nincs vizuális átalakulás. Freud tekintete Meynertről a szemközti játékos kezére vándorol, és innen emelkedik fel az arcára, amely – anélkül, hogy a cserét látnánk – Jakobé lett. A harmadik játékos arca továbbra is jelentéktelen és ismeretlen marad. Freud ráadásul úgy tűnik, nem tulajdonít neki semmi jelentőséget.

MEYNERT *(a saját hangján)*: Utolsó leosztás? JAKOB: Ó igen, az utolsó!

A játékosok hajadonfőt vannak. Az ismeretlen idegesen dohányzik az egész álom alatt – aranyvégű cigarettát. Jakob nagyon

zaklatottnak tűnik. A keze remeg, a hangja megcsuklik. Szenilisnek és rosszindulatúnak látszik. Nincsenek kártyák az asztalon. De a három férfi azonnal elvesz – a box háttámlájának felső felületéről – három cilindert és három fekete könyvet (amelyek sima vulgátákra hasonlítanak), amelyek most történetesen ezen a felületen (barna, lakkozott fa) vannak. Egyetlen mozdulattal átveszik a könyveket a bal kezükbe, és a jobb kezükkel felteszik a kalapjukat.

Úgy tartják a könyveiket, mint egy pakli kártyát.

A harmadik játékos kitép egy lapot a könyvéből, és az asztalra fekteti.

MEYNERT: A pikk a adu! ISMERETLEN JÁTÉKOS: Nekem van!

Meynert és Jakob egy-egy lapot tép ki a saját könyvéből, és ráhelyezik az ismeretlen könyvéből kitépett lapra.

MEYNERT *(ellentmondást nem tűrően)*: Szükségünk van valakire, aki él. Nem úgy működik, ahogy az emberek mondják, kell egy negyedik játékos. *(Megszólítva Freudot:)* Hé, te ott! Gyere és játssz velünk!

Freud feláll és feléjük indul. Tiroli ruhában van, tollas filckalappal a fején. Odalép a játékosokhoz. Meynert beljebb húzódik a fal felé, hogy helyet csináljon neki. Jakob és az ismeretlen rosszindulatúan néznek rá.

JAKOB: Nincs cilindere. MEYNERT: Kölcsönadok neki egyet.

A szabad jobb kezével Meynert egy láthatatlan cilinder után tapogatózik (amely a padon kell, hogy feküdjön közte és a fal között). A keze egy cilinderrel tér vissza, amit átad Freudnak. Ez utóbbi kalapot cserél. Amint a kalap a fején van, az ismeretlen játékos megszólítja.

ISMERETLEN JÁTÉKOS *(Meynert hangján, igen kellemetlenül)*: Maga persze nem tud játszani. MEYNERT *(igen elnéző hangon, ami Breueré)*: Majd megtanítjuk! *(Bemutatva Freudot a másik kettőnek:)* A fiam!

A másik kettő nem barátságos pillantással néz Freudra. Ő meghajol, majd visszateszi a kalapját a fejére. Azok csak fejbólintással válaszolnak.

MEYNERT: Ülj le!

Freud leül.

JAKOB: Még nem mutattam be őket. *(Freudra mutatva:)* A fiam!

Freud feláll és meghajol. Kevély, kellemetlen fejbólintás az ismeretlentől. Egyedül Meynert emeli meg a kalapját széles mosollyal és teátrális mozdulattal. Freud újra leül.

ISMERETLEN JÁTÉKOS *(ugyanabban a kellemetlen hangnemben)*: Várj csak, te neveletlen gyerek! Állj fel, ha mondom!

Freud feláll.

ISMERETLEN JÁTÉKOS: Uraim, bemutatom a fiamat. Nem vagyok büszke rá.

Freud meghajol. Fejbólintás Jakobtól; Meynert teátrális mozdulattal és széles mosollyal emeli meg a kalapját. Freud újra leül.

ISMERETLEN JÁTÉKOS: Íme a szabályok, te kis idióta. Mindenki csal, senki sem hívhatja fel rá a figyelmet. Nézd!

Kitép egy lapot a könyvéből. Ezúttal ez egy metszet. Egy hatalmas kőr ász látható rajta.

ISMERETLEN JÁTÉKOS: Új kártya: a kőr dáma! Pikk ász! Treff király! Nem mondasz semmit. Úgy viselkedsz, mintha elhinne, amit mondok. Érted?

Freud meghajol.

Az ismeretlen ellenőrzést hajt végre. Megmutatja a kőr dámát.

ISMERETLEN JÁTÉKOS: Nagyon jó. Mi ez a kártya? FREUD *(gyermeki, de makacs hangon)*: Cäcilie!

Freud hangja egy gyermeké.

Freud megijed attól, amit az imént mondott. Jakob és az ismeretlen dühbe gurulnak, és rámutatnak.

JAKOB ÉS AZ ISMERETLEN: Egy kis buzgómócsing! Szégyellem magam miattad! Micsoda kis áruló!

Jakob és az ismeretlen együtt (szembeállnak egymással és meghajolnak):

JAKOB ÉS AZ ISMERETLEN: Bocsássanak meg nekünk, uraim!

Freud heves zokogásban tör ki. Meynert a vállára teszi a kezét. Breuer hangja van, de erőteljes és gyászos:

MEYNERT: Ne hallgass ránk, kedvesem, mi halottak vagyunk.
FREUD *(normális hangon)*: Halottak?

Freud abbahagyja a zokogást. Az apjára néz. Jakob helyén egy őt ábrázoló viaszfigurát lát. Meynert felé fordul: ő is egy viaszfigura. Az ismeretlen előredőlt, arccal az asztalra. A cilinder a fején maradt. Egy aranyvégű cigaretta ég egy csészealjon.

FREUD *(Homéroszi nevetésben tör ki.) (A nevetés folytatódik.)*

Az Eszkuláp Kávéház. Hatalmas tömeg. Freud, egyedül ülve egy márványasztalnál egy emelt emelvényen, diadalmasan kitépi az összes lapot a könyvéből, és az asztalra dobálja őket. Kőröket ábrázoló metszetek (kőr hetes, kőr tízes stb.).

FREUD *(miközben a nevetése folytatódik kifelérő)*: Kőrök! Kőrök! És megint kőrök! Senki sem csal. Kőrök! *(Még egy kártyát ledobva:)* A kőr dáma!

Ez a pikk dáma. Freud nevetése hirtelen abbamarad.

Az íróasztalánál van, pontosan úgy, ahogy láttuk, amikor az álom elhatalmasodott rajta. Ingujjban. A toll egy tintafoltot ejtett a papíron. Freud feje fel van emelve. Elveszi a tollat (nyilvánvalóan azért, hogy az áttevésről írjon), de látja a lapot borító firkákat, és egy rántással kitépi a oldalt. Az új oldalra ezt írja: *„áttev..."*, de aztán leteszi a tollat, feláll, mászkál a szobában egy pillanatig, visszatér az íróasztalához, eloltja a lámpát: nappal van.

Odamegy az ablakhoz, hűsíti a homlokát, az üveghez támasztva azt, elgondolkodik, majd visszatér. Kócos a haja, az arca piszkos a virrasztott éjszakától, sötét karikák vannak a szeme alatt; őrültnek tűnik, de őrült a boldogságtól. Egy örömteli elragadtatás látszik fenntartani őt. Elfordul az ablaktól, és a hátsó ajtóra néz. Feszülten. Feszült tekintetét követve először az ajtót látjuk.

EGY HANG (KIFELÉ): Ki az?

Anélkül beszél, hogy a szája megmozdulna. Azonnal tudjuk, kire gondol: az ajtónál, amelynek jelenleg csak a felső része látható, a box, amelyet Freud álmában a másik falon látott, újra megjelent, az álom éles, világos fényétől megvilágítva. (De tudjuk, hogy Freud ébren van, és hogy ez egy gondolatait kísérő kép.) Az ismeretlen úgy jelenik meg előttünk, ahogy az álom végén volt. Arccal az asztalra esett. Csak a cilinderét, a tarkóját és a háta egy részét látjuk. Meynert és Jakob átmenetileg hiányoznak ebből a képből,

amely megőrizte az álom schematikus jellegét, de annak élességét is.

EGY HANG (KIFELÉ) *(habozva)*: Kezdetben Dr. Grundgens feje volt az.

A kalapos férfi lassan felemeli a fejét, és újra látjuk a jellegtelen vonásait, amelyeket az álom elején leírtunk. Mihelyt az arca felismerhető (felülnézetből), ismét Freudot látjuk – tisztán látó, átható tekintettel, háttal az ablaknak. Anélkül beszél, hogy megmozdítaná a száját.

EGY HANG (KIFELÉ): Nem az ő igazi feje volt.

Ismét látjuk a boxot – a játékos újra arccal előredőlt. Mozdulatlanul.

EGY HANG (KIFELÉ): Amikor csak a tarkóját látom, úgy érzem, az igazi feje ott van, az asztalhoz préselve. Dr. Grundgens volt, de valaki más is volt. Tíz éve halott, és soha nem gondolok rá. Miért? Mert halott volt.

Meynert és Jakob a helyükön vannak, könyvek nélkül, karjuk az oldaluk mellett (az álom emléke egyszerűbb, mint maga az álom). A két játékos (profilból, mozdulatlanul) az álom viaszfiguráivá vált.

EGY HANG (KIFELÉ): Három apa. Három halott ember. De azt mondták nekem, hogy élek. Elvettem a halott Grundgenst, hogy meggyőzzem magam: a harmadik apa is halott.

A két játékos eltűnt. A cilinderes férfi nagyon lassan felegyenesedik: Breuer az. Súlyos, kétségbeesett szemrehányással néz Freud irányába.

Ahogy látjuk ezt az élő fejet, Freud kimenő hangja folytatódik:

EGY HANG (KIFELÉ): Kényelmetlenül érzem magam tőle. Megbénít. Így hát a halálát kívántam, anélkül, hogy beismertem volna magamnak. És felajánlottam magamnak, anélkül, hogy ezt is beismertem volna magamnak. Alattomosan. Gyáván. Egy álomban.

Visszatérünk Freudhoz, aki még mindig az ablak előtt van, és aki tisztán látónak és szinte vidámnak tűnik. Az ajkai nem mozdulnak. Egy pillanatra ez az arc diadalmasnak hat rá.

Átszeli a rendelőjét, és leül a munkaasztalához. Kitépi a lapot, amelyre az *áttevés* szó elejét írta. Felveszi a tollát, és a rákövetkező üres lapra ír:

„Ezen a péntek reggelen, több ezer évnyi tévedés után, én, Sigmund Freud, megértettem az álmok jelentését."

Miközben ír, halljuk a hangját kifelérő:

FREUD HANGJA (KIFELÉ): Az alvás egy ösztön. Minden innen indul ki.

Leteszi a tollat, és a füzetek meg kéziratlapok sora alól kivesz egy vastag, feketébe kötött füzetet: *„Álmok"*. Ez a szó van írva a füzet gerincére ragasztott címkére. A füzet kiszabadításával a kupac összedől, de úgy tűnik, nem érdekli. Átfutja a füzetet, amely tele van a kézírásával, és amelynek első oldalai szamárfülösek és sárgulnak. Azonnal látható, hogy ez egyfajta leltár Freud álmairól (és másokéiról, akik elmesélték őket).

FREUD HANGJA (KIFELÉ): Először is ott van a vágy az alvásra.

Egy oldal felkelti a figyelmét. *„1882. március 22-i álom (az emlékeim alapján rekonstruálva 1886-ban)."*

Freuddal együtt újra látjuk a március 22-i álmát.

Freud egy tábori ágyon fekszik. A hálószobája keskeny és nagyon szegényes, a ruhái gondosan el vannak helyezve egy széken. Alszik. Sokkal fiatalabbnak tűnik, mint ma. Mindenekelőtt sokkal egészségesebbnek és frissebbnek. Feszes bőr, szinte molett arc, semmi karika a szeme alatt. Az alvás segít abban, hogy gyermeki levegőt kölcsönözzen neki. Reggel van; a nap besüt a zsalugátereken. De mindenekelőtt, az alvásának minden erejével, az alvónak ellen kell állnia az ajtón való kopogtatásnak.

FREUD HANGJA (KIFELÉ): Megkértem, hogy ébresszenek fel: nem akartam lemaradni Meynert előadásáról.

Klasszikus jelenet arról az egyénről, aki felébreszteti magát, de fellázad a saját utasításai ellen, és tovább akar aludni. Egy villanás elég, feltéve, hogy azt az érzést kelti bennünk, hogy az alvó ellenállása intenzív.

FREUD HANGJA (KIFELÉ): Vágy az alvásra; vágy Meynert hallgatására. *(Abban a pillanatban, amikor Freud feláll:)* Találtam egy kompromisszumot. Elmentem Meynerthez egy álomban.

Freud hirtelen feláll az éjjeliingében, az ajtóhoz megy és kinyitja; az a kórházi osztályra vezet, amelyet a forgatókönyv első jeleneteiben láttunk. És valóban, Meynert éppen a vizitjét tartja. Freud (elhagyva a hálószobáját az éjjeliingében) azonnal Meynert mellett találja magát. Ez utóbbi természetesen olyan, ahogy a vizitjén láttuk (cilinder, sétapálca és kesztyű). Karon fogja Freudot, és nyugodtan folytatja a vizitjét. Fehér kabátos vagy sima zakós hallgatók követik a két férfit. Meynert megáll egy ágy előtt. Ez az ágy üres (mint az összes többi a szobában: az álom schematikus jellege). De Meynert mindenesetre bemutatóra és klinikai értelmezésre használja, pontosan úgy, mintha az ágy foglalt lenne. Beszél. Egyetlen szót sem hallunk abból, amit mond, de halljuk a sétapálcájának kopogását az ágy szélén. Ez egyszerűen az ajtón való kopogtatás. Ahogy a kopogtatás ritmusa felgyorsul, az az eredménye, hogy Meynert egyre gyorsabban kopog a sétapálcájával. A sétapálca elragadtatja magát, ami Meynertnek

(akinek az arca egy órát adó tanáré marad) egy dühös, komikus levegőt ad a nagy sietségből.

Kép Freudról a tábori ágyán, akit az ajtón való kopogtatás ébreszt fel.

FREUD HANGJA (KIFELÉ): Szerencsére Mitzi túl hangosan kopogtatott.

Freud – az, aki ma az álmon gondolkodik – még mindig lapozgatja a füzetét. Egy új cím kelti fel a figyelmét: *„Álom a kis Franzról (Martha unokatestvére, négyéves)”*.

A rákövetkező szöveg olyan sűrű és szorosan írt, hogy olvashatatlan. Egy rövid pillanatra csak ezt a címet és szöveget látjuk, miközben Freud kimenő hangja magyaráz:

FREUD HANGJA (KIFELÉ): Rómában volt. A szülei elvitték őt nappal, hogy megnézze a Tivoli vízi kerteket. Azon az éjszakán...

Egy barokk szökőkút. Mindenből víz tör ki (delfinek, nereidák stb.). Egy talpazaton, a medence közepén egy kis fajansz fiú (életnagyságú, négyéves), aki a korabeli kisfiúk módjára van öltözve, vizet bocsát ki az orrlyukain, a fülén, az összes ujjának hegyén és a cipőjének (átfúrt) lábujjain keresztül.

HÁTTÉRZAJ: A medencében egy hűvös, vonzó csobogás.

Egy dadus felemeli a karját az ég felé egy kisfiú ágya előtt (ő láthatatlan). A takarók hátra vannak hajtva. A letakaratlan lepedőn egy nedves folt.

FREUD HANGJA (KIFELÉ): Azt álmodta, hogy ő egy szökőkút, hogy kielégítse a szükségleteit anélkül, hogy felébredne.

Freud letette a füzetet. A mondat alatt: *„Álom – egy vágy hallucinációs teljesülése”*.

[Freud Cäciliével. Asszociációk.]

16

A Körtnerek házában.

A földszinti hallban. Freud és Frau Körtner. Az utóbbi kőkemény, feketébe öltözött asszony, aki különösebb szimpátia nélkül néz a férfira. Freud hideg és uralkodik magán.

FRAU KÖRTNER FREUD visszautasítja. FRAU KÖRTNER Dr. Breuer visszautasítja? És maga mégis folytatni akarja?

Freud bólint.

Nem tudom, a lányom hajlandó-e fogadni magát. Tegnap körömszakadtáig ellenezte. FREUD Majd meglátjuk.

Indulna befele Cäcilie-hez. Az asszony megállítja.

FRAU KÖRTNER Jobb lenne, ha én terjeszteném elő neki a dolgot.

Begyógyul a lányához, és becsukja az ajtót. Freud hideg higgadtsága elpárolog: forr a türelmetlenségtől. Hogy tartsa magát, odasétál a zongorához, és Herr Körtner portréját nézegeti. Frau Körtner hiánya mindössze egy pillanatig tart. Freud megfordul. Az asszony meglepődve néz rá, majd a nyitott ajtóra mutat:

FRAU KÖRTNER HANGJA (KIFELÉ) Kérem, menjen be. Dr. Freud!

Freud visszanyeri a lélekjelenlétét. Bemegy. Frau Körtner becsukja mögötte az ajtót. Távolról látjuk Cäcilie-t, amint a párnáinak

döntve fekszik, akár az előző jelenetekben. Az ágyban van; a baba nem látható. Cäcilie pajkos mosollyal néz Freudra. Tréfálkozó hangon szólal meg, ahogy Freud közeledik hozzá.

CÄCILIE És íme, megérkezik a komolyság szelleme. *Entrée de ballet.*

(Nevet.)

FREUD Micsoda táncos! Hol lelt rá erre a „doktorlépésre”? Kész zsenialitás.

Freud (mozdulatai még kissé formálisak, de nagyon nyugodtak) odalép az ágyhoz, bólintással köszönt felé, fog egy széket, és fesztelenül leül a beteg ágya mellé. Cäcilie úgy tesz, mintha megszeppent volna.

CÄCILIE Ugratom csak, Doktor, bocsásson meg. Ami pedig a komolyságot illeti, jól tenné, ha adna belőle egy kevéskét ennek a bolond fejemnek. FREUD Rossz emberismerő, Cäcilie: nézzen csak rám. Egyáltalán nem vagyok komoly.

Freud nagyon jókarban lévőnek tűnik: a zuhanyozás és a fehérneműcsere teljesen átalakította. Mégis megőrizte szenvedélyes, kissé őrült vidámságát. Még a hangjában is van valami komolytalan és vad. Nagyon őszinte (bár kiaknázza ezt az őszinteséget): úgy érti, hogy a tudomány kalandora minden, csak nem „komoly”. Cäcilie ránéz, abbahagyja a mosolygást, de nem fűz hozzá megjegyzést.

FREUD *(mosolyogva)* Hogy van ma reggel?

Cäcilie-re hirtelen visszatér a mosoly. Némi agresszióval:

CÄCILIE Nagyon jól. Kíváncsi vagyok, akarok-e egyáltalán meggyógyulni. *(Világi hangon:)* Ismeri azt a francia közmondást:

„Pour vivre heureux, vivons couchés”? [Ha boldogok akarunk maradni, maradjunk az ágyban.]

Franciául idézi a közmondást. Freud nem tudja megállni, hogy ne javítsa ki. Franciául:

FREUD *„Cachés.”* Rejtve.

Cäcilie bosszús arcot vág:

CÄCILIE *„Cachés!” (Angolul:)* Ó, igen, tudom. Látja, mennyire komoly maga! És ügyeljen a franciájára! *(A szájára mutat:)* Az akcentus. *(Mint egy tanár:) Cachés! Ca-chés!*

Ismétli a szót franciául.

FREUD *(anélkül, hogy reagálna ezekre a megjegyzésekre)* Az egész életét ágyban töltené? CÄCILIE Arra számítok. Még a kenyeremet is megkereshetném. Vannak munkák, amiket ágyban is végezhet az ember. *(Nagyon gyorsan folytatja:)* Ismertünk régen egy szegény csipkeverőt, le volt bénulva...

(Szünet.)

Freud figyelmesen hallgatja. A lány hirtelen elhallgat. Kicsit nyers, gúnyos hangon:

CÄCILIE A nagy Dr. Breuer megtagadja a kezelésemet?

Freud bólint. Mintha Freud lenne az, aki szemrehányást tesz Breuernek, amiért elhagyta Cäcilie-t:

CÄCILIE Ó, de meg kell őt értenie, Doktor! Minisztereket, tábornokokat kezel! Miért is bajlódna ezzel a szerencsétlen kis Ophéliával?

Magára mutat, alázatos, mégis kacérsággal teli pózzal. Közönyösen, a bal kezét nézve, amely jeleket rajzol a lepedőre:

CÄCILIE Még a maga esetében is, anyám azt mondta, nem áll szándékában visszatérni.

Freud mosollyal válaszol, jellegtelen hangon:

FREUD Meggondoltam magam.

Cäcilie bal keze folytatja a mozgást – amelynek ritmusa felerősödik –, miközben a fiatal lány iróniával és nagyon világi hangon válaszol.

CÄCILIE Maga még a családi barátunk lesz! FREUD *(anélkül, hogy felemelné a hangját)* Annyi baj legyen: hiányzott volna. Imádom a látogatásokat: elszórakoztat. Én leszek az orvosa.

Cäcilie abbahagyja a mosolygást. Ingerülten néz Freudra.

CÄCILIE Mondtam már, hogy nem akarok meggyógyulni. FREUD *(közönyösen)* Az a maga dolga. CÄCILIE *(félig dühösen, félig szórakozottan)* Vigyázzon! Harcolni fogok. FREUD Egy párbaj? CÄCILIE Igen. Nagyon szórakoztató lesz.

Egy gondolat hasít belé: az arca elsötétül.

(Szünet.)

CÄCILIE És mi a helyzet a módszerrel? FREUD Milyen módszerrel? CÄCILIE Az alternatív módszerrel: megtalálta?

Freud vállat von. Kitérően:

FREUD Ugyan!

Cäcilie mindkét kezével gépiesen varázsjeleket rajzol a lepedőre. Freud figyeli őt. A lány követi a tekintetét, egy pillantást vet a saját kezeire, és azonnal leállítja a mozdulataikat. Rögtön ezután, a lepedőre simított kezekkel, újra nyugodtnak ítéli magát, arcát megfelelő kifejezésre igazítja, felemeli a fejét, és némileg erltetett agresszióval fordul Freudhoz.

CÄCILIE Nos, akkor? Mit fogunk csinálni ma reggel? FREUD Játszunk. CÄCILIE *(összevont szemöldökkel)* Milyen játékot? FREUD Mondok egy szót, maga pedig elmondja, mi jut róla az eszébe.

Ebből az egész párbeszédből egy verbális párbaj feszültsége sugárzik. Egyik a másik felé hajol, miközben mosolyognak, éberen figyelve egymást.

CÄCILIE És azután? FREUD Ennyi az egész. CÄCILIE És ki nyer? FREUD Én, ha információt szerzek a betegségéről; maga, ha nem találok semmit.

Vállat vonva:

CÄCILIE Nem fog találni semmit. Képzelje csak el: szavak! FREUD Próbáljuk meg. CÄCILIE És ha hazudok? FREUD Tudni fogom. CÄCILIE Lássuk!

Cäcilie összevont szemöldökkel Freudra néz, és hirtelen elhatározásra jut. Freud hátradől a székén, mintha elernyedne, és hanyagul megszólal:

FREUD Első szó: fa.

Cäcilie elképedve néz rá, majd kitör belőle a nevetés. A férfi mozdulatlan marad.

CÄCILIE Fa? Egy fa jut róla az eszembe. Igen, pontosan! Mégis mit várt, mi jut az eszembe róla? Egy szuka? Egy daru? FREUD

Lát egy fát? CÄCILIE A fejemben? Igen. FREUD HANGJA (KIFELÉ) Milyen fát?

Jóval távolabb, a vízparton nyárfákat látunk; aztán hirtelen egy tölgyfa törzsét nagyon közelről. Nagyjából két méterre a földtől. Tekintetünk végigsiklik a törzsön, lentről felfelé haladva egészen a lombkoronájáig.

(Fejszecsapások zaja kifelérő.)

CÄCILIE *(kifelérő, büszkén)* A legszebbet. A tölgyfát.

A tölgyfa megdől. Egyértelműen láthatatlan favágók döntik éppen ki.

(A csapások zaja kifelérő megkettőződik.)

- Ahogy a tölgy reccsenve dől le:*

CÄCILIE *(hirtelen)* Utálom a favágókat.

(Reccsenés zaja kifelérő.)

Bevágás Cäcilie-ről, aki Freud arcába nevet.

CÄCILIE *(a képernyőn)* Ennyi az egész. *(Egészen halkan, aggodalmasan:)* Ki nyert? FREUD Maga. Nem találtam semmit. CÄCILIE *(mosolyogva)* Figyelmeztettem. *(Halvány sajnálkozással:)* Egyáltalán semmit. *(Kissé kíváncsian – bár még mindig agresszívan:)* Felajánlok egy visszavágót.

A férfi bólint.

FREUD Nagyon jó.

Ismét elernyed a széke háttámláján, félig lehunyja a szemét, mintha elaludni készülne, és álmos hangon elereszti:

FREUD Hattyú.

Cäcilie hirtelen űzött tekintettel néz rá:

CÄCILIE Micsoda? FREUD Azt mondtam: hattyú.

Cäcilie összeszedi az arcvonásait. Műnyugalom árad belőle, de uralkodik magán.

CÄCILIE A madár? Nem értettem. Nagyon jó. Erről az jut az eszembe...

(Kifelérő hang – fojtottan, hazudva, ahogy halad előre:) ...fehér szőrme.

A képek nagyon gyorsan peregnek, a hangja szaporán és fojtottan szól. Egy férfi, háttal nekünk: fekete köpeny, fekete cilinder, amint belép egy épületbe egy koromsötétre nyíló kapualjon át. Egy sötét, nyálkás fal töve:

CÄCILIE *(a hangja egyre fojtottabb:)* Fehér tollak, szárnyak, amik repülnek...

Egy patkány, amely gőzerővel szalad a lyukába. Egy öreg, fogatlan koldusasszony obszcén táncot jár – felhúzza a szoknyáját az aszott combjaira –, miközben egy kutya koldul a hátsó lábain állva, a tálkával a állkapcsai között. Egy korcsolyázó valóban feltűnik a jégpályán; de ez az öreg koldusasszony, aki a korcsolyáján keringőzik, felhúzott szoknyával.

CÄCILIE *(fájdalmasan:)* Fenség. Nyugalom. Egy táncoló lány.

(A „táncoló" szó mintha kicsúszott volna a száján.)

CÄCILIE Nem! *(Azonnal kijavítja magát:)* Egy korcsolyázó lány! Egy korcsolyázó, aki siklik a jégen. FREUD Hazudik.

Újra Cäcilie szobájában vagyunk. Freud és a fiatal lány agresszívan néznek egymásra. Freud megpróbál fölébe kerekedni, de a lány fellázad.

FREUD Beismerte nekem, hogy utálja a hattyúkat.

Cäcilie kisiklik a kezei közül: vad nevetésbe menekül.

CÄCILIE *(nevetve)* Ó, igen, Doktor: mert meg vannak kopasztva! *(Némi közönségességgel:)* Ha megkopasztja a baromfit, mi marad? Egy meztelen test. FREUD Senki sem kopaszt hattyúkat. CÄCILIE Mindenki állandóan kopasztja őket.

Gyorsan kikapcsolja a ruhaujját, és feltolja a karján (a Freudhoz legközelebb eső karján, tehát elvileg a jobb karján) a könyöke fölé. Kinyújtja mind a négy ujját, és ugyanannak a kéznek a hüvelykujját hozzájuk illeszti, mintha egy csőrt utánozna.

CÄCILIE Ez az állat egy kart juttat az eszembe. A nyaka miatt, tudja. Selymesen sima, mint a bőröm. A siklás kéjes...

Félig meztelen, felemelt jobb karjával a vízen sikló hattyút utánozza (a feje és a nyaka sikló mozgását); meztelen karját nagyon közel húzza el Freud bajuszához és szakállához. A kar siklik, visszatér Cäcilie felé; a könyökhajlat Cäcilie szájának magasságában köt ki. Cäcilie kissé előrehajtja a fejét, mosolyogva, kéjesen és kihívóan. Kiölti a nyelve hegyét, és pajkos szenvedéllyel megnyalja a könyökhajlatát. Abbahagyja, és újra lehúzza a ruhaujját; miközben begombolja, félig lehunyt szemmel néz Freudra, kihívóan nevetve magában.

CÄCILIE Milyen komoly maga! Nos? Ki nyert ezúttal? FREUD Én. Kitaláltam, hogy hazudott.

Freud könnyed és vidám hangon beszél, mintha ez egy valódi játék lenne. Cäcilie némileg eladja magát, mert ellen akar állni.

CÄCILIE Rendben. De azt is ki kell derítenie, hogy miért. FREUD *(hanyagul)* Majd később. CÄCILIE Akkor csak félig nyert. FREUD Ám legyen.

Feláll, és tesz néhány lépést, háttal Cäcilie-nek. Megnéz néhány könyvet a polcokon. Kivesz egyet. Ez egy Biblia. Kinyitja. A szennylapon egy pecséttel nyomtatott szöveget olvas: „ex libris Dr Josef Breuer". Ismét becsukja a könyvet, és visszatéve a polcra, anélkül kérdezi, hogy Cäcilie felé fordulna:

FREUD Mi a helyzet a lefejezett kisbabával? Még mindig az ágyában rejtőzik?

Csend támad. Azt hiszi, kibillentette Cäcilie-t, és hirtelen megfordul: de egy megvető arcot lát, amely cseppet sem nyugtalan, és Cäcilie nevetésben tör ki. Befúrja a kezét az ágyba, és előhúzza a kisbabát, amit diadalmasan lóbál. Odatartja neki.

CÄCILIE Még mindig. *(Gonoszkodó gúnnyal:)* Tessék, itt van! Vegye el, és ne hiddje, hogy lenyűgözhet: Mama volt az, aki elárult engem. Ugyan már! Vegye el.

Freud elveszi, és ahogy ráhúzza a kezét a kisbabára, zavartnak tűnik. Cäcilie ezt észreveszi. Hogy fokozza a zavarát, szinte közönséges hangon teszi hozzá:

CÄCILIE Nagyon jó. Érezheti a mellem melegét, Doktor.

Freud visszateszi a kisbabát Cäcilie ágyára, a lány pedig azonnal megragadja, magában mosolyogva, mintha titkos cinkosságban lennének. Akár azért, hogy megakadályozza a lányt a felülkerekedésben, akár mert úgy ítéli meg, hogy a megfelelő állapotban van, Freud hirtelen Cäcilie felé hajol, aki ösztönösen visszahúzódik (különös tekintet van a szemében, elragadtatott, megvető, mégis űzött). Különösebb hanglejtés nélküli, de gyors és meglehetősen nyers hangon szól hozzá:

FREUD Frau Körtner mondott nekem valami mást is.

Cäcilie arca hirtelen rémültté válik.

CÄCILIE *(rekedten)* Mit? FREUD Sosem szenvedett gümőkórban. *(Gyengédebben:)* Miért hazudott nekem?

Cäcilie nem válaszol: a kezei a lepedőbe markolnak.

CÄCILIE *(őszintén értetlenül)* Hazudtam?

Előrelendül, hirtelen magán kívül van a dühtől, és fenyegető arcát Freudéba tolja, aki kissé visszahúzódik. Hirtelen dühkitörés:

CÄCILIE *(Egy rendőrségi razzián letartóztatott prostituált hangján:)* Zsaru! Mocsok zsaru! Tuskó! Disznó!

Olyan hirtelen hagyja abba, ahogyan elkezdte. Freud elképedve mered rá.

FREUD Hol szedte ezeket a szavakat? CÄCILIE Azoktól a szegény lányoktól, mint én, akiket éjszakákon át kínoznak a rendőrségen az olyan rohadt dögök, mint maga.

Erőszakos, őrült tekintettel:

CÄCILIE Rendőrök! Bírák! Mindig! Mindenütt. Egyetlen kedves szó sem!

Zokogni kezd. Könnyáradat és csuklás közepette:

CÄCILIE Nem vagyok bűnöző! Nem vagyok bűnöző! Miért bánnak velem úgy, mint egy gyilkos nővel? Nem öltem meg senkit!

Freud újra leült, nyugodtan. Érdeklődéssel néz rá. Tárgyilagos hangon mondja:

FREUD Nem, nem ölt meg senkit.

Cäcilie rátekint, a szeme dühtől és valami meghatározhatatlan szenvedélytől ragyog. Az arca lángol; a szája megvető fintorba torzul. Még mindig könnyek vannak az arcán.

CÄCILIE Maga mit tud róla?

Freud válasz nélkül néz rá, tekintete teljesen mentes minden kifejezéstől. A lány fokozatosan megnyugszik, egy nagyon egyértelmű akaraterőfeszítés révén: a melle hevesen emelkedik-süllyed, a légzése szapora. Letörli a könnyeit egy zsebkendővel, amit az ágyról vett fel; igyekszik egyenletessé tenni a légzését. Végül rákényszeríti magát egy mosolyra. Megmutatja a törött fejű kisbabát:

CÄCILIE Maga is láthatja: bébigyilkos vagyok.

Ez a magyarázat (hogy megölt egy kerámiababát) nyilvánvalóan azért jutott eszébe, mert félt, hogy túl messzire ment. Amiről valójában szó van, az természetesen az anyja meggyilkolása; mint látni fogjuk, teljesen tudatosan szemrehányást tesz magának miatta. És a Freud-dal szembeni ellenállása ebben a konkrét esetben teljesen tudatos. Mindazonáltal a hazugságára adott magyarázata őszinte.

CÄCILIE A gümőkór, az nem hazugság, legalábbis nem magának. Ez egy történet, amit magamnak meséltem – és a végén elhittem. A szegény Papám maga volt a jóság. De néha... figyelmetlen volt: annyi dolga volt! Ő adta azt a vacsorát, Mama balesete után, amikor ő még a klinikán volt.

Nagyon normális hangon beszél, feszélyezetten, nem Freudra nézve, nagy bájjal és egy csipetnyi kacérsággal (de nem többel, mint amennyit egy normális fiatal lány engedélyezett volna

magának abban az időben). Freud megértő kifejezéssel hallgatja, bólintva a fejével.

FREUD Lábadozott? CÄCILIE Nem. FREUD Veszélyben volt? CÄCILIE Az élete forgott veszélyben. És én, mint egy rendes kis majom, kihasználtam a alkalmat, hogy elorozzam tőle a ház úrnőjének szerepét.

Mosolyog, úgy tűnik, saját vádjait azzal az elnézéssel szemléli, amelyet általában egy gyermek csínytevései iránt tanúsítanak.

CÄCILIE Ez nem tetszett nekem; különösen az apám emlékére való tekintettel. Így hát az ábrándozásaimban finomítottam egy kicsit a múlton. Elképzeltem, hogy édesanyám hosszú időre távol volt – minden évben hat hónapra –, hogy tüdőbaját kezeljék. Így hát apám valóban kénytelen volt viszonozni az emberek meghívásait – ez elkerülhetetlen, különösen az ő hivatásában. Ami pedig engem illet, én valóban kénytelen voltam helyettesíteni édesanyámat.

Freud komoly kifejezést öltött. Bólint a fejével; valójában a következő kérdését készíti elő. A lány egyszerre tűnik nyugodtabbnak és némileg bizonytalannak.

CÄCILIE *(mosolyogva, mintha magának mondaná)* Ez nem volt bűn, ugye? FREUD *(nyájasan)* Dehogyis. Mennyi ideig maradt az édesanyja a klinikán?

Igen gyengéden kérdezi – hogy annál jobban meglepje; azt hihetnénk, csak adminisztratív részletekről érdeklődik.

CÄCILIE Két hónapig. FREUD És maga hány éves volt? CÄCILIE Tizennégy. FREUD Akkor nem értem, amit a múltkor mondott nekem.

Cäcilie arca gyanakvóvá és komorrá válik.

FREUD Ötéves korától kezdve egyedül járt el az apjával, és a barátai úgy bántak magával, mint egy kisasszonnyal. Hol volt Frau Körtner?

Freud jelentős nyerseséggel ruházza fel a kérdést, amely a kis beszédét lezárja. De Cäcilie már megértette, mire megy ki a játék. Résen van. Amint meghallja a kérdést, hagyja, hogy a feje visszahulljon a párnájára, és nagyon duzzogva mondja:

CÄCILIE Fáradt vagyok.

Csend. Freud továbbra is figyeli őt.

FREUD Szegény Cäcilie! Akarja, hogy elmenjek? CÄCILIE *(kissé ravaszul)* Nem – mert unatkoznék. De ma már nem tesz fel nekem több kérdést! FREUD Fegyverszünet: áll az alkut. Máskor folytatjuk a párbajt. CÄCILIE Mit fogunk csinálni? *(Szemrehányással, amelynek álnoksága szembetűnő:)* Végtére is maga azért van itt, hogy kezeljen. FREUD Maga nem akar meggyógyulni. CÄCILIE Nem tudom, mit akarok. FREUD Beszéljen hozzám. CÄCILIE Miről? FREUD Mindenről, ami az eszébe jut. CÄCILIE És ha csak ostobaságok? FREUD Az ostobaságok is megteszik. Ne hagyjon figyelmen kívül semmit. CÄCILIE Nagyon jó. Maga hülyének fog nézni, a fejem teljesen üres. FREUD Az ember feje sosem üres. CÄCILIE *(önmagát faggatva)* Mire gondolok ebben a pillanatban? Hogy maga itt van, hogy eljött hozzám. Hogy reggel van. Késő reggel.

Lehunyja a szemét.

CÄCILIE Várjon csak! Azt hiszem, ideges voltam tegnap este. Ó, igen, ez az! Nem tudom miért. Bevettem az altatómat, és nagyon jól aludtam, és nagyon kedves voltam a szolgálómmal ma reggel – Marie-val, tudja – egy álom miatt. FREUD Egy álom miatt? CÄCILIE Egy álom miatt, amit az éjszaka láttam. Erről aligha fogok mesélni magának.

Freud végre elérte a célját: egy szinte észrevehetetlen pillanatra a vadász éber, szinte könyörtelen tekintete villan meg benne. De csakhamar uralkodik magán. Cäcilie ezúttal nincs résen: valóban azt hiszi, hogy az álmainak nincs semmi értelme. Beugrik Freud közönyös fellépésének.

FREUD *(lankadt tekintettel)* Ugyan már! Egy álom! *(Közönyösen:)* Miért ne? CÄCILIE Mert értelmetlen! *(Gyanútlanul:)* Tulajdonképpen szeretek emlékezni az álmaimra, különösen, ha színesek, mint ez. De maga számára ez olyan unalmas lesz... FREUD Igen, valóban, nagyon meglehet.

Elhelyezkedik a székén, mintha egy unalmasnak ígérkező történetet készülne meghallgatni.

FREUD Rágyújthatok, Cäcilie? CÄCILIE Attól függ. Török dohány? FREUD Szivar. CÄCILIE Szivar, igen. Az férfiasabb, mint az a sok cigaretta...

Freud előhúzza a szivartárcáját, kiválaszt egyet, és meggyújtja, miközben Cäcilie elkezdi az álma beszámolóját.

CÄCILIE Volt egy torony.

Előnyös lenne ezt az álmot – bár csakis ezt – színesben forgatni. A színeket alá kell rendelni az álmok vázlatos jellegének. Akkor léteznének, amikor Cäcilie említi őket (a nő esetében és a tornyon). De amikor nincsenek kifejezetten jelezve, a tárgyak fekete-fehérek maradnak. Ugyanakkor ezek a színek tiszták és élesek. A lehető legtávolabb állnak attól, hogy természetesek legyenek. Festői színek, mesterségesek és nagyon kimunkáltak. Egyfajta naiv minőséggel. Például a piros torony piros, szinte mint a gyermekeknek szóló színes képeskönyvekben. A torony hasonlít a világítótoronyhoz, amelyet akkor mutattunk, amikor Cäcilie a hét hattyúról beszélt az előző ülésen. Tökéletesen kerek és tekintélyes magasságú, emellett egy fallikus szimbólumot is felidéz. A torony

mögött csodálatosan nyugodt, zöld tenger, kevés fehér habbal a kis hullámok taraján. De sohasem tudjuk a tengert és a tornyot egymáshoz képest elhelyezni: vagy a tengerről van szó, és azt látjuk (a torony eltűnt), vagy a toronyról van szó, és a tenger tűnik el. A torony abban a pillanatban jelenik meg, amikor Cäcilie elkezdi a történetét. Fekete-fehérben van.

CÄCILIE HANGJA (KIFELÉ) A tenger előtt. Egy kerek torony. *(Elragadtatva:)* Csodálatosan zöld tenger volt.

Ráirányul a tekintetünk a tengerre (mintha a torony tetejéről néznénk), de a torony eltűnt.

FREUD HANGJA (KIFELÉ) És a torony? Milyen színű?
CÄCILIE HANGJA (KIFELÉ) *(dühösen)* Piros. De hagyjon beszélni!

A torony újra feltűnik, pirosan. Egy kis, alacsony ajtó az épület tövében. Az ajtó felett egy lámpás (mint a bordélyházak előtt) – de a fénye, piros és vakító, rendszeresen kigyullad és kialszik, mint egy világítótoronyé.

CÄCILIE A nő. Én nem voltam ott, de mindent láttam.

Egy nő tűnik fel a torony ajtajában. Bizonytalan marad, nem az álom miatt (legalábbis nem közvetlenül), hanem a helyzete miatt: az átjáró árnyékában van. A nő kijön az átjáróból. Kint van. Teljesen meztelen, és festmények borítják (melyek tetoválásokra hasonlítanak). A mellén, le egészen a hasáig, egy menekülő vadállat – egy nyúl vagy egy patkány – és őt üldöző vadászok. A hátán, le egészen a csípőjéig, cilinderes urak tömege. Egy ágyékkötő (amely halványan az egyiptomi szobrok vagy festmények ágyékkötőire emlékeztet) eltakarja a nemi szervét. Az oldalain fűzőket és csatokat rajzoltak ecsettel, mintha a nő fűzőt viselne. Ezek a hálók kötik össze a vadászokat a cilinderes urakkal. Az arca

okkerrel van bekenve – mintha egy fehér bőrű nő ügyetlenül megpróbálta volna megadni magának egy egyiptomi nő arany bőrét. A tekintete zavarba ejtően meredt, hollófekete haja sima kontyokba van fogva. A fején egy egyiptomi királynő klasszikus koronája (például Amenophis feleségéé).

CÄCILIE HANGJA (KIFELÉ) *(a nevetéstől kétrét görnyed)* Egy igazi festmény: olajfesték volt.

A nő járni kezd, nagyon egyenesen – azt mondaná az ember, hogy menetel. És a környezet azonnal tisztábbá válik (ahogy sétál): egy sziklás emelvényen van (amelyre a torony is épült). Jön és megy; eltávolodik a toronytól, közeledik hozzá. Amikor a torony felé megy, a képet felváltja a tenger képe, amilyennek korábban láttuk. Amikor eltávolodik tőle, csak őt látjuk – és a sziklát a lába alatt. Így nem láthattuk azt a férfit, akibe hirtelen beleütközik, ahogy eltávolodik a toronytól. Ez a férfi nagyon magas, sokkal magasabb nála, szinte óriás. De görnyedt, és bármilyen magas is, a ruhái még így is túl nagyok neki: az ujjai a második ujjpercéig érnek. Még a cilindere is a fülére lóg. Hátulról látjuk, görnyedten, lógó karokkal és behajlított térddel (a tartása éppúgy hasonlít egy orangutánéra, mint egy emberére). De az a kevés, amit a nyakából látunk, lehetővé teszi számunkra, hogy feltételezzük a szép, gondosan nyírt, szőke szakállát. A nő fenségesen kihúzza magát.

NŐ Putifár felesége vagyok.

Megragadja az óriás jobb kezét, és maga felé emeli. Történetesen egy aranygyűrű van a bal kezében. Megfogja az óriás gyűrűsujját, aki nem tanúsít ellenállást, és a gyűrűt az ujjára húzza. Tekintete meredt marad, de a szája mosolyog. Elengedi a kezet, amely lehull – mintha halott lenne. A gyűrű, ami túl nagy az ujjára, végiggurul a sziklán.

(Az aranygyűrű sziklához ütődésének zaja.)

A férfi elfut. Még mindig görnyedten, mint egy majom. Megbotlik egy kőben, és előreesik, mint egy bábu, anélkül, hogy reflexből megvédené magát a kezeivel. Elterülve marad a földön. Halott, vagy csak egy halom ruha. A nő büszke dühvel néz rá, mintha bosszút állt volna.

A SZOLGÁLÓLÁNY HANGJA (KIFELÉ) Igazán nem érte meg megölni engem.

A kifestett nő eltűnik. Ismét látjuk a piros tornyot. Az ajtó felett van egy nyitott ablak; a lámpás eltűnt. (Az ablak ezzel szemben korábban nem volt látható.) Egy nő van az ablaknál. Közönséges, rosszindulatú arca van (ötven körüli), amely mindazonáltal nagyon világosan körvonalazódik (egyértelműen valaki olyan, aki a való életben létezik). A szembetűnő benne csupán az a tény, hogy a szobalányköténye alig takar egy fekete ruhás, nagyon fiatal testet (körülbelül tizennyolc éves, úgy tűnik), és hogy a kezei hosszúak, karcsúak, nagyon szépek, gyűrűkkel. (Frau Körtner kezei ezek: gyakran láttuk őket. De sem Cäcilie, sem Freud nem fogja észrevenni ezt a részletet, és a néző is csak futólag figyelheti meg: soha nem történik rá utalás.) A nő közönséges, hamis hangon ismétli, fenyegetve Putifár feleségét (akit már nem látunk) az ujjával.

SZOLGÁLÓLÁNY Nem érte meg, nem érte meg!

Úgy tűnik, élvezi a gyűlölettel teli győzelmet: bosszút állt.

CÄCILIE SIKOLYA (KIFELÉ) *(mint egy rémálmot látó alvó sikolya)*

Erre a sikolyra minden eltűnik. Újra feltűnik Cäcilie, aki nagyon élénken beszél Freudhoz. Az utóbbi mély figyelemmel hallgatja, ami éles ellentétben áll Cäcilie szórakozott komolytalanságával.

CÄCILIE Be kell vallanom magának, hogy felsikoltottam. Ez ébresztett fel. FREUD Rémálom volt? CÄCILIE Nevezheti annak. Voltak már rosszabbak is. Milyen rosszindulatúan nézett ki! Soha nem láttam még ilyennek! FREUD Kiről beszél? CÄCILIE A szolgálómról. Marie-ról. Ő beszélt az ablakból. Ó! Tudom, miért. Az én hibám. Tegnap délután megzavartam, éppen mosott, én meg kértem egy pohár tejet. Azonnal. Aztán nem ittam meg.

A pohár tej az éjjeliszekrényen. Cäcilie olvas. A függönyök el vannak húzva. Egy éjjeli lámpa ég. Az ajtó halkan kinyílik.

CÄCILIE Amikor bejött, hogy betakarjon éjszakára...

Feltűnik a házvezetőnő. Ötvenéves. A testét elnyűtte a munka, és mentes minden bájtól. Az arca valóban az „ablakban lévő nőé", azzal a különbséggel, hogy egyszerűen fáradtságot és visszafogott durvaságot fejez ki. Odalép Cäcilie-hez, aki tovább olvas. Éppen be akarja takarni az ágyat, amikor észreveszi a pohár tejet, amihez Cäcilie hozzá sem nyúlt.

MARIE *(sértődötten)* Még csak hozzá sem nyúlt! *(Sértődötten, bár udvariasan:)* Igazán nem érte meg zaklatni engem.

Felveszi, és egy tálcára teszi, hogy elvigye. Elkezdi betakarni az ágyat. Hátulról látjuk, öregen és fáradtan. Cäcilie tovább olvas, válasz nélkül.

CÄCILIE HANGJA (KIFELÉ) *(Freudhoz fordulva)* Milyen szórakoztató! Ez bizonyítja, hogy bűntudatom volt, nem igaz? Ez tért vissza hozzám az álmomban.

Az olvasó Cäcilie-t néztük, és már nem láttuk a szolgálólányt. Most hirtelen még egyszer rátekintünk: egy nagyon fiatal lány, gyönyörű testtel (ugyanabban a tapadós fekete ruhában – ugyanazt a kötényt és ugyanazt a csipkesapkát viseli). Abban a pillanatban tűnik fel, amikor Cäcilie felkiált.

KIÁLTÁS (KIFELÉ) *(szórakozott izgalommal)* Várjon csak! Milyen vicces. Ketten voltak. A nő az erkélyen. Két nő volt egybegyúrva. Amikor kilencéves voltam, volt egy kis szolgálólányom, akit Luciának hívtak. Milyen szép volt! *(Sajnálkozva, elítélés nélkül:)* Nagyon csúnyán viselkedett.

Csak a fiatal szolgálólányt láttuk. Most Cäcilie-t is látjuk. Sokkal fiatalabb lett: egy kilencéves kislány. Elragadtatott, szinte rajongó arcot fordít a fiatal szolgálólány felé. Ebben a pillanatban Frau Körtnert látjuk, mélyen dühösen. Ez már nem az a hideg nő, akit ismerünk: fiatalabb, de a puritán düh által eltortzult arca rendkívül ellenszenves. A hangjában van egy észrevehetetlen közönségesség. Csak őt látjuk.

FRAU KÖRTNER Csomagold a holmidat! Egy szót sem akarok hallani. Egy prostituált vagy, Lucia, és egyetlen pillanatig sem maradsz tovább egy fedél alatt a lányommal: nem hagyom, hogy bemocskold az ártatlanságát!

FREUD HANGJA (KIFELÉ) *(ismételve az ablakban lévő nő szavait)* „Igazán nem érte meg kirúgni engem."

CÄCILIE *(meglepődve)* Tessék?

Ismét a hálószobában vagyunk. Freud ártatlan kifejezéssel néz Cäcilie-re, aki döbbentnek tűnik.

FREUD Két szolgálólány volt egybegyúrva. És mindkettővel szemben bűntudata volt. Ezért mossa őket egybe. Az első azt mondta: „Igazán nem érte meg zaklatni engem", a második pedig: „Igazán nem érte meg kirúgni engem." Miért mondta ezt?

Lassan, megfontoltan ismétli:

FREUD Nem tudom. *(Szünet.)* Az édesanyja azt mondta neki, hogy azért küldi el, nehogy a jelenléte bemocskolja a maga ártatlanságát, mint egy prostituálté?

Nincs válasz. Cäcilie arca öregnek és fáradtnak tűnik. Freudra néz, visszahull a párnáira, és nevetni kezd – halkan, tudálékosan, rosszindulatúan.

CÄCILIE *(szinte halkan)* Nem érte meg! Nem érte meg.

A nevetés hirtelen abbamarad. Megrémül. Szinte könyörgő tekintettel néz Freudra. Most először kér tőle segítséget. Freudot is most először lepi meg és hatja meg kissé ez a könyörgő félelem. Odahajol hozzá.

FREUD Cäcilie! Mi az? CÄCILIE Hárman voltak. *(Kissé kétségbeesett nevetés:)* Hárman egybegyúrva!

A nő az ablaknál. Nem szól semmit. Csupán mozdulatokat tesz, amelyek kiemelik gyönyörű, gyűrűktől csillogó kezeit.

FREUD HANGJA (KIFELÉ) Ki volt a harmadik?

Az egyik gyűrűs kéz fenyegető mozdulata.

CÄCILIE HANGJA (KIFELÉ, fojtott belső ellenállással, mintha ellenséges erőt érezne:) Nem tudom. Nem tudhatom. *(Azonos ritmusban ismétli:)* Nem tudom.

Freud és Cäcilie egymással szemben. A lány szorongónak tűnik: már nem a Freuddal vívott párbaj aggasztja, hanem az, ami a legbelsejében történik. Bizalmába fogadja Freudot. Freud most először tűnik kevésbé könyörtelennek. Látja, hogy Cäcilie nyomorúságos kis fintort vág, és lehunyja a szemét. Gyengédebb hangon mondja:

FREUD Fáradt. Mára elég lesz.

Megpróbál felállni. A lány kinyitja a szemét, és megragadja a férfi kabátujját. Hirtelen ingerültséggel:

CÄCILIE Szó sem lehet róla. Tudni akarom. Ne menjen el! *(Mosolyogva:)* Mi a fenét jelenthet az az átkozott álom?

Freud újra leül. A lány megnyugszik.

CÄCILIE *(Freudra mosolyog, humorral)* Mindegyik ilyen: mély, mint az óceán. FREUD Másik oldalról fogok hozzákezdeni.

A kifestett nő a torony ajtaja előtt, háttal a nézőnek.

FREUD HANGJA (KIFELÉ) Egy kifestett nő. CÄCILIE HANGJA (KIFELÉ) Ne zavarjon! Látom a tornyot.

A kifestett nő visszamegy a toronyba, és elvész a sötétségben. A torony. Egy vörös folyadékréteg siklik végig a kerek falán: az ember azt hinné, vérrel van bekenve.

FREUD HANGJA (KIFELÉ) *(dühösen)* Nem ontottam vért! CÄCILIE HANGJA (KIFELÉ) Ki vádolja ezzel? FREUD HANGJA (KIFELÉ) A tenger mélye.

A torony ismét olyan lesz, mint az első leírásban: élénkpirosra festve.

FREUD HANGJA (KIFELÉ) Piros? CÄCILIE HANGJA (KIFELÉ) A torony? Igen. FREUD HANGJA (KIFELÉ) Ismeri a Vöröstorony utcát? CÄCILIE HANGJA (KIFELÉ) Természetesen.

Vöröstorony utca délután négy órakor. Nagyon zsúfolt bevásárlóutca. Cäcilie fiatalabban (tizenhét évesen) sétál egy nevelőnővel.

FREUD HANGJA (KIFELÉ) Mi az? CÄCILIE HANGJA (KIFELÉ) Egy bécsi utca. FREUD HANGJA (KIFELÉ) Mi még? CÄCILIE HANGJA (KIFELÉ) Egy zsúfolt bevásárlóközpont. Amikor még tudtam járni, ott vásároltam. FREUD HANGJA

(KIFELÉ) Ez minden? CÄCILIE HANGJA (KIFELÉ) *(habozva)* Igen.

Vöröstorony utca sötétedés után, ahogy az első felvonásban láttuk: prostituáltak várják az ügyfeleket a utcai lámpák alatt. A boltok zárva vannak (természetesen ugyanazok a boltok, mint a korábbi felidézésben).

FREUD HANGJA (KIFELÉ) És éjszaka? CÄCILIE HANGJA (KIFELÉ) Ez az összes prostituált találkahelye. Nem tudta? *(Csend.)* Tudtam.

Az éjszakai utca képe fokozatosan elhalványul, engedve, hogy az álombéli vörös torony átsejlenjen rajta. A vörös torony a lámpással.

FREUD Az álmában éjszaka volt? CÄCILIE *(ismét lázba jön a kutatástól)* Éjszaka! Éjszaka! Éjszaka! *(Ugyanazzal a lelkesedéssel:)* Tudom, mit fog mondani!

Putifár felesége lassan kijön a toronyból. Közeledik a képernyő felé, az alakja aránytalanul megnő. Tekintete még mindig meredt, de durván kacsint egyet, mintha egy ügyfél figyelmét próbálná felkelteni. A nő eltávolodik; visszamegy a torony felé. Hátulról látjuk.

FREUD HANGJA (KIFELÉ) A nő, aki kijön a toronyból... CÄCILIE HANGJA (KIFELÉ) Olajjal volt kifestve, ahogy maga festi magát akvarellel minden évben január 7-én. Maga volt az!

A nő hirtelen visszafordul: amikor megpördül, felismerjük Cäcilie arcát, amelyet szőke haja keretez. Ami hátulról fekete hajnak tűnt, szemből nézve a korona díszítőeleme, amely jobbról és balról keretezi a szőke haját. Cäcilie arca be van mázolva – ahogy a másik ülésen láttuk – akvarell ecsetvonásokkal (piros a ajkán, két

skarlátvörös folt az arcán, fekete a szeme alatt). Cäcilie kiöltözve lépked felénk.

CÄCILIE HANGJA (KIFELÉ) *(határozott hangon)* Igen. FREUD HANGJA (KIFELÉ) Azt álmodta, hogy prostituált volt éjszaka a Vöröstorony utcában.

Cäcilie fel-alá járkál; végül belép a toronyba.

CÄCILIE HANGJA (KIFELÉ) Igen. FREUD HANGJA (KIFELÉ) Gondolja át alaposan: mi a kapcsolat a prostitúció és az akvarellfestegetés között? CÄCILIE HANGJA (KIFELÉ) *(gyűlölettel teli hangon)* Prostituáltnak nevezett.

A kép áttűnik. Cäcilie gyermekként, a földön ülve: ötéves. Körülötte vízzel teli üvegek és akvarellfestékek egy fekete-fehér fémdobozban. Egy kis tükröt állított maga elé, és lelkiismeretesen keni az arcát, az ajkát (pirosra), a szemhéját (feketére).

FRAU KÖRTNER HANGJA (KIFELÉ) *(közönségesen és rosszindulatúan)* Mit csinálsz? Mit művelsz? Nem engedem, hogy apád még egyszer színházba vigyen!

Hirtelen meglátjuk Frau Körtner fekete szoknyájának alját a megrémült gyermek közelében. A kislány szemei felnéznek Frau Körtnerre. Cäcilie-t a hónaljánál fogva felemelik. Frau Körtner a térdére fekteti.

(Cäcilie üvöltése.)

FRAU KÖRTNER HANGJA (KIFELÉ) Sikoltozhatsz, amennyit akarsz, de megkapod a kiképzést, te kis cafka... Egy veled egyidős lány, aki arról ábrándozik, hogy kifesti magát – minden megvan benne, ami egy kurvához kell!

Egy nagy, szép férfikéz megragadja Frau Körtner csuklóját, és megakadályozza, hogy megüsse Cäcilie-t.

HERR KÖRTNER *(nyugodtan és tekintélyt parancsolóan)* Nem.

Cäcilie kisbabája, hatalmas méretben, a fejével egy játékbolt ablakában.

CÄCILIE HANGJA (KIFELÉ) *(ma)* Megvigasztalt, ígért egy babát. Olyan kedves volt.

Bevágás Cäcilie-ről, amint Freuddal beszélget a szobájában. Mosolyog, de meglehetősen ünnepélyes.

CÄCILIE Január hetedike volt. Az első alkalom, hogy rúzst tettem fel. Az első alkalom, hogy anyám kurvának nevezett. Az első alkalom, hogy apám babát adott nekem. Igazi ünnepnap volt, nem igaz?

(Kissé kihívó nevetés.) (Freud anélkül folytatja, hogy figyelmet fordítana a provokációra.)

FREUD Akvarell és prostitúció: nagyon jó. Megvan a kapcsolat. Szóval azt képzelte, hogy azzá vált...

(Cäcilie egy kis nevetéssel félbeszakítja.)

FREUD Ekkor a fiatal szolgálólánya képe összekeveredett az öreg házvezetőnőjével, és az öregasszony szavai a fiatal lány titkait fejezték ki.

A nő az ablaknál. Ugyanaz a kosztüm, ugyanaz a test – fiatal és formás. De a fej megváltozott: egy nagyon fiatal és nagyon szép prostituáltté (az arca még egészen üde – de túlságosan ki van festve). Kihajol az ablakon és nevet. A tekintetét követve meglátjuk az egyiptomi nőt. De míg a teste, amely a festmények alatt meztelen marad, barna, az arca – a smink legkisebb nyoma nélkül, de

néhány akvarellcsíkkal – Cäcilie-é. Ezúttal Cäcilie, Putifár felesége, egyértelműen prostitúciót folytat. Fáradtnak és elnyűttnek tűnik. Sokkal öregebb, mint amilyennek a valóságban látszik, és mindenekelőtt öregebb, mint a nagyon fiatal szobalány, aki gúnyosan mutogat rá.

(Hangosan:)

LUCIA *(közönségesen)* A lánya az utcát járja, Nagyságos Asszonyom. Kevesebbet kap, mint én. *(Diadalmasan:)* Én voltam az, aki bemocskolta, szegény párát? Tizenegy éve nem is láttam! *(Maga kívül van az örömtől, hogy bosszút állhat:)* Úgy tűnik, a vérében volt, Nagyságos Asszonyom! És igazán nem érte meg kirúgni engem.

A kép áttűnik: Cäcilie és Freud Cäcilie hálószobájában. A lány olyan kifejezéssel néz Freudra, ami egyszerre teljesen nyugodt és teljesen tanácstalan. Nem tűnik meglepettnek.

CÄCILIE *(kissé kihívóan, mint korábban)* Be kell vallania, Doktor, furcsa álom ez egy fiatal lánytól.

Nevet. Megnedvesíti száraz ajkait a nyelve hegyével. Szórakozottnak és homályosan züllöttnek tűnik. Freud igyekszik megnyugtató magyarázatot adni. Kissé feszélyezi páciense viselkedése. Ez vezet ahhoz, hogy téves következtetéseket vonjon le.

FREUD Tudja egyáltalán valaki, miről álmodnak a fiatal lányok? A maga esetében ráadásul ismerjük az eredeti traumát. Az a nápolyi éjszaka. A prostitúcióról álmodik azóta, hogy apját holtan találta egy bordélyházban.

Cäcilie arca elsötétül, amint az apját említik. Végül dühösen válaszol Freudnak.

CÄCILIE *(dühösen)* Nem fogja összekeverni azt a nevetséges álmot... *(Elragadja a vágy, hogy bebizonyítsa, ezt a nyomot el kell vetni:)* Először is, szegény Papám halála óta most van meg először! FREUD Már korábban is megvolt? Az édesapja halála előtt?

A lány megáll, megdöbbenve. Freud csodálkozva néz rá: egyszerre jön rá, hogy hibázott, és hogy egy fontosabb nyomra bukkant. Cäcilie maga is zavartnak tűnik: kétséget kizáróan tudta, hogy gyakran álmodta ezt; de az sem lehet kétséges, hogy ez a tudás (talán az apja halála óta) a tudatelőttes határán maradt. Abban a pillanatban ébred rá, amikor kimondja.

CÄCILIE Igen, határozottan!

Így az orvos és páciense egymásra néznek, egyaránt zavartan, kölcsönös álmélkodással és kíváncsisággal. Kapcsolatukban némi bizonytalanság támad: Freud kissé hátrébb tolta a székét, Cäcilie újra magához vette a babáját, és magához öleli. De Cäcilie az, aki megtöri a csendet: elragadja ez az új kutatás – és el akar menekülni az intenzív szorongás elől, amelyről érzi, hogy ismét feltámad benne. Világi hangon teszi meg vallomását, miközben leereszti a szemét, mint egy elsőáldozó kislány. Freud mozdulatlan marad.

CÄCILIE Éveken át azelőtt. Tizenöt éves koromban minden éjjel ezt álmodtam. *(Határozottan:)* Nem! Tudom, mire gondol! Teljesen téved. Az apám nem járt prostituáltakhoz. Soha nem látogatta őket. *(Szenvedélyes védekezés:)* Hazudtam magának: néha csapodár volt, és azt hiszem, eléggé meggyötörte Mamát: ez az a hiba, amit nem tudok megbocsátani neki. De gondolja csak meg, Doktor! Olyan jóképű volt, egy igazi Adónisz. A legkeresettebb nőket is visszautasította. Azt mondják, a félvilág szórakoztatóbb, mint a mi világunk: készséggel elhiszem. De ha könnyűvérű nőt akart volna, elég gazdag volt ahhoz, hogy elvigye valamelyik főherceg szeretőjét. Miért lett volna szüksége azokra a

szerencsétlen teremtményekre, akiket utálok? Rémisztő alakok, igazi borzalmak, a nemünk söpredéke!

A vörös torony. Cäcilie mint Putifár felesége, de szőke fejével, megragadja a cilinderes úr kabátujját, és megpróbál gyűrűt húzni az ujjára.

CÄCILIE HANGJA (KIFELÉ) Biztosan valami nem nekem való dolgot olvastam tizenkét éves koromban; iszonyattal értesültem az ilyen nők létezéséről, és a belőlem kiváltott undor olyan nagy, hogy azzal büntetem magam, hogy azt álmodom, én is egy vagyok közülük. FREUD Miért bünteti magát? Valami bűnért kell lennie, ha a büntetés ilyen szigorú.

A kép áttűnik. Freud Cäcilie ágya mellett áll. A lány szorongó szemmel néz rá. Megpróbál nevetni.

CÄCILIE Érzékeny a lelkiismeretem. És aztán, az álmokban a dolgok mindig túlzóak.

Freud mosolyog és meghajol, hogy búcsút vegyen.

(Hirtelen aggódva:)

CÄCILIE Elmegy? De még nem fejeztük be. FREUD Az ülésnek vége.

Freud barátságos, de tartózkodó. Cäcilie zaklatottá válik. Kezei repkednek a lepedőn. Fél egyedül maradni.

CÄCILIE De mi a helyzet az álommal? Még sok mindent kell elmesélni. FREUD *(nyugodtan)* Holnap folytatjuk. CÄCILIE *(duzzogva)* De el fogok felejteni mindent. FREUD *(mosolyogva)* Ennyire tetszik ez a játék? CÄCILIE Ez nem játék, de tetszik. *(Parancsolóan:)* Jöjjön vissza délután. FREUD Holnap reggelig, Cäcilie.

Freud szélesen rámosolyog. Derűs tekintélyével válaszol: de tudja, hogy épp most nyert meg egy menetet. Odanyújtja a kezét; a lány elfordul tőle, dühösen, és nem rázza meg a felé nyújtott kezet.

MELLÉKLET A

A SZINOPSZIS (1958)

„FREUD”

EREDETI FORGATÓKÖNYV

JEAN-PAUL SARTRE-TÓL

ELSŐ VÁLTOZAT

PÁRIZS, 1958. DECEMBER 15.

I

A hatvanéves Freud, tanítványai (a „Hetek”) gyűrűjében. Az önanalízisről beszélgetnek. Freud óva int tőle (hacsak nem egy normál analízis kiegészítéseként alkalmazzák). Jones emlékezteti Freudot, hogy ő maga sok évvel ezelőtt (1897-ben) kezdte el a sajátját. Freud: „Ugyan ki analizált volna engem? Egyetlen analitikus volt a világon, és az én voltam.” A jelenlévők kérdéseire válaszolva (Freud önanalízise vezetett

az Ödipusz-komplexus felfedezéséhez) hozzálát, hogy elmesélje nekik ezen önanalízis történetét. (A forgatókönyv valódi témája: egy ember azért kezd el másokat megismerni, mert úgy látja, ez az egyetlen módja önmaga megismerésének; ráébred, hogy kutatásait egyszerre kell lefolytatnia másokon és saját magán. Mások által ismerjük meg magunkat, és magunk által ismerünk meg másokat. Freud narrációja [kifelérő hangja] ezt követően mindig megszólal majd, amikor az események rövid kommentálása szükségesnek tűnik.)

vagy

I. bis

A kifelérő hang: „Minden apám halálával kezdődött." Az előző jelenetet elvetjük, és a hang közvetlenül átvezet a II. rész képeire.

II

1896 ősze. Bécs. Egy nagyjából negyvenéves, gyászoló férfi – maga Freud – belép egy borbélyüzletbe, mert meg akar borotválkozni. Feszült, siet; elégedetlenül méri végig a sorukra váró számos vendéget, akik mind előtte fognak sorra kerülni. Megszólítja a tulajdonost: „Mi folyik itt ma? Ebben az órában általában senki sincs itt." „Ebben az órában?" – válaszolja a tulajdonos. „Hiszen ilyenkor mindig tele vagyunk. Ön korábban szokott jönni, nem?" Ez a megjegyzés láthatóan felzaklatja Freudot, aki az órájára pillant, majd belenyugodva leül a többi vendég mellé.

Eközben a Freud család kezdi elveszíteni a türelmét: ezen a napon temetik az apát, Jakob Freudot, és Freud késésben

van. Nagyon keményen szemére vetik azt is, hogy azt kívánta: „a temetés csendes és nagyon egyszerű legyen”. Megérkezik. Kellemetlen megjegyzések zápora. Az édesanyja csillapítja le a vitát. Indulás a temetésre.

Éjszaka. Sigmund a dolgozószobájában dolgozik (a Berggasse 19. földszinti lakásában). Feszült és teljesen kimerült. Rágyújt egy friss szivarra, habozik, eldobja, feláll, és a közös lépcsőházon keresztül felmegy a harmadik emeleti magánlakásukba. A felesége már alszik. Vetkőzni kezd. Zajtalanul. Bemászik az ágyba, szemei nyitva vannak, és a semmibe merednek.

Egy üzlet (topográfiailag megegyezik a borbélyüzlettel – de fehér papírba csomagolt, kerek tárgyakat árulnak benne). Nincsenek vásárlók. Az eladók kézről kézre adják a tárgyakat, és az áru végül eljut a kasszánál ülő nőhöz, aki mindegyikre ráragaszt egy „elkelt” címkét, majd a földre dobja. Az összes falon hatalmas tűzzománc táblák:

KÉRJÜK, HUNYJA BE A SZEMÉT

(A Freud által analizált álmok – amelyek közül itt a legjelentősebbekből használunk fel néhányat – az analízis előtt abszurdnak vagy képtelennek tűnhetnek, mégis nagyon hétköznapiak; a fantasztikum vagy a rejtély csak ritkán jelenik meg bennük. Ezért szükségesnek tűnik, hogy még nagyobb realizmussal kezeljük őket, mint az ébrenléti élet jeleneteit. A bennük rejlő viselkedési abszurditás, valamint ezen abszurditás és a helyszínek meg tárgyak realizmusa közötti nyilvánvaló konfliktus által valósul meg a Freud által feljegyzett álmok sajátos szürreális minősége és „túlszabályozottsága” [túldetermináltsága].)

Freud felriadva ülsz fel az ágyban. A felesége alszik.

Freud hangja: „A kiírt mondatnak kettős jelentése volt. Azt jelentette: le kell hunynunk a halottak szemét, teljesítenünk kell a kötelességünket irántuk. Tehát bűnösnek éreztem magam. Miért? Mit tettem?”

„Évek óta bűntudatom van. Mi a bűnöm? Ki vagyok én?”

Visszamegy az időben, emlékek bukkannak fel, érthetetlenül és gyorsan: egy vonat halad el néhány kohó mellett, egy hároméves gyermek e vonat egyik fülkéjében a night piros tüzeit nézi és zokog; egy kopottas konyha, két szálas férfi egy nagy fatőt és meleg vízzel teli edényeket hoz be; a családanya (Frau Freud) a dézsába önti ezeket, hogy megmossa a félig vetkőzött gyermekeket (a legidősebb hároméves); Jakob Freud felveszi a sapkáját a csatornából; Jakob Freud egy fotelben (öregember), körülötte a felesége és a lányai, véznák és betegek (a lányok mostanra felnőttek). Ezek szinte állóképek. Egy metszet háromszor-négyszer is visszatér: Hamilkart ábrázolja, amint megesketi fiát, Hannibált, és egy hang hallatszik: „Esküszöm, hogy bosszút állok a rómaiakon!” Ez az egész kaleidoszkóp végül megáll egyetlen képen.

III

1885. augusztus 31. Bécs. Egy kórházban vagyunk. Egy kopottas szoba egy fiatal orvos számára. Hátulról látunk egy fiatalembert, amint egy cserépkályha előtt guggol; kézirathalmokat éget szinte ujjongó lelkesedéssel. A hőség fojtogató, a füst betölti a szobát. Most profilból látjuk őt. Sigmund Freud az; huszonkilenc éves. Izzad, és a füsttől pislog a szeme. De annyira elmerül a munkájában, hogy észre

sem veszi az ajtóján való kopogtatást. Végül feláll, és odamegy az ajtóhoz. Mielőtt kinyitná, megkérdezi: „Ki az?” „Martha” – érkezik a válasz az ajtó másik oldaláról. Csak ekkor fordítja el a kulcsot, és engedi be a menyasszonyát. A lány – egy karcsú teremtmény (inkább kecses, mint szép) – megdöbbenve méri végig ezt az auto-da-fét. Mit csinál? Elégeti a kéziratait, a múltja minden nyomát, mielőtt Párizsba indulna. Teljesen megsemmisítette az elmúlt tizennégy évet lefedő naplóját. „Miért?” – kérdezi a lány. „Hogy megnehezítsem a leendő életrajzíróim dolgát.” Elmagyarázza, hogy nem hagyhatja el a kórházat, amíg meg nem szabadul attól a félelemtől, hogy valaki betekintést nyerhet ezekbe az iratokba. Megtudjuk, hogy valójában elnyert egy ösztöndíjat, amely lehetővé teszi számára, hogy egy szemesztert Párizsban töltsön, látogatva a neves Charcot előadásait. Miközben beszél, az utolsó papírokat és füzeteket égeti el. Csupa koromként áll fel, a lány leporolja őt, a férfi megmossa az arcát, majd a lány elhúzza őt. Kórházi folyosók. Elhagyják a szobát.

A folyosón a lány megkérdezi:

„Miért ez a félelem? Miért okozol ennyi gondot az életrajzíróidnak?”

A férfi nem válaszol. A lány – mivel élénk természetű és meglehetősen sértődékeny – bosszankodik a hallgatásán, és némi rosszindulattal így szól hozzá:

„Először is, nem lesznek életrajzíróid. Miért is lennének?”

A férfi még mindig nem válaszol. A lány megriad:

„Nem kell nagy embernek lenned.”

A férfi a fogai között mormogja a választ:

„De igen, kell.”

A Ring, Bécsben. Egymás mellett sétálnak a tömegben, nagyon illedelmesen, nem karöltve. Egy utcai árus zsidóellenes röplapokat árul. Versben. Felolvas belőlük néhány részletet. Csoport alakult ki körülötte. Néhány járókelő nevetni kezd; többen is vásárolnak a „Zsidó mesék"-ből vagy a dalaiból. Freud arca megkeményedik. Egy férfi halad el előtte, aki épp most vett egy füzetet az árustól, és magában nevetve olvassa. Freud kiragadja a füzetet a kezéből, széttépi, és a lapokat a négy égtáj felé szórja. A járókelő megdöbben, és szinte félelemmel néz Freudra. Freud egyszerűen csak ennyit mond neki: „Imbecilis!" Martha elhúzza Freudot, miközben a járókelő értetlenül méri végig a lába elé szóródott lapokat.

Egy kávéház a Ringen. Freud és Martha ülnek. Freud hallgatag és feszült. Martha nyugodtan vár. Freud a vendégeket nézi. Békésen kártyáznak vagy sakkoznak. Hirtelen megszólal, anélkül, hogy Marthára nézne: e békés emberek többsége ellenség. Könnyen megvehették volna a Dalokat és a Zsidó történetek gyűjteményét, amelyeket az utcai árus árult. Érti már a lány, miért égette el a kéziratait? Semmit sem szabad magunk mögött hagyni: ellenséges országban élünk; a gójok mindent kisajátítanak, mindent elttorzítanak. „Zsidók vagyunk, óvatosnak kell lennünk: mindent, amit a gójok megtudnak az életünkről, felhasználnak majd ellenünk!" Nem adhatjuk ki magunkat – még a leendő életrajzíróknak sem. A lány gyengéden rámosolyog: maradjon csak ismeretlen; legyen jó orvos; éljen úgy, mint mindenki más – akkor elkerüli a figyelmet. A férfi megrázza a fejét: „Lehetetlen. Mi, zsidók, kénytelenek vagyunk bizonyítani az értékünket." Elmeséli a fiatal Hannibál történetét, aki felesküdött apjának, Hamilkarnak,

hogy bosszút áll a rómaiakon. A zsidók olyanok, mint a karthágóiak: érvényesülniük kell, különben eltaposssák őket. És mindenkinek megvan a maga apja, akit meg kell bosszulnia. A lány megkérdezi tőle, hogy a szelíd Jakob Freud megeskette-e őt, ahogy az öreg Hamilkar tette Hannibállal. A férfi eltorzítja a száját, mintha a kérdés az elevenébe vágott volna, és egyszerűen csak annyit felel: „Nem."

Megszakítja őket Minna, Martha Bernays nővérének, Minna vőlegényének, Schönbergnek és „Max unokatestvérnek", Martha igen közeli és kedves barátjának az érkezése. Épp leülni készültek egy másik asztalhoz, de Martha int nekik, hogy jöjjenek az övékhez. Freud dühösen emlékezteti a lányt, hogy ez az utolsó napjuk: „Csak rám kell figyelned." A lány bosszankodni kezd: hiszen a nővére az. Újabb jelzés: ezúttal a három fiatalember meglátta őt; odajönnek. Freud azonnal feláll: találkozója van Meynert professzorral, a jól ismert orvossal, aki a pártfogója, és kénytelen távozni. „De a találkozód csak öt órakor van" – mondja Martha. A férfi nem válaszol, meghajol, elhagyja a kávéházat – magán kívül van a dühtől. Az utcákon bolyong, nehezen jár, nehezen lélegzik; kivesz egy szivart a tartóból, rágyújt, majd dohogni és köhögni kezd.

IV

Meynertnél. Öt óra van. Meynert ötvenéves. Nagy fizikai elegancia; világi ember, vannak „manírjai" (Freud szókimondóbbnak és két lábbal a földön járóbbnak tűnik, de úgy tűnik, tart Meynerttől, és ugyanakkor csodálja is őt). Vörös szakáll, megviselt arc, amely kontrasztban áll a még

fiatalos testével. Kifejezi örömét, hogy Freud egykori mestere, Brücke segítségével sikerült megszereznie tanítványának azt az (mellesleg meglehetősen elégtelen) ösztöndíjat. De meglepettségének is hangot ad, amiért Freud részt akar venni Charcot előadásain.

„Vagy együgyű, vagy sarlatán" – mondja. „Úgy tűnik, a diákjai azzal szórakoznak, hogy lányokat szednek fel, és elküldik hozzájuk, hogy eljátsszák, mintha hisztériában szenvednének." Mindenesetre az alapok nem szilárdak. Freud már nem hisz az exakt tudományokban? A neurológiában? Pedig kiváló tanulmányokat készített, amelyek közül az utolsót éppen idén márciusban, a kisagy anatómiájáról. Freud azt válaszolja, hogy foglalkoztatja a hipnózis és a szuggesztióval való terápia problémája. Meynert gyomra felfordulni látszik tőle: ez mind misztifikáció. Bosszankodni kezd, és átadja magát kedvenc manírjának: húzgálja és rágcsálja a bajuszát, miközben a mutatóujjával a bal orrlyukát ütögeti. Freudot megbabonázza ez a tikkelés, és megpróbálja megmagyarázni magát: úgy tűnik számára, hogy sem a fiziológia, sem a pszichológia (mindkettő teljesen mechanisztikus) nem tud számot adni arról, mi van mindannyiunk belsejében. Meynert megdöbbenve mered rá, a szakállában kutatva és a bajuszát rángatva. Freud dadog: „Bennünk erők vannak..." „Milyen erők?" „Nem tudom. Nem tudom megérteni magam. Ön teljesen megérti saját magát?" A bajusz, a szakáll, az ujj az orrál. Meynert nevet: „Nem vesztegetem az időmet azzal, hogy magamban vájkáljak. Mindenesetre a saját szememben tiszta vagyok, átlátszó, mint egy hegyi tengerszem." Freud nem szól semmit: a tikkelés lenyűgözi. Cönd. Meynert hirtelen tudatára ébred a tikkelésének, és mindkét kezét kisimítva az íróasztalára

helyezi: „Nem magamat akarom megismerni, hanem az emberi agyat. Különben is, ha kedvem szottyanna megérteni, mi folyik bennem, nem mennék hisztériás betegeket tanulmányozni, olyan nőket, akik félig neurotikusak, félig színészkednek!” Freud azon tűnődik, hogy nem az ellenkezőjére van-e szükség: először a beteg embereket kell tanulmányozni ahhoz, hogy megértsük a normális emberek viselkedését; a betegség aláhúz és felerősít bizonyos jellemzőket. Meynert bosszúsan lezárja a vitát egy ajánlattal: „Menjen Párizsba, de ha a neurológiának szenteli magát, megtarthatja helyettem az agy anatómiájáról szóló előadásaimat. Mert én már túl öregnek érzem magam ahhoz, hogy az új kísérleti módszereket tanítsam.” Csend. Nézik egymást. Meynert megérinti az orrlyukát, és a bajuszát rágja.

Freud kifelérő hangja:

„Úgy szerettem őt, mint egy apát. Most megijesztett; talán már sejtetem, hogy ez a zseniális ember nem viseltetik irántam jóindulattal.”

Megtörve a csendet Meynert kijelenti, hogy nem kér azonnali választ, de beszélhetnek, ha Freud visszatér Párizsból. Freud feláll, hogy távozzon.

V

Alkonyat. Freud az utcákon, szivarozik és köhög. Hallja, ahogy Meynert hangja visszhangzik a fülében: „Olyan tiszta vagyok, mint egy hegyi tengerszem! Olyan tiszta vagyok, mint egy hegyi tengerszem!” Max és Schönberg, akik az üldözésére indultak, most megpillantják őt; odarohannak, és

mindketten megragadják egy-egy karját. Schönberg nagyon barátságos, Max nagyon éles. „Mi ütött beléd? Miért hagytál ott minket egyetlen szó nélkül?" stb. Freud nem válaszol, de hagyja magát elhúzni egy kis, biliárdasztalos kávéházba. Egy szegényes, elhagyatott kávéház. Újra kikérdezik. Freud végül válaszol: „Hiányzott belőletek a tapintat: nem kellett volna odajönnötök." Hozzáteszi, Maxra nézve: „És különösen neked nem, aki a hátam mögött csapod a szelet neki." Max dühös: „Nem csapom a szelet neki; születése óta ismerem, és jobban, mint te: a családjához tartozom." Most Freudon a sor, hogy dühbe guruljon: „A családja! Most már csak egy családja van, az enyém; elhagyja az anyját és a nővérét, és az apám lesz az ő apja. Hozzám tartozik!" Max hirtelen dühében az asztalra csap: „Hozzád tartozik, te pedig magára hagyod, hogy elmenj Isten tudja mit csinálni Párizsba! Ha boldogtalanná teszed, megöllek." Freud Schönberg ellenére élesen visszavág: „Mi közöd hozzá? Csak az unokatestvére vagy, nem felelsz a boldogságáért, és semmit sem számítasz!" Mire a másik dühében talpra ugrik: „Ó! Szóval semmit sem számítok! Nos, ha akarnám, elérhetném, hogy lemondjon a házasságról!" Schönberg közbelép, hogy elítélje Max magatartását; végül késő éjszaka, egy véget nem érő vita után, amit csak sejtetni engednek számunkra, Max elmagyarázza, hogy régen szerette Marthát, és sírni kezd. Freud, aki meghatódott és nagyon feszült, szintén sír, és a két barát épp kibékülni készül, amikor Sigmund, ráébredve, hogy sír, hirtelen megkeményedik, dühös lesz, amiért az érzelmek jeleit adta és felfedte az érzékenységét: „Jaj annak az embernek, aki megroppant engem! Nem vagy az én kaliberem, irgalmatlan tudok lenni, ha az utamba kerülsz!" Elmegy, felháborodva hagyva ott Maxot és Schönberget, akik elképedve figyelik a

viselkedését. Freud a sötétben sétál, meglehetősen zavartan, Meynert hangja visszhangzik a fülében: „Olyan tiszta vagyok, mint egy hegyi tengerszem.” (A veszekedés jelenete, bár feltárja Freud elfojtott erőszakosságát, mégis kissé komikus, mert a résztvevők annyira ingerlékenyek, olyan hirtelen változtatják meg a hozzáállásukat, és a szakálluk ellenére olyan fiatalok.)

VI

Másnap tizenegy óra körül. A pályaudvar. Egy elhagyatott peron. A vágány üres. Freud a peronon, egy elnyűtt bőröndöt cipelve, amely láthatóan pattanásig van tömve. Megkérdezi az arra elsiető vasúti alkalmazottat: „A párizsi vonat?” „Még össze sem állították; nézze meg az időt.” Freud órája és a állomási óra egyaránt tizenegyet mutat. Az alkalmazott elmegy, megvetően hozzá téve: „Csak egy másfél órát kell várnia.” Freud leül egy padra.

Martha Bernays. Gyorsan átvág az állomás csarnokán. Freudot keresi, és végül megtalálja. A férfi szemére veti, hogy olyan későn érkezett. A lány szemére veti, hogy olyan korán érkezett. Miért kell mindig idő előtt megérkeznie, ha utaznia kell? A férfi azt válaszolja, hogy valóságos fóbiája van az utazástól. Fél attól, hogy meghal a vonaton – és ezért égette el a papírjait előző este. És amikor a haláltól való félelem eltűnik, a helyébe a vonat lekésésétől való félelem lép.

Martha nincs jókedvében. Ő is szemrehányást tesz a férfinak, amiért Párizsba utazik. Freud zavartnak tűnik, és nem válaszol. A lány újabb szemrehányásokkal halmozza el: miért hagyta ott őket olyan hirtelen tegnap? Ráadásul

Schönberg még ma reggel beszámolt Minnának a tegnap esti veszekedésről; Minna pedig mindent elmesélt a nővérének. Miért veszett össze Maxszal? Max nem igazán szerelmes belé. Csak azt képzeli, a gyerekkori barátságot tévesztve össze a szerelemmel; ő maga mindig is tisztes távolságban tartotta a fiút. Freud ezt nagyon is jól tudja. Tegnap este, a veszekedés után kibékülhettek volna: maga Freud volt az, aki nem akarta. Miért? Miközben a lány ezeket a szemrehányásokat teszi, Freud a semmibe mered, és továbbra sem válaszol. A vonat az ő szemük láttára áll össze. Freud és Martha felszállnak egy üres, harmadosztályú fülkébe, ahol a férfi az egyik ülésre teszi a bőröndjét, hogy lefoglalja a helyet. Egyedül vannak; a lány felé fordul, és szenvedélyesen megcsókolja. A lány ugyanolyan szenvedéllyel viszonozza a csókjait. Hirtelen a férfi elnézést kér: „Van bennem valami szokatlan. Ördögök egy fedő alatt. Amikor a fedő felemelkedik... Hogy honnan jön, nem tudom: nem voltam fiatal a fiatalságom idején; vagy talán van valami más oka is. Amikor Max tegnap rólad beszélt, teljesen elveszítettem az uralmamat magam felett, és az egész univerzumot elpusztítottam volna, téged és magamat is beleértve. Minden megváltozik majd, ha összeházasodunk; ha független helyzetbe kerülök.” A lány rámosolyog, és ellazul a karjaiban. Épp megcsókolja, amikor a pályaudvar órája elüti a delet. Hirtelen felegyenesedik, és miközben a lány megdöbbenve néz rá, kézen fogja, és leparancsolja a peronra. Rendkívül feldúltnak tűnik. A harmadosztályú kocsik előtt. Ingerülten néz a csarnok felé. „Breuert várom.” A lány dühösen eltávolodik tőle. Az utasok fokozatosan megérkeznek, és kezdenek felszállni a kocsikba. Tizenkét óra tíz perc van, a vonat pedig húszkor indul. Végül feltűnik Breuer. Nagyfokú

eleganciával bíró, negyven év körüli férfi, nagy, fekete szakállal. Magas, és utat tör magának az újként érkezők csoportjai között. Megragadja Freud karját, és nagyon erősen megszorítja, enyhén megrázva őt. „Késtem, egy betegem visszatartott. Sok szerencsét, Freud! Sok szerencsét!" Freud mintha hirtelen megkönnyebbülne; az arca nyugodt és boldog. „Azonnal indulok is, és meghagyom magukat a menyasszonyának. Nem, nem: majd bemutat neki, ha már a felesége lesz." Egy csomagot nyújt át neki. Mielőtt még ideje lenne köszönetet mondani a barátjának, Freud egyedül marad. Freud visszasétál Marthához, miután végignézte Breuer eltűnését. Átadja neki a csomagot. „Ezért vártam rá. Pénz. 500 gulden. Elviszed az anyámnak; egyetlen fillérje sem maradt." A lány gyengéden néz rá, megértette. A férfi hozzáteszi: „Úgy szeretem Breuert, mintha a saját apám lenne; tőle nem zavar a segítség. De huszonkilenc éves vagyok, napi tizenkét órát dolgozom, és mégis adósságokat halmozok fel, csak hogy életben maradjak. Ha meg akarsz érteni, emlékezz erre!" Egymásra néznek, a férfi kézen fogja a lányt, és tiszta erejéből megszorítja. A kalauz sípja megszólal. „Hozzám tartozol!" És hirtelen, parancsolóan: „Esküdj meg, hogy nem találkozol többé Maxszal!" A lány felháborodik. A kalauz sípja újra megszólal. Egy vasutas kiáltja: „Beszállás!" Freud tekintetének hatására Martha végül enged: „Nem találkozom vele többé." Freud megragadja mindkét kezét, és szenvedélyesen megszorítja. A vonat lassan megindul, és Freudnak, aki másfél órával korábban érkezett, futnia kell, hogy utolérje.

VII

Párizsban. A Salpêtrière Kórház, egy 1886. novemberi napon. Egy előadóterem a kórházban. Charcot tart előadást a hisztériáról népes hallgatóság előtt. Freud is a jelenlévők között van.

Charcot egy hisztériában szenvedő idős nő esetét vizsgálja. Néhány szóban elmagyarázza:

1. a hisztéria nem „szimuláció" vagy „képzelődés": valós betegség, amely komoly tanulmányozást érdemel; és nemcsak nőket érint, hanem férfiakat is;

2. a különbséget a hisztériás zavarok (például a bénulás és a zsibbadás) és az azonos megjelenésű szervi zavarok között;

3. annak lehetőségét, hogy egyes alanyoknál hipnózis segítségével elérhető legyen a hisztériás zavarok eltűnése vagy megjelenése.

Hipnózis-ülés: az idős, béna beteg hipnózis alatt képes járni. Amikor felébresztik, elesik: a bénulás visszatér.

Charcot következtetése: Bármi legyen is a hisztéria ismeretlen neurológiai alapja, a tünetek pszichológiai eszközökkel megszüntethetők.

Az előadás végén Freud Charcot nyomába ered, és megszólítja, miközben az a szomszédos kis helyiségben kezet mos. Inkább félénken elmondja, mennyire érdekli a hisztéria problémája, és megkérdezi, hogy a hipnózis által nyert felismerések nem szolgálhatnának-e egy „mélylélektan" megalkotásának alapjául. Vajon a tünetek megjelenése és eltűnése a hipnotizált alanyoknál nem azt bizonyítja-e, hogy létezik bennünk egy olyan valóság, amely átmenetet képez a tudatállapotok és a tisztán fiziológiai tények között?

Ám Charcot, ez az alacsony, kopasz, nyájas ember, aki lassan és alaposan mossa a kezét, csak a fejét rázza, és

mosolyogva ismételgeti: „Ne siessünk annyira. Ne generalizáljunk. Lassan a testtel."

Ez nem akadályozza meg Freudot abban, hogy örömmel és lelkesedéssel telve távozzon tőle. És ahogy az utcákon sétál, magasan a járókelők fölé magasodva, megszólal az idős Freud kifelérő hangja: „Azt hittem, megtaláltam a módját annak, hogy megismerjem másokat és megismerjem önmagamat. Végre meg voltam győződve arról, hogy létezik válasz azokra a kérdésekre, amelyeket oly régóta feltettem magamnak."

VIII

Egy bécsi újságot látunk a képernyőn. És a következő hirdetést: „Dr. Freud Sigmund, a Bécsi Egyetem neurológiai magántanára, hat hónapos párizsi tartózkodásából visszatért, és jelenleg a Nathanstrasse 7. szám alatt lakik."

Breuernél. A felesége, Mathilde, elbűvölő nő, Freud nagyon jó barátja. Freudot egyenruhában kísérik be. Tartalékosként abba a balszerencsébe futott, hogy éppen akkor hívták be kiképzésre, amikor megkezdte volna az orvosi praxisát. (A kiképzés után) most tért vissza Bécsbe, hogy leszereljen, és Wandsbeckbe (Hamburg mellé) indul, hogy megházasodjon. Martha ugyanis az édesanyjával együtt visszatért Németországba Freud párizsi tartózkodása alatt.

Mathilde el van ragadtatva, hogy újra láthatja Freudot. Ám Freud nagyon feszélyezettnek tűnik: négyszemközt szeretne beszélni Breuerrel. Mathilde halmozza a kérdéseit; Freud mintha parázson ülne. Végül belép Breuer, és azonnal észreveszi a férfi feszélyezettségét. Kacsint Mathildének, aki

megérti, és visszavonul. Freud, kettesben maradva Breuerrel, bevallja neki, hogy egyetlen fillérje sincs: a zsoldja valójában sokkal kevesebb volt, mint gondolta. Breuernek kell kölcsönadnia a pénzt az utazásra. Breuer azonnal beleegyezik. De érezzük, mennyire fájdalmas ez a lépés Freudnak. Freud elveszi a pénzt: nem mond köszönetet, suttyomban a zsebébe süllyeszti. Csupán ennyit mond: „Túlságosan fiatal vagy ahhoz, hogy az apám légy. De ha nem szeretném úgy az enyémet, ahogy szeretem, olyan apát kívánnék magamnak, mint te." Mindamellett távolról sem csüggedt: elmondta Mathildének, mennyire türelmetlennek és boldognak érzi magát, hogy újra láthatja Marthát, és végre feleségül veheti; Breuernek a reményeiről és a Charcot iránti lelkesedéséről beszél: egy hónap múlva, a mézesheteik után előadást fog tartani az Orvosegyesületben. Ebben az előadásban (egy „A férfi hisztériáról" szóló dolgozat felolvasásában) kiemelkedő fontosságú hozzájárulást lát a pszichiátria és a neurózisok tanulmányozásához. Egyúttal ez lesz saját orvosi karrierjének briliáns kiindulópontja is: hírnevet és következésképpen rengeteg beteget szerez majd általa. Ezt mondja Breuernek: „Te legalább meg tudsz érteni: hiszem kell magamban. Nem tudom, milyen vagyok valójában: szükségem van a támogatásodra és a védelmedre, mégis csak arról álmodom, hogy elérjem a teljes függetlenséget!" Breuer megnyugtatja. Freud mindkét kezével megszorítja a férfi kezét; habozik egy pillanatig, a karjaiba veti magát, majd hirtelen megmerevedik és elmenekül.

IX

Dr. Freud rendelője 1886 októberében. Páciensekre vár, akik nem érkeznek meg. Fel-alá járkál. Leül. Úgy érzi, mintha hallotta volna a csengőt. Maga megy a bejárati ajtóhoz, kinyitja: senki. Újra leül, és ábrándozik: az Orvosegyesület, épp beszél, viharos taps; újra a rendelőjében van, egy tekintélyes idős ember – egy miniszter – köszöni meg neki: „Megmentette az életemet." Freud elmosolyodik, a miniszter felajánlja neki a pártfogását: ennek köszönhetően ragyogó karriert fog befutni, professzor lesz az Orvostudományi Karán. Az egész bécsi felső tízezer hozzá jár majd gyógyulni: „Tekintsen úgy rám, mint az apjára!" Freud – aki hirtelen újra az íróasztalánál ülve találja magát – határozottan kijelenti: „Nem olyan ember vagyok, aki gyerekként elfogadja a pártfogást!" A valóságban a rendelő kihalt. (Itt egy olyan ábrándozásról, „fantáziáról" van szó, amely a valós környezetben játszódik le, és megőrzi a valóság minden jellegzetességét.)

Martha kinyitja a hátsó ajtót, amely a „magánlakás" helyiségeivel köti össze a rendelőt, és besurran a férje rendelőjébe. Freud komoran néz rá, de a nő megcsókolja, és nevetni kezd: el fog menni, amint megszólal a csengő egy páciens miatt. Freud elneveti magát: akkor az a veszély fenyegeti, hogy élete hátralévő részét a rendelőjében fogja tölteni. Martha azért jött, hogy megmutasson neki egy rajzot. Egy karikatúra az, amire egy magazinban bukkant – egy oroszlán ásít a sivatagban: „Két órája egyetlen néger sem?" A négerek a páciensek. Freud elmagyarázza, hogy a négerek jönni fognak: az Orvosegyesület ma esti ülése után, miután felolvasta a dolgozatát, jönni fognak.

X

Az Orvosegyesület. Számos orvos jelen van, Meynert és Breuer is a hallgatóság soraiban ül. Freud befejezi a kézirata felolvasását. Egy utolsó passzus Charcot felfedezéseinek terápiás következményeiről. A megszokott gyakorlat szerint a neurózisokat elektroterápiával, fürdőkkel és masszázzsal kezelik. Nem lenne-e indokolt megvizsgálni, hogy lehetséges-e a betegeket hipnózis és szuggesztió útján meggyógyítani? Elhallgat, leteszi a kéziratát, vár. Egyetlen taps sem hallatszik. Ránéz Breuerre az első sorban, akinek a keze megmozdul, mintha tapsolni készülne, de aztán megáll a levegőben. Egy Rosenthal nevű neurológus megjegyzi, hogy mindez jól ismert Bécsben. Egy másik hozzáteszi, hogy semmi új nincs Freud dolgozatában, és nem volt szükséges Párizsig menni azért, hogy csak ennyit hozzon magával. Egy harmadik: „Ez mind tévedés; a hisztéria tisztán női betegség. A bizonyíték az, hogy egy 'méhet' jelentő görög szóból ered!" Mindezek a hozzászólások inkább elutasítóak, mintsem ellenségesek. Freud rezdülés nélkül hallgatja őket. Csend támad: tekintetét Meynertre szegezi, aki a bajszát rágja. Utóbbi az, aki hirtelen kirobban. Olyan indulattal, ami először megdöbbentő: „Kihívom önt, hogy mutasson nekünk egy olyan férfi hisztériás beteget, akinél a Charcot által leírt tünetek mutatkoznak!" Egyre jobban belelovalja magát: „Különösen furcsának találom a szuggesztiós terápia védelmében tett kijelentéseit annak fényében, hogy ön igazi tudós volt, amikor Párizsba indult, és meglehetősen jó élettani ismeretekkel rendelkezett." Majd így zárja: „Hipnózis? Sajnálom azokat a kollégákat, akik – talán altruizmusból – odáig alacsonyodnak, hogy gyermekfelvigyázói szerepet vállaljanak, és szuggesztióval árasszák el az embereket, csak hogy elaltassák őket." Tanúnak hívja Breuert, „aki

tekintélynek örvend mindenben, ami a neuropatológiát illeti", és aki tanúsíthatja, hogy a Freud által leírt tünetek nagyrészt agyi elváltozásokból erednek. Freud reménykedve várja Breuer válaszát. Az egész hallgatóság felé fordul. Ő azonban hallgat. Freud tudomásul veszi a csapást. Meynert, rövid hallgatás után, végül felidézi a bevált módszerek, különösen az elektroterápia értékét. Hangos taps. Breuer nem tapsol.

Az Orvosegyesület épületén kívül, egy pillanattal később, felháborodott orvosok egy csoportja távozik. „Meynert alaposan helyretette!" „Itt van egy fiatal orvos, alig több mint egy diák, aki mindezen kiváló emberek tanítványa volt, és mégis kioktatni próbálja őket?" „Mit vársz, zsidó. Ó, semmi bajom a zsidókkal, de egy zsidó kell ahhoz, hogy Párizsig menjen olyan elméletekért, amelyeket Bécsben mindenki ismer, és amelyeket már régen elvetettek. Ezeknek az embereknek igazán nincs hazájuk."

Mostanra mindenki elhagyta a termet. Az utca kihalt. Egy férfi vár Freudra a homályban. Ő az utolsó, aki távozik. A férfi óvatosan kilép az árnyékból, és odalép Freudhoz: Breuer az. Rálép Freud vállára; a kitartásra buzdítja: „Néhány évvel ezelőtt én magam is a hipnózishoz folyamodtam. És bizonyos esetekben működött nálam. Tanulmányozást igényel." Freud a szeretet és a gyanakvás keverékével néz rá; anélkül, hogy bevallaná magának, haragszik rá, amiért nem lépett közbe az ülés alatt. Hűvösen megköszöni. Breuer felajánlja, hogy elviszi a kocsiján, amely a közelben várakozik; Freud visszautasítja: gyalog megy haza. Gondolkodnia kell.

XI

Néhány nappal később. Freud rendelője. Az íróasztalánál ül, nagyon komor. Megszólal a csengő. Az első páciense. Ő azonban semmi jelét nem adja az örömnek. A nő belép: első szavaival közli, hogy Breuer küldte hozzá. Vázolja a panaszait: ahogy beszél, ráébredünk, hogy ez egyike azoknak a tipikus eseteknek, amelyeket a pszichoanalízis később sikerrel kezelt. Freud hallgatja őt. Egy pillanattal később – még mindig nagyon feszélyezett és félénk – megteszi a javaslatát: elektroterápia, fürdők, masszázs.

Martha a szomszéd szobában várja őt, elárad a boldogságtól: végre egy páciens! Freud belép, nagyon komoran. Ezt mondja: „Légy boldog, Martha: meg fogok állapodni. Nincs több ambíció: nem én voltam a megfelelő ember." Megpróbál jó orvos lenni és eltartani a családját. Keserűen visszatér Breuer viselkedésére: „Igazán erőtlen volt a múlt este. Pácienseket küld hozzám, de cserbenhagyott. Ez a páciens – tudod, miért küldi őt hozzám? Biztosan azért, hogy azt üzenje: hagyjam abba az elméletgyártást, és tegyem a dolgomat. Engedelmeskedni fogok neki." A nő a karjaiban van, mosolyogva és gyengéden; érezzük, hogy nem osztozik a férfi csalódottságában, sőt megkönyebbült. A férfi a falra néz – két kép függ ott: egy színes reprodukció egy festményről, amely Hannibal esküjét ábrázolja, és a híres fotó, amely Charcot előadását mutatja be a Salpêtrière-ben (ahogy korábban láttuk) –, majd hozzáteszi (nyilvánvalóan arra a magyarázatra gondolva, amelyet Breuer viselkedésére adott): „Pedig volt tehetségem az értelmezéshez..." Martha felemeli a fejét, és meglepetten néz rá.

XII

Hat évvel később. 1892-ben. Breuer továbbra is segítette Freudot: pácienseket küldött hozzá, és pénzt adott neki kölcsön. Gyakran magával vitte őt a szakmai útjaira is. Freud (a saját munkája mellett) csaknem teljes egészében neki köszönheti a betegeit (akikből még mindig igen kevés akad). Ám Freud hat éve egyetlen sort sem írt sem a neurózisokról, sem azok kezeléséről: eltartja a feleségét és három gyermekét (a ötéves Mathildét, a hároméves Martint és az egyéves Olivert); valamint Charcot előadásait fordítja németre.

1892 egyik márciusi estéjén Marthával vacsorázni indulnak Breuerékhez. Látjuk a Freud házaspárt a vadonatúj otthonukban (két lakás ugyanabban az épületben: az egyik a földszinten, a másik egy felsőbb emeleten, amelyeket csak az épület közös lépcsőháza köt össze). Freud egy pillanatra eljátszik legidősebb lányával, Mathildével (akit Mathilde Breuer után neveztek el), mielőtt felöltözne a vacsorához. Komorabbnak és keményebbnek tűnik, mint korábban, kivéve a gyermekeivel. Kevesebbet beszél. Megőrizte minden szeretetét és csodálatát Breuer iránt; a jelenlétében még mindig olyan, mint egy kisgyerek. Elégedett lenne ezzel a bizonytalan és továbbra is igen szerény helyzettel? Bizonyára nem. Amikor Mathilde kérdezgeti őt, így válaszol: „Boldogok vagyunk, mert már nem kérünk sokat: a kis Mathildénk mosolya elég nekünk."

A vacsora Breueréknél. Mathilde Breuer és a férje között a viszony meglehetősen feszültnek tűnik, ellentétben a köztük megszokott állapottal. Mathilde ideges. Breuer egyre apáskodóbb Freud felé. A vacsora közepén lazán így szól hozzá: „Érdekel még téged a hipnózis és a hisztéria, Freud?" Freud azt válaszolja, hogy sosem szűnt meg érdekelni. Breuer ekkor elmeséli neki, hogy csaknem hat hónapja kezel egy

hisztériás betegcsajt, Anna O.-t, és ez a beteg – aki nemcsak nagyon elbűvölő, de rendkívül intelligens is – maga sugallt neki egy új terápiás módszert, amelyben a hipnózisnak is megvan a maga szerepe. Miért nem beszélt róla korábban? Nem volt biztos magában. Most viszont a beteg a gyógyulás útján jár: „Szeretnéd látni őt? Kiváló! Akkor holnap este ötkor elmegyek érted." Nevet, majd hozzáteszi: „De vigyázz, Martha; felelősségteljes, veszedelmes egy nő!" Martha kijelenti, hogy nem tart semmitől. Freud elneveti magát, és azt mondja, semmi sincs benne, ami felkeltené a nők figyelmét, úgyhogy a feleségének nincs miért aggódnia. Hozzáfűzi: „De ha valaki egy olyan ember felesége, mint Breuer, Mathilde, nem árt az óvatosság: ez a férfi túlságosan jóképű ahhoz, hogy ne csavarja el az összes női páciense fejét!" Mindenki nevet. Mathilde a többieknél is hangosabban. Martha ránéz: „Mathilde, mit tettél magaddal?" Mathilde a kezére néz, amely vérzik: „Istenem, észre sem vettem. Biztosan megvágtam magam ezzel a késsel." A vágás mély; bocsánatot kér és feláll; Martha is feláll, a két nő kimegy. Breuer nézi, ahogy távozik. Freudhoz fordul: „Egy kis neuraszténia, azt hiszem: szeretnénk már egy gyermeket." Mire Freud, mintha csak magának mondaná: „Elvágta az ujját, és észre sem vette?"

XIII

Breuer és Freud Breuer hintójában. Itt, akárcsak az előző esti étkezés során, láthatónak kell lennie a Breuer gazdagsága és a Freud szorongató anyagi körülményei közötti ellentétnek. A kupéban Anna O.-ról beszélgetnek. A betegség,

amely apja haláláig nyúlik vissza. Jelen pillanatban mindkét kar zsugorodása (kontraktúrája) áll fenn. Ez egy nagyon régi tünet, de olyan, amely gyakran eltűnik, átadja a helyét másoknak, majd újra visszatér. „Ezúttal azon az úton járunk, hogy teljesen megszüntessük." „De mi ez a módszer?" „Majd meglátod, majd meglátod."

Anna O. hálószobája. Egy fizetős kórházi szoba. Egy olcsóbb fajta: nyilvánvaló, hogy Anna O. szegény. Feketében van, nagyon sápadt, nagyon szép, egy nyugágyon ül; mindkét karja a testéhez tapad, az alkarja felemelve, a keze enyhén ökölbe szorítva, a tenyere kifelé fordítva, mintha valami nehezet cipelne. Mozdulatlan, a szeme félig csukva; lehetetlen megmondani, hogy álmodik-e, vagy várakozik. Az ajtó halkan kinyílik. Breuer lép be, Freud követi őt. A nő nem nyitja ki a szemét. Breuer egy pillanatra ránéz, majd nagyon finoman végighúzza a kezét a homlokán. A nő kinyitja a szemét, és felé fordítja a tekintetét. Megszólal. Gyengéden, anélkül, hogy közvetlenül hozzá beszélne: de minden kérdésére válaszol. Apja haláláról beszél. A görcsös karzsugorodás közvetlenül utána jelentkezett. Másnap. Agyában úgy ébredt, hogy a keze és a karja ebben a helyzetben volt. Természetesen nem akart elmenni a temetésre. Túl sok volt az ellenség. Breuer gyengéden megkérdezi: „Miféle ellenségek?" „Rokonok, akik tudták." „Akik mit tudtak?" A nő feláll, a keze ökölbe szorítva marad, de a karja lassan kinyúlik. Lassan megközelíti az ágyat. Letérdel, a kézfeje hátulját a földhöz dörzsöli, mintha valami nagyon nehéz tárgyat próbálna felvenni; az arca erőfeszítést tükröz, több kísérletet is tesz. Félig az egyik oldalára dől. Breuer furcsa kifejezéssel néz rá: elhatalmasodni látszik rajta a megrendültség. Freud, aki hűvösebb, de meg van döbbenve,

ide-oda néz a fiatal nő és Breuer között. Azt mondhatnók, Breuer legalább annyira meglepi őt, mint maga a fiatal nő. Anna nehezen tápászkodik fel, mintha valami hozzá képest túl nehezet cipelne; megérinti az ágyat, majd hirtelen felsikolt, és hátrafelé dől. Breuer odarohan, elkapja a karjában, hogy megakadályozza az essést, és visszavezeti a nyugágyához. Segít neki lefeküdni. A szeme tágra nyílt, és nehezen lélegzik, de a karja és a keze visszanyerte korábbi merevségét. Breuer kínok között néz rá, és mintha csak magának mondaná: „Mindig attól félek, hogy túl messzire mentem." Fölé hajol: a nő rámosolyog, ő pedig gyorsan felegyenesedik. A nő teljesen természetesen megszólal: „Jó napot, doktor úr!" Freudra mutatva: „Ki ez?" „Dr. Freud, a legjobb barátom." A nő meghajtja a fejét. Teljesen normális lenne, ha nem gyötörné egy gyakran visszatérő ideges köhögés. Megkérdezi, mit csinált. Breuer emlékezteti rá: lassan felidézi, hogy letérdelt az ágy előtt. Rémültnek tűnik. „Mit mondtam?" A férfi emlékezteti, hogy nem akart részt venni az apja temetésén, sem találkozni bizonyos emberekkel, akik tudomással bírtak egy bizonyos tényről. A nő elneveti magát: „Biztosan hazudok álmomban: nagyon jól tudja, hogy ez a bénulás hat hónappal később kezdődött. Ami a temetést illeti, ott voltam." „És hogyan kezdődött a bénulás?" „Nem tudom." „Próbálj meg emlékezni, mint máskor." „Már nem emlékszem." Rémültnek és dacosnak tűnik. Breuer megkérdezi: „Nos? Ma nincs lelki kéménysepréses?" „Nincs." Olyan gyengédséggel beszél hozzá, ami teljesen szokatlan tőle; szinte könyörgőre fogja: „Kérlek: már közel járunk a célunkhoz." A nő továbbra is makacs marad: „Aludni akarok." A párnája lecsúszik, Breuer felveszi, és hogy visszazökkentse a beteget a nyugágyra, szinte

gyengéden megragadja a vállát. Freud elveszítette kemény, komor kifejezését; fiatalabbnak és kevésbé feszültnek tűnik, készenlétben állónak látszik, és rendkívüli mohósággal szemléli a jelenetet. Úgy tűnik, mindkét személy egyszerre nyűgözi le. Mivel Anna ismét megtagadja a megszólalást, sajnálkozva megkérdezi: „Azért van ez, mert itt vagyok? Szeretné, ha elmennék?" Kedvesen nemet mond. Breuer azonban Freud felé fordul, és parancsoló pillantást vet rá. Freud kimegy. Az ajtón kívül marad, idegesen és türelmetlenül: érezzük, hogy majd meghal, hogy hallja a beszélgetést. Diszkréten távolabb lép, és fel-alá kezd járkálni a folyosón. Breuer szinte azonnal kijön, mélyen feldúltan: a nő nem volt hajlandó mondani semmit. „Azt hittem, elnyertem a bizalmát... Csalódott vagy?" Freud megrázza a fejét: „Nem." Breuer elmagyarázza: a kettős személyiség esetéről van szó (néha szeszélyes és gyerekes, néha intellektuálisan normális, amit mindkét kar bénulása, látási és hallási zavarok, ideges köhögés stb. kísér). Amikor az egyik személyiségből a másikba vált, az önhipnózis állapotán megy keresztül, amely során a panaszai módosulnak – ahogy Freud az imént látta. Normális esetben, amint újra a megszokott állapotában találja magát, emlékeztetni lehet a történtekre (amelyeket nem felejtett el igazán), és ő elmeséli a tünetek első megjelenését kísérő körülményeket. És minden alkalommal, amikor abszolút bizalommal beszél, a tünet csökken: egy idő után a látászavarai, majd a hallását érintő panaszai végül megszűntek. Annyira intelligens, hogy megértette e beszélgetések jelentőségét, amelyeket ő maga „beszédkúrának" és „lelki kéményseprésnek" nevez. Hónapok óta szabadon beszél: már csak a karok bénulása és a köhögés maradt meg. És a bénulás is éppen eltűnőben van. De fél: van

valami a mélyben, amitől nem akar megkönnyebbülni. Már egy hete kerülgeti a kérdéseket. „Azt hittem, ma…” „Itt voltam” – mondja Freud. „Igen. Remélem, a te jelenléted tette. De miután elmentél, továbbra sem mondott semmit. Holnap reggel visszatérek, és megpróbálom hipnózissal. Azt mondta, bármikor visszatérhetsz, amikor csak akarsz.” Hozzáteszi, egyfajta ábrándos elégedettséggel: „Azt mondta: 'Mivel a barátja…'”

XIV

Másnap reggel. Freud és Breuer a kórház előcsarnokában. Breuer bemutatja Freudot egy különös férfinak: Dr. Fliessnek, egy berlini fül-orr-gégész szakorvosnak, aki szeretne részt venni azon az agyélettani előadássorozaton, amelyet Freud magántanárként tart az Orvostudományi Karon, hogy elmélyítse tudását a biológiai tudományok ezen területén. Némileg fiatalabb ember, mint Freud (utóbbi harminchat éves, Fliess harmincnégy), de izzó a tekintete (egy őrült szemei volnának? vagy egy zsenié?), kifejezése egyszerre makacs és parancsoló. Freud és Fliess kezet fognak, és megbeszélik, hogy a Karon találkoznak. Breuer magával húzza Freudot: „Mit szólsz az új tanítványodhoz?” Freud így válaszol: „Lenyűgöző.”

Anna szobája. A nő kezdetben szeszélyes és ellenséges. Csúfolja Breuert, és kiölti rá a nyelvét. Nyilvánvalóan abban a „második állapotban” van, amelyről Breuer az előző nap beszélt. Ez azonban nem akadályozza meg Breuert abban, hogy láthatóan bántsa a nő ellenségessége. Amint azonban közelebb lép, hogy hipnotizálja, a nő ellazulni látszik.

Apránként átadja magát a folyamatnak. Egy pillanattal később már teljesen nyugodt, a szeme tágra nyílt. Breuer halk, kitartó, hajthatatlan hangon beszél hozzá. Rányomja a bélyegét a helyzetre: megparancsolja neki, hogy bízzon bennük, beszéljen szabadon a bénulásáról, idézze fel újra az előző napi jelenetet, és magyarázza meg azt. Elhallgat, csendben várnak. Egy pillanattal később a nő karjai kinyúlnak, feláll, és az ágy felé megy, ahol letérdel. „Mit csinálsz?" – kérdezi Breuer. „Megpróbálom felemelni őt!" „Kit?" A nő a kezével a földet kaparja, és felnyög: „Nem bírom, nem vagyok elég erős." Nehezen áll talpra, mintha egy nagyon nehéz testet cipelne. „Mit csinálsz?" Hirtelen feléjük fordul, és villámló szemmel néz rájuk: „Egyedül voltam, és úgy vittem őt, mintha a gyermekem lenne." Breuer közvetlenül mellette van: gyengéden visszavezeti a nyugágyához, és a fülébe súgja: „Ébredj fel. Beszélj hozzánk." A nő megdöbbenve néz rájuk. Azt mondja: „Mindenre emlékszem." Egyedül volt haldokló apja ágyánál. Az apa a halál pillanatában hevesen megrándult, és félig kiesett az ágyból. Újra látjuk a jelenetet, ahogyan leírja. Látjuk az erőfeszítéseit, hogy visszatemelje az apját az ágyra: végül sikerül neki, de az öreg halott. Freud hirtelen megkérdezi: „Ellenségekről beszélt. Kik voltak azok?" A kérdés félénken hangzik el, de Breuer megdöbbentnek tűnik, hogy Freud közbe mer avatkozni: szigorúan rámered. Anna azonban nyugodtan válaszol: „Azok, akik tudták..." „Akik mit tudtak?" – kérdezi Breuer, visszavéve terapeutai szerepét. „Hogy anyám mindkettőnket magunkra hagyott." „Hol volt?" „A családjánál. Nem szerette az apámat." „Ezért nem akartál tegnap beszélni?" „Igen. Szégyelltem magam miatta." A karjai ismét felvették a testéhez simuló pozíciót, a kezei ökölbe

szorulnak. Végtelennek tűnő várakozás: vajon eltűnik a tünet? Nem. Így hát gyengéden, félénken Freud megkérdezi: „Sokszor átélted újra azt a jelenetet?" „Hat hónapon át, szinte minden éjjel. Szörnyű... volt." „És aztán megjelent a tünet: bénultnak érezted magad." „Igen." „Nos – mondja a férfi –, ez a bénulás azért jelent meg, hogy megakadályozzon abban, hogy felkelj az éjszaka közepén, és újrakezdjed a jelenetet." Ebben a pillanatban, anélkül, hogy úgy tűnne, egyáltalán meghallotta volna, a nő karjai és kezei elernyednek, kinyúlnak, és ernyedten hullanak vissza a teste mellé. Freud sugárzik a boldogságtól; Breuer is – de láthatóan nagyon bosszantja Freud újabb közbeavatkozása. Gratulál Annának, aki meglepetten nézi a kezeit, de azt sugallja neki, hogy ne tápláljon túlzott reményeket. Talán a bénulás visszatér, talán még nem gyógyult meg; a dolgok nem ilyen egyszerűek, idő kell hozzá, nagyon sok idő.

Odakint Breuer hagyja felszínre törni a bosszúságát: „Mit csináltál?" – kérdezi Freudtól. „Mit jelent ez?" Freud elmagyarázza, hogy egy ideje már azon tűnődik, vajon a betegek nem a betegségükkel védekeznek-e az emlékek és érzések, vagy a kísértések ellen. Szörnyű támadó és védekező erők lakoznak bennünk. A nő védekezett. Mivel Breuer módszere „katartikus", szükséges volt, hogy a nő megértse ezt az önvédelmet is. Breuer megvonja a vállát: nem védekezett; a hisztéria a hipnózishoz hasonló speciális állapotból fakad; a bénulása, amint a karjai valamit vagy valakit cipelnek, épp ellenkezőleg, a megélt jelenet maradandó összefoglalása volt. Bosszúsan távozik. És Freud kifelérő hangja ezt mondja nekünk: „Két vagy három hónapig nem vitt el újra Annához."

XV

Dr. Freud rendelője. Egy fiatal, csinos nő fekszik a díványon. Freud kiterjedő hangja: „Kipróbáltam a katartikus módszert a betegeimen. Ez a nő nem mer egyedül bemenni az üzletekbe. Néhány eladó kinevette őt, amikor tizenhárom éves volt." Egy kis bolt. A tizenhárom éves kislányt nem látjuk, de a boltot úgy látjuk, mintha a kamera a beteg szeme lenne (mintha a lencse egy tizenhárom éves, meglehetősen magas, szinte felnőtt termetű kislány tekintetére lenne fókuszálva). Néhány fiatalember egymáson nevet, és összekacsintanak: „Nézd már! A kölyök igazán jól néz ki azokban a régi rongyokban!" Nevetés. Freud kiterjedő hangja: „Kikérdeztem őt hipnózis alatt..." A díszlet nem változik, de a pultok hirtelen magasabbra nőnek, alulról látjuk őket. A kamera úgy siklik a pultok mentén, mint valakinek a tekintete, és (mialatt az álom egyetlen személy álmává válik) felfed néhány édességestál között (míg korábban kalapokat árusító bolt volt) egy hatvan körüli, alulról (ahogy egy gyermek láthatja őt) látható férfit, aki nevet – ártalmatlan arcot vág, de a szemei félelmetesek. Megkerüli a pultot, közelebb lép, és időnként így szól: „Félünk a farkastól? A nagy, gonosz farkastól?" Tovább közeledik, a beteg hangja pedig egyszerűen csak annyit mond: „Nyolcéves voltam."

Kép Freudról és a betegről. „Emlékezett erre a jelenetre?" „Nem, csak most jutott eszembe." „És mi van a másik jelenettel, az igaz?" „Melyikkel? A bolti eladókkal, akik kinevették, amikor tizenöt éves volt?" „Az is igaz." „És arra emlékezett?" „Igen, mert a másik túl... szörnyű." „De a másik volt az, ami számított?" „Nem tudom. Valószínűleg..." Felül a díványon, azt mondja, jobban érzi magát, szinte rajongó szemmel mond köszönetet Freudnak; feláll, és hirtelen a

nyakába borul. Freud udvarias és közömbös marad, nagy udvariassággal utasítja vissza. A nő zavartan néz rá, mintha nem ismerné fel, vagy mintha már nem értené saját magát. Hátrál, néhány érthetetlen szót dadogva; Freud gyengéden mondja neki: „Semmi baj. A hipnózis mellékhatása. Szóra sem érdemes."

Fliess, Freud és Breuer Breuer dolgozószobájában. Fliess véletlenül jött be. Freud köszönetet mond Breuernek: a katartikus módszer kivételes értékű. Valódi megszabadulás a betegek számára: hat különböző esetben alkalmazta – hisztéria, szorongásos neurózis, kényszerképzetek –, és az eredmények figyelemre méltóak. De ami meglepi, az a szexuális problémák jelentősége a betegeinél. Gyakran eltűnődött azon, vajon nem a szexualitás áll-e minden neurózis gyökerénél: a Breuer által feltalált módszer újabb megerősítést hozott számára ebben. Nagy meglepetésére ezek a gondolatok rendkívül kellemetlenül érintik Breuert. Ez teljesen abszurd; hol jön képbe a szexualitás? Freud elmagyarázza, hogy a betegek védekeznek a szexuális vágyak vagy szexuális emlékek ellen, és pontosan ez a betegségük. Breuer az asztalra csap: „Ez tiszta fantáziálás! Egyébként hogyan magyarázható Anna O. esete... ebben a hipotézisben? Az a lány soha nem érzett szexuális vágyat vagy izgalmat, teljesen hideg." Ezen utolsó szavakat hangsúlyozva Freud szemébe néz. Fliess nem mondott semmit. De amikor lefelé menet Breuer lépcsőjén járnak, megáll a lépcsőfordulóban, és így szól hozzá: „Freud, igazad van." Freud értetlenül néz rá. Fliess folytatja: „Ne hagyd, hogy Breuer elnyomjon és megfélemlítsen: nem ő az apád. Az a veszély fenyegeti, hogy már a legelején megállít téged." Freud nagyon feszélyezve válaszolja, hogy nem biztos abban, amit állít: idő kell hozzá

és még sok megfigyelés, stb., stb. Fliess nem válaszol. Csendben mennek tovább lefelé a lépcsőn. Az utcán Fliess ráparancsol: „Folytasd: sikerülni fog." Freud megszeppenve kérdezi tőle: „Miért mondod ezt nekem? Miért éppen nekem?" Fliess elmagyarázza: Freud látnok, ahogyan ő maga is. A látnokokat lehet a föld sójának nevezni: azokat a férfiakat, akik megfogalmaznak egy hipotézist, mielőtt birtokukban lenne a verifying eszközöknek. Freud és Fliess egy alomból valók. Van bennük valami, egy rejtett erő. Vagy talán – teszi hozzá nevetve – alkut kötöttek az ördöggel. Freud megszeppentnek tűnik. De Fliess a nagy, parancsoló szemeivel inkább hasonlít magára az ördögre, mint egy őrangyalra. „A szemed volt az, ami megragadott" – mondja Fliess. „Messzire lát." És a sajátját mutatva: „A látnokot a szeméről lehet felismerni." Freud megkérdezi Fliesst, hogy neki is van-e egy védendő hipotézise. Fliess egyszerre makacs és titokzatos arccal válaszolja, hogy több is van. És kijelenti, hogy felfedezett egy szindrómát (migrén, keringési és emésztési zavarok, neuraszténia), amely enyhíthető a kokain orron belüli alkalmazásával, és amelynek eredete minden kétséget kizáróan szexuális. Hozzáteszi: „Sok más rejtélyre is gyanakszom: van egy ritmus a biológiai jelenségekben: 23-28, 23-28." Nevetni kezd, és hirtelen otthagyja Freudot, miután hozzáteszi: „Ez a ritmus kozmikus eredetű." Freud elképedt. Egyedül maradva az utcán, egy nagy tükörrel felszerelt bolt közelében, odalép, és nem tudja megállni, hogy ne tanulmányozza benne a szemét.

Ugyanaz az este. Freud gyermekei lefeküdtek. Freud és Martha vetkőznek. Freud néhány szava Marthának jelzi a bosszúságát: Breuer hozzáállása nem tetszik neki, nem tudja megérteni. Talán hiányzik belőle a bátorság? Soha nem

kötelezi el magát egyik vagy másik irányba. Ezzel az óvatossággal szemben (amellyel mindenhol találkozik: Meynertnél, Breuernél és még Charcot-nál is), Fliess, e lenyűgöző ember intelligenciáját és merészségét dicsőíti. Martha nem osztja ezt a lelkesedést; ő Breuer és Mathilde nyugalmát és mértéktartását kedveli.

Freud álmodik. A Breuer iránti neheztelés és a szabadság iránti szenvedély álma: fel akarja szabadítani magát. Ugyanakkor homályos félelem Fliesstől. (A Zavaros álmok / Álomfejtés lapjairól választandó. Talán a botanikai monográfiáról szóló álom. Vagy kitalálandó.)

Freud kiterjedő hangja öregkorában: „Az álmaimnak volt értelme: tudtam ezt serdülőkoromtól kezdve."

Közvetlenül ezután álom Freud apjáról. Zöldhályogja (glaukómája) van a szemén. Freud odalép hozzá, és azt mondja: „Amikor megoperállak, látnok leszel." Az apja az ágyban van, először a saját feje van, aztán Fliessé, aki felkiált: „Ahelyett, hogy megoperálnál, meg kell mentened Anna O.-t... aki vak!"

XVI.

Breuer otthonában. Mathilde és Breuer reggeliznek. Breuer készülődik, hogy elinduljon meglátogatni a betegeit. Mindketten meglehetősen rosszkedvűek. Mathilde figyelmetlenséggel szemrehányást tesz Breuernek: a saját gondolataiba merülve öntött magának kávét, anélkül, hogy kínált volna a feleségének; Breuer azonnal bocsánatot kér, és önt neki. De ez nem engeszteli ki a nőt: úgy viselkedett, mintha ő ott sem lenne; nem ez az első alkalom; a világ

végén szeretné látni őt, nem igaz? Ezen utolsó szavaknál Freud lép be. Nagyon határozottnak tűnik; elveszítette azt a gátlásosságot, amit még előző este mutatott Breuer iránt, bár mély tiszteletének legalább a külső látszatát megőrzi. Azért jött, hogy szívességet kérjen: Breuer vigye el őt még ma reggel Anna O. meglátogatására. Breuer feszélyezetten, szinte kellemetlen módon válaszolja, hogy a nő két hete meggyógyult, és már nem látogatja. Freud nagyon meglepődve válaszolja, hogy látta kollégáját, Rosenfeldet, aki tegnap a kórházban volt, és látta Anna O.-t Breuer társaságában. Ez melléfogás. Mathilde hirtelen feláll: a férje hazudott neki! Még tegnap is azt állította, hogy nem volt vissza a kórházban. Mit tett vele ez a nő? Már nem tudja elhagyni őt. Breuer megszégyenülten magyarázkodik. Nem hazudott: teljesen igaz, hogy Anna O. meggyógyult; nem látta őt előző nap, amikor beszélt róla Mathilde-nak; de aztán az az ötlete támadt, hogy visszamegy a kórházba, ahonnan a nő hamarosan távozik, és meggyőződik róla, hogy a felépülése végleges. De Mathilde-ot egyáltalán nem nyugtatják meg ezek a magyarázatok. A féltékenység, amelyet régóta leplezett, hirtelen kirobban Breuer megdöbbent pillantása előtt: hat hónapja Breuer nem csinál mást, csak Annáról beszél; Mathilde-ot megszállottá teszi a nő, soha nincsenek egyedül, Anna mindig köztük van; éppen az előbb – Mathilde biztos benne – róla álmodozott. Nem tudja tovább elviselni ezt az életet, elhagyja a házat, ha a helyzet nem változik. Freud, megrémülve az általa elszabadított erőszaktól, az ajtó felé hátrál, amikor Breuer hangja a helyére szegezi: félreértésről van szó, Freudnak maradnia kell, hogy meghallgassa a magyarázatát; ha Breuert lenyűgözte Anna O. esete, az azért van, mert új pszichiátriai módszert fedezett

fel. A lány iránti érdeklődése kizárólag tudományos volt. Most már teljesen megnyugodott, nevet: szándékában áll még ma reggel újra látni Anna O.-t, de az csak azért lesz, hogy búcsút mondjon neki; az az olaszországi út, amit olyan régóta ígér a feleségének, miért ne tehetnék meg azonnal? Van egy kis szabadideje, három-négy napra van szüksége a folyó ügyei elintézéséhez, Mathilde megveheti a jegyeket jövő csütörtökre. Ami pedig ezt az utolsó Anna-látogatást illeti, magával viszi Freudot a kórházba, hogy mentesítse feleségét minden gyanú alól. Mathilde elragadtatottnak és meglepettnek tűnik: a férfi úgy kényezteti, mint egy gyermeket, és amikor a nő teljesen ellazul, elhagyja őt, magával víve Freudot. A lépcsőfordulóban, amikor biztos benne, hogy Mathilde nem hallja, ezt mondja Freudnak: „Vigyen el az ördög, ha valaha is álmodtam volna... Látod, Freud, a féltékenység egy neurózis."

Anna szobájában: valóban gyógyultnak tűnik, várja az édesanyja érkezését, aki Grazban él, és aki azért jön, hogy elvigye őt, hogy közös háztartást tartson fent vele Bécsben. Breuer, meglehetősen mereven, nagyon apásan értesíti őt közeli olaszországi elutazásáról. A nőt alig tűnik érinteni a dolog: búcsút mond neki, és köszönetet mond. A küszöbön, miközben búcsút vesznek, többször is köhög. Kimennek; Breuer nagyon elégedettnek tűnik, dörzsöli a kezét, és elfogulatlanul mondja: „Nos, Freud, íme egy szép eset számodra; teljesen meggyőző, nem igaz?" Freud egyszerűen így válaszol: „Még mindig köhög!" Breuer megvonja a vállát, és szó nélkül magával húzza.

XVII

A Breuer házaspár bérháza előtt, az olaszországi elutazásuk napján. Bőröndöket és utazóládákat pakolnak fel egy kocsira; a kupé az ajtó előtt várakozik; Breuerék kilépnek Freudékkal, akik azért jöttek, hogy búcsút vegyenek tőlük. Freud nem megy ki a pályaudvarra: utálja az elutazásokat, különösen a vonattal valókat. Martha kíséri ki őket. Éppen mikor Freud jó utat kíván nekik, egy mentőkocsi áll meg a kórházból a kupé mögött; egy ápoló száll ki, és odafut Breuerhez: Anna O. nagyon aggasztó állapotban van, fájdalmai vannak, őt szólítja, sürgősen jönnie kell. Breuer elsápad, Mathilde arca megkeményedik; Breuer felé fordul, mintha tanácsot kérne tőle, a nő csak annyit válaszol: „Három óra múlva indul egy másik vonat Innsbruckba." Breuer beugrik a mentőbe, Freud követi őt; a mentő elrobog a két férfival. Mathilde ott marad, zokogva Martha karjaiban.

A kórház lépcsőjén: egy nő sikolyait halljuk. Hatalmas sikolyok, amelyek mélyről indulnak, és éles visításba csapnak át. Freud megkérdez egy elhaladó orvost: „Ki az a szülő nő?" Az így válaszol: „Senki. Anna O. az, aki sikoltozik. Reggel hét óta ez van." Breuer megtörten futásnak ered.

Anna szobájában: üvölt. Ez egy idegi alapon történő szülés, egy álművi terhesség folytatása. Breuer szinte remegve mondja Freudnak: „Nyugtasd meg, helyezd hipnotikus trszba: én nem tudok hozzáérni." Freud odalép hozzá, feszülten nézi, gyengéden beszél hozzá, kezét a homlokára teszi, a nő még mindig sikoltozik. Breuer lép oda sorra, gyengéden és lassan ismételget egy kifejezést, mindig ugyanazt: „Aludj, Anna, itt vagyok. Aludj, itt vagyok." Fokozatosan ellazul, végül elalszik. Breuer azt mondja a nővérnek: „Vége van. Teljesen nyugodt lesz, amikor felébred!" Freud felé fordul: „Menjünk." Freud

felháborodottan megy ki vele: „Ilyen állapotban hagyod őt?” „Nem akarom lekésni a vonatomat. Különben is, meggyógyult.” „Meggyógyult? Míg te a bajait meg a bénulását gyógyítottad, ő egy álművi terhességet élt át; és azt hitte, tőled teherbe esett – betegebb, mint valaha. Maradnod kell, hogy ápold!” Breuer megmakacsolja magát: „Soha többé nem akarom látni az életben; túl sok kárt okoztam neki. Ez a módszer szörnyű... Az ember felkavarja a sarat.” Freud furcsa kifejezéssel néz rá: „Igen, az ember leveszi a fedőt; a démonok kijönnek.” Breuer nem hallja őt, fáradtan ismétli: „Vétkes vagyok vele szemben, nem kellett volna... nem kellett volna...” Freud dühös lesz: „Vétkes leszel, ha elmész. A dolgok jelenlegi állása szerint te vagy az egyetlen, aki meggyógyíthatja őt!” Egy bérkocsi halad el. Breuer megállítja, és beugrik a hintóba, anélkül, hogy megkérdezné Freudot, vele akar-e tartani: „A pályaudvarra!” A bérkocsi elindul, Freud pedig megdöbbenve nézi, ahogy eltűnik.

XVIII.

Freud otthon. Martha nagyon komor. Mathilde mindent elmesélt neki. Érezzük, hogy a fiatal nő azonosul Mathildedal. Nagyon közel áll ahhoz, hogy féltékenységi jelenetet rendezzen Freudnak: nem mondta-e neki, hogy egy fiatal nő a nyakába borult? Nem tűrné el, hogy Mathilde sorsára jusson. Freud elmagyarázza neki, hogy a szóban forgó fiatal beteget éppen hipnotizálták. Különben is abba fogja hagyni a hipnotizálást, mert a betegek az orvos kedvéért engednek a szuggesztiónak – és sok más okból is, amikbe nem megy bele. Ami Anna O.-t illeti, Breuer nem érte el, hogy belészeressen:

ez egy szükséges pillanat a kezelésben. „Azt hiszed, a betegeim belémszerethetnének?” „És miért ne?” – mondja Martha. „Én nem szeretlek téged?” „De az ő esetükben nem engem szeretnek. És Anna O. esetében sem Breuer volt az...” „Akkor kicsoda?” Freud először zavarban van: „Nem tudom... Áttesznek... volt bennük egy érzés...” És hirtelen felragyog az arca: „Ez egy áttétel!” Megérti és elmagyarázza, hogy az orvosra ruháznak át egy tiltott vagy lehetetlen érzést, amit valaki más iránt tápláltak. „Ki iránt?” Nem tudja: amit tud, az az, hogy túlságosan is tudatában van annak, hogy nem érdemli meg a beteg érzelmeit – és túlságosan szerelmes Marthába –, semhogy engedjen nekik. Bizonyos faja ez az orvos és a beteg közötti kapcsolatnak; és ez a kapcsolat szükséges a kezeléshez, ennyi az egész. Karjába vette Marthát, a nő ellazul, bízik benne. Végül azt mondja: „Ebben az esetben menj vissza holnap a kórházba, és ápold Anna O.-t. Nem hagyhatod teljesen egyedül.”

A kórházban másnap: Freud éppen be akar menni Anna O. szobájába, amikor ápolók haladnak el előtte, egy beteget víve hordágyon. Kinyitják az ajtót: Anna O. ágya üres. Freud megkérdezi, hol van Anna? Úgy tűnik, meggyógyult: sokáig aludt, kimerülten; az édesanyja kora reggel jött el érte, és elmentek anélkül, hogy címet hagytak volna maguk után.

XIX.

Fliess elutazása Berlinbe. Két hónap telt el: Breuer még mindig nem tért vissza. Freud éppen befejezte az előadását. A hallgatók elhagyják a termet, Fliess odalép Freudhoz. Sétálni mennek a Duna mentén. Nem sokat beszélnek: Freud nagyon

meghatott. Nagyon szomorú, hogy Fliess elmegy. „Még mindig nem tudom, hogyan sikerült felkeltenem az érdeklődésedet" – mondja neki nagyon szerényen, szinte alázatosan. „De akárhogy is van, mély benyomást tettél rám." Szeretett volna Berlinben dolgozni, Fliess biztatására. „Egyedül te biztattál engem." Megmutatja Bécset maguk körül. (Egy Duna-hídon vannak, és miközben beszélnek, nézik a víz folyását.) A város lágy, törődést nem ismerő, hiú, hitetlen; egyetlen hite van: az antiszemitizmus. Ott nem lehet komolyan dolgozni. Fliess azt javasolja, hogy tartsanak „kongresszusokat" csak kettesben, hogy tájékoztassák egymást a felfedezéseikről. Ezek a „kongresszusok" évente többször fognak megtörténni, Németországban vagy Ausztriában. Fliess azt tanácsolja Freudnak, hogy hagyja el Breuert, és folytassa a kutatásait egyedül. Freud nagyon zaklatottnak tűnik. Azt válaszolja, hogy Breuer mindig csodálatosan viselkedett vele szemben; felidézi, hogy Breuer éveken át minden hónap végén pénzt adott neki kölcsön. Még egy utolsó erőfeszítést kell tenni. Breuer saját érdekében. Nemrégiben nagyon súlyos krízisen ment keresztül; segíteni kell rajta, akármibe kerül is... Amikor egy fiú nagykorúvá válik és megkeresi a kenyérre valót, rajta áll, hogy segítsen az apján. Fliess válasz nélkül hallgatja. Freud hozzáteszi, hogy Fliessen múlik, hogy bátorságot adjon neki: „Fiatalabb vagy nálam, mégis úgy érzem, sokkal idősebb vagy." Hirtelen hozzáteszi: „Bensőséges barátokként kellene megszólítanunk egymást, tegeződnünk kellene." És Fliess így válaszol: „Benne vagyok – de abba kéne hagynod a dohányzást." Freud már-már engedelmeskedik, és a folyóba dobja a szivarját. De meggondolja magát: „Ez túl nehéz lenne: túl sok dolgom van ahhat, hogy újabb korlátozást kényszerítsek magamra."

XX.

1895 ősze. Freud rendelője. Éjszaka van. A nagyon fényesen kivilágított szoba elhagyatottnak tűnik. Füst tölti be. Valaki – akit nem látunk – időnként köhög. Végül felfedezzük Freudot, amint szivart szív. Szivarcsikkek egy hamutartóban. Freud ír: befejezte az oldalt, a jobb keze felől lévő vastag kézirat tetejére teszi, elkezdi a következő oldalt, megáll, eltűnődik egy pillanatra, odahúz egy írópapírt, és írni kezd Wilhelm Fliessnek. Köhög, és félreteszi a szivarját. Egy kiterjedő hang (Freud sajátja) felolvassa nekünk a levelet, miközben írja.

Megtudjuk, hogy Breuer és Freud közösen írnak egy könyvet a hisztériáról. A kiterjedő hang eltűnik, miközben az általa leírt jeleneteket látjuk. Az átmeneteknél és a kommentároknál jelenik meg újra.

Freud és Breuer Breuer dolgozószobájában, vitatkoznak. Breuer úgy véli, hogy a hisztériás zavarok a hipnotikus trszhoz hasonló állapotból erednek, amelyet ő hipnoidnak nevez. Freud bosszúsan teljesen másként értelmezi a neurózisokat: „Ezek védekező mechanizmusok." A neurózisok középpontjába az én védekezését helyezi; Anna O. esetét egy elviselhetetlen emlék elleni védekezésként magyarázza (az éjszaka, amelyet az apja mellett töltött, az apja halála és az anyja elítélésének szüksége). A bénulás védekezés volt egy emlék ellen, amely a felszínre próbált törni. Egyszóval kompromisszum volt egy elviselhetetlen kép és az azt elfojtó „védekező mechanizmusok" között. Breuer továbbra is lelkesedés nélküli és meglehetősen komor marad. Ami

különösen zavarja, az ez a dinamikus koncepció: a psyche, mint egymással ütköző erők kölcsönhatása. De mindenekelőtt az bántja, hogy védence, „szellemi fia" ilyen nagy meggyőződéssel szegül szembe vele. A két férfi láthatóan bosszús, szinte ellenséges. És mégis, Breuer sivár közönye és szkepticizmusa ellenére látjuk, hogy lenyűgözi Freud új tekintélye. Ellenveti, hogy ha ezek a szembenálló erők léteznek a beteg embereknél, el kell fogadni, hogy a normális embereknél is léteznek, bár kisebb mértékben. Freud azonnal azt válaszolja, hogy szükségképpen léteznek. Odáig megy, hogy saját magáról beszél: tudja, hogy benne vad erők lakoznak, és hogy ezeket erőteljes gátlások fojtják el. Honnan tudja ezt? „Mindenből; mint mindenkinek, nekem is vannak enyhe pszichológiai természetű zavaraim. Ideges köhögésem, szívdobogásom és bélproblémáim vannak, amelyek rendszeresen megelőzik a depressziós időszakokat. És aztán ott vannak az álmaim. Tizenhat éves korom óta feljegyzem őket." „És mit jelentenek?" „Még nem tudom: de ezek egy bűnös ember álmai." Zaklatott, izgatott; van benne egy elfojtott erőszakosság, ami végül lenyűgözi Breuert. Utóbbi kijelenti, hogy ez a koncepció teljesen idegen a saját tapasztalatától: az ő álmainak nincs értelme, nem érzi magát bűnösnek, nem fojt el semmit. És átmenet nélkül hirtelen hozzáteszi – Freud figyelmes és szinte gúnyos tekintete alatt: „Újra láttam Anna O. anyját... A Bahnhofstrasse 12. szám alatt laknak." „És Anna, meggyógyult?" „Nem." Megrázza a fejét: „Jobb lenne, ha halott lenne."

Freud csendben néz rá, de a kiterjedő hang erőszakos és sértő: „Kinek lenne jobb? Neki! Csak neki! És azt mondja, nem fojt el semmit!" Freud kiterjedő nevetésének hátterében egy polgári lakás előszobáját látjuk. A kiterjedő hang: „Ő volt

az. Elhívtam konzíliumra." Becsengetnek a bejárati ajtón; egy szolgálólány beengedi Breuert (cilinder, pelerin, kesztyű), aki leveti a kabátját és a kalapját, amit a szolgálólány egy fogasra akaszt. Az egyik szomszédos szoba ajtaja gyengéden kinyílik: Freud az. Tájékoztatja Breuert: „Egy lány az. Hat hónapja beteg." „Mi a baja?" A válasz: „Véleményem szerint álművi terhesség." Breuer arcát azonnal elönti az izzadság; visszaveszi a kesztyűjét, kabátját és kalapját, és elrohan, miközben az előző esti hangja visszhangzik Freud fülében: „Ami engem illet, nem érzem magam bűnösnek, és nem fojtok el semmit..." És amikor a bejárati ajtó újra bezárul, Freud rövid, rosszindulatú nevetést hallat, mielőtt visszamegy a beteg szobájába.

A kamera Freudon, amint Fliessnek ír: „Bárhogy legyen is, haladást értem el. A betegeim ismeretében és önmagam ismeretében. Nemcsak a hisztéria, hanem az összes neurózis terén. Most már tudom, hogy ezek a védekezés kóros mechanizmusai valamilyen elviselhetetlen jelenet ellen, amely tudatossá válik. A téveszmés tünet célja, hogy elfedje azt. A beteg ragaszkodik ehhez a tünethez, úgy szereti a tévedését, mint saját magát. De ha sikerül eljuttatni őt ahhoz, hogy felfedezze az általa elutasított jelenetet, meglátja azt fényes nappal, az elfojtás értelmetlenné válik, és a tünet eltűnik." Éppen most gyújtott rá újra egy szivarra. Köhög, eloltja, és hozzáteszi: „A nagy hír itt Meynert halála. Ami minket illet, az egész család jól van, kivéve engem, de nekem torokgyulladásom van. A következő kongresszusunkon, kedves Wilhelm, meg kell vizsgálnod engem; testestül-lelkestül rád bízom magam. A te Sigmundod."

[Leforgatandó jelenetek:* Meynert és Freud utolsó érintkezései. Freud a beteg ember jelenlétében. Nézi ezt az

embert, akit olyan sokáig apjaként tisztelt, és aki végül ellene fordult. Meynert egyszerűen így szól hozzá: „Én vagyok a férfi hisztéria legszebb esete, amit csak remélhetsz, hogy találsz." Képek Meynert temetéséről. Freud nagyon komor. Freud Marthával a temetés után. A nő szemrehányást tesz neki a rosszkedve miatt. Korábban azt mondta, teljesen normális lesz, ha egyszer Marthát teljesen magáénak tudhatja: de a depressziói rosszabbodtak a házassága óta. Freud nagyon komoran elmagyarázza, hogy bár már nem szerette Meynertet, úgy érezte, az apját temeti. Nem érti saját magát: egyszerre van szüksége barátokra és ellenségekre. Néha ugyanaz a személy játssza mindkét szerepet. Breuerre gondol.]

XXI

Freud apja beteg. Freud meglátogatja őt Marthával és a gyerekekkel. Freud találkozik az édesanyjával, és szenvedélyesen megcsókolja. Ülve marad az alvó apja ágyánál. *Talált lap – valószínűleg Sartre toldotta hozzá, amikor újraolvasta a szinopszis gépiratát. [Szerk. megj.][24]

Martha és a gyerekek az édesanyjánál maradnak. Freud komor és szinte meglepett kifejezéssel nézi az apját. Beszélgetésfoszlányokat hallunk a szomszéd szobából – az édesanyja beszél: „Jó beteg... olyan szelíd. Soha nem panaszkodik." Freud látja az apját Freibergben, harminc évvel korábban: egy kövér férfi mellélép a járdán, és a csatornába üti a sapkáját: „Le a járdáról, zsidó, és szedd fel azt a sapkát!"

[24] Lap megtalálva – valószínűleg Sartre adta hozzá, amikor újraolvasta a szinopszis kéziratát. [A szerkesztő megjegyzése.]

Az apja a távolodó férfi után néz, lelép a járdáról, és összeszedi a sapkáját. Visszatérünk a beteg ember szobájába, aki nyög, és a hátára fordul. Freud az arcára néz: Breuer arca az. Hirtelen talpra áll, és átmegy a szomszéd szobába, ahol bocsánatot kér az édesanyjától: vissza kell térnie a rendelőjébe. Otthagyja Marthát és a gyerekeket. Villamos. Freud leszáll Breuer háza előtt. (Zománcozott tábla az ajtón: Dr. Breuer.) Úgy tesz, mintha bemenne, aztán sarokfordulóval távozik.

Újra a rendelőjében. Egy szolgálólány nyit neki ajtót: „Nem. Senki sem volt itt." Bemegy a rendelőjébe. Az íróasztala mögött, ahogy leül, látjuk a régi metszetet: Hamilkar feleseti Hannibállal az esküt. Freud leül, kézbe veszi a kéziratát, és írni kezd.

Freud kiterjedő hangja öregkorában: „Berlinben ott volt Fliess; de Bécsben egyedül voltam. Teljesen egyedül."

Egy beteg lép be (60. levél Fliessnek: a párbeszédet onnan kell venni, néhány vágással[25]). Egy harminc körüli nő, nagyon mesterkélt. Néhány napja áll kezelés alatt. Leveszi a kalapját, és kijelenti: „Olyan rossznak állíthatom be magam, amilyennek csak kell, de másokat meg kell kímélnem. Engednie kell, hogy ne nevezzek meg neveket." Aztán elterülve a díványon: „Korábban gyanútlan voltam. Könnyebb lett volna kezelni. Mostanra tisztázódott előttem egyes dolgok bűnös értelme, stb. stb." Végül Freud nyíltan ösztönzi: „Beszéljünk nyíltan. Az én analíziseimben a bűnösök közeli rokonok, egy apa vagy egy fiútestvér..." A nő élesen: „Fiútestvérről szó sincs!" És Freud: „Akkor az apja." A nő zokogásban tör ki. Freud már nem figyel rá: Breuert látja egy

[25] Lásd Sigmund Freud teljes pszichológiai művei, I. kötet, London, 1966, 246–247. oldal. [Ford.]

ágyban feküdni (Jakob Freud ágyában), amint így szól egy kislányhoz (aki úgy néz ki, mint Mathilde Freud): „Gyere és nézd meg az apukádat, gyermekem. Félsz az apukádtól?” A kislány rettegve lapul az ajtónak. Breuer nevető arca feltűnik néhány édességestál között (a másik beteg által leírt boltban). Kamera Freudon – Breuer nevetése még mindig hallható –, aki talpra áll, kezét a betege homlokára teszi, és így szól: „Na és? Mit tett az a tiszteletreméltó édesapja?”, valóban gonosz és reszelős hangon. A nő azt mondja: „Kilencéves voltam...”

XXII.

„Kongresszus” Berchtesgadenben. Fliess és Freud találkoztak. Egy hegyi ösvényen sétálnak. Fliess beszél, Freud gátlásos csodálattal hallgatja. Ismét olyan, mint amilyen Breuer jelenlétében volt tíz évvel korábban. Fliessnek egy látnok tekintete van; elmagyarázza, hogy az emberi életet a biszexuális alkatunkkal kapcsolatos időszakos jelenségek kondicionálják; a szervezet fejlődése rohamokban történik ezen időszakok alatt; a psyche az időszakos mérgezések eredménye. Minden egyén egyszerre férfi és nő: az egyik nem dominál, a másik pedig, elrejtve, a tudattalanunkat alkotja. „Számok!” – kiáltja. „Számok! Abban rejlik minden!” Ezen időszakok alapján a halálunk napja teljesen kiszámítható. „Kiszámoltam a tiédet” – mondja Freudnak –, „ötvenegy évesen fogsz meghalni, még tizenegy éved van élni.” Freud felé fordul: Freud sápadt és zaklatott, nagyon komornak tűnik. Fliess meglepődik: Freud fél a haláltól? Freud leül egy fatörzsre az ösvény mellett. Nem erről van szó: a Breuerrel

való veszekedéséről. Mellesleg nem szakították meg teljesen a kapcsolatot: Freud pénzzel tartozik neki; ráadásul nem fejezték be a hisztériáról szóló könyvüket. De mindenesetre már nem tiszteli egykori pártfogóját. „Hogy megmeneküljek a saját kritikáimtól, mindig szükségem volt arra, hogy valakinek a befolyása alatt álljak. Most... szerencsére itt vagy te!" Felbőszül Breuerre, azt mondja, hogy a puszta jelenléte is elég ahhoz, hogy elhagyja Bécset. Berlinbe költözne Fliess közelébe, ha úgy gondolná, hogy praxist tudna nyitni. Hirtelen talpra áll: elmondja Fliessnek, hogy akut ideges depresszióban szenved. Ezenkívül szívproblémák: arrhythmia, légszomj, égő érzés a szív körül. Mindez rohamokban. Felkiált: „Milyen szomorú egy pszichiáternek, hogy nem tudja, ideges depresszióban szenved-e vagy sem!" Rágyújt egy szivarra és köhög. Fliess, aki teljesen közömbös maradt Freud bizalmas közlései iránt, hirtelen megmerevedik: „Dobd el azt a szivart, szerencsétlen! Vagy közelebb hozod a halálod dátumát!" Freud szelíden eldobja. Megalázottnak tűnik: „Ki magyarázza meg nekem, miért van szükségem zsarnokra!" Fliess megvizsgálja a torkát: ott, a helyszínen, a szabad ég alatt. „Láthatóan orrbántalom. Nikotinmérgezés esete. A szívproblémák, a depresszió, mindez az orrból ered!" Freud dohányozhat mértékkel.

A berchtesgadeni vasútállomáson. Fliess rosszkedvű: a bécsi vonat háromnegyed óra múlva megy, miért kell ilyen korán megérkezni? Ennek ellenére végül megkérdezi Freudot, hogy sikeres volt-e a kutatásai folytatásában. Freud így válaszol: „Azon a ponton vagyok, hogy mindent felfedezzek." Gyerekek szaladgálnak az állomáson. Egy négyéves gyermek Freud közelében. „Majdnem biztos vagyok benne, hogy megtaláltam a kulcsot a hisztériához és a

kényszerneurózisokhoz." Fokozatosan görcsbe rándul. „Mi a baj?" „A vonat. Szorongásos roham. Mindig is fóbiám volt a vonatoktól. Ne aggódj." Sápadt és izzad, a szíve kalapál. A szinte elviselhetetlen állapot ellenére kifejti felfedezését Fliessnek: a neurózis egy gyermekkorban elszenvedett szexuális sokk, amelynek az emléke elfojtódott. Ha a sokk terrortól kísérve telt el, az eredmény hisztéria; ha élvezettel járt, az később bűntudattá alakul át, és kényszergondolatok lépnek a helyébe (kényszerneurózis). Fliess nem túl nagy lelkesedéssel hallgatja, és egyszerűen kijelenti: „Meg kellene próbálnod kideríteni azt az időszakot, amely alatt a sokk bekövetkezett!" Freud élesen válaszol: „Nem ez az, ami engem érdekel. Majd rátérek." „Ez a fő dolog" – mondja Fliess szárazon. „Nem, nem ez a fő dolog. A fő dolog a sokk természete. Megvan róla a magam elképzelése. De erről majd később mesélek." Fliess elégedetlennek tűnik, szemrehányást tesz neki, amiért elhagyja a valóban fiziológiai területet. Freud azt mondja, hogy nem tesz ilyet, és arra számít, hogy Fliess később szilárd fiziológiai alapot biztosít számára. Hozzáteszi: „Egyelőre bizonytalan vagyok az apa szerepét illetően a gyermekkorban. Ha már a témánál tartunk, kikérdezted a feleségedet?" „Miről?" – kérdezi Fliess. Freud elveszíti a türelmét; a szorongása megduplázódik: „Már legalább ötször kérdeztelek, mindig elfelejted, senki sem segít nekem. A feleséged úgy hív téged: »kis cicám«." Kép Fliessről, aki nagy, vad szemeivel mindenre hasonlít, csak cicára nem. Freud folytatja: „Valaki így hívta őt a gyermekkorában. Könyörögtem neked, hogy kérdezd meg tőle, ki volt az a személy." Fliess nem válaszol. Enyhe hűvösség.

A vonat végül megérkezik. Freud nehezen száll fel, Fliess segítségével. Búcsút vesznek egymástól „a következő

kongresszusig". Írni fognak egymásnak. A vonat elindul. Freud fokozatosan megnyugszik. Előhúzza a szivartárcáját, egy pillanatig szemléli, mintha ki akarná nyitni, de végül kidobja az ablakon.

Kép Freudról, amint a fülke sarkában ül, feszült tekintettel. A kiterjedő hang: „Tizenkét neurózisos eset, tizenkét vérfertőzési eset a gyermekkorban. Valamilyen döntő tesztre lenne szükség." Újra látjuk Anna O.-t, amint megpróbálja visszahúzni haldokló apját az ágyra, ahonnan éppen kiesett. Az apának Jakob Freud vonásai vannak. A kiterjedő hang: „Valósággal imádta az apját. Semmi sem tűnt úgy, hogy megtörtént volna közöttük. Igaz volt ez? Elhatároztam, hogy újra látni fogom Anna O.-t."

XXIII.

Egy ház Bécs külvárosában. Egy meglehetősen szegényes bérház. Freud bemegy. Becsenget egy harmadik emeleti ajtón. Egy nő jön nyitni. Anna O. édesanyja az. Szigorúnak és keménynek tűnik. Mit akar? Freud elmagyarázza, hogy orvos: Anna ismeri őt. Breuer adta meg nekik a címüket. Tudja, hogy Anna nincs jól, pszichiáter (megmutatja a névjegyét), és szeretné kezelni őt. Az édesanya nem engedi be. „Nincs több pénzünk; nem tudunk orvost fizetni, hogy házhoz jöjjön. Különben sincs mit tenni. És mindenekelőtt semmi hipnózis!" Freud megnyugtatja: feladta a hipnózist. És ha nincs pénzük, ingyen kezeli Annát. Az édesanyja bizalmatlanul néz rá. Miért tenné ezt? Az orvosok pénzért dolgoznak. Freud azt válaszolja, hogy Anna esete nagyon érdekes. Különösen azért, mert rendkívül intelligens. Szinte visszalöki az édesanyát, és

belép egy meglehetősen kopottas szobába, amely ebédlőként és szalonként is szolgál. Beszélgetnek egy pillanatig, és megkockáztatja, hogy emlékeztesse az édesanyát arra a szörnyű éjszakára, amikor Anna egyedül volt az apja ágyánál... A nő félbeszakítja: „A halála éjszakáján? De hát én ott voltam!" Freud villámsújtott. Mindketten elképedtek. Freud megkérdezi, hogy voltak-e vitái a férjével; az édesanya megesküszik, hogy nem voltak. Csak egy férfit szeretett az életében, az a férje volt, Anna apja – az ő karjaiban halt meg. A gyermek ott sem volt: az apja halála egyik napról a másikra várható volt, és Frau O. két éjszakára átküldte a lányát aludni egy szomszédhoz. Frau O. őszintén felháborodottnak tűnik: „Hogyan hihette el, amit egy őrült lány mondott magának? Az én szegény lányom őrült. Teljesen, teljesen őrült!" Freud kijelenti, hogy ő pontosan sosem hitte el – Breuer volt az, aki elhitte. Felháborodásában Frau O. kinyitja a szomszédos szoba ajtaját. Anna az ágyában van, összekuporodva és megviselten. A karjai szabadon mozognak, de most az egyik lába béna. Frau O. megkérdezi tőle, hogy felismeri-e Freudot. Anna beleegyező jelet ad. Az édesanyja megkérdezi tőle: „Azon az éjszakán, amikor apád meghalt, hol voltál?" A beteg engedelmesen válaszol: „Frau Rosengartenért." „És én?" „Te otthon voltál Papával." Ezeket a válaszokat teljes ártatlansággal adja. Frau O. azt mondja neki: „Miket meséltél ezeknek a jó orvosoknak?" Anna anélkül válaszol, hogy úgy tűnne, nagy jelentőséget tulajdonítana annak, amit mond: „Ó, az egy álom volt." Frau O. azzal vádolja, hogy álmában sem kíméli az édesanyját. Hidegen és keményen beszél. A összeveszés szélén állnak. Freud megnyugtatja őket. Nyilvánvalóan nincs szeretet a két nő között. Anna O. egyfajta hideg gyűlölettel néz az édesanyjára. Freud kéri,

hogy négyszemközt beszélhessen Annával. Az édesanyja válaszol: „Tegyen meg vele, amit tud!”, és az ajtót bevágva távozik. Freud egyedül Annával. A nő bizalmatlanul néz rá: „A másikkal voltál, aki semmi mást nem tett velem, csak rosszat!” Gyengéden beszél hozzá, megígéri, hogy nem hipnotizálja. De nem tűnik jóindulatúnak. Furcsa kíváncsiság égését látjuk a szemében. Leül egy székre, kissé hátratolva, hogy Anna ne láthassa őt. A nő nyög: „Mit fogsz csinálni velem ezúttal? Mit fogsz kérdezni tőlem?” Nagyon gyengéden válaszol: „Csak beszélj. Mondj bármit, ami az eszedbe jut. Még a legptyobb gondolatokat is. Minden érdekel engem. Csak egy dolgot kérek tőled: mondd el őszintén, bármit is gondolsz.” „Miről?” „Nos, bármiről. Például apád haláláról.” Hagyja magát visszasüllyedni az ágyra, becsukja a szemét és halkan nyög; látjuk, hogy készülődik a beszédre. Freud mögötte hallgatni készül; a szemében még mindig ott van a sátáni kíváncsiság ama csillogása.

A kiterjedő hang: „Az Apa! Mindig az Apa! Éles szorongást éreztem; nem tudom, miért. De a végére akartam járni, és tudtam, hogy ezúttal a legvégéig elmegyek.”

XXIV.

Freud a lakásában. A lánya, Mathilde (most kilencéves) vele játszik. Úgy tűnik, imádja őt. Nagyon gyengéd vele. Martha nézi a jelenetet. Mathilde Freud nyakába borul, és csókolgatni kezdi. Hirtelen ellöki magától. A mozdulat olyan durva volt, hogy a gyermek meglepetten néz rá, és sírni kezd. Martha elképedtnek tűnik. „Soha nem láttalak még ilyennek a gyerekekkel. Mi a baj?” „Semmi baj. Sietek, ennyi az

egész!” Furcsa kifejezése van: egyfajta félelem. Sietve elhagyja a szobát.

Újra Anna O.-nál találjuk. A kezelés már két hete tart. Naponta meglátogatja. Az édesanya bizalmatlansággal és ellenszenvvel néz rá, de egyedül hagyja a lányával. Ezúttal kérdésekkel szorongatja. Nem a türelmes, hallgatag analitikus, aki a szenvedőt hallgatja; ellenkezőleg, közbeavatkozik, egy egészen konkrét irányba tolja. Megpróbálja kimondatni vele, hogy az apja elesését a halála napján ő találta ki egy másfajta bukás szimbólumaként. A nő megpróbál ellenállni, de gyengén. „Milyen bukás?” – kérdezi Freud. Anna nem tudja: pénzügyi, talán? Apja tönkrement az felesége egyik testvérének csődje miatt. „Ez ostobaság! Mi az?” „Semmi.” „Mondd el. Semmi sem ostobaság, minden hasznos lehet számomra.” „Azt hittem, elestem, amikor kicsi voltam.” „Hány éves korodban?” „Amikor tíz voltam!” Látjuk a kislányt beszaladni egy szalonba, amelynek franciaablaka a kertre nyílik. Megsérült. Felkiált. Az apa egyedül van a szobában. Feláll, a karjába veszi. „Mindig utáltam azt a szobát ezután.” „Írd le.” Leírja: látjuk, ahogy teszi. Van egy bútor az óra mellett. Egy bútor, amire nem emlékszik. Ahogy kimondja ezeket a szavakat, egy díványt látunk egy sarokban. Freud megkérdezi tőle, nem dívány volt-e. Hirtelen azt mondja, hogy valóban az volt, az apja azon az ágyon feküdt, amikor sziesztázott. Freud megkérdezi tőle, hogy az apja nem vitte-e át a díványra, amikor elesett. Azt mondja, igen, és sírni kezd. Freud elmagyarázza neki, mi az a képernyőemlék / fedőemlék. „Van ott valami mögötte. Mi az?” A nő abbahagyja a sírást: megijedtnek tűnik. Freud is; mindkét arcuk eltűnik. Látjuk a boltot a két édességestál

között. De ezúttal sem Breuer arca nincs meg, sem Jakob Freudé: magának Sigmund Freudnak az arca van rajta.

XXV.

Freud rendelőjében. Éppen most fejezik be a telefon beszerelését. Szórakoztatónak találja. Az egész család ott van, miközben a posta munkásai befejezik a beszerelést (egyikük leakasztotta a kagylót, és telefonon hívja a központot, hogy ellenőrizze, megfelelően működik-e a készülék). Hirtelen becsengetnek az ajtón. A szolgálólány Herr Breuert jelenti be. Belép. Megöregedett és feszélyezettnek tűnik. Nagyon kedvesen kéri a gyerekeket, hogy engedjék meg, hogy négyszemközt beszéljen Freud-dal. A gyerekek elmennek. Breuer azzal kezdi, hogy elmagyarázza Freudnak: nem akarja elfogadni az összeget, amelyet Freud küldött neki tartozásai részleges törlesztéseként. Nem hagyja figyelmen kívül, hogy Freud még mindig szűkölködik; nem kívánja úgy tekinteni, mintha összevesztek volna, sem pedig növelni azt a viszonylagos szegénységet, amelyben Martha és Freud gyermekei élnek. Freudnak bőven lesz ideje később visszafizetni. Freud dühös lesz: jó módú, most szereltette be a telefont, stb. Breuer nem hagyja magát meggyőzni, és egy borítékot tesz az íróasztalra. Freud, akit még mindig intimidál Breuer, végül az íróasztalon hagyja a borítékot.

Breuer mindenesetre nem „e csekélység” miatt jött, hanem két lényegesebb ügyben. Először is, Anna édesanyja tegnap nála járt, hogy kikérdezze őt erről a Freudról, aki ilyen furcsa gondolatokat ültet a lánya fejébe. Természetesen Breuer kezeskedett kollégája hozzáértéséért és komoly szándékairól.

De nem tudta elfojtani azt az érzést, hogy Freud „szakmailag etikátlanul" járt el, amikor egy olyan beteggel foglalkozott, akit Breuer kezelt. Freud maró gúnnyal azt válaszolja, hogy Breuer már régen magára hagyta a lányt. Mindenesetre – és az ő szemében ez mindenre mentséget nyújt – a lány gyorsan gyógyul. Az elmúlt két napban visszanyerte a bénult lába használatát. Breuer mélyen zaklatottnak tűnik: féltékeny és aggódik. Megkérdezi Freudot, hogy kihasználta-e a szegény beteget az új elméletei igazolására. Freud azt válaszolja, hogy az elméletei önmagukat igazolták. És Breuer szintelen hangon megkérdezi: „És ez...?" „Az apa, természetesen."

Breuer nem csak emiatt jött. Azért jött, hogy könyörögjön Freudnak: ne tartsa meg az előadását „A neurózisok etiológiájáról". Ugyanis Freud, Anna kezelésének sikere óta úgy véli, hogy birtokában van az elmélete bizonyítéka: a neurózis egy olyan szexuális traumatizmusból ered, amelynek emléke elfojtódott; ez a traumatizmus pedig a beteg gyermekkorában történt elcsábítása egy felnőtt családtag, többnyire az apa által.

Breuer elégtelenül megalapozottnak találja az elméletet. Mivel a neurózisos esetek száma olyan magas, hihetetlenül sok felnőtt „elcsábítónak" kellene lennie. Egyetlen apa sem állhatna a gyanú felett. „Még a saját apáink sem..." Milyen könnyelműen fogadja el Freud ezt a vádaskodást, amely még a saját apját is gyanúba keveri. Freud azt válaszolja, hogy tizenhárom esete van. Breuer azzal vág vissza, hogy ez nem elég. Emlékezteti Freudot a kokainügyre. Freud azt feleli, hogy ő valójában nem egy kisvárosi orvos vagy kísérletező: „Kalandor vagyok!"

A Breuer által felvetett pontok: a pletyka – és mindenekelőtt a sár, amit Freud olyan buzgón kavar fel, csak

árthat az embereknek. Freud azt válaszolja: egy fikarcnyit sem törődik a pletykával. Ami pedig a sarat illeti, nemcsak másokért kavarja fel, hanem a saját esetében is. Fél, visszautasítja a saját gyermekei simogatásait, még a saját apját is gyanúsítja. De annyi baj legyen: tudni akarja az igazságot, és meg is fogja tudni. Breuer mindenesetre könyörög neki közös munkájuk nevében, hogy ne tartsa meg az előadását. Freud így válaszol neki: „Szóval erről van szó! Félsz!" Túlzott keménységgel szemrehányást tesz neki a erkölcsi bátorság hiánya miatt. Breuer pedig a könnyelműségét rója fel neki. Ezúttal eljött a szakítás: Freud azzal vádolja Breuert, hogy pontosan abban a pillanatban hagyja cserben, amikor a legnagyobb szüksége lenne a segítségére, amikor úton van egy új pszichológia felfedezése felé. „Egyedül fogom folytatni" – teszi hozzá. Breuer a féltékenységét kimutatva így válaszol: „Egyedül? Egyáltalán nem. Te csak akkor tudsz dolgozni, ha befolyás alatt állsz. Most éppen Fliess befolyása alá kerülsz: ennyi az egész!" És kimegy, bevágva maga mögött az ajtót. Freud egyedül marad: a földre dobja a borítékot, és rálép.

Aznap este, az ágyban fekve Martha mellett: „Még a adósságaimtól sem tudok megszabadulni! Arra vagyok kárhoztatva, hogy Breuer elnyomása alatt maradjak, ami eltipor engem. Dacolni fogok mindannyiukkal: meg fogom tartani azt az előadást, tudom, hogy meg fogom döbbenteni őket – annál jobb. Ha kell, összecsomagolunk és külföldre megyünk."

Egy álom: Fliess váratlanul Bécsbe érkezik. Találkozik Breuerrel – és Freud leül velük egy kis asztalhoz. Fliess a húgáról beszél: „Háromnegyed óra alatt meghalt." Mivel Breuer nem érti őt, Fliess Freud felé fordul: „Mit mondtál

rólam Breuernek?” Ebben a pillanatban megjelenik Meynert, és azt mondja: „Mindent elmondott. Mindent! Mindent!” Freud azt válaszolja: „Non vixit” – jelezve, hogy semmit sem mondhatott volna Breuernek, mivel Breuer halott. Ezután szúrós tekintettel néz Meynertre: az elsápad és elhalványul, a szeme beteges kékre vált – végül feloszlik. Freud ujjong. Fliess és Breuer felé fordul, de ők is eltűntek. Freud kijelenti: „Bármikor megidézhetők.”

Riadtan ébred. Látjuk, ahogy Freud felkel, tapogatózva felöltözik, majd újra az íróasztalánál találjuk, amint ír.

Freud kiterjedő hangja elmondja nekünk, mit ír menet közben.

„Az álom egy kívánság teljesülése. Arra törekszik, hogy kellemes eseményt idézzen elő, vagy megszabadítson minket a kellemetlen eseményektől. Pontosan úgy működik, mint egy neurózis. Szigorúan véve ez egy lerövidített neurózis. Ezzel az álommal kihasználtam Meynert halálát – aki a pártfogóm és az ellenségem volt –, hogy elképzeljem: Breuer és még Fliess is, a pártfogóim, halottak, én pedig végre szabad vagyok – és egyedül.”

XXVI

Íme a megadott szövegrészlet magyar műfordítása:

Előadás „A neurózisok etiológiájáról”. Odafelé menet Freud elhalad egy orvosi könyvesbolt előtt. Az ablakba ragasztott plakát Freud előadását hirdeti. A legújabb kiadványok között szembetűnő helyen látható Dr. Breuer és Dr. Freud közös műve, a Tanulmányok a hisztériáról. Freud folytatja útját.

Az Orvosegyesület gyűlésterme. A terem semmit sem változott 1886 óta. Ugyanaz a közönség: orvosok. Meynert és Breuer széke üresen áll. Freud az előadása végéhez ér. Rövid összefoglalóval zárja mondandóját, emlékeztetve a jelenlévőket arra, hogy nézete szerint a neurózisok gyermekkori szexuális traumatizmusból erednek, leggyakrabban az apa általi elcsábításból. Összehasonlítja az álmot és a neurózist, vázlatosan ismertetve a teljes analitikus módszert (a szabad asszociációt, különösen az álmok viszonylatában). Abban a pillanatban, amikor a gyermekek felnőttek általi elcsábításáról beszélt, valódi felháborodott morajlás futott végig a termen. Amikor az álmokról beszélt, a jelenlévők közül páran nagyon hangos nevetésben törtek ki. Amikor abbahagyja a beszédet, csönd támad, majd néhány fütty hallatszik. A kamera Freudot mutatja: nagyon sápadt, de eltökélt, és szinte elégedett. Lelép a pódiumról, miközben a távozáshoz készülő hallgatósága megbotránkozva osztja meg felháborodását egymással: „Szégyenletes... Tudományos tündérmese. És micsoda tündérek! Zavaros, piszkos pszichiátria, vénkisasszonyos agyalás" stb., stb.

XXVII

Freud rendelője. Este tizenegy óra van, éppen Fliessnek ír. Újra elkezdett dohányozni. A narrátor hangja felolvassa a levelet, miközben írja: „Kedves Wilhelm, stb., stb." Először meglepettségének ad hangot, amiért Fliess most már engedi neki a dohányzást: „Ez az első alkalom, hogy ellentmondasz önmagadnak?" Vajon azért van ez, mert az esete reménytelen, mint amikor mindent megengednek egy halálra

ítélt betegnek? Fliess talán úgy véli, hogy Freud szíve valóban beteg? Képes lenne elviselni a szívizomgyulladás diagnózisát. A halál nem kelt benne félelmet; fáradt. Mondja meg neki Fliess az igazat: Freud felhasználná azt arra, hogy a lehető legjobban megszervezze utolsó éveit.

Megszólal a telefon. Freud felemeli a kagylót. Valaki sértegeti: a beszélő szerint ő egy „szamár és egy disznó". Freud nevetve teszi le a kagylót, és folytatja a levelet. Legjobb barátai kezdenek hátat fordítani neki az előadása óta. A botrány terjed az egész városban, éjszaka hívogatják, hogy szidalmazzák; a közoktatási miniszter, akinek az Egyetem előző évben azt javasolta, hogy adományozzon Freudnak professzori címet, bejelentette, hogy ezt megtagadja. Freud elméleteire hivatkozik ürügyként – de valójában mindenki tudja, hogy antiszemita. Freud állja a sarat. Ami a leginkább érinti, az az, hogy a betegei, miután megvallották a gyermekkorukban elszenvedett sérelmeket, nem térnek vissza. Számos kezelés félbeszakadt. Új beteg alig akad.

A narrátor hangját félbeszakítja a telefoncsörgés. Freud ezúttal beéri egy mosollyal, és írja tovább a levelét. Ám a csörgés annyira kitartóvá válik, hogy végül felveszi a kagylót. Anna O. édesanyja az. Elmondása szerint a lánya napok óta az akut túlajzottság jeleit mutatja: azt állította magáról, hogy prostituált. Még ma este kijelentette, hogy vissza akar térni korábbi mesterségéhez, és prostitúcióval akar pénzt keresni. Egy negyedórával ezelőtt az anyát léptek zaja és az elülső ajtó halk csapódása riasztotta fel álmából. Felkelt, és látta, hogy a lánya már nincs a szobájában. Anna feketébe öltözött, és egy cédulát hagyott az ágyán: „Ne félj. Sok pénzt fogok keresni." Freud megkérdezi Frau O.-t, van-e halvány fogalma is arról, hová mehetett a lánya. Frau O. úgy véli, talán a Ring

környékén lehet (Bécs legforgalmasabb sugárútja: számtalan kávézóval, színházzal stb.), mivel Anna két nappal korábban azt mondta: „Ha visszatérek a prostitúcióhoz, a Ringen mindig találok ügyfeleket."

Freud sietve visszateszi a keménygallérját és a nyakkendőjét, amelyet a kényelem kedvéért vett le; kisiet egy istállóhoz, ahonnan egy öreg konflist szokott bérelni a betegei meglátogatásához. Ezt követően öklével az ajtón dörömbölve kell felvernie a kocsisát, aki fuvarozni szokta. A sofőr kapkodva felöltözik. Freud megparancsolja neki, hogy induljon el élénk ügetésben, és hajtson körbe a Ringen. A kocsis elképed, amikor Freud elrendeli, hogy álljon meg egy kávézó előtt a Ringen – az elsőnél, amelyik szembejön –, és különösen akkor, amikor a doktor leszáll a bérkocsiról, és odamegy, hogy alaposan szemügyre vegye az ügyfelekre váró prostituáltak arcát. Freud módszeresen elkezdi bejárni a Ring összes kávézóját. Az egyikben végül megtalálja Annát. Ez valóban egy prostituáltakkal teli kávézó. A feketébe öltözött Anna, púder és rúzs nélkül, nagyon sápadtan olyan kirívó közeledéseket tesz a vendégeknek, hogy a többi nő kezdi kikérni magának: Honnan jött ez a lány? Nincs itt semmi keresnivalója, stb. De annyira tragikusan néz ki, hogy a férfiak megijednek a közeledésétől: eltávolodnak tőle. Egyedül marad az asztalánál, kacsintgat a vendégekre, de hiába: üres tér támad körülötte.

Freud közeledik. A lány szemez vele anélkül, hogy felismerné; Freud leül az asztalához, mintha ügyfél lenne. Halkan így szól hozzá: „Jöjjön velem!" „Hová?" „Az édesanyjához." A lány ekkor felismeri, de ellenáll: „Nagyon jól tudja, hogy kurva vagyok. Az anyám küldött az utcára." Freud végül meggyőzi, hogy szálljon be vele a bérkocsiba: ő

lesz az ügyfele, szállodába mennek. A kocsis elképedése: Freud egy prostituáltat hoz vissza, akinek átkarolja a derekát, és kényszeríti, hogy beszálljon a kocsiba. „Hová megyünk?” „Nem tudom” – mondja Freud. „Hajtson, ahová akar.” Freud a kocsiban megpróbálja rávenni Annát, hogy térjen haza. A lány visszautasítja: Freud pontosan tudja, hogy ő egy prostituált. Freud végül ráveszi, hogy ismerje el: azért akarja prostituálni magát, hogy megbüntesse magát, amiért rágalmazta az apját; az utóbbi soha egy ujjal sem nyúlt hozzá, a legnemesebb ember volt, stb. Freud, hogy rábírja a hazatérésre, azt mondja neki, hogy soha nem állt szándékában kiejteni a szóban forgó rágalmat, és hogy ő maga kényszerítette rá a kérdéseivel. A lány valamelyest megnyugszik, de csak azután egyezik bele a hazamenetelbe, miután Freud elmondja neki, hogy bizonyos hipotézisek miatt járt el így, amelyekben már nem hisz.

Freud a konflison utazik hazafelé. Tekintete feszült, szeme kemény. A kocsis hiába próbálja beszélgetésre bírni. Freud hirtelen felkiált: „Nem tévedtem. Nem tévedhettem.”

Freud lakásában – ahová óvatosan, lábujjhegyen lép be – az összes szobában ég a lámpa. A felesége fent van, teljesen felöltözve: közli vele, hogy Jakob Freud éppen most halt meg.

XXVIII[26]

Újra látjuk a kezdeti álmot: a boltot és a feliratokat: „Kérjük, hunyja be a szemét”).

Freud narrátorhangja:

---

[26] Sartre kézírásával az oldal tetejére írt szavak: „Fliess ott van a temetésen.” [A szerkesztő megjegyzése.]

„Valóban csak a túlélők bűntudata volt? Éreztem másféle bűntudatot is? Valóban bűnös voltam az apámmal szemben?”

A kamera az idős Freudot mutatja, amint a „Hétekhez” beszél: „Ez volt az a reggel, amikor elkezdtem az önanalízisemet.”

Szabad asszociációk az álom alapján.

Ismét látunk részleteket az álomból.

A borbélyüzlet újra megjelenik úgy, ahogy az álomban volt.

Jakob Freud freibergi boltját idézi fel. Freud narrátorhangja: „Apám boltja Freibergben. Még hároméves sem voltam.”

A szülők hálószobája, a hitvesi ágy (alulról nézve, egy hároméves gyermek szemszögéből). Apja, Jakob Freud éjjeliingben kiugrik az ágyból. Rákiált: „Takarodj innen!” A gyermeket nem látjuk, kívülről csak azt látjuk, ahogy az ajtó ismét bezáródik, és halljuk, ahogy a kulcs elfordul a zárban.

A borbélyüzlet ajtaja bezáródik Freud mögött. Látjuk őt (negyvenévesen), amint kijön a boltból. Megérkezik a vasútállomásra.

Narrátorhang: „Utazásra indultam.” Egy vonat: halljuk, ahogy egy hároméves gyermek sír az egyik fülkében. Odakint nagyolvasztók. Füst, vöröses tüzek.

„Kiüldöztek minket, mert zsidók voltunk.” Ismét látja a vízzel teli teknőt, a meztelen gyermekeket, a homályos konyhát: „Ez a bécsi lakás. Ott a szegénység várt ránk.” Az apja iránti érzései ehhez az utazáshoz kapcsolódnak.

A kamera Freudot mutatja, amint a dolgozóasztalánál Wilhelmnek ír. „Kedves Wilhelm. Már azt sem tudom, hol áll a fejem. Minden elveszett? Anna O. hazudott. Az apja nem nyúlt hozzá. És mégis, annyira őszintének tűnt. Én vagyok az,

aki hazugságra késztette? Miért? Az apám volt a bűnös? Vagy én vagyok az, aki bűnösnek hiszi az apákat, mert gyűlöltem a saját apámat?" Feláll, fel-alá járkál az irodájában. A narrátorhang: „Tizenhárom eset! Minden beteg hazudik?... Elölről kell kezdeni mindent?"

Visszatér az asztalához, folytatja az írást: „Mi van, ha az apám kihasználta a nővéreimet? Ha ez volt az oka annak, hogy haragudtam rá. A »szemet behunyni« azt is jelenti: szándékosan figyelmen kívül hagyni valamit. A legjobb behunyni a szemet, ez azt jelenti: a halottnak járó tisztelet arra kötelez, hogy hunyjak szemet bármilyen vétek felett, amit az apám elkövethetett." Ebben az esetben a hipotézise igaz lenne. Elejti a tollat, a szíve túl hevesen ver, fájdalmat érez. Hát neki magának is szorongásos neurózisa lenne?[27]

XXIX

A következő nap. Anna házához megy. Az utca. Apákat lát a gyermekeikkel. Csak rájuk tud figyelni. Egyfajta iszonyattal szemléli őket. Egy kislány az apjához szalad, aki a karjába veszi. Freudot elbűvöli ez a látvány. Hirtelen elfordul, miközben halljuk a narrátorhangját: „Mi az igazság?"

A kamera az ágyban fekvő Anna O.-t mutatja. Várja őt. Freud megpróbálja elmondani neki, hogy felhagy a kezelésével: azt hitte, megtalálta a baja okát, de minden megkérdőjeleződött. Megpróbál tőle búcsút venni. A lány kéri, hogy maradjon még egy keveset. Volt egy álma, ami megijesztette, nem akar segítség nélkül maradni. Freud

[27] Kézzel írt szavak: „Fliess hiányossága" [A szerkesztő megjegyzése.]

megkérdezi, mi volt az álom. Anna elmeséli az álmát. Szabad asszociációk. Ez az álom egyértelműen nyílt ellenségességet árul el az anyjával szemben. Freud nem mond semmit a lánynak, de az arca felderül.

XXX

Freud az íróasztalánál folytatja a Fliessnek írt levelét. Anna O. pont a mai napon mesélt el neki egy álmot, amely elárulta az anyja iránti ellenségességét. Miért? Az anyja valóban rosszul viselkedett? Vagy valami nagyon régi ellenségességről van szó? Elmondja Fliessnek, hogy holtfáradt, és hogy apja halála lesújtotta: ez a legfontosabb esemény egy ember életében. Ennek ellenére folytatja önanalízisét – de nem halad előre. Annyira kimerült, hogy látjuk, amint a szemhéja többször elnehezedik, küzd az alvás ellen. A kamera a halkan kinyíló ajtót mutatja: megjelenik a kis Mathilde (körülbelül tízéves). Különös kifejezés ül az arcán. Freud hirtelen mellette terem. Rémisztő szemekkel néz rá, és halkan, néma nevetésbe kezd, mint az édességboltos ember. A kislány egyszerre tűnik rémültnek és elbűvöltnek. Freud kinyújtja a karját. Ebben a pillanatban hatalmas kacaj harsan fel. Freud és a gyermek eltűnnek, az ajtó zárva van. Észrevesszük, hogy maga Freud az, aki nevet a karosszékében, az íróasztalánál: ez egy álom volt. Elgondolkodik egy pillanatra, majd írni kezd: „Wilhelm, az imént álmodtam. Szükségem van arra, hogy a felnőttek, és különösen az apák szexuális támadásokat kövessenek el a gyermekek ellen. Annyira szükségem van rá, hogy még azt is láttam, amint megpróbálok elkövetni egyet a saját lányom

ellen. Furcsa érzéseket kell táplálnom az apámmal szemben... És éppen Anna O.-nak volt nemrégiben ilyen ellenségessége a saját anyjával szemben... Még mindig nem értek semmit mindebből, de a fátyol mindjárt fellebben. Biztos vagyok benne, hogy meg fogom ismerni másokat és magamat is. Ne mondjátok el ezt a filiszteusok földjén, de ahelyett, hogy vereséget éreznék, győzelmet sejtek."

XXXI

Annánál. Egy álom. És a hozzá kapcsolódó asszociációk. Hat- vagy hétéves volt. Emlékszik, hogy egy tóban fürdött az apjával. Újra látja az apját. Freud megkérdezi, hol volt az anyja? Ő is fürdött; jól tudott úszni, messzire beúszott a parttól. Anna hirtelen zokogni kezd: „Bárcsak megfulladt volna." Elkezdi elmesélni teljes, igaz történetét: az apja iránti szerelmét, az anyja iránti féltékenységét. Felfedezi ezeket az érzéseket, amelyeket eddig elutasított magától. Haldokló apja hanyatlása azt jelentette számára, hogy anyja (aki Anna gyermekkorában szép és kacér volt) romlásba döntötte az apját. De még ez sem volt igaz; Anna csak a neheztelése miatt képzelte ezt. És a kezei görcsbe rándultak, a karjai megbénultak egy olyan tartásban, amely kifejezte azon vágyát: ő legyen az egyetlen, aki megakadályozza apja leépülését. Ami pedig az apja általi elcsábítás fantáziáját illeti: ha olyan könnyen elfogadta, az azért volt, mert az megfelelt gyermekkori, sőt serdülőkori ábrándjainak.

A lány teljesen összetörtnek tűnik. De Freud úgyszintén. Elmagyarázza neki, hogy ő nem egy szörnyeteg. „Nincs hozzám hasonló ember" – mondja a lány. „De van" –

válaszolja Freud. „Mindenki.” „Ön is?” „Igen. Én is.” Ismét látjuk a Freibergből Bécsbe vezető utat. A könnyeket, a nagyolvasztókat. A Freud család megállt egy szállodában az átszállás közben. A rögtönzött ágyon fekvő gyermek látja, ahogy az anyja mosakodik (csupasz vállakkal). Freud elmagyarázza Annának, amit hirtelen megértett: ha mindig is bűnösnek érezte magát, az azért van, mert kívánta az anyját, és mert – bár szerette és tisztelte az apját – mindig szemrehányást tett neki, amiért túl öreg volt, amiért nem tudta segíteni őt az orvosi karrierjében, és amiért nincstelenségben hagyta. És ezek a szemrehányások leplezték a féltékenységét és azt a titkos vágyát, hogy lássa őt meghalni.

Anna félig megnyugodva néz rá. Freud elmagyarázza neki, hogy nem szabad félnie: aminek a tudattalanban zajlik, annak le kell győznie minden elfojtást, és napvilágra kell kerülnie. Ekkor lehetséges lesz az igazi erkölcs szerint ítélkezni, és minden fantom eloszlik.

Odahívja az anyját – akinek szintén sok hibája volt, és féltékeny volt a lányára. A két nő nem mer szólni semmit, de Anna félénken megfogja az anyja alkarját, éppen a csuklója felett, és megszorítja. Az anyja valamelyest felenged. Végül egymásra mosolyognak. Freud távozik.

XXXII

Freud Fliess-szel egy tó partján, az Achensee közelében. Freud röviden ismerteti az általa elért haladást: az analitikus módszert, az álmok fejtegetését és mindenekelőtt az Ödipusz-komplexust. Fliess makacs. Alig figyel – mindenesetre kevés

érdeklődést mutat. Teljesen leköti a saját periódus-problémája, amiben úgy tűnik, Freud már nem igazán hisz. És ugyanazt a szemrehányást teszi neki, mint régen Meynert: Freud vigyázzon, nehogy elhagyja a fiziológia biztos talaját a pszichológiai spekulációkért. Az igazság a számokban van, az emberi élet periódusaiban. Freud kitérő marad, Fliess pedig végül ultimátum elé állítja: eltökélt-e, igen vagy nem, hogy a Fliess által felállított periódusok keretein belül folytatja kutatásait? Freud kitérően válaszol: a pszichológiai kezelések csupán átmeneti jellegűek; a fiziológiai természetű gyógymódokat egy napon meg fogják találni, amikor nagyobb haladást érünk el a sejtek kémiájának ismeretében. Egyelőre kerülni kell az elégtelenül megalapozott fiziológiai nyelvezetet: a pszichére kell hatni, és pszichológiai nyelvezetet kell használni. Fliess dühös lesz: Freud hát már nem hisz a periódusokban? Freud nem válaszol közvetlenül: elmagyarázza önanalízisének eredményeit. Mivel elégedetlen volt apjával, aki nem tudta helyreállítani vagyonát Bécsben, apai szeretetét először Meynertre, majd Breuerre ruházta át. Érzéseinek ambivalenciája. A Breuerrel való összeveszése után még mindig szüksége volt egy apai figurára: bár Fliess fiatalabb volt nála, öntudatlanul neki adta ezt a szerepet. Nélküle soha nem vállalkozott volna önanalízisére; Fliess adta meg neki a bátorságot, hogy leereszkedjen a „rejtett mélységekbe". Most még mindig szereti Fliesst, de másképp. Freud végre szabad, teljesen szabad; már nincs szüksége gyámra, egyedül fog dolgozni. Negyvenkét évesen elkezd élni. Valójában gyökeresen megváltozott: a szeme még mindig kemény, átható és meglehetősen gyanakvó, de egyenesebben tartja magát, és sokkal nyugodtabbnak tűnik.

Fliess mélyen meg van sértve. Azzal vádolja Freudot, hogy saját érzéseit vetíti ki a betegeire. Freud válasz nélkül mosolyog. Eközben Fliess szaporázza a lépteit. Freud megkérdezi:

„Miért rohansz?" Fliess gúnyosan válaszol: „A vonatod miatt. Szorongási rohamot kapsz, ha nem érsz oda jó előre." Freud azonban lelassítja a tempójukat, és kijelenti, hogy bőven van ideje. Kigyógyult a vonatoktól való félelméből. Még meg is áll, hogy elmagyarázza:

Az önanalízise során megértette, hogy a legelső vonat, amire életében felszállt – az, amelyik a nagyolvasztók előtt haladt el –, a száműzetés és a szakítás vonata volt; az vitte a kisgyermek Sigmundot Freibergből, ahol jómódban élt, Bécsbe, ahol a nyomor várta. Később a vonatok a halált és a szerencsétlenséget jelentették számára, ám ez egyszerűen csak a jómódból a szegénységbe való átmenetet szimbolizálta. A haláltól való félelme később átalakult a vonatok lekésésétől való félelemmé. Miközben beszél, megszólal a vonatsíp: a távolban látjuk a megérkező vonatot. Fliess azt mondja: „Fussunk! Le fogod késni." Freud azonban így felel:

„Annyi baj legyen, majd megyek a következővel."

A vasútállomáson: leszáll az éj. Fliess az, aki vonatra száll. Arra, amelyik Berchtesgadenbe viszi, onnan pedig Münchenbe és Berlinbe. A bécsi vonat huszonöt perccel később indul. Fliess meglehetősen hűvösen búcsúzik. Beszáll, a vonat mozgásba lendül, Freud várja, hogy megjelenjen a folyosó ablakában, de a vonat eltűnik anélkül, hogy Fliess megmutatta volna magát. Freud a peronon sétál, némi melancholiával, de valódi szomorúság nélkül. Freud

narrátorhangja: „Pontosan tudtam, hogy mindennek vége: egyedül maradtam.”

Ebben a pillanatban egy fiatal orvos lép hozzá. Freud látásból ismeri: jár az előadásaira, olvasta a Tanulmányok a hisztériáról című kötetet és az összes cikkét, mérhetetlenül csodálja Freudot, és a mesterének tekinti. A fiatal tanítvány már sejti, milyen irányt fog venni a Mester munkássága, és milyen rendkívüli hasznot meríthet majd belőle az emberiség megismerése. A bécsi vonat befut az állomásra. Beszállhat-e a tanítvány a Mesterével: oly sok kérdést szeretne feltenni neki! Freud különösebb lelkesedés nélkül, nagyon udvariasan, de ironikus mosollyal az ajkán beleegyezik. És amíg a fiatalember félreáll, hogy engedje őt felszállni a fülkébe, Freud narrátorhangja hozzáteszi:

„Negyvenegy éves voltam. Rám került a sor, hogy eljátsszam az apa szerepét.”

B MELLÉKLET

A KÉT VÁLTOZAT

ÖSSZEHASONLÍTÓ TÁBLÁZATA

Az I. változathoz a lapszámok a jelen könyvben található oldalszámokra vonatkoznak.

A II. változathoz a lapszámok a kézirat oldalszámaira vonatkoznak.

A csillaggal jelölt jelenetek szerepelnek a fentebb lefordított kivonatokban.

I – 1. változat II – 2. változat

ELSŐ RÉSZ

Első verzió

[1] 5–8. o. A bécsi kórházban: hordágyvivők, egy bénult nő; a végén megjelenik Freud.

[2] 9–16. o. Meynert meglátogatja a betegeit néhány hallgatóval és asszisztenssel, köztük Freuddal. Két hisztériás beteg vizsgálata.

[3] 17–22. o. Freud és Meynert beszélgetése a hipnózisról. Ösztöndíj odaítélése.

[4] 23–33. o. Freud és jegyese, Martha a bécsi kórházban. Freud jegyzeteket tartalmazó mappákat éget el. A jelenet

áttevődik a kórház udvarára, az utcára (antiszemita utcai árus), majd a Ringen lévő műjégpálya elé.

[5] 34–38. o. Freud a szülei otthonában, Marthával. Párizsba utazzon, vagy Bécsben maradjon? (A II. változatból hiányzik.)

[6] 39–41. o. Veszekedés Marthával. (A II. változatból hiányzik.)

[7] 42. o. Martha becsönget Breuerékhez. (A II. változatból hiányzik.)

[8] 43. o. Freud álma Ferenc Józsefről és Hannibálról. (A II. változatból hiányzik.)

[9] 44–49. o. Indulás Párizsba. Freud, Martha, majd Breuer a bécsi vasútállomás peronján.

[10] 50–53. o. Charcot előadása előtt a Salpêtrière-ben: Wilkie, a diák; Freud és Charcot találkozása.

[11] 54–65. o. Charcot előadása, néhány hisztériás beteg vizsgálata, hipnotizmus. Wilkie hipnotizálása.

[12] 66–68. o. Az előadás után, a Salpêtrière-ben: Freud Wilkie-vel, majd Charcot-val. Freud érdeklődése Charcot kísérletei iránt.

[13] 69–73. o. Freud és Martha újdonsült házasokként a lakásukban; szegények.

[14] 74–75. o. Freud Breuerrel az Orvosegyesületbe megy. (A II. változatból hiányzik.)

[15] 76–79. o. Freud előadása az Orvosegyesület előtt. Botrány, Meynert közbelépése.

[16] 80–82. o. A gyűlés után: Freud az utcán Breuerrel; kudarcától kétségbeesik.

[17] 83–88. o. Szakítás Meynerttel.

[18] 89–90. o. Freud az idős Von Schroeh tábornok otthonában.

[19] 91–101. o. Freud Karl-lal, az idős tábornok fiával.

[20] 102. o. Freud a tábornokkal. A diagnózisa.

[21] 103–105. o. Aznap éjjel, Marthával: a elcsüggedt Freud feladja; körzeti orvos lesz belőle.

Második verzió

[1] 1–14. o. Ugyanaz a jelenet, mint az I/1-es, de kidolgozottabb. A szöveg eleje megegyezik.

[2] 15–31. o. Ugyanaz a jelenet, mint az I/2-es, a szöveg részben megegyezik.

[3] 31–47. o. Ugyanaz a helyzet, ugyanaz a téma, mint az I/3-asban, de a jelenet kidolgozottabb.

[4] 47–59. o. Ugyanaz a jelenet, mint az I/4-es, de eltérő szöveggel.

[5] 60–63. o. Freud Breuernél Mathildével és Marthával. (Az I. változatból hiányzik.)

[6] 64–74. o. Freud Breuerrel a konflisában. Breuer betegeit mennek meglátogatni. (Az I. változatból hiányzik.)

[7] 74–78. o. Freud, Breuer és Frau Körtner az utóbbi otthonában. (Az I. változatból hiányzik.)

[8] 79–91. o. Freud egyedül Frau Körtnerrel, majd annak lányával, Cäcilie-vel. Kölcsönös provokáció. (Az I. változatból hiányzik.)

[9] 92–103. o. Freud, Breuer, Frau Körtner, majd Freud egyedül Breuerrel a konflisban. Cäcilie betegségét vitatják meg. Antiszemitizmus. (Az I. változatból hiányzik.)

[10] 104–117. o. Freud és Martha a bécsi kórházban. Freud csomagol. (Az I. változatból hiányzik.)

[11] 118–125. o. Freud a kórházban lejegyez két álmot, majd eléget néhány magánjellegű írást. (Ez az utóbbi epizód megtalálható az I/4-esben, a többi hiányzik az I. változatból.)

[12] 126–145. o. Indulás Párizsba a bécsi vasútállomás peronjáról. Freud, Martha (Breuer nélkül), majd Freud apja, anyja és nővére. (Ugyanaz a helyzet, mint az I/9-esben, de a jelenet lényegesen hosszabb.)

[13] 146–148. o. Charcot előadása előtt a Salpêtrière-ben: Wilkie. (Megfelel az I/10-esnek, de más szöveggel.)

[14] 148–155. o. Charcot előadása (eleje): néhány hisztériás beteg vizsgálata, hipnotizmus. (Megfelel az I/11-esnek.)

[15] 156–160. o. Charcot előadása után, az utcán. Találkozás prostituáltakkal, Wilkie. (Részben megfelel az I/12-esnek.)

[16] 161–172. o. Freud Wilkie-vel a párizsi Notre-Dame harangtornyában. Mellékszerepek. (Az I. változatból hiányzik.)

[17] 173–189. o. Charcot előadása (vége), Wilkie hipnotizálása. (Megismétli az I/11-es bizonyos elemeit.)

[18] 190–195. o. Breuer a bécsi vasútállomásra jön, hogy fogadja a visszatérő Freudot. Freud hazamegy; tervek. (Az I. változatból hiányzik.)

[19] 196. o. Freud és Martha házasságkötése. (Az I. változatból hiányzik.)

[20] 197–206. o. Freud előadása az Orvosegyesület előtt. Botrány, Meynert. (Ugyanaz a helyzet, mint az I/15-ösben.)

[21] 207–210. o. A gyűlés után: Freud az utcán Breuerrel; kudarcától kétségbeesik. (Ugyanaz a helyzet, mint az I/16-osban.)

[22] 211–212. o. Freudot kizárják a laboratóriumából. (Az I. változatból hiányzik.)

[23] 213–218. o. Szakítás Meynerttel. (Ugyanaz a helyzet, mint az I/17-esben.)

[24] 219–226. o. Freud családi körben Breuerrel, aggódik a jövője miatt. Apaság áttételt nyer: Jakob Breuert adja neki apjaként. (Az I. változatból hiányzik.)

[25] 227–229. o. Freud, Breuer és Martha egy bécsi kávézóban. „Felfedezők vagyunk" – jelenti ki Breuer. (Az I. változatból hiányzik.)

[26] 230–236. o. Freud és Breuer Körtneréknél; az anya és a lánya, Cäcilie. (Az I. változatból hiányzik.)

[27] 237–241. o. Freud és Breuer Cäcilie esetét vitatják meg. (Az I. változatból hiányzik.)

[28] 241–244. o. Freud az idős Peter Schwartz tábornok otthonában. (Megfelel az I/18-asnak.)

[29] 245–258. o. Freud Karl-lal, az idős tábornok fiával. (Megfelel az I/19-esnek, de a jelenet feldolgozása nagymértékben eltér.)

[30] 259–267. o. Freud egy lidérces álma: hegyimászóként egy kötélparti tagja. (Az I. változatból hiányzik.)

[31] 263–264. o. Freud a tábornokkal, a diagnózisa. (Megfelel az I/20-asnak.)

[32] 265–270. o. Freud beszélgetése Breuerrel, megriad attól, amit a hipnózis módszere feltár előtte (apakilövési/apagyilkossági gondolatok). (Az I. változatból hiányzik.)

[33] 271–276. o. Aznap éjjel, Marthával; a elcsüggedt Freud feladja. (Megfelel az I/21-esnek.)

MÁSODIK RÉSZ

A második résztől kezdve a két változat közötti különbségek olyan jelentősek, hogy már nem lehetséges jelenetről jelenetre összehasonlítani őket. Ezért csak a jelenetek sorrendjét fogjuk rögzíteni, először az 1. változatban, majd a változatban.

Első verzió

[1] 109–112. o. 1892. Freud a rendelőjében Dorával. Masszázst és elektroterápiát alkalmaz nála. Megtudja tőle, hogy Breuer még mindig alkalmazza a hipnózist.

[2] 113–119. o. Martha megérkezése. Dora távozik. A Freud házaspár Breuerékhez készül látogatóba; gyermekük, Mathilde hatéves. Freud rosszkedvű.

[3] 120–123. o. Freudék meglátogatják Breueréket. Fliess, akit Freud még nem ismer, tőle kérdez útirányt. Breuer nincs otthon. Freudék és Fliess megérkezése.

[4] 124–125. o. Breuer elkésik, mert egy fiatal betegét, Cäcilie Körtnert látogatja meg.

[5] 126–132. o. A [3]-as pont folytatása. Breueréknél: Breuer felesége, Mathilde, valamint Martha, Freud és Fliess. Breuer váratja őket. Fliess részt akar venni az előadásokon, amelyeket Freud tart Bécsben; ő is hisz a szexualitás neurózisokra gyakorolt hatásában. Breuer megérkezése. Vita a hipnózis értékéről. Egy lakáj érkezik, hogy hívja Freudot.

[6] 133–137. o. Freud Meynert halálos ágyánál. Meynert megvallja a neurózisát.

[7] 138–141. o. Az [5]-ös pont folytatása. Ugyanazok a szereplők, kezdetben Freud kivételével. Majd Freud visszatér, és kifejezi óhaját, hogy ő is megvizsgálhassa Cäcilie-t.

Mathilde féltékeny férje ezen betegére; a vacsora végén megsebesíti magát egy késsel.

[8] 142–143. o. Freud, Breuer és Fliess egy konflisban Cäcilie Körtner meglátogatására indulnak.

[9] 144–151. o. Körtneréknél. Fliess várakozik. Breuer és Freud kikérdezik a fiatal Cäcilie-t, aki épp most veszítette el az apját, és akit felkavart ez a veszteség. Breuer hipnotizálja őt. „Lelki kéményseprés".

[10] 152–155. o. Visszaemlékezés (flashback). Cäcilie felidézi apja halálának körülményeit, de eltorzítva mutatja be azokat.

[11] 156–165. o. Freud, Breuer, Cäcilie, a kezelés folytatása. Freud veszi át a kikérdezését. Második visszaemlékezés. Az igazság megvallása: Cäcilie apja egy bordélyházban halt meg. A fiatal lány dührohama.

[12] 166–169. o. Freud, Breuer és Fliess egy konflisban a neurózisokról és Cäcilie esetéről beszélgetnek.

[13] 170–173. o. Freud és Fliess egy konflisban. Együttműködési tervek. Freud elindul, hogy megtartsa az előadását.

[14] 174–177. o. Valamivel később. Freud Dorával a rendelőjében. Felajánlja, hogy hipnotizálja őt.

[15] 178. o. Ugyanekkor: Freud lakása, Fliess megérkezését várják. Freud nincs jelen.

[16] 179–181. o. A [14]-es pont folytatása. Freud a rendelőjében kezelést alkalmaz Doránál. A lány hipnózis alatt felidézi a szexuális csábítási kísérleteket, amelyeknek gyermekként volt a célpontja.

[17] 182–184. o. Freud szalonjában: Freud, Martha és Fliess. Isznak. Vita Breuerről, aki még mindig elutasítja a neurózisok szexuális eredetének hipotézisét.

[18] 185–188. o. Ugyanaz a helyszín, Fliess távozása után. Marthának nem szimpatikus Fliess, és nem kedveli a hipnózist sem. Freud apja gyengélkedik.

[19] 189–191. o. Ugyanennek a napnak az éjszakája. Freud a dolgozószobájában ír. Álom, amelyben Breuer és Fliess „apákként" jelennek meg. Másnap Freud elindul, hogy meglátogassa Breuert.

[20] 192–197. o. Ugyanaz a nap. Breuer és felesége, Mathilde reggeliznek. Freud megérkezése. Mathilde jelenetet rendez Cäcilie miatt. A házaspár úgy dönt, Velencébe utazik.

[21] 198–202. o. Freud és Breuer Cäcilie-nél. Tájékoztatják a lányt Breuer közelgő elutazásáról. A lány álterhességének előjátéka.

[22] 203–206. o. Néhány nappal később. Freudék és Breuerék az utcán. Előkészületek az indulásra. Breuer elfelejtette a vonatjegyeket. Egy mentőkocsi érkezik Breuerért.

[23] 207–209. o. Freud és Breuer meglátogatják Cäcilie-t és az anyját. Cäcilie fantomszülése (álterhessége).

[24] 210–213. o. Freud és Breuer valamivel később, az utcán. Breuert feldúlja az, aminek az imént tanúja volt. Elítéli saját hipnotikus módszerét. Elfog utazni, de nem hagyja betegeit Freud gondjaira, mivel továbbra sem kedveli annak elméleteit.

(Az I. változat második részét lezáró jelenetek hiányoznak a II. változatból.)

[25] 214–217. o. Freud Fliess-szel. Freud előadást tart az Orvostudományi Karon; Fliess a hallgatóság soraiban ül. Fliess azt akarja, hogy Freud folytassa Cäcilie kezelését saját kutatásai és a Tudomány érdekében.

[26] 218–219. o. Freud és Fliess Körtnerék házához mennek. Az anya és lánya elköltöztek.

[27] 220–224. o. Freud a rendelőjében Dorával, aki hipnózis alatt beszél, és a nyakába borul. Eközben Martha a gégehurutban szenvedő kis Mathilde ágyánál van. Megérkezik Fliess, aki kezelésbe veszi a gyermeket.

[28] 225–231. o. Még mindig a gyermek szobájában. Freud Marthával. Mathilde megmenekült. Martha nem kedveli férje módszereit, sem a hipnózist. Freud az indulatátvitelről (transference) beszél.

[29] 232–235. o. Két héttel később, Freud és Fliess a Ringen. Fliess visszatér Berlinbe. Ezentúl Freud egyedül lesz. A szövetség, a gyűrűk cseréje. Megtudjuk, hogy Breuer visszatér a neurológiához, és felhagy a pszichiátriával.

Második verzió

[1] 277–281. o. 1888. Freud a rendelőjében. Dorával van, és masszázst alkalmaz nála.

[2] 280–290. o. Martha megérkezése. A Freud házaspár Jakob meglátogatására készül. Freud rosszkedve. Meynert a betegágyához hívatja. Martha egyedül megy el az apósáékhoz. Freud megpróbál írni; végül eleget tesz egykori mestere hívásának.

[3] 291–296. o. Freud Meynert betegágyánál. (Megfelel az I/6-osnak.)

[4] pp.. Ugyanaznap este Freud meglátogatja Karl otthonát; megtudja, hogy a fiatalember tüdőgyulladásban meghalt.

[5] 296–299. o. Freud hazatér.

[6] 301–307. o. Néhány nappal később; Freud Dorát kezeli. A nő puffadástól szenved, amit Freud egy ki nem elégített anyasági vágyként értelmez.

[7] 308–309. o. Freud táviratot küld Breuernek, hogy új elméletet terjeszt elő.

[8] 310–313. o. Freud Dorával. A nő a férjéről beszél, aki korai magömlésben szenved.

[9] 314–315. o. Ugyanaznap este Breueréknél. Mathilde, Martha, Freud. Breuerre várnak; a felesége féltékenynek mutatkozik egyik betegére, Cäcilie Körtnerre.

[10] 316–317. o. Breuer Cäcilie-nél; hipnotizálja őt.

[11] 318–330. o. A [9]-es pont folytatása. Breuer megérkezése. Freud a szexualitásról beszél az asztalnál, megbotránkoztatva a nőket. Mathilde tévedésből megsebesíti magát.

[12] 331–344. o. Másnap, Freud rendelőjében: egy harmincéves hajadont, Magdát kezeli az apja jelenlétében, akitől a lány nagyon függ. Hipnózis. Freud nehézségekbe ütközik. A beteg kiszabadítja magát. Breuer megérkezése.

[13] 345–367. o. Freud és Breuer Cäcilie-nél. Az emlékek visszatérése hipnózis alatt. (Megfelel az I. változat [9]-, [10]-es és [11]-es pontjainak.)

[14] 368–376. o. Breuer és Freud Cäcilie esetét vitatják meg egy bérkocsiban, majd egy kávézóban. Breuer még mindig hallani sem akar a szexualitásról. Szerelmes Cäciliebe, anélkül, hogy tudna róla.

[15] 377–387. o. Egy hónappal később. Freud a rendelőjében egy fiatal nővel, majd otthon Marthával és Mathildével. Az utóbbi távozik. Martha közli Freuddal, hogy Mathilde féltékeny, és kéri Freudot, hogy avatkozzon be

Breuernél. Freud visszautasítja. Breuer megérkezik. Feleségével Velencébe utazik, és Freudra bízza a betegeit.

[16] 387–394. o. Freud és Breuer Cäcilie-nél – a lány viselkedése furcsa. Breuer közli vele, hogy elutazik néhány napra. (Megfelel az I/21-esnek.)

[17] 394–406. o. Breuer és Freud Cäcilie esetét vitatják meg. Freud kételkedik abban, hogy a lány meggyógyult-e, ahogy azt Breuer állítja. Még mindig van legalább egy hisztériás tünete: a köhögése.

[18] 407–414. o. Freud és Martha jelen vannak Breuerék elutazási előkészületeinél. (Megfelel az I/22-esnek.)

[19] 414–420. o. Breuer és Freud Cäcilie szobájában; a lány fantomszülése (álterhessége). (Megfelel az I/23-asnak.)

HARMADIK RÉSZ

Első verzió

[1] 239–242. o. Freud a rendelőjében. Magdát, egy harmincöt éves hajadont kezeli, akit az apja is elkísért. A nagyon kritikus apa a beleszólásaival bosszantja Freudot. Magda hipnózis alatt visszaemlékszik arra, hogy megerőszakolták. (Megfelel a II. változat II. rész [12]-es pontjának.)

[2] 243–245. o. Freud a családja körében. Sürgönyt vár a Fliess-szel való „kongresszusára".

[3] 246–247. o. Breuer megérkezése; meghozza a bevezetőt ahhoz a könyvhöz, amelyet Freuddal közösen írnak.

[4] 248–253. o. Freud a rendelőjében Doelnitzcel, akinek a feleségét kezeli. Doelnitz fel van háborodva azon, hogy

Freudnak köszönhetően már nincs joga nemi életet élni a feleségével.

[5] 254–257. o. Freud és Breuer; megtudjuk, hogy Magda épp az imént kísérelt meg öngyilkosságot. Breuer megretten a módszerének következményeitől, ahogyan azt Freud alkalmazza. Az Orvosi Kamara közbeléphet.

[6] 258. o. Freud egyedül otthon. Sürgönyt kap Fliess-től, és készülődik az indulásra.

[7] 259–264. o. Freud és Fliess Berchtesgadenben, tiroli viseletben. Fliess pontos részleteket, dátumokat kér Freudtól.

[8] 265–267. o. Freud elmagyarázza Fliessnek a neurozisok szexuális eredetéről szóló elméletét. Fliess ismét dátumokat kér.

[9] 268–273. o. Fliess közli Freuddal a dátumot, amikor meghal. Azt akarja, hogy Freud folytassa Cäcilie kezelését, hogy pontos részleteket tudjon meg. Freud ráébred, hogy Fliess személyében új apára lelt.

[10] 274–277. o. Freud és Fliess a vasútállomás peronján. Freudnak fóbiás rohama van.

[11] 278–281. o. A vonaton, amely visszaviszi Bécsbe, Freud álmodik: kártyázik Meynerttel, Breuerrel és Fliess-szel, újra gyermekké válik; megjelenik Jakob.

[12] 282–288. o. Freud másnap a szülei házában. Visszaemlékezések gyermekkori jelenetekre: antiszemitizmus, megaláztatások, Hannibál esküje.

[13] 289–293. o. Freud meglátogatja Frau Körtnert; folytatni kívánja Cäcilie kezelését. Frau Körtner nagyon hűvösen fogadja, ráadásul tönkre is ment. Freud beleegyezik, hogy ingyen kezeli Cäcilie-t.

[14] 294–298. o. Freud Cäcilie szobájában – a lány mindkét lába bénult. Freud már nem fogja hipnotizálni; a lány azt mondhat, amit csak akar. Cäcilie beleegyezik.

[15] 299–304. o. Cäcilie kezelése, az álma: örömlánynak öltözve kimegy az utcára, kuncsaftot keresve. Ő Potifárné.

[16] 305–306. o. Beszerelik a telefont Freud házában. Megcsókolja a lányát, Mathildét.

[17] 307–311. o. Másnap Freud Cäcilie-nél, a kezelés folytatása. Cäcilie elmeséli, hogyan esett el nyolcéves korában. A fiatal lány elborzad, amikor ráébred, hogy az apja megerőszakolta. Hamis emlék leplezi az igazit.

[18] 312. o. Freud táviratot küld Fliessnek. (Megfelel a II. változat II. rész [7]-es pontjának, ahol Freud Breuernek táviratozik.)

[19] 313–316. o. Befejezik a telefon beszerelését Freud házában. Megérkezik Breuer, aki dühös, mert nem tudott arról az előadásról, amelyet Freud még aznap este tart az Orvosegyesületben. Breuer óvatosságra inti Freudot; a hangulat egyre feszültebbé válik – összevesznek. Freud felfedi, hogy Cäcilie-t is megerőszakolta az apja.

[20] 317–318. o. Freud lakásában Mathilde és Martha, majd Freud és Breuer; szakítás a két férfi között.

[21] 319–321. o. Freud előadása az Orvosegyesület előtt. Botrány, felháborodás.

[22] 322–324. o. Freud ír Fliessnek, hogy tájékoztassa a Breuerrel való szakításáról, az általa okozott botrányról, és az összes betege elvesztéséről. Telefonhívás Frau Körtnertől: Cäcilie eltűnt.

[23] 325–332. o. Freud Cäcilie-t keresi a Ringen. Egy bárban talál rá, prostituáltak társaságában.

[24] 333–335. o. Freud hazaviszi Cäcilie-t. A lány bevallja, hogy rágalmazta az apját. Öngyilkosságról beszél.

[25] 336. o. Ugyanaznap éjszaka Freud hazatér. Az apja épp most halt meg.

[26] 337–340. o. Freud a borbélynál. Elkésik az apja temetéséről. Fliess és Breuer is jelen vannak. Freud egy álma („Kéretik a szemeket lehunyni"). (Megfelel a II. változat III. rész [5]-ös pontjának.)

[27] 341–346. o. Freud és Fliess másnap. Freud elgondolkodik az apja iránti érzései ambivalenciáján. Fliess jelenlétében elemzi az álmát.

[28] 347–356. o. Kicsivel később Freud Cäcilie szobájában. Elcsüggedt, ő maga is beteg. Együttműködést ajánl: az asszociációs módszerrel fognak haladni.

[29] 357–365. o. Frau Körtner megérkezése; kidobja Freudot – a férfi kezd túl sokat tudni. Cäcilie megpróbálja megfojtani az anyját. Visszaemlékezés Frau Körtnerre mint táncosnőre. Körtner csak a prostituáltakat szerette.

[30] 370–373. o. Freud Cäcilie szobájában, folytatás. Látja magát a lányával, Mathildével, elgondolkodik apai érzéseiről, felidézi egy negyven évvel korábbi utazását a szüleivel.

[31] 374–377. o. Cäcilie szobájában, folytatás. Az Oidipusz-komplexus felfedezése. Cäcilie prostituálttá akart válni, hogy az apja szeresse; megpróbálta megölni az anyját.

[32] 378–379. o. Freud Fliess-szel egy osztrák tó partján, hat hónappal később. Nézeteltérés, szakítás.

[33] 380–383. o. Ugyanennek a napnak az estéjén Freud otthon. Breuer elveszítette a testvérét. Freud meglátogatja az apja sírját a temetőben.

[34] pp.. Freud találkozik Breuerrel a temetőben. Békülés. Fogadott apáinak felszámolása: Meynert, Breuer, Fliess,

egyidejűleg a valódi apjától való függetlenedéssel. „Most én vagyok az apa.” Magány. Martha és Mathilde újra láthatják egymást.

Második verzió

[1] 421–424. o. Tizenegy hónappal később. Freud és Martha Breueréknél – az utóbbiaknak megszületett az első gyermekük.

[2] 424–440. o. Freud elviszi Breuernek a közös könyvükhöz szánt néhány oldalt. Ezekben a szexualitást tárgyalja. Breuer még mindig hallani sem akar róla. Breuer elolvassa az oldalakat. Freud rosszul érzi magát. Megtudjuk, hogy az apja súlyos beteg.

[3] 441–444. o. Freud az apja betegágyánál, aki azt mondja, büszke rá.

[4] 445–448. o. Freud az apja temetésén. Rosszul lesz. Breuer hazaviszi.

[5] 449–460. o. Freud lidérces álma. Breuer megvizsgálja. Freud visszaemlékszik az álmára, és megpróbálja értelmezni („Kéretik a szemeket lehunyni”). (Megfelel az I. változat III. rész [26]-os pontjának.)

[6] 461–464. o. Freud és Breuer visszatérnek a temetés helyszínére. Breuer Freud gondjaira bízza Cäcilie-t.

[7] 465–498. o. Freud Körtneréknél Cäcilie-nél, aki nagyon hűvösen fogadja, és nem akarja őt orvosának. Nagyon hosszú jelenet. Cäcilie mindkét lába ismét bénult. Hipnózis, de a lány nem alszik el, és kigúnyolja Freudot. Egy fejetlen babát tart a kezében. Freud elcsüggedve fel akarja adni.

[8] 499–514. o. Másnap, az előző jelenet folytatása. Kezdik érinteni Frau Körtner, Cäcilie anyjának a múltját.

[9] 514–522. o. A Freud házaspár a gyerekszobában a kis Mathildével. Freud azt akarja, hogy Breuer folytassa Cäcilie kezelését.

[10] 522–536. o. Freud Dorával. Hipnotizálja a lányt, aki a nyakába borul. Martha a jelenet tanúja lesz. Dora távozik. (Megfelel az I. változat II. rész [27]-es pontjának.)

[11] 537–539. o. Freud és Martha otthon. Az ideges Martha eltör egy poharat.

[12] 540–552. o. Egy bécsi kávézóban. Hosszú vita Freud és Breuer között az áttétel témájáról, amelyet Freud épp most fedezett fel.

[13] 552–555. o. Kicsivel később Freud otthon Marthával. Veszekedés. Martha nem helyesli férje módszereit – az áttételt –, amely felé Dorát is tereli.

[14] 555–562. o. Freud a dolgozószobájában. Álomsorozat a kártyázókról (akik három apát jelképeznek). Majd az álomfejtés, önanalízis. Áttétel. (Részben megfelel az I. változat II. rész [19]-es pontjának.)

[15] 562–564. o. Dora távozott. Freud az új áttételes módszerével fogja kezelni Cäcilie-t.

[16] 565–585. o. Freud Cäcilie szobájában. Az emlékek visszatérése a szabad asszociáció révén. Álomsorozat a Vörös Toronyról. A lány prostituáltként látja magát.

[17] 586–587. o. Freud és Breuer rövid találkozása; eltemetik az ellentéteiket.

[18] 588–596. o. Freud Schlesinger tanácsossal és lányával, Magdával, akinek állapota kiújult (lásd II. változat II. rész [12]*-es pontját). Freud hipnotizálja betegét, aki visszaemlékszik, hogy gyerekkorában megerőszakolták. Kontraktúrái (izomgörcsei) megszűnnek.

[19] 597–601. o. A [16]-os pont folytatása másnap. Freud Cäcilie szobájában, emlékei visszatérésének folytatása.

[20] 602–610. o. Másnap Freud rendelőjében. Freud Breuerrel vitatja meg a közös könyvüket.

[21] 610–616. o. Megérkezik Doelnitz, Freud egyik betegének férje, akit Freud szexuális önmegtartóztatásra ítélt; a férj panaszt tesz. (Megfelel az I. változat III. rész [4]-es pontjának, a szöveg részben ismétlődik.) A férfi, aki vádaskodni jött, Freud hatására megváltoztatja a véleményét.

[22] pp.. A [20]-as pontban elkezdődött Freud–Breuer beszélgetés folytatása.

A kézirat ezen a ponton ér véget.

A SZERZŐRŐL

J.P. Sartre irodalmi Nobel-díjas francia dráma- és regényíró, irodalomkritikus, politikai aktivista, valamint az ateista egzisztencializmus képviselőjeként a 20. századi filozófia meghatározó alakja.